R. Schmid
Alumnus
Rudolfingen 1897

TRACTATUS

DE BAPTISMO.

PRÆLECTIONES
THEOLOGICÆ,

QUAS

IN COLLEGIO ROMANO S. J.

HABEBAT

JOANNES PERRONE

E SOCIETATE JESU,

IN EOD. COLL. THEOL. PROF.

EDITIO LOVANIENSIS, DILIGENTER EMENDATA, ET VARIIS ACCESSIONIBUS AB AUCTORE LOCUPLETATA.

VOL. VI

CONTINET TRACTATUS DE BAPTISMO, CONFIRMATIONE, SS. EUCHARISTIA ET POENITENTIA.

LOVANII,

TYPIS ET SUMPTIBUS VANLINTHOUT ET VANDENZANDE,

UNIVERSITATIS CATHOLICÆ TYPOGRAPHORUM.

1841.

TRACTATUS

DE BAPTISMO.

1. Baptisma, primum Sacramentorum, per quod aditus in Christi Ecclesiam patet, variis nominibus in Scriptura et antiquitate donatum est pro diversitate vel actionis vel effectuum. Interdum enim *Sacramentum aquæ, vitæ novæ, fidei, illuminationis;* interdum *nativitas secunda*, *lavacrum regenerationis et renovationis* nuncupatur (1). Definitur autem a Catechismo Romano : *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo* (2). Quatenus est Sacramentum, cum reliquis convenit, in genere nempe visibilis signi gratiæ invisibilis; quatenus dicitur *regenerationis*, exprimit spiritualem nativitatem, quam per ipsum consequimur; quatenus additur *per aquam in verbo*, denotantur essentiales ejusdem partes, quæ ex materia et forma constituuntur.

2. Veritatem hujus Sacramenti omnes sectarii recentiores, qui saltem adhuc retinent Sacramenta, admittunt. Nobis propterea onus non incumbit eam adstruendi. Veteres siquidem hæreses Archonticorum, Marcosianorum, Valentinianorum et Quintilianorum, qui rejecerunt baptisma tanquam a Deo Sabaoth aut malo principio profluens, jamdiu obsoletæ sunt, nec opus est eorum deliramenta insectari.

3. De baptismatis a Christo instituti præstantia litem intentarunt novatores, dum voluerunt ipsum conferre cum baptismate Joannis, ut sic ea paria facerent. Hic error confixus est a Tridentino, sess. VII, can. 1 : *Si quis dixerit, Baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum baptismo Christi, anathema sit.* Verum cum hic error jamdiu a nobis præoccupatus fuerit; sive cum adstruximus, Sacramenta Novæ Legis gratiam producere ex opere operato; sive cum ostendimus, Sacramenta Veteris et

(1) Nomina, quibus insignitus fuit baptismus in primitiva Ecclesia, pluribus prosequitur Bingham, *Orig. et antiquit. ecclesiast.* vol. IV, lib. XI, toto capite I.

(2) Part. II, cap. 2. § 5.

Novæ Legis minime esse inter se paria; sive demum cum animadvertimus, Tridentinorum Patrum definitionem eos ferire, qui ideo paria faciebant hæc omnia Sacramenta, ut detraherent vi Sacramentorum Novæ Legis, non autem eos, qui tribuunt aliquam efficaciam Sacramentis Legis Veteris, supervacaneum ducimus, peculiarem instituere disputationem de præstantia Baptismi Christi præ baptismo Joannis. Huic siquidem controversiæ satis est eadem aptare principia, ut ejus resolutio habeatur (1).

(1) Patres unanimiter agnoscunt discrimen inter Baptisma Joannis et Baptisma Christi quoad vim et efficaciam, quorum longum esset catalogum exhibere. Eorum testimonia profert Bellarminus, lib. *De Baptismo*, cap. 21, § 12 et seqq. Calvinus ipse non diffitetur, Patres diversam vim agnovisse in utroque Baptismate; sed more suo Patrum auctoritatem contemnit. Scribit enim, *Instit.* lib. IV, cap. 15, § 7: *Neminem perturbet, quod alterum ab altero discernere Veteres contendunt, quorum non tanti esse nobis debet calculus, ut Scripturæ certitudinem quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet, neganti in Joannis Baptismo comprehensam fuisse peccatorum remissionem, quam Lucæ contra asserenti?... Nec recipienda est illa Augustini argutia, in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Joannis, Christi Baptismo reipsa dimitti.* Verum, ut animadvertit Bellarminus, hic non agitur, utrum potius Lucæ quam Chrysostomo aut Augustino auscultandum sit; sed utrum melius S. Lucam intellexerint S. Joan. Chrysostomus et S. Augustinus quam Calvinus. Si qui Patres visi sunt aliquam efficaciam tribuisse baptismo Joannis, ut S. Basilius et S. Cyrillus Hierosolymitanus aliique, hi aut de virtute pœnitentiæ, ad quam excitabat Baptisma Joannis, locuti esse dicendi sunt, aut adhibenda responsio Estii, qui *In* IV *lib. Sent.* d. 2, § 4, hæc scribit: *Non videtur negandum, quin ea quorumdam Veterum sententia fuerit, per Joannis Baptismum datam fuisse remissionem peccatorum; sed ii omnes tamen Baptismo Christi plus aliquid tribuunt, nempe quamdam gratiæ excellentiam, quam non tribuunt Baptismo Joannis; quomodo et de circumcisione cum Baptismo collata dicere liceat. Et fortasse propter hujusmodi quasdam Veterum sententias noluit Synodus Tridentina definire, Baptismo Joannis nullam adfuisse vim remissionis peccatorum; sed generaliter tantum sub anathemate statuit, ipsum non eamdem habuisse vim cum Baptismo Christi. Qua in re plane Veteres omnes inveniuntur consentire.* Eadem ferme habet Toutteus in dissert. III, *De doctrina S. Cyrilli Hierosol*, cap. 8, n. 60 et seqq. ubi ipse cfr.; erudite enim de hoc argumento pertractat.

4. His itaque omissis, operæ pretium est agere de natura hujus sacramenti, materia nempe et forma, deque ipsius ministro, subjecto, necessitate et effectibus, ea tamen lege, ut, quæ aut minus necessaria sunt, aut vix in controversiam veniunt, levi calamo, cetera, quæ nunc maxime agitantur, data opera prosequamur. Aliquot more nostro his adjiciemus scholia ad nonnullorum illustrationem.

CAPUT I.

DE MATERIA BAPTISMI.

5. Duplex a Theologis distinguitur baptismi materia, *remota* et *proxima*. Remota est aqua, proxima ablutio. De utraque disserendum. Etenim dimissis antiquis hæreticis, quorum alii omnem omnino materiam rejecerunt, ut Seleuciani et Herminiani, Manichæi eorumque soboles Pauliciani, alii vero baptismum sanguinis aquæ baptismati suffecerunt, ut suffecisse *Flagellantes* perhibentur; recentiores novatores non pauci, duce Luthero, censent, aptam baptismi materiam esse *quidquid balnei loco esse potest*(1). Sociniani autem aliique cum ipsis non aliam aquam ad baptismum admittunt nisi metaphoricam (2).

(1) In *Colloquiis symposiacis*, cap. 17, apud Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 2, qui et aliorum errores recenset. Incaute tamen secutus est Bernardum Lutzemburgensem, asserentem, Jacobitas non baptizare in aqua, sed in igne. Ast de hoc postea.

(2) Sociniani hunc errorem hauserunt ex Calvino, qui passim inculcat, aquam in Scripturis, cum sermo est de baptismo, non *proprie*, sed *metaphorice* accipiendam esse. Sed ulterius progressi Sociniani, baptismum ipsum metaphorice explicandum esse, contendunt. Hos secuti sunt Methodistæ. Hunc errorem propugnarunt in Anglia Willelmus Dell et Benjam. Holme; prior in op. cui tit. *Doctrina baptismatum ab antiquis et recentibus corruptionibus expurgata;* posterior in opusc. quod inscribitur : *Invitatio seria ad omnes, an Spiritum Christi in seipsis agnoscant.* Quakeri pariter nullam agnoscunt aquæ materialis necessitatem in collatione baptismi, imo omnem prorsus abjiciunt exteriorem ritum. Etenim Robertus Barclajus, *Theologiæ vere christianæ apologia*, edit. sec. Lond. 1729, pag. 341 : *Sicut unus*, inquit, *est Deus, et una fides, ita et unum baptisma, non quo carnis sordes abjiciuntur, sed stipulatio bonæ con-*

6. Quod spectat ad modum administrationis baptismi sive ablutionis, Græci sæpe sæpius crimini Ecclesiæ Romanæ verterunt, quod baptisma per aspersionem aut infusionem conferat; nec veriti nonnulli ex illis sunt Latinam Ecclesiam incusare, quod verum non habeat baptisma; ideoque rebaptizandos esse per solam aspersionem aut infusionem ablutos. Duo itaque hic conficere debemus, tum scilicet verum baptisma per aquam tueri, tum Ecclesiæ Romanæ doctrinam et praxim vindicare ab insana Græcorum criminatione.

PROPOSITIO I.

Aqua vera et naturalis est de necessitate baptismi.

7. Est hæc propositio de fide, his verbis proposita a Tridentina Synodo, sess. VII, can. 21 : *Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa D. N. J. C. : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.*

8. Operosum porro non est, hujus fidei articuli veritatem adstruere. Adeo enim luculenta sunt Scripturarum constantisque utriusque Ecclesiæ praxis documenta, ut nullum possit de ea superesse dubium. Etenim Christus, Joan. III, 5, Nicodemum alloquens, ait : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quibus verbis tum externa corporis per aquam ablutio tum interna animæ nativitas per Spiritum S. significantur. Sed, ceteris omissis, ne in re tam aperta nimii simus, germanum Christi verborum sensum ostendimus ex iis, quæ habentur, Act. VIII, 36 et seqq. ubi, cum

scientiæ apud Deum per resurrectionem Jesu Christi, et hoc Baptisma est quid sanctum et spirituale, scilicet Baptisma spiritus et ignis, per quod consepulti sumus Christo, ut a peccatis abluti et purgati, novam vitam ambulemus. Ex quibus patet, ex istorum sententia baptismum non esse nisi solam cordis ablutionem, munditiem ab omni inquinamento ac novæ vitæ principium. Barclajus omnes probationes suas ex Fausto Socino depromit. Cfr. Moehler, *Symbol.* tom. II, § LXVIII.

Philippus Eunuchum reginæ Candacis de Fide christiana edocuisset, *Venerunt ad quamdam aquam, et ait Eunuchus : ecce aqua, quid prohibet me baptizari?... Et descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum.* Ibid. X, 47, cum repente Spiritus Sanctus descendisset in eos, qui Petrum audiebant, *respondit Petrus : numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos?*

9. Non alium propterea baptismum agnovit Ecclesia nisi per aquam administratum; cujus fidei et praxis testes sunt Patres omnes, quoties de Baptismo loquuntur. Quare interrogat S. Augustinus : *Quid est Baptismus Christi? Lavacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus; tolle verbum, non est Baptismus* (1). Testes pariter sunt, quotquot supersunt rituales et pontificales libri Latinorum et Euchologia Orientalium Ecclesiarum, uti erudite ostendit Renaudotius, tom. V *Perpetuitatis fidei* (2), ubi defendit Jacobitas a criminatione de collato ab ipsis baptismo in igne; quod pariter præstitit Jos. Assemanus in *Bibliotheca orientali* (3).

DIFFICULTATES.

10. Obj. prima. Perperam Catholici exteriorem baptismum adstruunt ex aqua, cum exploratum sit, 1° aquæ vocem passim metaphorice usurpari, ut Joan. IV, 13; VII, 37 et seq.; prout et metaphorice pariter baptismi nomen sumitur, I Cor. X, 2; Marci X, 38 et alibi. 2° Hinc Joan. Baptista, Matth. III, 11 : *Ego quidem*, clamabat, *baptizo vos in aqua.... Ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto et igni.* Quibus verbis baptisma suum cum Christi baptismo contulit, ita ut suum in aqua constitutum esse significaverit, Christi vero baptisma in charitatis igne, qui per virtutes flammescere debet. Quod et ipse Christus visus est explicasse, dicens, Act. I, 5 : *Joannes quidem baptizavit aqua; vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos*

(1) *Tract.* XV. *in Joan.* n. 4.
(2) Liv. II, ch. IV.
(3) Tom. II, diss. I, *de Monophysitis*, § V.

dies. Totus igitur Christianorum baptismus in exteriori sanctitate consistit et in interiori Spiritus Sancti illustratione; uti 3° docebat Petrus, I Epist. III, 21 : *Salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium*, *sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum*. Nec aliter docuit Paulus, qui, Hebr. IX, 10, exterius baptisma inter imperfectas recenset Veteris Testamenti ceremonias; atque, Tit. III, 5, 6, scribit : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos.* Ubi non aliud lavacrum Apostolus admittit quam Spiritus Sancti effusionem; qui præterea, Rom. VI, 4, hoc elogio baptisma nostrum insignivit : *Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris*, *ita et nos in novitate vitæ ambulemus*. Porro mors et resurrectio christiani hominis metaphoricæ tantummodo sunt; itaque metaphoricus esse tantum debet mysticus scilicet et interior baptismus; quod et Augustinus vidit, cum, *Tract. XI in Joan.* illa Christi verba : *Nisi quis renatus*, etc. non carnaliter, sed spiritualiter esse intelligenda, contendit. Ergo.

11. Resp. *Neg. antec.* Ad 1m prob. *Dist.* Aquæ et baptismi voces interdum in Scriptura methaphorice usurpantur, *conc.*; semper et in casu nostro, *neg.* Igitur ex subjecta materia, ex collatione cum reliquis textibus parallelis, atque ex sensu traditionali et praxi dignosci debet juxta exegeseos canones, quando litteraliter, quando metaphorice voces a scriptoribus adhibeantur.

12. Ad 2m, *Dist.* Ad patefaciendam diversam vim et efficaciam inter baptisma suum et baptismum Christi, *conc.*; ad excludendam aquam a baptismo Christi, *neg.* Sic enim verba Præcursoris et Christi ipsius universa intellexit antiquitas (1).

(1) Cfr. Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 21. Recentiores critici in diversas abierunt sententias circa hunc baptismum *in Spiritu Sancto et igni*. Has collegit et expendit doctus P. Cast. Innoc. Ansaldi Ord. Præd. *De baptismate in Spiritu S. et igni*, Mediol. 1752, in 4. Ceteris porro sententiis refutatis, Ansaldi suam adjecit ac propugnavit, quæ est de donis prodigiosis tanquam novi templi ornamentis a Messia proferendis juxta receptam apud Hebræos traditionem. Clem. Biagi ex Ord. Camald. in notis, quas apposuit in sua versione *Dictionarii theol.* Bergier, ad vocem *Battesimo*, aliam interpretationem

13. Ad 3m, seu sequentes omnes probat. *Dist.* Ad commendandos interiores christiani baptismi effectus, *conc.*; ad exteriorem ablutionem removendam, *neg.* Nam S. Petrus significat, materialem ablutionem non sufficere, si desint interiores dispositiones (1). S. Paulus in Ep. ad Tit. pariter extollit efficaciam baptismi, per quem regenerati ac renovati sumus gratiæ sanctificantis collatione; in Epistola ad Rom. alludit ad ritum conferendi baptisma per immersionem, quo ritu significari affirmat spiritualem mortem et resurrectionem, quas baptizatus vi ipsius lavacri consequitur (2). S. Augustinus excludit carnalem Nicodemi interpretationem (3). Colligimus interea ex adversariorum proposita argumentatione, quo homines ducant, seposita Ecclesiæ auctoritate, innovandi furor atque libido juxta Protestantium principium de spiritu privato.

14. Obj. secunda. 1° Nicodemus, Joan. III, a Christo redarguitur, quod, cum esset magister in Israël, hoc ignoraret; jam vero, si Christus voluisset eum docere, quod aqua materialis vim divinitus habeat animam abluendi, non potuisset Nicodemus non intelligere, cum hic ritus symbolicus usitatissimus esset apud Judæos, imo et apud ipsos ethnicos, ad interiorem munditiem significandam (4); ergo voluit rem prorsus novam et inusitatam Christus Nicodemo insinuare, baptismum scilicet spiritualem ac mysticum. 2° Hoc ipsum eruitur ex conjunctione aquæ et Spiritus Sancti; certum enim est, nos non baptizari in Spiritu Sancto, neque ex ipso renasci, nisi sensu spirituali; igitur nonnisi spirituali quoque sensu dicimur ex aqua renasci.

adscivit, ac verba illa : *Et igni*, contendit significare pœnarum comminationem in incredulos. Cfr. loc. cit.

(1) Alii paulo aliter hæc Petri verba exponunt, de efficacia nempe baptismi, qui non in depositione carnis sordium consistit, sed in depositione sordium ipsius animi. Cfr. Cornelius a Lapide in hunc loc.

(2) Cfr. Bernard. a Pic.

(3) Satis est oculos conjicere in loc. cit. ut ejus mens apertissime dignoscatur; ibi enim tradit, Nicodemum intellexisse Christum de generatione carnali; nec opus est in medium proferre verba ipsius.

(4) Cfr. Huetius, *Alnetan. Quæstion.* lib. II, cap. XX, §. 2. Cfr. etiam J. A. Danzii, Diss. *De baptismo Proselytorum judaico, ad illustrandum*

15. Resp. ad 1ᵘᵐ, *Dist.* Redarguitur Nicodemus a Christo, quod de carnali, non vero de spirituali regeneratione Christum locutum fuisse existimarit, uti plures et figuræ et vaticinia in V. T. pronunciata innuebant, *conc.;* aliter, *neg.* Id patet ex contextu. Imo hoc ipso, quod ritus ille symbolicus in usu esset apud Hebraeos ad significandam interiorem animæ munditiem, facilius debuisset Nicodemus mentem assequi divini Præceptoris. Illud vero novum, quod intulit Christus auribus Nicodemi, erat vis sanctificationis producendæ, et non solum significandæ, quam Christus eidem patefecit assequendam ex suo baptismate, cujus necessitatem propterea ei inculcavit (1).

16. Ad 2ᵐ, *Neg.* Christus enim aquam et Spiritum Sanctum conjunxit, ut significaret, materiali atque exteriori aquæ ablutioni adjectam esse interiorem Spiritus Sancti gratiam ad producendam regenerationem, de qua loquebatur, cum aqua sola id minime efficere possit; prout semper intellexit Ecclesia.

17. Obj. tertia. Saltem non desunt exempla, ex quibus constet, in necessitatis casu posse in alia materia præter aquam conferri baptisma. 1° Joan. Moschus ac Nicephorus tradunt, Judæum morti proximum defectu aquæ per arenam superinfusam baptizatum esse et sanitatem inde recuperasse (2). 2° Stephanus II ratum habuit baptisma in vino collatum infanti, qui vita periclitabatur; prout pariter ratum longe ante jam declaraverat ejusmodi baptisma Siricius, 3° et optime quidem, cum interior animi ablutio

bapt. Joannis; item ejusdem *Antiquitas baptismi initiationis Israëlitarum vindicata*, in Meuschenii *Novo Test. e Talmude illustrato;* pag. 235-505.

(1) Cfr. Maldonat. in hunc loc. Cfr. insuper Christiani Knappi *Commentatio in colloquium Christi cum Nicodemo de natura atque usu disciplinæ suæ*, Joan. III, 1-21, in opere : *Scripta varii argumenti*, tom. I, edit. 2, Halis Saxon. 1823, pag. 181 et seqq. Plura in ea scitu digna reperiuntur, quibus auctor ostendit, agi in citatis Christi verbis de vero externo baptismate in aqua, ejusque evincit necessitatem. Non tamen absque delectu hoc opusculum lustrari debet; etenim hinc inde nonnulla in eo habentur, quæ rationalismum sapiunt, prout usuvenit in omnibus fere scriptis Protestantium recentiorum.

(2) Jo. Moschus in *Prato spirituali*, cap. 176, in *Biblioth. Patrum* De la Bigne, tom. II, pag. 614; Niceph. *Hist.* lib. III, cap. 37.

tam per aquæ quam per alterius cujuscumque liquoris lavacrum significari possit. Ergo.

18. Resp. *Neg. antec.* Ad 1m prob. *Neg.* Illud enim baptisma, iisdem referentibus scriptoribus, invalidum judicatum est a S. Dionysio antistite, ac propterea denuo collatum in aqua fuit. Quod si Judæus ille sanitatem recuperavit, id consecutus est ratione fidei et desiderii baptismi, quo flagrabat.

19. Ad 2m, *Dist.* Cujus tamen responsum tanquam supposititium aut saltem mendosum a pluribus criticis habetur, *conc.;* in hypothesi quod sincerum et authenticum esset, *Subdist.* Excusavit pontifex Stephanus Sacerdotis baptizantis ignorantiam, *conc.;* approbavit baptisma, *neg.* (1). Sic etiam ut supposititium rejicitur decretum Siricii, utpote nullo idoneo testimonio

(1) Hoc responsum, quod est n. XI, ac perhibetur datum a Stephano II vel, ut alii contendunt, a Stephano III in Carisiaco villa, Britanniæ monasterio, quodque omnium primus vulgavit Sirmondus, *Concil. Antiqua Galliæ*, Lutet. Paris. 1629. tom. II, pag. 16, ita se habet : *Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa. Infantes sic permaneant in ipso baptismo. Nam, si aqua adfuit præsens, ille presbyter excommunicetur, et pœnitentiæ submittatur, quia contra canonum sententiam agere præsumpsit.* Circa hoc responsum diversa sunt criticorum judicia. 1° Alii, ut Natalis Alex. *Hist. eccl.* sec. VIII, cap. I, art. 6, putant, esse corruptum. 2° Alii, ut Labbæus, censent verba, quæ ibid. leguntur et difficultatem faciunt : *Infantes sic permaneant in ipso baptismo*, esse glossema, e margine in textum temere intrusum. At hæ sunt meræ conjecturæ, quæ in nullo codice fundantur, et præterea ex decreto Siricii, in quo eadem pene verba occurrunt, refelluntur. 3° Alii putant, hæc responsa non esse data a Stephano Papa, sed a Stephano, Episcopo Tornacensi, qui sub finem sec. IX floruit; at hoc etiam sine fundamento et sine testibus adstruitur. 4° Demum Ant. Jos. Binterim in opere germanico, cui tit. fecit: *Præcipua monumenta Ecclesiæ christiano-catholicæ ex primo, medio et novissimo ævo*, Mogunt. 1825, tanquam spuriam rejicit totam hanc responsionum collectionem, atque a monachis contendit esse confictam, pluribusque argumentis intrinsecis et extrinsecis in medium adductis adnititur id evincere, quæ hic recensere non vacat; et concludit : *Neque Stephanus, neque Siricius baptisma in vino vel in ipso extremæ necessitatis casu approbarunt.* Cfr. idem auctor, tom. II, p. I, § 2, pag. 10 et seqq.

firmatum; illud enim omnium primus protulit Theodorus Cantuariensis in suo *Pœnitentiali;* porro Theodorus tribus circiter seculis a Siricio distat. Quanquam dubitant etiam docti viri, utrum hoc Pœnitentiale Theodori sit.

20. Ad 3m, *Dist.* Si talis præterea fuisset Christi voluntas, a qua id unice pendet, *conc.;* secus, *trans.* De illa porro constat ex sensu Ecclesiæ traditionali et praxi (1).

PROPOSITIO II.

Vera est de Baptismi Sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quæ tenet, illum æque valere sive per immersionem sive per infusionem aut aspersionem conferatur.

21. Hac ratione concepta propositio de fide est, cum ab aliquot seculis in Ecclesia Romana conferatur baptisma per infusionem, atque in Rituali Romano a S. Pio V edito utraque ratio baptizandi juxta uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem sive per immersionem sive per infusionem aut etiam per aspersionem probetur; insuper a Conc. Trid. editus hic canon III de baptismo est : *Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.*

22. Ad hoc porro fidei dogma tuendum, satis est nobis ostendere, modum baptismi conferendi non spectare ad sacramenti essentiam sive substantiam, sed ad meram disciplinam, quæ

(1) Atque hic juverit specimen exhibere pessimæ fidei, qua laborant, aut turpis ignorantiæ, in qua versantur plures Protestantes circa doctrinam et praxim Ecclesiæ Catholicæ. Refert enim Hugg in *Controversiis cum Breckenridge*, alias cit. *Controv.* VII, pag. 72, se interfuisse in Statibus fœderatis Americæ cuidam congressui generali, in quo Episcopi (protestantes) discutiebant quæstionem, utrum validus sit baptismus collatus a Sacerdote catholico. Satis difficilis visa ipsis est hæc quæstio. Hinc quosdam legarunt, ut eam mature perpenderent. Qui in conventu frequenti retulerunt invalidum esse hujusmodi baptisma ob has duas præcipuas rationes : 1° Eo quod a Catholicis administretur infantibus baptisma lingua *latina* (quam profecto infantes non intelligunt). Altera, quia ab ipsis baptizatur in *oleo*. Risum teneatis amici!

propterea Ecclesiæ potestati subest. Id autem facili ratione evincimus. Illud enim ad sacramenti substantiam non pertinet, sine quo sacramentum consistere potest, atque ut tale quovis tempore habitum est; atqui ejusmodi est baptisma sine immersione, sed sola aut infusione aut aspersione administratum. Ergo.

23. Jam vero, licet baptisma sive per unam sive per trinam immersionem communiter obtinuerit in Ecclesia usque ad S. Thomæ ætatem, qui propterea scribebat, *tutius esse baptizare per modum immersionis, quia hoc habet communior usus* (1), nunquam tamen spectata fuit ejusmodi immersio tanquam essentialis Sacramento. Etenim semper exceptiones aliquæ admissæ sunt; cum Christus præceperit quidem baptizare, non autem modum baptizandi determinaverit.

24. Id constat 1° ex baptismate clinicorum, eorum præsertim, qui morti proximi constituti erant; quibus, ut patet, non alia ratione, quam per infusionem aut aspersionem illud conferri potuit. Isti porro clinici, qui postremo vitæ periodo tincti fuerunt, frequentissimi erant primis Ecclesiæ seculis, ut liquet ex Patrum scriptis, qui declamarunt quidem adversus eos, qui moras nectebant ad suscipiendum baptisma, nunquam tamen dubium moverunt de valore baptismatis, quod fuerit administratum absque immersione (2).

25. Constat 2° ex pluribus documentis, quæ suppetunt ex antiquitate, ac ostendunt baptizandi ritum per infusionem aut aspersionem obtinuisse. Talia sunt Acta Lucilli Martyris apud Surium (3), nec non S. Bacchi junioris apud Combefisium (4), Acta S. Gratiliani, nec non Acta S. Lindgeri, qui præterea ex-

(1) Part. 3, quæst. 66, art. 7.

(2) Cfr. S. Gregor. Naz. *Orat.* XL *In sanctum baptisma*; S. Greg. Nyss. *Orat. Adversus eos, qui differunt baptisma;* S. Basil. *Homil. in S. baptisma,* etc. Cfr. etiam Bingham, *Origin.* etc. vol. IV, lib. X, cap. II.

(3) Tom. IV. in *Actis S. Laurentii* pag. 612. ubi legitur, quod, cum S. Laurentius catechizasset Lucillum accepta aqua, eaque *benedicta*, *fudit super caput ejus.*

(4) In op. *Christi Martyrum lecta trias.* Paris. 1666, pag. 83 et seq. ubi hic baptismum administrandi ritus veluti passim receptus exhibetur. Cfr. ejusdem Combefisii nota, n. 6.

hortabatur mulieres ut morituros infantulos baptizarent *intinctos aqua vel superinfusos* (1) cum invocatione SS. Trinitatis; ut omittam Acta S. Laurentii, qui S. Romanum urceo baptizavit in carcere (2).

26. Constat 3° ex eo, quod Romæ jam a sec. VI non raro observatus fuerit ritus baptizandi sine immersione, ut ostendit Mabillonius (3). Sane S. Gregorius M. tum unicam immersionem tum infusionem ad valorem baptismi sufficere declaravit apud Conc. Toletanum IV (4).

27. Constat 4° ex veteribus picturis et sarcophagis, in quibus cernitur baptisma infusione datum, quæ memorant Martenius (5) et Ciampinius (6).

28. Constat 5° ex confessione ipsorummet Orientalium, qui docent, deficiente sufficienti aquæ copia, posse administrari baptismum per infusionem, ita Ecbanassal, Echmini canonista Ægyptius, Gregorius Abulfaragius ex auctoritate Jacobi Edesseni apud Renaudotium (7). Quinimo Græci ipsi, ut refert Goarius oculatus testis, solent recens natos infantulos *superinfusione baptizare* (8).

29. Cum igitur ex his aliisque monumentis certissime constet, ritum baptizandi per solam immersionem inviolabiliter in Ecclesia custoditum non esse, adeoque modum abluendi non spectare ad baptismi essentiam, sed debere adnumerari inter ritus disciplinæ, quæ varietati subjicitur, hinc aperte infertur, perperam Græcos Ecclesiæ Latinæ succensere, quasi ipsa verum baptisma non retinuerit.

30. Plures porro eæque gravissimæ causæ Ecclesiam Romanam

(1) Apud Martenium, *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap, I, art. XIV; ubi plura alia exempla invenies.

(2) Apud Surium loc. cit. pag. 614. Idipsum testantur adhuc antiquæ imagines, quæ in ejus Ecclesia asservantur, et urceus ille, qui adhuc ibi extat.

(3) In *Museo Italico.* tom. II.

(4) Cfr. Card. de Aguirre, *Collectio maxima Conc. Hisp.* tom. II, in not. n. 106, in cap. 6 ejusd. Conc.

(5) Loc. cit.

(6) *Vetera monimenta*, part. II, tab. IV et V.

(7) Op. cit. liv. II, ch. IV.

(8) Cfr. ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ sive *Rituale Græcorum*, vol. I fol. Lut. Paris. 1647; in baptismatis officium, n. (24), p. 365 et seq.

induxerunt ad adoptandum ritum infusionis. Ac primo quidem ob usum, qui paulatim inductus est ex majori facilitate collationis hujus baptismi, quique adeo invaluit, ut rituales libri editi sub finem sec. XIV jam præscripserint, baptismum infusione conferendum (1). 2° Ut tenellæ ætati infantili prospiceretur, cui immersio nocere potest; atque ut averteretur periculum, ne infantes manibus ministri delapsi in profundum baptisterii suffocarentur, quod non semel contigit; neve aquæ fontis baptismalis fœdarentur, quod malo omine habebatur, ut in ablutione Constantini Copronymi observatum est (2), et sic non absque gravi labore renovanda aqua esset, quæ satis prolixa benedictione consecratur. 3° Ut consuleretur pudicitiæ mulierum post abolitum Diaconissarum ministerium (3). 4° Ad tollenda incommoda, quæ in regionibus septentrionalibus præsertim habentur in collatione baptismi per immersionem algentibus aquis. Ceterum in nonnullis adhuc latinis Ecclesiis baptisma per trinam immersionem confertur, ut e. g. in Mediolanensi.

DIFFICULTATES.

31. Obj. 1° S. Paulus asserit, Rom. VI, 4, nos consepultos esse cum Christo per baptismum, cujus *sepulturam triduanam,* inquit S. Leo M., *imitatur trina demersio* (4). 2° Patres præterea docent, immersionis ritum oriri ex traditione Apostolorum et Christi præcepto. 3° Pœnæ proinde statutæ fuerunt contra eos, qui semel immergebant. 4° Atque hujusmodi ablutionem, apud Eunomianos usitatam, Patres Concilii Constantinopolitani I irritam declararunt (5); prout postea pariter eamdem irritam

(1) Cfr. auctores. citt.

(2) Cfr. Theophanis *Chronographia*, edit. Combefisii, Paris. 1655, ad annum 711, pag. 335.

(3) Qua ratione olim mulierum pudicitiæ consultum esset, dum baptizarentur, cfr. Martenius, Vicecomes, Binghamus locis citt.

(4) *Epist.* XVIII, *ad universos Episcopos per Siciliam constitutos*, cap. 3, edit. Ballerin.

(5) Horum omnium Patrum et Conciliorum auctoritates collectas invenies in nota Guillielmi Beveregii *ad can. L Apostolic.* de quo infra; apud Cotelerium, *Patrum apostolic.* tom. I, pag. 8.

pronunciavit esse apud Bonosiacos Gregorius II. 5° Cornelius item Pontifex perinde ac Magnus dubitarunt de baptismate per infusionem dato. Ergo.

32. Resp. ad, 1^m *Dist.* Per baptisma quavis ratione collatum, *conc.;* sola immersione, *subdist.* Expressiori significatione, *conc.;* substantiali, *neg.* Et hoc sensu exponi debent verba S. Leonis M. qui alludit, quemadmodum etiam Apostolus, ad ritum, qui tunc temporis obtinebat.

33. Ad 2^m *Dist.* Patres docent immersionis ritum ex Traditione descendere apostolica, at ecclesiastica et disciplinari, *conc.;* divina et dogmatica, ideoque nulli mutationi ac varietati obnoxia, *neg.* Alioquin baptisma clinicorum non probassent.

34. Sic etiam docuerunt profluere hunc ritum ex præcepto Christi, *Dist.* late sumpto, quale nempe profluere censetur ex baptismo ab ipso in Jordane per immersionem suscepto, *conc.;* stricte sumpto ac rigososo, *neg.* Alias nunquam passi essent aliquam fieri exceptionem; non omnia autem quæ Christus gessit, vim præcepti obtinent, ut ex aliis multis constat.

35. Ad 3^m, *Dist.* Pœnæ statutæ sunt, eo quod tales recederent a recepta tunc temporis disciplina, quod privato homini, seposito necessitatis casu, non licet, *conc.;* eo quod invalidum censeretur ejusmodi baptisma, *neg.* Et hinc responsio patet ad ea, quæ etiam opponi solent ex can. IV Apostolico, quo depositionis pœna infligitur Episcopis et presbyteris, qui vel ex negligentia vel ex contemptu recedebant ab ecclesiastico more conferendi baptismum per trinam immersionem (1).

36. Ad 4^m, *Dist.* Eo quod præterea peccarent Eunomiani circa formam, *conc.;* ob unicam præcise immersionem, vel *neg.* vel *subdist.* utpote illicitam pro ea ætate ac propter hæreticum principium Eunomianorum, ex quo profluebat hæc illorum ablutio, *conc.;* utpote invalidam, *neg.* Cum enim Eunomiani ac Bonosiaci perverse de Trinitate crederent, corrupta propterea ab iis est baptismi forma; hinc tincti iterum ab Ecclesia sunt, qui fuerant ab his hæreticis baptizati.

(1) Cfr. Guill. Bevereg. loc. cit.

37. Ad 5^m, *Dist.* Dubitavit Cornelius de baptismi effectu propter malam Novatiani dispositionem, *conc.;* de substantia baptismi, *neg.* prout jam notaverat eruditus Valesius (1); quod pariter de omnibus in lecto decumbentibus, et baptismum efflagitantibus ob metum mortis imminentis, dubitandum esse generatim observavit Synodus Neocæsariensis (2). Atque ob hanc prudentem suspicionem factum est, ut irregulares haberentur in mortis articulo baptizati. Quod si Magnus dubitavit de valore baptismi per infusionem collati, ejus dubium excussit S. Cyprianus (3); imo omne dubium sustulit Ecclesia universa, quæ semper ejusmodi baptisma ratum habuit, ut constat ex dictis (4).

CAPUT II.

DE BAPTISMI FORMA.

38. Evangelicam baptismi formam vitiarunt Gnostici, Valentiniani, Montanistæ aliqui, Sabelliani, Priscillianistæ aliique, de quibus hæresiographi late disserunt (5). Zwingliani, Calvinistæ, Sociniani formam quidem catholicæ Ecclesiæ retinent, ita tamen ut eam minime necessariam censeant; cum ex eorum systemate baptismi virtus, perinde ac aliorum Sacramentorum, ex sola fide pendeat (6). Ex Catholicis haud pauci theologi atque

(1) In lib. VI. *Hist. eccl. Eusebii* cap. XLII.

(2) Can. XII. Cujus hæc verba sunt: *Si quis ægrotans fuerit baptizatus, non potest in presbyterum evehi. Fides enim ejus non est ex instituto, sed ex necessitate. Nisi forte propter consequens ejus studium et fidem, hominumque raritatem.* Cfr. in hunc canon. Beveregii annotatio. Vid. etiam circa hoc clinicorum Baptisma S. Joan. Chrysostomus, *Hom.* LX, *ad Catechum.*

(3) *Epist.* LXXVI. Ubi non solum ejusmodi baptismum plenum ac legitimum esse censet, sed prætérea clinicos nihilo inferiores esse ait iis, qui sani baptismum in Ecclesia susceperunt. Hoc ipsum confirmat auctoritate Scripturarum. Haud ignoro, a nonnullis tum hanc tum alias Epistolas S. Cypriani inter spuria aut saltem dubia ejus scripta rejici; at perperam, ut postea dicemus. Interim cfr. in eamdem Ep. notæ Stephani Baluzii.

(4) Cfr. S. Th. p. 3, q. 56, art. 7.

(5) Cfr. Bingham, lib. XI, cap. 3.

(6) Sane Lutherus his omnibus præivit, scribens in lib. *De captiv. Babylon.* de baptismo: *Baptismum esse ratum quibuscumque verbis collatum, modo non in nomine hominis, sed in nomine Domini detur.* Cfr. Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 3, n. 7.

scriptores ecclesiastici recensentur, qui putent, ab Apostolis ex quadam dispensatione administratum fuisse baptisma in nomine Jesu tantum, imo ejusmodi ablutionem ratam habuisse nonnullos Patres; nec desunt qui valuisse ejusmodi baptisma collatum in *uno Christi nomine* quovis tempore arbitrentur (1). Controversia prior, quæ dogmatica est, non debet permisceri cum posteriori quæstione, quæ est tantum critica. Hanc propterea rejicientes ad scholia, quæ inferius adjiciemus, illam in præsentia solum expendimus.

PROPOSITIO.

Vera est de Sacramento Baptismi doctrina in Ecclesia Romana, quæ tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum.

39. Hoc est de fide, ut constat ex adducto in sup. propos. can. III Conc. Tridentini, collato cum can. IV, quem inferius proferemus, in quo sub anathematis telo idem Concilium ratum ac verum esse decernit baptismum datum ab hæreticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Forma igitur præscripta ab Ecclesia Romana est : *Ego te baptizo in nomine Patris*, etc. Ab ea quoad substantiam non differt forma, quæ in usu est in Ecclesia Græca : *Baptizatur*, *βαπτίζεται*, *servus Dei in nomine*, etc. (2). Eadem viget in ceteris Ecclesiis orientalibus. Dum propterea defendimus formam, quæ obtinet in Ecclesia Romana, adstruimus pariter baptismi formam Ecclesiæ universalis.

40. Veram porro esse Ecclesiæ Romanæ doctrinam relate ad memoratam formam, patet 1° ex Christi verbis, Matth. cap. ult. : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.*

(1) Cfr. Bellarm. loc. cit. n. 8.

(2) Non autem, ut nonnulli scribunt, *βαπτιζέσθω*, *baptizetur.* Cfr. Goarius, op. cit. pag. 335. et seqq. ubi plura affert Græcorum officia S. Baptismatis ; nec non Arcudius, *Concordia Ecclesiæ orientalis et occidentalis,* cap. 8. Græcis orientales Ecclesias reliquas assentiri in baptismi forma ostendit Renaudotius, *Perpétuité de la foi,* tom. v, liv. II, chap. v.

41. Patet 2° ex unanimi Patrum consensu, qui docent, nullum esse baptisma, quod non constiterit invocatione trium Personarum divinarum. Tertullianus, lib. *De Baptismo : Lex tinguendi,* scribit, *imposita est, et forma præscripta. Ite*, *inquit, docete nationes*, *tingentes eas in nomen Patris et Filii et Spiritus S.* (1). S. Cyprianus, *Ep. LXXIII, ad Jubaian.: Quando ipse Christus*, inquit, *baptizari jubeat in plena et adunata Trinitate* (2). S. Ambrosius, lib. *De Mysteriis : Nisi baptizatus fuerit* (Catechumenus) *in nomine Patris et Filii et Spiritus S. remissionem non potest accipere peccatorum* (3). S. Basilius, lib. *De Spiritu S. : Sicut enim credimus in Patrem et Filium et Spiritum S., sic et baptizamur in nomine Patris*, etc. (4). Et hi pauci ex multis sufficiant (5).

42. Patet 3° ex perpetua constantique utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis praxi, de qua non solum constat ex Synodis Arelatensi I et Nicæna I; sed præterea ex multiplici argumento, quod ex eadem praxi Patres eruerunt ad confundendos Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Eunomianos aliosque Trinitatis osores. Id ipsum conficitur ex omnibus utriusque Ecclesiæ euchologiis et ritualibus libris, aliisque monumentis allatis a Martenio ac Renaudotio. Ergo.

DIFFICULTATES.

43. Obj. Si verba Christi : *Baptizantes in nomine*, etc. inducunt necessitatem ea proferendi in collatione Baptismi, etiam alia verba : *Euntes docete*, inducerent necessitatem proferendi inter docendum : *Ego vos doceo;* quod nemo dicet. 2° Adde, illud *in nomine* solum significare *in virtute et fide.* Hinc, 3° cum di-

(1) Cap. 13, edit. Rigalt.

(2) Edit. Maur. In quem locum cfr. not. Maurin. editt.

(3) Cap. 4.

(4) Cap. 12. Ὡς γὰρ πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἷον καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, κ. τ. λ. Atque hic animadvertendum, S. Basilium data opera refellere eos, qui contendebant valere baptisma collatum in nomine solius Christi.

(5) Reliqua testimonia cfr. apud Pamelium, *Annot.* 1, *in lib. Tertulliani de Baptismo.*

vinarum hypostaseon una sit substantia, ac per *circuminsessionem* una Persona in altera sit, perinde erit, sive in unius sive in trium distincte Personarum nomine baptisma conferatur, aut etiam in nomine Trinitatis, ut nonnullis placuit (1). 4° Imo omnis omittitur forma in illa collatione baptismi, quæ a S. Ambrosio, seu auctore librorum *De Sacramentis*, lib. II, cap. VII, describitur. Prout etiam omittitur in *Libro Gelasiano* ex codicibus Thomasii et Colbertino (2). Ergo.

44. Resp. ad 1m, *Neg.* In factis enim attendi debet ad voluntatem institutoris; porro voluntas Christi patefacta est ex praxi Ecclesiæ, quæ ita intellexit verba Christi, ut ea sola exprimerentur, quibus ipsa utitur in administratione, alia vero non item. Idque merito, quia docendi actio satis ipsa per se innotescit absque additamento: *Ego te doceo;* actio autem tingendi, cum per se indifferens sit ad plura denotanda, coarctari debuit ad actionem sacramentalem per invocationem SS. Trinitatis.

45. Ad 2m, *Neg.* illud *in nomine* solam significare virtutem et fidem. Significat enim præterea invocationem et appellationem trium divinarum personarum, quæ gratiam largiuntur et sanctificationem efficiunt.

46. Ad 3m, Resp. Esto, quod unaquæque trium divinarum Personarum, ratione identitatis naturæ aut circuminsessionis, in altera sit; cum tamen Christus formam præscripserit in invocatione trium distincte Personarum, atque Ecclesia ita in praxim deduxerit, non absque gravi piaculo ac periculo saltem nullitatis Sacramenti alia quævis forma adhiberetur. Diversæ formæ a nonnullis scholasticis excogitatæ, quamvis quoad sensum videantur convenire cum forma a Christo præscripta et ab Ecclesia usurpata, nulla ratione in praxi admitti possunt (3).

(1) Inter quos recensetur Cajetanus, *In* IIIam *part. S. Th.* quæst. 66, art. 5; ubi etiam alias formas proponit et discutit.

(2) Cfr. apud Muratorium, in op. *Liturgia Romana vetus*, Venet. 1748, tom. I, col. 570 et 596.

(3) Inani prorsus labore nonnulli scholastici diversas baptismi formas excogitarunt, ut deinceps inquirerent, utrum validum, an vero invalidum censendum sit baptisma tali vel tali forma administratum. Et enim absque gravi piaculo nemini fas est a recepta in Ecclesia

47. Ad 4m, *Neg.* Etenim S. Ambrosius, seu auctor librorum *De Sacramentis*, prout observant Maurini editores, enumerat interrogationes mersionesque, non quo ordine, sed qua mente, quamve ad rem exhibendam fierent. Præmittebantur enim olim interrogationes, iisque absolutis inchoabantur mersiones cum apposita forma, ut patet tum ex omnibus liturgicis libris tum ex eodem ipso auctore qui nobis opponitur. Hic enim, ibid. lib. II, cap. V, n. 14, jam dixerat : *Cœlestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris et Filii et Spiritus S.*; et cap. VII, n. 22 : *In uno autem nomine baptizari nos jussit* (Christus), *hoc est, in nomine Patris et Filii, et Spiritus S.* (1).

48. Eadem responsio aptari debet ad id, quod objicitur ex silentio *Libri Gelasiani*, cum eadem sit ratio ; eo magis quod in eodem Sacramentario Gelasiano, juxta codices regium et Noviomensem, hæc reperiatur forma pro Baptismo infirmorum : *Baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus S. ut habeas vitam æternam* (2).

49. Atque hic obiter animadvertendum est, ejusmodi additiones : *ut habeas vitam æternam*, vel, ut addunt Græci : *Baptizatur servus Dei in nomine Patris, amen, et Filii, amen, et Spiritus S. amen. Nunc et semper et in secula seculorum, amen*, non attingere substantiam, ideoque non officere Sacramenti valori.

forma recedere. Quod si id fiat, saltem sub conditione Baptisma esset iterandum. In his enim, ex quibus pendet æterna salus, tutior omnino via teneri debet.

(1) Cfr. in objectum locum annotatio editt. Maur. Perperam Chardon, *Histoire des Sacrements*, liv. I, sect. I, part II, ch. V, contendit adversus laudatos editores, reipsa S. Ambrosium nullam Baptismi formam necessariam cit. loc. agnovisse. Hoc enim perinde est ac velle in meridiana luce cæcutire. Atque hic quidem animadverto, hunc auctorem eruditum se exhibere, sed interdum etiam nimis liberum esse et novitates aucupantem.

(2) Cfr. apud Marten. loc. cit. art. XVIII, *Ordo* V.

CAPUT III.

DE MINISTRO BAPTISMI.

50. Duplex quæstio institui potest circa Baptismi ministrum, ad validam scilicet et ad licitam hujus Sacramenti administrationem. Ad ejus valorem non requiri in ministro fidem ac probitatem, suo loco ostendimus (1). Num vero præterea ad baptismum rite ac valide administrandum determinata ministrorum requiratur conditio, anceps videtur Calvinianorum sententia. Interdum enim videntur Baptisma a laicis, feminis præsertim, administratum tanquam invalidum rejicere; interdum vero tantum ut illicitum illud videntur respuere, quamvis in casu necessitatis ab illis conferretur. Quidquid porro de istorum hæreticorum mente sentiendum sit, nostrum erit ostendere, posse in necessitatis casu a quocumque Baptismum conferri, ita ut ratus ac licitus haberi debeat.

51. Et hæc quidem, cum urget, ut diximus, necessitas; extra hanc enim nequit baptismus licite conferri nisi a proprio ejus ministro, qui potest esse *ordinarius* aut *extraordinarius*.

52. Quæ ut planius intelligantur, ratio habenda est triplicis hujus Sacramenti administrationis, quæ distinguitur in *solemnem, publicam* et *privatam*. *Solemnis* censetur ea, quæ in solemnitatibus Paschatis et Pentecostes olim præcipue obtinebat (2);

(1) *Tract. de Sacram. in genere*, n. 123 et seqq.

(2) Duos hos dies Paschatis et Pentecostes a primis Ecclesiæ seculis Baptismo sollemniter conferendo consecratos fuisse, Tertullianus, lib. *De Baptismo*, cap. 19, diserte his verbis testatur : *Diem Baptismo solemniorem Pascha præstat... Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est.* Qui mos ut illæsus servaretur, cum summi Pontifices Siricius, Leo, Gelasius, etc., tum Concilia quamplurima operam dederunt; neque tamen efficere potuere, quominus identidem violaretur, ac Baptismus per diversas regiones in præcipuis festivitatibus solemniter conferretur. De natali Domini luculentum est S. Gregorii M. testimonium, lib. VIII, *Epist.* XXX, Indict. I, ad Eulogium scribentis : *In solemnitate autem Dominicæ nativitatis, quæ hac I Indictione transacta est, plus quam decem millia Angli ab eodem nuntiati sunt fratre et coëpiscopo nostro* (Augustino) *baptizati*. Eodem

publica ea dicitur, qua passim in Ecclesia baptisma confertur suis ritibus ac ceremoniis; *privata* denique ea est, qua, gravi impellente necessitate, quovis loco ac tempore idem Sacramentum administrari consuevit.

53. Itaque baptismi *solemnis* minister proprius et ordinarius est Episcopus; *publici* est Sacerdos, delegatus vero et extraordinarius est Diaconus; *privati* denique quilibet esse potest, sive clericus, sive laicus, sive masculus, sive femina, nec non hæreticus et infidelis.

54. Circa baptismi solemnis et publici ministrum ordinarium et extraordinarium nulla nobis est controversia cum Protestantibus; quare in hoc tradendo doctrinæ capite breves esse possumus; non item vero in altero capite vindicando, ob dissensionem Calvinianorum, de qua modo diximus.

PROPOSITIO I.

Sacramenti baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et Presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione, Diaconi.

55. Est *certa* quoad singulas suas partes hæc propositio. Ac primo quidem, Episcopos ordinarios esse hujus Sacramenti ministros, nunquam dubitatum fuit. Tales præterea esse Presbyteros, *subordinatos* tamen, constat ex Eugenio IV, qui in suo *Decreto* seu *Instructione pro Armenis*, aperte tradit: *Minister hujus*

die Clodoveum Francorum regem regeneratum esse, memorat Avitus, Viennensis Episcopus, in epistola ad ipsummet regem. Eumque morem in Galliis usu receptum esse, liquet ex Gregorio Turon. lib. *De Gloria confess.* cap. 69 et 76, necnon *Hist. Francorum*, lib. VIII, cap. 9. Idem et de natali S. Joan. Baptistæ die censendum esse, persuadet hic postremus Gregorii Turonensis locus. Plura sunt antiquorum testimonia pro Epiphaniorum die. Hac præsertim festivitate Siculi baptizari amabant; quod S. Leo M. *Epist.* XVIII, n. 2 et 9, improbat. S. Greg. Nyssen. ea ipsa die orationem ad baptizandos habuit. Morem eumdem adstruunt S. Greg. Naz. *Orat.* XL, Joan. Moschus in *Prato spirit.* cap. 214 et Ratherius Veron. *Serm.* I *de quadrag.* Plura alia Cfr. apud Coustant, *Epist. Rom. Pontif.* in adnot. ad Epist. S. Syricii ad Himerium, col. 626.

Sacramenti Baptismi est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare (1). Nititur autem hæc doctrina sensu Ecclesiæ traditionali, quæ semper illa Christi verba : *Euntes docete, baptizantes*, quod attinet ad collationem baptismi, intellexit tam de Episcopis quam de Presbyteris. Sane *Constitutiones Apostolicæ* permittunt baptizare *solos Episcopos ac Presbyteros, ministrantibus Diaconis* (2). Sic Innocentius I pro certo habet Presbyteros baptizare, *seu extra Episcopum*, *seu præsente Episcopo* (3). Imo nititur doctrina hæc Apostolorum agendi ratione, ut colligitur ex Act. X, 48, ubi Petrus Cornelium ejusque familiares per alios baptizari jussit, atque ex I Cor. I, 15 et seqq., ubi Apostolus profitetur, nonnisi paucos a se baptizatos esse, addens : *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* Quare, Act. XIX, idem Apostolus aliorum ministerio baptizavit duodecim Joannis discipulos, quibus postea ipse manus imposuit.

56. Quod si interdum nonnulli Patres Episcoporum facultatem exigere videntur, ut presbyteri tingere possint, vel de solemni Baptismi administratione intelligendi sunt (4), vel de servando ordine in ecclesiastica politia et recta regiminis forma, juxta quam par erat, ut, quum baptizantium Episcoporum copia suppeteret, Presbyteri ab eo munere se temperarent licet sui ordinis proprio; prout neque nunc temporis omnibus indiscriminatim Presbyteris licet Baptisma conferre, sed solum ex Parochi licentia; vel denique hæc Patres illi docuerunt, ut commonefacerent, Presbyteros non esse nisi ministros *subordinatos*, prout supra animadvertimus (5).

(1) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 438.

(2) Lib. III, cap. 11. *Ἀλλ' ἢ μόνοις ἐπισκόποις, καὶ πρεσβυτέροις, ἐξυπηρετουμένων αὐτοῖς τῶν διακόνων.* Cfr. apud Coteler. op. cit. cum notis appositis. Id ipsum constat ex *Can. Apostolic.* XLVII, XLVIII et L.

(3) *Epist.* XXV *ad Decent.* n. 6.

(4) Ita quidem *Catechismus Rom.* part. II, n. 22.

(5) In antiqua Ecclesia rigidior disciplina viguisse videtur circa jus conferendi Baptisma, quod uni fere Episcopo tribuebatur. Nam S. Ignatius, *Epist. ad Smyrn.* cap. 8, scribit : *Non licet sine Episcopo, neque baptizare*; Tertull. lib. *De Bapt.* cap. XVII : *Dandi quidem* (Baptismi), inquit, *habet jus summus Sacerdos, qui est*

57. Diaconos porro ministros esse extraordinarios ablutionis sacramentalis, constat ex Act. Apost. VIII, 38, ubi Philippus Diaconus baptizasse perhibetur Eunuchum, et v. 12, baptizasse viros et mulieres. Jam vero eum id præstitisse ex apostolica delegatione, eruitur ex sensu totius antiquitatis, in qua Diaconi exhibentur tantum ut ministri extraordinarii hujus Sacramenti. *Diaconis enim nullum in ecclesiastico ordine sacramentum perficere conceditur; sed hoc dumtaxat, ut eorum, quæ perficiuntur, ministri sint*, uti loquitur S. Epiphanius (1); et ante ipsum *Constitutiones apost.* aperte ferunt: *Illos non baptizare* (2), scilicet ex munere proprie suo. Aliquando enim hoc sacramentum collatum ab iisdem fuisse aut conferri posse, quum *necessitas extrema compellat*, patet ex cap. *Diaconus* (3), quod ex epistola

Episcopus, deinde Presbyteri et Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate. S. Hieronym. *Dial. adv. Lucif. Unde venit, ut sine Episcopi jussione neque Presbyter neque Diaconus jus habeant baptizandi.* Quocirca, ubi Episcopum abesse contingebat, Baptisma diebus Paschæ et Pentecostes solemniter conferri consuetum omittebatur, ut pluribus ostendit eruditus Martene, *De antiq. Eccles. ritibus*, tom. I, lib. I, art. III. Cum igitur perhibentur Presbyteri baptizare, *etiam præsente Episcopo*, ut in *Epist.* X *S. Siricii*, cap. 4, subaudiendum est *et jubente*; sicut cum Concilium Hispalense II, an. 619 celebratum, cap. 17, decernit: *Neque coram Episcopo licere Presbyteris in baptisterium introire, nec præsente Antistite infantem tingere*, subintelligendum est: *nisi ipse jubeat.* Hac ratione facile componuntur et conciliantur illa decreta in speciem pugnantia, et antiquæ disciplinæ inveniuntur consentanea, ut advertit Constant loc. cit. Ceterum, cum S. Ignatius loc. cit. addat, Presbytero sine Episcopo haud licere, *neque Agapen celebrare*, id est, Eucharistiam conficere, ac apud omnes exploratum sit, Presbyteris jus ordinarium competere consecrandi Eucharistiam, sic dubitari nequit, Veteres, cum interdicunt ipsis baptizare sine licentia Episcopi, minime adimere iisdem voluisse jus ordinarium baptizandi. Id unum propterea volunt, hoc jus, utpote subordinatum, non potuisse a Presbyteris in praxim deduci absque Episcopi jussione et facultate.

(1) Hæres. LXXIX, n. 4 edit. Petav. *Καὶ γὰρ οὔτε διάκονοι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησάν τι μυστηρίου ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα.*

(2) Lib. VIII, cap. 28, ubi aperte dicitur: *Διάκονος... οὐ βαπτίζει. Diaconus... non baptizat.*

(3) Distinct. XCIII, cap. 13, edit. Pithoei.

Gelasii ad Episcopos Lucaniæ depromptum est. Isthæc autem necessitas æstimabatur ex opportunitate baptismi conferendi et absentia Episcopi vel Sacerdotis, ut ex Concilio Illiberitano colligitur (1). Imo constat, in Ecclesia Romana in Paschatis pervigilio Diaconis antiquitus indultum fuisse baptizare, propter ingentem eorum multitudinem, qui ad baptismum accedebant (2); quod pariter passim præstabant in Diaconiis, in quibus ipsi plebem regebant, ut liquet ex cit. Concilio Illiberitano. Hac ratione exponitur, quod in Diaconorum ordinatione dicitur : *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare et prædicare.* Quæ verba significant quidem, Diaconos vi propriæ ordinationis idoneos effici, ut ad prædicandum ac baptizandum assumi seu deputari possint; sed non excludunt mandatum et delegationem, prout autumat Cellotius (3), contendens inde, Diaconis jus competere conferendi Baptismum *ex officio*. Apposite ostendit S. Thomas, Diaconos præcise institutos esse, *ut ministerium adhibeant aliis majoribus* (ordinibus) *in Sacramentorum exhibitione* (4).

58. Cum circa hanc propositionem nulla, ut diximus, sit nobis cum Protestantibus controversia, ac, si quæ oriantur difficultates in conciliatione veterum monumentorum, præoccupatæ jam fuerint, supervacaneum ducimus eas proponere.

(1) Can. LXX, qui ita se habet : *Si quis Diaconus regens plebem, sine Episcopo vel Presbytero, aliquos baptizaverit, Episcopus eos per benedictionem perficere debebit.* In quem canonem cfr. Albaspinæus et Card. de Aguirre, tom. I, *Collectionis maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ.*

(2) Id patet ex *Epist.* X, *Siricii ad Episc. Gall.* cap. IV, n. 10; ubi hæc leguntur : *Paschæ tempore Presbyter et Diaconus per parœcias dare remissionem peccatorum* (per Baptismum) *et ministerium implere consueverunt, etiam præsente Episcopo in fontem quoque ipsi descendunt.*

(3) *De Hierarchia et Hierarchis*, lib. VI, cap. 13.

(4) Part. III, q. 67, art. I. Sane in cit. epist. S. Siricii post adducta verba pergit S. Pontifex : *Diaconis vero nulla licentia* (baptizandi) *invenitur esse concessa.*

PROPOSITIO II.

Necessitate cogente, a quocumque, sive masculo sive femina, imo et ab hæretico et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest.

59. Spectat hæc propositio ad fidem, ut constat ex Concilio Lateranensi IV, cap. *Firmiter*, ubi hæc sancita sunt : *Sacramentum Baptismi, quod ad invocationem individuæ Trinitatis... consecratur in aqua, tam parvulis quam adultis in forma Ecclesiæ a quocumque rite collatum, proficit ad salutem* (1). Clarius etiam id ipsum decretum est ab Eugenio IV in *Instruct. Armenorum : In casu autem necessitatis,* inquit, *non solum Sacerdos, vel Diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus et hæreticus baptizare potest* (2).

60. Sane quod ad laicos attinet, valide ac licite eos posse urgente necessitate baptismum conferre, patet ex Tertulliano ita scribente : *Alioquin et laicis jus est* (3), nempe conferendi Baptismum, de quo hic loquitur ; tum ex S. Hieronymo, qui id pro certo sumit, dicens : *Baptizare, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis* (4) ; necnon ex S. Augustino, qui disserens de baptismo a laicis collato : *Nulla,* inquit, *cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est ; si autem necessitas urgeat, aut nullum aut veniale delictum est* (5). Demum, ceteris omissis, id ipsum constat ex Concilio Illiberitano, quod jam statuerat, posse fidelem, si Ecclesia in proximo non fuerit, peregrinantem catechumenum in necessitate infirmitatis positum baptizare (6). Nec pluribus opus est documentis, cum id aperte receptum fuisse ad ipsis Ecclesiæ incunabulis fateatur ipse Calvinus scribens : *Quod autem multis abhinc seculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiæ exordio usu receptum fuit, ut in periculo*

(1) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. VII, col. 17.

(2) Ibid. loc. sup. cit.

(3) Lib. *De Baptismo*, cap. 17.

(4) In *Dial. cont. Lucif.* n. 9, edit. Vallars. tom. II, col. 282.

(5) *Contra epist. Parmen.* lib. II, cap. 13, n. 29.

(6) Can. XXXVIII, quem inferius integrum afferemus.

mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video, qua firma ratione defendi queat (1). Ast defenditur perpetuo ipso Ecclesiæ usu.

61. Valide præterea ac licite tum ab hæreticis tum ab infidelibus baptisma, mortis periculo impendente, administrari posse, ab iisque peti ac suscipi, ex dictis colligi facile potest. De hæreticis jam nullum dubium superest, et ab adversariis ipsis admittitur (2). Enim vero, ut alias ostendimus, validum est baptisma ab ipsis rite collatum; legitime igitur in necessitatis casu ab iisdem administrari potest, ac legitime per eorum ministerium suscipi; cum impellente necessitate quisque possit ac debeat optima, qua fieri potest, ratione propriæ saluti prospicere.

62. Circa valorem baptismi ab infidelibus collati licet anceps aliquando hæserit S. Augustinus, inclinavit tamen in partem affirmativam. Etenim, lib. II *Contra epist. Parmeniani*: *Hæc quidem*, inquit, *alia quæstio est*, *utrum et ab iis*, *qui nunquam fuerunt christiani*, *possit Baptismus dari; nec aliquid temere inde affirmandum est sine auctoritate tanti Concilii*, *quantum tantæ rei sufficit* (3). Deinde vero, lib. VII *De Baptismo*, scribit: Nequaquam se dubitaturum, *habere eos baptismum*, *qui ubicumque et a quibuscumque illud verbis evangelicis consecratum sine sua simulatione et cum aliqua fide accepissent* (4). Re proinde melius eliquata jam a sec. IX, Nicolaus I in *Responsione ad consulta Bulgarorum* affirmavit, valere Baptismum ab homine judæo vel pagano collatum (5). Atque id demum, ut vidimus, sanxit Concilium œcumenicum Lateran. IV, et postmodum Eugenius IV. Nullum propterea jam superest dubium circa hujusmodi lavacri valorem; nec videntur ipsi Novatores de hoc amplius ambigere.

63. Sane veritas de valore Baptismi ab infideli collati est veluti corollarium alterius veritatis, de valore scilicet Baptismi

(1) *Instit.* lib. IV, cap. 15, § 20.

(2) Nam ipse Calvinus, loc. cit. § 16, Baptismi ab hæreticis collati valorem ex professo tuetur, ac reliqui Reformati et Protestantes admittunt.

(3) Cap. 13, n. 30.

(4) Cap. 53, n. 102.

(5) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. V, col. 383.

ab hæretico administrati, ex qua tanquam ex suo germine seculorum decursu evoluta est. Ideo enim baptisma datum ab hæreticis valet, quia sacramentum est Christi, minister autem non est nisi instrumentum, quo Christus utitur, juxta splendidissimum Augustini principium : *Baptismus a quocumque ministretur, semper est Christi* (1). Hæc porro ratio æque militat pro baptismo collato ab infideli, prout ab Ecclesia declaratum est. Quod si tenet lavacrum ab infideli datum, hoc ipso colligitur, juxta ratiocinationem paulo ante institutam, licite posse compellente necessitate baptismum ab eo peti, prout demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

64. Obj. prima. 1° Iis solis jus competit baptizandi, quibus a Christo jus datum est prædicandi, ut constat ex Matth. XXVIII; porro solis Apostolis eorumque legitimis successoribus jus prædicandi tribuit Christus; ergo et baptizandi. 2° Hinc nusquam legimus in Scripturis, a laicis administratum esse Baptisma. 3° Quare nec S. Gregorius Nazianzenus nec S. Satyrus, licet in evidenti naufragii periculo constituti, existimarunt, se potuisse a laicis tingi. 4° Aliter etiam pœnitentia peti ab ipsis posset, quæ post lapsum ejusdem est necessitatis ac ipsum Baptisma. 5° *Constitutiones apostolicæ* interdicunt laicis usum conferendi baptismum. 6° Cyprianus, Firmilianus, Basilius volebant baptizatos ab Episcopis hæreticis considerari *tanquam a laicis baptizatos*, id est, invalide juxta eorum principium (2). 7° S. Hieronymus, in *Dialogo adversus Lucifer.* concedit, a laico pœnitente deponendum esse *sacerdotium laici*, seu Baptisma ab Ariano Episcopo, id est, in eorum hypothesi a laico receptum (3). 8° Quod si Concilium Eliberitanum facultatem facit laico baptizandi in

(1) Cfr. *Decret. Gratiani.* p. III, de *Consecrat.* dist. IV; ubi plura congeruntur in hanc rem S. Augustini testimonia.

(2) *Epist. S. Basil.* CLXXXVIII, *ad Amphiloch.* cap. I.

(3) N. 4.

necessitatis casu, adjicit tamen : *Dummodo lavacrum suum integrum habeat, nec sit bigamus:* Ergo.

65. Resp. Ad 1m, *Dist.* Publice et ex officio, *conc.;* privatim et necessitate cogente, *neg.* Nam privatim etiam laici alios docere possunt, prout id præstiterunt Aquila et Priscilla, ut legitur in Act. Apost. (1).

66. Ad 2m, *Trans.* Ex traditione propterea, perinde ac plura alia doctrinæ capita, talis est depromenda facultas. Ceterum non desunt, qui contendant, Ananiam, a quo baptizatus est Paulus, fuisse simplicem fidelem, nec non fratres illos, a quibus jussu Petri tinctus est Cornelius cum domo sua (2).

67. Ad 3m, *Dist.* Quia non putarunt se in tali constitutos esse periculo Gregorius et Satyrus, ut licite possent a laicis petere Baptismum, *conc.;* quasi putaverint absolute non posse a laicis Baptismum administrari, vel *trans.* (3) vel *neg.*

68. Ad 4m, *Dist.* Si laici eadem potestate a Christo præditi

(1) Cap. XVIII, 26 et seq.

(2) Perperam Turretinus, Loco XIX, *De Bapt.* § XII, evadere tentat, dum respondet, pro privatis habendos non esse, qui jussu et auctoritate Apostolorum Baptismum administrarunt; perperam, inquam, cum Ecclesia in pastorali officio eadem potestate fruatur, qua Apostoli donati sunt tanquam Ecclesiæ pastores; si propterea juxta ipsum valide ac licite deputati ab Apostolis Baptismum contulerunt, valide ac licite conferunt ii omnes, qui in necessitate constituti idem Sacramentum conferunt, Ecclesia probante, imo et præcipiente. Quamvis, si rectius loqui malimus, non ab Ecclesia, sed a Christo ipso hanc potestatem in ejusmodi casibus laici acceperunt; Ecclesia solum interpres Christi voluntatis est.

(3) Tillemontius, *Mémoires pour servir à l'Hist. ecclés.* tom. IX, pag. 327 et seq. censet, validitatem baptismi per laicos collati tunc adhuc non satis notam fuisse Græcis, ac ne Latinis quidem omnibus. Hoc vero confirmat tum ex factis SS. Gregorii Nazianzeni ac Satyri, tum auctoritate S. Basilii loco a nobis superius cit. In hanc pariter sententiam concessit Henschenius in *Actis Sanct.* mens. Maii, tom. II, in annot. ad cap. II vitæ S. Gregorii Nazianz. pag. 379. Cfr. etiam Chardon, *Hist. des Sacrements*, tom. I, pag. 332 et seq. qui ostendit, Græcos et Orientales sensim ac sine sensu ab ejusmodi rigore recessisse. Addo porro, non levia vestigia in antiquitate reperiri Baptismi a laicis administrati, quique ratus habitus sit. Etsi enim daremus, falsam esse historiam, quam Rufinus, et ex eo Sozomenus aliique referunt, Baptismatis a puerulo Athanasio collati; cum tamen hi historiographi ratum ha-

essent circa pœnitentiam ac circa Baptisma, *conc.;* si hac instructi non sunt, *neg.* In his tota ratio facti est voluntas facientis. Ex sensu porro Ecclesiæ traditionali constat, a laicis administrari posse Baptisma urgente necessitate, non autem Sacramentum pœnitentiæ. Accedit, infantibus non aliter prospici posse quam per Baptismum; aliquod propterea intercedit discrimen inter utriusque Sacramenti necessitatem.

69. Ad 5m, Interdicunt *Constitutiones apostolicæ* laicis usum administrationis Baptismi solemnis et publici, *conc.;* privati in necessitatis casu, *neg.* Id patet ex orationis serie, in qua agitur de muniis sacerdotalibus (1).

70. Ad 6m, *Dist.* Laicis non christianis in ipsorum hypothesi, *trans.* vel *conc.;* fidelibus, *neg.* Rebaptizantes uti hæreticorum sic etiam a fortiori infidelium Baptisma rejiciebant (2).

71. Ad 7m, *Dist.* Arguendo ab absurdo, ut dicitur, et ad hominem, *conc.;* ex propria sententia, *neg.* Contendit scilicet S. Doctor non esse deponendos ab episcopatu pœnitentes, prout volebant Luciferiani, eadem ratione, qua non deponuntur a Baptismo rite suscepto pœnitentes laici (3).

bitum fuisse ab Alexandro Episcopo Alexandrino perhibeant ejusmodi lavacrum, secuti ipsi sunt in hac historia referenda sententiam in oriente receptam de valore hujus sacramenti per laicos collati. Id ipsum dicatur de facto, quod refert Joan. Moschus, Hebræi nempe arena superfusa a laicis baptizati; quod baptisma ea tantum de causa improbatum est, quod non idonea materia fuerit datum, non autem ex defectu ministri, de quo nemo dubitavit, ut legentibus cap. 176 *Prati spiritualis* patebit. Miror propterea hæc fugisse diligentiam Tillemontii.

(1) Sic enim legitur, *Const. Apost.* lib. III, cap. 10 : *Sed nec laicis permittimus quamlibet sacerdotalium functionum usurpare, ut sacrificium, vel Baptisma, vel impositionem manus, vel benedictionem tum parvam tum magnam. Nec enim quisquam assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo. Nam per impositionem manuum Episcopi datur hæc dignitas. Qui autem eam non habet sibi commissam, sed sibi illam rapuit, Oziæ supplicium sustinebit.* Eadem fere leguntur lib. VIII, cap. 46, nec non lib. II, cap. 17. Ceterum de necessitate in toto hoc opere ne verbum quidem. Cfr. erudita adnot. 72 Cotelerii ad cap. 9, lib. III *Constit. apost.*

(2) Hunc esse sensum rebaptizantium, non obscure colligitur ex *Epist. Firmiliani.* pag. 149 et 150, edit. Maur. Refragatur tamen Petavius, loco mox citando disserens de S. Basilio.

(3) Cfr. Vallarsius in hunc loc.

72. Ad 8m, *Dist.* Ut *liceat*, dignioribus præsentibus, *conc.*; ut *valeat*, *neg.* Ita passim doctiores canonistæ obscurum hunc canonem exponunt. Petavius censet, reipsa ab his Patribus nullum habitum esse Baptismum a bigamo collatum (1).

73. Obj. secunda. Invalidum, aut saltem illicitum erit censendum Baptisma a feminis adminstratum. Consentiunt enim veteres γυναικαβαπτισμὸν illegitimum esse. Tertullianus : *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui*, *sed nec docere*, *nec tingere*, *nec offerre* (2); mulieres propterea, quæ tingere audebant, vocat *petulantes et procaces* (3). S. Epiphanius hac ipsa de causa reprehendit Marcionitas et Pepuzianos (4). Concilium Carthagin. IV, can. C, statuit : *Mulier baptizare non præsumat* (5). Perperam porro additur a Gratiano et Magistro sententia : *nisi cogente necessitate* (6); quæ clausula Concilii non est. Ergo.

74. Resp. *Neg. ant.* Ad omnes vero adductas probb. respon-

(1) In *animadv. ad expositionem fidei S. Epiph.* pag. 341. Cfr. tamen Card. de Aguirre in *Adnotat.* in hunc can. qui integer ita se habet : *Peregre navigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate, ita ut, si supervixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit.* Jam vero doctus hic auctor verba illa : *Qui lavacrum suum integrum habet*, exponit de eo, qui gravi aliqua culpa post Baptismum non se inquinaverit, neque pœnitentiam ullam subierit; prout jam pariter ea exposuerat Albaspinæus. Ex his autem verbis intelligitur, Concilium majoris tantum decentiæ causa statuisse, ut conferendo Baptismo in necessitatis casu præferatur agamus et culpa vacuus bigamo ac peccatori seu pœnitenti. Actio enim baptizandi per se spectat ad officium sacerdotale; nil mirum proinde, si Patres Concilii Illiberitani in ejus ministro quamvis laico requisierint, quoad ejus fieri potuit, ut propius accederet ad disciplinam sacerdotalem. Quo refertur celebre illud Tertulliani effatum in lib. *De pudicitia*, de quo suo loco fusius agemus : *Ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et tinguis et offers, et Sacerdos es tibi solus... Digamus offers, digamus tinguis?* Exploratum igitur est, in objecto canone non agi de Baptismi valore a pœnitente aut bigamo collati.

(2) Lib. *De virginibus velandis*, cap. 9.

(3) *De Præscript.* cap. 41.

(4) *Hæresi.* XLII, cap. 4, edit. Petav.

(5) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I. col. 984.

(6) Gratianus in *Decreto*, p. III, *de consecr.* dist. IV, cap. *Mulier*, edit. cit. Magister Sent. lib. IV, d. VI.

deo, eas respicere Baptisma solemne aut publicum, quale nempe hæretici Pepuziani, Marcionitæ et Collyridiani feminis demandabant, perinde ac cetera munia sacerdotalia; quod profecto nefas est. Hinc Tertullianus : *Ipsæ mulieres hæreticæ,* inquiebat, *quam procaces! Quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere* (1). Ad Concilium autem Carthaginiense speciatim quod attinet, ejus mens in citato canone liquet ex can. præcedente XCIX : *Mulier, quamvis docta et sancta, viros in conventu docere non præsumat;* videlicet ea vox *in conventu* subaudienda est in can. seq. : *Mulier baptizare non præsumat,* nempe ubi adsunt viri (2).

75. Addo hæc aliaque ejusmodi argumenta, quæ urget Turretinus, æque, imo magis premere valorem et honestatem Baptismi ab hæreticis administrati; quem tamen ipse cum suis ut validum ac legitimum habet. In his siquidem attendendum est ad doctrinam et praxim Ecclesiæ.

76. Obj. tertia. Saltem juxta doctrinam Patrum nullum erit Baptisma ab infideli collatum. Patres enim refellebant Rebaptizantes ex principio, quod hæretici dare potuerint Baptismum, quem ipsi acceperant, nec per hæresim amiserant; censebant igitur conferre illum non posse, qui eo careret. Ita Tertullianus, qui ideo evincit laicos in necessitate tingere posse, quia *quod ex æquo accipitur, ex æquo dari potest* (3). Sic S. Hieronymus eidem principio innixus scribebat : *Ut enim accepit quis, ita et dare potest* (4); qui propterea Luciferianum alloquens : *Novam,* inquit, *rem asseris, ut christianus quisquam factus sit ab eo, qui non fuit christianus* (5). Quare in *Capitularibus* ab Angeliso et Benedicto levita collectis, lib. VIII, *præcipitur, ut qui a*

(1) *De præscript.* loc. cit. Cfr. de Baptismo a muliere collato eruditus Cotelerius, in lib. III *Const. apostolic.* nota 72 ad cap. IX et n. 73 ad cap. 10.

(2) Hæc interpretatio est S. Thomæ, part. III, q. 67, art. 4. ad 1; ac alteri præferenda videtur datæ a Gratiano et Petro Lombardo; quamvis et istorum expositionem ex sese veram exhibeat, imo et priorem supponat.

(3) *De Baptismo*, cap. XVII.

(4) *Dial. adversus Luciferianos*, n. 9.

(5) Ibid. n. 12.

paganis baptizati sunt, denuo a Sacerdotibus in nomine SS. Trinitatis baptizentur (1); ibid. lib. VI: *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit, se non esse baptizatum, baptizetur et ordinetur iterum, et omnes quos prius baptizavit* (2). Ergo.

77. Resp. *Trans.* vel *neg. antec.* Exploratum enim est, nondum ætate illa excitatam fuisse quæstionem de valore Baptismi dati ab infideli; hinc nullum documentum afferri potest ex Patribus antiquioribus, quod directe aut faveat aut adversetur ejusmodi Baptismi valori. Dixi *directe;* siquidem veritas hæc, ut innuimus, velut in germine continebatur in doctrina de valore Baptismi ab hæreticis collati, qui ideo valet juxta Patrum doctrinam, quia hujus Sacramenti minister in nomine et auctoritate Christi agit. Hæc enim præter traditionem est ratio potissima ab ipsis adducta, ac præsertim a S. Augustino, prout superius vidimus, ut conficeretur validum esse hæreticorum lavacrum. Hæc autem ratio æque militat pro valore Baptismi dati ab infideli, quia, spectata summa hujus Sacramenti necessitate, Christus voluit, ut ministri qualitas seu conditio ejus valori minime obsisteret; quod progressu temporis Ecclesia voluntatis ejus interpres declaravit. Rationes reliquæ subsidiariæ potius sunt quam decretoriæ. Accedit, nondum tunc temporis satis eliquata controversia de valore Baptismi collati ab hæreticis, nil mirum esse, si nonnulli inter Patres visi sunt vel illum repudiare vel saltem dubitare, utrum valeret baptismus a pagano administratus. Atque exinde patet responsio ad singula quæ objecta sunt.

78. Ceterum S. Hieronymus in testimonio, quod ex n. 12 *Dialogi adversus Luciferianos* prolatum est, loquitur de eo, qui orthodoxus ab hæretico factus perhibetur, non autem de eo, qui simpliciter christianus effectus sit seu Baptizatus, ut constat ex tota orationis serie, in qua sermo est de homine ab Arianis tincto.

79. Capitularia ab Angeliso et Benedicto collecta juxta Natalem Alexandrum loquuntur in cit. locis de Baptismo, in quo neque servata fuerit forma, neque Ecclesiæ ritus. Hæc sane

(1) Cap. 401. (2) Cap. 94.

videtur unica ratio conciliandi capitularia illa inter se. Nam ibid. lib. V, cap. VI, legitur : *Si quis baptizatus est a presbytero non baptizato, et Sancta Trinitas in ipso Baptismo invocata fuit, baptizatus est* (1).

CAPUT IV.

DE BAPTISMI SUBJECTO.

80. Ex lutherano systemate de justificatione per solam fidem obtinenda intulit Storchius, Anabaptistarum parens, rebaptizandos esse eos omnes, qui in infantia fuerant abluti, utpote fidei actualis incapaces (2). Servetus pariter inficiatus est, infantes tingi posse. Sociniani pædobaptismum profane irrident : *Infantes*, inquit Smalcius, *recens natos, discipulos Christi fieri, tam est credibile, quam psittacos et reliquas aves* (3). Arminiani Socinianos sicut in pluribus aliis articulis sic et in isto sectantur, ut constat ex Episcopio, Curcellæo atque Limborchio (4).

(1) Cfr. Nat. Alexand. *Theol. dogm. et moral.* lib. II, cap. 5, prop. III; ubi eadem ratione exponit ceteros canones, qui huic doctrinæ adversari videntur.

(2) Anabaptistæ ex lutherano systemate progeniti sunt. Etenim, si juxta Lutheranos Sacramenta non sunt nisi instrumenta, quibus apprehenditur fides seu fiducia, per quam homines justificantur applicando sibi Christi justitiam, evidens est, infantibus, qui, utpote rationis usu destituti, incapaces sunt hujusmodi apprehensionis, frustra administrari Sacramentum Baptismi, aut quodvis aliud Sacramentum. Hoc corollarium juxta rigorosas dialecticæ regulas deduxerunt Nicolaus Storchius, Marcus Thomas, Marcus Stubner, Thomas Muncer, Martinus Cellarius, qui fuerunt primi Anabaptistarum parentes. Hi porro ex principio lutherano de justificatione in consequentias delapsi sunt plane contrarias doctrinæ priorum Protestantium; indeque odium exarsit inter utramque sectam, quæ sese usque ad internecionem invicem confoderunt. Cfr. Moëhler, *Symbolique*, liv. II, chap. I, *Idée-mère de cette secte* (scilicet Anabaptistarum).

(3) Contra Franzium, *Theolog. Christ.* lib. V, cap. 68, pag. 321.

(4) Omnem scilicet pædobaptismi necessitatem excludunt. Cfr. Limborchii *Theolog. Christ.* lib. V. cap. 68, § 15, edit. Amstelodam. 1750.

81. Erasmus contendit, interrogandos esse pueros, cum ad annum discretionis pervenerint, *ratum ne habeant, quod susceptores illorum nomine polliciti sunt in Baptismo : si respondeant, se ratum habere, tunc publice renovetur ea professio ;* quod si negent, omnibus mediis frustra adhibitis, concludit : *Expediet illos non cogi, sed suo relinqui animo, donec resipiscant; nec ad aliam interim vocari pœnam, nisi ut ab Eucharistia sumenda reliquisque Sacramentis arceantur* (1). Hoc paradoxum adoptavit Lutherus, et Protestantes omnes in praxim deduxerunt; eamque ceremoniam vocant *confirmationem* (2). Sunt præterea qui addunt, permittendum saltem esse pueris, cum adoleverint, fidei examen, ne *ex enthusiasmo*, ut aiunt, seu *fanatismo* credere censendi sint.

82. Utrumque errorem convellere in primis satagemus, atque ex principiis catholicis rite constitutis, veluti totidem corollaria, veritates ceteras, quæ huc referuntur, quasque sanxit Tridentina Synodus, adversus novatores deducemus.

(1) In *præfat.* conscripta anno 1552, *In Evangelium Matthæi paraphras.* opp. edit. Lugduni Batav. 1706, tom. VII.

(2) Ita passim Protestantes ac pseudo-reformati. Supervacaneum est in re adeo nota adducere peculiares testes ad hoc probandum. Satis propterea sit ex recentioribus nonnulla afferre, quibus constet, novatores hac in parte a majorum suorum institutis minime recessisse. Sic igitur scribit Wegscheider in suis *Institutionibus theologiæ christianæ dogmaticæ*, § 172 : *Addi huic infantum Baptismo, tanquam initiationis ritui iteratione non egenti, suo tempore confirmationem, quam dicunt summa cum gravitate et severitate administrandam, perquam utile est, imo necessarium, primum ut homo adolescens perfecta religionis christianæ cognitione instructus semetipsum exploret, atque decernat, utrum Christianorum societati, cui Baptismate adscriptus est, diutius sit nomen daturus, an ad aliam quamdam accessurus; deinde ut solemniter suscipiat et jura et officia, quæ cum illa professione conjuncta sunt.* Sic etiam rem hanc exponunt Stephanus, *Winke zur Vervollkommnung der Confirmanden*, seu *Nutus ad perfectiorem instructionem confirmandorum*, Erl. 1810; H. W. Rödeker, *Ueber Confirmation*, etc. *De confirmatione et confirmandorum instructione, Specimen historico-practicum*, Gott. 1823; Bretschneider, *Dogmat.* 3 tract. Lips. 1828, tom. II, pag. 667 et seqq.

PROPOSITIO I.

Præstat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant.

83. Est de fide hæc propositio. Eam enim definivit Tridentinum, sess. VII, can. XII, *De Bapt.* : *Si quis dixerit, neminem esse baptizandum nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.* Et can. XIII : *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.*

84. Licet in Scripturis expressum non habeatur de Baptismate parvulorum testimonium, hæc tamen veritas ex ipsis colligitur atque aperte insinuatur (1). Ac primo colligitur ex iis, quæ Christus affirmavit, Joan. III, 5 : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*

(1) Hic silentio prætermitti nequit Novatorum agendi ratio, qui incusant Catholicos inconstantiæ ex eo, quod provocant ad Sacras Litteras, dum vindicant pædobaptismum ab Anabaptistarum incursibus; dum vero nituntur adstruere Scripturarum imperfectionem (id est, insufficientiam) ad dogmata omnia vindicanda adversus Protestantes, qui hæc ipsa dogmata tuentur, adstruunt pædobaptismum ex sola traditione constare. Ita Vossius, *Disput.* XIII, *de Bapt.* thesi I, qui hac de causa Bellarmino succenset. Ast perperam; siquidem Bellarminus, *De Bapt.* lib. I, cap. 8, docet, optimo jure ex principiis catholicis adstrui hanc veritatem Scripturarum auctoritate adversus Anabaptistas, nullo autem modo id præstare posse Lutheranos et Calvinistas ex sua ipsorum theoria circa justificationem. Hinc § 11 hæc scribit Bellarm. : *Secunda classis argumentorum continet testimonia Ecclesiæ, quæ tanquam traditionem Apostolorum id semper et docuit et servavit. Utitur hoc argumento etiam Philippus in Locis, tit. de Baptismo parvulorum, idque tanquam firmissimum in prima acie posuit; sed merito ridetur ab Anabaptistis.... Nostrum igitur est hoc argumentum, non adversariorum.* Profecto omnia argumenta, quæ ex Scripturis ad asserendum pædobaptismum profert Vossius, veluti inepta rejiciuntur a Limborchio, *Theol. christiana*, cap. 68, § 8 et seqq.

et Spiritu S., non potest introire in regnum Dei. Hæc autem cum generalia sint, etiam infantes complectuntur, qui quoniam *per unius delictum* venerunt *in condemnationem* per carnalem generationem, sic et ipsi *per unius justitiam* venire debent *in justificationem vitæ* per spiritualem regenerationem, qua sola infantes fiunt membra Christi. Alioquin dimidia fere humani generis pars, quæ tenera illa ætate perire consuevit, extorris esset a beneficio redemptionis Christi. Secundo insinuatur in omnibus iis locis, quæ perhibent Apostolos baptizasse integras domus; cujusmodi fuerunt Lydiæ purpurariæ (1), Stephanæ (2) et satellitis carcerem custodientis (3), in quibus verisimile est infantes aliquot fuisse.

85. Verum, quod nonnisi implicite Scripturæ habent, expresse exhibet traditio et perpetua Ecclesiæ praxis ab Apostolis deducta. Hujus testis est S. Augustinus, qui loquens de parvulorum Baptismate : *Hoc*, inquit, *Ecclesia semper habuit, semper tenuit; hoc a majorum fide percepit; hoc usque in finem perseveranter custodit* (4). Præcessit Augustinum Origenes, qui in Epist. ad Rom. scribit : *Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis Baptismum dare* (5); præcessit S. Irenæus Polycarpi discipulus, qui fuit Joannis Apostoli auditor, dicens : Christus *omnes venit per semetipsum salvare; omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, et parvulos, et pueros, et juvenes et seniores* (6). Testis præterea est S. Cyprianus, qui insuper totius Carthaginiensis Synodi a se collectæ nomine rejecit opinionem Fidi Episcopi, existimantis, nonnisi octavo die a nativitate conferendum esse parvulis Baptisma, exemplo ducto a circumcisione; ejus verba alias attulimus (7).

(1) Act. XVI, 15.

(2) I Cor. I, 16.

(3) Act. XVI, 33.

(4) *Serm.* CLXXVI. *de Verb. Apost.* n. 2.

(5) Lib. V. in cap. VI Epist. ad Rom. Quamvis porro hi Commentarii interpolati sint, nec nobis de iis supersit nisi versio Rufini, nulla tamen suspicandi est ratio de veritate verborum, quæ adduximus; cum nullo modo pelagianismo faveant, quin potius eidem plane adversentur.

(6) *Cont. Hæres.* lib. II, cap. 22, n. 4, al. cap. 39.

(7) *Epist.* LIX. Ut luculentius pateat,

86. Hoc adeo exploratum erat, ut ne Pelagiani quidem id inficiarentur, ac Patres eos propterea perstringerent ad admittendam peccati originalis transfusionem (1). Ergo.

DIFFICULTATES.

87. Obj. prima. 1° Pædobaptismum nuspiam Scriptura præcipit; 2° imo eum excludit, dum perhibet Christum sive præcipientem conjunctionem instructionis cum Baptismo : *Docete... baptizantes*, ut Matth. ult., sive requirentem fidem a baptizandis, ut Marc. ult. : *Qui crediderit et baptizatus fuerit;* item dum inducit Apostolos exposcentes pœnitentiam, ut Act. II, 38 : *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.* Etenim infantes nec instructionis, nec fidei, neque pœnitentiæ capaces sunt. 3° Nec officit generale Christi effatum, Joan. III : *Nisi quis,* etc.; prout nec aliud obstat, quod protulit, Joan. VI : *Nisi manducaveritis,* etc. quia infantes mandati incapaces sunt. Hinc 4° obsolevit antiquissimus parvulos communicandi ritus, quidni et alius eos baptizandi? 5° Profecto fides omnibus necessaria est ad salutem, dicente Paulo, Hebr. XI, 6 : *Sine fide impossibile est placere Deo;* qui propterea constanter docet, homines justificari *per fidem.* Hæc tamen conditio a parvulis poni nequit; sed nec altera ab ipsis præstari potest, de qua loquitur Petrus,

quantum recesserint Novatores a Veterum Sanctorum doctrina circa Baptismi vim ac necessitatem, non abs re erit hic integra verba S. Cypriani subjicere: *Quantum*, inquit, *ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sint, constitutos baptizari non oportere, et considerandam esse legem circumcisionis antiquæ, ut intra octavum diem eum, qui natus est, baptizandum et sanctificandum non putares, longe aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit; sed universi potius judicavimus, nulli homini nato misericordiam Dei et gratiam denegandam. Nam, cum Dominus in Evangelio suo dicat : Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed salvare, quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est.* Edit. Maur. pag. 98.

(1) Cfr. Nat. Alexand. dissertat. XIII in sec. XI et XII, *De Baptismo infantium, contra Petrobrusianos, in Waldensibus, Albigensibus et Anabaptistis redivivos.*

I Epist III, 21, dicens : *Salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* 6° Quare Christus doctrinam suam exemplo confirmavit, qui noluit baptizari, nisi cum esset triginta annorum. 7° Quem morem secuti sunt viri plures pietate insignes; prout 8° debita rebus divinis reverentia exigit, ut harum nemo particeps fiat, nisi qui sanctitatem earum perceperit; 9° eo magis, quod injustum videtur, infantibus nescientibus imponere Christi jugum. Ergo.

88. Resp. I° generatim. Hæc aliaque ejusmodi ex constanti ac perpetua Ecclesiæ praxi, quæ ab Apostolis originem habet, penitus convelluntur. Absurdum autem est affirmare, eos, qui XV seculis ab Apostolis distabant, melius sensum et mentem Christi assecutos esse in citatis oraculis, quam illa intellexerit societas a Christo ipso instituta, quæ ejus doctrinam statim in praxim deduxit.

89. Resp. II°, Ad 1m, *Dist.* Expresse, *trans.* vel *conc.;* implicite, *neg.* Ut ex dictis patet. In subsidium propterea traditionem advocavimus. Videant Protestantes, rejecta traditione, quomodo ab his Anabaptistarum argumentis se extricent (1).

90. Ad 2m, *Neg.* Ad tres autem adductas probationes petitas ex instructione, fide et pœnitentia, *Dist.* Et hæ afficiunt adultos, *conc.;* infantes, *neg.* Quod ex substrata materia liquet.

(1) Profecto Protestantes, constituto semel principio de Scriptura tanquam unica et adæquata credendorum regula, omnem sibi viam occluserunt ad solvendas Anabaptistarum difficultates. Etsi enim maxime conati sint ex Sacris Litteris argumenta promere, quibus ostenderent validum esse infantium Baptisma, Anabaptistæ tamen ea penitus evertunt, ac longe validiora ex iisdem Scripturis argumenta urgent adversus Protestantes, qui statuerunt Sacramenta non esse nisi pignora ac signa adeptæ justitiæ per fidem seu fiduciam in divinas promissiones, cujus tamen fidei infantes incapaces sunt. Divinæ prorsus providentiæ consilio factum esse arbitror, ut vix quinquennio elapso a Protestantismi ortu insurrexerint Anabaptistæ, qui, iisdem Protestantium principiis innixi, istorum hypothesim absurdam esse ostenderunt. Hoc ipsum paulo post magis enituit ex controversiis Socinianorum et Remonstratensium. Ita Deus cæcos hos duces confudit.

91. Ad 3m, *Dist.* Et ejusmodi Christi effatum præ se fert conditionem necessariam ad ingressum regni cœlorum, *conc.;* mandatum, *subdist.* quoad adultos, *conc.;* quoad infantes, *neg.* Nec enim ob violatum Christi mandatum de suscipiendo Baptismo infantes non abluti arcentur a Dei regno, sed ob originalem noxam, qua sunt contaminati. Negamus porro paritatem in eo, quod adversarii obtrudunt ex Eucharistia; diversam siquidem utriusque sacramenti necessitatem Ecclesia semper agnovit (1).

92. Ad 4m, *Dist.* Ob assignatam disparem utriusque Sacramenti necessitatem, *conc.;* secus, *neg.* Quod idoneo loco ostendemus.

93. Ad 5m, *Dist.* Fides est necessaria in adultis, *conc.;* in infantibus, *neg.* Superius vidimus, quod juxta S. Augustinum infantibus *credere est baptizari*, *non credere est non baptizari* (2). Et sic respondetur ad singula objecta Scripturarum testimonia. Hinc præterea totum labescit Protestantium systema de sola fide justificante. Ridendum se prodit Calvinus, qui, ut se liberaret ab hac molesta Anabaptistarum difficultate, reposuit, infantes in actu Baptismi *irradiari exigua quadam scintilla fidei* (3). Lutherani, ut se pariter ab eadem difficultate extricent, teste Wegscheidero, *fidem realem, actualem, personalem, subjective propriam, implicitam et directam infantibus, reflexam*

(1) Et hic, seposito Ecclesiæ sensu ac magisterio, impossibile est Protestantibus, ostendere adversus Anabaptistas disparem utriusque Sacramenti, Baptismi scilicet et Eucharistæ, necessitatem; cum Scripturæ vix non eadem ratione de utroque Sacramento disserant, et praxis sex fere prioribus seculis obtinuerit utrumque Sacramentum infantibus administrandi, ut suo loco dicemus.

(2) *De peccatorum meritis et remis.* lib. I, cap. 27, n. 40.

(3) *Instit.* lib. IV, cap. 16, § 19. Ejus verba hæc sunt: *Quos pleno lucis suæ fulgore illustraturus est Dominus, cur non iis quoque in præsens, si ita libuerit, exigua scintilla irradiaret; præsertim si non ante exuit ipsos* (infantes) *ignorantia, quam eripit ex carnis ergastulo?* Qui præterea mirum in modum toto hoc capite se torquet, ut se expediat ab Anabaptistarum difficultatibus; neque dubitat confugere ad traditionem, quam adeo despicit in aliis argumentis, in quibus eam sibi contrariam experitur, ut nos non semel advertimus.

et explicitam adultis tribuunt (1). Nescio, an tam solidæ responsioni Anabaptistæ acquiescant.

94. Ad 6m, *Dist.* Si Christo Baptisma fuisset necessarium ad salutem perinde ac nobis, *conc.;* si libere et ad humilitatis tantum exemplum Christus se eidem subjecit, *neg.* Ita S. Gregorius Naz. Anabaptistarum difficultatem prævenit (2).

95. Ad 7m, *Dist.* Distulerunt Baptisma ob peculiares causas, *conc.;* ob Anabaptistarum principia, *neg.* Usus enim differendi Baptismi non illæ fuerunt causæ, quas comminiscuntur Anabaptistæ, sed aliæ illis peculiares. Nonnulli enim prorogabant Baptismum, ne cogerentur contractas post Baptismum maculas luctuoso pœnitentiæ stadio eluere, quia catechumeni pœnis canonicis non subjiciebantur. Nec aliud fere spectabant plerique eorum, qui baptizari differebant, quam ut interea peccandi libertatem non amitterent (3); quidam ut ad recipiendam gratiam variis virtutum actibus exculti digniores se præberent. Quæ praxis, etsi in speciem bono munita fuerit consilio, Ecclesiæ displicuit, quæ consuevit prolem recenti partu editam ad Baptismi susceptionem admittere, ut justificationem adipisceretur (4).

(1) Op. cit. § 170. Sed plura in hanc rem cfr. apud Bellarmin. lib. *De Baptismo*, cap. x; ubi adductis non paucis Lutheri testimoniis ostendit, ipsum in infantibus admisisse quamdam fidem *actualem* ante susceptionem Baptismi; exortis porro Anabaptistis, ut se extricaret ab eorum objectis, eum negasse in infantibus necessitatem cujusque fidei sive actualis sive habitualis, tum ante Baptismum, tum in ipsa Baptismi collatione. Ita se implicabant Novatores!

(2) *Orat.* xl, *in sanctum Baptisma*, n. 28 et seqq.

(3) Cfr. Benedict. xiv, *De synodo diœc.* lib. xii, cap. 6, § 7, qui plura congerit ad hoc argumentum spectantia.

(4) Cfr. edit. Maur. in adnotat. ad n. 52 libri i S. Ambrosii, *De excessu fratris sui Satyri,* qui inter cetera scribunt : *Nihil quidem illis temporibus usitatius erat, quam hoc Sacramentum usque ad provectiorem ætatem protrahere, quod cum a multis ea mente fieret, ut liberius cupiditatibus suis fræna laxarent, a Patribus graviter reprehendebantur, quemadmodum in Ambrosio nostro sæpius licuit observare. Verum Satyri vita tam pie sancteque instituta hic describitur, ut hujusmodi suspicione prorsus liberetur. Potuit nihilominus ipse hoc de se caute vereri, quod de Augustino Monica mater, nimirum ne baptismalem gratiam, quæ eum nunquam excidisse Ambrosius testatur, aliquo juvenili æstu abreptus amitteret, si ad eam immaturiori adhuc ætate accessisset.*

96. Ad 8^m, *Dist.* Ex parte adultorum, *conc.;* infantium, *neg.* His enim hæc una præparatio sufficit, quod non opponant obicem contrariæ voluntatis, qui certo ab ipsis poni nequit. Quapropter antiquissima Ecclesiæ disciplina fuit, non modo Baptismum, sed etiam Confirmationem et Eucharistiam administrare parvulis (1).

97. Ad 9^m, *Dist.* Si ageretur de eo, quod unicuique jure naturæ liberum est, cujusmodi ex. gr. esset matrimonium contrahere vel clericalem statum eligere, *conc.;* si de eo quod quisque jure naturæ præstare tenetur, prout est Dei jussis obtemperare, *neg.* Quin e contrario crudele nimium esset et ab omni pietatis sensu abhorrens, divinum infantibus remedium denegare. Num crudelitatis aut injustitiæ speciem habet, ægrotum opportuna medicina sanare? Verum de hoc alias iterum.

98. Obj. secunda. 1° Ejusmodi praxis tingendi infantes abhorret a Patrum sensu. Ut enim observant Vives (2), Grotius (3), Salmasius (4), Suicerus (5) aliique, soli adulti Patrum sententia baptizandi erant; ac primis seculis nemo accipiebat Baptisma, qui prius non fuisset in fide instructus, et non potuisset testari, se credere articulos fidei. 2° Canone proinde VI Concilii Neocæsar.

(1) Cfr. dissert. P. Joan. Haiden S. J. *De instituto Ecclesiæ infantibus mox cum Baptismo conferendi Sacramenta Confirmationis et Eucharistiæ;* quæ reperitur in *Thesauro theologico* Zachariæ, tom. x, p. I, pag. 217 et seqq.

(2) *Annot. in lib.* I *de Civit.* cap. 27, ubi ait : *Olim neminem admotum fuisse sacro baptisterio, nisi adulta jam ætate, et cum idem ipse et sciret, quid sibi mystica illa aqua vellet, et se illa ablui peteret, nec semel peteret.* Quæ adnotatio ab editoribus Lovaniensibus opp. S. Augustini expuncta fuit.

(3) *Annot. ad cap.* 19, 13, *S. Matthæi,* ubi prolixam intexuit disputationem. Cfr. in *Criticis sacris,* tom. VIII, pag. 681.

(4) *Epist. ad Justum Pacium,* sub nomine Simplicii Verini, apud Suicerum, loco mox citando.

(5) In *Thesauro ecclesiastico,* tom. II, ad vocem Σύναξις, pag. 1136. His omnibus præiverat Walafridus Strabo, qui floruit anno 850. Sic enim scripsit in lib. de *Rebus ecclesiast.* cap. 26 : *Notandum deinde, primis temporibus, illis solummodo Baptismi gratiam dari solitam, qui et corporis et mentis integritate jam ad hoc pervenerant, ut scire et intelligere possent, quid emolumenti in Baptismo consequendum, quid confitendum atque credendum, quid postremo in renatis in Christo esset servandum.*

statuitur, posse baptizari mulierem, quæ uterum gerit; cujus decreti hæc ratio affertur: *Neque enim ea, quæ parit, cum fetu, qui paritur, ea in re habet aliquid commune; quod proprium uniuscujusque institutum ac propositum in confessione ostendatur* (1). Ac 3° Tertullianus lib. *De Bapt.* aperte scribit: *Ait quidem Dominus, nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo, dum adolescunt; veniant, dum discunt, dum quo veniunt docentur; fiant Christiani, quum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum* (2)? Sic etiam Gregorius Naz. melius fore existimavit, si homines sacro fonte provectiores ætate adspergerentur (3). 4° Neque ab his dissentit S. Hieronymus, qui in cap. ult. S. Matth. scribit, fieri non posse, *ut corpus Baptismi recipiat Sacramentum, nisi ante anima fidei receperit veritatem* (4). Ut autem ab his rationum momentis se liberarent, qui contrariam consuetudinem tuebantur, respondere solebant, eos infantes credere per fidem parentum, susceptorum, Ecclesiæ, quæ eis vicariam linguam accommodat ad actum fidei per sponsores eliciendum; quod 5° quam absurde et inepte diceretur, liquet ex iis, quæ Episcopus Bonifacius objiciebat Augustino: *Si constituam*, inquit, *ante te parvulum, et interrogem, utrum, cum creverit, futurus sit castus, vel fur non sit futurus; sine dubio respondebis: nescio. Et utrum, in eadem parvula ætate constitutus, cogitet aliquid boni vel mali; dices, nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, et de ejus præsenti cogi-*

(1) Ita ex versione Gentiani Herveti apud Labb. *Collect. Conc.* tom. 1, col. 1482. Græcus enim textus in iis, quæ ad rem nostram faciunt, ita se habet: *Διὰ τὸ ἑκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ δείκνυσθαι.*

(2) Cap. 18.

(3) *Orat.* XL, n. 27; ubi scribit: *Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀναμείναντας, ἢ μικρὸν ἐντὸς τούτου, ἢ ὑπὲρ τοῦτο.... οὕτως ἁγιάζειν καὶ ψυχὰς καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως.* p. 658. *De reliquis* (infantibus), *quibus nullum ingruit mortis periculum, ita censeo, et triennio expectato aut aliquanto breviori aut longiori temporis spatio.... ita demum per magni Baptismi Sacramentum et animos et corpora sanctificent.*

(4) In v. 19.

tatione, quid est illud quod, quando ad Baptisma offeruntur, pro eis parentes tanquam fidedictores respondent et dicunt, illos facere, quod œtas cogitare non potest, aut si potest, occultum est, etc. (1)? Adeo vero parum apte, inconvenientér adeo et frigide, inquiunt Anabaptistæ, has difficultates solvit Augustinus, ut nemini satisfacere videatur. Dicit enim, parvulos non habere fidem Sacramenti, habere tamen fidei Sacramentum; uti nunc dicitur, habere eos fidem, non actualem, sed habitualem; quæ quidnam sit, se intelligere non posse, adversarii ipsi profitentur. Ergo.

99. Resp. Ad 1m *Neg. antec.* ad 1m. prob. *Dist.* Id observant contra omnem veritatem, a nescio quo spiritu ductis Anabaptistis, seu potius Socinianis velificandi, *conc.;* juxta rei veritatem, *neg.* Ex iis enim, quæ superius protulimus, documentis contrarium omnino constat. Alioquin nec de infantium Baptismo conquestus esset Tertullianus; neque ex universali praxi infantes baptizandi collegissent Patres doctrinam de peccato originali; neque Pelagiani jure infantes baptizari concessissent, saltem ad regnum Dei consequendum (2); nec de susceptoribus infantium tot tantaque extarent in veterum Patrum scriptis et in antiquis liturgiis; nec de infantibus baptizatis referta esset veterum temporum historia non minus quam recentiorum (3). Hos auctores decepit multorum

(1) Apud S. August. *Epist.* xcviii, n. 7.

(2) Sane Cælestius ipse in libello, quem Romæ edidit, fassus est, *infantes baptizari in remissionem peccatorum, secundum regulam Universalis Ecclesiœ et secundum Evangelii doctrinam*; ut refert S. Aug. lib. *De peccato origin.* cap. 5.

(3) Cfr. Joan. Gerard. Vossius, *Disput.* xiv *de Baptismo;* qui diligenter collegit Patrum græcorum et latinorum testimonia nec non Conciliorum auctoritates magno numero pro pædobaptismo. Ex his porro erroris arguitur Walafridus Strabo, nec non Suicerus, qui loc. cit scribere non dubitavit : *Primis duobus seculis nemo Baptismum accipiebat, nisi qui, in fide instructus et doctrina Christi imbutus, testari posset, se credere propter illa verba, qui crediderit et baptizatus fuerit. Ergo prius erat credere.* Item erroris expostulatur Grotius, qui pariter loc. cit. scribit : *Videtur autem mihi antiquitus Baptismus infantium multo magis in Africa quam in Asia aliisque mundi partibus fuisse frequentatus, et cum majori quadam necessitatis opinione.* Et paulo post : *Græcorum ple-*

abusus, V° præsertim seculo, protrahendi Baptismum usque ad adultam aut seram ætatem, quandoque etiam ad extremam usque vitæ periodum, ob recensitas causas. Quem quidem abusum ægre semper tulit Ecclesia, ac Patres passim in eum insurrexerunt.

100. Ad 2m, *Dist.* Ut suadeat genitricis fidem et Baptisma infantibus in utero delitescentibus non prodesse, *conc.;* in lucem editis per collationem Baptismi, *neg.* Ceterum ejusdem ponderis non sunt rationes in canonibus usurpatæ ac canones ipsi, ut theologi suo loco ostendunt (1).

101. Ad 3m, *Dist.* Ex singulari istorum Patrum sententia et citra mortis periculum, *conc.;* secus, *neg.* Unius porro aut alterius Doctoris et Patris cogitatum non esse decreto totius Ecclesiæ præferendum, monuit hac in re ex Vincentii Lirinensis effato ipse Gerardus Vossius, quamvis heterodoxus, allegatis prius Patrum omnium antiquissimorumque Conciliorum testi-

rique ab omni ævo ad hunc diem morem servant differendi parvulorum Baptismum, donec ipsi fidei suæ confessionem possint edere. Etenim ipso Grotio non diffitente, *Constitutiones* antiquissimæ *Apostolicæ* ita præscribunt : Βαπτίζετε δὲ ὑμῶν καὶ τὰ νήπια, καὶ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Θεοῦ. *Baptizate etiam parvulos vestros, et eos educate in bona disciplina et præceptis Dei.* Lib. VI, cap. 15. In quem locum cfr. adnot. Cotelerii. De pædobaptismo præterea, ut vidimus, ex Græcis loquitur Origenes, loquitur vetus auctor *Quæstionum et Responsionum ad Orthodoxos*, quæst. LVI. Porro Renaudotius in op. *Perpétuité de la foi*, tom. V, lib. II, chap. II et suiv. falsitatis arguit gratuitam Grotii assertionem de dilatione Baptismi apud Græcos et Orientales usque ad annos discretionis.

(1) Circa sensum hujus canonis interpretes divisi sunt. Doctus Albaspinæus cum Martino Bracarensi hunc canonem sic interpretatur : *Nam nihil in hoc participat mater infanti qui nascitur; propterea quod unicuique propria voluntas in confessione monstretur.* Videtur tunc temporis dubium excitatum fuisse, an potuerit tingi mulier quæ uterum gestaret, ne una cum matre fœtus baptizatus esset censendus. Concilium vero Neocæsariense declarat, posse mulierem gravidam baptizari, quia ejus baptisma nihil commune habet cum fœtu, qui nondum in lucem editus sit. Quare mihi verisimilius videtur, hunc canonis sensum esse, unumquemque seorsim debere aquis Baptismatis lustrari per propriam confessionem, quam vel adultus per se vel infans aliorum ore emitteret, idque juxta disciplinam, quæ etiam tunc

moniis, quæ vim, virtutem et receptissimam Baptismi infantium consuetudinem tradidere (1).

102. Ad 4m, *Neg.* Hieronymus enim illic loquitur de solis adultis; qui propterea ad Lætam scribens affirmat, filios *reos esse peccati*, si Baptisma non acceperint, et *scelus referri ad eos,* qui dare noluerint (2); et *Dial. III adv. Pelagian.* tradit, infantes *in remissionem peccatorum baptizandos* (3).

103. Ad 5m. *Dist.* Infantes credere per fidem parentum, etc. id est, collatione ipsa Baptismi, *conc.;* alia ratione, *neg.* Hoc sensu accipi debent, quæ de vicaria fide, lingua, sponsione traduntur. Quare necesse non est, ut susceptores sciant, utrum infantes futuri sint casti nec ne, utrum sint nec ne credituri. Id vero certum est, totum interrogandi, respondendi abrenunciandique in Baptismo ritum pro adultis fuisse primitus institutum; parvulis postea fuisse accommodatum, ut, quod proprie fit in adultis, per quamdam similitudinem in solemni aut publico Baptismo fieret in parvulis; qui non per actualem parentum, sponsorum aut Ecclesiæ fidem, sed per Sacramentum fidei salvantur, quod est baptisma, et per Babitum fidei in collatione Baptismi illis divinitus infusum. Hoc autem formaliter, ut aiunt, et habitualiter fideles efficiuntur (4). Quo igitur abeunt tot Bonifacii nugæ, quas tanti faciunt Anabaptistæ?

temporis vigebat, ut susceptores seu fidejussores responderent pro infantibus baptizandis.

(1) Cfr. cit. thesis XIV. Verba autem Vincentii Lirin. extant *Commonit.* cap. 39. Ceterum, ut animadvertit Cotelerius, *Annot.* cit. in lib. VI *Constit. Apost.* id solum colligitur ex his Patrum dictis, dempto necessitatis casu, nullam tunc temporis Ecclesiæ legem extitisse, quæ tempus præscriberet, quo infantibus esset administrandum Baptisma. Dixi *dempto necessitatis casu;* uterque enim, Tertullianus scilicet et S. Greg. Naz. instante mortis periculo profitentur non solum posse, sed debere infantem baptizari; ille lib. *De Anima*, cap. 39 et 40; iste loc. cit. ait enim: Ἦ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πάνυγε, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος. *An eos quoque* (infantes) *baptizabimus? Ita prorsus, si quod periculum immineat.*

(2) N. 6 edit. Vallars. tom. 1, p. 678.

(3) N. 17, 18 et 19.

(4) Susceptores seu fidejussores onus in se suscipiebant, infantem, cum adoleverit, rite pieque instituendi in Christi doctrina, informandique ejus mores ad vitam ducendam professione christiana dignam; ut patet ex Tertulliano, lib.

PROPOSITIO II.

Parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini, eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et, ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi.

104. De fide hoc est, utpote a Tridentino sancitum can. XIV de Bapt. : *Si quis dixerit hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse*, etc.

105. Duo, ut patet, complectitur propositio, fidem et mores; utrumque enim sponsores ex nomine infantium in collatione Baptismi polliciti sunt. Tenentur itaque infantes, cum adoleverint, utrumque præstare, quin interrogari debeant, an ratum, quod eorum nomine promissum est, habere velint.

106. Priusquam utramque propositionis partem vindicemus, status quæstionis aperiendus est. Hæc enim quæstio satis celebris effecta est, postquam ex Protestantium principiis J. J. Rousseau et Freret illam primum promoverunt circa adultos, anonymus autem quidam circa finem seculi elapsi, sub ementito genevensis philosophi nomine, applicavit ad infantes.

107. Essentia siquidem Protestantismi consistit in triplice libertate, *examinis* videlicet, *fidei* et *cultus*, quibus et quarta adjici debet libertas, nempe morum seu conscientiæ; basis enim christianæ moralis est fides. Contra vero essentia Catholicismi consistit, ut ita loquar, in auctoritate Ecclesiæ infallibilis proponentis veritates a Deo revelatas, ideoque in *unitate fidei, cultus* et *hierarchiæ*, proinde et morum.

108. Exinde factum est, ut frequens apud Protestantes ac passim recepta sit calumnia, temerariam et cæcam esse in Catholica Ecclesia rudium Christianorum fidem. Rousseau et Freret, dum eadem tela tractant, paulo vividius in nos pugnant, seu

et loco cit. Cfr. Marten. *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap. I, art. XVI, § 10 et seqq. et Joseph. Vicecomes, *De antiquis Bapt. ritib.* lib. I, cap. 30 seqq. qui pluribus hoc argumentum persequitur.

revocant Manichæorum placita, quæ S. Augustinus jamdiu disjecerat, præsertim in libro *De utilitate credendi* (1).

109. Ex hac generali controversia profluxit altera partialis, eorum nempe, qui contendunt, catholicis pueris, cum rationis beneficio frui cœperint, dubitationem esse permittendam de religionis Ecclesiæque suæ veritate, quousque, re bene perspecta, cui parti hærendum sit, prudenter deliberent. Quam opinionem circa medium, ut innuimus, seculi elapsi propugnavit Anonymus, datis ad Anysii-Podii Episcopum litteris. Ille enim Episcopus in opere, quod adversus incredulos ediderat, de rationis usu et jure agens in religionis negotio, affirmaverat, fateri nos quidem, nos ratione non comprehendere *quid* credendum sit, mysteria scilicet quæ rationis aciem excedunt, nos tamen in examen revocare *quare* credendum sit, nec actum fidei posse Deo acceptum esse, nisi ex prudenti motivo credibilitatis processerit (2). Sic ille, ut J. J. Rousseau et Freret responderet objicientibus, a Catholicis omnem rationis usum interdici in religionis negotio.

110. Verum Anonymus ille subsumpsit, Catholicos rationis usum verbis extollere, factis et praxi negare. Etenim, si non potest Deo gratus et acceptus esse fidei actus, quem non præcesserit examen motivorum credibilitatis; ergo, inferebat, parvulis

(1) Horum incredulorum argumenta profert et expendit Spedalieri in op. cui tit.: *Analisi dell'esame critico del Sig. Nic. Freret*, cap. 12, art. 1. Eadem porro solvit art. VI.

(2) Hæc autem intelligi debent de iis, qui ex infidelitate aut incredulitate ad veram fidem pervenire cupiunt. His enim permitti potest, imo quandoque necessarium est, saltem de via ordinaria, examen extrinsecum, ut vocant, motivorum credibilitatis. Nam quoad eos, qui in errore versantur, dubium est veluti primus gradus, ut alias innuimus, ad veritatem; hoc porro dubium ipsi excutere debent per examen motivorum credibilitatis, quibus fulcitur vera religio, atque in hoc examine instituendo partes suas exerit humana ratio. Hinc apposite S. Thomas, 2, 2, q. 1, a. 4. ad 2: *Ea, quæ subsunt fidei*, inquit, *dupliciter considerari possunt: uno modo in speciali; et sic non possunt esse simul visa et credita; alio modo in generali, scilicet sub communi ratione credibilis, et sic sunt visa ab eo, qui credit. Non enim crederet, nisi videret ea esse credenda*, VEL PROPTER EVIDENTIAM SIGNORUM, VEL PROPTER ALIQUID HUJUSMODI. Sæpe tamen, ut dicemus, neque hoc examine opus est.

baptizatis, cum adoleverint, danda est facultas ejusmodi examinis instituendi, ut sciant *quare* credant, alioquin cœco more, ex *fanatismo* ac *enthusiasmo* credent, et solum quia ita fuerunt instituti. Ne igitur hoc admittatur, debent illis exponi omnia motiva; quod dum fit, debent ipsi omnem assensum cohibere ac suspendere, donec, omnibus rite perpensis ac de omnibus persuasi, eliciant fidei actum. Tum poterit dici rationabile obsequium fidei. Ast praxis Ecclesiæ Romanæ adeo distat ab hoc examine, ut vetet interrogare pueros, cum ad annos discretionis pervenerint, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine polliciti sunt, et cogit eos ad credendum sive persuasi sint sive non (1).

111. Nostrum igitur est, vindicare Ecclesiæ Catholicæ praxim, ostendendo, hos pueros non sine motivo credere, ac propterea ipsis permittendum non esse examen dubitativum articulorum fidei. Dixi *dubitativum*; duplex siquidem examen distinguitur: alterum quod vocant *dubitativum*, cum nempe mens anceps et suspensa hæret circa veritatem alicujus articuli; alterum, quod appellant *confirmativum*, cum scilicet aliquid pro certo habetur, sed ignorantur peculiaria motiva seu rationes intrinsecæ, quibus tales veritates innituntur, nec prodit ejusmodi ignorantia nisi negationem scientiæ. Prius examen cum fide consistere nequit, posterius bene cohæret (2).

(1) Cfr. Op. cui titulus: *Controverse pacifique sur l'autorité de l'Eglise, ou lettres de M. D. C. à l'évêque de P. avec les réponses de ce prélat.* pag. 12 et suiv. et p. 27. Cfr. etiam *Dictionnaire historique*, art. *Franc de Pompignan* (Jean-Georges). De hac controversia, ab anonymo philosopho genevensi excitata seculo elapso, fuse agit ad rem suam Gerbet, *Des doctrines philosophiques sur la certitude*, chap. VIII, pag. 175 et seqq. Paris 1826. Adversus quem cfr. P. J. L. Rozaven, S. J. *Examen d'un ouvrage intitulé : Des doctrines philosophiques sur la certitude*, chap. VII, pag. 341 et seqq. Avignon 1831.

(2) Ex his intelligimus prudenti omnino consilio non ita pridem ab Archiepiscopo Coloniensi adversus gliscentes novitates hanc thesim inter ceteras subscribendam clero suo propositam esse, quæ n. 1 est: *Credo et confiteor damnabilem esse errorem, si quis* DUBIUM POSITIVUM *tanquam basim omnis theologicæ inquisitionis fa-*

112. His positis, præmittendum adhuc est, infantes, cum baptizantur, consequi habitum fidei, qui consistit in illa dispositione, quam gratia Baptismatis ipsis confert, ut facile erumpant in fidei actum, cum illis proponuntur objecta fidei credenda (1). Hinc, si nihil obstat, vix ipsis ab Ecclesia fidei articuli proponuntur cum suo motivo formali, auctoritate scilicet Dei revelantis, dum statim acquiescunt, et actum fidei eliciunt, præventi, ut supponitur, et adjuti auxiliis gratiæ ad id necessariis. Nunc vero parvi laboris est enunciatam propositionem directe adstruere et vindicare; quod ut obtineamus, sic progredimur : illud examen permitti non debet hujusmodi parvulis, quod 1° destruit dispositionem ab iis in Baptismo adeptam, 2° quod est fidei totius eversivum, 3° quod non potest esse illorum ætati accommodatum, 4° quod denique suppletur per Ecclesiæ auctoritatem. Atqui tale est examen, quod juxta Protestantes permitti deberet infantibus baptizatis, cum rationis usum attigerint. Ergo.

113. 1°, Sane examen dubitativum et suspensivum destruit dispositionem in Baptismo adeptam. Per Baptismum enim, ut diximus, infunditur seu tribuitur habitus fidei, dispositio scilicet proxima ad eliciendos suo tempore fidei actus. Porro hæc dispositio destruitur per examen dubitativum. Nam per hoc revocantur in dubium ea, quibus per fidem firmiter adhærere intellectus et voluntas debent. Dubium enim et firma adhæsio mutuo se destruunt atque collidunt, quemadmodum una simul consistere nequit sanitas cum adversa valetudine.

114. 2°, Illud examen est fidei totius eversivum. Illud enim fidei

cere tentet, quoniam hæc via tenebrosa, et ad errorem omnigenum ducens, declinat a regio tramite, quem universa traditio et SS. Patres in exponendis et vindicandis fidei veritatibus stravere. Quid porro sentiendum de harum novitatum auctore, qui dicitur viginti annos insumpsisse ad certo sibi persuadendam existentiam Dei? Cfr. quæ scripsimus de Hermesio in tract. *De vera Rel.* part II, n. 64, not. 1, tom. 1. pag. 232.

(1) Cfr. S. Th. 2ª, 2æ, q. 6, a. 1. A Suarezio in tract. *De fide*, disp. VII, sect. 1, n. 3, definitur *habitus inclinans et dans supernaturalem facultatem eliciendi assensum, propter auctoritatem primæ veritatis revelantis.* Alii aliis verbis id ipsum significant.

eversivum est, ex quo nullus alius percipitur fructus quam fidei eversio. Tale autem est ejusmodi examen. Etenim per ipsum deberent omnes et singuli articuli perpendi, opus esset inquiri in ipsorum fundamenta, expendi illi Scripturarum textus quibus inniti dicuntur, conferri inter se, ipsorum germanus sensus attingi, et quidem spiritu uniuscujusque privato ac prout unusquisque affectus est; hæc porro via universum labefactat fidei systema. Non alia ratione, nec alia de causa hæreses ortæ ac multiplicatæ sunt (1). Hoc veluti principium est, quod corrodit ac dissolvit, ut ita loquar, unam post aliam veritates, donec tandem omnes consumptæ fuerint; ut patet ex facto ipso Protestantismi, apud quem tanta exorta est opinionum discrepantia, ut plerique illorum, qui sibi cohærentes fuerunt, in desperationem acti omnem abjecerint fidem, et in deismum ac rationalismum declinaverint, ut suo loco ostendimus (2).

115. 3° Illud examen non potest esse illorum ætati accommodatum. Illud enim puerili ætati accommodatum esse nequit, quod talem cognitionum exigit apparatum, cui vix pauci vel inter ipsos doctos homines pares sunt. Siquidem ad ejusmodi examen rite instituendum requiritur apparatus scientiarum naturalium, linguarum, exegeseos, hermeneuticæ, criticæ, historiæ, etc.; requiritur profunda ac diuturna meditatio, comparatio, etc. quibus profecto puer, seu adolescens X, XV aut XX etiam annorum impar omnino est. In hypothesi propterea, quam impugnamus,

(1) De origine priorum hæreticorum disserens Hegesippus apud Eusebium, *Historiæ eccles.* lib. IV, cap. XXII, inde eam repetit, quod propria placita seu proprias opiniones invexerint contra publicum Ecclesiæ magisterium. Sic enim enumeratis septem hæresibus Menandrianorum, Marcionistarum, etc. pergit hic antiquissimus auctor : Ἕκαστος ἰδίως καὶ ἑτέρως ἰδίαν δόξαν παρεισήγαγεν· ἀπὸ τούτων ψευδόχριστοι· ψευδοπροφῆται· ψευδαπόστολοι· οἵ τινες ἐμέρισαν τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας φθοριμαίοις λόγοις κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Id est, *Ex his manarunt qui seorsim singuli proprias opiniones induxerunt. Ex his orti sunt pseudo-Christi, pseudo-prophetæ, pseudo-apostoli*, *qui adulterinam invehentes doctrinam adversus Deum et adversus Christum ejus*, *unitatem Ecclesiæ disciderunt....*

(2) In tract. *De vera Religione*, part. II, n. 177 et seqq. p. 280; et n. 222 et seqq. pag. 302, tom. I.

semper suspendere puer et adolescens actum fidei deberet usque ad annum XL aut L. Quod si neque ea ætate posset se determinare, continget sæpius debere illum prius ex hac vita migrare, quam actum fidei elicere.

116. 4° Velint itaque, nolint adversarii, huc demum delabendum est, ut sola Ecclesiæ proponentis auctoritate innixi parvuli debeant, cum ad rationis usum pervenerint, actum fidei elicere absque ejusmodi examine. Talis enim est Ecclesiæ auctoritas, ut sola possit intrinsecis motivis, quorum vim pueri perpendere non valent, supplere; hæc autem Ecclesiæ proponentis auctoritas vocatur motivum extrinsecum, seu infallibilis fidei regula proxima (1). Quævis alia via excogitetur, aut absurda illa est, aut ad incredulitatem ducit, ut ex dictis constat.

117. Reliquum est, ut evincamus, non esse pueros interrogandos quoad promissiones eorum nomine factas per sponsores, an scilicet eas ratas habere velint. Quod sic ostendimus. Nec potest nec debet admitti interrogatio, qua in dubium revocatur obligatio illa, quæ ex jure divino et naturali exurgit; talis porro est interrogatio de qua agitur.

118. Sane in primis, ejusmodi interrogatione in dubium revocari contractam obligationem, patet ex eo, quod interrogatio, an quis velit hoc vel illud efficere aut præstare, supponat libertatem in eo qui sic interrogatur, supponat solutionem a quovis vinculo. Si enim quispiam sic interrogatus responderet affirmative, libere ac sponte hoc ipso profiteretur se in se suscipere obligationem aut onus, a quo antea liber erat, alioquin frustra exploraretur ejus voluntas; quod si responderit negative, hoc ipso pariter declarat se immunem esse ac liberum a quavis obligatione, ut per se patet; nam obligatio et immunitas ab obligatione sunt notiones, quæ se se invicem excludunt.

119. Quoad alterum vero, obligationem scilicet standi promissis, oriri ex jure divino ac naturali in infantibus baptizatis, res ipsa clamat. Ac primo quidem de jure divino constat ex verbis, quibus Christus legem Baptismi tulit, Matth. XXVIII, 19:

(1) Cfr. Suarez, tract. cit. sect. II et seq.

Euntes, docete omnes gentes... docentes servare omnia quæcumque mandavi vobis. Hæc igitur est conditio, sine qua rite nec conferri nec suscipi potest Baptisma. De jure autem naturali patet ex eo, quod illi, qui baptizantur, cooptentur in Ecclesiam seu in societatem a Christo institutam; jam vero quicumque aliquam societatem ingreditur, hoc ipso jure naturali tenetur leges servare ejusdem societatis, cujus membrum est. Quod vel ipsius civilis societatis exemplum ostendit. In quavis enim societate quivis nascatur, ex eo instanti obstrictus fit jure naturali ad peculiares illius societatis leges servandas. Hinc vix infantes adolescunt, quin interrogentur, an velint nec ne legibus obtemperare, illico coguntur per pœnas in delinquentes statutas iisdem obsequi.

120. Addatur, per Baptismum unumquemque a maximo sibi impendente malo eripi, et ad maximum bonum jus acquirere. Tenetur igitur unusquisque ad eam conditionem adimplendam, sine qua nec malum illud evadere, æternam scilicet damnationem, nec tantum bonum, cujusmodi est æterna vita, assequi potuisset. Cum enim Ecclesia sciat hanc conditionem a Christo appositam baptizando, nemini conferre vult regenerationis lavacrum, quin sibi constet de ipsius voluntate aut expressa aut præsumpta ejusmodi conditionis adimplendæ. Quare aut præsumi debet talis voluntas in infantibus, aut omnes a Baptismate essent arcendi; cum vero posterius hoc nec adversarii admittant, prius concedere debent. Ut autem majori solemnitate id constet, accommodat pia mater his infantibus vicariam linguam et sponsionem susceptorum. Dixi *majori solemnitate*, non autem ex necessitate; quia, etiamsi Baptismus privatim administraretur absque ejusmodi sponsionibus, teneretur tamen infans, cum adoleverit, eam conditionem adimplere, quam ex Christi voluntate Baptismus includit ac præ se fert.

121. Hæc autem, præter exemplum civilis societatis, confirmantur ex perpetua Ecclesiæ praxi, quæ nunquam consuevit puerorum sciscitari voluntatem, et ex praxi veteris Synagogæ, quæ, nulla præmissa interrogatione, infantes circumcisos semper adegit ad legis observantiam.

122. Constat igitur, quod proposuimus, neque circa fidem neque circa mores interrogandos esse parvulos baptizatos, etc. Merito igitur statuit Conc. Tridentinum, can. VII, de Bapt. : *Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universæ legis Christi servandæ, anathema sit;* et can. VIII : *Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.*

DIFFICULTATES.

123. Obj. prima. 1° Ad credendum, sicut oportet, non sufficit pia motio et affectio, sed certissimus requiritur assensus, quem intellectus præstare non potest, nisi objectum fidei credibile menti videatur, illudque intellectus prævio sufficienti examine tale esse judicaverit; hoc porro examen ante consensum suspensionem involvit; itaque, qui tale examen prohibent, rationabilem æque vetant fidem et ab orthodoxorum principiis recedunt. 2° Sufficiens autem dici nequit motivum, quod in Romana Communione pueris rationis usum adeptis proponitur, auctoritas scilicet Ecclesiæ; cum hoc ipsum motivum proponatur pueris Græcorum, quorum tamen fidem Romana Ecclesia non approbat. Quamvis vero daretur infallibilitas Ecclesiæ, quonam pacto nosse posset puer aut adolescens solam Ecclesiam Romanam esse infallibilem? 3° Præsertim cum, si sincere loqui velimus, non alia de causa pueri tandem credant, nisi quia ita credendum esse eos docent parentes, catechistæ, institutores; sed, si semel constitueretur sufficiens esse ejusmodi motivum, jam in quavis secta pueri veram cognoscere et habere fidem possent; hoc autem perinde esset atque universalem inducere religiosum tolerantismum. Quare ne in hoc delabamur absurdum, restat ut pueris, cum adoleverint, liberum permitti debeat examen circa credibilitatis fidei motiva, ne, cito nimis et absque examine credentes, per enthusiasmum tandem et imprudenter credant. 4° Non aliam proinde ob causam in Romana Communione pueri non prius admittuntur ad sacram synaxim, quam satis in fide confirmati censeantur. Ergo.

124. Resp. Ad 1m, *Dist.* In adultis nondum baptizatis, et quidem erroribus et falsis opinionibus præoccupatis, *trans.* (1); in parvulis baptizatis et vix rationis usum assecutis, *neg.* Ut patet ex dictis; præsertim cum pueri, anticipatis judiciis vacui, ipso naturæ lumine facile intelligant, quod aiebat S. Augustinus, esse *ab ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam*, *quo veluti gradu certo innitentes adtollamur in Deum* (2). Profecto, si ipse Augustinus jam adultus de se profitebatur : *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas* (3), quanto magis hæc eadem Ecclesiæ auctoritas accommodatum et sufficiens motivum erit infirmitati et simplicitati pueri, ad supernaturalem præsertim ordinem per Baptismum jam evecti, ut fidei objecta percipiat certoque credat?

125. Ad 2m, *Neg.* vel *Dist.* Si isti pueri in primo fidei actu veram Ecclesiam a falsis distinguere deberent, *conc.;* si plures esse communiones, quæ sibi Ecclesiæ nomen usurpent, ne suspicentur quidem, seu ignorent, *neg.* Jam vero puero Ecclesiæ dotes et proprietates explicantur, ex quibus intelligit, quanto sit a Deo auctus beneficio, cui contigit in ea nasci et institui, quin ulterius quærat. Num enim, ut silvestris americanus verus christianus fiat, necesse est, ut ipsi discrimen proponatur, quod inter religionem christianam sectasque judaicam et islamiticam intercedit? Neque ipsi Protestantes id contendunt (4).

126. Verum, ut radicitus hæc difficultas convellatur, juverit rem totam a suis principiis repetere. Ac primo instar fundamenti ponendum est, quod, quicumque in diversis sectis nascuntur et baptizantur, in veram Christi Ecclesiam cooptentur, quæ est Ecclesia Catholica. Quando isti adolescunt, et ipsis pariter

(1) Transmisi primum distinctionis membrum, quia neque in adultis absolute necesse est, ut *semper* examen præcedat fidem. Hinc Bossuetus non minus vere quam profunde dixit: *Necesse non est, ut semper examinetur, priusquam credatur.* Sane plures crediderunt absque examine, a gratia Dei subito illustrati ac moti.

(2) Lib. *De utilitate credendi*, cap. xvi, n. 34.

(3) *Contra epist. Fundam.* n. 6.

(4) Cfr. Spedalieri, *Analisi dell' esame critico di Freret*, loc. cit.

proponuntur articuli credendi nomine et auctoritate veræ Ecclesiæ a Christo institutæ, ideoque semper Catholici sunt. Neque obstat, quod interdum permisceantur erroneæ doctrinæ una cum veris fidei articulis; siquidem ad ejusmodi falsa objecta non extenditur sive gratiæ habitus sive gratia actualis, vi cujus pueri sic instituti actum fidei eliciunt; cum propterea bonæ fidei sint, iis non obstantibus, Catholici esse perseverant (1). Tunc vero solum Catholici esse desinunt et incipiunt ad sectam peculiarem pertinere, cum incipiunt esse malæ fidei, vel dum volentes dubium positivum in animum admittunt, vel dum veritatem erroribus sectæ contrariam agnoscunt et non amplectuntur, imo sectæ erroribus pertinaciter adhærent, in quo gratiæ interiori resistunt.

127. In eo porro, quem delineavimus, rerum statu adolescunt filii Catholicorum, adolescunt et filii hæreticorum, utrique per instructionem formantur et per examen, ut diximus, confirmativum, quo repellitur ignorantia. Hinc, si utrique fideles se exhibeant Dei gratiæ, Catholicorum filii magis ac magis confirmantur in fide semel adepta, præsertim cum motiva credibilitatis, quæ favent catholicæ Ecclesiæ, talia sint, ut in omnium oculos incurrant, cujusmodi sunt, ex. gr. ejus origo, unitas, perpetuitas, universalitas, sanctitas, etc. (2). Contra vero filii

(1) Hic juvat in medium afferre doctrinam S. Thomæ, qui *In lib.* III *Sent.* dist. XXIII, q. 3, art. 3, sol. 2, hæc præclare scribit : *Fidei habitus infusus in duobus nos adjuvat, scilicet ut credamus ea quæ credenda sunt, et* UT EIS QUÆ NON SUNT CREDENDA NULLO MODO ASSENTIAMUR.

(2) Hic præterea observandum est, inter ceteros fidei articulos, Ecclesiam catholicam annumerari, seu Ecclesiam catholicam fidei objectum esse, juxta id quod in symbolo apostolico profitemur : *Credo Ecclesiam Catholicam.* Cum igitur habitus fidei animum inclinet in ea, quæ sunt credenda, vi hujus habitus fidei, quem per Baptismum infans infusum habet, inclinatur, cum adolescit, ad assentiendum huic fidei articulo, seu ad ipsum credendum cum ei proponitur, ut per eum inducatur ad credendos articulos reliquos ejusdem fidei, quos Ecclesia proponit. Apposite Bossuet in opusc. *Réflexions sur un écrit de Monsieur Claude*, Réfl. IV : *C'est une erreur de s'imaginer qu'il faille toujours examiner avant que de croire. Le bonheur de ceux qui naissent, pour ainsi dire, dans le sein de la vraie Église,*

hæreticorum incipiunt dubitare, et quo honestiores, meliores, fideliores fuerint gratiæ jam acceptæ, eo magis dubitare pergunt de veritate sectæ, in qua nati sunt et enutriti, et eo facilius, quod omnia ipsis dubium ingerere debeant, natura scilicet hæresum, origo, epocha, nomen, antiqua monumenta, templa, inscriptiones, sepulchra, etc. donec perveniant ad cognitionem veritatis. Itaque filii Catholicorum semper in ordine progressivo sunt circa veram fidem, filii vero hæreticorum in ordine retrogrado respectu propriæ sectæ; quare, si pro virili gratiæ obsecundent, conjungentur Ecclesiæ catholicæ; quod si gratiæ resistant, sectæ, in qua nati sunt, errores profitebuntur, et ad Ecclesiam Catholicam pertinere jam desinent.

128. Ad 3m, *Dist.* Immediate eos docent parentes, etc. *conc.;* mediate, *neg.* Isti enim omnes respectu puerorum Ecclesiam repræsentant, dum ipsis objecta fidei credenda proponunt auctoritate et nomine Ecclesiæ, juxta dicta. Quinimo vel ipsi schismatici et hæretici, qui Christi et Ecclesiæ auctoritatem urgent in pueris instituendis, istos ducunt ad veram fidem et ad actus supernaturales eliciendos, quamdiu evangelico lacti venenum schismatis aut hæreseos non immisceant. Ecclesia quippe, quæ, ut loquitur Augustinus, vel per se vel per uteros ancillarum infantes in Baptismo gignit, in institutione pariter veritatum fidei pueros vel per suum vel per ancillarum sinum alit, fovet et nutrit, donec malæ fidei esse incipiant.

129. Ad 4m, *Neg.* differri Eucharistiam parvulis defectu fidei

c'est que Dieu lui ait donné une telle autorité, qu'on croit d'abord ce qu'elle propose, et que la foi précède, ou plutôt exclut l'examen. Dieu... ne manque pas de motifs pour attacher ses enfants à son Eglise, à laquelle il a donné des caractères si particuliers et si éclatants. Cela même, qu'elle est la seule de toutes les sociétés qui sont au monde, à laquelle nul ne peut montrer son commencement, ni aucune interruption de son état visible et extérieur par aucun fait avéré, pendant qu'elle le montre à toutes les autres sociétés qui l'environnent, par des faits qu'elles-mêmes ne peuvent nier; cela même est un caractère sensible qui donne une inviolable autorité à la vraie Eglise.... OEuvres de M. Bossuet, tom. v, pag. 671 et seq. édit. de Liége, 1766.

aut examinis, ut adversarii autumant; sed majoris reverentiæ causa erga tantum Sacramentum, prout et ipsi Protestantes facere consueverunt. Atque id quidem ex libera disciplina. Quis enim ignorat, primis Ecclesiæ seculis datam ipsis Eucharistiam fuisse et Confirmationem una cum Baptismate, ut superius diximus?

130. Obj. secunda. 1° Nemo tenetur nisi ad id, quod ipse per se, vel alter ex suo consensu promisit; atqui promissiones in Baptismo neque puer fecit neque consensu pueri sponsores; itaque, nisi promissiones illas, cum adoleverit, confirmet, ad eas implendas minime tenetur. 2° Nec obstat Protestantium praxis, quæ hac in parte reprehensibilis etiam est, quanquam tolerabilior eorum sit agendi ratio; pueris enim, cum usum rationis attigerint, lectionem præcipiunt Scripturarum, juxta illud Apostoli, II Timoth. III, 14 : *Tu vero permane in iis, quæ didicisti et credita sunt tibi.... Et quia ab infantia sacras litteras nosti.* Hinc videt in illis puer baptizatus objecta fidei suæ, et cum eodem Apostolo dicere potest : *Scio, cui credidi, et certus sum*, magis certum habens hoc pacto credibilitatis motivum. In Ecclesia autem romana pueris talis lectio interdicitur. Ergo.

131. Resp. Ad 1m, *Dist.* Ex suo consensu vel expresso vel interpretativo aut præsumpto, *conc.;* tantum expresso, *neg.* Quoties enim agitur vel de maximo aliquo impendente malo avertendo, vel de summo aliquo bono aut beneficio adipiscendo, toties præsumitur voluntas ejus, ad quem illa spectant. Sic vel ipsæ leges humanæ jure naturali innixæ statuerunt. Talis est porro casus noster. Num posset quispiam se retrahere a solvendis impensis medico aut pharmacopolæ debitis ac per sponsores promissis, eo quod ipse sensibus destitutus eas per se minime promiserit, aut sine expresso suo consensu illi eas promissiones fecerint?

132. Ad 2m, *Dist.* Si fides a Scripturarum lectione, quam Protestantes præcipiunt, penderet, *trans.*; si *ex auditu*, ut affirmat Apostolus, *neg.* Jam vero Scripturarum lectio innumeris prope rudibus est impossibilis; sed et hoc dato, impossibile rursum est, ut pueruli ex ejusmodi lectione fidem aut fidei articulos

sibi cudere possint, cum neque adulti et docti absque Ecclesiæ auctoritate et magisterio id consequi possint, ut ex Protestantium experimento facile evincitur, qui hac methodo fidem omnem amiserunt, et in absurda quæque delapsi sunt. Primi fideles absque Scripturis optimi Christiani fuerunt perinde ac barbari illi, de quibus scribit S. Irenæus, qui *Sine charta et atramento scriptam habebant per Spiritum in cordibus suis salutem* (1). Addo, absque infallibili Ecclesiæ auctoritate ipsis constare non posse de Scripturarum canone, *authenticitate* et inspiratione. Sed de his suo loco. Interim ex his colligitur, absurdam plane esse Protestantium methodum atque ad illudendum excogitatam.

CAPUT V.

DE NECESSITATE BAPTISMI.

133. Duplici ratione potest aliquid necessarium esse, vel necessitate *medii*, ut vocant, vel necessitate *præcepti*. Necessarium est necessitate medii, si absque eo finis obtineri nullatenus possit; necessitate autem præcepti, si ita quidpiam sit imperatum, ut etiam eo omisso, inculpabiliter tamen, finis possit obtineri. Duplici hoc modo necessarium esse Baptisma, sive in re sive in voto, tenet Ecclesia Catholica, quoad adultos, quibus saltem innotuit Evangelium; necessarium vero docet necessitate medii quoad infantes, nisi ejus vices suppleat martyrium. Et hoc quidem contra Manichæos, Pelagianos, Waldenses, Calvinianos et Socinianos, qui Baptismi necessitatem rejecerunt, saltem quoad filios Christianorum, aut eos qui fidei nostræ educatione Christum profitentur. Hunc errorem sibi adsciverunt passim Protestantes, præsertim vero rationalistæ (2). Adeo vero invaluit hæc

(1) *Contra Hæres.* lib. III, cap. IV, n. 2.

(2) Mirum est, qua fiducia omnes sectarii rejiciant necessitatem Baptismi. Limborchius, *Theol. Christ.* lib. V, cap. 69, § 25, concludit : *Unicuique libertatem concedendam esse Baptismum suscipiendi;* cum juxta ipsum Baptismus neque sanctitatis christianæ pars sit, neque intus animum purificet.

perniciosa sententia in Anglia, ut, nisi sæculares magistratus infantium saluti datis legibus prospexissent, absque salutari lavacro passim isti relinquerentur (1). Contra quem errorem sit

PROPOSITIO.

Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem.

134. Propositio hæc est de fide juxta can. V Conc. Trid. sess. VII : *Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.*

135. Majoris claritatis gratia in re tanti momenti præmittimus : 1° Neque infantes, neque adultos Baptismi lege statim obstrictos fuisse, cum Christus, Joan. III, ejus necessitatem Nicodemo patefecit, aut Matth. ult. eam omnibus indixit, sed solum post sufficientem Evangelii promulgationem. 2° Non omnes Theologos consentientes esse in epocha definienda ejusmodi promulgationis, licet passim ipsi assignent decem annos plus minus pro universa Palæstina, et quadraginta pro imperio romano. 3° Ejusmodi sufficientem promulgationem esse *relativam*, non autem absolutam, id est, eadem ratione minime dimetiendam esse relate ad diversas gentes; ex. gr. relate ad Americanos vix sec. XVI dici poterat, fidem esse sufficienter promulgatam. Quinimo et illud addendum est, ejusmodi promulgationem relativam esse non solum quoad diversas gentes, verum etiam quoad individua, ut patet, cum lex evangelica non solum gentes, sed et individua singula obliget et obstringat; hinc, si aliquis incul-

Suicerus in *Thesauro eccles.* loc. cit. p. 1137 : *Ubi* OPINIO, inquit, EXTABUIT *de necessitate utriusque Sacramenti*, etc. nempe Baptismi et Cœnæ. Wegscheider, § 170 : *Commentum de necessitate Baptismi profligatum videmus.* Sic ceteri passim tumentes ejusmodi homines loquuntur; imo Beza, *Epist.* VIII, *ad Grindallum* Episc. Londinensem, aperte doctrinam de absoluta necessitate Baptismi vocat *errorem, quem nimium multi jam pridem asseruerunt*, pag. 74 et seq. edit. an. 1575.

(1) Ex hac persuasione de nulla Baptismi necessitate, quæ apud Protestantes vulgata est, fit, ut eorum ministri adeo oscitanter hoc Sacramentum administrent, ut grave dubium ortum sit de valore Baptismi ab illis collati. Hinc receptum est, ut passim

pabiliter illam ignoret, ea minime obligatur (1). 4° Animadvertimus, infideles negativos ante sufficientem ejusmodi promulgationem versari in eodem statu et conditione, in quibus versabantur universæ gentes ante Christi adventum circa salutis media, sive respectu adultorum, sive respectu infantium. 5° Baptismi institutionem, quæ, ut diximus, relate ad adultos rationem obtinet medii et præcepti, relate ad infantes non posse habere nisi rationem medii; quare, si ipsis conferatur, hi jus acquirunt ad æternam ac supernaturalem felicitatem, ad beatitudinem scilicet *per se* humanæ naturæ indebitam. Quod si his non applicetur, quamcumque demum ob causam id contingat, ipsi non privantur nisi beneficio gratuito, nec pejor fit eorum conditio, perinde ac si nunquam humana natura evecta esset ad ordinem supernaturalem. Hæc quidem privatio in præsenti rerum ordine rationem habet damnationis ob relationem ad culpam originalem, quæ ab infantibus nascendo contrahitur; ast in se et absolute nihil detrahit ex eo, quod exposcit humanæ naturæ conditio, ut late suo loco exposuimus (2).

136. Quibus ita compositis, sic accedimus ad enunciatæ propositionis veritatem vindicandam : Christus, Matth. XXVIII, 19, præcepit Apostolis : *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos*, etc.; et *Marci* XVI, 15 : *Euntes in mundum universum, prædicate evangelium omni creaturæ. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* Ejusdem igitur necessitatis est Baptisma ad salutem ac fides; sed fides, adversariis ipsis ultro fatentibus, necessaria est omnibus et quovis tempore;

non solum in Anglia, Galliis, Germania, verum etiam Romæ, sub conditione iis, qui ex diversis sectis redeunt ad Ecclesiam catholicam, iterum Baptisma conferatur.

(1) Individua enim sunt, quæ damnantur aut salvantur; *gentis* seu *nationis* vox est abstracta ad collectionem individuorum significandam. Quo spectant S. Bernardi verba, *Tract. de Bapt.* cap. II, n. 6 : *Sed ex eo tempore tantum cuique cœpit antiqua observatio non valere, et non baptizatus quisque novi præcepti* (a Christo dati) *reus existere, ex quo præceptum ipsum inexcusabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam...* Opp. edit. Mabill. tom. II, p. 634.

(2) In tract. *De Deo creatore*, n. 458 et seqq. tom. III, pag. 216.

ergo et Baptisma omnibus et quovis tempore necessarium est ad salutem, nec temporarium proinde est hoc præceptum, neque solos afficit infideles vel infidelium filios.

137. Rursum : Idem Christus ait, Joan. III, 5 : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei.* Quæ verba pariter generalissima sunt, nec Judæos tantum aut ethnicos respiciunt, sed omnes prorsus tam præsentes quam futuros homines cujuscumque sexus, conditionis, religionis et generis, cum tam late patere debeat ejusmodi *renascentia* seu regeneratio quam ortus et generatio. Quare ex hoc testimonio, si paucos aliquot obscurissimi nominis hæreticos excipias, universi non modo orthodoxi, verum etiam universæ heterodoxorum sectæ, tenuerunt, Baptismum ad religionis christianæ professionem æque ac ad salutem absolute necessarium esse. Tantum porro abfuit, ut vel suorum omnium consensionem obtinuerit Socinus, dum Baptismi necessitatem impugnavit, ut ex ipsius sectariis complures extiterint valde ab ejusmodi errore abhorrentes, qui etiam editis scriptis eum confutaverunt (1).

138. Ex his porro Christi verbis, quæ postremo loco adduximus, merito colligebat S. Ambrosius : *Utique nullum excipit* (Christus), *non infantem, non aliqua præventum necessitate* (2); et Gennadius inter firmissima Ecclesiæ dogmata et istud recenset, dicens : *Baptizatis tantum iter salutis esse credimus* (3). Sic reliqui omnes Ecclesiæ Patres sive Græci sive Latini, ipsis adversariis minime diffitentibus (4).

139. Sed melius colligi non potest utriusque Ecclesiæ orientalis atque occidentalis sensus, quam ex perpetua sollicitudine tingendi eos omnes, qui in vitæ discrimine constituti essent, missis omnibus solemnitatibus, a quibusvis sive viris sive femi-

(1) Hæc magna sollertia recenset Reimannus in sua *Bibliotheca theologica*, sect. II, cap. XIII.

(2) *De Abraham*, lib. II, cap. XI, n. 84; in quem locum cfr. adnot. edit. Maur. Idem S. Doctor ibid. n. 79, jam scripserat : *Quia* NEMO *adscendit in regnum cælorum nisi per Sacramentum Baptismatis.*

(3) Lib. *De Ecclesiasticis dogmatibus*, cap. XLI. In append. tom. VIII opp. S. August. edit. Maur.

(4) Hos collegit Joan. Gerard. Vossius, disput. VII, *De Bapt.* thesi XXI.

nis, sive catholicis sive hæreticis, imo et infidelibus. Colligitur præterea idem Ecclesiæ sensus ex argumento, quod inde Patres, præsertim vero Augustinus, disputantes ad hominem, ut inquiunt, adversus Pelagianos desumebant, ut ex omnimoda necessitate Baptismi adstruerent in omnes homines originariæ labis propagationem. Eamdem demum fidem de absoluta salutaris lavacri necessitate adhuc retinere diversæ communionis orientales sectas, luculentissime ostendit Renaudotius (1).

140. Quod et hac ratione theologica conficitur a S. Thoma: Nemo potest salutem obtinere, nisi Christo incorporetur effectus membrum ejus; atqui id aliter, saltem in nova lege, fieri nequit nisi per Baptismum sive in re sive in voto susceptum, juxta dictum Apostoli, Gal. III, 27 : *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Ergo.

DIFFICULTATES.

141. Obj. prima. Neque ex Matth. ac Marc. ult., neque ex Joan. III, ulla adstrui potest sive absoluta Baptismi necessitas, sive ejusdem præceptum universale atque perpetuum. Etenim 1° post adducta Christi verba, Marc. XVI, subdit Christus : *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur : in nomine meo dæmonia ejicient,* etc. (2); jam vero hæc signorum et prodigiorum copia ad apostolicam tantum spectabat Ecclesiam, minime vero ad adultam; ergo et ad Ecclesiam tantum ex Judæis et gentibus constituendam totus pertinet ille baptismalis ceremoniæ apparatus, non autem ad Ecclesiam jam constitutam; cui eo pacto, quo necessaria non sunt signa illa, ita neque necessarius est exterior Baptismi ritus. 2° Multo minus id conficitur ex Joan. III; ut enim observat Calvinus, verba illa : *Nisi quis renatus fuerit,* etc., non sunt intelligenda materialiter de aqua, sed de gratia Spiritus Sancti, quæ utique ad salutem necessaria est; hæc tamen absque Baptismo per solam fidem justificantem obtineri potest, prout exponit Joannes Baptista,

(1) *La perpétuité de la foi*, tom. v, liv. II, chap. I et 2.

(2) Part. III q. 68, a. 1.

Luc. III, 16, dicens de Christo; *Ipse vos baptizabit Spiritu Sancto et igni.* Quod pariter declarat Christus, eodem Joan. III, 6, dum ait : *Quod natum est ex Spiritu, spiritus est*; et v. 8 : *Omnis, qui natus est ex Spiritu*, etc. 3° Sane eadem ratione ac Christus, Joan. III, disserens de Baptismo, dixit : *Nisi quis renatus fuerit*, etc., loquens ibid. VI, 54, de Eucharistia, ait : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* 4° Nec tamen ex his posterioribus verbis, quidquid dixerit S. Augustinus, colligi posset absoluta necessitas Eucharisticæ sumptionis, cum contrarium definierit Concilium Trident. sess. XXI, cap. et can. IV. Ergo.

142. Resp. *Neg. antec.* Ad 1m prob. *Dist.* Signa sequentur eos, *qui crediderint, conc.; qui baptizati fuerint, neg.* Si quid igitur evincerent objecta verba, efficerent adversus Protestantium hypothesim, fidei præceptum neque universale neque perpetuum esse; quod nec tamen ipsi admittunt, nec Sociniani. Signa autem illa necessaria tunc temporis non fuerunt, nisi ut motivum credibilitatis iis exhiberent, qui ex infidelitate ad fidem veniebant. Addo, nec cessasse hujusmodi signa in Ecclesia catholica, ut ex fastis Sanctorum patet, neque aliquid commune habere cum Baptismo.

143. Ad 2m, *Neg.* Ut constat ex iis, quæ superius diximus, agendo de Baptismi materia. Ad illud vero, quòd subdunt ex Christi verbis : *Quod natum est ex Spiritu*, etc. *Dist.* Ex spiritu tanquam causa principali et efficiente, et aqua tanquam causa instrumentali, *conc.;* ex spiritu sine aqua, *neg.* Loquitur enim ibid. Christus de nativitate spirituali per aquam obtinenda, de qua prius disseruerat.

144. Ad 3m, *Neg.* Nam vel ipsa loquendi ratio, quam Christus usurpavit in posteriori loco, indicat, ipsum alloqui præsentes, ideoque adultos et præcepti capaces; in priori autem textu agens de Baptismo, omnes indiscriminatim comprehendit. Hoc autem patet ex utriusque testimonii collatione (1), atque ex diversis

(1) Verba enim Christi Domini, Joan. III : *Nisi quis*, etc. generalissima sunt, ut patet, utpote indefinite ac in tertia persona prolata; contra vero, Joan. VI,

adjunctis, in quibus Christus objecta verba protulit. Hinc diverso sensu hæc testimonia intellexit Ecclesia, quæ pueris in mortis periculo constitutis consuevit ab ætate apostolica Baptismum administrare, non item vero Confirmationem et Eucharistiam; qui mos nonnisi serius obtinuit, neque fuit universalis (1). Verum de hoc argumento iterum sermo instituetur, ubi agemus de Eucharistia.

145. Ad 4m, *Negamus*, S. Augustinum absolutam Eucharistiæ necessitatem ex citatis verbis docuisse. Ut enim suo loco ostendemus, S. Doctor nuspiam parem utriusque Sacramenti, Baptismi scilicet et Eucharistiæ, necessitatem asseruit, aut prædicavit.

146. Obj. secunda. Dato etiam quod in adductis Christi verbis, Joan. III : *Nisi quis*, etc. verum significaretur præceptum universale et perpetuum, ast 1° præceptum est positivum, a quo proinde excusat ignorantia aut impotentia, ut aperte profitetur S. Augustinus, utens exemplo pii latronis, qui sola fide salvus factus est; ait enim : *Quantum valeat etiam sine visibili Sacramento Baptismi, quod ait Apostolus : Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est;* ac præterea subdit : *Sed tunc impletur invisibiliter, cum ministerium Baptismi, non contemptus religionis, sed* ARTICULUS NECESSITASIS EXCLUDIT (2). 2° Exemplo latronis adjicere potuisset exempla Apollo, Apostolorum ac B. Virginis, qui nullibi Christi lavacro tincti perhibentur. Ergo.

Christus alloquitur Capharnaitas adultos et præcepti capaces in secunda persona, dicens : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Deinde aliud est, sine Baptismo non posse quempiam introire in regnum cœlorum, aliud vero non *habere vitam in se;* his enim tantum significatur, non posse sine alimento spirituali vitam ali, conservari, etc. quoad eos nempe, qui vires reparare debent. Cum vero infantes hac virium reparatione non indigeant, hinc patet, ad eos non posse hæc verba Christi extendi. Verum de hoc alias. Interim cfr. Cornelius a Lapide, in hunc loc.

(1) Cfr. Joan. Haiden, S. J. in cit. dissertatione, *De instituto Ecclesiæ infantibus mox cum Baptismo conferendi Sacramenta Confirmationis et Eucharistiæ*, quæst. II, § un., nec non Jac. Pamelius in *Annotat. in lib. S. Cypr. De lapsis.*

(2) *De Bapt.* lib. IV, cap. 22, n. 29.

147. Resp. Ad 1m, *Dist.* Est præceptum simul et medium quoad adultos, qui aquæ Baptismum supplere possunt in necessitatis casu per ejus votum aut martyrium, *conc.;* quoad infantes, *Subd.* Est præceptum, *neg.;* est medium, quod per solum martyrium suppleri potest, *conc.* Ea revocanda sunt, quæ initio hujus capitis præmisimus. Porro de infantibus ita scribit S. Augustinus : *Quisquis dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sine Sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto et contra apostolicam prædicationem venit, et totam condemnat Ecclesiam; ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo vivificari omnino non posse* (1).

148. Ad 2m, *Dist.* Id est, in Scripturis non legitur, *conc.;* non fuerunt baptizati, *neg.* Etsi enim horum ablutionem Scriptura non referat, non inde consequens est, eos tinctos non fuisse. Sane de Apostolorum Baptismo Patres dubitare non sinunt; quia verisimile non est, eos, qui tanquam discipuli Salvatoris et ministri tingebant alios, non fuisse antea lavacro salutari ablutos (2). Imo Augustinus contendit, oppositum credi non

(1) *Epist.* CLXVI, *ad Hieron.* cap. 7, n. 21. Ubi adnotandum est, S. Doctorem antithesim instituisse cum Apostolo, 1 Cor. XV, 21, 22, inter eos, qui moriuntur in Adam, et eos, qui vivificantur in Christo; pronunciat vero, neminem ex iis, qui in Adam mortui sunt, vivificari in Christo nisi per Baptismum. Ex quo colligimus, eum non existimasse pueros, qui in utero matrum moriuntur, parentum fide aut voto a peccati originalis reatu solvi posse, nec putasse, prout nonnulli autumant, ad eos non spectare Christi sententiam: *Nisi quis renatus*, etc.

(2) Card. Bellarm. *De Bapt.* lib. I, cap. 23, n. 21, ut evincat, Apostolos baptizatos fuisse Christi Baptismo, adducit inter ceteras, auctoritatem etiam Tertulliani ex lib. *De Baptismo*; at certum est ex cap. 12 libri cit. Tertullianum silere prorsus de Baptismo Christi Apostolis collato, ac solum conjicere Apostolos tinctos fuisse Baptismo Joannis. Sic minime assecutus est mentem Tertulliani Pamelius, qui citato capiti hunc titulum præfixit: *Quod Apostoli baptizati fuisse videantur.* Verum quod non tradidit Afer scriptor, qui non vidit epistolam Evodii inscriptam : Τὸφῶς, *Lumen*, alii antiqui scriptores scripto consignarunt. Itaque Evodius, immediatus S. Petri in Ecclesia Antiochena successor, in laudata epistola, cujus fragmentum profert Nicephorus, *Hist. eccles.* lib. II, cap. 3 :

posse absque erroris culpa, etiamsi Evangelium non referat Apostolorum Baptisma (1). Neque enim omnia, quæ gesta sunt, litteris fuerunt consignata.

149. Quod spectat ad B. Virginem, non defuerunt qui negarent, eam percepisse Baptismum, tum quia ex causis, ob quas ille suscipitur, nulla permovere poterat Mariam, tum quia injuriosa fuisset eximiæ innocentiæ Virginis et sanctitati susceptio Baptismi; hoc enim pacto quodammodo declarasset, se originali labe pollutam etiam post Christi partum (2). Non defuerunt tamen, qui affirmarent Beatam Virginem comprehensam fuisse præcepto Christi, Joan. III : *Nisi quis,* etc. quorum sententia probatur Vasquezio et Dominico Soto (3), etsi Virgo neque peccatum originis contraxerit, neque ulla vel levi actuali noxa se commaculaverit. Nam, quamvis Baptismus ad remittenda peccata necessarius sit, censetur tamen adhuc necessarius ad profitendam Christi fidem, ac Sacramenta reliqua percipienda, atque ita ad consequendum regnum cœlorum. Quamvis præterea B. Virgo

Christus, inquit, *manibus ipse suis Petrum tantummodo baptizavit. Petrus porro Andream et filios Zebedœi. Ii deinceps reliquos Apostolos. Septuaginta autem illos Petrus et Joannes theologus dictus baptizarunt.* Ex eadem epistola Evodii Clemens Alex. Tertulliano coævus, *Hypotyposeon* lib. v, explicans illud apostolicum dictum : *Gratias ago Deo, quia neminem vestrum baptizavi*; *Christus*, ait, *dicitur Petrum solum baptizasse*; *Petrus Andream, Jacobum et Joannem*; *illi autem reliquos.* Cfr. hoc fragmentum apud Joan. Moschum, in *Prato spirituali,* cap. 176, ex quo illud refert Joan. Potterus Episcopus Oxoniensis, in sua edit. operum Clementis Alex. tom. II, pag. 1016, Venet. Ad hanc Evodii et Clementis traditionem alludit Eutymius, dum in verba Joan. III : *Venit Jesus*, etc. dicit, viros Apostolis proximos scripsisse, Petrum a Christo baptizatum. Cfr. S. Augustinus, *Epist.* CCLXV, *ad Seleucianam.* Plura etiam vide apud La Cerda in *Adnott. ad* cap. 11, et 12 *libri Tertull. de Bapt.*

(1) *Epist.* cit. *ad Seleucianam*, n. 4.

(2) Cfr. apud Trombellium in op. *Mariæ SS. vita ac gesta,* Bonon. 1763, tom. IV, part. I, diss. XXXIV, quæst. I, ubi copiose, ut solet, eruditus hic auctor ea congessit, quæ utrique sententiæ, affirmanti scilicet aut neganti, favent.

(3) Vasquez, *In* III *part. S. Th.* disp. CXIX, cap. 7, n. 65; Dom. Soto, *Comment. in* IV *Sent.* dist. V, q. un. art. 2, tom. I, pag. 237 et seq. edit. Methymnæ Campi, 1581.

obligatione hujus præcepti minime obstricta esset, voluisset nihilominus baptizari, si status ipsius cum essentia et institutione Sacramenti non pugnaret, prout reipsa non pugnat (1).

150. Obj. tertia. 1° Masculis Hebræorum ante octavum a nativitate diem, feminis eorum omnibus, antequam ad rationis usum pertingerent, satis erat fides parentum, ut ad salutem pervenirent; eadem adhuc est ratio parvulorum, qui nascuntur ex infidelibus negativis, qui in eadem versantur conditione, qua versarentur ii, qui pertinebant ad legem naturæ. Si igitur infantes Christianorum absoluta Baptismi necessitate tenerentur, pejor foret istorum conditio, quam esset et sit conditio filiorum, qui nascebantur sub naturæ lege, aut nascuntur ex infidelibus negativis; quod absurdum est. Nec enim Christus venit, ut coarctaret media salutis, sed ut ea potius amplificaret. 2° Multo minus Christi præcepto obstricti dicendi sunt infantes, qui in utero matris moriuntur, seu quamdiu in lucem editi non sunt; nam isti, cum nondum *nati sint*, non possunt *renasci* per Baptismum; alioqui tertiam nativitatem per baptismum consequerentur, ut animadvertit S. Augustinus (2); et 3° præterea in physica impossibilitate inveniuntur, a qua nec per se nec per parentes liberari possunt; ergo Christus, utpote sapiens legislator, non potuit eos præcepto illo positivo comprehendere. Ne igitur dicatur Christum voluisse ipsos excludere a beneficio generali redemptionis, concludi debet cum S. Bonaventura (3), Cajetano aliis-

(1) Cfr. alii auctores apud Trombel. loc. cit. Cfr. etiam Joan. Ger. Vossius, disp. VII, *De Bapt.* thesi XVI, caute tamen legendus hic auctor, ob errores sectæ suæ, quos ubique intermiscet.

(2) *Lib.* seu *Epist.* CLXXXVII, *ad Dardanum*, cap. 10.

(3) Part. II, q. I, art. I, qui hæc scribit : *Neminem obligat Deus ad impossibile ex suo præcepto, ut dicit Hieronymus; et iterum, quod quis non potest facere, reputatur ei pro facto.* Huic præiverat S. Bernardus, qui, *Epist.* LXXVII, seu potius *Lib. De Baptismo ad Hugonem a S. Victore*, cap. 2, n. 6 : *Sane parvulis*, inquit, *nedum ratione utentibus, quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati prævaricatio, tamdiu credendum est, antiqua valuisse sacramenta, quamdiu palam interdicta constiterit. An vero ultra? Penes Deum est, non meum definire.* Opp. edit. Mabill. tom. II, pag. 634.

que Theologis catholicis, posse defectum Baptismi in ejusmodi casu per fidem et votum parentum suppleri; qui propterea ad preces fundendas in hunc finem provocandi sunt, cum agatur de sententia probabili, imo probabilissima, quam Ecclesia nunquam proscripsit (1). Ergo.

151. Resp. Ad 1m, *Dist.* Satis erat fides parentum per aliquod signum externum illis applicata, juxta verisimiliorem sententiam, *conc.;* sola fides absque ulla externa applicatione, *trans.* et *nego paritatem.* Transmisimus alterum distinctionis membrum, quia agitur de re nobis ignota et incomperta, circa quam nec Patres nec Theologi inter se consentiunt (2). Ex tali propterea sententiarum discrepantia nihil concludi potest. Negavimus paritatem, quia aperte nunc nobis patefacta est Christi voluntas, a qua id unice pendet; illa porro semel constituta, omnes ratiocinationes nostræ conticescere debent. Exinde etiam responsio patet ad id quod subditur de pueris, qui ex infidelibus negativis procreantur, qui utique in eadem conditione versantur ac illi, qui inveniebantur in lege naturæ; ast ignota nobis est ratio, qua illorum infantes salvarentur, ut diximus, utrum scilicet per solam fidem parentum, an vero per aliquam externam ejusdem fidei applicationem.

152. Nec tamen, etiam in hypothesi de sola fide parentum, inferri potest, Christum quoad Christianorum parvulos restrinxisse media salutis; nam, ut constat ex historia, paucissimi ante adventum Christi veram fidem conservarunt, ideoque paucissimis infantibus prodesse potuisset parentum fides; contra vero, cum Evangelium ubique terrarum promulgatum fuerit, certe longe pluribus infantibus subventum est, et subvenitur per lavacrum regenerationis (3).

(1) Ita fere anonymus quidam in peculiari opusculo, anno elapso (1837) edito, de hoc argumento.

(2) Cfr. quæ scripsimus in tract. *De Sacram. in genere,* n. 187 et seqq.

(3) Hæc difficultas, quæ petitur ex filiis infidelium, ad quos nondum pervenit Evangelii notitia, quique sola parentum fide in nonnullorum sententia salvari potuerunt aut etiam possunt, hæc, inquam, difficultas, si theoretice spectetur, magni ponderis esse videtur;

153. Ad 2m, *Neg.* Ad 1m autem prob. Respondeo, illos natos esse censendos, qui, quamvis in lucem nondum editi, attamen concepti sunt et anima vivificati, ut patet ex Matth. I, 20; nec tamen, cum infantes in lucem prodeunt, dici possunt denuo nati, ita ut tertia nativitas dici debeat, quam ipsi per Baptismum obtinent. Communi enim loquendi usu, cum infantes in lucem eduntur, tunc primum dicuntur nasci, quia perfecta est ipsorum nativitas et completa; contra vero in conceptione et progressu non est nisi inchoata et imperfecta. Ceterum S. Augustinus ideo loc. cit. inficiatur, natum dici posse, qui nondum editus est, ut adstruat præcise, quod nos intendimus, nempe nulla ratione posse; si miraculum excipias, quempiam sanctificari in utero materno (1).

154. Ad 3m, *Neg.* suppositionem adversariorum, verba scilicet Christi, relate ad infantes habere rationem *præcepti positivi,*

si vero practice, seu, ut aiunt, *in concreto*, nullius momenti esse deprehenditur. Quamvis enim non abnueremus, solam fidem parentum filiis profuisse absque ulla externa applicatione, quis tamen ignorat, nonnisi paucissimos, fidem intemeratam servasse, quam ex avita traditione perceperant in Deum creatorem ac reparatorem? Sane vix ulla vestigia hujus fidei repererunt apud infideles missionarii illi, qui primi ad illorum oras appulerunt. Adde, hic agi de infantibus jam in lucem editis; de ceteris vero nemo est ex veteribus, qui tradat ipsis profuisse parentum fidem.

(1) Id patet ex toto contextu. Juverit tamen nonnulla ex objecto loco proferre, ut magis constet de germana S. Doctoris mente. Sic igitur scribit, *Epist.* cit. n. 32: *Illa sanctificatio, qua efficimur et singuli templa Dei, et in unum omnes templum Dei, non est nisi renatorum, quod nisi nati homines esse non possunt;* et n. 33: *Si igitur homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, quoniam restat illi adhuc nasci, renascitur ergo ante quam nascitur; quod fieri nullo modo potest. Proinde in compagem corporis Christi tanquam in vivam structuram templi Dei, quæ est ejus Ecclesia, nati homines... renascendo per gratiam transferuntur tanquam de massa ruinæ ad ædificii firmamentum. Præter hoc enim ædificium, quod beatificandum construitur ad æternam beatitudinem Dei, vita hominis omnis infelix, et mors est potius appellanda quam vita. Quisquis ergo habitabitur a Deo, ne ira Dei maneat super eum, ab hoc corpore, ab hoc templo, ab hac civitate non erit alienus. Omnis autem non renatus alienus est.* Qua igitur ratione afferri potest auctoritas S. Augustini pro contraria sententia?

ut ipsi autumant; superius enim animadvertimus, respectu infantium non habere nisi rationem *medii* seu conditionis necessario ponendæ, excepto martyrii casu, ut ipsi jus acquirant ad beneficium indebitum, cujusmodi est supernaturalis beatitudo. Hinc concidunt argumentationes superstructæ (1).

155. Ad 4m, *Neg.* quoad S. Bonaventuram; tantum enim abest, ut Seraphicus Doctor aliqua ratione huic sententiæ adstipulatus sit, ut eam ex professo impugnaverit (2). Dum vero docet, fidem Ecclesiæ prodesse parvulis, aperte tradit id fieri *in collatione Baptismi.*

156. Quod si Cajetani aliorumque paucorum Theologorum

(1) Cfr. tract. *De Deo creat.* n. 808 et seqq. et tract. *De gratia*, n. 458 et seqq.

(2) *In lib. IV Sent.* dist. IV, part. II, dub. IV, ubi sibi proponit plures difficultates, congestas ab adversariis quos impugnamus; ac 1° quia adultus, cum non potest, excusatur a præcepto (Baptismi); ergo multo magis parvulus. 2° Dominus fidem parentum reputat quasi esset parvuli; ergo si ex fide et charitate offerant parvulum, videtur Dominus reputare illam esse parvuli; ergo non damnatur sine Baptismo. 3° Ponatur, quod aliquis occiderit parvulum, cum defertur ad Baptismum; ne baptizetur, num dicemus parvulum damnari, qui propter susceptionem Sacramenti mortuus est? Videtur enim hoc esse magna crudelitas. Quod si dicamus illum salvari, non ergo verum dicit Augustinus, quod non salvantur, etiamsi ad Baptismum deferantur. 4° Item si damnantur; ergo pejorata est conditio parvulorum respectu status legis naturæ, in quo salvabantur sola fide parentum. Ita S. Bonaventura, qui has difficultates expendit et solvit concludendo, nulla ratione salvari infantes, nisi Baptismo aut martyrio. Ad postremam vero difficultatem respondet: *Nec sequitur, quod tunc melioris conditionis esset* (status naturæ), *quia nullus status est melior propter generalitatem remedii*; *particularis autem personæ conditio potest esse deteriorata. Deus autem in institutione Sacramentorum statum concernit generalis Ecclesiæ, non particularis personæ; et quoniam certitudo remedii major est et communior est in Sacramento, quam in fidei merito, ideo patet illud.* Dum igitur loc. cit. S. Doctor affirmat, Deum neminem obligare ad impossibile, etc. loquitur de adulto, qui Baptismo flaminis potest in necessitatis casu supplere Baptismum fluminis, ut ex serie orationis liquet; ad summum excipit casum specialis privilegii, quale assequuti sunt Jeremias, et S. Joan. Baptista. S. Bernardus loc. cit. agit de filiis eorum infidelium, qui negativi dicuntur, de quibus recole, quæ superius scripsimus.

sententia expresse damnata non est ab Ecclesia, ex eo solum conficitur, eam non esse *hæreticam*. Ceterum sententia Cajetani a congregatione Theologorum in Concilio Tridentino improbata fuit ac censura digna dijudicata; eadem jussu S. Pii V expuncta fuit in editione ejus opp. Romæ facta; ac Dom. Sotus eam tanquam hæreticam impugnavit (1). Ex quibus constat, quid de ea Ecclesia sentiat. Sane, si veluti probabilem hanc sententiam Ecclesia judicaret, adhortaretur parentes, aut ad preces fundendas, aut ad actum fidei eliciendum, ut eorum filii in utero degentes salvarentur, quod tamen nunquam præstitit (2).

(1) Cfr. *Hist. Conc. Trid.* Card. Pallavicini, lib. IX, cap. VIII, n. 3 et seqq.

(2) Cfr. de hoc ipso argumento Cl. Trombellius, qui copiosissime illud versat in tract. *De Sacramentis*, tom. III, diss. VII, *De Baptismo*, quæst. II, cap. I et seqq. ubi tres exponit celebriores sententias, quas sive veteres sive recentiores Theologi aut invenerunt aut instaurarunt; quarum prima est Cajetani, contendentis, posse pueris in utero matrum degentibus subveniri efficaci desiderio illis conferendi Baptismi, quod parentes concipiant, quodque desiderium et fidem suam, si fieri id possit, exteriori aliquo signo manifestent. Altera est Ignatii Ludovici Bianchi; is in libro edito Venetiis anno 1768, quem inscripsit: *De remedio æternæ salutis pro parvulis in utero clausis sine Baptismo morientibus*, contendit, salvari posse ejusmodi infantes per oblationem pueri, quam Deo mater extrinsecus faciat. Tertia sententia est Eusebii Amort, Can. regularis, qui *Theol. moralis*, tom. II, tract. XI, § 3, *De subjecto Baptismi*, p. 120 et seqq. edit. anni 1758, Augustæ Vindel. et OEniponti, censet, non esse a verisimili remotam opinionem eorum, qui putant, Deum, efficacissimis parentum precibus exoratum, *extrasacramentaliter*, pueros in utero detentos justificare, ac adducit pro se plures veteres, S. Bonav., Gersonem, Gabr. Biel, Echium, etc. Porro hæc ipsa sententia est, quam adstruit anonymus, de quo mentionem injecimus. Has porro sententias omnes jamdiu exagitaverat, et inanes esse ostenderat doctus theologus Vasquez, quem vide, *In* III *part. S. Thom.* disp. CLI, cap. I et seqq. Quid præcise senserit Venustianus Hiebel theologus Bavarus, cujus liber inscriptus: *Justificatio parvuli sine martyrio et Sacramento Baptismi in re suscepto decedentis*, Landishuti 1752, proscriptus est decreto 4 Apr. 1755, mihi compertum non est, cum hunc librum legere nequiverim. Verum in hac opinandi licentia fines omnes excessisse videtur D. *De la Marne*, *Traité métaphysique des dogmes de la Trinité, de l'Incarnation, de l'Eucha-*

157. Obj. quarta. Saltem universalis dici nequit hæc doctrina de absoluta necessitate Baptismi, neque constans. 1° In primitiva siquidem Ecclesia plurimi ad ætatem adultam Baptismi susceptionem protrahebant. 2° Constitutum præterea fuit, ut Baptisma nonnisi solemnibus Paschatis et Pentecostes diebus administraretur, prout patet ex epist. IV S. Leonis; 3° qui ritus adeo rigide observatur in Thessalia, inquit Socrates, *ut* PLERIQUE *apud illos absque Baptismo moriantur* (1). 4° Alii præterea diu in catechumenatu Baptismi gratiam expectare cogebantur; 5° quod si contigisset aliquos extemplo ex hac vita migrare, sacrificia et oblationes pro ipsorum animabus offerri consueverant in Ecclesia, teste S. Ambrosio in oratione, quam recitavit in funere Valentiniani Imperatoris adhuc catechumeni, ab Argobaste dolo sublati. 6° Hinc bene semper speratum est de iis, qui in Ecclesiæ unitate absque Baptismo defuncti fuissent, ut indicat S. Cyprianus *Epist. LXXIII ad Jubajanum;* ubi, cum sibi ipsi adversus sententiam de rebaptizandis in hæresi baptizatis opposuisset : *Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de hæresi ad Ecclesiam venientes sine Baptismo admissi sunt?* respondet : *Potens est Dominus misericordia sua indulgentiam dare et eos, qui ad Ecclesiam simpliciter admissi in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus non separare* (2). Quo factum est 7°, ut controversia anabaptismi semper spectata fuerit tanquam ad liberam disciplinam spectans. 8° Adde, Coptos, teste Thoma a Jesu, nonnisi post triginta dies parvulos suos tingere, et quidem per solos Presbyteros, adeo ut eos potius mori patiantur, quam ut ante statutum diem et ab alio, quam a Presbytero baptizentur, uti apud Calvinistas mos obtinet. Ad summum, testibus Wanslebio et Zagazabo, Ægyptii supplent Baptismi defectum nonnullis unctionibus super infantem defunctum, juxta

ristie, de la grâce, du péché originel et de la résurrection des corps, Paris 1826; qui, ut refert *Revue encycloped. de Paris*, Mars 1827 : *Suppose que les enfants renfermés dans le sein maternel peuvent connaître Dieu, l'aimer et avoir le Baptême de désir.*

(1) *Διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσιν. Hist. eccl.* lib. V, cap. XXII, ex versione Valesii.

(2) Edit. Maur. pag. 136.

suorum canonum præscriptum; Æthiopes vero persuasum habent, sanctificari infantes in utero matris per Eucharistiæ sumptionem, quin proinde necessarium credant Baptisma. Ergo.

158. Resp. *Neg. antec*. Ad 1m prob. *Dist.* Protrahebant Baptismum ex inveterato abusu, quem semper Ecclesia detestata est, et ob peculiares causas, quas superius recensuimus, *conc.;* eo quod censuerint, Baptismum necessarium non esse ad salutem, et Ecclesia probante, *neg.* Responsio patet ex dictis.

159. Ad 2m, *Dist.* Pro administratione Baptismi solemnis ac secluso mortis periculo, *conc.;* pro administratione Baptismi privati, instanti præsertim mortis periculo, *neg.* Imo semper summam sollicitudinem ostendit Ecclesia, urgente periculo, ne infantes absque Baptismo decederent, ut ex dictis de ministro constat (1).

160. Ad 3m, *Dist.* Qui propterea usus, seu potius abusus, ab universa Ecclesia improbatus est, utpote singularis et contra praxim universaliter receptam, *conc.;* secus, *neg.* (2).

161. Ad 4m, *Dist.* Ob pravam ipsorum dispositionem, quandoque etiam ob ipsorum crimina, prout pariter apud nos differtur absolutio non rite pœnitentibus, *conc.;* per se, *neg.* (3).

162. Ad 5m, In nonnullis Ecclesiis particularibus, et ex præsumpto Baptismi voto, *conc.;* in Ecclesia universali, *neg.* Varia enim hac in parte in diversis Ecclesiis obtinuit disciplina, et quidem ex præsumpta vel expressa ipsorum voluntate suscipiendi Baptisma, dummodo tamen ob aliquam ipsorum culpam ad ipsum pervenire minime potuerint, ut contigit Valentiniano juniori per proditionem ab Argobaste perempto (4).

163. Ad 6m, *Dist.* Ex peculiari placito S. Cypriani aliorumque

(1) Cfr. Vicecomitis *Observationes eccles.* lib. 1, cap. 21.

(2) Id abunde constat ex argumento totius capitis, in quo Socrates recenset singulares usus peculiarium Ecclesiarum, quæ a communi totius Ecclesiæ regula et consuetudine ubique recepta recesserant, nec sine aliqua amplificatione, ut ibid. adnotat eruditus Valesius.

(3) Cfr. Bingham, *Origines*, etc. lib. x, cap. 2, § 17.

(4) Cfr. S. Ambrosius, *De obitu Valentiniani Consolatio*, n. 51 et seqq. cum adnotatt. editt. Maur.

rebaptizantium, qui aliter se extricare non poterant ab ejusmodi difficultate, *conc.;* ex sententia Ecclesiæ, *Subd.* Ex præsumptione voti Baptismi, quem recipere non potuissent absque sua ipsorum culpa, *conc.;* absolute, *neg.* Error semper est timidus, nec valet omnes consecutiones persequi (1).

164. Ad 7m, *Dist.* A rebaptizantibus, et quidem supposita necessitate Baptismi, *trans;* ab universa Ecclesia, *neg.* Etenim nec isti rebaptizantes semper sibi constantes fuerunt; modo enim ut firmissimum dogma suam praxim propugnabant, modo ut rem disciplinarem et liberam. In quavis tamen hypothesi semper fassi sunt necessitatem alicujus Baptismi, hinc urgebant necessitatem rebaptizandi ab hæreticis tinctos.

165. Ad 8m, *Neg.* Ut constat ex dictis in probationibus. Ad allata vero documenta reponimus, illos missionarios deceptos fuisse aut ex particularibus nonnullorum abusibus, quos toti ipsorum Ecclesiæ tribuerunt; aut ex indiscreta atque, ut sic loquar, anomala quarumdam feminarum pietate, contra firmam illarum Ecclesiarum fidem de absoluta Baptismi necessitate; ut ex innumeris prope antiquis patriarchalibus constitutionibus et canonum collectionibus evincit Renaudotius, cum quibus permisceri non debent novæ quædam et privatæ collectiones. Observat præterea hic eruditus auctor, omnium Orientalium ortho-

(1) Hanc eamdem difficultatem sibi objecit Firmilianus in *Epistola*, quæ inter Cyprianicas edit. Maur. est n. LXXV, pag. 149, ac diversa prorsus ratione ab ea, quam adhibuit S. Cyprianus, eam solvit. Scribit enim : *Si de sæculo excesserunt* (hæretici sine novo Baptismate in Ecclesia recepti), *in eorum numero habentur, qui apud nos catechizati quidem sunt, sed prius, quam baptizarentur, obierunt... Qui autem adhuc in seculo permanent, baptizentur Ecclesiæ Baptismo...* S. Basilius, *Epist.* CLXXXVIII, *ad Amphiloch.* can. I, censet quidem, œconomiæ gratia Catharos, Encratitas et Hydroparastatas posse absque novo Baptismo in Ecclesiam admitti, sed rationem ejus rei hanc adducit : Διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν. *Propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat.* Porro suo loco ostendimus, anabaptizantes discrimen agnovisse inter tinctos ab hæreticis ac tinctos a schismaticis. Cfr. quæ scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 121.

doxam fidem de absoluta Baptismi necessitate fundari in laudatis Christi verbis : *Nisi quis*, etc (1).

CAPUT VI.

DE BAPTISMI EFFECTIBUS.

166. Circa Baptismi effectus non parum tum a veteribus tum a recentioribus hæreticis erratum est. Alii enim adeo Baptismum depresserunt, ut cum Manichæis assererent, illum *nihil cuiquam salutis afferre* (2); tales sunt Sociniani, Arminiani, nec pauci recentiores Protestantes, juxta quos, ut suo loco scripsimus, Baptisma non est nisi ritus et cœremonia cooptationis in Christianorum cætum. Antiquiores Protestantes cum Proclo Origenista et Messalianis contenderunt, per justificationem, quam Baptismi ope consequimur, originale peccatum ejusque manifestationes, peccata scilicet actualia, non prorsus tolli, sed solum tegi, radi aut non imputari, multo minus characterem per Baptismum imprimi. Alii autem Baptismi effectum adeo extollunt, ut doceant per ipsum non solum præterita peccata deleri, sed etiam futura; vel saltem cum Joviniano (3) tenent, semel adeptam per Baptismum justificationem amitti non posse; vel denique Christianorum peccata, quæ mortalia essent, fieri venialia. Hos omnes

(1) Cfr. op. cit. liv. II, chap. 2, et 3. Difficultates, quas petunt Calvinistæ ex fœdere inito inter Deum et Abraham, quod autumant extendi ad filios fidelium, nec non eas, quas increduli ex ratione urgent, præoccupavimus et solvimus in tract. *De Deo Creat.* n. 825 et seqq. Quoad reliquas vero, quas promovet cum suis Gerard. Joan. Vossius, disp. VII, *De Bapt.* thesi XVII et seqq. adversus absolutam Baptismi necessitatem, partim eas disjecimus, partim autem ex se concidunt; siquidem auctoritates, quas adducit ex S. Bernardo, *Epist.* LXXVII, ex Petro Blesensi, *Serm.* XXII, *De Trin.* et *Serm.* XXIV, *in festo Jacobi : Sufficit spiritus et aqua; sufficit spiritus et sanguis, si aquam non exclusit contemptus religionis, sed articulus necessitatis;* quæ deprompta sunt ex S. Augustino, ac citantur pariter ab Hugone a S. Victore, non afficiunt nisi adultos, qui in casu necessitatis per Baptismi votum salvari possunt; quod nos non inficiamur, imo contendimus.

(2) Ita S. Augustinus in lib. *De hæresibus*, hæresi XLVI.

(3) Apud August. ibid. n. LXXXII.

errores Synodus Tridentina proscripsit. Ac primo quidem, sess. V, can. V : *Si quis per Jesu Christi D. N. gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit; in renatis enim nihil odit Deus,* etc.; tum sess. VII, can. VI, *De Bapt.: Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere, anathema sit;* et can. X : *Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post Baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti Baptismi vel dimitti vel venialia fieri, anathema sit;* ac demum can. XI : *Si quis dixerit, verum et rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad pœnitentiam convertitur, anathema sit.*

167. Ex his patet, non solum proscriptos esse quatuor præcipuos Novatorum errores : nempe 1° per Baptismum nullam gratiam conferri; 2° non penitus tolli originale peccatum una cum ceteris actualibus, si qua sint; 3° inamissibilem esse semel adeptam justificationem, aut peccata in baptizatis ex mortalibus venialia fieri; 4° deleri posse Baptismi characterem vel amitti; sed præterea concupiscentiam, quæ in renatis adhuc superest, habere peccati proprie dicti rationem, qui est quintus Novatorum error, quem his verbis eadem Tridentina Synodus proscripsit : *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur et sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet; quinimo qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit* (1).

(1) Sess. v, can. v.

168. Patet insuper, veros ac præcipuos Baptismi effectus ad quatuor revocari posse : *primum* scilicet et principalem esse gratiam justificationis et sanctitatis, qua labes primigenia et quævis alia noxa actualis tollitur; *alterum* vero, omnem per Baptismum tolli pœnæ reatum in altera præsertim vita luendæ; *tertium*, per eum patere aditum ad Ecclesiam, dum Christo tanquam *membra capiti* sociamur, et ad reliqua Sacramenta percipienda jus acquiri; *quartum* denique, characterem imprimi in animis nostris.

169. Ne tamen actum agere videamur, propositum hic nobis non est, vel singulos recensitos errores refellere, vel expositos effectus singillatim propugnare. Quod enim spectat ad peccatorum abrasionem et tegumentum, tum ad justificationis *inamissibilitatem*, vel ad concupiscentiæ fomitem, ea jam refellimus in tractatu *De gratia* (1); characterem, vero imprimi nec deleri posse, ostendimus in tract. *De Sacramentis in genere* (2). De aditu ad Ecclesiam et jure inde proveniente ad reliqua Sacramenta, res per se patet, neque in controversiam ab adversariis vocatur. Restat propterea, ut agamus de gratia, qua per Baptismum tollitur peccatum originale una cum peccatis reliquis, si qua sint, in rite suscipiente Baptismum, et omnis pœnæ reatus; quod sequenti propositione præstabimus.

PROPOSITIO

Per D. N. J. C. gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet.

170. Hæc propositio est de fide, ut constat ex adducto can. V, sess. V, Conc. Tridentini. Licet vero Concilium in eo non loquatur expresse nisi de reatu peccati originalis, prout ferebat ejus scopus; evidens tamen est, per gratiam, quæ ope Baptismi infunditur, tolli pariter reatum alterius cujuscumque pec-

(1) Part. II, cap. 2, art. I et seqq. (2) Cap. II, prop. II.

cati actualis; imo, cum Baptismus vocetur passim Sacramentum *renovationis* ac *regenerationis*, liquet per eamdem gratiam, quæ in Baptismo confertur, tolli etiam omnem pœnæ reatum; quæ quidem omnia complexi sumus in hac propositione, ne longius, quam par sit, progrediamur, cum eædem probationes hæc omnia simul conficiant.

171. Jam vero per Baptismum gratiam conferri, qua omnia rite disposito (1) peccata deleantur, ostendunt apertissima Scripturarum testimonia. Ac primo quidem prænunciatus hic effectus est per Ezechielem, XXXVI, 25, iis verbis : *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Sed præcipue in N. T., præsertim Act. II, 38, ubi Petrus : *Baptizetur*, inquit, *unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi*, *in remissionem peccatorum*, tum ibid. XXII, 16, ubi Ananias sic Paulum affatur : *Baptizare, et ablue peccata tua.* Hoc ipsum pluribus declarat Apostolus, toto cap. VI Epist. ad Rom., ubi inter cetera, v. 3, scribit : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu*, *in morte ipsius baptizati sumus*, et v. 11 : *Ita et vos existimate*, *vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino Nostro*; et cap. VIII, 1, concludit : *Nihil ergo nunc damnationis est iis*, *qui sunt in Christo Jesu.* Ut innumera prope alia sacrorum eloquiorum testimonia prætercam, quæ significant, nos per Baptismum *ablui*, *mundari*, *renasci*, *sanctificari*, *Christum induere*, etc. quibus palam fit, omnem prorsus cujusvis peccati reatum tum culpæ tum pœnæ per Baptismi gratiam auferri.

172. Nec alia unquam fuit catholicæ Ecclesiæ fides, ut patet ex symboli Constantinopolitani articulo : *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.* Hæc adeo in primitiva Ecclesia pervulgata erant, ut indidem ansam sumpserint christianæ religionis hostes Ecclesiam calumniandi, quod una aquæ ablutione sceleratos quosque et mulierculas criminibus oneratas in

(1) Cum eædem prorsus dispositiones requirantur in adultis ad rite suscipiendum Sacramentum Baptismi ac ad rite suscipiendum Sacramentum Pœnitentiæ, de iis propterea agemus in hujus Sacramenti tractatu.

sinum suum reciperet ac puros efficeret, inter quos eminet Celsus (1). Ratio præterea potissima hæc fuit, quare plures, ut superius vidimus, ad provectiorem ætatem, quandoque etiam ad extremam vitæ periodum, Baptismi susceptionem protraherent. Hinc denique Ecclesia, huic fidei articulo innixa, nunquam consuevit baptizatis ullum satisfactionis seu pœnitentiæ onus injungere (2), secus ac se gessit circa lapsos post Baptisma in gravia peccata.

173. Supervacaneum post hæc existimamus congerere Patrum testimonia ad id evincendum, quod tum ex prolatis Scriptura-

(1) Apud Origenem, *Cont. Celsum*, lib. III, n. 51. Hæc eadem confirmat Gibbon, *Hist. casus Imperii Romani*, cap. XV. Cfr. quæ scripsimus in tract. *De vera Rel.* n. 380.

(2) Dixi *baptizatis* nullum satisfactionis aut pœnitentiæ onus injunctum ab Ecclesia fuisse; nam baptisma petentibus seu catechumenis plura pœnitentiæ opera eaque non levia injuncta fuisse nemo, qui hospes non sit in christiana antiquitate, ignorat. Hæc fuse prosequitur inter ceteros Vicecomes, op. cit. lib. III, cap. III et seqq. Id ipsum dicatur de plena confessione peccatorum, quam præmittere debebant baptizandi, antequam ad sanctum lavacrum admitterentur, de qua passim veteres loquuntur. Satis nobis sit verba afferre Tertulliani, qui, lib. *De Bapt.* cap. 20, inter ceteras pœnæ salutaris exercitationes et hanc commemorat, totius videlicet anteactæ vitæ noxas cum proposito melioris vitæ consuetudinem confitendi: *Ingressuros Baptismum*, inquit, *orationibus crebris, jejuniis, et geniculationibus, et pervigiliis orare oportet, et cum confessione omnium retro delictorum.* In quem locum cfr. adnotatt. De la Cerda. Huc referuntur, quæ Act. XIX, 18, habentur, ut suo loco dicemus. Ceterum de hac ipsa omnium singillatim peccatorum confessione, quæ præmittebatur Baptismo, cfr. cit. auctor loc. cit. cap. V, nec non Albaspinæus, *Observat.* lib. II, cap. I, et seq. qui plura Patrum testimonia in hanc rem proferunt, quæ longum esset hic recensere. Nobis satis sit animadvertere, Patres tanti fecisse hanc peccatorum confessionem ante Baptismum, ut S. Basilius inter cetera, quæ adducit ad deterrendos catechumenos a dilatione Baptismi usque ad mortem, et hanc causam urget, *Hom.* IV, *in sanctum Baptisma*, dicens: Τί ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὸ βάπτισμα; ὅτε οὐδὲ φθέγξασθαι δυνάσῃ τὰ σωτήρια ῥήματα......... οὐχ ὁμολογῆσαι ἀσφαλῶς. Id est, *Quid expectas, ut beneficio febris et munere baptisma accipias? quando neque salutaria verba proferre poteris... non diligenter confiteri.* Edit. Maur. tom. II, pag. 119.

rum oraculis, tum ex publicis factis et documentis luce ipsa meridiana clarius apparet (1).

DIFFICULTATES.

174. Obj. 1° Sententiam Theologorum, qui docebant per Baptismum parvulis gratiam infundi, Clemens V, in Concilio Viennensi, tantummodo ut probabiliorem amplexus est; ergo ante Concilium Florentinum et Tridentinum nondum erat exploratum, per Baptismum gratiam conferri, saltem ex opere operato, infantibus. 2° Ad summum dici potest, per Baptismum unicum tolli peccatum originale, juxta illud Joan. I, 29 : *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Qua de causa 3° Baptismus *regenerationis* Sacramentum vocatur, quia per ipsum deletur, quod carnali generatione contractum est. 4° Quod si adultis collatum quandoque dicitur Baptisma in remissionem peccatorum, hæc remissio pœnitentiæ tribuenda est, quæ Baptismum præcedebat aut comitabatur, juxta illud Act. II, 38 : *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* 5° Deleto porro peccato, non omnem dimitti pœnæ reatum evidenter ostendunt illæ, quas vocant, pœnalitates a renatis tolerandæ, 6° quæ quomodo, sublata originali noxa, nempe causa, remaneant velut effectus, plane non intelligitur; certum enim est in baptizatis non minorem vigere in malum proclivitatem et difficultatem in bonum ac ante Baptismum. Ergo.

175. Resp. Ad 1m, *Neg.* Siquidem, ut suo loco ostendimus, quæstio agitata tunc temporis inter scholasticos non versabatur circa gratiæ collationem per Baptismum, de quo nunquam in Ecclesia dubitatum est, sed circa ejusdem gratiæ naturam, an scilicet per modum habitus et qualitatis infunderetur nec ne, ad sensum peripateticæ philosophiæ. Hoc autem neque ante neque post memorata Concilia unquam fidei articulum constituit (2).

(1) Cfr. Trombelli, tract. *De Sacram.* trac. v, diss. xxvi, cap. i, art i et seqq. ubi copiosissime documenta ex antiquitate collegit.

(2) Cfr. tract. *De Grat.* n. 473. not. 3, et n. 505. not. i, p. 230. Placet

176. Ad 2^m^, *Neg.* Probationes, quæ a nobis allatæ sunt, contrarium evincunt. Nec obest, quod in singulari dictum sit: *Ecce, qui tollit peccatum mundi;* hic enim peccatum significat genus, ac sumitur pro quovis peccato (1).

177. Ad 3^m^, *Dist.* Quatenus homo in Spiritu per Baptismum renascitur, qui prius in carne natus erat, *conc.;* quatenus illud solum deletur, quod in priori generatione ille contraxerat, *neg.* Apostolus enim, ad Rom. V, 15, scribit : *Non sicut delictum, ita et donum... nam judicium quidem ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem.*

178. Ad 4^m^, *Dist.* Tribuenda est pœnitentiæ *dispositive*, ut aiunt, seu tanquam conditioni sine qua non, *conc.;* efficienter seu formaliter, *neg.*

179. Ad 5^m^, *Dist.* In hac vita ad agonem et ad majorem cum Christo uniformitatem (2), *conc.;* in altera vita, *neg.*

180. Ad 6^m^, *Dist.* Sublata est causa in persona, *conc.;* in natura, quæ vitiata est, neque in præsenti vita ad integritatem a Christo restituta, *neg.* (3); atque hinc etiam ratio patet, quare

quæ docuimus confirmare auctoritate S. Augustini, cujus verba, *Epist.* CLXXXVII, *ad Dard.* cap. VIII, n. 76, luculentissima sunt : *Dicimus ergo in baptizatis parvulis; quamvis id nesciant, habitare Spiritum Sanctum. Sic enim eum nesciunt, quamvis sit in eis, quemadmodum nesciunt et mentem suam; cujus in eis ratio, qua uti nondum possunt, velut quædam scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu.*

(1) In hanc expositionem facile concedunt non solum omnes catholici interpretes, verum etiam interpretes protestantes, sive antiquiores, ut patet ex *Synopsi criticorum sacrorum*, in hunc. loc. sive recentiores, Rosenmüller, Kuinoel, etc. Hinc nulla jam superest de hac expositione controversia.

(2) Cfr. tract. *De Incarnat.* n. 644, cum apposita adnotatione, tom. v, pag. 330.

(3) Apposite S. Thom. part. III, q. 69, a. 3, ad 3 : *Peccatum*, inquit, *originale hoc modo processit, quod primo persona infecit naturam, postmodum vero natura infecit personam. Christus vero converso ordine prius reparat id, quod personæ est, et postmodum simul in omnibus reparabit id, quod naturæ est. Et ideo culpam originalis peccati, et etiam pœnam carentiæ visionis divinæ, quæ respiciunt personam, statim per Baptismum tollit ab homine. Sed pœnalitates præsentis vitæ, sicut mors, fames, sitis et alia hujusmodi, respiciunt naturam, ex cujus principiis causantur, prout est destituta originali*

permaneat in renatis concupiscentiæ fomes, ex quo illa in malum proclivitas ac difficultas in bonum proveniunt.

CAPUT VII.

IN DOCTRINAM HACTENUS VINDICATAM SCHOLIA.

181. Duo potissimum sunt, circa quæ nonnulla adjicere censuimus, nempe forma et subjectum hujus Sacramenti.

182. I. Ad formam quod attinet, inquirendum superest, 1º num validum censeri possit Baptisma vel sub sola sanctissimæ Trinitatis invocatione absque distincta singularum personarum mentione collatum, vel sub invocatione unius tantum personæ, vel in nomine solius Jesu Christi. 2º Num saltem Apostoli ex quadam dispensatione contulerint Baptisma in solo nomine Jesu Christi.

183. Primum placuit non paucis scholasticis, quos enumerat Domin. Soto (1), præcipue vero Cajetano et Hadriano VI in suis Commentariis, quos ante Pontificatum conscripserat (2). Ex heterodoxis hanc sententiam amplexus est Joan. Gerardus Vossius (3). Verum in praxi nulla ratione recedendum est a

justitia. Et ideo isti defectus non tollentur nisi in ultima reparatione naturæ, per resurrectionem gloriosam. Sed cfr. totus art. cit. et seq. Vid. etiam Bellarm. *De Bapt.* cap. XIII.

(1) *In* IV *lib. Sent.* dist. 3, quæst. un. art. 6.

(2) *In* IV *Sent.* q. 1, a. 2, quæstione. 2.

(3) Disp. II, *De Baptismo*, thesi V, ubi hoc argumentum late prosequitur, ac Patres adducit, qui sibi favere videntur, præsertim vero S. Ambrosium, *De Spiritu S.* lib. 1, cap. III, n. 42: *Si unum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum S., fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum S. abneges, plenum est fidei Sacramentum*, etc. Quo loco præcipue, advertente Bellarmino, moti sunt Ven. Beda, Nicolaus I, Petrus Lombardus atque scholasticorum vulgus ad admittendum valorem Baptismi in nomine solius Christi, aut alterius etiam divinæ personæ collati. Verum editores Maur. opp. S. Ambrosii ad cit. loc. observant, longe aliam fuisse mentem S. Doctoris in adductis verbis. Nempe, cum in Actis apostolicis traditur Apostolos baptizasse in nomine Jesu, contendit, alias duas personas inclusas contineri, ubi quælibet

forma ab Ecclesia usurpata; reiterandum propterea sacrum lavacrum esset, si aliter administraretur. Imo Alexander VIII hanc propositionem proscripsit : *Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus : in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, prœteritis illis : ego et baptizo* (1).

184. Alterum placuit B. Thomæ, qui propterea scripsit : *Ex speciali Christi revelatione Apostoli in primitiva Ecclesia in nomine Christi baptizabant, ut nomen Christi, quod erat odiosum Judœis et Gentilibus, honorabile redderetur per hoc, quod ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo* (2). Ex antiquioribus scholasticis hoc pariter adoptarunt Albertus M., S. Bonaventura, Scotus, quem Scotistæ passim secuti sunt. Ex recentioribus scriptoribus hanc sententiam nervis omnibus defendere et illustrare aggressus est Card. Ursius (3);

divinarum personarum exprimitur; ideoque non agere S. Doctorem de forma Baptismi, sed de verbis Act. Apost. Nec alia certe est mens S. Basilii, quem S. Ambrosius, ut in aliis, sic in hoc loco sequutus est; id ipsum docet S. Athanasius in lib. *De Trinit.* n. 17, quos adducit Vossius pro se. Nicolai, *Observat. ad S. Thom.* Nat. Alex. *Diss.* XIII, *in sec.* III, et Harduinus, *De Bapt. in nomine Christi,* fortasse probabilius censent, hoc loco S. Ambrosium de illa tantum fidei professione explicandum, quam, qui baptizabantur adulti, edere solebant. Namque interrogati : *Credis in Patrem?* respondebant : *Credo;* et sic de duabus aliis personis. Hos igitur S. Doctor baptizandos, etsi de una sola Trinitatis persona rogati essent, Baptismum tamen legitimum accepturos fuisse censet, dummodo rectam de tota Trinitate fidem animo retinerent. Certum enim est, S. Basilium, lib. *De Spiritu S.* cap. XII, et lib. V, *In Eunom.* cap. III, et S. Ambrosium, qui a S. Basilio non recedit *In Lucam*, lib. VIII, n. 67, et lib. *De Mysteriis*, cap. IV, n. 20, et alibi, aperte docere, nullum esse Baptisma absque expressa trium divinarum personarum invocatione. Hinc ruit præcipuum fundamentum hujus sententiæ. Ceterum cfr. citati auctores et ex heterodoxis *Critici sacri*, in cap. XXVIII Matth. et Guill. Beveregius in *Annot. in can. apostolic.* L *et* LI, apud Cotelerium, tom. II, p. 468.

(1) Cfr. Viva, *Damnatœ theses*, etc. in prop. XXVII inter proscriptas ab Alex. VIII.

(2) P. III, q. 66, a. 6. ad I. Porro S. Thomas in corpore articuli rejecerat sententiam illorum, qui censebant validum esse Baptisma sub invocatione unius tantum personæ administratum.

(3) *Diss. historica de Baptismo in nomine J. C. collato.* Mediol. 1733, atque *Vindiciœ dissertationis de*

ast nemini, quod sciam, hanc suam sententiam persuadere potuit, eamque acriter impugnavit Drouvenius (1), aliique non pauci. Card. Gotti et Billuart utramque opinionem, affirmantem scilicet et negantem, probabilem censent, et exponunt S. Thomam ita, ut locutus potius fuerit *hypothetice* quam *absolute;* quod jam insinuaverant auctores Catechismi Romani (2), qui tamen deinceps tenent, reapse Apostolos baptizasse sub invocatione distincta trium personarum; quod vero in Actis apostolicis legitur de Baptismo dato in nomine Christi, exponunt ad distinctionem Baptismi a Præcursore collati, qui dicebatur Baptisma Joannis. Hæc nobis videtur vera sententia (3).

185. II. Quod spectat ad baptismi subjectum, magna olim extitit controversia inter Scotistas et Thomistas, num videlicet, invitis parentibus, infidelium infantes tingi possint. Affirmat Scotus cum suis; negat cum suis S. Thomas. Ecclesiæ praxis Thomistarum sententiæ favet. Præstat vero huic sententiæ adstipulari ipsis verbis, quibus B. Thomas eam propugnat: *Maximam*, inquit, *habet auctoritatem Ecclesiæ consuetudo, quæ semper est in omnibus æmulanda; quia et ipsa doctrina catholicorum doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet; unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati vel Augustini* (audiant Jansenistæ) *vel Hieronymi vel cujuscumque doctoris. Hoc autem Ecclesiæ usus nunquam habuit, quod Judæorum filii, invitis parentibus, baptizarentur; quamvis fuerint retroactis temporibus multi catholici principes potentissimi, ut Constantinus, Theodosius, quibus familiares fuerunt sanctissimi Episcopi, ut Sylvester Constantino et Ambrosius Theodosio, qui nullo modo prætermisissent ab eis impetrare, si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum videtur hanc assertionem de novo inducere, ut præter consuetudinem, in Ec-*

Baptismo in nomine J. C. a Sorbon. doctore (Drouvenio) *objectis*, Florent. 1735.

(1) *De re sacramentaria*, lib. II, q. III, cap. 2.

(2) Part. II, cap. 2, § 15.

(3) Cfr. de toto hoc argumento Trombelli op. cit. tom. IV, diss. X, ubi collectum invenies, quidquid fere de hac quæstione veteres ac recentiores auctores scripserunt.

clesia hactenus observatam, Judæorum, invitis parentibus, filii baptizentur. Et hujus ratio est duplex: una quidem propter periculum fidei... alia vero ratio est, quia repugnat justitiæ naturali etc. (1). Quas quidem rationes luculentissime evolvit. Rationes Scotistarum magis subtiles quam solidæ videntur, quæ expendi poterunt apud Estium, qui horum partes suscepit (2).

186. Launoium, qui temere vellicat tum S. Thomam tum Scotum, egregie confutavit P. Joan. Nicolai (3), et malæ fidei eum esse ostendit in textibus afferendis. Inepte autem Synodus Pistoriensis *vetitum* ab Ecclesia asserit baptizare infidelium filios invitis parentibus (4). Quippe, juxta Horatianum illud:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

187. Illicitum pariter atque a christianæ pietatis spiritu alienum esse, quempiam adultum invitum ad Baptismum cogere, nemo inficiatur. Utrum vero ejusmodi Baptisma ratum ac validum sit nec ne, disceptant inter se Theologi. Verior et communior sententia stat pro ejus valore, quando quis timore inducitur ad illud suscipiendum; quia non censetur omnino et simpliciter invitus, qui ex timore nec gravi neque cadente in virum constantem movetur. Ast de his consulantur theologiæ moralis institutores.

188. Post ea, quæ de Sacramentorum ceremoniis generatim diximus, non est cur de peculiaribus Baptismi ritibus in specie

(1) 2. 2. q. 10, a. 12.

(2) *In* IV *lib. Sent.* d. 6, § 2. Quamvis porro hic theologus probabilem Scoti sententiam existimet, caute tamen ac prudenter addit: *In hac re, sicut in aliis multis, non tantum quid liceat, verum etiam quid expediat videndum est. Id quod etiam locum habere debet in altera quæstione huic cognata: An infideles, qui nunquam fidem susceperunt, pœnis licite compelli possint ad eam suscipiendam. Cujus affirmantem partem similiter tenet Scotus, aliis plerisque diversum asserentibus.*

(3) In duabus dissertationibus anno 1666 editis, nempe: *De Baptismi antiquo usu*, et *De Judæis aut quibuscumque infidelibus ad Baptismum non cogendis.*

(4) *Atti e decreti del concilio diocesano di Pistoja dell' anno* 1786, sess. IV.

disseramus. Hi ritus, seu ceremoniæ, non semper iidem fuerunt. Nonnulli in desuetudinem abierunt, alii semper retenti sunt (1). Id tantum adjicio, tum temere Protestantes penitus sustulisse exorcismorum formulam, quæ a remotissima antiquitate in Ecclesia usurpata fuit (2), tum improvide Synodum Pistoriensem coarctasse facultatem concessam a Tridentinis Patribus assumendi duos patrinos sive susceptores, marem nempe et feminam, prout mos ubique fere obtinet, sub obtentu obsecundandi spiritui Ecclesiæ a Concilio Tridentino repræsentatæ (3). Hæc enim agendi ratio non sapit nisi inquietam cuncta innovandi libidinem. Ast de his hactenus.

(1) Ex illis ritibus, qui adhuc usu obtinent, novem recensentur, qui Baptismum præcedunt : aquæ baptismalis consecratio, mos baptizandi ante fores Ecclesiæ, nominis impositio, catechismus, exorcismus, frontis aliarumque partium obsignatio, manuum impositio, salis degustatio, salivæ ad nares et aures delibatio. Quatuor comitantur Baptismum, scilicet, abrenunciatio, sacri olei inunctio, fidei professio et inquisitio voluntatis baptizandi. Tres denique eum subsequuntur : nempe chrismatis inunctio, vestis albæ impositio et ardentis cerei traditio ; quæ omnia in Rituali Romano servanda præcipiuntur, de quibus consuli potest Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. XXIV et seqq. De his præterea ac de aliis, quæ olim obtinebant, ac postea in desuetudinem abierunt, cfr. Martene, *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap. I et seqq. præcipue vero Jos. Vicecomes, qui copiosissime de his omnibus egit in op. sæpius laudato, *De antiquis Baptismi ritibus et ceremoniis.* Ex heterodoxis hanc provinciam illustravit Jos. Bingham op. cit. *Originum eccles.* tom. IV, lib. X seqq.

(2) Antiquiores Protestantes ancipites circa usum exorcismi in Baptismi collatione se præbuerunt, aliis eum penitus abjicientibus, aliis propugnantibus. Præcipue improbavit Ægid. Hunnius, in *Thesibus de abrogando exorcismo,* Gerin. 1608; quem secutus est J. Melch. Kraft, *Hist. de exorcismo*, Hamb. 1750. Demum abrogari cœpit sec. superiori in pluribus eorum cœtibus, ut refert Wegsch. § 169, n. (*i*).

(3) *Stimiamo*, inquit synodus, sess. IV, *di secondare lo spirito della Chiesa, rapresentato dal general Concilio di Trento col* PRESCRIVERE, *che i maschi abbiano il solo compare, e le femine la sola comare.* Id est : *Existimamus nos obsecundare Spiritui Ecclesiæ, a Concilio Tridentino repræsentatæ*, PRÆSCRIBENDO, *ut masculi solum habeant patrinum, fœminæ vero solam matrinam.* Sed cfr. quæ de hoc argumento scripsit Trombelli, op. cit. tom. II, diss. VI, sect. XV, quæst. V et seqq.

TRACTATUS

DE CONFIRMATIONE.

1. Confirmatio veluti quædam Baptismi consummatio atque perfectio quovis tempore spectata fuit. In Ecclesiæ christianæ exordiis non solum adultis, verum etiam infantibus, mox post Baptismum administrari consuevit; quare secundo loco post Baptisma in Sacramentorum ordine Confirmatio numeratur.

2. Variis nominibus donata est, nempe ratione effectuum dicta est a veteribus *perfectio*, et *consummatio, Sacramentum plenitudinis gratiæ;* ratione materiæ vocata est *Impositio manuum*, vel *Sacramentum chrismatis, Oleum sanctificatum*, aut absolute, *Chrisma*, *Unguentum*, vel cum addito, *Chrisma sanctum, Unguentum perenne, supercœleste,* ac demum *Chrisma salutis;* ratione signi crucis quæ supra frontem teritur, vel characteris in anima impressi, dicta est *Sigillum*, *Signaculum spiritale, dominicum.* Græci ac Orientales plerique eam vocant Μύρον (1). Definiri autem solet : *Sacramentum Novæ Legis,*

(1) De nominibus, quibus a veteribus Græcis ac Latinis insignitum fuit hoc Sacramentum, fuse egit Jos. Vicecomes, *De antiquis Confirmat. ritibus*, lib. I, cap. 2 et 3, in quo posteriori capite ostendit, *Confirmationis* nomen antiquis etiam in usu fuisse; cum, præter S. Gregorium M. in *Sacramentar.*: *De die Sabb. Sanct.*, S. Isidorum Hispal. *De Eccles. Off.* lib. II, cap. 26, Eucherium Lugdun., seu potius antiquum auctorem *Homil. in die Pentec.*, ejus meminerit S. Ambrosius, lib. *De Mysteriis*, cap. 7, et Auctor *Commentar. in Epist. S. Pauli ad Heb.* VII, vulgo Ambrosiaster nuncupatus, qui eadem fere ætate ac S. Ambrosius vixit. Quo falsitatis arguitur Suicerus, qui in *Thesauro Ecclesiast.* ad vocem Χρίσμα, audacter pronunciat, neminem veterum latinorum Patrum mentionem facere *Confirmationis* hoc significatu. Imo hujus nominis vestigium occurrit apud S. Irenæum, *Contra Hæres.* lib. I, cap. 21, edit. Massueti. Quod, quamvis usurparetur a Valentinianis, satis ostendit in Ecclesia pariter viguisse, cum hæretici plura so-

quo baptizatis gratia sanctificans augetur, et additur robur Spiritus Sancti, tum ad firmiter credendum, tum ad fidem ipsam strenue profitendam.

3. Doctrinam hujus Sacramenti sanxit Tridentina Synodus, sess. VII, his tribus canonibus. Can. I : *Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, et non potius verum et proprium Sacramentum*, *aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quamdam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.* Can. II : *Si quis dixerit, injurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.* Can. III : *Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum*, *sed quemvis simplicem Sacerdotem, anathema sit.*

4. Ex hac porro doctrina non modo oppositi deteguntur novatorum errores, sed via nobis præterea sternitur ad hunc tractatum in tria capita dispescendum : quorum *primum* erit de hujus Sacramenti veritate; *alterum* de ejus ministro; *tertium* de materia, forma et effectibus. His more nostro *quartum* adjiciemus ad complectenda nonnulla scholia, quibus lucem effundamus iis, quæ dicta sunt, aut dicenda supererunt, ad pleniorem rei, de qua agimus, cognitionem.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

5. Quamvis veteres hæretici aut neglexerint hujus Sacramenti susceptionem, ut de Novatianis refert Theodoretus (1), aut ipsum

leant ab Ecclesia, a qua discedunt, secum ferre. Cfr. Feuardentius in hunc Irenæi locum. Sic pariter falsum est, quod idem Suicerus affirmat, apud græcos scriptores nec inveniri vocem, quæ Confirmationi respondeat; siquidem in *Constitutionibus Apost.* lib. III, cap. 17, aperte dicitur : Τὸ μύρον, *βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας*; seu : *Chrisma Confirmatio est confessionis*, nempe Baptismi, de quo agitur cap. præc. Cfr. apud Cotelerium, *Patrum apostolic.* vol. I, pag.

(1) *Hæret. fabul.* lib. III, cap. 5, qui sic de Novatianis scribit : *Τοῖς ὑπὸ σφῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον οὐ*

superstitiosis ritibus temeraverint, ut de Valentinianis conqueritur Irenæus (1), nunquam tamen ejus veritatem inficiati sunt. Protestantes propterea omnium primi, cohærenter ad suum systema de justificatione, cum Sacramentis reliquis, præter Baptisma et Eucharistiam, Confirmationem etiam rejecerunt (2). Lutherus inter ceremonias ecclesiasticas Confirmationem recenset (3); cæteri autem hæretici ab eo prognati ulterius progressi sunt, dum spiritu vere satanico conviciis ac blasphemiis, quas vel referre tædet, in hoc Sacramentum sunt debacchati (4). Inter eos tamen, qui hujus Sacramenti veritatem impugnarunt, eminent Joan. Dallæus (5) et Samuel Basnagius (6). Nunc

προσφέρουσι χρίσμα· διὰ τοῦτο, καὶ τοὺς ἐκ τῆσδε τῆς αἱρέσεως τῷ σώματι τῆς ἐκκλησίας συναπτομένους χρίειν οἱ πανεύφημοι πατέρες προσέταξαν. Id est : *Iis, quos baptizant, sanctissimum Chrisma non præbent. Quapropter eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ conjunguntur, laudatissimi Patres inungi præceperunt.* Qui quidem mos, ut observat eruditus Valesius, in adnotationibus in cap. 43, lib. VI, *Hist. eccles.* Euseb. manavit ex eo, quod ipsorum auctor Novatianus Baptismum sine chrismatione accepisset.

(1) *Cont. Hæres*, lib. 1, cap. 21, n. 3, edit. Mass. de quo loco inferius erit sermo.

(2) Bellarm. lib. *De Confirm.* cap. 1, n. 4, inter eos, qui rejecerunt Sacramentum Confirmationis, numerat Waldenses et Wicleffitas. Porro Bossuetus, *Histoire des Variat.* liv. XI, ostendit, illos hæreticos agnovisse septem Sacramenta, ideoque et Confirmationem.

(3) Lib. *De capt. Babyl.* cap. *De Confirm.* Attamen idem Lutherus alias veritatem hujus Sacramenti confessus est. Cfr. *Catechismus christianus doctoris Martini Lutheri ex suis operibus simul collectus per Ludovicum Ussleber*, 1744, denuo recusus in op. doctoris Christophori Besold, *Motiva sui reditus ad Rom. cath. Eccles. elaborata, translata et edita P. W. K. Augustæ Vindel.* 1828, *Appendix secunda.* Cfr. p. 320. Cum Besold vellet hoc opus typis edere Francofurti, a tolerantibus Protestantibus hæc ei fuit denegata facultas; hinc Augustam venit, ibique illud vulgavit. Lipsienses et Wittembergenses in conventu Lipsiensi, anno 1548, septem pariter admiserunt Sacramenta, et nominarunt Confirmationem. Cf. Bellar. loc. cit. n. 1.

(4) Has refert Bellarm. loc. cit. n. 6.

(5) Tribus libris Joan. Dallæus hoc Sacramentum impugnavit in op. *De duobus Latinorum ex unctione Sacramentis, Confirmatione et Extrema, ut vocant, Unctione,* vol. 1, in-4, Genevæ, 1659.

(6) In *Annal. politico-eccles.* ad annum 37, § 36 et seqq.

vero, postquam deferbuerunt contentiones istæ, non pauci ex recentioribus Protestantibus ad saniora consilia devenisse visi sunt (1).

PROPOSITIO.

Confirmatio baptizatorum non est otiosa ceremonia, sed verum et proprium Sacramentum.

6. Est de fide hæc propositio ut patet ex primo canone Tridentino paulo ante recitato. Adstruitur autem ejus veritas ex Scripturis sensu traditionali expositis, nec non ex perpetua et constanti totius Ecclesiæ praxi.

7. Ad Scripturas quidem quod spectat, pervulgata sunt, quæ Act. VIII, 14 seqq. leguntur : *Cum audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem; qui, cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum.* Atque ibid. XIX, 5 : *His auditis baptizati sunt* (Ephesii) *in nomine Domini Jesu; et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos.* In quibus duobus testimoniis habetur, quidquid ad Sacramenti rationem prærequiritur : signum nempe sensibile, per manuum impositionem et orationem designatum ; institutio Christi, quæ ex ipso Apostolorum facto protinus deducitur (2); collatio demum gratiæ, per Spiritum Sanctum, quem conferebant, indicata.

8. Sensus porro traditionalis horum textuum ex Patribus

(1) Præter Leibnitzium, *System. theol.* pag. 202 et seq. veritatem hujus Sacramenti admiserunt Daub ac Fessler. Cfr. *Apologia della religion cattolica tratta dagli scritti di autori Protestanti del sig. Esslinger, negli Annali delle scienze religiose..* Maggio e Agosto 1836, pag. 361.

(2) Cfr. Bellarum. loc. cit. cap. 2.

eruitur. Etenim S. Irenæus, *Cont. hœres.* lib. IV, scribit : *Quibuscumque enim imponebant Apostoli manus, accipiebant Spiritum Sanctum, qui est esca vitæ* (1), ideoque gratia sanctificans. Sic etiam Tertullianus, lib. *De Baptismo : Dehinc* (post Baptismum) *manus imponitur, per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum* (2). Theophilus Antiochenus Justino coævus idem manifeste indigitat, scribens *Ad Autolicum*, lib. I : *Nos ideo Christiani vocamur, quod Dei oleo ungamur* (3).

9. Et hi quidem ad II seculum pertinent. Ex tertio vero in promptu sunt S. Cyprianus et Firmilianus. Cyprianus enim, *Epist. LXXII*, contendit adversus Stephanum, satis non esse hæreticis ad Ecclesiæ sinum redeuntibus manus imponere, sed prorsus rebaptizandos eos esse, quia *tunc demum*, inquit, *plene sanctificari et esse Filii Dei possunt, si utroque Sacramento nascantur* (4). Et *Epist. LXXIII*, disserens de tinctis a Philippo in Samaria : *Quod deerat*, inquit, *id a Petro et Joanne factum est, ut oratione pro eis habita, et manu imposita, invocaretur et infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut, qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, et per nostram orationem et manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, et signaculo dominico consummentur* (5). Eadem habet Firmilianus, ejusdemque meminit manus impositionis, quæ apud Asianos obtinebat, et quæ apud Afros post Baptisma ad conferendum Spiritum S. adhibebatur (6). His ex eodem seculo duo adjici debent, scilicet Anonymus auctor libri *De Rebaptismate*, synchronus B. Cypriano et S. Cornelius Papa. Prior inter cetera scribit : *Per manus impositionem Episcopi datur unicuique credenti Spiritus S.*,

(1) Cap. 38, n. 2.

(2) Cap. 8, in quem locum cfr. La Cerda.

(3) Τοιγαροῦν ἡμεῖς τούτου εἵνεκεν καλούμεθα Χριστίανοι, ὅτι χριόμεθα ἔλαιον Θεοῦ. N. 12, edit. Maran. Cfr. in hunc loc. editoris adnot.

(4) De quo S. Martyris loco cfr. Sirmondus in *Antirrhetico* II, p. 1, cap. 5, opp. Sirm. tom. IV, Paris 1696.

(5) Edit. Maur. pag. 132.

(6) Ibid. pag. 147.

sicut Apostoli circa Samaritanos post Philippi Baptisma, manus eis imponendo, fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt (1). Alter, in *Epist. ad Fabium,* hæc de Novatiano habet : *Neque ab Episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum Sanctum potuit accipere* (2)? Huc pariter refertur quod præscriptum Episcopo est in *Constitutionibus apostolicis,* ut *postea baptizatos ungat chrismate* (3).

10. Ex IV denique et V seculo, Concilium Illiberitanum, can. XXXVIII, jubet, catechumenum baptizatum in periculo mortis, *si supervixerit, ad Episcopum perduci, ut per manus impositionem perfici possit* (4), Sacramento scilicet Confirmationis. Innocentius I, *Epist. ad Decentium,* docet, a solo Episcopo hoc Sacramentum debere administrari (5). De eodem Sacramento agit S. Hieronymus, *Dial. adv. Lucifer.* (6); S. Joan. Chrysos-

(1) Ad calcem opp. S. Cypr. pag. 355.

(2) Οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε... τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; apud Euseb. *Hist. Eccles.* lib. VI, cap. 43 p. 199.

(3) Μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας, τῷ μύρῳ. Lib. III, cap. 16. Huc etiam spectat inscriptio sepulcralis, quam affert Mabillonius, in *Itinere italico*, p. 71 :

D. MA. SACRUM. XL.
LEOPARDUM. IN. PACEM. CUM
SPIRITA. SANCTA. ACCEPTUM
EUMTE. ABEATIS. INNOCINTEM
POSUER. PAR. Q. AN. N. VII. MEN. VII.

Ad quam epigraphen Mabillonius tria notat : 1° D. MA. SACRUM pertinere *ad prima illa tempora, quibus cruda adhuc quorumdam in cordibus christiana religio aliquid de paganici ritus superstitione retinebat.* 2° Illud XL. positum esse ad *designandum tumulum.* 3° Quod vero ad SPIRITA SANCTA etc. attinet : *Hic*, inquit, *manifestus est de confirmatione locus,* quæ antiquitus junctim cum Baptismo dabatur. Observat præterea Mazzochius, in *Spicilegio Biblico*, tom. 1, Neap. 1762, pag. 17, not. (5), hujus Leopardi parentes, cui titulum posuerunt, Judæos Syrosve natione fuisse, eoque factum, ut, quem ceteri Christiani *Spiritum Sanctum*, ipsi (utpote latini sermonis pene rudes) SPIRITAM SANCTAM appellaverint, eo nimirum genere, quo sua dialecto in *Spiritu* enuntiando utebantur. Itaque τὸ רוח הקדושה (*ruach hakkedoshah*) *Spiritam Sanctam* latine reddebant.

(4) In quem canonem cfr. Card. de Aguirre et Albaspinæus.

(5) *Epist.* XXV, n. 6, apud Coustant.

(6) N. 9, edit. Vallars.

tomus, *Hom. XVIII in Acta apost.* (1); S. Augustinus passim, præsertim *De Trin.* lib. XV, ubi ait : *Quem morem* (Apostolorum imponendi manus et orandi, ut veniat Spiritus S. sicut in Samaritas) *in suis præpositis etiam nunc servat Ecclesia* (2). Sed præcipue eminet S. Cyrillus Hierosolym. qui totam catechesim insumit, agens de Confirmatione (3), adeo ut Kemnitius vocaverit hoc Sacramentum *chrisma Cyrillianum* (4). Et hæc quidem speciminis causa attulisse aut indicasse satis sit ex innumeris prope testimoniis, quæ afferri possent, quæque expendit Nat. Alexander (5).

11. Quod demum ad perpetuam et constantem totius Ecclesiæ praxim spectat, præter documenta hucusque adducta ex Conciliis, Pontificibus et Patribus, eam evincunt omnia ritualia et euchologia Ecclesiæ occidentalis et orientalis, in quibus ratio traditur conferendi hoc Sacramentum, ac ritus describuntur, qui in utraque Ecclesia semper in usu fuerunt. Ea autem ingenti numero proferunt inter ceteros Martenius (6) et Renaudotius (7); hic insuper ineluctabilibus monumentis ostendit, omnium Ecclesiarum orientalium perpetuum et universalem consensum, in hoc fidei dogmate profitendo, cum Ecclesia latina. Ergo,

(1) N. 3, edit. Maur.

(2) Cap. 25, n. 46.

(3) *Catech.* XXI, quæ est Mystagogica III, et inscribitur : Περὶ Χρίσματος, *De Chrismate.*

(4) Apud Bellarm. *De Confirm.* cap. I, n. 6.

(5) *Diss.* X *in sec.* II. Cfr. etiam Witasse, tract. *De Sacram. Confirm.* qui uberrime documenta ex universa antiquitate collegit, ad demonstrandam hujus Sacramenti veritatem.

(6) *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap. 2.

(7) *Perpétuité de la foi*, tom. V, liv. II, chap. 11, 12 et 13. Quibus adjici possunt Petrus Arcudius, *De concordia Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis in septem Sacramentorum administratione*, lib. II, Paris. 1626; Jac. Goar, in *Euchologio* sive *Rituali Græcorum*, Lut. Paris. 1647, pag. 628 et seqq.; Joan. Simon Assemanus, *Biblioth. Orient.* p. I et II. Hic porro observare juverit, argumentum, quod ex perpetua omnium Orientalium communionum consensione eruitur, quodque a recentioribus eruditis viris in illustri positum est, tanti ponderis esse, ut Protestantes penitus ab eo conterantur. Qui enim fieri potuit, ut sectæ antiquissimæ, a se invicem discrepantes, quæque furore, ut ita dicam, impelluntur adversus Ecclesiam roma-

DIFFICULTATES.

12. Obj. prima. Neque ex allatis Scripturarum auctoritatibus in se spectatis, neque ex earum sensu traditionali quidpiam colligi potest, quo veritas hujus Sacramenti adstruatur. 1° Etenim in adductis testimoniis *Spiritus Sancti* nomine non gratia sanctificans indicatur, sed *gratis data*, de qua, Joel II, 28; dictum est : *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri;* idque non obscure apparet in Ephesiis, qui, Act. XIX, 6, accepto Spiritu Sancto *loquebantur linguis et prophetabant.* Profecto Apostoli illum Spiritum Sanctum conferebant, cujus dandi facultatem ab iis poposcit Simon, spondens pecuniam, nempe donum miraculorum ; et Samaritani tincti a Philippo illum spiritum acceperunt, quo antea caruerunt ; carebant autem gratiis gratis datis, minime vero gratia sanctificante, quam adepti erant per Baptisma. 2° Sed dato, quod aliquid ad Baptismi confirmationem Apostoli manuum impositione conferrent, perperam deducitur, illam manuum impositionem fuisse sacramentalem, cum passim eam usurparent ad diversos effectus producendos ; 3° sic Ananias, licet non fuerit Episcopus, attamen Saulo manus imposuit, ut visum reciperet et *impleretur Spiritu Sancto,* Act. IX, 17 ; 4° præterea Petrus, Act. X, 44, cernens, quod *cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum,* super Cornelium scilicet ac familiares ejus, antequam isti baptizati essent, ab imponendis super eos manibus abstinuit post Baptismi collationem. 5° Apposite propterea Augustinus, *De Bapt.* lib. III : *Quid est aliud manus impositio,* inter-

nam sive catholicam, potuerint conspirare in agnoscenda veritate hujus Sacramenti, perinde ac reliquorum ? Ad hunc scopulum illiduntur omnes subtilitates, effugia, inventa, mendacia Lutheri, Calvini, Dallæi, Basnagii ceterorumque illorum summystarum, qui constanter easdem strophas occinunt. Nunquam autem poterunt se ab illius vi subducere, eo vel maxime quod non agatur hic de aliquo principio speculativo, sed de re practica, atque in usu quotidiano posita. Hæ tamen communiones omnes unanimi consensu ab apostolica traditione Confirmationem repetunt.

rogat, *nisi oratio super hominem* (1)? Gratianus ipse, causa I, cap. *Arianos*, negat, manuum impositionem esse Sacramentum (2). Ratio porro in promptu est, tum 6° quia sic injuria irrogaretur Baptismo, quasi per ipsum non conferretur nisi gratia dimidiata; 7° tum quia Apostolus nos monet, qua ratione Spiritum S. obtinere possimus, scribens, Ephes. V, 18 : *Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus*, *cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino.* 8° Quod si id non sufficiat, non deest Panis Eucharisticus, qui cor hominis confirmat. 9° Notat proinde S. Cyprianus, *Epist. LIV*, Christi athletas, ad martyrium properantes, solo roboratos fuisse divinæ Eucharistiæ clypeo et Sacramento. Ergo.

13. Resp. *Neg. antec.* Ad 1m prob. *Dist.* Id est, præter gratiam sanctificantem, quæ erat effectus principalis, significatur etiam gratia gratis data tanquam accidentalis, qua visibiliter invisibilis gratia conferebatur, *conc.*; sola gratia gratis data ad exclusionem gratiæ sanctificantis, *neg.* Quod igitur gratiæ etiam gratis datæ conferrentur ab Apostolis, accidentale erat ratione status et conditionis nascentis Ecclesiæ, seu, ut loquitur Augustinus, *Tract. VI, in Joan. : Signa tempori opportuna;* qui præterea, *De Bapt.* lib. III, subdit : *Neque enim temporalibus et sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem, modo datur Spiritus S., sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, et Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, ut ii, quibus manus ad accipiendum Spiritum S. imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed invisibiliter et latenter intelligitur propter vinculum pacis eorum cordibus divina charitas inspirari* (3). Verus proinde ac proprius Confirmationis effectus tum etiam ille erat, qui a Christo fuerat promissus; Christus autem, Luc. XXIV, 49, non promisit

(1) Cap. 16, n. 21.

(2) Quæst. 1, n. LXXIII, edit. Pithœi.

(3) Cap. 16. Christophorus Ranzovicus, in *Epist. ad Georg. Callixtum* data, in qua sui in Ecclesiam catholicam reditus causas affert, profitetur, se valde fuisse his verbis Augustini commotum.

Spiritum S. ad gratias gratis datas, sed ad gratiam confirmatricem roboris et fortitudinis ad strenuam fidei testificationem : *Donec induamini virtute ex alto.* Accedit, super omnes baptizatos advocatum fuisse Spiritum S., cum impositione manuum, neque tamen omnes donis extraordinariis præditos fuisse, teste Apostolo, I Cor. XII, 29 et seq. : *Numquid omnes prophetæ?... Numquid omnes gratiam habent curationum? Numquid omnes linguis loquuntur?* Consequens proinde est, gratiam Spiritus Sancti, per impositionem manuum acceptam, fuisse omnino diversam a donis extraordinariis. Manuum porro impositionem communem omnibus Christianis fuisse, patet ex eodem Apostolo, qui, Hebr. VI, 1 et 2, eam memorat inter ea, quæ ad fundamenta religionis spectant, dicens : *Non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum* (1). Et sic responsio patet ad ea, quæ ex Joele atque ex Actis Apostolorum de Ephesiis, Simone ac Samaritanis a Philippo baptizatis objiciebantur; gratia autem, qua carebant Samaritani, erat gratia Confirmationis.

14. Ad 2m, *Neg.* Quamvis porro ad varios effectus adhiberetur ab Apostolis manuum impositio, non idcirco excluditur finis peculiaris, de quo disserimus, quem sibi præstituebat intentio ministri et adjecta oratio, qua invocabatur Spiritus S., uti adhuc in Ecclesia fit (2).

(1) Μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, καὶ πίστεως ἐπὶ Θεὸν, βαπτισμῶν διδαχῆς ἐπιθέσεώς τε χειρῶν. G. Rosenmuller fatetur, in *Scholiis* in hunc loc. hic recenseri ab Apostolo impositionem manuum, quæ sit symbolum donorum Spiritus Sancti, quæ promissa atque data sunt Christianis. Quamvis, prout erat protestans et rationalista, exponat cum Noessel manuum impositionem et collationem Spiritus S. de quadam animi concitatione, qua tanquam divini Numinis afflatu se senserint impulsos, qui eam accipiebant, ut illam doctrinam læti ac imperterriti profiterentur. Cfr. in I Tim. IV, 14. In eamdem sententiam concessit Kuinoel, *Comm. in lib. N. T. hist.* in cap. 8 Act. Apost. v. 15 et 16. Hi enim se invicem exscribere solent.

(2) Erat manus impositio familiaris et communis ceremonia ecclesiasticæ disciplinæ non tantum ante Baptisma

15. Ad 3m, *Dist.* Ananias manus Saulo imposuit, ut visum reciperet, *conc.;* ut impleretur Spiritu S. *Subdist.;* mediante Baptismo, quem eidem statim contulit, *conc.;* per se, *neg.* Illa enim manuum impositio, utpote facta ante Baptisma, non potuit esse sacramentalis; ideoque unice directa erat ad visum restituendum, prout ostendit ipse contextus.

16. Ad 4m, *Dist.* Id est, non legitur, Petrum Cornelio ejusque familiaribus manus imposuisse post Baptismi collationem, *conc.;* non imposuit, *neg.* Ex eo enim, quod in Scripturis aliquid non legatur, minime inferri legitime potest ejus omissio; quod pluribus exemplis ostendi facile posset (1). Fieri præterea potuit, ut S. Petrus illam omiserit, postquam vidit Spiritum S. illapsum esse extraordinaria ratione super Cornelium aliosque ibi præsentes, prout se communicaverat Apostolis in die Pentecostes (2).

17. Ad 5m, *Dist.* Manus impositio reconciliatoria, *conc.;* sacramentalis, *neg.* Loquitur scilicet S. Augustinus loc. cit. de illa manuum impositione, qua olim hæretici cum Ecclesia reconciliabantur. Ait enim ibid.: *Manus autem impositio non sicut Baptismus repeti potest.* Et lib. V, cap. XXIII: *Manus autem impositio si non adhiberetur ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse judicaretur* (3). Exploratum tamen est,

sed in ipsa immersione et post illam, atque in Confirmatione, Ordinum collatione, Extrema unctione, exorcismis, decursu pœnitentiæ, quæ sola quatuor manuum impositiones diversas continebat; ita ut pene rarum esset Ecclesiæ beneficium, quod impositione manuum non esset insigne. Suarez, *In* III *part.* dist. 34, sect. I, manuum impositionem divisit in curativam, confirmatoriam, consecrativam sive ordinativam, ceremonialem ad Baptismum, reconciliativam, deprecativam. Cfr. De la Cerda, *Adnotatt* ad cap. 7, lib. *De Bapt.* Tertulliani.

(1) Cfr. nota. Mansi, quæ est ad calcem diss. X in sec. II, Nat. Alex.; in qua tum hanc tum ceteras Basnagii cavillationes disjicit.

(2) Cfr. S. Th. p. 3 q. 27, art. 6, ad 3m.

(3) S. Doctor constanter adversus Donatistas distinguit Sacramentum ab effectu Sacramenti, nempe gratia. Contendit, Sacramenta rite administrata valide conferri extra Ecclesiam; ast negat, per ea gratiam conferri, iis scilicet qui scienter ab hæreticis vel schismaticis Sacramenta suscipiunt. Docet porro, Sacramenta producere gratiam,

S. Doctorem chrismatis Sacramentum tanquam signaculum indelebile habuisse, illudque contulisse cum ipso Baptismo, qui semel rite administratus amitti non potest, nec propterea iterum conferri. De eadem porro reconciliatoria, ideoque ceremoniali manuum impositione, disserit Gratianus in objecto loco.

18. Ad 6m, *Dist.* Si idem esset utriusque Sacramenti effectus, *conc.;* si plane diversus, *neg.* Jam vero effectus Baptismi est spiritus renovationis, regenerationis et adoptionis; effectus vero Confirmationis est gratia roboris ac plenitudinis, qua spiritualiter ad virilem proficimus ætatem, et ad fidem contra ejus hostes generose profitendam. Per Baptisma evadimus christianæ civitatis membra; per Confirmationem membra evadimus christianæ militiæ. Tametsi spiritus in Baptismate acceptus esset spiritus perfectionis et virtutis, Baptismo tamen adjiciebatur olim Eucharistia, quam propterea Sacramentum fuisse non negant adversarii; cur igitur negabunt dignitatem sacramentalem chrismati, eo quod collatum renatis fuerit et regeneratis per Baptismum? Conferebatur igitur Baptismus, ut renasceretur homo; Confirmatio, ut ad virilem veheretur fortitudinem; Eucharistia denique, ut roboratus nutriretur; quin ulli Sacramento censeretur fieri injuria, aut dimidiata gratia per Baptismum conferri (1).

cum resipiscentes ad Ecclesiam veniunt, cum videlicet, ut nos loquimur, auferunt ejusdem gratiæ obicem. Jam vero Ecclesia hæreticos ad se revertentes manus impositione recipere solebat; et hæc manus impositio ceremonialis ea est, de qua hic disserit S. Augustinus, quam vocat orationem super hominem, quamque citra culpam omitti posse S. Doctor affirmat. Permisceri hæc autem nequit cum impositione manuum sacramentali, de qua ipse sub nomine unguenti loquitur. Quoniam ejus verba confirmant id, quod hactenus de ejus mente adnotavimus, placet hæc ipsa afferre ex lib. II, *Cont. litt. Petiliani*, cap. CIV, quæ ita se habent : *In hoc unguento Sacramentum chrismatis vultis interpretari; quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus, sed potest esse et in hominibus pessimis... Discerne ergo visibile sanctum Sacramentum, quod esse et in bonis et in malis potest, illis ad præmium, illis ad judicium, ab invisibili unctione charitatis, quæ proprie bonorum est.*

(1) Hos diversos Baptismi et Confirmationis effectus apprime distinguit et fuse exponit S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* XXI, Mystagog. III, n. 3, 4

19. Ad 7^m^, *Dist. Implemini Spiritu Sancto*, id est, sancta spiritus hilaritate et jucunditate, quæ ex sobrietate gignitur, quamque Apostolus opponit ebrietati et intemperantiæ, *conc.;* Spiritu S. proprie dicto, qualis per Sacramenta confertur, *neg.* Sensum enim, quem exposuimus, ipsa Apostoli verba exposcunt et orationis series (1).

20. Ad 8^m^, *Dist.* Non deest panis eucharisticus, qui cor hominis confirmat ipsum nutriendo, *conc.;* roborando ad modum Confirmationis, *neg.* Responsio patet ex dictis ad 6^m^.

21. Ad 9^m^, *Dist.* Quia athleta illi una cum Baptismo Confirmationem acceperant, prout ferebat illius temporis disciplina, *conc.;* secus, *neg.* Chrismate enim jamdiu delibuti, nulla alia re ad martyrium egebant, nisi ut eucharistico pane reficerentur.

22. Obj. secunda. Non magis favet Sacramento Confirmationis sensus traditionalis. Nam Patres antiquissimi 1° vel plane silent de hoc Sacramento, ut Clemens Romanus, Ignatius, Athenagoras, Justinus; 2° qui tamen S. Martyr, ut observat Basnagius (2), profitetur, se in sua *Apologia* omnia Cæsaribus exponere, quæ in Baptismo fieri solebant, *ne maligne quidquam et dissimulanter agere videretur* (3); attamen, ut Patres anteriores reliqui, de Baptismo et Eucharistia loquitur, alte vero silet de Confirmatione. 3° Vel de Confirmatione, tanquam de parte integrali Baptismatis seu ceremoniali, sermonem habent Patres. Ita quidem Tertullianus, a quo, lib. *De Bapt.* cap. VII, vocatur unctio illa profluens *de pristina disciplina,* Veteris nempe Testamenti, quia Sacerdotes de oleo cornu ungi solebant, eamque propterea Baptismo adjungit, ut patet ex ipsa libri in-

et 7. Cfr. Toutteus, *De doctrina S. Cyrilli*, dist. III, cap. 8, n. 57 et seqq.

(1) Cfr. Cornel. a Lapide et Bernard. a Piconio in hunc loc. Neque ab his dissentit Rosenmüller, qui verba : Ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι, κ. τ. λ. vertit : *Sed sensu pietatis a Spiritu Sancto affectæ pleni estote, vosmetipsos excitate ad gaudia (non vino, intemperanter bibendo, sed) carminibus Deo Christoque canendis.*

(2) Loc. cit. n. 38.

(3) *Apol.* I, n. 61. Ὅπως μὴ τοῦτο παραλιπόντες, δόξωμεν πονηρεύειν τι ἐν τῇ ἐξηγήσει. pag. 71.

scriptione, quæ est *De Baptismo;* quem idcirco, cap. X, his verbis absolvit : *Diximus, quantum mediocritati nostræ licuit, de universis, quæ Baptismi religionem struunt.* Hinc unctioni adjecit degustationem lactis et mellis, quæ in Confirmatione locum non habent; scribit enim, *Contra. Marcionem,* lib. I, cap. XIV, de Christo novæ legis auctore : *Usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit; nec oleum, quo suos unguit; nec mellis et lactis societatem, qua suos infantat.* 4° Tertulliano consonat S. Cornelius Papa, qui affirmat, Confirmationem ab Episcopo recipi debere *juxta ecclesiasticam regulam.* 5° Quare passim Veteres vocant Confirmationem seu manus impositionem *Baptismi perfectionem*, ut Concilium Illiberitanum (1), vel *supplementum*, ut S. Cyprianus (2). 6° Qui proinde, *Epist. LXXII,* subdit : *Tunc demum* (homines) *plene sanctificari et esse filii Dei possunt, si Sacramento utroque nascantur;* censuit igitur unum reipsa Sacramentum esse, alioquin falsus subesset ejus assertioni sensus. 7° Imo nec Patres desunt, qui hujus Confirmationis originem ab hæreticis Valentinianis repetant; uti Irenæus, qui *Contra Hæres.* lib. I, ipsis exprobrat, quod opobalsamo uterentur ad suos neophytos inungendos. Ut igitur aliquid pergratum illis fieret, qui sectam Valentinianorum ejurantes in Ecclesiam se recipiebant, ut conjicit Basnagius, in Ecclesiam deductum est chrismatis institutum (3). Ergo.

23. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Nonnulli Patres siluerunt, aliis loquentibus, *conc.;* secus, *neg.* Pauca admodum documenta Patres illi, quos recenset Basnagius, nobis reliquerunt; eorum autem scopus non ferebat, ut de Confirmatione loquerentur. Ceteri ac fere suppares copiose de eodem Sacramento disserunt tanquam de re receptissima et passim usurpata; nihil igitur causæ catholicæ obest paucorum illorum silentium. Tertullianus vero, qui luculenter adeo de Confirmatione disseruit, vix quinquaginta annis ab obitu Apostoli Joannis floruit. Inter-

(1) Can. XXXVIII.
(2) *Epist.* LXXIII.
(3) Loc. cit. n. 3.

dum nonnulli Patres silent de Baptismo et Eucharistia, nec tamen exinde concludi aliquid possit (1).

24. Ad 2^{m}, *Dist.* Profitetur S. Martyr, se omnia manifestare Cæsaribus, quæ ad depellendas calumnias necessaria erant, *conc.;* omnia prorsus religionis christianæ mysteria, *neg.* Hæ porro calumniæ, ut alias adnotavimus, impetebant potissimum ritus Baptismi et Eucharistiæ; hos propterea exponit Justinus, ut Christianos apud Cæsares justificaret; non autem singula per modum catecheseos minute prosequitur, quod nec ferebat recepta per id temporis disciplina. Multum profecto Cæsarum non referebat scire, an christiani homines post lavacrum etiam oleo perungerentur, aut eis manus imponeretur; ut verendum propterea fuerit, prout frigide autumat Basnagius, ne id silentio Justinus involvens, tantum facinus sanguine elueret, neve eam ob causam adversus Christianos gladiis et ignibus Cæsares desævirent (2).

25. Ad 3^{m}, *Neg.* Nec sane id evincit Tertullianus, qui in primo textu nobis objecto unctionem chrismatis docet ex pristina disciplina provenire, quatenus præfigurata erat in V. T., non autem quatenus identica esset, seu quoad rem et efficaciam (3).

(1) Cfr. Card. Orsi, dissert. *De chrismate confirmatorio,* Mediol. 1733, cap. I, § VIII.

(2) Præstat aponere verba ipsa, quibus Basnagius exaggerat periculum, quod Justino ac ceteris Christianis instabat, si silentio ritum Confirmationis præteriisset : *Ejus utique ceremoniæ,* inquit, *meminisse debuisset, ut munus promissi conficeret, neve a desertore aliquo Ecclesiæ criminis postularetur, quod sciens et prudens nobilissimam christianæ disciplinæ ceremoniam occuluisset. Quo facto et sibi et Christianis, quorum patronum agebat, creasset periculum.* Ita strenue nugatur !

(3) Cum hæc unctio juxta veteres Patres significet regiam ac sacerdotalem dignitatem, quam per Confirmationem, qui tingebantur, acquirebant, juxta illud Petri effatum : *Vos genus electum et regale Sacerdotium;* cum præterea in V. T. ea adhiberetur ad reges ac Sacerdotes inaugurandos, recte Tertullianus asseruit, de veteri disciplina provenisse hunc ritum inungendi Christianos in reges et sacerdotes spirituales. Quo sensu auctor *Quæstion. ad orthodoxos*, quæst. 137, pariter scripsit: Χριόμεθα τῷ παλαιῷ ἐλαίῳ, ἵνα γινόμεθα Χριστοῦ. *Veteri oleo ungimur, ut fiamus Christi.* S. Greg. Naz. eodem respicit, cum dicit Baptismum

26. Ex altero autem textu desumpto sive ex libri inscriptione sive ex ejusdem conclusione nihil pariter inferri potest adversus veritatem Sacramenti, quam propugnamus; cum notum sit, Veteres spectasse Confirmationem velut appendicem et perfectionem Baptismi; nec tamen unum idemque censebant esse Sacramentum, quod coalesceret tanquam partibus ex Baptismo et Confirmatione. Exinde factum est, ut utrumque quidem Sacramentum conjungerent, quia simul illa Sacramenta conferebantur una cum Eucharistia, non tamen permiscerent. Diversam enim materiam, ministrum et effectum unicuique Sacramento assignant. Sane idem Tertullianus, præterquam quod in ipso cit. loco apertissime unum ab altero secernit, ut patet ex ejus verbis adductis in probatione thesis, in lib. *De Resurr. carnis,* Baptismi, Confirmationis et Eucharistiæ materiam et effectus his verbis declarat: *Caro abluitur, ut anima emaculetur* (en effectus Baptismi), *caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur* (en effectus Confirmationis): *caro Corpore et Sanguine Christi vescitur, ut et anima Deo saginetur* (en effectus Eucharistiæ) (1).

27. In tertio demum textu ostendit Tertullianus, aquam, oleum, mel et lac creaturas a Deo bono conditas in V. T. perhiberi, cum usurpatæ sint in administratione Sacramentorum N. L., cujus auctorem Deum bonum esse fatebantur Marcionitæ; minime vero eas ut partes essentiales Sacramenti recenset, nec

vocari χρίσμα ὡς ἱερὸν καὶ βασιλικόν. *Unctionem ut sacram et regiam.* Sic Cyrillus Hieros. *Catech. Myst.* III, aliique passim. Cfr. *Const. apost.* lib. III, cap. 15, edit. Cotel.

(1) Cap. 8. Quibus addenda sunt, quæ lib. *De Bapt.* cap. 7, scribit: *Sic et in nobis carnaliter currit unctio, sed spiritaliter proficit; quomodo et ipsius Baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur; spiritalis effectus, quod delictis liberamur.* Sic etiam, lib. *De Præscript.* cap. 36: *Aqua*, inquit, *signat, Sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit.* Et cap. 60: *Ipsas quoque res Sacramentorum divinorum idolorum mysteriis emulatur* (diabolus). *Tinguit et ipse quosdam, utique credentes et fideles suos... Mithra signat illic in frontibus milites suos; celebrat et panis oblationem.*

enim has accurate distinguere scopus Tertulliani fuit. Ceterum post allata verba immediate prosequitur : *Nec panem, quo ipse corpus suum repræsentat.* Nec tamen præjudicium affert veritati Sacramenti Eucharistiæ.

28. Ad 4m, *Neg.* pariter in sensu adversarii. Ad prob. *Dist.* Juxta *ecclesiasticam*, *regulam* in ordine ad ceremonias omissas in Baptismo clinicorum, *conc.;* in ordine ad Confirmationem, *Subdist.,* quoad susceptionem, *conc.;* quoad institutionem et originem, *neg.* Neque enim hæc permisceri debent, cum ea apprime Cornelius distinguat (1).

29. Ad 5m, *Dist.* Vocant Veteres Confirmationem Baptismi *perfectionem,* etc. ratione effectus, *conc.;* ratione Sacramenti, *neg.*

30. Ad 6m, *Dist.* Ut quis sit plene sanctificatus seu Christianus perfectus nempe fortis et adultus, *conc.;* Christianus simpliciter, *neg.* Sane, qui dicit *utroque Sacramento*, duo Sacramenta distinguit. Porro juxta datam expositionem liquet, nullum falsum sensum subesse posse in S. Cypriani assertione (2).

31. Ad 7m, *Neg.* Ad probationem vero, quæ ex S. Irenæo

(1) En integrum textum : *Sed neque postquam liberatus est* (Novatianus) *morbo, reliqua percepit, quæ juxta ecclesiasticam regulam percipi debent.* Deinde immediate prosequitur : *Neque ab Episcopo consignatus est*, etc. Ergo distinguit S. Pontifex Baptismi solemnia, quæ Novatianus recuperata valetudine neglexit contra ecclesiasticam regulam, illa supplere præcipientem, a consignatione chrismatis sacramentali. Cfr. Vales. in hunc loc.

(2) De hoc argumento ex professo disputat vetus auctor operis *De Rebaptismate.* Cum enim prius dixisset : *Per manus impositionem Episcopi datur unicuique Spiritus Sanctus, sicut Apostoli circa Samaritanos post Philippi Baptisma manus eis imponendo fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt,* subdit : *Quod hodierna quoque die non potest dubitari esse usitatum et evenire solitum, ut plerique post Baptisma sine impositione manus Episcopi de seculo, exeant ; et tamen pro perfectis fidelibus habentur.* Quod confirmat exemplo Eunuchi a Philippo baptizati, qui sine manuum impositione Episcopi perfectus extitit Christianus. Sed eum adi. Interim ex his patet, non eo sensu vocatam a Veteribus esse Confirmationem *perfectionem Baptismi*, quasi sine ipsa Baptisma imperfectum esset censendum, sed quatenus gratiæ in Baptismate collatæ alia fortitudinis et roboris adjiciebatur, ut exponit S. Cyrillus, *Catech.* cit.

petitur, *Dist.* Exprobrat Irenæus Valentinianis abusum ob profanas vocum novitates et incantationes ab ipsis introductas, *conc.;* usum ipsum opobalsami, vel *neg.* vel *Subdist.,* opobalsami nondum ab Ecclesia usurpati, *trans.;* secus, *neg.* Duo hæc propterea inter se permisceri non debent, Confirmationis nempe collatio per manuum impositionem et olei unctionem et permixtio opobalsami alteriusve liquoris postea adjecta. Nos de priori hic solliciti sumus; de altera vero, quid sentiendum verisimilius sit, inferius aperiemus. Basnagius utrumque confundit, ut Irenæi testimonio fretus, ex Valentinianorum fontibus chrismatis usum in Ecclesiam deducat (1).

32. Illud porro, quod idem Basnagius subdit, Ecclesiam nempe, ut rem gratam faceret Valentinianis, ritum hunc adoptasse, falsum est. Ecclesia enim, ut magis fideles ab hæreticis averteret, perpetuo consuevit abhorrere ab istorum usibus et institutis, et contrariam plane inire viam. Accedit, in Ecclesia nonnisi seculo circiter VI, ut suo loco ostendemus, opobalsami

(1) Notandum porro hic est, S. Irenæum, lib. I, cap. 21, n. 3, juxta edit. Mass. haud improbare hunc ritum in Gnosticis, sed solum referre. En ejus verba : Ἔπειτα μυρίζουσι τόν τετελεσμένον τῷ ὀπῷ τῷ ἀποβαλσάμου· τὸ γὰρ μῦρον τοῦτο τύπον τῆς ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναι λέγουσιν. *Tum autem eum, qui initiatus est, opobalsamo inungunt. Hoc enim unguentum fragrantiæ illius, quæ omnia exsuperat, typum esse aiunt.* Cfr. in hunc locum adnot. Feuardentii (in cap. 18, juxta vet. edit.), ubi vindicat catholicum ritum adversus hæreticos Calvinistas, qui hoc loco abusi sunt, ac recte huic applicat, quod in simili argumento scripsit S. Augustinus, *Cont. Faust.* lib. XX, cap. 21 : *Non enim est detestanda sanctimonialium virginitas, quia et vestales virgines fuerunt; nec reprehendenda sacrificia patrum, quia et sacrificia gentium fuerunt; quia, etsi usus quarumdam rerum similis esse videtur nobis cum gentibus* (adde et hæreticis), *ut cibi, potus, tectorum, vestimentorum, lavacrorum, longe tamen aliter his utitur, qui ad alium finem earum usum refert, et aliter qui ex his Deo gratias agit, de quo falsa non credit.* Putat quidem Feuardentius, Gnosticos hanc ceremoniam a Catholicis mutuatos esse; ast auctoritates, quibus ad hoc conficiendum utitur, vel sunt apocryphæ, vel agunt de sola unctione in genere, quin sermo sit in iis de balsamo, vel de unctione olei. Sed cfr. Cardin. Orsi in cit. dissert. *De chrismate confirmatorio*, qui, cap. I, § 7, egregie Basnagium confutat.

usum adoptatum fuisse, quo magis vis ac efficacia hujus Sacramenti significaretur. Jam vero ea ætate constat nullos superfuisse Gnosticos et Valentinianos; qui præterea tales nunquam auctoritate et numero fuerunt, ut catholica Ecclesia illis velificari vellet.

33. Inst. S. Hieronymus in *Dialogo cont. Lucifer.* mota quæstione, cur in Ecclesia per manus Episcoporum conferatur Spiritus S., concedit, id quidem ex ea descendere auctoritate, qua post Christi ascensionem Apostoli usi sunt; addit tamen, nulla necessitate factum esse, ut manus baptizatis imponerentur in Spiritum S., multisque in locis id factum fuisse ad honorem potius Sacerdotii quam ad legis alicujus necessitatem. Nulla igitur lege munitur Confirmationis ceremonia, sed meræ disciplinæ res est.

34. Resp. *Dist. antec.* Addit S. Hieronymus, nulla necessitate factum esse, ut manus baptizatis imponerentur, etc. sensu Luciferianorum, quos perstringit S. Doctor, *conc.;* per se, *neg.* Inficiatur scilicet S. Hieronymus, potuisse dari remissionem peccatorum absque collatione Spiritus Sancti, prout Luciferiani juxta nonnullorum placitum contendebant. Negat proinde, absolute necessariam esse manuum impositionem ad Spiritum S. conferendum, quo remitterentur peccata iis, qui rite fuissent ab hæreticis baptizati; non autem, prout affert gratiam roboris et fortitudinis (1). Quia vero noverat, apud Orientales a Presbyteris conferri solitam Confirmationem, ab episcopis vero apud Occidentales; inde ait, plurimis in locis ad honorem potius Sacerdotii quam ad legis divinæ necessitatem factum esse, ut Episcopi

(1) Et hic animadvertendum est, receptam passim apud Veteres phrasim fuisse, ut per Baptismum dicerent nos consequi remissionem peccatorum, per Confirmationem autem Spiritum Sanctum, seu Spiritum sanctificationis, gratiam adoptionis, etc. Cfr. Toutteus, diss. III, cap. 8. Hac loquendi formula abusi nonnulli sunt, præcipue vero Luciferiani, quos refellit S. Hieronymus, ut efficerent, ab hæreticis baptizatos Spiritum Sanctum minime assecutos esse, eo magis quod Ariani Sacramentum Confirmationis minime administrarent.

manus imponerent in Spiritum S., quatenus dat robur et fortitudinem. Non igitur de Confirmationis natura et dignitate disserit Hieronymus, sed de ipsius usu, effectu et ministro, ut virtutem Baptismi juxta Ecclesiæ ritum etiam in hæresi suscepti vindicet (1).

35. Obj. tertia. Materia, forma, minister et finis hujusmodi Latinorum Confirmationis ecclesiasticam ejus institutionem produnt. 1° Materia enim Sacramentorum, quæ certo a Christo instituta sunt, est simplicissima, aqua scilicet pro Baptismo, panis et vinum pro Eucharistia; in Confirmatione vero manuum impositio, oleum, balsamum, etc. Forma vero illis verbis concepta est, quæ valde abhorrent a majestate evangelica, nempe: *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis,* quæ puerilitatem redolent. Ministri ceterorum Sacramentorum juxta Catholicos, si Ordinationem excipias, sunt Sacerdotes; hujus autem soli Episcopi, qui admodum rari sunt, ac in pluribus regionibus nulli inveniuntur. Hinc ingens multitudo tam salutari Sacramento perpetuo carere deberet; quod a Christi bonitate alienum est. Finis denique ob quem instituta dicitur Confirmatio, esset communicandi spiritum roboris ac fortitudinis; jam vero Paulus hunc effectum tribuit ipsi Baptismo seu evangelicæ disciplinæ, scribens, II Timoth. I, 7: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri.* 2° Concludendum igitur est, Confirmationem non esse nisi ecclesiasticam ceremoniam, manuum impositioni curatoriæ, quæ cum Apostolis cessavit, seculo circiter Ecclesiæ III substitutam per chrismatis consignationem, cujus nullum vestigium occurrit in Actis apostolicis. 3° Quo factum est, ut mire inter se dissentiant Catholici circa institutionem, materiam, formam, ministrum, sudjectum, ritum, necessitatem, genera probationum, effectum, ceremonias ejusmodi novitii Sacramenti. Ergo.

36. Resp.. *Neg. antec.* quod totidem falsis suppositionibus, ut aiunt, laborat. Norunt siquidem eruditi, 1° incertum esse, num

(1) Cfr. Vallars. in adnot. in hunc loc. nempe n. 9.

balsamum ad essentiam hujus Sacramenti pertineat; quod, ut innuimus, longe probabilius plerique inficiantur. 2° Incertum esse, num omnia verba illa : *Signo te*, etc., constituant formam essentialem ejusdem Sacramenti, ut inferius videbimus. Addo, ejusmodi formam desumptam esse ex Apostolo, scribente, II Cor. I, 21 : *Qui confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris;* nullam propterea puerilitatem redolere potest. 3° Incertum esse, num facultas, quæ jure ordinario competit Episcopis, a divino an ab ecclesiastico jure, ut pariter videbimus, repetenda sit; illud porro certum est, posse hanc facultatem a Romano Pontifice communicari presbyteris. Deus præterea, cum opus fuerit, supplere potest extraordinaria ratione defectui mediorum externorum, præsertim cum agatur de Sacramento ad salutem non absolute necessario (1). 4° Falsum esse, Apostolum in citato loco agere de Baptismo aut evangelica disciplina; cum loquatur de gratia, quam per sacram ordinationem acceperat Timotheus, ut series orationis ostendit. Cum itaque partim incerta, partim falsa sint, quæ adversarii assumunt ad impugnandam hujus Sacramenti veritatem, sponte sua corruunt conclusiones inde deductæ.

37. Ad 2m, *Neg.* Hæ namque sunt meræ conjecturæ argumentis negativis innixæ, quibus obstant omnia, quæ adduximus argumenta positiva, et quod caput est, sensus traditionalis perpetuus universæ Ecclesiæ, quo solo omnis Protestantium machina dissolvitur. Quod vero attinet ad chrisma, nonnulli censent, illud sub generali manus impositionis formula significari in Actis apostolicis. Verum de hoc infra.

38. Ad 3m, *Dist.* Salva tamen veritate Sacramenti, *conc.;* secus, *neg.* Eam fateantur Protestantes; de reliquis autem nondum ab Ecclesia definitis liberum pariter ipsis erit, si lubet, disputare, prout non parum disputant circa Baptismum et Eucharistiam, quæ tamen non in dubium revocant.

39. Obj. quarta. Falsum, aut saltem incertum est, Orientales

(1) Cfr. S. Th. part. III, q. 72, a. I.

agnoscere Confirmationis Sacramentum; id enim non pauci inficiantur illarum regionum missionarii. Ergo.

40. Resp. *Neg. antec.* Ad prob. *Dist.* Ignorantia aut errore decepti, *conc.;* jure ac merito, *neg.* De fide orientalium Ecclesiarum circa hoc Sacramentum Renaudotius agens, *Liturgiarum orientalium*, tom. II, evidenter ostendit, productis certissimis documentis, apud omnes omnino illas ecclesias semper ipsum fuisse receptum et adhuc administrari. Ostendit præterea, missionarios illos duplici de causa fuisse deceptos, 1° quod cernerent præter consuetudinem Ecclesiæ latinæ Confirmationem conferri statim post Baptismum, 2° quod viderent illam administrari passim a Presbyteris. Hinc factum est, ut in suspicionem venerint, non agnosci hoc Sacramentum ab Orientalibus (1). Hæc autem confirmat Assemanus in *Codice liturgico Ecclesiæ universæ* (2), ita ut nullum jam supersit dubium apud eruditos de Orientalium fide circa hunc articulum.

CAPUT II.

DE CONFIRMATIONIS MINISTRO.

41. Quæstioni de veritate Sacramenti Confirmationis ideo statim subjicimus quæstionem de ipsius ministro, ut viam nobis aperiamus ad alterum dogma adstruendum a Tridentina Synodo definitum.

42. Exploratum enim est apud omnes Catholicos juxta Tridentinam sanctionem, solum Episcopum esse ordinarium Confirmationis ministrum; quod et nos vindicabimus adversus Photium, Valdenses, Wicleffitas, Hussitas, ceterosque, qui eos secuti sunt.

43. Verum circa ministrum extraordinarium non ita sunt inter

(1) Cfr. in notis ad *Liturgiam Philoxeni*, n. 3, nec non in opere sæpius laudato, *De la Perpét.* liv. I, ch. VIII et suiv.

(2) Cfr. Jos. Aloysii Assemani *Codex liturgicus Ecclesiæ universæ*, Romæ 1750. *De Confirmatione,* lib. III. Vid etiam ejusdem præfationem, § II. Hic vulgo appellatur Assemanus junior.

se consentientes Theologi et eruditi homines, ut nulla apud eos sit controversia.

44. Morinus in *Exercitatione de Sacramento Confirmationis* contendit, ejus administrationem presbyteris olim demandatam fuisse non solum in Oriente, sed etiam in Occidente; et primo quidem in gallicanis Ecclesiis, deinde in hispanicis, quemadmodum colligitur ex Conc. Toletano I (1). Eamdem consuetudinem in Sardiniæ insula viguisse, ex celebri S. Gregorii M. testimonio confirmat (2). De Græcorum deinceps atque Orientalium consuetudine disserens, ostendit, Episcopos, Archipresbyteros, atque etiam Presbyteros munus hujusmodi fere promiscue exequi solitos fuisse, illos quidem ordinarie ac proprio jure, hos extraordinarie atque Episcoporum concessione. Ægypti denique, potissimum vero Alexandrinæ Ecclesiæ, eamdem fuisse consuetudinem, Sanctorum Patrum testimoniis et inferiorum temporum scriptoribus et monumentis clare adeo evincit, ut ea de re vix dubitari posse videatur (3). Morino adstipulantur Christianus Lupus (4), Lucas Holstenius (5), Goarius (6), Renaudotius (7),

(1) In fine can. xx.

(2) Verba S. Gregorii M. lib. IV, *Epist.* IX, *ad Januar. Episc. Calaritan.* hæc sunt : *Pervenit quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tingere in fronte eos, qui baptizati sunt, prohibuimus, et nos quidem secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ fecimus. Sed, si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus.* Alii legunt *baptizandos*, et exponunt S. Gregorium de unctione, quæ adhibetur in ritu ipso Baptismi. Hos carpit Morinus et contendit legendum omnino esse *baptizatos.* Ast Maurini editt. opp. S. Gregorii M. codicum auctoritate verum vindicant lectionem, quæ est *baptizandos*, ac simul ostendunt, S. Pontificem agere de chrismate confirmatorio seu Sacramento Confirmationis. Cfr. adnotat. in *Epist.* XXVII, libri IV, Indict. XII.

(3) Cfr. Joan. Morini *Opera posthuma*, vol. I in 4, Paris, 1703, exercitatio *De Sacram. Conf.* a cap. 12 ad 18.

(4) In dissert. *De octava Synodo generali*, calumnia IV, tom. III, opp. edit. Venet. 1724.

(5) *Dissertatio duplex de Sacramento Confirmat.* Romæ 1666, iterum recusa ad calcem opp. posthum. Morini. Cfr. *De ministro Confirmationis*, diss. I, cap. 4.

(6) In *Euchologio* cit. Cfr. not. in Baptismatis officium, pag. 367.

(7) *Perpétuité*, etc. liv. II, chap. 13. Quibus addi potest Arcudius, *De con-*

præstantioresque nostri temporis Theologi, qui illorum laboribus et monumentis uti feliciter potuerunt.

45. Quatuor vero sunt, quæ post veteres nonnullos ab Estio, Petro Aurelio (Abbate sancti Cyrani), Sambovio atque Herminierio adversus præfatam doctrinam opponuntur. Factum videlicet Nicolai I, jubentis iterum confirmare, quos sub Photio Presbyteri græci in Bulgaria consignaverant, ac tria Romanorum Pontificum decreta : Constitutio nempe Innocentii III, qui Confirmationem a Presbyteris Constantinopoli administratam videtur irritam pronunciasse ; Constitutio data ab Innocentio IV ad Episcopum Tusculanum, in regno Cypri legatum apostolicum, in qua, ne Confirmatio in Posterum a presbyteris conferretur, prohibuit, nihil tamen pronuncians de illius valore ; Instructio demum Clementis VIII, *De ritibus Græcorum*, qua non modo id ipsum prohibet, verum etiam ex eorum *Euchologio in ordine Baptismi* jussit ea verba expungi, quibus statim post Baptismum subjicitur ratio administrandi Confirmationem ; jussit præterea Episcopos latinos, sub conditione eos iterum confirmare, qui a Presbyteris græcis tincti et confirmati fuerant, præsertim si eos ordinibus insignire debeant.

46. Ast facilis patet ad hæc omnia responsio. Ideo enim Nicolaus I statuit denuo confirmari Bulgaros, quia, ut alias diximus, Bulgariæ provincia spectabat ad patriarchatum occidentalem ; quapropter non a Photio, sed a Romano Pontifice Presbyteri delegari debuissent ad dandam Confirmationem ; eo magis quod erroribus Photii imbuti Sacerdotes illi, se ordinaria potestate præditos ad hoc Sacramentum conferendum arbitrarentur (1).

cordia ecclesiæ occidentalis et orientalis in septem Sacram. administratione, lib. II, cap. 10 et seqq. Paris. 1626.

(1) Lucas Holstenius, diss. cit. cap. 2, aliud de hoc facto judicium tulit ; sic enim scribit : *Nequaquam prævaricari dixerim eum, qui schismatis occasionem causasque nunc diligentius expendat. Inter eas una est chrismationis sacerdotalis improbatio ejusdemque iteratio apud Bulgaros.* Ast disputationis æstu abreptum eo dilapsum doctum virum reor. Cfr. etiam Morinus, diss. cit. cap. 20, et Christ. Lupus, diss. et loc. cit. Nos adhæsimus responsioni Benedicti XIV, *De Synodo diœcesana*, lib. VII, cap. 9,

Innocentii III decretum ferit Presbyteros latinos Constantinopoli degentes, qui ad imitationem Græcorum sibi jus arrogaverant confirmandi absque Pontificis delegatione, quod Occidentalibus nefas erat. Constantinopolis porro tunc temporis erat sub ditione Francorum; Patriarcha vero Venetus erat. Sic etiam Innocentii IV decretum non afficiebat nisi solos Cyprios, in quos pariter Latini dominabantur, ob peculiaria illius insulæ adjuncta. Cum enim populus plura conspiceret præstari a græcis presbyteris quam a latinis, hos parvi faciebat. Hinc jurgia oriebantur ac simultates; ad quas compescendas vetuit Pontifex, quominus in posterum græci Presbyteri in insula consignarent. Instructio denique Clementis VIII respicit solum italo-græcos latinis Episcopis subjectos, prout postea a Benedicto XIV pariter sancitum est, ne in diœcesi latina græci Presbyteri Confirmationem administrarent (1).

47. Ex his colligitur, 1° errasse scholasticos illos, qui ex eo, quod Presbyteri apud Græcos et Orientales hodie chrismate consignent, intulerunt perinde ac missionarii illi, de quibus antea diximus, Sacramentum istud in Ecclesiis orientalibus minime obtinere. Hunc autem errorem graviter perstringit Benedictus XIV, qui ex Florentino Concilio ait certo consequi oportere, Græcorum Confirmationem, etsi a Sacerdote administratam, a latinis Patribus ratam habitam esse, concludens : *Aliis in locis, in quibus chrismatio, data a Sacerdotibus græcis, non est a Sede Apostolica expresse improbata, ea pro valida est habenda, ob tacitum saltem privilegium a Sede Apostolica illis concessum; cujus quidem privilegii præsumptionem inducit ipsamet conniventia et tolerantia Romanorum Pontificum, qui, prædictum Græcorum morem scientes, non contradixerunt, nec unquam*

§ 3. Nicolaum pariter adversus Photium strenue defendit Arcudius, op. cit. lib. II, cap. 11 et 12.

(1) Cfr. de hoc argumento præter Morinum, loc. cit. cap. 22, Lupus loc. cit. More suo pluribus agit Trombellius, *De Confirmatione*, tom. II, diss. X. Cfr. Bened. XIV, *Constitut.* LVII, § 3, in ejus Bullario, tom. I, p. 167, et *Constit.* CXXIX, § 4 et 5, in eod. Bullar. tom. I, p. 513.

illum damnarunt (1). Ita Pontifex. Ex quo intelligimus, Tridentinam Synodum, can. III cit. anathema dicentem eis, qui affirmaverint, ordinarium Confirmationis ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis Presbyterum, respexisse tum eorum errorem, qui eam Episcopis reservatam asserebant propter cupiditatem lucri et honoris temporalis, tum etiam eorum, qui Presbyteros esse tuebantur ordinarios hujus Sacramenti ministros; minime vero perstrinxisse probatam Græcorum et Orientalium praxim, apud quos generali quadam dispensatione Presbyteri delegati præconcipiuntur ad Sacramentum istud administrandum, vel potius retentum apud ipsos semper fuit antiquum jus, nunquam a S. Sede sublatum, juxta quod poterant Episcopi Presbyteros delegare ad conferendam Confirmationem (2).

48. Colligitur 2°, a vero ablusisse nonnullos Theologos, præsertim Gallos, dum inficiati sunt, posse Sacerdotem in Ecclesia latina, ex speciali delegatione Rom. Pontificis, Confirmationem administrare, etiam chrismate ab Episcopo consecrato. Etenim, præter auctoritatem S. Thomæ, qui id expresse docet, cum plurimi Romani Pontifices hanc sæpenumero facultatem fecerint Presbyteris missionariis in Palæstina, ac præcipue in India versantibus, ubi nulli aut admodum rari sunt Episcopi, prout refert Benedictus XIV (3), non satis intelligitur, quomodo absque aliqua saltem temeritatis nota, possint Theologi orthodoxi id in dubium revocare. Nam si, ut ex Morini exercitatione aliisque, quos superius adduximus, auctoribus patet, olim jure veteri poterant Episcopi etiam in Occidentali Ecclesia Presbyteros ad consignandum delegare; quare id præstare non poterit Romanus Pontifex, apud quem residet summa potestas (4)?

(1) *De Synodo diœc.* lib. VII, loc. cit.

(2) De hac distinctione inter jus vetus et novum circa facultatem Presbyteros delegandi, ad Sacramentum Confirmationis administrandum, præter Morinum et Holstenium cfr. Christ. Lupus loc. cit.

(3) Op. cit. lib. VII, cap. 7, § 4 et seqq.

(4) Nobis videtur frustra ingenium suum torquere Drouvenius, dum, *De re sacrament.* lib. III, cap. 7, § 4, scribit : *Gravissimis peneque insuperabilibus argumentis premi senten-*

49. Colligitur 3°, graviter pariter errasse Morinum, Lucam Holstenium et Sirmondum, dum autumarunt, olim ab Episcopis datam fuisse vel ipsis Diaconis facultatem Confirmationem administrandi. Unicum ipsorum fundamentum in verbis Innocentii I positum est, scribentis ad Decentium : *De his vero baptizatis, qui postea a dæmonio, vitio aliquo aut peccato interveniente, arripiuntur, est sollicita dilectio tua, si a Presbytero vel Diacono possint aut debeant consignari. Quod hoc, nisi Episcopus præceperit, non licet. Nam eis manus imponenda omnino non est, nisi Episcopus auctoritatem dederit id efficiendi; ut autem fiat, Episcopi est imperare, ut manus ei vel a Presbytero vel a ceteris clericis imponatur* (1). Jam vero, ut animadvertit Moretus Morini editor, et pluribus confirmat Petrus Coustant ad cit. epist., nullus est hic sermo de Sacramento Confirmationis, quod tunc temporis una cum Baptismo et Eucharistia conferebatur. Adde, nimis probare laudata verba, posse nempe Episcopum clericis omnibus promiscue facultatem communicare administrandi Confirmationem, quod nemo dixerit; præsertim cum Ecclesia Romana ægre semper concesserit vel ipsis Presbyteris hanc confirmandi facultatem, ut patet ex cit. S. Gregorii M. *Epist. ad Episcopum Calaritanum*. Agitur itaque in epistola cit. de ritu Episcopis reservato manus imponendi súper energumenos.

50. His prælibatis, jam accedimus ad definitionem Concilii Tridentini propugnandam, prout jacet. Dixi *prout jacet*, cum Tri-

tiam, quam plerique sequuntur, de irrita Confirmatione, quam Presbyter conferat sine Ecclesiæ aut Romani Pontificis venia; dumque profitetur se non assequi, quo pacto irritum evadat Sacramentum propter omissam rem, quæ ex divina institutione non sit omnino *essentialis*, quum Sacramentorum essentia a solo divino auctore pendeat. At Theologi multiplici ratione se ab hac difficultate expediunt. Ceteris porro omissis, communior ea est, qua docent per characterem sacerdotalem Presbyteros obtinere potestatem radicalem, ut vocant, et inchoatam ad quædam munia obeunda circa corpus Christi mysticum, perficiendam ab eo, qui tali fruitur in Ecclesia auctoritate, a quo scilicet delegationem Sacerdotes accipiunt ad ea officia præstanda, quæ vi solius characteris præstare non possent. Cfr. Bellarm. lib. *De Confirm.* cap. 13, n. 17.

(1) Cap. 6, n. 9.

dentinum unice definierit, Episcopum esse ministrum ordinarium hujus Sacramenti, nec esse communem cum Presbyteris facultatem quam, habent Episcopi, confirmandi; neque declaraverit, quo jure, divino scilicet an ecclesiastico, id Episcopis competat. Nec enim desunt gravissimi theologi, qui jure tantum ecclesiastico ea facultate Episcopos pollere contendant. In hanc sententiam, utpote commodiorem ad solvendas difficultates ac traditioni magis conformem, propensum se ostendit, et pluribus argumentis nisus est illam adstruere Trombellius (1). Juverit saltem ea, quæ de fide sunt, secernere ab iis, quæ inter Theologos disceptantur.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem confirmandi, quæ non est illis cum Presbyteris communis; sanctæ enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius Sacerdos.

51. Est de fide hæc propositio, ut constat ex can. VII sess. XXIII Conc. Trid. *Si quis dixerit Episcopos.... non habere potestatem confirmandi... et eam quam habent illis esse cum Presbyteris communem... anathema sit;* atque ex can. III sess. VII superius recitato.

52. Hujus porro assertionis veritas non obscure traditur in Act. Apost. cap. VIII, ubi legitur, quod, cum audivissent Apostoli recepisse Samariam verbum Dei, miserunt illuc Petrum et Joannem Apostolos, atque ideo episcopali dignitate insignitos (2),

(1) *De Ministro Confirm.* dissert. x, sect. I, quæst. II, § VI, et seqq.

(2) Hic obiter animadverto, Basnagium contendere, Dei favore demandatam esse Apostolis facultatem manus imponendi, prout erant *Apostoli*, non prout erant *Episcopi*, ad posteros propterea non transmittendam. At quibus documentis id evincit homo heterodoxus? Catholici e converso ostendunt, Apostolos manus imposuisse, prout erant Episcopi, ex sensu et praxi universæ antiquitatis. Cfr. Mansi loc. cit. in append. ad diss. x, sec. II, Nat. Alex.

qui recens a Philippo baptizatis manus imponerent ac darent Spiritum Sanctum.

53. Hanc autem manuum impositionem præstitisse Petrum et Joannem, prout erant Episcopi, discimus ex universa ecclesiastica antiquitate, juxta quam receptum videmus, ut soli Episcopi manus imponerent ad conferendum Spiritum Sanctum. Quapropter scribebat S. Cyprianus, ut vidimus, *eos, qui in Ecclesia baptizantur*, *præpositis Ecclesiæ offerri, ut per nostram orationem ac manuum impositionem Spiritum Sanctum consequantur.* Quo pariter referuntur illa omnia Patrum testimonia, quæ capite superiori protulimus, quin necesse sit ea rursum in medium adducere. Ex his omnibus documentis patet, semper in utraque ecclesia, Orientali et Occidentali, spectatum fuisse Episcopum velut ordinarium Confirmationis ministrum, cui nempe ex officio ac proprio jure competit illam administrare, Presbyteros vero nonnisi ex Episcoporum auctoritate et delegatione, donec jure novo hæc delegandi facultas, saltem in Occidente, solis Romanis Pontificibus reservata est, juxta ea, quæ prænotavimus initio hujus capitis (1).

DIFFICULTATES.

54. Obj. 1° Incertum est, utrum Apostoli tanquam Episcopi an vero tanquam presbyteri Confirmationem contulerint. 2° Certe Tertullianus, qui Episcopis, Presbyteris, Diaconis, imo et laicis, *cum urget circumstantia periclitantis,* baptizandi jus tribuit, supponit, ab iisdem conferri Confirmationem juxta illius ætatis disciplinam, cum eam minime excipiat. 3° Sic S. Ambrosius, lib. *De Mysteriis*, docet : *Unctionem unguenti* (Confirmationem) *fieri a Sacerdote* (2). 4° Cui assentitur Hieronymus, qui non solum affirmat, *ad honorem potius Sacerdotii*, *quam ad legem necessitatis,* factum esse, ut soli Episcopi consignarent, sed præterea, *Epist. ad Evangelum,* interrogat : *Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus*, *quod Presbyter non faciat* (3)? 5° *Sola*

(1) Cfr. Trombellius, diss. cit. quæst. I.

(2) Cap. 6.

(3) *Ep.* CXLV. n. I, edit. Vall.

quippe ordinatione, inquit S. Joan. Chrysostomus, *superiores* (Episcopi) *sunt, et hinc tantum videntur Presbyteris præstare* (1). 6° Sed clarius etiam Beda, in Ps. XXVI, docet, unctionem, *quæ fit per manuum impositionem ab Episcopis... et vulgo Confirmatio dicitur*, *eamdem esse cum secunda* (quæ fit in Baptismo); *propter arrogantiam tamen non concessa est singulis Sacerdotibus*, *sicut et multa alia* (2). 7° Ad hæc accedunt Constitutiones Apostolicæ, quæ lib. VII hanc confirmandi facultatem Presbytero non secus ac Episcopo inesse supponunt; dicitur enim: *De baptismo, Episcope, aut Presbiter, jam quidem antea constituimus, et nunc vero dicimus... Unges autem prius oleo sancto; deinde baptizabis aqua; postremo signabis unguento* (3). 8° Agnoscunt hanc eamdem facultatem in Presbyteris sacri canones; Concilium enim Tolet. I, can. XX: *Statutum est*, inquit, *Diaconum non chrismare, sed Presbyterum, absente Episcopo; præsente vero, si ab eo fuerit præceptum* (4). Conc. Arausicanum I concedit *hæreticos in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderant, si desit Episcopus, a Presbyteris chrismate et benedictione consignari* (5). Conc. Regense de Presbytero statuit: *In ecclesia, in qua ordinatus fuerit, consecrandi virginem sicut confirmandi neophytos jus habebit* (6). Conc. Barcinonense, can. II, statuit, ut, *cum chrisma Presbyteris diœcesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur* (7). Sed præstat audire Conc. Hispalense II, quod can. VII hæc habet: *Quamvis cum Episcopis plurima illis* (Presbyteris) *mysteriorum communis sit dispensatio, quæ-*

(1) *Hom.* XI, *in* I *Ep. ad Timoth.* n. I. Τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους. Tom. XI, p. 604.

(2) Tom. VIII, col. 558 et seq. Opp. edit. Basil. 1563.

(3) Cap. 22. Περὶ βαπτίσματος, ὦ ἐπίσκοπε, ἢ πρεσβύτερε, ἤδη μὲν καὶ πρότερον διεταξάμεθα· καὶ νῦν δὲ φάμεν.... Χρίσεις δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ· ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι· καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ. Pag. 368.

(4) Celebratum est autem hoc Concil. anno 400. Apud Hard. *Acta Concil.* tom. I, col. 992.

(5) An. 441, can. I. Ibid. tom. I, col. 1783.

(6) An. 439, can. V. Ibid. col. 1750.

(7) An. 599. Ibid. tom. III, col. 537.

dam tamen auctoritate veteris legis, quædam novellis et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint: sicut Presbyterorum, et Diaconorum, ac virginum consecratio; sicut constitutio altaris, benedictio vel unctio; siquidem nec licere eis ecclesiam vel altaria consecrare, nec per impositionem manus fidelibus baptizatis vel conversis ex hæresi, Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare.... Hæc enim omnia illicita esse Presbyteris vel Chorepiscopis, quia pontificatus apicem non habent, quem solis deberi Episcopis auctoritate canonum præcipitur, ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur (1). Ergo nonnisi *novellis et ecclesiasticis regulis et canonum auctoritate* Presbytero interdictum est Confirmationem administrare, uti et alia multa præstare, quæ per se ac jure sibi proprio possent.

55. Resp. 1° *Dist.* Et hæc omnia ad summum evincerent, ordinarium jus Episcopis non competere jure divino proprie dicto, sed solum, ut scholastici loquuntur, *reductive*, *conc.;* ipsis non competere saltem jure ecclesiastico, *neg.* Hæc autem quæstio, ut præmisimus, dogma non attingit, sed domestica est, quam Theologi juxta diversa placita, prout libet, salva fide tuentur.

56. Resp. 2°, Ad 1m, *Dist.* Si cortici litteræ inhæreamus, *trans.;* si traditionem, quæ Scripturam exponit, sequamur, *neg.* (2).

57. Ad 2m, *Dist.* Et eo ipso, quod Diaconis et laicis in necessitatis casu tribuat Tertullianus facultatem baptizandi, satis aperte ostendit, non semper cum Baptismo administratam fuisse Confirmationem, *conc.;* aliter, *neg.* Inauditum siquidem est, a Diaconis aut laicis collatum aliquando esse Confirmationis Sacramentum; cum igitur Tertullianus Presbyteros conferat cum Diaconis in collatione Baptismi, hoc ipso significat, Presbyteros non contulisse Confirmationem una cum Baptismo. Imo suo loco vidimus, jus conferendi Baptisma Tertullianum soli Episcopo tribuisse multo

(1) An. 619. Ibid. tom. III, col. 559. et apud Card. de Aguirre, *Collectio maxima*, etc., tom. II, p. 464.

(2) Cfr. Trombelli, *De Confirm.* tom. II, diss. X, sect. I, q. I.

proinde magis soli Episcopo jus tribuit administrandi Confirmationem. Demum, quod ille tantum insinuat, scriptores reliqui eidem suppares expresse docuerunt.

58. Ad 3m, *Dist.* Ita ut *sacerdotis* nomine ibi Episcopum S. Ambrosius significet, *conc.;* Presbyterum, *neg.* Quod ex orationis serie patefit. Paulo ante jam vocaverat Sacerdotem *summum* (1).

59. Ad 4m, *Neg.* Ad priorem autem textum S. Hieronymi *Dist. Ad honorem potius Sacerdotii*, etc. spectata divina Christi dispositione, *trans.;* spectata dispositione Ecclesiæ, *neg.* (2).

60. Ad alterum vero pariter, *Dist. Quid facit*, etc. jure ordinario vel extraordinario, *conc.;* ordinario, *neg.*

(1) Cap. 2, n. 6, ubi scribit: *Vidisti illic* (in regenerationis sacrario) *levitam, vidisti Sacerdotem, vidisti summum Sacerdotem*, id est, Episcopum, quem ibi perhibet ministrum Baptismi præsentibus testibus, Diaconis nempe et secundi ordinis Sacerdotibus; eumdem porro conferentem Confirmationem exhibet cap. 6. Cfr. edit. Maur.

(2) Alludit S. Doctor, in objecto textu, ad usum passim in Oriente receptum, ut Presbyteri, ex facultate sibi demandata, neophytos consignarent. Hic autem usus, ut obiter dicam, in Orientalibus Ecclesiis ideo invaluit, quod retenta illic fuerit antiqua disciplina tria simul administrandi Sacramenta, Baptismum, Confirmationem et Eucharistiam, quæ adhuc obtinet. Crescente baptizandorum multitudine, cum non possent Episcopi per se præsto esse omnibus initiandis, in pagis præsertim et in villis, facultatem dederunt Presbyteris administrandiSacramentum Confirmationis. Hinc receptum est, ut ab Orientalibus universis unica semper ad hæc usque tempora unctio fieret, quæ est confirmatoria. Cum vero in Ecclesia Occidentali passim sibi solis chrismatis administrationem Episcopi reservaverint, ne baptizati a Sacerdotibus sine ulla omnino unctione ex hac vita migrarent, receptum est, ut Presbyteri in ipsa Baptismi actione in vertice a se baptizatos ungerent, Episcopi vero postea frontem linirent administrando Sacramentum Confirmationis. Hæc duplicis unctionis divisio vulgo S. Silvestri Pontificis institutioni adscribi solet; at res est incerta, cum tritum sit apud eruditos, decreta et acta, quæ sub Silvestri nomine circumferuntur, supposititia esse; nec Damasus (alius a Damaso 1°, Pontifice), qui id tradit in Pontificali, magnam fidem meretur, utpote qui forte hæc scripsit non ante annum fere octingentesimum. Illud certum est, mentionem fieri hujus verticalis unctionis ab auctore lib. *De Sacramentis*, lib. III, cap. 7, item initio et fine lib. IV, qui sub nomine S. Ambrosii citatur.

61. Ad 5m, Eadem esto distinctio ; siquidem et S. Joan. Chrysostomus id unum significat, posse scilicet facultatem, quæ propria Episcopi sit, communicari extraordinaria ratione ipsis etiam Presbyteris, si ordinationem excipias.

62. Ad 6m, *Dist.* Ratione materiæ, ut aliqui contendunt, *conc.*; ratione efficaciæ et virtutis, vel *neg.* vel *Subd.* quæ juxta Bedam jure ecclesiastico adempta est Presbyteris, *trans.*; secus, *neg.* Reor porro, verum sensum hujus obscurissimi textus esse, unctionem, quæ nunc reservata est jure ordinario solis Episcopis, eamdem omnino esse ac secundam, quam olim passim Presbyteri ex dispensatione conferebant confirmando baptizatos ; quæ facultas postea Presbyteris ob nonnullorum arrogantiam ablata est, ac reservata soli Episcopo. Hinc non cogimur cum abbate S. Cigirani, tanquam corruptum traducere illum textum, prout ipse contendit absque codicum auctoritate, ut suis præconceptis opinionibus indulgeat.

63. Ad 7m, *Dist.* Supponunt Constitutiones Apostolicæ inesse Presbytero facultatem confirmandi, cum debita ab Episcopo dependentia, *conc.*; per se, *neg.* (1).

64. Ad 8m, *Dist.* Et hæc aliaque ejusmodi Concilia agnoscunt in Presbyteris hanc facultatem ex Episcopi delegatione ipsis factam, prout ferebat antiquum jus juxta dicta, *conc.*; sibi propriam atque ordinariam, *neg.* Sane non aliud evincunt adductæ auctoritates, si bene perpendantur, præsertim vero Synodus Hispalensis, prout ejus verba aperte ostendunt (2).

(1) Cfr. Cotelerius, in adnot. in hunc locum.

(2) Quidam recens auctor hæc Conc. Hispalensis II verba, *Novellis et ecclesiasticis regulis*, exposuit de *legibus Novi Testamenti*. Quæ quidem expositio plane inaudita adversatur toti contextui, ut per se constat, quin aliud adjiciamus. Itaque longe melius Lucas Holstenius, *De minist. Conf.* dissert. I, cap. 4, pag. 12, recitato can. VII, subdit : *Ubi nota; non jure divino, non veteri Ecclesiæ instituto, sed novellis et ecclesiasticis regulis hæc vetita dici, Innocentii scilicet* I *decreto, cujus verba citat. Neque hoc solum in publica Bœticæ synodo, cui Isidorus Hispalensis metropolita præfuit, constitutum, sed etiam privatim ab eodem Isidoro relatum in lib.* VII *Etymolog. cap.* 12, *totidem pene verbis.* Ceterum canonem XX superius recita-

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET EFFECTIBUS CONFIRMATIONIS.

65. Valde implexa est controversia de materia et forma Confirmationis, si decertantium numerus, auctoritas ac rationum pondus spectentur, quibus illi innituntur ad suam quisque sententiam propugnandam, rem in abstracto, ut aiunt, seu theoretice inspiciendo; nullius vero momenti est, in concreto atque in praxi eam considerando. In praxi enim Ecclesia tum manuum impositionem tum chrismatis consignationem usurpat una cum verbis, quæ utramque actionem comitantur.

66. Quatuor in abstracto, ut dixi, numerantur sententiæ circa materiam essentialem et adæquatam hujus Sacramenti, ideoque et circa formam, de qua postea.

67. Primo. 1° Nonnulli Theologi contendunt, in sola manuum impositione essentialem et adæquatam Confirmationis materiam consistere, ut Isaacus Habert, Sirmondus, Sambovius, Herminierius. 2° Alii propugnant, in sola chrismatis unctione eam collocandam esse, ut S. Thomas, Bellarminus, Maldonatus, Poncius, Farvaquezius, Van Roy, Morinus; atque hi plerumque censent, chrisma impositioni manuum substitutum fuisse. 3° Ali-

tum Conc. Toletani I, post Suarez, *De Sacr. Confirm.* disp. 34, sect. 1, Binius exponit de unctione ceremoniali, quæ in solemni Baptismate in vertice baptizandi adhibetur. Ast præter Morinum et Holstenium, qui ostendunt de chrismatione sacramentali, quæ fit in fronte, esse omnino intelligendum illum canonem, id ipsum efficiunt Cabassutius, *Notitia ecclesiastica histor.*, Lugd. 1680, pag. 210, ubi agit de can. I et II Conc. Arausicani I, et Coustant in not. (3) ad cap. 3 *Epist. S. Innoc.* I *ad Ep. Eugubinum*, ubi et illud observat, S. Innocentium, cum scribit: *De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio quam ab Episcopo fieri licere. Nam Presbyteri, licet secundi sint Sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent*, observat, inquam, apparere tum ex superioribus decretis ac totius epistolæ procemio, hoc S. Innocentium maxime cavere voluisse, ne Ecclesiæ, quæ a Romana fidem susceperunt, ad alienos ab ejusdem Ecclesiæ consuetudine ritus declinarent; moremque ei gessisse Conc. Hispal. II, Theodulphum Episc. Aurelianensem, Conc. Parisiense VI, Meldense, etc.

qui existimant, in alterutra seorsim sumpta eam sitam esse, ita ut unaquæque materia plena sit atque adæquata, ut Ruardus Tapperus et Morini editor (1). 4° Alii denique, quales recentiores fere omnes sunt, arbitrantur, tum in manuum impositione tum in chrismatis unctione simul usurpatis essentialem et adæquatam hujus Sacramenti materiam agnoscendam esse; sic inter ceteros Natalis Alexander, Merbesius, Juveninus, Lud. Habert, Tournelius, Drouvenius, etc. sed præ omnibus card. Orsi in laudata *Dissertatione historico-theologica de chrismate confirmatorio* (2).

68. Præcipua fundamenta primæ sententiæ sunt: 1° auctoritas Scripturarum, quæ solam manuum impositionem memorant; 2° silentium veterum Ritualium et Pontificalium circa chrismatis unctionem; 3° ea Patrum testimonia, in quibus mentio fit solius manus impositionis (3).

69. Secundæ sententiæ patroni 1° urgent potissimum Euchologia et praxim Græcorum et orientalium omnium Ecclesiarum, in quibus nonnisi chrismatis consignatione Confirmatio dari consuevit. 2° Deinde proferunt auctoritatem etiam latinorum scriptorum, qui pariter solam unctionem commemorant, et antiquissimos ecclesiarum etiam occidentalium rituales libros, in quibus sola chrismatis unctio præscribitur. 3° Demum nituntur hanc sententiam communire auctoritate Innocentii III et Eugenii IV docentium, unctionem suffectam fuisse impositioni manuum, pro Ecclesiæ facultate decernendi in specie illorum Sacramentorum materiam et formam, quas Christus tantum in genere, ut aiunt, præscripsit. Sic enim loquitur Innocentius III, cap.

(1) In note (a) ad cap. 8, diss. *De Confirm.* Morini. Hic censet et manus impositionem et chrismationem materiam essentialem esse Sacramenti Confirmationis, sed nunc utramque simul, nunc alterutram tantum, pro diversa locorum, temporum, Ecclesiarum consuetudine. Ubi vero utraque simul adhibetur, nihilo plus conferri, quam si alterutra adhibeatur; dari per utramque simul, dari per alterutram Spiritum Sanctum. Quod illustrat exemplo Eucharistiæ, qua nihil plus confertur, sive alterutra, sive utraque species distribuatur.

(2) Præsertim cap. 3 et seqq.

(3) Cfr. apud Trombellium, op. cit. tom. I, dissert. V, sect. II.

Cum venisset, Extra. *De sacra unctione : Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur Confirmatio* (1). Eugenius vero IV, in decreto pro unione Armenorum hæc habet : *Loco manuum impositionis datur in Ecclesia Confirmatio* (2). His additur Moguntina Synodus, anno 1549 celebrata, quæ cap. XVIII docet : *Hoc Sacramentum, ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus Apostolorum ex eorumdem traditione, adhibita chrismatis unctione, cœpisse conferri* (3).

70. Qui tertiam sententiam tuentur, argumentis pugnant utriusque opinionis seorsim sumptis pro temporum diversitate.

71. Qui demum quartam amplexi sunt, in medium afferunt omnia documenta Sacrarum Scripturarum, Sanctorum Patrum, nec non Ritualium et Euchologiorum, quibus se muniunt Theologi, qui alteri ex recensitis sententiis adstipulantur; observant præterea, Patres et Euchologia promiscue commemorare aut manuum impositionem aut chrismatis unctionem, imo interdum ac passim utramque conjungere, ut Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, aliique a nobis recensiti, cum ageremus de hujus Sacramenti veritate (4).

72. In hac porro opinionum discrepantia nos animadvertimus, quartam sententiam commodiorem esse, utpote quæ hoc lucri habeat, ut aliarum præsidia sibi vindicet omnia, et omnes difficultates, quibus unaquæque trium priorum urgetur, facile declinet. Nec enim potest oppugnari nisi argumentis, ut vocant, negativis, quibus argumenta positiva opponuntur. Addimus, quod circa primam sententiam adversarii animadvertant, Scripturæ loquendi usum, ei non omnino adstipulari, cum soleat Sacramentum denominare ex aliquo tantum ritu, Scripturam

(1) Cfr. in *Gestis Innocentii* III, a Steph. Baluzio vulgatis, ante Epist. collect. Paris. 1682, tom. I, § LXXVI, pag. 38.

(2) Apud Hard. *Acta. Conc.* tom. IX, col. 458. Quæ verba ut reliqua omnia, quæ ad Sacramenta spectant, sicuti alias animadvertimus, desumpta sunt ex Opusculo V S. Thomæ, *De Sacramentis.*

(3) Ibid. col. 2118.

(4) Harum sententiarum fundamenta cfr. apud Trombellium, loc. cit. sect. III et IV.

præterea non esse unicum doctrinæ catholicæ fontem, sed insuper dari traditionem; difficile porro est, rejecta chrismatis unctione, ex veteribus monumentis ostendere veritatem hujus Sacramenti. Martenius, ingenti numero Ordinum Confirmationis in medium adducto, evincit, semper præscribi unctionem in illis ordinibus, in quibus ritus Confirmationis ex professo describuntur; in iis vero, in quibus siletur de chrismate, ut plurimum pariter nullam mentionem haberi manuum impositionis, sed solam orationem præscribi; quia, cum infantibus plerumque Baptisma conferretur a Sacerdotibus, qui absque delegatione confirmare non poterant, hinc sola oratio ab ipsis recitabatur, quin Confirmationem administrarent (1).

73. Circa secundam sententiam adnotant adversæ partis Theologi : 1° Falsum esse, vetera Euchologia et praxim Orientalium rejicere manuum impositionem. Etenim Renaudotius ostendit, eam in non paucis Euchologiis offendi, atque concludit : *Impositio manuum in plerisque Græcorum libris ritualibus præscripta reperitur, quanquam ut præcipua Confirmationis pars non habeatur. Quod non ideo fit, quasi Græci et Orientales magnam in impositione manuum efficaciam non agnoscant, sed quia, cum illa in omnibus ferme Sacramentis fiat, unctionem, quæ paucorum propria est, principalis materiæ tenere locum existiment* (2). Renaudotio concinit doctissimus Jos. Simon Assemanus, qui eamdem manuum impositionem præterea invenit in Rituali Nestorianorum in Chaldæa degentium (3). 2° Falsum præterea esse animadvertunt, Patres et Scriptores ecclesiasticos, sive græcos sive latinos, solam commemorare unctionem; cum certum exploratumque sit, eosdem manuum impositionis mentionem fecisse, et plerumque utramque conjungere; ut patet ex productis eorum testimoniis. Quod si interdum alterutrius materiæ vel ritus tantum meminerint, hoc

(1) *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap. 2, art. III, § VII.

(2) *Perpétuité de la foi,* liv. II, chap. 11.

(3) *Bibl. Orient.* tom. III, p. II, *Dissert. de Syris Nestorianis,* pag. 272 et seqq.

ipso constat, eos ab alterutro ritu Sacramentum hoc designare, quin alterum excludant. 3° Dicunt, Innocentium III, Eugenium IV et Concilium Moguntinum nil aliud voluisse indicare quam nominis immutationem, adeo ut illud ipsum Sacramentum, quod ætate apostolica nomine impositionis manuum significabatur, postea vocatum fuerit Confirmatio sive *Chrismatio;* quod sedulo singulorum verba perpendenti planum fiet. Certe Concilium Moguntinum ibid. subdit : *Illinc ab Ecclesia catholica acceptam normam tradendi Spiritus Sancti per manus Apostolorum* (1).

74. Adversus Moretum observant, valere animadversiones factas in utramque sententiam modo expositam, præsertim cum constet, Græcos ab aliquot seculis non amplius sejungere manus impositionem ab unctione, atque idcirco utrumque ritum eos simul complecti, dum chrismatis tantum meminerunt. Profecto Simeon Thessalonicensis, de Episcopo neophytos confirmante verba faciens, hæc habet : *Per manuum impositionem et inspirationem unguenti gratiam inserit* (2). Quem locum expendens Goarius, scribit : Simeonem Thessalonicensem *Scripturæ loquendi modum fuisse imitatum, nec se a vocibus a Patribus græcis usurpatis reddidisse alienum, immo potius Theologorum nostrorum mentem et verba, ubi manuum impositionem cum unctione confundunt, fuisse secutum* (3).

75. Quæ cum ita se habeant, nos lubenti animo in postremam hanc sententiam concedimus, utpote communiorem, atque ut nobis videtur, solidioribus rationum momentis fulcitam. Verum hic duæ rursum emergunt quæstiones, altera circa manuum impositionem, altera circa chrisma.

76. Etenim cum duplex distinguatur manuum impositio, quarum altera ea est, quæ comitatur ipsam unctionem, altera

(1) Loc. cit.

(2) Lib. *De divino Templo,* in præf. n. 2. Τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν καὶ ἐμπνεύσει τοῦ μύρου χάριν ἐνίθησιν. Extat hoc opusculum latine in *Biblioth. max. Patrum*, Lugd. tom. XXII.

(3) *Euchologium*, in notis ad Baptismi officium, n. 21, pag. 367.

vero, quæ protensis manibus peragitur, quæritur, quænam velut necessaria et essentialis censenda sit. Certum videtur, Veteres de posteriori hac loqui, cum manuum impositionem ab ipsa unctione secernunt: cum vero generatim de manuum impositione sermonem instituunt, aut utramque comprehendere, aut verisimilius priorem designare. Grotius ipse, permultis Scripturarum adductis testimoniis ostendit, χεῖρα ἐκτεῖναι, *manum extendere*, perinde valere ac deprecari *divinam virtutem* et gratiam (1). Qua sententia admissa, nullo negotio conciliantur, quæ prima fronte sibi adversari invicem videbantur, Scripturarum oracula ac monumenta antiquitatis, nec non Innocentii III, Eugenii IV et Moguntinæ Synodi locutiones, immo et illorum Theologorum, qui pugnant aut pro manuum impositione aut pro unctione chrismatis (2). Nulla propterea necessitate cogimur ad deserendam sententiam Benedicti XIV, dum, *De Synodo,* lib. XIII, cap. XIX, advertit, spectari non posse ut essentialem illam manuum impositionem, quam præmittit Episcopus, preces fundens in administratione hujus Sacramenti, eo quod eam minime repetat super eos, qui, illa absoluta, ad Confirmationis Sacramentum accipiendum subinde accedunt; quæ agendi ratio, ut ipse loquitur, cum communiter recepta sit, et passim servetur, nemine penitus contradicente, patet eam minime essentialem esse, alioquin nullum irritumque esset Confirmationis Sacramentum sic administratum iis, qui in locum priorum successerunt (3).

(1) In cap. IX S. Matth. v. 18, et XIX, 13. Cfr. in *Criticis sacris.*

(2) Sane cum Bellarm. *De Confirm.* cap. 2, n. 15, Kemnitio occurrere vellet objicienti, manus impositionem nos rejecisse, ac subjecisse in ejus locum unctionem chrismatis, respondet, ipsam unctionem et signationem, cum manu fiat, manus impositionem rectissime dici. Lubet hanc Bellarmini responsionem confirmare auctoritate Amalarii Episcopi Trevirensis, qui, *De Offic. ecclesiast.* lib. 1, cap. 27, hæc scribit: *Ut ab Episcopis solis inungatur per manus impositionem ab Apostolis præceptum est.* Quibus perspicue declarat, ipsam Episcopi actionem, qua frontem manu sua illinit, esse illam ipsam manus impositionem, qua juxta Act. Apost. VIII conferebatur per Apostolos Spiritus S. Cfr. Cabassutius loc. cit. et card. Orsi, diss. cit. cap. 1, § IV; Combefis. in notis ad Bacchi junioris vitam, n. 6, pag. 133 et seqq.

(3) N. 16 et 17. Recte dixit sapientissimus Pontifex, praxim illam, de

Exinde plane etiam consequitur, nonnisi manus impositionem, quæ unctionem comitatur, pro essentiali hujus Sacramenti materia habendam esse, una cum ipsa chrismatis unctione.

77. Ut aliquid jam attingamus circa alteram quæstionem de chrismate, in primis pro explorato tenendum est, oleum ex olivis expressum necessario requiri ad chrismatis confectionem; cum Patres ac monumenta vetera constanter olei meminerint, de hoc Sacramento disserentes; olei autem nomine absque ullo addito significari illud, quod ex olivis exprimitur, Theologi omnes fatentur.

78. Verum quæstio in eo versatur, utrum necessaria sit opobalsami admixtio, seu unguenti, quod a Græcis tribus aut quinque supra triginta aromatibus conficitur (1). Ex Theologis alii affirmant, alii negant. Licet in praxi tutior pars sit eligenda, adeoque aut suppleri debeat, quod incaute fuit prætermissum, prout declaravit Innocentius III (2), aut, quod recentioribus plerisque placet, tota sit sub conditione Confirmatio iteranda. Tamen, salva fide, negari potest, necessariam esse ejusmodi admixtionem; ut tenet etiam Bellarminus adversus Kemnitium, qui ex ea ansam sumpsit scholasticos calumniandi (3). Jam dixi-

qua hic loquitur, *passim* servari; nam in nonnullis ecclesiis ob discrepantes Theologorum sententias receptum jam est, ut templi fores claudantur, cum Episcopus manus super omnes præsentes protendit et orationem fundit, ne alius superveniat et ungatur absque priori illa manuum impositione, atque ut hac ratione periculum amoveatur, ne irritum sit Sacramentum. Sane auctoritates, quas pro manuum impositione affert Sambovius, *Disp.* III, *De materia Conf.* prop. I et II, quamvis omnes decretoriæ non sint, non videntur contemnendæ. Quaprópter Witasse, cum in *Tract. de Conf.* monumenta, quæ alterutri sententiæ favent, attulisset, demum p. 63 utramque in sua probabilitate relinquit, eademque prudentia se gerit auctor additionum ad Estium, *In lib.* IV *Sent.* d. VII, § 16, litt. b, p. 87.

(1) Horum aromatum catalogum exhibet Goarius in *Euchologio*, pag. 637.

(2) Cap. *Pastorali,* Extra., *De Sacram. non iterandis.* Interrogatus enim Pontifex: *An iteranda esset Confirmatio* cujusdam hominis *solo oleo* inuncti absque balsamo, decrevit: *Nihil iterandum esse, sed caute supplendum id, quod incaute omissum fuerat.*

(3) *De Conf.* cap. 9, n. 17. Prima balsami, quod sciam, expressa mentio occurrit apud Occidentales in *Libro*

mus, eruditos viros contendere, seculo tantum Ecclesiæ VI induci cæpisse hanc opobalsami sive unguenti admixtionem.

79. Eadem plane ratione disserimus de necessitate benedictionis chrismatis, eo quod Theologi pariter circa eam in diversas sententias abeant; alii enim eam adstruunt de necessitate præcepti divini, quia Veteres ut plurimum loquuntur de *chrismate sancto* ac de *chrismate benedicto;* alii contra ejusmodi Patrum locutiones intelligunt de sola necessitate præcepti ecclesiastici, cum pari ratione memorent, dum de Baptismo scribunt, aquæ consecrationem vel trinam immersionem, quas tamen esse de præcepto divino aut de necessitate Sacramenti nemo dixerit.

80. De jure ordinario ejusmodi benedictionem competere solis Episcopis, teste Benedicto XIV, nemo est qui dubitet (1). Ast quæstio movetur, utrum per solum Rom. Pontificem, an vero etiam per Episcopos possint Presbyteri delegari ad chrisma conficiendum. Non desunt auctores gravissimi disceptantes sive circa potestatem Romani Pontificis sive circa potestatem Episcoporum. Sed quod attinet ad Rom. Pontificem, vix subesse potest dubitandi ratio. Si enim ipse potest, uti ostendimus, Sacerdoti facultatem communicare administrandi hoc Sacramentum, quare delegare eumdem non poterit ad chrisma conficiendum; cum plerique

Sacramentorum seu pontificali S. Gregorii M., ubi legitur : *Præparantur ampullæ duæ cum oleo, quarum melior defertur Pontifici, ut, accepto balsamo et commiscitato cum oleo, manu sua impleat eam.* Opp. edit. Maur. vol. III, p. 65. Verba vero quæ citantur a Bellarmino et Nat. Alexandro, ex ejusdem S. Doctoris *Expositione in Cant. cant.* cap. I, ad v. 15 : *Botrus Cypri dilectus meus in vineis Engaddi*, nempe : *In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur*, a criticis expuncta sunt, ac desumpta videntur ex Beda, *In Cant.* ad eumdem vers. Cfr. edit. Maur. in hunc loc. Dixi *expressa* mentio; nam subobscure saltem cujusdam mixturæ S. Optatus, *Adv. Parmen.* lib. VII, n. 4, meminisse videtur. Cfr. edit. Albaspinæi, pag. 109, ac nonnulli alii ex Græcis, ut auctor *Const. Apost.* lib. VII, cap. 54. Quod colligitur non tantummodo ex voce *chrismatis* aut *unguenti*, qua illi auctores utuntur, cum exploratum sit eruditis, eam passim adhiberi ad simplex oleum significandum, sed ex fragrantia, quam ipsi memorant,

(1) *De Synodo*, lib. VII, cap. 8, n. 1.

nunc contendant, hanc benedictionem non requiri nisi de præcepto ecclesiastico? Quod spectat ad Episcopos, distinguendum est jus antiquum a jure recentiori; juxta antiquum jus certum videtur, potuisse Episcopos ejusmodi extraordinariam facultatem delegare Presbytero; juxta vero jus novum, saltem in Ecclesia latina, Episcopi non possunt id præstare, cum uni Rom. Pontifici ea reservata sit (1).

81. Secundo. Ex Theologorum disceptationibus circa essentialem Sacramenti Confirmationis materiam pronum est colligere, easdem viguisse controversias circa formam. Qui enim adstruunt, solam manuum impositionem sive extensionem, quæ ab Episcopo præmittitur supra omnes congregatos, esse materiam essentialem, inferunt, solas preces, quæ in ea funduntur, veram et essentialem formam constituere. Qui vero simultaneam manus impositionem et unctionem tanquam integram ac essentialem materiam tuentur, colligunt, ex verbis, quæ in ea actione pronunciantur, formam exurgere idem illi tenent, qui in sola unctione seorsim sumpta materiam esse arbitrantur. Hi porro omnes affirmant, essentialem formam apud Græcos et Orientales in illis verbis contineri: *Signaculum doni Spiritus Sancti*, cum alia ab ipsis non usurpetur; licet perperam nonnulli Theologi ex præconceptis opinionibus refragentur (2). Perinde enim hanc formam exponit

(1) Cfr. Bened. XV, loc. cit. Hic addendum, quod observant edit. Maur. opp. S. Greg. M. in notis ad *Epist.* XXVI, libri IV: *Afris Presbyteris*, inquit, *ne chrisma conficerent, plurimis canonibus prohibitum fuerat: illos tamen circa nonum seculum chrisma confecisse supponit Joannes Diac. in Epist. ad Senarium, quam Musæi Italici*, *tom.* I, *Mabillonius edidit.* « *Sed nec illud tangat animum*, *scribit n.* 8, *quod sibi aliquando quædam vis necessitatis assumit, veluti* (*quod nunc per Africam fieri dicitur*) *ut Presbyteri sanctum chrisma conficiant; quod merito moveret*, *si istam pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat a Pontificibus quodammodo fieri*, *quod in tanta rerum necessitate*, *ut a Presbyteris effici possit, superior ordo constituit.*»

(2) Morinus, Nicolaus Cabasilas, Christianus Lupus, aut negant in illis verbis formam Sacramenti Confirmationis consistere, aut saltem minus aptam eam sibi videri affirmant. Ast eam tuentur Arcudius, Bessarion, Goarius, Renaudotius, Holstenius, qui-

orthodoxa confessio Ecclesiæ orientalis a Nectario edita anno 1662 atque a quatuor sedibus apostolicis approbata, ac si per eam dicatur : *Inunctione sacri hujus unguenti obsignaris, confirmarisque in Spiritus Sancti donis, quæ in Confirmationem christianæ fidei tuæ accipis* (1). Apud Latinos autem formam constitui contendunt per verba : *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris*, etc. (2).

82. Hæc porro verba veram ac essentialem Sacramenti Confirmationis formam in Ecclesia latina constituere, vel ex eo constat, quod hæc sola, saltem quoad substantiam et sensum, reperiantur in omnibus, qui supersunt, Sacramenti hujus ordinibus, quos refert Martenius, initium ducens a medio circiter octavo seculo, usque ad annum millesimum quadringentesimum (3). Contra vero eadem non habetur constantia quoad illam orationem : *Omnipotens sempiterne Deus, etc.* quam recitare consuevit Episcopus, dum manus super omnes confirmandos protendit. In nonnullis enim ordinibus postponitur unctioni, in aliis præmittitur, omittitur penitus in aliis, ut in libro Sacramentorum Moysacensis monasterii, qui in bibliotheca Colbertina asservatur; in quibusdam vero sola refertur oratio, at nulla fit mentio manuum impositionis, ut in antiquo codice S. Benigni Divionensis ante annum 800, ut refert Martenius, nec non in rituali

bus jam plerique omnes assentiuntur. Profecto, cum nulla alia forma occurrat in Græcorum et Orientalium Euchologiis, aut dicendum illas omnes ecclesias semper caruisse vero Confirmationis Sacramento, quod vel suspicari nefas est, aut fatendum in his verbis veram formam haberi. Traditur jam hæc forma in Concilio generali Constantinopolitano I, can. VII, his ipsis verbis : Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Apud Hard. *Acta. Conc.* tom. I, col. 813.

(1) Cfr. *Orthodoxa confessio catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ orientalis*, interprete Laurentio Normanno, Lips. 1695, pag. 162. Opus hoc germanice prodiit Francofurti, an. 1727, cura J. L. Frisch, sub titulo *Magni Catechismi Russorum*. Si Cl. Wiest (*Instit. theol.* t. III, p. 98) fides habeatur, auctor ejus est Petrus Mogilas, Kioviensis Metropolita.

(2) Non pertinere ad essentiam singula hæc verba, plura sunt quæ suadeant. Cfr. Chardon, *Hist. des Sacrements*, tom. I, sect. seconde, chap. I, p. 419 et suiv.

(3) Martenius, op. cit. lib. I, cap. 2, art. III, viginti tres ordines profert.

Gemmeticensi ætate Theodorici abbatis exarato, in duobus item Colbertinis annorum ad minimum 800 (1). His omnibus robur invictum accedit ex Græcorum et Orientalium praxi, apud quos nulla occurrit in administratione hujus Sacramenti oratio ad invocandum Spiritum Sanctum, nec propterea prior illa manuum impositio (2).

83. Tertio. His itaque constitutis circa materiam et formam Sacramenti Confirmationis, restat ut pauca subjiciamus circa ejusdem Sacramenti effectus.

84. Jam vero duo effectus recensentur. Primus nempe est Spiritus Sancti gratia ad robur et fortitudinem in fide præsertim strenue profitenda, adeo ut illi, qui quasi modo geniti infantes per Baptismum evaserunt, per Confirmationem virtute Spiritus Sancti in viros profectos evadant. Quare apud Veteres Confirmatio passim dicebatur *appendix*, *complementum*, *perfectio* et *consummatio* Baptismi, eo scilicet sensu, quo expositum est. Recepta inde pariter erat consuetudo apud eosdem statim confirmandi eos, qui baptizati erant. Ad hunc vero effectum obtinendum requiri statum gratiæ, omnes consentiunt. Alter Confirmationis effectus est character; quo fit, ut semel rite confirmatus iterum consignari non possit. De hoc posteriori effectu disseruimus in tractatu *De Sacramentis in genere* (3), quin aliquid adjici necesse sit.

Quæ cum ita sint, jam accedimus ad refellendum circa virtutem chrismatis novatorum errorem.

PROPOSITIO.

Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis christimati virtutem aliquam tribuunt.

85. Propositio est de fide, totidem siquidem verbis definita est a Concilio Tridentino, sess. VII, can. II, superius recitato.

86. Operosum porro non est, post ea quæ hic præmissa sunt,

(1) Cfr. ibid. art. III.

(2) Cfr. Renaudotius, op. cit. liv. II, chap. 12.

(3) N. 78 et seqq.

ejus veritatem adstruere. Vel enim chrismatis unctio spectat ad essentiam hujus Sacramenti, prout communis jam fert Theologorum sententia, quæ nobis certa videtur, vel habetur ut ceremonia ad magis declarandos hujus Sacramenti effectus, in hypothesi illorum Theologorum, qui contendunt materiam essentialem et adæquatam Confirmationis in sola manuum impositione consistere. Si prius admittatur, hoc ipso evincitur propositionis veritas; si posterius, nulla profecto injuria irrogatur Spiritui S., si ritus ab Ecclesia servetur in tota antiquitate receptus, ad ejusdem Sacramenti mirabiles effectus uberius significandos, prout et in aliorum Sacramentorum solemni administratione fieri consuevit. In hac enim sententia cum unctio nihil addat seu conferat ad Sacramenti essentiam, quæ sarta tecta habetur in manuum impositione, non afficit nisi rationem illud administrandi. Porro Ecclesiam præditam esse potestate nonnullos ritus ac ceremonias instituendi ad solemnem Sacramentorum administrationem, suo loco ostendimus (1). Ergo.

87. Cum omnes fere difficultates, quas urgere solent Protestantes adversus chrisma ex silentio Scripturæ ac Veterum, aut ex ejus origine, aut etiam ex superstitione, quam in ista unctione inesse autumant, præoccupatæ a nobis fuerint, ne temporis jacturam facere videamur, ab eorum strophis referendis supersedemus, quæ ut plurimum in solis sannis et scurrilitatibus consistunt (2).

CAPUT IV.

IN EA, QUÆ DISCEPTATA SUNT, SCHOLIA COMPLECTENS.

88. Ad pleniorem hujus tractatus dilucidationem nonnulla breviter circa institutionem, subjectum, necessitatem et ceremonias Confirmationis adjicienda supersunt.

(1) In tract. *De Sacr. in genere*, n. 170.

(2) Videri poterunt apud Bellarm. *De Confirm.* cap. 9 et seq. Cfr. etiam Trombelli, *De Confirm.* tom. I, disp. IV.

89. Ac 1° quidem circa institutionem velut certum tenendum est adversus nonnullos veteres scholasticos, S. Bonaventuram, Card. Jacobum de Vitriaco, Petrum Aureolum aliosque, imo et Synodum Beneventanam anno 1374 celebratam, Sacramentum Confirmationis fuisse immediate a Christo Domino institutum, non autem mediate tantum, ut illis placuit (1). Id enim satis aperte docet Tridentina Synodus definiendo, omnia N. L. Sacramenta fuisse a Christo Domino instituta (2). Quo vero tempore, aut in quibus rerum adjunctis illud Christus instituerit, res omnino incerta est; nec ulla suppetunt certa documenta sive ex Scriptura sive ex Traditione, ut determinari id possit (3).

90. 2° Subjectum Confirmationis non potest esse nisi fidelis baptizatus, cum Baptisma omnium Sacramentorum primum sit, ac veluti janua, qua in christianæ vitæ societatem ingredimur. At circa ætatem ac tempus illam administrandi diversa diversis temporibus et in diversis Ecclesiis viguit et adhuc viget disciplina. Etenim in Ecclesia latina olim administrabatur statim post Baptisma, ut innumeris prope documentis ostendit Martenius (4); qui mos perseveravit per duodecim fere secula; siquidem ineunte sec. XIII jam passim obsoleverat, ut non obscure innuit MS.

(1) Cfr. Trombelli, op. cit. disp. I et II.

(2) Cfr. quæ diximus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 15.

(3) Cfr. S. Th. part. 3, quæst. 72, art 1, ad 1; item Estius *In* IV *Sent.* dist. VII, § IV; Drouvenius, *De re sacram.* lib. III, cap. 2, q. VI; qui exponunt, quanam ratione accipiendum sit dictum S. Th. loc. cit. : *Quod Christus instituit hoc Sacramentum non exhibendo sed promittendo.... et hoc ideo, quia in hoc Sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quæ non erat danda ante Christi resurrectionem et ascensionem.* De singulari opinione Alexandri de Ales alias disseruimus. Falsum porro est, quod generatim affirmat Sambovius in tract. de *Sacr. Confirm*, disp. 1, art. 2, ubi refert scholasticorum placita, S. Bonaventuram *In* IV *Sent.* d. 7, q. 1 et 2. amplecti doctrinam magistri sui, nempe Alex. Alensis. Nihil enim dicit de hujus Sacramenti institutione in Conc. Meldensi, sed solum asserit formam et materiam elementarem fuisse ab immediatis Apostolorum successoribus institutam Spiritu Sancto dictante. Eum adisis loc. cit. Opp. ed. Rom. 1596, tom. V.

(4) Loc. cit. art. 2.

Pontificale Ecclesiæ Apamiensis in Syria anno 1214 exaratum (1), licet in nonnullis particularibus Ecclesiis occidentalibus, in Galliis præsertim, diutius retentus sit. Quod vero spectat ad Ecclesiam græcam aliasque orientales communiones, antiqua disciplina adhuc viget (2). Ceterum, cum in Ecclesia latina a sec. XIII invaluerit disciplina separandi administrationem Confirmationis a collatione Baptismi, receptum in ea est, ut non conferatur, nisi cum infantes pervenerint ad rationis usum, si peculiares circumstantiæ aliud non suadeant. Hac ratione componuntur, quæ contraria tradere videntur *Catechismus romanus* ac *Romanum Pontificale*. Catechismus enim docet, minus expedire hoc fieri, prius quam pueri usum rationis adepti fuerint, ideoque nisi cum septimum ætatis annum attigerint (3); Pontificale vero tanquam certum ponit, Sacramentum Confirmationis etiam infantibus ab Episcopo administrari, dicens : *Infantes per patrinos ante Pontificem chrismare volentem teneantur in brachiis dextris.* Catechismus siquidem loquitur de eo, quod ceteris paribus observari debet; Pontificale autem de eo, quod necessitate aliter exposcente fieri potest.

91. Benedictus XIV, *De Synodo*, lib. VII, indidem colligit, laudandum esse Episcopum, qui paratum se profiteretur ad Confirmationem administrandam infantibus in extremo constitutis, aut juberet ut sibi chrisma ministraturo aut in hoc aut in illo suæ diœcesis loco exhibeantur pueri, cum facilis ad eos in posterum sibi futurus non sit accessus (4).

92. Præter statum gratiæ olim requirebatur, ut nonnisi a jejunis tum conferretur tum susciperetur Confirmatio (5); quod nunc in desuetudinem abiit.

93. 3° Quoad necessitatem, omnes Theologi consentiunt, Confirmationem minime necessariam esse necessitate medii. Verum non æque conveniunt, si sermo sit de necessitate præcepti, sal-

(1) Erat tunc temporis Syria sub ditione Latinorum. Cfr. etiam Vicecomes, op. cit. l. I, cap. 5.

(2) Cfr. Renaudotius, loc. cit.

(3) Part. II, cap. 3, 17.

(4) Cap. 10, n. 8 et 9.

(5) Cfr. Martenius op. cit. lib. I, cap. 2, art. II.

tem ecclesiastici, adeo ut gravis criminis reus fiat, qui ipsam negligeret, cum possit facile suscipere; alii enim affirmant, alii negant. Verum consuli poterunt de hoc argumento Theologiæ moralis institutores (1).

94. 4° Superest, ut percurramus potiores hujus Sacramenti ceremonias seu ritus, qui adhuc observantur in ejus administratione; olim siquidem plures alii usurpabantur, ut ostendit Martenius (2). Ac 1° est unctio chrismatis in fronte apud Latinos; Græci enim ac plerique Orientales ungunt oculos, nares, os, et aures (3). Cur vero apud nos frons inungatur, exponit *Catechismus Romanus* (4).

95. 2° Frons oleo sacro illita vitta linea ac probe munda cingitur; atque olim quidem septem diebus ejusmodi vitta deferebatur, vel per triduum, vel saltem per integrum diem. Alicubi, ut observat Bellarminus, continuo abluitur et exsiccatur chrisma a Sacerdotibus, ut fascia opus non sit. Consuetudo igitur est tenenda, qualis in unaquaque Ecclesia viget.

96. 3° Accedit usus antiquissimus susceptorum, qui quasi parentum officium obtinent, ac proinde *patrini chrismandorum* vulgo nuncupantur. Quæ autem munia ejusmodi susceptoribus seu patrinis incumbant, fuse exponit in Conc. Mediolanensi V S. Carolus (5). Statuit porro Concilium Trid. non contrahi spiritualem cognationem, nisi inter confirmantem et confirmatum, illiusque patrem et matrem ac tenentem (6); quorum propterea

(1) Cfr. etiam Estius, *In* IV *lib. Sent.* d. VII, §§ 18 et 19; ubi copiose et accurate de hoc argumento disserit.

(2) Loc. cit. art. III. Cfr. etiam Vicecomes, *De antiquis Confirm. ritibus*, duobus integris libris.

(3) Interdum etiam liniebant pectus, manus, pedes, etc. Præter Arcudium, Goarium, Renaudotium, qui ritus Græcorum et Orientalium describunt, cfr. *Admonitio* Touttei *ad Cateches.* III *mystagog.* S. Cyrilli.

(4) Part. II, cap. 3, n. 23. Cfr. præterea S. Th. p. 3. q. 72, art. 9.

(5) *Acta Conc. Provinc.* V, part. I. Cfr. *Acta Eccles. Mediol. a Carolo Card. S. Praxedis Archiep. condita, Friderici Card. Borromæi jussu edita*, Mediol. 1599, pag. 220, tum ibid. *Instruct. de Sacram. Confirm.* pag. 509 et seqq.

(6) Sess. XXIV, cap. 2, *De ref.*

nomina in libro ad hoc destinato consignari debent etiam ex plurium Synodorum præscripto.

97. 4° Alapam Episcopus levem infligit confirmato. Mysticam hujus ceremoniæ rationem aliis rectius assecutus videtur S. Carolus, qui inter cetera de ea præclare hæc habet : *Episcopus eum leviter in maxilla cædit, quem chrismate confirmat. Hunc ritum parochus ita docebit, ut sciat homo christianus, se jam militem esse, cujus pugna et victoria eluceat in patiendis injuriis, non in illis inferendis ; deinde se in christiana militia constitutum esse, in qua non hujus vitæ jucunditates et commoda quærat, sed incommoda potius, atque adeo mala multa patienter ferat : ac præterea intelligat officii sui esse, in acie stare, telaque unde veniant observare; ita ut, quamvis illis telorum ictibus corpus, honor opesque lædantur, anima tamen nullo pacto offendatur* (1). Hanc porro ceremoniam originem habuisse arbitratur Cl. Muratorius ex solemni equitum institutione, quæ olim vigebat, cum rex aut imperator virum aliquem strenuum raro tunc et insigni honore ac nomine equitis donans, alapam illi infligeret. Idque colligit tum ex significationis analogia, tum etiam ex eo, quod ante Durandum Mimetensem, qui ea ætate floruit, qua potissimum illa ceremonia usurpabatur, nullus reperiatur scriptor, nullus liturgicus aut pontificalis liber, qui ejus ritus mentionem faciat (2).

(1) Cfr. ib. *Instruct. de Sacr. Conf.* pag. 508. Quæ quidem instructiones integræ legi merentur, præsertim ab iis, quibus incumbit cura animarum.

(2) Cfr. *Antiquit. italic. medii ævi*, dissert. LIII, tom. IV, col. 686, Mediol. 1741.

TRACTATUS

DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

1. Eucharistiam Sacramentorum omnium præcipuum ac nobilissimum, imo et totius Religionis christianæ compendium, summis laudibus veteres Patres commendarunt atque extulerunt. Christiani omnes veneratione et grati animi sensu supremum hoc charitatis miraculum quovis tempore prosecuti sunt. Increduli, recentiores biblici ac rationalistæ e converso, furiosos novatores ævi nostri imitati, tela omnia huc conjiciunt, ut scilicet suavissimum hoc peregrinationis nostræ solamen nobis eripiant; et, qui Incarnationis ac Redemptionis mysterium evertere conati sunt, Eucharistiam, quæ velut Incarnationis continuatio et extensio est, ac uberrimos redemptionis fructus in se continet nobisque communicat, e medio pariter tollere satagunt. Ast irrito conatu; Deus enim Ecclesiæ suæ præsto est. Nulli interea et nos industriæ parcere debemus, ut veritatem propugnemus ineffabilis hujus mysterii, in quo Deus divitias amoris sui erga nos adeo liberaliter profudit.

2. Multis splendidisque nominibus *Eucharistia*, quæ tantumdem significat ac *bona gratia* seu *gratiarum actio*, a Scriptura et Patribus exornatur. Etenim 1° a tempore institutionis *Cœna* nuncupatur; 2° ab eo quod continet, *Corpus*, *Caro*, *Sanguis Christi*, item *Sancta* in liturgiis græcis, *Sancta sanctorum*, *Sanctum Domini*; 3° a materia, ex qua conficitur, *Panis* dicitur, *Panis supersubstantialis*, *Panis Angelorum*; 4° a forma consecrationis *Eulogia* seu *Benedictio* et *Consecratio*; 5° ab effectibus vocatur *Vita*, *Communio*, *Communicatio* et *Viaticum*; 6° demum a loco, in quo conficitur, *Sacramentum altaris*, item

Synaxis ob præsentem fidelium cœtum; a distributione *Fractio panis;* a proprietatibus *Novum Testamentum* (1).

3. Definitur porro Eucharistia *Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus panis ac vini ad spiritualem fidelium refectionem a Christo Domino institutum.* Duo hujus Sacramenti elementa seu symbola sunt, sed unum nihilominus est Sacramentum significans animæ nostræ alimoniam. Vera autem *Sacramenti* ratio in speciebus panis et vini consecrati consistit, prout docet Catechismus Romanus, seu in ea rerum conjunctione, quæ post peractam consecrationem habetur, ideoque non in sola consecratione ac perceptione, quæ Sacramenti rationem non habent. Differt enim Eucharistia a Sacramentis reliquis 1° in eo, quod cetera usu perficiantur, istud vero in ipsa perficiatur consecratione materiæ, et propterea tamdiu perdurat, quamdiu species sensibilis panis ac vini incorruptæ manent; 2° quod in aliis substantia materiæ non immutetur, mutetur tamen in isto; 3° demum hoc uni sibi veluti proprium vindicat, ut non modo sit Sacramentum, sed etiam verum Sacrificium; ac proinde quatenus est Sacramentum, tendit primario ad hominum sanctificationem, quatenus vero est Sacrificium, primario ad Deum refertur in recognitionem supremi ipsius in res creatas omnes dominii.

4. Ex postrema et præcipua hac differentia, qua Eucharistia ab aliis Sacramentis distinguitur, patet, ipsam duplicem habere respectum, Sacramenti scilicet et Sacrificii; ex quo exurgit totius tractatus in duas partes distributio, in quarum priori agetur de Eucharistia, prout est Sacramentum, in posteriori autem de eadem, prout est Sacrificium.

PARS PRIOR.

DE EUCHARISTIA, PROUT EST SACRAMENTUM.

5. Prætermissis minus necessariis quæstionibus, de quibus consuli possunt scholastici, nos ab ea statim auspicabimur ca-

(1) Potissima nomina hic recensuimus. Ceterum de vocibus Εὐλογία, πρόσφορα, θυσία, λειτουργία, συνάξις, μυστήριον, κοινωνία, cfr. Suicerus in *Thesauro eccl.* sub vocibus istis. Hic tamen ubique se calvinistam prodit.

tholica veritate stabilienda, quæ totius disputationis est fundamentum, a reali nempe Christi in Eucharistia præsentia. Hac enim semel constituta, pronum est de modo disserere, quo Christus fit realiter præsens per *transubstantiationem*. Ex his porro duobus præcipuis articulis tanquam totidem corollaria deducemus reliqua doctrinæ capita, de quibus nobis litem novatores intentarunt, circa ejusdem scilicet Sacramenti adorationem, communionem sub unica specie, et quidem ex præsanctificatis, circa ejusdem denique necessitatem ac dispositiones ad ipsum percipiendum.

CAPUT I.

DE REALI CHRISTI PRÆSENTIA IN EUCHARISTIA.

6. A Joanne Scoto cognomento Erigena seculo IX primum impugnatam fuisse realem Christi præsentiam in Eucharistia nonnulli existimant, quæ tamen res incerta admodum est (1). Vulgo omnium *Sacramentariorum* (2) parens censetur Berengarius, Ecclesiæ Andegavensis archidiaconus sec. XI, adversus quem undique insurrexerunt viri non minus doctrina quam sanctitate præstantes, pluraque celebrata Concilia sunt; in quibus iterum atque iterum hæresim suam ille ejuravit, in quam tamen homo levissimus sæpius post ejurationem prolapsus est, donec vere pœnitens in communione Ecclesiæ vivere desiit (3). Eum

(1) Cfr. *Perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie*, Paris, 1704, tom. I, liv. VIII, ch. 12, nec non ibid. *Réfutation de l'écrit d'un ministre*, etc. troisième partie, ch. 3, ubi ostenditur nullo solido fundamento inniti eos, qui incusarunt Joannem Scotum, quod perperam senserit circa realem Christi præsentiam. Verum de hoc postea.

(2) *Sacramentarii* a Lutheranis primum vocati sunt Zwingliani et Calvinistæ, eo quod rejicerent dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia, neque agnoscerent in ea nisi *sola symbola* seu *sacramentum nudum* corporis et sanguinis Domini.

(3) Cfr. Nat. Alex. dissert. I, in sec. XI et XII, *De causa Berengarii*; Joan. Mabillonii dissert. *De Berengario ejusque hæreseos ortu et progressu*; nec non diss. historico-critica P. Jo-

deinceps Wicleffus anno 1359 secutus est, cujus art. 3 : *Christus non est in eodem Sacramento identice et realiter in propria præsentia corporali*, proscripsit Concilium Constantiense (1). Demum sec. XVI, Zwinglius, Carlostadius, OEcolampadius, Bucerus, Calvinus (2), Sociniani omnes ac Rationalistæ eamdem impietatem sectati sunt.

sephi Plager, S. J. *An Berengarius jam inde a sæc.* XI *recentioribus heterodoxis ita præluserit, ut realem Corporis et Sanguinis Christi præsentiam in Eucharistia inficiaretur, proinde Sacramentariorum parens e vero habeatur.* Hæ dissertationes collectæ reperiuntur in *Thesauro theologico* Zachariæ, S. J. tom. X.

(1) Sess. VIII. Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. VIII, col. 299.

(2) Satis constat, qua vocum ambiguitate usi fuerint Bucerus et Calvinus, ut viderentur ab avita doctrina minime recedere circa realem Christi præsentiam, atque ut invicem conciliarent, aut saltem ad se Lutheranos et Zwinglianos pertraherent. Hac eadem fraude usi sunt, et adhuc utuntur, qui *irenicam* seu pacificam conciliationem perficere aggressi sunt, præsertim in Borussia, inter Lutheranos et Calvinianos. Anno 1817, 27 Sept. prodiit celebre edictum Guilielmi III, ad sectas illas inter se consociandas. Hoc porro conciliatorium systema optatum exitum ex parte saltem obtinuit in nonnullis regni Borussiaci partibus, in toto magno ducatu Nassoviensi anno 1817, in principatu Hanovriensi, in regni Bavarici parte transrhenana anno 1818, in ducatu Anhaltino-Bernburgensi anno 1820, in ducatu Waldeccensi et Pyrmontano anno 1821, eodemque anno in magno ducatu Badensi, ubi solemnia hujus consociationis celebrata sunt die 28 Octob., in magni duc. Hassiæ parte Rhenana anno 1823, in ducatu Dessaviensi die 16 Maj. 1827. Ita Protestantes progrediuntur, omnem conscientiam, imo et pudorem exuentes. Quasi perinde sit, frustulum panis, aut Christi Corpus accipere; adorare Christum præsentem, aut execrari hunc ritum velut idololatricum. Nonnulli quidem Lutherani tantam impietatem exosi ac detestati, adversus ejusmodi conciliationem insurrexerunt, ut Harms in lib. 95 *Thesen*, 1817; Ammon, *Bittere Arznei*, seu *Amara medicina*, 1817; J. A. N. Tittmann, *Ueber die Vereinigung der ev. Kirchen*, seu *de Unione ecclesiarum evangelicarum*, Lips. 1818; aliique pauci. Quibus se se opposuerunt Schleiermacher, *An Herrn Ammon über seine Prüfung der Harmsischen Sätze*, seu *Ad Dominum Ammon, de ejus examine propositionum Harmsii*, Berol. 1818; Marées, *Gegen eine Tittmannische Verunglimpfung in seine Schrift*, seu *Adversus quamdam injuriam Tittmanni in sua scriptione*, Dessau, 1818; aliique, de quibus fuse disserit Böchel, *Ireneon*, qui plurima hac de re scripta recenset. Ceterum sive Calvinus, sive ceteri, qui eum secuti sunt, omnesque isti pseudo-irenici, remotis ambagibus, in eo conveniunt, ut realem Christi *absentiam* ab Eucharistia statuant.

7. His catholici dogmatis impugnatoribus nos Ecclesiæ doctrinam opponimus, quæ in Tridentina Synodo, sess. XIII, can. I, his verbis sancita est : *Si quis negaverit, in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri vere, realiter et substantialiter Corpus et Sanguinem una cum anima et divinitate D. N. J. C., ac proinde totum Christum, sed dixerit, tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.* Hujus autem fidei veritatem tum Scripturarum tum perpetuæ constantisque Ecclesiæ traditionis auctoritate constare, propositiones, quas jam subjicimus patefacient.

PROPOSITIO I.

Christus, prout in primis Sacræ Litteræ docent, vere, realiter et substantialiter in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento continetur, et non ut in signo tantum vel figura aut virtute.

8. Adeo arctus est nexus, qui intercedit inter verba, quibus Christus Dominus se Carnem suam daturum in cibum promisit, Joan. VI, et ea, per quæ datam fidem solvit, Matth. XXVI, 26, Marci XIV, 22, Luc. XXII, 19, et I Cor. XI, 23, ut alia ab aliis divelli ac dispesci nequeant. Ex utroque propterea fonte, majoris perspicuitatis gratia distinctis paragraphis, veritatem hanc adstruimus ; quam recte hac nostra ætate lapidem lydium vocaveris variarum confessionum, ac controversiam præcipuam, quæ inter Catholicos vigeat et Protestantes cujusvis sectæ ac denominationis.

§ I.

Expenduntur verba, quibus Christus Carnem suam manducandam et Sanguinem suum bibendum promisit, Joan. VI.

9. Duo sunt quæ in quæstionem veniunt : 1° an Christus Joan. VI, loquatur de Eucharistia ; 2°, utrum præterea loquatur de orali, an potius de spirituali manducatione per fidem.

10. Priusquam vero has quæstiones attingamus, juverit integrum textum præmittere, circa quem viget disceptatio, imo et totius capitis argumentum, unde non minima lux dicendis affulgebit. Jam vero S. Evangelista a v. 1 ad 26, refert miraculum a Christo patratum multiplicatione panum; a v. 27 Christum exhibet commendantem panem cœlestem, ac fidem in se ipsum hunc panem pollicentem (1); a v. demum 51 ad

(1) Dixi, Christum commendantem panem cœlestem, ac *fidem in seipsum, hunc panem pollicentem*, seu pollicentem Eucharistiam. Haud ignoro, plerosque interpretes catholicos totum hoc caput 6 Joan. in tres partes dividere, quarum prima referat miraculum a Christo patratum, a v. 1 ad v. 26; secunda, a v. 27 ad 50, quæ Christi sermonem de fide in semetipsum complectatur; postrema, a v. 51 ad finem, quæ contineat promissionem de Eucharistia. Verum, omnibus perpensis, longe mihi verisimilior visa est expositio S. Cyrilli Alex. et Theophylacti, qui etiam secundam hujus capitis partem referunt ad Eucharistiam, seu ad Christum fidem in se commendantem ac pollicentem Eucharistiam. Hoc aperte indicare videntur Christi verba, v. 27: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis*; *hunc enim Pater signavit Deus*. Ex quibus intelligimus, Christum, arrepta occasione miraculi a se patrati in multiplicatione panum exhibuisse Judæis cibum longe excellentiorem, nempe Eucharistiam. Ut autem conciliaret fidem sibi hunc cibum pollicenti, patefacit necessitatem fidei in suam divinitatem, quum is solus, qui Deus sit, possit talem cibum promittere et præbere. Quo expleto, v. 35, iterum redit ad id, quod ab initio sermonis proposuerat, idque prosequitur usque ad finem capitis. Objectum propterea totius capitis, si partem historicam excipias, est panis eucharisticus, ad quem refert fidem, quæ necessaria est in semetipsum, qui hunc panem proposuit, et omnibus fere verbis ad hunc panem alludit ejusque proprietates et effectus. Accurata perpensio hujus sermonis facile id suadebit; nam 1° loquitur Christus in tempore futuro v. 27 uti et v. 52; 2° v. 32 se ipsum vocat panem de cœlo verum a Patre datum, v. 33 qui de cœlo descendit, et hunc panem opponit manna dato Hebræis in deserto, et v. 58 hanc eamdem phrasim et comparationem usurpat; 3°, v. 35 dicit se ipsum *panem vivum*, et hoc ipsum repetit v. 51, ac de hoc pane vivo, qui de cœlo descendit, pronunciat: *Si quis manducaverit ex hoc pane*, etc.; 4°, v. 49: *Patres vestri*, inquit, *manducaverunt manna in deserto*, etc. eadem ingeminat v. 59. Ex quibus omnibus luculenter patet, de eodem objecto loqui Christum in priori hujus sermonis parte ac in posteriori, nisi quod luculentius ea, quæ subobscure protulerat in priori parte, evolvit et confirmat in altera.

finem capitis Christum inducit clarius et apertius exponentem hujus cœlestis panis naturam, proprietates effectus, ac necessitatem. Quoniam igitur in postrema hac parte enucleatius exponit Christus, quæ ad hunc panem referuntur, integrum textum jam subjicimus : *Ego sum*, inquit, *panis vivus, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes : Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.*

11. Jam vero Christum in adducto textu in primis loqui de Eucharistia, non autem de sola fide, ut plerique Protestantes contendunt (1), ostendimus : 1° ex analogia, quæ intercedit

Hac ratione veluti sponte sua concidunt præcipuæ difficultates, quibus Protestantes urgent expositionem Catholicorum in secunda parte hujus sermonis; et discrepantia evanescit, quæ viget inter catholicos interpretes in assignando præcise transitu sermonis Christi a fide ad realem manducationem Corporis sui.

(1) Dixi *plerique* Protestantes; non enim omnes contendunt, Christum in posteriori sermonis parte disserere de sola fide seu de manducatione spirituali per fidem; sed non pauci jam nobis assentiuntur, Christum vere promisisse cibum eucharisticum reali comestione sumendum. Omissis siquidem Callixto, Hackspanio, Grünenberg aliisque, quos recenset Wolfius in *Curis philolog. et criticis in* IV *Evang.* edit. 3, Hamburgi 1799, pag. 864, Hierom. Taylor, hoc pro concesso sumens, ex textibus hujus partis, utpote cum cœna Domini connexæ, argumenta deprômit; cfr. *Worthy Communicant.* Lond. 1660, p. 271. Sherlok, ulterius progressus, ostendere satagit, ad aliud hanc partem

inter manna, quod præbuit Moyses Hebræis in deserto, et manna præstantius, quod ex ipsorum traditione præbiturus erat Messias, cum adveniret (1); ad quod signum et traditionem alludunt manifeste Judæi, imo et Christus ipse (Joan. VI, 31, 32 et 59). Ergo, sicut prius erat verus cibus, ita et posterius. 2° Ex phrasæologia, qua utitur Christus, dum loquitur de hoc cibo; si enim sub carnis ac sanguinis emblemate voluisset Christus commendare fidem in semetipsum, invertisset omnes loquendi leges, et gravissimum offendiculum sine causa objecisset Judæis, ubi eos potius allicere debuisset. Quoties enim in Scripturis occurrit phrasis metaphorica *manducandi carnem alicujus*, toties in malam partem usurpatur (2), et idem valet ac *moliri alicui gravem injuriam*, *præcipue per calumniam* vel *falsam accusationem*. Judæi præterea ab omni idea carnis humanæ manducandæ aut sanguinis bibendi summopere abhorrebant.

referri non posse. Vid. *Discourse of religious assemblies*, 3 ed. Lond. 1700, p. 364.

(1) In *Midrasch Coheleth* (expos. Ecclesiastis) legitur: *Rabbi Berechiah dicit nomine R. Isaac: Sicut fuit primus Goël* (Liberator), *sic et secundus erit. Primus Goël descendere fecit manna, sicut scriptum est: Ego faciam vobis pluere panem de cœlo, sic et alter Goël faciet manna descendere.* Cfr. Schoettgenius, *Horæ hebraicæ* et *thalmud.* tom. I, p. 359, Lips. 1733.

(2) Ita Ps. XXVI, 2. Cfr. Rosenmüller, Psalm. edit. 2, vol. 2, p. 724, Lips. 1823, Job. XIX, 22; Mich. III, 3; Eccles. IV, 5; Job. XXXI, 31, et XIV, 10; Galat. V, 25; Dan. III, 8, VI, 24.. In eodem sensu usurpatur hæc phrasis in linguis affinibus, ut in Arab. Koran, Sura XLIX, 12, et alibi. Sic etiam apud Latinos, ut patet ex Horat. *Epist.* lib. II, cap. I, v. 160; *Sat.* lib. I, v. 81; Martial. lib. IV, epigr. 64, v. 31, lib. V, epig. 50, v. 8, lib. XIII, epig. 2, etc. Id ipsum viguit apud Græcos, Syros, etc.; et consentiunt præcipui philologi recentiores Michaëlis, Jahn, Ammon, Winer, Gesenius, ex quibus si Jahn excipias, ceteri protestantes sunt. Ex quo sequitur, Christi auditores eligere solummodo potuisse inter sensum naturalem et litteralem atque metaphoricum; ast sensus iste metaphoricus in hac circumstantia absurdus est; concludere igitur debemus, Christum Dominum hic reapse docere necessitatem manducandi realiter Carnem suam ac bibendi Sanguinem suum. Cfr. Cl. Wiseman, qui egregie et selecta eruditione hoc argumentum fuse evolvit in op. *Lectures on the real presence*, etc. vol. I, p. 64 et seqq. Lond. 1836. Ex quo opere profitemur nos plura hausisse ex iis, quæ in hac propositione proferemus.

Absonum proinde est asserere, Christum, si nihil aliud quam fidem commendare voluisset, usum esse imagine ac tropo, qui adeo Judæis erat horrori. 3° Ex constanti antithesi, quam Christus adhibet inter *cibum* et *potum*, *manducationem* et *potionem*, *carnem* et *sanguinem*, quæ nullum locum habet, cum de sola fide sermo est, ubi præsertim distinguitur objectum manducationis et potionis, uti in casu nostro fit. 4° Ex futuro tempore, quo utitur Christus, dum hunc panem promittit, vv. 27, 52; porro fides in Christum seu Messiam, imo et in ipsius passionem vigebat apud Judæos, et actu ipso Christus eis illam commendabat; de altero cibo propterea ipsis in futurum dando disserit Christus, qui cibus alius non est nisi eucharisticus. 5° Ex confessione plurium adversariorum, qui fatentur quidem hic loqui Christum de Eucharistia, quamvis contendant modo spirituali sumenda (1), quod nobis in præsentiarum sufficit. Ergo.

12. Quod porro ad alteram quæstionem attinet, utrum videlicet Christus locutus sit de orali manducatione Carnis et Sanguinis sui, an vero de manducatione tantum spirituali per fidem, de priori sermonem Christum instituisse his argumentis ostendimus. 1° Ex intelligentia auditorum et methodo a Christo servata: Siquidem objectio Judæorum et murmur inter ipsos excitatum, v. 53, nonnisi in sensu litterali de proprie dicta manducatione fundari potest, quod plures interpretes protestantes fatentur (2), et Protestantium in Catholicos convicium, quod hi scilicet sicut Judæi rem carnaliter sumant, id ipsum confirmat. Ast Christus, qui alias obscura nonnulla dicta sua exponere consuevit, etsi non ita magni momenti fuissent (3), hic non solum non tem-

(1) Cfr. Albertinus, *De Euchar.* lib. I, cap. 30.

(2) Cfr. Rosenmüller, *Schol. in Nov. Test.* tom. II, in hunc loc.

(3) Exemplo sunt : colloquium cum Nicodemo, Joan. III, 5 et seqq. Matth. XVI, 6, de fermento pharisæorum. Cfr. Luc. XII, 1, Joan. XV, 32, Jn. XI, 11, Matth. XIX, 24, Joan. VIII, 21, et 32, 40, Joan. V, 13, XVI, 18, 22. Illud etiam hic notandum est, quod, cum Judæi recte intelligentes ejus verba ex litterali sensu aliquid ei objiciebant, Christus verbis steterit, et verba ipsa repetere et inculcare solitus fuerit; cfr. Matth. IX, 2, Joan. VIII, 56, Joan. VI, 42.

perat aut explicat, quod de manducatione Carnis suæ dixerat, sed contra ad confirmandum dictum suum cœpit distinguere v. 54 inter Carnem et Sanguinem suum, quod antea non fecerat, ac deinceps ter in vv. immediate sequentibus repetit et inculcat. Insuper sin minus jurejurando, saltem asseveratione vehementer confirmatoria, quod docuit iterum adstruit (1), et quidem ad sensum auditorum, qui de carnali manducatione ejus verba acceperant. 2° Ex epithetis, quibus Christus suam doctrinam post offensionem Judæorum confirmat, et ex agendi ratione discipulorum ejus. Vix enim Judæi litteralem sensum dictorum Christi sectantes offenduntur, dum Christus, nihili faciens eorum murmur et scandalum, insistit dicens : *Caro mea vere est cibus, Sanguis meus vere est potus* (2), imo phrasim mutans, cibum et potum simul complectitur; addens : *qui manducat me, vivet propter me,* quibus profecto excludit omnem allusionem ad violentam suam mortem, ut plerique protestantes interpretes recentiores priorem textum exponunt (3). Quod rite intelligentes Christi discipuli scandalizati sunt, dicentes : *Durus est hic sermo*, id est, *asper, horribilis* (4), ita ut non adjecerint : *Quis potest talia credere?* sed : *Quis potest eum audire* (5)? 3° Ex miraculo, quo Christus

(1) Optimæ notæ philologi observant, phrasin *Amen, amen dico vobis*, etc. non esse juramentum, sed asseverationem vehementer confirmantem. Judæi vocant *corroborationem* et *confirmationem dicti* חזוק המאמר וקיומו. Cfr. Glass, *Philologia sacra his temporibus accommodata*, tom. I, Lips. 1776, p. 397, *In confirmando*, etc.

(2) Gr. Ἀλήθως, *vere*, in multis tamen Mss. optimæ notæ, versionibus et Patribus, legitur adject. ἀλήθης, *vera*. Cfr. Griesbach. in hunc loc.

(3) Uti Rosenmüller, Kuinoel, Tittmann, Tholuck, Lampe, Schulz, Bloomfield, Eseley, etc. in commentariis in hoc caput.

(4) Cicero, *Philipp.* VIII, simili phrasi utitur : *In reipublicæ corpore, ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum amputetur. Dura vox. Multo illa durior : Salvi sint improbi, scelerati, impii.* Demetrius his verbis : Ἀπήνης οὗτος ὁ λόγος καὶ σκλήρος, eodem sensu utitur, scilicet de præcepto aciei ordinem servandi a militibus dato, etiam cum periculo ne ab hostibus occidantur. Alia exempla cfr. in *Criticis sacris*, in hunc loc.

(5) Hinc S. Joan. Chrysost. *Hom.* LIV, ali. LIII, *in Joan.* n. 3, vocem δύνασθαι æquat βούλεσθαι : Ἐνταῦθα τὸ μὴ δύνασθαι, τὸ μὴ βούλεσθαί ἐστιν. Et infra, Ὁρᾷς ὅτι τὸ, οὐ δύνασθε, τὸ μὴ θέλει, λέγει; tom. VIII, p. 319.

doctrinam suam ad sensum discipulorum se confirmaturum pollicetur; subdit siquidem : *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, ubi erat prius?* Quæ Kuinoel et Bloomfield exponunt : *Si ascendero in cœlum, vos desinetis scandalizari et offendi.* Nempe, ut solet, Christus appellat ad Ascensionem suam tanquam ad signum divinæ suæ auctoritatis in docendo, et ad adstruendam sub quacumque difficultate necessitatem credendi (1). 4° Ex Christi charactere seu indole et adjunctis; Christus enim, qui via, veritas et vita est, iis ipsis, quos tanta cum benignitate prius aluerat doctrina in deserto, ac postea pavit cibo corporali per ingens miraculum, scandalum objecisset metaphoricis locutionibus, quod una vocula dissolvere potuisset; insistit tamen; asseveratione solemni juxta eorum intelligentiam dicta sua confirmat; difficultatem, juxta interpretationem Protestantium, in immensum auget; patitur discipulos ipsos suos scandalizari; futuro miraculo promissionem suam adstruit, imo et in perpetuum eos excidere ab æterna vita ultro sinit, et facultatem abeundi tribuit vel ipsis Apostolis, quibus datum erat nosse mysteria regni Dei (Luc. VIII, 10), quin aut expositionem subjiciat, aut erroneam interpretationem tollat. Qui hæc omnia animo suo reputet, impossibile est, ut adducatur ad hæc adeo absurda et aliena a miti Christi indole admittenda. Hoc credere magis profecto difficile est quam ipsum quodammodo Eucharistiæ mysterium (2). 5° Ex agendi ratione Evangelistæ, qui quoties refert obscurum aliquod Christi effatum neque ab ipso Christo explanatum, toties illud, quo sensu Salvator protulerit, exponit (3); hic vero de erronea aut falsa intelligentia Judæorum ac discipulorum nihil admonet, quamvis in hypothesi Protestantium obscurissima fuerit Christi loquendi ratio, ac in errorem inducens (4). 6° Ex unanimi interpretatione

(1) Kuinoel, p. 374; Bloomfield, p. 220. Sane congruit huic expositioni, quod legitur Joan. I, 50 et 51, Matth. XXVI, 63 et 64.

(2) Cfr. Moore : *Voyages d'un jeune Irlandais à la recherche d'une religion*, chap. XXII, trad. de l'angl. Paris 1836.

(3) Cfr. Joan. II, 19-21; VII, 38-39, etc.

(4) Neque hic omittendum est, ex scopo S. Joannis in conscribendo suo

Patrum sex priorum seculorum, imo et sensu ipsius Ecclesiæ, cum non aliam originem habuerit praxis, quæ sex prioribus seculis obtinuit, conferendi Eucharistiam infantibus nuper baptizatis, quam ex Christi verbis : *Nisi manducaveritis*, etc. cujus rei testes lucupletissimi sunt S. Innocentius I et S. Augustinus, qui

Evangelio magis apertum fieri, quod agatur in hoc sermone de reali Christi Carnis comestione et Sanguinis potione. Nempe scopus S. Joannis hic fuit, ut præter Verbi seu Christi divinitatem adstrueret realem et veram Christi Domini carnem adversus Docetas seu Phantasiastas; quidquid porro conferre poterat ad hanc veritatem constabiliendam, magna sedulitate protulit S. Evangelista. Jam vero ob intimum nexum, qui inter Eucharistiam et Incarnationem intercedit, nemo est qui non videat, necessario ex veritate carnis, quam edendam, et sanguinis, quem potandum nobis hic Christus exhibuit, colligi veritatem Carnis et Sanguinis ejus. Nihil autem Evangelista confecisset, si de spirituali manducatione per fidem Christi verba intelligenda essent. Ex quo deprehendimus, non minus falso quam impie Kaiser, in *Biblioth. theol.* I, p. 263, existimasse, nullum apud Joannem sacræ cœnæ mentionem fieri, *quia verisimile est, quod cœtus illi, in quibus Evangelium Joannis primum usitatum fuit, sacræ cœnæ ritum nondum adscivissent.* Huic adstipulatur Wegscheider, dum § 173, n. (e) subdit : *Hoc quidem tenendum est, loco Joan.* VI, 51 *et seqq. mysticam quamdam cum Christo unionem significari, nec ulla hujus ritus in ecclesiis Asiæ minoris celebrati vestigia apud scriptores sacros deprehendi. Cfr. Ephes.* IV, 4-6, *ubi cœnæ sacræ mentio desideratur. Verisimile videtur, Joannem, quippe qui cultum Dei spiritualem inprimis commendaverit* (*Cfr. Evang.* IV, 23 *et* 24; VI, 63), *Baptismi et Sacræ Cœnæ ritus, tanquam res externas parum curasse, nec nisi sub velamine quodam mystico ritus istos adumbrasse; Ev.* III *et* VI. Ita etiam Dav. Schulz, *Die christ. Lehre*, etc. seu *Doctrina christiana de sacra cœna, juxta textum fundamentalem Nov. Test.* Lips. 1824. lib. I, p. 161 et seq., Knapp, *Chr. Gl.* II, p. 376 et seq. Ita rationalistæ Scripturam lacerant. Interea, ut videbimus, S. Ignatius Mart. discipulus S. Joannis ex reali Christi Carne in Eucharistia Docetas perstringit, qui umbratilem carnem Christo tribuebant. Ut autem pateat, quomodo hi Susannæ testes inter se conveniant, juverit exscribere verba Kuinoëlii, in Evang. Matt. cap. 26, 26. *Ceterum*, inquit, *Joannes nihil de sacræ cœnæ institutione commemoravit, quoniam, ut recte monuit Eckermannus, Handb.* B. 4, p. 432, *illius celebratio inter Christianos, cum Joannes scriberet, ubique nota et usitata erat.* Optime : Itaque vera ratio, cur S. Joan. institutionem Eucharistiæ prætermisit, hæc est, quia sibi proposuit supplere, quæ a ceteris Evangelistis omissa fuerant, et quia de Eucharistia late disseruerat toto cap. 6.

exinde argumentum sumunt ad commentitiam evertendam Pelagianorum distinctionem inter regnum Dei et vitam æternam (1). Hanc interpretationem tria Concilia œcumenica confirmant : Ephesinum (2), Nicænum II (3) et Tridentinum (4).

13. Sive igitur spectemus sanioris exegeseos regulas, ac leges philologicas et hermeneuticas, sive attendamus ad adjuncta omnia, ac ad perpetuum et constantem sensum traditionalem et Ecclesiæ praxim, constat quod proposuimus, scilicet Christum, in adducto sermone Joan. VI, locutum esse tum de Eucharistia, tum de orali manducatione, non autem aut de sola fide, aut de manducatione spirituali per fidem; quod demonstrandum nobis erat propositum.

DIFFICULTATES.

14. Obj. prima. Orationis series, phraseologia, adjuncta omnia postulant, ut Christi verba v. 51 et seqq. de sola fide intelligamus. Nam 1°, cum Christi oratio ipsa manifeste figurata sit, et figura nitatur in præcedenti commemoratione cibi naturalis, de sacra cœna explicari non potest (5). 2° Sed, quæ Christus dixit v. 51, intelligi debent de ipsius doctrina, quam vv. 35 et 48 professus erat se quasi nutrimentum et cibum proponere eorum animis, qui aures illi præbebant (6). 3° Quare his verbis, prout leguntur in græco textu : *Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita* (7), hic sensus inest : Eatenus quoque ego animis vestris cibum et nutrimentum præbebo, quatenus moriar, vos necem meam in usum quam maxime salutarem convertite. Hæc verborum interpretatio simplicitate sua se se commendat, atque cum totius orationis serie

(1) Cfr. Maldonatus in Joan. qui tamen ulterius, quam par erat, progreditur, dum autumat, sexcentos circiter annos sententiam viguisse in Ecclesia, Eucharistiam etiam infantibus esse necessariam.

(2) In *Epist. ad Nestor.* Cfr. *Acta Conc.* Harduini, tom. I, col. 1290.

(3) Actione VI, apud Hard. tom. IV, col. 370.

(4) Sess. XIII, cap. 2, et sess. XXI, cap. I.

(5) Ita Kuinoel, *Comment. in cap.* 6 *Joan.* pag. 369.

(6) Ibid. pag. 367.

(7) Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ

aptissime cohæret. Verba enim faciebat Jesus de morte sibi imminente, ut dilueret discipulorum reliquorumque auditorum suorum præconceptas opiniones de regno Messiano terreno, et ut sibi, cum ipse mortem subiisset, in memoriam revocarent, quæ prædixisset (1). 4° Ut eum irriderent, quidam verba ejus torquebant v. 53; quidam illa veluti in sensu proprio ac non figurato prolata considerabant, ac proinde plane absurda pronunciabant; alii sensum quidem iis inesse affirmabant, sed ea tanquam satis arroganter dicta rejiciebant. Quare Jesus, qui probe videbat, verba sua iis non esse obscura, ea non ulterius explicabat, sed (ut supra v. 48) quæ dixerat magis magisque prædicabat, dicens v. 54 : *Nisi manducaveritis carnem*, etc., quæ idem declarant ac superiora verba, nempe, morte cruenta, quam Christus subiit, ut novam religionem sanciret et stabiliret, ut remitterentur hominibus peccata, eos non offendi, sed fructus mortis ipsius ad se transferre et percipere debere, iisque excitari ad amorem in eum, ad imitationem exempli ipsius, etc., alioquin non potuissent felicitatem obtinere; v. 55 eadem sententia affirmative repetitur; v. 56 et 57 idem inculcat perinde ac si diceret : Morte mea cruenta (*Σὰρξ καὶ αἷμα*, *caro* et *sanguis*) præbeo animi nutrimentum verissimum, e morte mea fructus uberrimi in genus humanum redundant. Demum Christus orationi suæ finem facturus ad ea, quæ hactenus de doctrina et morte sua dixerat, respiciens, generatim affirmat v. 58, se esse cibum a Deo datum, se alimenta saluberrima præbere, omnesque, qui iis utantur, perpetuo felices fore (2). Ita quidem se habet orationis nexus et phraseologia. 5° Accedit, Eucharistiam nondum fuisse institutam, cum hæc Christus diceret; prorsus ergo obscura et Apostolis et reliquis auditoribus hæc ipsius oratio fuisset, nec intelligi potuisset. 6°, Quod si etiam postea, cum Jesus sacram cœnam instituisset, clarior hæc oratio discipulis reddita esset, ea tamen minus perspicua fuisset reliquis ipsius auditoribus;

σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. v. 51.

(1) Ibid. pag. 370.

(2) Ibid. 372, et cum eo Rosenmüller in hunc loc.

parum ergo apta hæc Christi fuisset oratio ; nec 7° perspici posset, quonam consilio hæc ille dixisset (1). Ergo.

15. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Figurata est oratio in voce *panis*, quam propterea Christus explanat, *conc.*; est figurata in voce *caro*, *neg.* Alioquin caro, quam Christus pro mundi vita dedit, scilicet in cruce, juxta adversariorum expositionem, esset figurata et metaphorica ; cum vero manducatio ad carnem referatur, patet inde de manducatione proprie dicta Christum locutum esse. Cibus porro naturalis, de quo antea sermo fuit, præbuit tantum Christo occasionem proponendi doctrinam suam de pane eucharistico, ut alias contigit (2).

16. Ad 2m, *Neg.* 1° Quia, uti præmisimus, Christus in toto hoc sermone loquitur de cibo eucharistico, seu potius loquitur de se ut promittente hunc cibum, in quem finem in se ipsum fidem exigit et sibi conciliat. 2° Quia in vv. 35 et 48 non loquitur Christus de sua doctrina, sed de se ipso, dicens : *Ego sum panis vitæ*, seu : *Ego sum panis vivus*, ac proinde semetipsum exhibet ut nutrimentum et cibum, non autem suam doctrinam. 3° Quia, dato etiam quod Christus, juxta communem interpretationem, locutus sit in priori sermonis parte de fide in se et in suam doctrinam, non sequitur, eum pariter de eadem fide esse locutum in tertia parte hujus sermonis, cum diversa phraseologia, qua usus est in priori ac posteriori parte, manifeste suadeat, transitum ipsum fecisse a cibo spirituali ad cibum sacramentalem. Etenim, ceteris omissis, Christus in priori parte prudenter æque ac constanter evitat phrasim : *manducare seipsum*, aiens : *Qui venit ad me*, et *qui credit in me;* insuper

(1) Ibid. pag. 369, et cum eo Lampe et Schulz in adnot. in hunc loc.

(2) Salvatoris Apostolorumque usus erat, sermonem circumstantiis accommodare, vel ex miraculis nuper patratis exordiri. Sic Christus cum Samaritana se gessit, dum ab aqua, quam ab ea petiit, transiit ad disserendum de aqua spirituali, nempe de fide et gratia sua (Joan. IV, 10). Ita post sanationem diuturni morbi doctrinam de resurrectione proponit (Joan. V, 20). Ex ejecto dæmone figuras petit, Matth. XII, 43. Ex cæco sanato Pharisæos arguit cœcitatis, Joan. IX, 39. Sic etiam Petrus, post miraculum in nomine Jesu patratum, de eodem Jesu nomine eloquitur, Act. III, a v. 6 ad 16.

simpliciter dicit, *Patrem dare verum panem*, v. 32; *Panem Dei dare vitam mundo*, v. 33; et ita vv. 36, 37, 40, 44, 45, usque ad 48, cum quo desinit prior sermonis pars. Contra vero in posteriori mutat phrasim, et voce *manducare* utitur, eamque iterum atque iterum ingeminat a v. 49 ad 59. Præterea, quamdiu loquitur de se ut objecto fidei sub figura cibi spiritualis, hunc cibum ut *a Patre* datum exhibet, vv. 32, 33, 39, 40, 44; at a v. 48 et deinceps de eo loquitur ut a *semetipso* dando, v. 52. Demum utrobique quidem effectus hujus doni vita æterna et resurrectio dicitur, vv. 40, 44, 47, 52, 55, 59. Ast in priori parte asserit, nos ad ipsum *venire* per attractionem Patris vv. 35, 37, 44, 45; quæ locutio, ubi de fide agitur, locum habet Matth. XI, 25 et 27. In altera autem parte affirmat, *nos in ipso et ipsum in nobis manere*, v. 57. Quæ phrasis unionem per amorem significat, Joan. XIV, 23, XV, 4 ad 9; ac in I Joan. II, 24, distinguitur a fide ut effectus a causa; cfr. etiam ibid. IV, 12, 13, 16, 17, et III, 24. Mutatio igitur phraseologiæ subjectum illius sermonis mutari patefacit, et de reali Carnis manducatione et Sanguinis potione, non autem de fide aut doctrina sicut in priori parte, ut aliis placet, hic Christum agere (1).

17. Ad 3m, *Neg.* Cum prorsus ejusmodi expositio gratuita sit atque violenta. Eidem obest intelligentia Judæorum, et Christi responsio, quæ eamdem confirmat, inculcando necessitatem man-

(1) Et hæc quidem ut liberaliter cum adversariis agamus. Ceterum recolantur, quæ paulo ante adnotavimus; objectum enim attributionis, ut logici loquuntur, totius capitis est cibus eucharisticus, ad quem etiam refertur miraculum multiplicationis panum, veluti præambulum et symbolum istius cibi longe præstantioris. Cum vero Christus luculentius et aperte magis a v. 51, quod jam tradiderat vv. præcedentibus inculcaverit, exinde factum est, ut plerique existimaverint, ipsum transisse a commendatione fidei ad promissionem Eucharistiæ; prout etiam recens et doctus protestans interpres Tholuck in *Comment. ad Evang. Joan.* Hamburgi 1828, pag. 129, observavit, dum fatetur, Christum v. 51 non eadem, quæ antea jam dixerat, exponere voluisse, quod nobis satis est. Ceterum fidem, quam in seipsum seu in suam divinitatem hic commendat et exigit Christus, exigit tanquam medium ad credendam promissionem Carnis suæ in cibum et Sanguinis sui in potum per Eucharistiam a se instituendam.

ducationis Carnis suæ et potionis Sanguinis sui, v. 53 et seqq. Quod si explicatio, qualis ab adversariis ingeritur, simplicitate sua se commendat, quî factum est, ut, qui litteralem rejiciunt interpretationem, adeo inter se dissentiant in exponendis verbis Christi, ut vix duo inter se conveniant (1)? neque ea intellexerint Christi auditores? Christus præterea, non data opera, ut adversarii fingunt, ad labefactandas præconceptas ideas de regno Messiano terreno, sed obiter tantum commemoravit mortem suam; atque ideo id dixit, ut indicaret, non spiritualem aut metaphoricam, sed veram Carnem suam, quam in mortem daturus erat, ab ipsis manducandam esse.

18. Ad 4m, *Neg.* Siquidem pariter gratuita sunt hæ adversariorum assertiones, cum nullum ibi occurrat indicium irrisionis; sed potius turbæ patefaciunt difficultatem deducendi in praxim sibi a Christo propositam Carnis suæ manducationem, ut verba ipsa declarant. Quibus positis, cetera huc ab adversariis congesta ex se concidunt; Christum nempe noluisse dare ulteriorem verbis suis explicationem, eo quod videret ea non esse obscura; inculcasse mortem cruentam a se subeundam per distinctionem Carnis et Sanguinis, aliaque ejusmodi, quæ totidem fabulæ sunt ad eludendam hujus sermonis vim excogitatæ. Absurdum præterea est, quod ipsi assumunt, *manducare carnem alicujus* perinde esse ac *credere in aliquem* vel alicujus doctrinam, uti ostendimus, cujus nullum suppetit exemplum neque ex philologia biblica, neque ex universa philologia orientali et occidentali; alioquin, cum nos credimus in Trinitatem, possemus dicere, nos *manducare Trinitatem*. Quot absurda devorant hi biblici rationalistæ, ne credant verbis Christi! Demum quem fructum

(1) Satis est vel leviter oculos conjicere in interpretes protestantes, ut quisque videat, mirifice eos inter se dissentire, et quod ab uno pro certo sumitur, ab alio refelli. Nam alii Christi verba referunt ad Eucharistiam, ita tamen ut iis adstruatur *realis* et *vitalis* præsentia Christi, non autem *corporalis*, ut Dr. Hampden, Profess. Theolog. Univers. Oxford. in *Augural discourse;* alii accipiunt totum Christi sermonem de sola fide, alii de morte sua, alii de commendatione suæ doctrinæ, etc. Cfr. Kuinoel, Rosenmüller, Beveridge, etc. Vid. Wiseman, op. cit. pag. 145 et seqq.

possunt homines capere aut nutrimentum in hypothesi adversariorum, quos refellimus, qui negant dominicam Incarnationem et vim expiatoriam in morte Christi?

19. Ad 5m, *Dist.* Id est, nondum instituta Eucharistia, non poterant Christi auditores assequi rationem, qua possent aut manducare ejus Carnem aut bibere ejus Sanguinem, *conc.*; non poterant intelligere Christum loqui de vera manducatione aut potione, *neg.* Hoc enim optime intelligere poterant, prout reipsa intellexerunt. Sane judæorum difficultas versabatur circa modum. *Quomodo potest hic,* etc. Accedit, Christum cum Nicodemo, Joan. III, locutum esse de Baptismo nondum instituto(1).

20. Ad 6m, Esto, quod adhuc reliquis auditoribus et discipulis incredulis post Eucharistiæ institutionem minus perspicua hæc Christi oratio fuisset, sibi enim solis id imputare debuerunt. Num ex eo, quod Christus tot futuros hæreticos, incredulos et rationalistas præviderit doctrina sua ac mysteriis a se traditis offensum iri, debuisset abstinere ab iis tradendis? Et ad hos siquidem quotidie ingeminat: *Numquid et vos vultis abire?*

21. Ad 7m, Resp. optime id perspici; quemadmodum scilicet, cum ageretur de magna aliqua re in posterum aut molienda aut instituenda, consuevit Christus animos disponere ac præparare, ne nimis percellerentur rei novitate (2), ita se gessit circa hoc

(1) Juxta Kuinoel aliosque cum ipso Christus hic locutus est de morte sua violenta ac de fide in hanc mortem. Ast Christus nondum mortuus fuerat. Ita adversarii propriis armis necem sibi quodammodo inferunt.

(2) Sic sæpe Christus prædixit futuram mortem et resurrectionem suam. Et huc applicari possunt Salvatoris verba, Joan. XIV, 29: *Et nunc dixi vobis, prius quam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis.* Apposite Maldonatus *Comment.* in hunc loc: *Quæso*, inquit, *si de Sacramento Eucharistiæ agere voluisset* (Christus), *illudque omnino depingere, quibus clarioribus verbis uti potuisset? Cur Carnem et Sanguinem, cur esum et potum distinxisset? Nisi quia de Carne et Sanguine suis ad modum cibi et potus, specie panis et vini dandis, loquebatur? Si nullum postea specie panis et vini Sacramentum instituisset, aliam quæreremus interpretationem, conaremurque, quocumque possemus modo, ad ejus mortem accommodare, nos per fidem manducare ejus Carnem, ejus Sanguinem bibere. Cum autem Sacramentum paulo post Eucharistiæ constituerit, ubi tam aperte, tam proprie manducamus et bibimus, non intelligo, cujus sit judicii atque prudentiæ, re-*

mysterium eucharisticum, ut animadverterat S. Joan. Chrysostomus (1); hinc factum est, ut Apostoli neque mirati sint neque turbati, cum demum pridie mortis suæ Christus Eucharistiam instituit. Inde novum exurgit argumentum, de sermone hoc ad eam referendo.

22. Obj. secunda. Saltem non loquitur Christus de orali manducatione, sed de spirituali per fidem. Etenim 1°, ut observat Waterland, recensens Christus effectus manducationis Carnis suæ, ait : *Qui manducat, vivet in æternum... habet vitam æternam... Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis.* Jam vero in catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones : *si digne, si unquam*, etc.; atqui interpretationi, quæ pluribus restrictionibus fulciri debet, præferenda est illa, quæ paucioribus vel nulla indiget, prout contingit in interpretatione de manducatione spirituali per fidem (2). Ergo. 2° Præterea, ut optime prosequitur Breveridge, hoc Sacramentum tunc nondum erat institutum, attamen hic dicitur in præsenti tempore, qui *non manducat* ex hoc pane, morietur (v. 54), quisquis vero ex eo manducat, vivet (vv. 52, 55 et 57). Ergo loquitur Christus de cibo spirituali fidei (3). 3°, Hoc ipsum luculenter Christus declarat, dicens, v. 63 : *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam; verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.* 4°, Quod quidem probe intellexit Petrus, qui Christo dicenti duodecim Apostolis : *Numquid et vos vultis abire?* respondit omnium nomine : *Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes; et nos credidimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.* De sola igitur manducatione per fidem, non vero de orali comestione Christus locutus fuerat.

23. Resp. *Neg. antec.* Alioquin tot non exantlassent labores hæretici biblici ac rationalistæ ad hos textus extorquendos. Hujus enim veritatis fulgor nimis eorum oculos perstrinxit (4).

lictis quæ clara, quæ propria, quæ facilia sunt, obscura, metaphorica, difficilia consectari.

(1) *Hom.* LXXXVII, *in Matth.*

(2) Waterland, vol. VII, pag. 102.

(3) *Thesaurus Theologicus, Or a complete system of divinity*, vol. II, pag. 271, Lond. 1710.

(4) Johnson apud Th. Moore id fatetur, dum scribit : *Un des princi-*

24. Ad 1m, prob. *Dist.* In catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones, quas ipsa præcepti indoles exposcit ac includit, et quidem in quacumque hypothesi, *trans.* vel *conc.*; exclusive in sola interpretatione catholica, *neg.* Nam. 1° ipsemet Waterland in hunc sermonem observat, quod *hic debent restrictiones fieri.* 2° Nulla proprie dicta adest restrictio, quia, cum in lege, vel in Scripturis, vel ubicumque remuneratio aut promissio refertur, verba ipsa, quæ indicant actum faciendum, illum semper et essentialiter significant *rite* faciendum. Sic, quum mentio fit de fide, cui præmium adnexum sit, fides realis et sincera per charitatem operans semper intelligitur; nam et *Dæmones credunt et contremiscunt* (Jac. II, 19). Quum omnes, qui credunt et baptizati sunt, prædicantur salvandi, hoc relate ad dispositiones necessarias sumitur. Quum efficacia sacrificiis Vet. Testam. tribuitur, facile intelligitur, eam cum interiori fidei, pœnitentiæ, grati animi et humilitatis sensu fuisse conjunctam, quibus offerentes afficiebantur. Lex semper supponit actum legitime factum (1).

25. Ad 2m, *Dist.* Dicitur in præsenti tempore, id est, indefinite, in ordine ad illam temporis periodum, qua Caro Christi esset sumenda, *conc.*; quasi hic et nunc esset manducanda, *neg.* Hoc enim absurdum est; cum Christus promiserit, se eam Carnem postea daturum : *Panis, quem ego dabo.* Cum propterea Salvator asserit, *Qui manducat*, etc. hoc tantum sibi proposuit, ut exponeret necessitatem, proprietates et effectus hujus cibi, suo tempore sumendi.

paux motifs, qui force les théologiens modernes à ne pas vouloir entendre de l'Eucharistie le sixième chapitre de S. Jean, c'est que les effets admirables attribués à la participation de la Chair et du Sang de Jésus-Christ, tels que la vie éternelle et toutes les bénédictions évangéliques, sont trop grands, trop précieux, pour que la communion puisse les produire. Rien sans doute, subdit Moore, *de plus juste et de plus naïf que cette remarque. Ainsi tous les efforts des théologiens de l'église anglicane n'ont tendu qu'à dérober à la doctrine catholique l'autorité de ce chapitre, afin de conduire les protestants à ne plus avoir de l'Eucharistie que l'idée basse et commune qu'en ont conservée les Sociniens ou les Hoadleytes* (op. cit. chap. 13).

(1) Cfr. Maldonat. loc. cit.

26. Ad 3m, *Neg.* Etenim, si vox *spiritus* perinde valet ac spiritualiter et metaphorice, vox *caro* tantumdem significare debet ac litteraliter et proprie. Porro nuspiam in Scripturis vox *caro* occurrit ad sensum *litteralem verborum* significandum. Hinc est quod Protestantes ipsi hanc verborum Christi interpretationem jam deseruerint. Quare ceteris omissis interpretationibus, hæc nobis verisimilior videtur : *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam; verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*, id est : Verba mea talia sunt, quæ homo per se non potest recipere, sed magna requiritur gratia ad ea recipienda. Hæc expositio 1° cohæret cum iis, quæ Christus ibidem subdit : *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt... propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.* 2° Fundatur in usu constanti loquendi, qui in Scripturis obtinet; quando enim *caro* et *spiritus* in Novo Testam. sibi opponuntur, sensus illorum nunquam varius est. Plenam hujus phraseos explicationem habes, Rom. VIII, a v. 1 ad 14; exinde enim patet, quod *caro* idem significet ac corruptam seu pravam dispositionem et malignas cogitationes naturæ humanæ; *spiritus* vero exprimat sensus hominis elevati per gratiam. 3° Quia sensum hic expositum plura Scripturarum eloquia evidenter confirmant, ex. gr. Galat. V, 13 et 26, I Pet. IV, 6, Matth. XXVI, 41, Joan. III, 6, Rom. VII, 5, 6 et 23, I Cor. V, 5, II Cor. VII, 1, Gal. III, 3, IV, 8, I Pet. III, 18. Originem hujus phrasis quære Joan. VIII, 15, Rom. XIII, 14, Gal. II, 20, II Pet. II, 10. Demum 4°, licet ab initio valde ab hac expositione adversarii abhorrerent (1), nunc jam, veritatis luce compulsi, hoc nobis concedunt, ut Kuinoel (2), Schleusner (3),

(1) Cfr. Maldon. in v. 63 hujus cap. 6.

(2) In Joan. VI, 63, tom. III, p. 375 et seq. ubi etiam confutat expositionem Lampii, Boltenii, etc. qui contendunt, per *carnem* significari sensum litteralem; tum expositionem eorum, qui per spiritum intelligunt *cibum spiritualem*; tum expositionem Paulus, qui per spiritum intelligit *nutrimentum animi* post Christi absentiam ex hoc mundo, ita ut ejus doctrina exerat vim vitalem in fidelium animis.

(3) *Lexic. Nov. Test.* ad vocem Σὰρξ et Πνεῦμα, ubi scribit : Σὰρξ, *pravitas, vitiositas humana..* πνεῦμα, vis

Horne (1), Koppe (2), Sartorius (3), Storr (4), Schmid (5), Röller (6) aliique.

27. Ad 4^{m}, *Dist.* Id est, Petrus compendiosa ratione per professionem explicitam Christi divinitatis implicite confessus est vera esse, quæcumque Christus hucusque docuerat, *conc.*; ad solam manducationem per fidem restrinxit Christi verba, *neg.* Eadem scilicet ratione hic se gessit Petrus ac postea Martha, quam cum Christus interpellasset de ejus fide circa suam potestatem extinctos ad vitam revocandi, respondit, Joan. XI, 27: *Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei, qui in hunc mundum venisti.* Num propterea non credidit Martha, potuisse Christum mortuos excitare? Data enim Christi divinitate, cetera sequuntur: *Quia non est impossibile apud Deum omne verbum.*

28. Obj. tertia. Catholici interpretes non pauci hæc Christi verba de comestione per fidem exposuerunt. Ergo.

29. Resp. Hos non plures, sed paucos omnino esse, sex circiter aut septem, nec nisi post exortam Calixtinorum hæresim. Ut igitur præcipuum istorum telum retunderent, ex Joan. VI, 53: *Nisi*, etc. petitum, inficiati sunt, Christum hic locutum esse de reali Carnis suæ comestione (7). At immerito et contra communem interpretationem id inficiati sunt alioquin Calixtini ea verba

divina, qua homines adjuti proni et faciles redduntur ad amplectendam et observandam religionem christianam. Joan. VI, 63.

(1) *Introduction*, vol. II, p. 456, edit. VII; et vol. IV, pag. 522.

(2) *Excursus* IX *in Epist. ad Galat.*

(3) *Dissert. Theol. de notione vocis σὰρξ in Nov. Test.* Tübing. 1778.

(4) *Commentatio de vocum carnis et spiritus genuino*, etc. Tübing. 1732.

(5) *De potestate vocabulis σάρκος et πνεύματος in Nov. Test. subjecta*, Viteb. 1775.

(6) *De vocum σὰρξ et πνεῦμα in Pauli Epist. ad Galat. sensu.* Zwic. 1778. Bendsten refert hæc verba ad philosophiam orientalem (*Miscellan. Hafn.*); et Windischmann, *Die Philosophie im Fortgang der Weltgeschichte*, seu *Philosophia in progressu historiæ mundi*, part. I, lib. II, p. 1889, Bonnæ 1832, ostendit affinitatem ipsius cum opinionibus in theologia Sankhiana receptis.

(7) Nempe timuerunt, ubi non erat timor; uti enim suo loco videbimus, ex illis Christi verbis nullum erui potest præceptum de sumenda Eucharistia sub utraque specie.

urgere minime potuissent adversus Catholicos; imo et contra unanimem Patrum ac Conciliorum œcumenicorum sensum exposuerunt Christi verba, ita ut merito a Maldonato temeritatis nota iis inusta fuerit (1).

§ II.

Expenduntur verba institutionis Eucharistiæ.

30. Promissis suis stetit Christus, cum in postrema cœna nobis reipsa contulit Carnem suam ad manducandum et Sanguinem suum ad bibendum; illam, inquam, carnem, quam paulo post daturus erat in cruce pro mundi vita, et sanguinem illum, quem in remissionem peccatorum erat effusurus. Hanc institutionem referunt Matthæus XXVI, 26, Marcus XIV, 22, Luc. XXII, 19, Paulus, I Cor. XI, 23, iisdem pene verbis. Sic igitur admirabilem hanc institutionem describit S. Matthæus: *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite:* HOC EST CORPUS MEUM. *Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.* HIC EST ENIM SANGUIS MEUS *novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (2).

31. Controversia, quæ inter Catholicos et Sacramentarios, seu potius recentiorum Protestantium et Rationalistarum agmen, agitatur circa istorum verborum sensum, hæc est: utrum in nativa ac propria significatione verba illa intelligi debeant, prout cum universa antiquitate semper intellexit et accepit Ecclesia catholica; an vero in sensu metaphorico et figurato, ut contendunt Protestantes et Rationalistæ, qui eam a possessione sua exturbare nituntur. Cum protestantes receptam doctrinam impetere aggressi

(1) Loc. cit. in v. 53. Albertinus loc. cit. nec unum quidem ex SS. Patribus pro sua potuit afferre sententia; plerique vero ex doctoribus catholicis, quos recenset, aperte contrarium profitentur.

(2) Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε· τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πνάτες. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. cap. XVI, v. 26-28.

sint, in ipsos jure possemus totum probationis onus conjicere; ne tamen videamur intrinsecis etiam solidisque argumentis destitui, ita catholicæ Ecclesiæ interpretationem vindicamus.

32. Ac 1° si qua ratio esset inducendæ metaphoræ, ea foret, vel quia substrata materia sensum litteralem non patitur, vel quia sensum figuratum ipsa verborum formula insinuat, vel demum quia ex communi loquendi usu metaphora obvia est. Hæc sane præcipua est hermeneuticæ regula. Jam vero nihil ejusmodi in adductis Christi verbis occurrit. Non primum; siquidem, etsi maxime adversarii conati sint adstruere repugnantiam in reali Christi præsentia, tamen, ut postea ostendemus, id ipsis impossibile fuit. Non alterum; cum nullum vel leve indicium figuratæ locutionis in his verbis : *Hoc est corpus meum; hic est sanguis meus*, reperiatur. Non postremum, cum nuspiam receptum sit aut fuerit, per panem corpus humanum significari.

33. 2° Non solum *hermeneutica*, sed ipsa *philologia* a verbis Christi omnem amovet sensum figuratum. Nam verba, quæ Christus usurpavit in benedictione calicis, emphasim præ se ferunt, quæ in simplicem figuram cadere non potest; sic enim juxta græcam vim reddi ea debent : *Hic enim est sanguis ille meus, ille novi fœderis, ille qui pro multis in peccatorum remissionem effunditur;* quod nec adversarii dissimulant, inter quos Horneus, qui scribere non dubitavit : *Unaquæque syllaba in textu græco (præcipue vero articuli) insigniter emphatica est;* qui præterea hanc istorum verborum subnectit paraphrasin : *Hic est enim meus ille sanguis, omnibus judaicæ legis sacrificiis præfiguratus, præsertim vero effusione et aspersione sanguinis Agni Paschalis, ille sanguis sacrificii ad confirmandum novum fœdus mactati, ille sanguis mox effundendus pro multitudine, tam pro gentibus quam pro Judæis, in remissionem peccatorum, peccati sive originis sive actualis*, etc. (1). Quorsum vero hæc

(1) *An introduction to the critical study and knowledge of the sacred scriptures, fifth, edit. corrected*, seu : *Introductio ad studium criticum et cognitionem Sacrarum Scripturarum*, tom. II, pag. 514, edit V, emendata, Lond. 1826.

maxime emphatica verba? Nempe ut significaret Christus, si istos audiamus, vinum illud, utpote rubri coloris, fuisse symbolum sanguinis sui, et panem symbolum corporis sive *cadaveris exanguis*, quale est hominis in cruce mortui, quod *tam siccum est quam panis!* Quæ est expositio Wetstenii aliorumque haud paucorum Protestantium (1). Quis hoc ferat?

34. 3° *Ex parallelismo* inter verba, quibus usus est Moyses in pangendo Veteri Fœdere, et ea, quibus hic usus est Christus, dum Novum Fœdus suum sanxit. Porro, quod Moyses, Exodi XXIV, 8, dixit : הִנֵּה *Ecce sanguis illius fœderis, quod pepigit Jehova vobiscum,* idipsum, ut observat Glassius (2), Hebr. IX, 20, ubi eadem verba recitantur, sic a Paulo effertur : *Hic sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus.* Ubi notandum adverbium הִנֵּה *ecce*, rem ipsam, sanguinem scilicet, palam ostendere, nec admittere figuras, umbras aut metonymias ; ipsam, inquam, rem adesse præsentem particula hæc demonstrativa ostendit, ita ut sensus sit : ecce sanguis victimarum, quo jam in vos distributo aut sparso hoc Fœdus inter vos et Deum sancitur. Eamdem igitur demonstrationis, scilicet rei præsentis, vim habere omnino censendum est demonstrativum pronomen τοῦτο, quod pro, הִנֵּה ibi ponitur. Cum vero eadem verba recitentur a Christo in sacræ cœnæ institutione, ita ut Novum Fœdus sanciendo Dominus ad illud antiquum respexerit, et inde verba conjunctiva

(1) En verba Wetstenii ex ejus *Comm. in Matth.* XXVI, 28. pag. 519 : *Facile quidem*, inquit, *intelligimus*, *quomodo vinum rubrum possit significare sanguinem* (nempe quia Eustathius *in Iliad.* B.v. 234, Achilles Tatius, lib. II, v. 67, et Plutarchus *De Iside et Osiride*, pag. 313, vinum rubrum terræ aut uvæ sanguinem appellant!). *At non facile est intelligere, quænam similitudo intercedat inter corpus humanum et panem? Responderi tamen potest, cadaver exangue, quale est hominis in cruce mortui, tam siccum esse quam panis; deinde corpus Christi, si mystice consideretur ut caro sacrificii, alere mentem, ut panis corpus alit.* Quam plana hæc sunt et acute dicta! Attamen Kuinoel hanc expositionem sequitur, quam plurium interpretum, nempe protestantium, esse affirmat, in *Comm. in Matth.* XXVI, 28, pag. 512, edit. Lip.

(2) *Philologia sacra a Joan. Aug. Dathio vulgata*, Lips. 1776, lib. I, tract. V, pag. 395.

fœderalia mutuatus fuerit, discriminis causa duabus tantum voculis *meus* et *novi* additis : *Hic est Sanguis meus novi fœderis*, non est dubium, quin et hic vere præsens demonstretur Sanguis Christi in eucharistico poculo; et, propter paritatem rationis, etiam vere præsens demonstretur Corpus Domini his verbis : *Hoc est Corpus meum*.

35. 4° Id ipsum conficitur ex *adjunctis*. Christus enim instituebat et Sacramentum et testamentum; ab utroque autem omnis abesse debet metaphorica locutio, ac simplicissima communique sermone trita loquendi ratio in his adhiberi debet, ne in re gravissima detur deceptioni occasio; alioquin nullum censeretur testamentum, quo quis alteri legaret domum, domus autem nomine intelligeret ejus imaginem aut figuram (1).

36. 5° Ex difficultate extundendi sensum metaphoricum et figuratum, quem, relicto sensu litterali, consectantur adversarii. Ingenium suum torsisse veteres Sacramentarios ad assignandam in qualibet vocula figuram, quam frustra quærebant, supervacaneum esse arbitror ostendere, cum res notissima sit (2). Ast non minori labore Protestantes recentiores perperam insudarunt, nec scopum suum attigerunt. Alii enim, ut vidimus, panem significare Corpus Christi autumant, eo quod cadaver sit siccum et exsangue; vinum porro sanguinem repræsentare arbitrantur, eo quod utrumque sit rubri coloris, ut Wetstenius et Kuinoel (3); alii idem censent, quia Corpus Christi, cruci affixum, est alimentum animarum, ita ut sensus Christi verborum sit : *Hic est panis Corporis mei*, seu etiam : *Hic est panis fœderis mea morte instaurandi*, ut Eichhornius (4); alii volunt Christum appel-

(1) Cfr. Maldonatus, *Comm. in Matth.* XXVI, 26 et 28.

(2) Cfr. Bellarm. *De Sacram. Euch.* lib. I, cap. 8, ubi inter cetera refert, anno 1577 prodiisse libellum, *in quo ducentæ numerantur hæreticorum vel expositiones vel depravationes horum paucorum verborum : Hoc est corpus meum.* Ipsemet Cardinalis ibid. testatur, tot jam prodiisse ætate sua hæreticorum expositiones, ut fere numerari non possent. Nihilominus longum adhuc restabat iter usque ad nostros biblicos et rationalistas.

(3) Loc. cit.

(4) *Ueber die Einsetzung-Worte des H. Abendmahls*, seu *De verbis institutionis sacræ cœnæ*, in ejusdem *Allgemeine Bibliothek, seu Bibliotheca universali*, tom. VI, pag. 771.

lasse panem Corpus suum, præcipue in eum finem, ut inde intelligeremus, ejus passionem et mortem tam certo nostram esse *quam si ipsimet pro nostris peccatis pœnas dedissemus ac Deo satisfecissemus;* ita Winer (1); alii vocem *corpus* de corpore paschatis, de Agno paschali, cibo fœderali, Christum sumpsisse contendunt, ut G. Paulus (2), Kaiser (3), Stephani (4); alii autumant, illis verbis Christum significasse quasi receptionem quamdam universæ suæ doctrinæ, exemplo et morte ipsius confirmatæ, ut rursum G. Paulus (5) et Wegscheider (6); quidam tandem inficiantur, quidquam symbolis eucharisticis significari, ut Baumgarten-Crusius (7). Quasi vero hæc minime sufficerent, tum ad *orientalismum* ac *syriasmum* confugiunt (8), tum ad glossemata, quæ irrepserint in textus Lucæ ac Pauli (9), tum ad fictum illud *Protevangelium Aramæum,* ex quo autumant Evangelistas et

(1) *Comparative Darst. d. versch. Chr. Lehrbegr.* id est, *Comparativa expositio diversarum doctrinarum christianarum*, Lips. 1824, p. 78, Anmerk. 2, et *Catech. Heidelberg.* quæst. 78 et 79, pag. 559, ubi inter cetera hæc leguntur : *Num ergo panis et vinum sunt ipsum Corpus et Sanguis Christi? Nequaquam..... Christus non sine gravi causa sic loquitur* (panem appellans Corpus suum). *Videlicet, non solum ut nos doceat, quemadmodum panis et vinum corporis vitam sustentant, sic etiam crucifixum suum Corpus et effusum suum sanguinem vere esse animæ nostræ cibum et potum, quo ad vitam æternam nutriamur; verum multo magis, ut hoc visibili signo ac pignore nobis certum faciat, nos non minus vere Corporis et Sanguinis sui per operationem Spiritus S. participes esse, quam sacra ista symbola in ejus memoriam ope corporis percipimus; tum etiam, quod ejus passio et obedientia tam certo nostra sit, quam si ipsimet pro nostris peccatis pœnas dedissemus et Deo satisfecissemus.*

(2) *Comment.* III, pag. 557.

(3) *Biblioth. Theol.* II, pag. 38 et seq.

(4) *Das heil. Abendmahl*, scilicet : *Sacra cœna*, Landsh. 1811 et 1826. Juxta hunc auctorem vox *σῶμα* pro גּוּף הַפֶּסַח Rabbinorum, de *corpore paschatis*, seu de agno paschali, cibo fœderali sumitur.

(5) *Heidelb. Jahrb.* 1824, Nov. p. 1054. Juxta hunc auctorem phrasis : *Sumere Corpus Christi*, huic alteri æquivalet : *Ciceronem in succum et sanguinem convertere!*

(6) § 179.

(7) *Biblioth. Theol.* pag. 427.

(8) Kuinoel, loc. cit.

(9) In Comment. *De verbis instit.* loc. cit. tom. VI, pag. 759-772.

Paulum historiam de institutione eucharistica desumpsisse, nec bene illud intellexisse, aut in græcum non satis accurate transtulisse, ut Eichhorn (1), Kuinoel (2). Demum Paley fassus est, talem in Protestantium explicatione (quæ tamen ipsi placet) reperiri *difficultatem, quæ, ut minimum dicam*, *acrem investigationem et eruditionem requirit*, *quo amoveatur* (3). Ita quidem strenui ac magni inter suos nominis doctores omnia moliuntur, absurda quæque devorant, sese invicem lacerant et confutant, dummodo obvium et litteralem Christi verborum sensum declinent. Præclarus sane, si quis unquam, catholicæ veritatis triumphus!

37. 6° Denique ceteris omissis, *ex absurdis*, quæ ex adversariorum hypothesi profluerent, catholica veritas evincitur et confirmatur. Nisi enim in sensu litterali ac proprio ea verba protulisset Christus, Apostolos ipse decepisset et per eos Ecclesiam, quæ, ut ex dicendis patebit, semper ea litteraliter accepit; ac proinde Christus eam ineluctabiliter in turpem idololatriam conjecisset (4); quæ omnia absurda sunt atque a divina bonitate prorsus aliena.

38. Sive igitur verba illa, quibus Christus Eucharistiam promisit, sive ista, quibus eam instituit, in omnibus suis adjunctis

(1) Ibid. pag. 769.

(2) *In Matth.* tom. 1, pag. 713, edit. cit.

(3) *The evidence of christianity by W. Paley.* D. D. part. II, cap. 3, tom. II, pag. 91, edit. Edimburg. 1817. Cfr. Cl. Nic. Wiseman in op. *Horæ Syriacæ*, tom. 1, § 1 et seqq. Romæ 1828, ubi Hornæum egregie confutat.

(4) Antea Protestantes idololatriæ arguebant Catholicos, eo quod Sanctos invocarent eorumque imagines venerarentur, nunc, ea calumnia relicta, eosdem idololatriæ reos traducunt ob adorationem SS. Eucharistiæ. Cfr. inter cetera opusc. cui tit. *The letters of Omega and Omicron on transubstantiation, By The Rev. Francis P. Henrick*, Louisville, 1828, in quo minister protestans americanus acerbe conqueritur de pluribus idololatrarum myriadibus, vid. pag. 12 et seqq. et pag. 25 et seqq. Nempe vanissimi isti homines superbissime præsumunt, suis nugis et perpetuis contradictionibus se demonstrasse, contra apertam adeo Scripturarum auctoritatem et sensum perpetuum traditionalem Ecclesiæ catholicæ, non contineri in Eucharistia, nisi panis frustulum et vinum rubrum. Ecquis tantam ferat audaciam?

perpendamus, evidens est, Christum in Sacramento Eucharistiæ non tantummodo esse ut in signo, vel figura, aut virtute, sed vere, realiter ac substantialiter in eodem contineri, prout ex utroque capite demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

39. Obj. prima. Verba, quibus Christus Eucharistiam instituit, possunt, imo et debent sensu figurato intelligi. 1° *Possunt,* cum compertum sit, in Scripturis verbum substantivum *esse* passim in sensu *significandi* aut *repræsentandi* usurpari. Nam *a*) Gen. XLI, 26 : *Septem boves... sunt septem anni*; Dan. VII, 24 : *Cornua... reges sunt;* Matth. XIII, 38 et 39 : *Ager est mundus;* I Cor. X, 4 : *Petra erat Christus;* Galat. IV, 24 : *Hæc sunt duo testamenta;* Apoc. I, 20 : *Septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum. b*) Joan. X, 7 : *Ego sum ostium;* XV, 1 : *Ego sum vitis vera. c*) Gen. XVII, 10 : *Hoc est pactum meum. d*) Exod. XII, 11 : *Est enim Phase* (*id est transitus*) *Domini.* Hi porro textus paralleli sunt textibus Matth. XXVI, 26, Marci XIV, etc. (1). Quemadmodum igitur quadruplex illa textuum classis verbum *esse* in sensu *significandi* ac *repræsentandi* exhibent, ita pariter et isti. 2° Accedit consuetudo *figuram* ex nomine subjecti appellandi; quid enim communius quam de simulacris et imaginibus dicere : hic est Plato, hic est Socrates ? Ergo.

40. Resp. *Neg. antec.* Ad 1m, prob. *Dist. min.* Si parallelismus exurgeret ex similitudine *vocis* seu *verbi*, *trans.;* si exurgat ex similitudine *rei, neg.* Nisi enim ex rei similitudine petatur locorum parallelismus, ex sola similitudine vocis seu verbi nihil conficient adversarii. Ipsi enim congerunt nonnulla loca, in quibus verbum *esse* pro *repræsentare* aut *significare* ponitur;

(1) Omnes textus, quos huc referri autumant Protestantes, jam diu collegerat A. Clarke in op. *A discourse on the nature, institution and design, of the holy Eucharist, commonly caled the sacrament of the Lord's Supper,* secunda edit. Lond. 1814, pag. 51 et seq. ex eoque ceteri exscribere solent, et, perinde ac si Catholici nunquam eos excusserint, perpetuo obtrudunt, veluti novam difficultatem objicientes.

at Catholici iisdem opponunt mille alia, in quibus verbum *esse* proprie sumitur. Si ergo illi seligunt sua ut parallela, nostris rejectis; Catholici innumera proferunt ut parallela in sensu proprio, excludendo pauca illa, quæ pro se afferunt Protestantes; nec ullus patebit controversiæ exitus. Ut igitur aliquid proficerent, deberent ostendere aliquas in controversis locis inesse proprietates, quæ ipsa ad suam classem determinent.

41. Jam vero quid est parallelismus? En quid respondeant ipsimet Protestantes. Ernesti: *Proximum erit*, inquit, *considerare*, *an vera similitudo sit satisque similia sint loca, hoc est, an sit in utroque eadem res, non modo idem verbum* (1); cui Ammon vehementiorem hanc notam subjecit: *Tenendum itaque, similitudinem rei, non verbi, parere parallelismum*. Hanc regulam adoptavit etiam Horne (2). Hinc sequitur, non sufficere, ut verbum *est* in utrisque textibus occurrat; sed debet præterea ad parallelismum constituendum agi de eadem re vel subjecto.

42. Applicando porro hanc regulam locis controversis, facile est colligere, in nulla ex quatuor textuum classibus adductis reperiri parallelismum cum verbis institutionis. Ut enim cetera omittam, in illis semper agitur de *explicatione symboli*; in loco autem nostro agitur de *institutione alicujus symboli*, et de tali institutione, quæ non ex natura rei, sed ex sola pendet positiva voluntate instituentis; cum nulla intercedat similitudo inter panem et Corpus Christi. Quoniam igitur non agitur in objectis textibus de eadem re aut de eodem subjecto, nullus propterea habetur inter utrosque textus parallelismus.

43. Transmisimus autem primum membrum distinctionis, 1° quia plura ex iis locis, quæ adducuntur tanquam parallela in sensu *significandi*, reipsa talia non sunt; habito enim respectu aut ad subjectum aut ad prædicatum in illis locis sæpe verbum *esse* retinet proprium sensum. Ex parte quidem subjecti, cum

(1) *Instit.* pag. 61.

(2) Loc. cit. pag. 308. Cfr. etiam Jahn, *Enchiridion hermeneuticæ generalis*, Vien. 1812, cap. 3, *De locis parallelis*, pag. 81.

usurpatur tanquam specialiter modificatum ex occasionis circumstantiis et quasi spoliatum illa qualitate materiali, quæ identitatem cum alio subjecto destruit; sic cum Paulus dicit : *Petra erat Christus,* vox Petra non petram materialem declarat, sed mysticam seu spiritualem; quare Apostolus, ibid. : *Bibebant,* inquit, *de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus;* et hac ratione verbum *esse*, suam genuinam vim retinens, identitatem tantum exprimit similitudinis, quæ intercedit inter subjectum et prædicatum; nos porro ex difficultate idearum abstractarum ei substituimus notionem *repræsentationis.* Ex parte vero prædicati, cum istud tanquam adjectivum, vel epithetum subjecto tribuitur, cum scilicet subjecto tribuitur prædicatum tanquam concreta expressio qualitatum ad aliud subjectum pertinentium; ut si quis diceret : *Petra erat Christo similis,* ubi nomen Christi ex omni parte enunciat qualitates, quas quis in petra deprehendit, quæque præ se ferunt similitudinem cum Christo; et sic rursum verbum *esse* suam propriam retinet significationem, et exprimit identitatem qualitatum, quæ insunt subjecto et prædicato, ex quibus exurgit similitudo, quæ enunciatur inter subjectum et prædicatum (1). Id ipsum de ceteris ejusmodi locis dicatur.

44. Debemus ergo rejicere sensum literalem, si duo materialia objecta indicantur tanquam identica, ut in locis citt. in sua ordinaria significatione accidit. Sed hoc non habet locum, quando unus ex his terminis vage et indefinite profertur, atque existentiam subjectivam non habet, donec hanc alter terminus ipsi conferat. Christus enim non dixit : *Panis est Corpus meum*, sed *hoc,* quod nihil aliud est quam Corpus, quocum in fine sententiæ identificatur; quod magis ex græco textu : Τοῦτό ἐστι τὸ σωμά μου patet, ubi τοῦτο ad ἄρτον, ob generis differentiam, nullatenus referri potest (2).

45. Ad locum classis *d*) speciatim quod spectat, nempe

(1) Cfr. Maldonat. *In Matth.* XXVI, 26.

(2) Ex qua animadversione intelligimus, esse prorsus arbitrariam Kuinoelii glossam, qui in hunc loc. τοῦτο pro οὗτος ὁ ἄρτος positum esse autumat.

Exod. XII, 11 : *Est enim phase (id est transitus) Domini*, qui est ægis pro Zwinglio suæ figuratæ interpretationis, observat Rosenmüller, hebraice dativum esse : *Domino pascha seu phase hoc est* (1). Atqui hæc constructio semper significat aliquid *sacratum, dedicatum*, ut Exod. XX, 10 : *Sabbatum* (devotum) *Domino* (2), et XXXII, 5 (3), uti etiam v. 27 cap. XII Exodi, qui alludit ad v. 11, sic legi ad verbum debet : *Hoc est Domino sacrificium paschatis* (4), ubi sermo est de festo paschatis, non tanquam de emblemate *transitus Domini*, sed tanquam de ejus sacrificio et res, de qua ita sermo est, dicitur sacra Deo. Verbum hanc ideam exprimens debet sumi suo strictissimo sensu ac propria significatione, nam affirmat factum consecrationis ipsius. Reddendum ergo : *Hoc est festum paschatis sacrum Domino.* Ex quibus intelligimus, prorsus *atrum* fuisse spiritum illum, qui Zwinglio hunc textum proposuit (5).

46. Ad 2m, *Neg. parit.* Nam in his phrasibus explicatur symbolum ac figura jam pro tali habita. Simulacrum enim aut imaginem esse *figuram* est de ejus essentia, ac in ipsius definitionem necessario ingreditur *repræsentare;* hoc ipsum conventio, hoc oculi ipsi docent; ergo deest tantum notio, *cujus* sit. Non ita de pane res se habet, uti patet. Insuper, si nummum, cui regis imago impressa sit, exhibens, diceres : *Hic est rex*, intelligereris utique ; non item vero, si frustum auri ostendens iisdem verbis utereris.

47. Obj. secunda et inst. Atqui Apostoli non aliter quam sensu figurato accipere poterant aut debebant Christi verba : 1° quia probe noverant, rem plane impossibilem sibi exhiberi per verba litteraliter intellecta (6); non poterant proinde, etsi vellent, ea litteraliter sumere (7). 2° Quia animus ingenuus, et

(1) פֶּסַח הוּא־לַיהוָה.

(2) שַׁבָּת לַיהוָה.

(3) חַג לַיהוָה *festum Domino.*

(4) זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה.

(5) Cfr. Rosenmüller, *Schol.* in XII, 11, Exodi,

(6) Ita A. Clarke, op. cit. pag. 51, et Tomline, *Elements of christian Theology by George Pretyman* (Tomline) *Lord Bishop of Lincoln*, vol. II, pag. 184, 2a edit. 1799.

(7) Clarke, op. cit. pag. 51, Tomline loc. cit. pag. 198.

qui nondum omnem humanitatem exuit, non potest non ingenti horrore perfundi, incidens in eam cogitationem quod sibi vescendum sit carne ac sanguine hominis, nedum summi benefactoris, amici, magistri. Itaque discipuli Christi non sine cunctatione ac vehementi contradictione, quam aliis in rebus miris ac novis sibi visis præ se ferre non dubitarunt, fructum tam flagitiosum et inauditum tanquam legem imponi sibi passuri fuisse videntur. Quum vero in sacra cœna instituenda nihil eos offenderet aut in admirationem raperet, cogitasse videri debent de fructu, qui, quanquam sub imagine oblatus, tamen animo, non corpore perciperetur (1). 3° Quia Judæis eo tempore gravi lege interdictum erat, ne sanguine vescerentur, hoc ne iis quidem licebat, qui e paganorum numero inter Christianos recepti essent. Jam vero, si in sacra cœna instituenda Apostolis verus sanguis bibi visus esset, necesse erat, ut hunc usum a ceteris secernerent, et, quantum Christi sanguis a vetito potu distaret, aut ostenderent aut saltem vel leviter alicubi significarent. Verumtamen nusquam in Nov. Test. ubi Christianorum epulæ, quibuscum sacræ cœnæ usus conjungi soleret, commemorantur, ne minimum quidem additur, quod indicet corpore gustari Sanguinem et Corpus Christi (2). 4° Quia sensus obvius verborum Christi erat Apostolis sensus figuratus. Judæi enim pasche celebrantes dicebant : *Hic est panis afflictionis* (scilicet repræsentatio vel memoria illius panis), *quem manducarunt patres nostri in terra Ægypti*. Ergo viri (scilicet Apostoli) his phrasibus audiendis adsueti, eumdem plane sensum Christi verbis inesse intelligebant; item phrasis : *Corpus paschatis*, dicta de agno paschali, Apostolis speciem symboli suggerebat in verbis Christi (3). 5° Quia denique Christus syriace seu syro-chaldaice locutus est; porro in ea lingua *nullum vocabulum* habetur, quo *significandi, repræsentandi, denotandi idea exprimatur.* Hinc fit ut locutio

(1) Ita Schelz, *Die Chr. Lehre v. heil. Abendmahl.* seu *Doctrina christiana de sacra cœna,* Lips. 1824, pag. 70 et seqq. Quid porro per *fructum* sibi velit hic auctor, non satis intelligitur.

(2) Ibid.

(3) Sic Whitby, *Commentary on the N. T.* vol. 1, pag. 256, Lond. 1744.

illa : *Hoc est*, sæpe numero usurpetur in Sacris Litteris non alio sensu quam pro ista : *Hoc repræsentat* seu *significat.* Volens propterea Christus dicere : *Hoc repræsentat Corpus meum*, non aliter exprimere id potuit quam dicendo : *Hoc est Corpus meum* (1). Ergo, sive substratam materiam, sive indolem personarum, sive archæologiam, sive philologiam spectemus, constat, etc.

48. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. vel *neg.* vel *dist.* Si Apostoli *possibilitatem* aut *impossibilitatem* alicujus doctrinæ adhibuissent tanquam criterium ad Christi verba interpretanda, *trans.*; scilicet hæc objectio aliquam præ se ferret difficultatis speciem; si Christi auctoritatem, *neg.* Nam Apostoli, etsi pii, tamen ex classe illiteratorum erant, qui hanc unam propositionem putant esse contradictoriam, scilicet quod aliquid sit Deo omnipotenti impossibile. Christum vero omnipotentem esse Apostoli crediderunt, et ex pluribus ejus miraculis collegerunt, cum eum viderint mortuos suscitare, super aquas ambulare, aquam in vinum vertere, turbas quinque panibus satiare, etc.; quod pariter collegerunt ex doctrinis, quandoquidem postquam Christus, ex. gr., dixit : *Apud homines hoc impossibile est*, non addidit : *Sed apud Deum hoc est possibile*, sed potius adjecit : *Apud Deum autem omnia possibilia sunt.* Cfr. Matt. VIII, 10, IX, 28, XIX, 19, 26; Joan. XI, 21, 22, 41, 42, XX, 19 et 26 (2).

(1) Ita Horne op. cit. part. II, cap. 5, sect. I, tom. II, pag. 590.

(2) Recens auctor protestans Dr. Faber, *Difficulties of Romanism*, Lond. 1826. pag. 54, fatetur, nihil hoc argumentum valere, quod ducitur ex impossibilitate; nam asserit, veritatem hujus nostræ catholicæ doctrinæ de transsubstantiatione, seu de reali ac substantiali Corporis Christi præsentia in Eucharistia, æque ex positiva auctoritate solius revelationis pendere ac mysterium SS. Trinitatis. Quare non alia via nisus est se subducere ab illius pondere, quam eam negando. Optime Maldonatus in Matth. XXVI, 26 : *Multa in christiana religione difficiliora mysteria et ab humano sensu remotiora et nos et illi* (Calvinistæ) *credebamus, Trinitatis, Incarnationis Christi, carnis resurrectionis. Nullum eorum in Sacris Litteris tam dilucidis, tam perspicuis, tam disertis verbis explicatum erat. Cur illa credunt, hoc etiam non credunt? Cur in illis figuras non inveniunt, ubi Ariani, Marcionitæ, Manichæi, Origenistæ inveniebant? Hic inveniunt, ubi illi non invenerunt. Cur, quando semel religionis lineas egressi sunt, non fiunt*

Cum igitur diversam omnino semitam tenuerint Apostoli ab ea, quam tenent Protestantes ac Rationalistæ, subjicientes scilicet doctrinam examini rationis, ut de ejus veritate aut falsitate judicium ferant, ne locum quidem habere potest objecta difficultas; Apostoli enim captivabant intellectum in obsequium fidei, rationem auctoritati subjiciendo.

49. Ad 2m, *Dist.* Si corpus ac sanguis sumenda essent in propria specie, *conc.;* si sub symbolis et in specie aliena, *neg.* Utique inhumanum est homines vesci humana carne, quam ipsi dilaniaverint, ac sanguinem potare, quem ipsi fuderint; ast Dei hominis carne et sanguine per ingens prodigium sub aliena specie latentibus animam nutrire, se hac ratione arctissime conjungere cum benefactore omnium maximo, amico omnium fidelissimo, Salvatore demum ac Deo ipso, ad hauriendam omnium gratiarum copiam, et ad obtinendum immortalitatis ac futuræ resurrectionis pignus, non solum nihil habet quod offendat, sed argumentum est fidei ac dilectionis maximæ. Profecto novi nostri Capharnaïtæ, qui nihil nisi abjectum et carnale sentiunt ac sapiunt, ex eo offenduntur, quod omnium seculorum admirationem excitavit, et gratum animi sensum vel ab invito pectore extorsit. Nonne et ipsi matrum suarum lacte fuerunt enutriti, quod nihil est aliud quam quædam carnis et sanguinis humani modificatio?

50. Ad 3m, Eadem esto distinctio. Non enim opus erat Apostolis fideles de hoc discrimine admonere, cum res ipsa per se

graviter et rebus omnibus hæretici? Duæ, ut opinor, eos retinent causæ... Altera, quod sua eos incredulitas, quam pro fide ducem sequuntur, in hunc, qui magis apparebat, scopulum primum impulerit, in alios impulsura postea, cum minoribus in rebus exercitati ad majora molienda aptiores erunt. Habet enim hæresis et incredulitas, sicut omnis doctrina, methodum suam, ut ab his, quæ notiora nobis et propinquiora sunt sensibus, exordiatur, et per gradus ad majora remotioraque perveniat. Experientia docti loquimur; multos jam Calvinistas videmus, qui ingeniosiores et magis increduli, id est, magis Calvinistæ ceteris erant, eo jam pervenisse, ut, qua ratione hoc prius mysterium non credebant, nunc Trinitatis mysterium non credant, ceterosque Calvinistas, sicut Calvinistæ nos, tanquam nimis simplices et credulos rideant. Quid dixisset Maldonatus, si in nostros Rationalistas incidisset?

pateat. Falsum præterea est, nuspiam in Nov. Test. commemorari, aut ne minimum quidquam addi, quod indicet, in epulis Christianorum sacris ore gustari Sanguinem et Corpus Christi. Ecquid aliud sibi volunt verba Apostoli, I Cor. X, 16 : *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio Corporis Domini est* (1)? Ubi Κοινωνία sonat realem participationem, uti in v. 18 *participes altaris*, κοινωνοί dicuntur. Judæi porro ac ethnici non figuram carnis, sed carnem ipsam immolatam comedebant; ergo et Christiani, quibuscum illi conferuntur. Quid rursum aliud ferunt ejusdem Apostoli verba, ibid. XI, 27 : *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Domini* (2)? Ubi *reus* ἔνοχος, dicitur de pœna ob offensionem *personalem* (3), quod profecto de mero symbolo dici nequit. Hoc ipsum adstruunt, quæ subdit, ibid. v. 29 : *Non dijudicans Corpus Domini* (4). Quænam enim ratio aut necessitas haberetur hujus distinctionis, si Christi Corpus reapse non adesset? At adversariis nostris forsitan hæc erunt totidem glossemata, quæ in textum irrepserunt.

51. Ad 4m, Resp. 1o *Neg.* hunc ritum jam ætate Christi obtinuisse, ut Judæi in celebratione cœnæ paschalis illa verba proferrent. Nam neque in tract. *Pesachim*, neque in tract. *Beracoth*

(1) Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν;

(2) Ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου.

(3) Sane : *Reus* ἔνοχος dicitur de pœna, et quidem mortis, Matth. XXVI, 66, de addictione ad tribunal, ibid. V, 21 et 22; semel de objecto, quod offenditur, cfr. Jacob. II, 10 : *Erit omnium reus* (scilicet præceptorum). Item in jure Rom. *Reus læsæ majestatis.* Hoc certe de symbolo dici nequit. Quando Ariani statuas imperatoris Constantini male tractarunt, aulici ei blandientes dixere : En, quomodo facies tua limo operitur ac male fœdatur; Constantinus faciem suam manu explorans, respondit : Ego nihil sentio. Si Christi Corpus in Eucharistia non adesset, Paulus aptius et melius ex bonitate vel auctoritate Christi arguisset quam ex offensione *personali;* nam, qui regem non afficit injuria personali, non tenetur reus majestatis, saltem stricto sensu.

(4) Μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.

(in Talmude), neque apud veteres quoscumque verbum aliquod de hoc ritu occurrit. Omnium primus, sec. tandem XII, Maimonides illam formulam memorat; verum et ipse expresse testatur, hanc formulam, quæ stante adhuc secundo templo nondum obtinuerat, solum post vastationem templi et magnam captivitatem usu receptam esse, dicens : *Ecce autem formula hymni ejus, quem nunc temporis omnes omnino Judæi longe lateque dispersi ac dissipati ad mensam ineunte paschate recitant. Arrepto poculorum altero, ita dicunt : Ex Ægypto properantes excessimus. Tum vero hymnum incipiunt istum : Hic est panis afflictionis*, etc. (1). Accedit etiam quod in illo hymno una tantum commemoretur identitas qualitatis ; panis enim azymus, quem Hebræi comedebant, ipsis in mentem revocabat afflictionem, quam perpessi fuerant patres eorum in Ægypto ; contra vero Christi verba testamentaria sunt, ac novam institutionem referunt. Quare nulla reperitur inter utramque formulam necessitudo aut comparatio (2).

52. Ad alteram formulam quod attinet, ostendit Schoettgenius, גוף (*guph*, nempe *corpus*) esse syriacismum, qui perinde valet ac *veritas* seu *existentia realis alicujus rei*, ac propterea, si iisdem verbis Christus usus esset in institutione Eucharistiæ,

(1) Schoettgen. *Horæ hebraicæ et talmud.* tom. I, pag. 227.

(2) Cfr. ibid. qui præterea addit in rem nostram : *Ponamus vero, nondum tamen concedamus, verba isthæc ad ultimam antiquitatem pertingere, tamen non probant id, quod probare debent. Nam legitimus eorum sensus procul dubio talis est : Hic est panis, quem Deus nos hoc tempore comedere jubet, in memoriam rei, quæ circa exitum ex Ægypto cum patribus nostris gesta est. Qui sensus ex parte coincidit cum verbis Christi : Hoc facite in meam commemorationem. Porro verba ista non id notare possunt : Hic panis significat panem, vel est signum panis, quem majores nostri sub exitum ex Ægypto comederunt. Nam cuinam rei illa significatio conduceret? Deus præcepit, ut res ipsis quotannis in memoriam reduceretur, id quod ex Sacris Litteris constat; ergo panis ille nihil amplius significare potuit. Quæ verba Judæis nunquam in mentem venire potuerant, ad ea Christus quoque non respexit ; nec, si id fecisset, hoc, quod adversarii volunt, denotant; ex iis male explicatio verborum institutionis desumitur.*

magis confirmaretur thesis. Nam verba : *Hoc est corpus meum*, hunc sensum præ se ferrent : *Hoc sum ego ipse* (1).

53. Ad 5m, *Neg.* nullum in lingua syriaca vocabulum inveniri, quod ideam *significandi* aut *repræsentandi* exprimat. Etenim Cl. Wiseman productis auctoritatibus magno numero ostendit, in ea lingua 41, imo 54 voces haberi ad hanc ideam *repræsentationis* exprimendam ; quin etiam, ulterius progressus, demonstrat auctoritate scriptorum syrorum, Christum alia omnino ratione ab ea, quam tenuit, debuisse verba proferre, si intendisset solum symbolum sui Corporis in pane nobis relinquere, exclusa realitate (2). Adde, sensum verborum Christi a scriptoribus sacris, qui græce scripserunt, fuisse determinatum.

(1) Sed audiamus iterum Schoettgenium, qui ibid. pag. 228, hæc habet : *Nondum probatum est illud, usitatam fuisse Judæis hanc formulam* : זה גופו של פסח *Hoc est corpus agni pascalis ; adeoque res nullo adhuc argumento est adstructa. Deinde, quod vox* גופו *in hac locutione occurrit, id ex idiotismo linguæ, scilicet dialecti syro-chaldaicæ, qua Judæi tunc temporis utebantur, derivandum est ; dum corpus rei pro re ipsa dixerunt, quemadmodum σῶμα τῆς ἁμαρτίας et σῶμα τοῦ θανάτου dixit Paulus in Epist ad Rom. Observamus porro vocem* גוף *non frustra addi, sed ad denotandum id, quod Latini alias dicunt* ille ipse. *Si ergo Christus panem porrigendo dixisset :* זה גופי, *Hoc sum ego ipse, nimirum totus Christus, sequeretur hoc absurdum, quod Pontificii, si quis eorum invenisset, summopere exoscularentur, nimirum totum Christum cum solo pane exhiberi.* Auctor porro, qui hæc scribit, est lutheranus.

(2) Cfr. in erudito op. cit. *Horæ syriacæ*, §§ IV et seqq. Scopum, quem sibi proposuit, tanta auctoritatum et exemplorum copia obtinuit, ut Horne in VII editione introductionis suæ penitus sustulerit assertionem doctoris Clarke, quod lingua syriaca nullam vocem habeat ad exprimendam ideam *repræsentandi*. Inter ceteros scriptores syros, quos adducit Cl. Wiseman, eminet *S. Maruthas Tangritensis* Episcopus, qui floruit sub finem sec. IV, quique in *Commentario ad Evangelia* motiva institutionis SS. Sacramenti pandens, ita scribit : *Præterea etiam privati fuissent communione Corporis et Sanguinis fideles posteriores* (nisi hoc Sacramentum Christus instituisset) ; *sed nunc, quotiescumque ad Corpus et Sanguinem accedimus, et super manus nostras accipimus, sic credimus nos corpus amplecti, et nos carnis ejus et ossium ejus (participes fieri), juxta id quod scriptum est. Enim vero Christus illud non appellavit typum aut figuram, sed* (dixit) : *vere hoc est Cor-*

54. Obj. tertia. 1° Etiam post consecrationem vinum, Luc. XXII, 18, a Christo dicitur *generatio vitis*, et, Matth. XXVI, 29. *genimen vitis;* 2° uti et post consecrationem alterum symbolum pariter *panis* vocatur ab Apostolo, I Cor. X, 16. 3° Christus, ex Act. III, 21, remanet in cœlo usque in tempora restitutionis omnium; nequit igitur præsens esse in Sacramento (1). 4° Cogitari præterea nequit, Corpus et Sanguinem Christi etiamnum in cœna sacra vere exhiberi; quia, ex ipsorum formulæ istius defensorum sententia, Christo ad dexteram Dei exaltato nec corpus terrestre nec sanguis animalis esse potest. Sin autem aliud corpus, glorificatum quod dicitur, illi attribueris, nihilo magis fit clarum, ejusmodi corpus, ubicumque Eucharistia celebratur, vere adesse, vel saltem operari posse; namque commentum illud de unione sacramentali plane incomprehensa, at vero credenda, ad scholasticorum somnia omnino relegandum est. 5° Manifestum est, exhibitionem veri ac substantialis Corporis et Sanguinis Christi in sacra cœna plane nullius frugis esse; quippe quum effectus supernaturalis nec experientia percipi queat, nec aliud quicquam, quam quod simplici panis et vini usu, efficiatur. 6° Quæ quum ita sint, per se patet, Jesu Christo, qui sapientissime cultum Dei internum, eumdemque rationalem, præcepit (Joan. IV, 24; VI, 64; Rom. XII, 1; I Thess. V, 21), sententiam istam omnino attribui non posse, nisi luculentissimis

pus meum, et hic est Sanguis meus. Quid aptius ad confundendos nostros Protestantes *orientalistas?* Quid si adderetur, Christum Dominum minime lingua syra aut syro-chaldaica usum esse, sed peculiari dialecto, *hierosolymitana* nuncupata, quæ eadem est cum lingua rabbinica? Rem porro ita se habere, patet ex versione syriaca Nov. Test. in qua verba dialecto hierosolymitana a Christo usurpata, quæque referuntur ab Evangelistis, ex. gr. *Eli eli lamma sabactani,* aliaque ejusmodi, interpres syrus vertit in linguam syriacam. Jam vero lingua rabbinica seu dialectus hierosolymitana, vocibus ad significandam *representationem*, *figuram*, *symbolum* abundat, uti ostendit Cl. Drach, *Inscription hébraïque*, 2e edit. Rome, 1831, p. 33 et seq. Attamen nullus est inter Protestantes recentiores, qui hanc difficultatem e syriaco sermone petitam non urgeat!! Cfr. citt. *Letters of Omega and Omicron*, etc. pag. 10.

(1) Ita Horne loc. cit. et cum eo Faber et Tomline.

Scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit (1). 7° In tanta opinionum et superstitionum diversitate concludendum est, nullum alium fructum ex hac *symbolica* et *mnemonico-practica* institutione colligi posse quam *moralem* et *allegoricam* significationem, 8° præsertim quum hic ritus, quatenus vel vera vel symbolica quadam corporis humani manducatione et sanguinis humani potione continetur, etsi recentioris ætatis hominum judiciis et moribus non æque ac populorum antiquiorum opinionibus atque institutis conveniat, tamen nostra etiam ætate, dummodo sapienter et ævi cultioris ingenio accommodatus fuerit, in usum moralem optime converti potest (2).

55. Resp. Ad 1m, *Neg.* Nam de poculo diverso ab eo, quod fuerat consecratum, objecta verba protulit Christus, ut ex S. Luca constat, et nos inferius ostendemus.

56. Ad 2m, *Dist.* Emphatice tamen dicendo panem *hunc, conc.;* simpliciter Apostolus vocat panem, *neg.* Præterea etiamnum Catholici Eucharistiam vocant *panem sanctum vitæ æternæ*, dicunt : *Panem cœlestem accipiam*; attamen realem præsentiam probe credunt. Neque illud omittam, frequentissimum esse in Scripturis loquendi usum, ut res jam immutata priori nomine, quod obtinuerat, appelletur; sic Joan. IX, 17 : *Dicunt ergo cœco* (jam videnti); Exod. VII, 12 : *Devoravit virga* (jam serpens) *Aaron virgas* (jam versas) *eorum*, et alibi passim.

57. Ad 3m, *Conc. ant. Neg. cons.* Nam neque Catholici negant Christum in cœlo manere; hinc patet, rem reduci ad quæstionem philosophicam de *reduplicatione* seu *multilocatione* corporum, de *qua* postea. Sensum objectionis refellit Paulus, affirmans Christum sibi in itinere præsentem adfuisse, I Cor. XV, 8, coll. Act. IX, 5, XXII, 8.

58. Ad 4m, *Dist.* Cogitari nequit ab iis, qui negant tum Christi tum ceterorum hominum resurrectionem, uti faciunt adversarii nostri, *conc.;* a Catholicis, qui utramque credunt, *neg.* Nam hi cum S. Gregorio M. confitentur, Corpus Christi post resurrectionem esse *ejusdem naturæ et alterius gloriæ*, quam fuerit Corpus

(1) Sic Wegscheider § 177. (2) Wegsch. §§ 179 et 180.

passibile. Si ejusdem naturæ est Corpus Christi gloriosum, ac fuerit ante passionem, jam sequitur, et esse corpus *terrestre*, et Sanguinem *animalem* habere. Quod autem corpus gloriosum vocetur a Paulo *spiritale*, I Cor. XV, 44, ratione diversi status ita illud nominat.

59. Ridiculum porro se exhibet Wegscheider, dum ad scholasticorum somnia amandat commentum de *unione sacramentali*; cum illud omnium primus excogitaverit ipsius parens Lutherus in suo dogmate de *impanatione*. Jus porro clamat, *suum cuique esse tribuendum*. Nos ei tam præclaram gloriam non invidemus.

60. Ad 5m, *Neg.* nullius frugis esse exhibitionem Corporis et Sanguinis Domini in Eucharistia. Multiplicem ejus utilitatem superius commemoravimus. Denique, si Christus id præstitit, blasphemi tantum hominis est affirmare, ejusmodi exhibitionem nullius frugis esse. *Da amantem*, diceret S. Augustinus, *et sentit quod dico... si frigido loquar, nescit quod loquor.*

61. Ad 6m, *Dist.* Præcepit Christus cultum internum una cum cultu externo, *conc.*; ad exclusionem cultus externi, *neg.* ut ex dictis suo loco constat. Quod autem additur, non posse tribui Christo sententiam de reali Corporis sui præsentia et comestione, nisi *luculentissimis* Scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit, magis prodit scriptoris, quem impugnamus, impietatem. Etenim paulo ante scripserat: *Quod Apostoli, quibus lege mosaica strenue interdictum erat sanguine vesci, sacro quodam horrore perculsi ejusmodi epulas thyesteas* (a Christo propositas) *repudiaturi fuissent, si vero sanguine et corpore summi benefactoris ipsis vescendum erat* (1). Proinde juxta ipsum, si minus lucu-

(1) § 177, pag. 556. Quibus non contentus impudens homo, n. (2) hæc addit: *Cicero, De Nat. Deor.* lib. I, c. 26: *In Deo, quid sit quasi corpus, aut quasi sanguis, intelligere non possum; nec tu quidem; sed non vis fateri*, ibid. III, c. 16. *Quum fruges Cererem, vinum Liberum dicimus* (panem *corpus Christi*, vinum *sanguinem Christi*), *genere quidem nos sermonis utimur usitato; sed ecquem tam amentem esse putes, qui illud, quo vocatur, Deum credat esse?* Eo usque scilicet progressa est impietas Rationalistarum, ut, quod Cicero adversus Epicureos et Stoicos urget, ipsi applicent Eucharistiæ a Christo institutæ, ut eam irrisioni exponant!

lenter locutus Christus fuisset, eum minime intellexissent Apostoli; si verbis vero luculentissimis Corpus suum edendum et Sanguinem potandum dedisset, sacro horrore perculsi exhibitionem *suarum epularum thyestearum* repudiassent. Quærimus præterea, quibus luculentioribus verbis potuerint uti Scriptores sacri, ut testarentur, Christum nobis verum corpus suum manducandum, et sanguinem bibendum dedisse? Quid clarius, quid luculentius verbis Christi: *Accipite et comedite : hoc est corpus meum ; bibite : hic est sanguis meus?* Adeo enim luculenta sunt, ut tota archæologia et philologia, si superis placet, excussa, omnibus grammaticorum argutiis excogitatis, syriaco, orientali et occidentali sermone investigato, eorum tamen perspicuitatem hactenus adversarii nequiverint obscurare. Istorum enim lucubrationibus tanto molimine et impietate, addo et circulatoria jactatione editis, Catholici paucula illa verba opponunt, quæ sua quodammodo luce Protestantium et Rationalistarum oculos nimium cædunt (1).

62. Ad 7m, *Neg.* suppositum, in doctrina scilicet catholica reperiri opinionum diversitatem circa sensum institutionis; hanc relinquimus adversariis, qui rationis suæ judicium præferunt Christi et Ecclesiæ auctoritati, ut circumferantur omni vento doctrinæ. Quodnam majus incitamentum ad juste sancteque vivendum excogitari potest quam dogma de reali Christi præsentia? Hoc enim dogmate dignitas hominis adeo extollitur, ut ipsi vilescat quidquid divinum non est.

63. Ad 8m, Resp. novam hanc esse theoriam ac plane inauditam, ut veritates christianæ religionis, seu divinitus revelatæ, ab indole et moribus, a cultioris ævi ingenio, aut incultioris ruditate pendere debeant; ita ut si ævum incultius sit, aliqua veritas dici debeat revelata; si vero fuerit excultum, non amplius revelata sit. En quo dilapsi sint Protestantes ac Rationalistæ! Sane

(1) Sane Schlussembergius lutheranus ait, hæc Christi verba esse *tam clara, ut nullus Angelus e cœlis, nullus homo in terris possit clarius loqui.* Cfr. apud Herbermannum in *Vindiciis Bellar.* ad lib. III, *De Euchar.* Tamen Wegscheidero verba Christi minus luculenta sunt!

talis est origo progressus Protestantismi in hac veritate repudianda, ut de ceteris sileamus : ante Lutherum boni Catholici pro rudioris ævi ingenio fidem realis Christi præsentiæ sectabantur, prout et nunc sectantur, cum nullum progressum fecerint; at Lutherus, utpote minus rudis, rejecit transsubstantiationem; Zwinglius, Calvinus, Bucerus, imo ipse Melanchthon magis proficientes inficiati sunt realem Christi præsentiam; Rationalistæ ulterius progressi negarunt ipsam symbolicam repræsentationem; restat adhuc *moralis usus*, ut vocant, tanquam unicus fructus ex Eucharistia percipiendus. Expectamus fore ut, progrediente magis hominum ingenio, hoc etiam, quod isti reliquum fecerunt, si tamen aliquid est, ab eorum successoribus plane rejiciatur. Certe non desunt ex recentioribus hæreticis, qui pro solis Apostolis cœnam institutam esse affirment (1). Nobis interim post ea, quæ hactenus ex Sacris Litteris disputavimus adversus istos seculi hujus prudentes et sapientes, liceat solvere Deo Patri eucharisticum hymnum verbis ipsis, quibus usus est Christus Filius ejus : *Confiteor tibi*, *Pater*, *Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus*, *et revelasti ea parvulis. Ita Pater ; quoniam sic placitum fuit ante te* (2).

(1) Etenim Anabaptistæ et Mennonitæ cœnam sacram tantum ceremoniam ecclesiasticam esse docent, memoriæ mortis Christi recolendæ inservientem. Gerhard, x, 164, Sociniani et Arminiani Eucharistiam esse ritum *mnemonicum* a Christo præceptum contendunt. Quakeri usum cœnæ sacræ plane rejiciunt. Sic enim scribit Barclay, *Apolog. theol. vere chistianæ*, thes. 18, § 6 et seq. *Figura aliquando in ecclesia apostolica imbecillium causa celebrata*, *sed veluti umbra*, *ubi substantiam assecuti sumus*, *cessans*, *et hodie Christianis minime incumbens.* Nempe his recte applicaveris dictum Joel, I, 4 : *Residuum erucæ comedit locusta*, *et residuum locustæ comedit bruchus*, *et residuum bruchi comedit rubigo.*

(2) Matth. XI, 25.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex constanti et universa Ecclesiæ traditione evincitur.

64. Hic timidius Protestantes nobiscum pugnant. Licet porro Mornæus du Plessis, Chamierius, Albertinus, Claudius ex nonnullis subobscuris Patrum effatis ansam sumpserint nobis opponendi eorumdem auctoritatem, adeo tamen protriti sunt, ut recentiores Protestantes novam hanc aciem deserentes, denuo ad arcem, ut vocant, Scripturarum se receperint (1). Aliqui etiam ingenue fassi sunt, de causa actum esse, si quæstio ad Patrum auctoritatem revocetur (2). Nec mirum; floruerunt enim

(1) Quo tamen exitu, superiori proposit. vidimus. Ceterum Mornay du Plessis, omnium facile primus inter Calvinistas aggressus est, data opera, subsidium Patrum quærere ad calvinianam doctrinam adstruendam; ast ipsum et voce in privatis congressibus et scripto in libris editis plenissime confutavit Card. Jac. Dav. du Perron. Cfr. ejus *Traité du Sacrement de l'Eucharistie*, edit. 3e, in-fol. Paris, 1633. In scenam postea prodiit ex Calvinianis Dan. Chamiers, cujus *Panstratiam* edidit Bern. Turretinus anno 1626; potissimum vero Edmundus Albertinus in opere *De Eucharistiæ sive cœnæ dominicæ Sacramento libri tres*, quod vulgavit David Blondellus, Daventriæ 1654, vol. I fol. Hos confutavit Petrus Nicolius anno 1659 in præf. officii SS. Sacramenti; cui, cum respondere conatus esset Joan. Claudius minister charentonensis, iterum Nicolius eum repressit op. cui titulum fecit: *La perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie*, 1664. Ast Claudius, tum adversus hoc opus, tum adversus librum Jac. Novetii S. J. *La présence de J. C. dans le Sacrament*, insurrexit anno 1668. Tunc demum prodiit in lucem celeberrimum opus: *La perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie, défendue contre le livre du sieur Claude*, IV vol. in-4, Paris 1704, quibus accessit vol. V Renaudotii, una cum defensione *Perpetuitatis fidei*, in qua non solum argutiæ omnes Claudii dissipantur, verum etiam nova proferuntur monumenta ad perpetuam Ecclesiæ fidem confirmandam. Hoc opere Calviniani plane protriti sunt.

(2) Possem hic non pauca adversariorum testimonia congerere. Verum non est necesse, cum res notissima sit. Satis mihi erit afferre verba Hospiniani, qui in *Hist. sacramentariæ*, part. I, lib. VI, cap. 2, scribit: *Confirmare superstitiosorum hominum catholicorum sententiam phrases hyperbolicas primitivæ Ecclesiæ Patrum, SS. Cypriani, Ambrosii, Chrysostomi, Cy-*

Ecclesiæ Patres, cum dominaretur adhuc *incultioris ævi ingenium*, ideoque credebant realem Christi præsentiam in Eucharistia.

65. 1° Sane universalis constantisque Ecclesiæ traditionis, circa hujus dogmatis veritatem, tot sunt testes, quot Patres, quot pene sectæ sunt ante seculum XV ab Ecclesia divisæ, ac denique quot fere in Christianos ab ethnicis impactæ sunt calumniæ, ita ut vix aliud fidei nostræ dogma sit pleno adeo consensu firmatum. Ne tamen brevitatis limites, quos nobis proposuimus, prætergrediamur, adductis Patrum, qui ad priora secula spectant, præcipuis testimoniis, cetera in certas classes distribuemus, indicatis auctoribus, apud quos collecta reperiuntur.

66. Ex Patribus Apostolicis eminet sec. I°, S. Ignatius, qui in *Epist. ad Smyrnens.* cap. VII, de hæreticis Docetis seu Phantasiastis scribit : ***Ab Eucharistia et oratione abstinent; eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Servatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit*** (1). Sec. II°, S. Justinus, *Apolog.* I,

rilli, Augustini, etc. quibus majestatem quamdam et venerationem huic Sacramento conciliare voluerunt, non nuda et inania signa in cœna proponi, etc. Hospiniano plane consentit Wegscheider, qui, § 174, hæc habet : *Plerique* (*cur non omnes?*) *tamen antiquiores Ecclesiæ doctores, in eo convenerunt, quod sacramenti vim atque effecta per ambitiosam quamdam eloquentiam vel sermonis audaciam nimiis extollerent laudibus, ita ut, præsertim mysterii tremendi nomine illi indito, tum lectores, tum eos, qui postea cœna sacra fruebantur, horrore quodam sacro percellerent.* Nunc jam nemo est ex Protestantibus, qui ad Patres confugiat, ut subsidium suo errori quærat. Nempe victas hac in parte manus dederunt.

(1) Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρίστου, τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ χρηστότητι ὁ πατὴρ ἤγειρεν. Cfr. in hunc locum Cotelerius, qui observat adversus Dallæum, vocem προσευχῆς usurpasse S. Ignatium non latissimo modo, pro omni prorsus oratione, sed aut de prece mystica locutum esse, oratione nempe sollemni, qua corpus Christi conficitur, ut Hieronym. *Epist* 85, et *Ad Sophon.* 3, Augustinus lib. III *De Trin.* 4; prout εὐχή appellatur a Justino M. *Apolog.* 1ª, et Origene, tum VIII *in Celsum*, tum *ad Matth.* XV, 17, aut potius S. Martyrem intelligere ea voce preces liturgicas, sive Missam, juxta *Contstt. apostolic.* lib. 2, c. 54, Cyril. Hieros, *Catech. myst*, 5, et

n. 66, profitetur, Eucharistiam a fidelibus non sumi ut communem panem neque ut communem potum, sed *Incarnati illius Jesu et Carnem et Sanguinem esse edocti sumus* (1). S. Irenæus, *Contra hæreses,* lib. IV, disputans adversus hæreticos, qui negabant Christum Jesum esse Filium Creatoris, et Verbum verum corpus materiale assumpsisse, sic eos ex Eucharistia perstringit: *Quomodo constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, Corpus esse Domini sui, et calicem Sanguinis ejus* (2)? Et iterum adversus eosdem, qui præterea negabant futuram corporum resurrectionem, ita disputat ex Eucharistia: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam, quæ Corpore Domini et Sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo, quæ prædicta sunt* (3). Adeo igitur universæ Ecclesiæ, imo et hæreticis ipsis exploratum erat tribus prioribus Ecclesiæ seculis, in Eucharistia realiter Christi Corpus et Sanguinem contineri, ut ea veritate tanquam medio uteretur S. Irenæus, ad veritatem Incarnationis et futuræ resurrectionis comprobandam (4). Sec. III°, Tertullianus, *Cont. Marcion.* lib IV, cap. XL: *Acceptum panem, et distributum discipulis, Corpus suum illum fecit, hoc est Corpus meum, dicendo;* et lib. *De res. carnis,* cap. VIII: *Caro*, inquit, *Corpore et Sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.* Origenes, agens de sollicitudine auditorum in retinendo verbo Dei, sic eos adhortatur: *Volo,* inquit, *eos admonere religionis vestræ exemplis. Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis Corpus Domini, cum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid delabatur; reos enim vos creditis, si quid inde per negligentiam*

Zonaram *Ad can apost.* 11, et Neocæsar. 13, etc. adeoque rectam esse saltem quoad sensum allegationem Theodoreti, *Dial.* 3, Εὐχαριστίας καὶ προσφορὰς οὐκ ἀποδέχονται, *ab Eucharistia et Sacrificio*, etc.

(1) Ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι.

(2) Cap. 18, n. 4, edit. Mass.

(3) Ibid. n. 5.

(4) Cfr. Diss. III, Massueti adv. Grabium.

decidat. Quod si circa Corpus ejus conservandum tanta utimini cautela, et merito utimini : quomodo putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse quam Corpus ejus (1)? S. Cyprianus de lapsis accedentibus ad Eucharistiam, prius quam debita functi essent pœnitentia, scribit : *Vis infertur Corpori ejus et Sanguini; et plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negaverunt* (2).

67. Res nimis prolixa esset, singillatim ceterorum Patrum, Athanasii, Cyrilli Hierosolym., utriusque Gregorii, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Joan. Chrysostomi, Augustini, etc. recensere testimonia. Hoc insuper perinde foret ac actum agere, cum ea vulgatissima sint. Juverit propterea velut in synopticam tabulam Patrum doctrinam redigere, quæ non solum simplicem assertionem, sed argumenta exhibent, quibus catholica veritas probatur, et sola figura aut efficacia a Sacramentariis excogitata exploditur. Hæc porro ad decem præcipua capita revocantur. 1m Est eorum Patrum, qui expresse excludunt solam figuram; ita Ambrosius, Epiphanius, Eutymius, Joan. Damascenus, Theophylactus, etc. 2m Eorum est, qui docent, Christum in hoc Sacramento non solum fide, sed reipsa nobis conjungi et commisceri; neque solum per voluntatum concordiam, sed etiam per Corporis sui contactum nobis copulari; ita Joan. Chrysost., Hilarius, Cyrillus Hieros. et Alexandrinus, etc. 3m Qui extollunt charitatem Christi ex eo, quod nec pastores oves suas, nec matres filios suos carnibus propriis alunt, ut ipse Carne ac Sanguine suo nos pascit; ita S. Joan. Chrysost., Augustinus. 4m Qui rationem reddunt, ob quam Christus voluit sub speciebus panis et vini, et non in propria specie nobiscum manere, et Corpus suum manducandum nobis ac Sanguinem bibendum dare, scilicet ut fides probaretur et exerceretur, et ut sine horrore caro et sanguis

(1) *Hom.* XIII, *in Exod.* Aliud testimonium cfr. *Hom.* VII *in Levit.* Quod vero afferri solet ex *Hom.* V *in diversos*, eruditorum judicio spurium est.

(2) *Lib. de lapsis*, edit. Maur. p. 186. Alia ejusdem non minus luculenta testimonia pro veritate realis Christi præsentiæ in Euchar, confr. in editor. præf. § XIII.

ejus sumeretur; ita SS. Ambrosius, Augustinus, Cyrillus, Damascenus, etc. 5m Qui affirmant, grande in hoc Sacramento intervenire miraculum et divinæ omnipotentiæ opus; ita Justinus, Ambrosius, Chrysostomus. 6m Qui profitentur, hoc Sacramentum perfici per *veram conversionem* panis in Corpus, vel panem *fieri* Corpus, vel ex pane *fieri* vel *creari* Corpus Christi; et ad persuadendam hanc conversionem utuntur exemplis creationis et conversionis aquæ in vinum, etc. 7m Qui laborant, ut persuadeant fidelibus, in hoc mysterio non esse credendum sensibus, sed verbis Christi; et hunc articulum proponunt ut creditu difficillimum, et ideo Christi auctoritatem et omnipotentiam extollunt; ita Joan. Chrysostomus, uterque Cyrillus, etc. 8m Qui ex veritate hujus mysterii alia nostræ religionis mysteria confirmant; ita SS. Irenæus, Chrysostomus, Leo M., Hilarius. 9m Qui disserunt de Sacrificio incruento N. L. in quo non solum panem et vinum, prout exhibent passionem Christi, sed ipsum Corpus et Sanguinem Christi offerri et incruente immolari docent, ac fideles participes inde fieri affirmant ejusdem Corporis, quod a Verbo susceptum est in utero Virginis, et ex ea natum jacuit in præsepio, occisum est in cruce, ac post resurrectionem in cœlum assumptum est; ita Ignatius M., Cyrillus Hieros. et Alexandrinus, Chrysostomus. 10m Demum eorum, qui utuntur epithetis, quæ de figura tantum Corporis Christi inepte et ridicule adhiberentur; ut dum hoc mysterium vocant *terribile, horrendum, adorandum, panem vivum, inconsumptibilem cibum, sanctum et incorruptibilem*, *quem cum homo sumit Dominus ad ipsum ingreditur;* ut Ambrosius, Cyrillus, Augustinus (1), etc. Jam vero nunc sciscitamur ab adversariis, num hæc ulla ratione nudo signo aut figuræ aptari possint? Ergo aut Patribus omnibus

(1) Horum singula testimonia profert, evolvit et ab adversariorum technis defendit Bellarminus, toto libro II *De Eucharistia*, qui cfr. una cum vindiciis Viti Herbermanni. Idipsum copiose præstitit Card. du Perron in op. cit. *Traité du saint Sacrement de l'Eucharistie*. Contra Albertinum vero, qui impugnavit opus Card. Perronii, et adversus Claudium id ipsum præstitit auctor *Perpetuitatis fidei*, qui et ipse in quasdam classes Patrum testimonia redegit, tom. II, lib. IV, V, VI et VII.

valedicendum, prout prudentiori consilio nunc demum recentiores Protestantes fecere ad tuendam causam suam, aut victoria catholicæ veritati est ab ipsis omnino adscribenda.

68. II°. Liturgiæ omnes, quæ ante sec. XVI editæ sunt, uti scribit Le Brun, in eo conveniunt, ut adstruant realem Christi præsentiam (1). Has inter ceteros proferunt et illustrant præter Le Brun Card. Bona (2), auctor *Perpetuitatis fidei* (3), Card. Thomasius (4), Renaudotius (5), Assemanus (6), Mabillonius (7), Muratorius (8). Jam vero in his liturgiis, nulla excepta, rogatur Deus, ut panem per Spiritum S. *transmutet, transferat, convertat in Corpus,* aut *faciat* Corpus Jesu Christi *proprium,* quod pro nobis crucifixum est, et vinum pariter trasmutet, etc. in Sanguinem, qui pro nobis effusus est (9); seu simpliciter, ut

(1) *Explication de la Messe*, tom. III, diss. 12, art. 5, Paris 1741.

(2) *Rerum liturgicarum*, lib. 1, cap. 8, et seqq.

(3) Tom. III, liv. huitième.

(4) Opp. tom. I, part. 1. *De liturgia et psalmodia antiqua*, Romæ 1741.

(5) *Liturgiarum orientalium collectio*, Paris. 1716.

(6) *Codex liturgicus ecclesiæ universæ*, Romæ 1749.

(7) *De liturgia gallicana*, Paris. 1685.

(8) *Liturgia Romana vetus*, Venet. 1748.

(9) Innumera prope congeri possent testimonia ex liturgiis antiquis, quæ catholicum dogma de reali Christi præsentia clare adeo adstruunt, ut cæcus sit oporteat, qui id non videat. Exempli causa, ne longiores simus, unum vel alterum proferemus. In liturgia coptica, S. Basilii nomine inscripta, legitur : *Transfer eos* (panem et calicem), *ita ut panis quidem hic fiat Corpus tuum sanctum, et hoc mixtum in hoc calice Sanguis tuus pretiosus, ut sint nobis in præsidium*, etc. Et in liturgia græca Alexandrina S. Basilii et S. Gregorii : *Tu Domine voce tua commuta hæc, quæ sunt proposita* (scilicet panem et vinum). *Tu coram nobis positus, perfice nobis hoc ministerium plenum mysteriis, mitte super nos gratiam Spiritus Sancti, qui sanctificet et transferat hæc dona proposita in Corpus et Sanguinem salutis nostræ, et hunc quidem panem facias Corpus tuum sanctum*, etc, et rursus *hunc calicem sanguinem pretiosum testamenti tui novi*, etc. In Missali Gothico, seu Gallicano perantiquo, sic legitur in Missa de Epiphania : *Ut, qui tunc aquas in vina mutavit, nunc in Sanguinem suum oblationum vina convertat.* Et in Missa Dominicali sic habetur in oratione secreta : *Precamur mente devota te, Majestas æterna, ut operante virtute panem mutatum in Carnem, poculum versum in Sanguinem, illum sumamus in calice,*

in liturgia romana eaque antiquissima, (1) *ut nobis Corpus et Sanguis fiat D. N. J. C.* Argumentum autem quod ex liturgiarum consensu eruitur, est plane ineluctabile; etenim præterquamquod illæ ab apostolica traditione, saltem quoad rei substantiam, ad nos pervenerunt (2), et agitur in his de cultu publico, et fides patefit non unius aut alterius privati doctoris, sed ipsius Ecclesiæ. Accedit usus antiquissimus et universalis, qui per plura secula in Ecclesia viguit, ut Sacerdos administraturus Eucharistiam diceret, hostiam ostendens : *Corpus Christi*, et unusquisque responderet : *Amen*, id est, *verum est*, *ita est* (3). Merito propterea Grotius in *Voto pro pace contra Rivetum* : *Consensus*, inquit, *liturgiarum per omnia loca et tempora in precibus illis, ut Deus dona per Spiritum Sanctum sanctificet*, *eaque faciat Corpus et Sanguinem Christi*, *me dubitare non sinit*, *venire hoc a prima Apostolorum institutione* (4).

69. III°. Sectæ omnes, eæque antiquissimæ, vel a primis christiani nominis seculis ab Ecclesia Catholica separatæ, cujusmodi sunt Marcosiani, plures Gnosticorum familiæ (5), deinceps Nestoriani, Eutychiani, Armeni, Syri jacobitæ, Græci schismatici

qui de te fluxit in cruce ex latere. Post orationem vero dominicam prosequitur Sacerdos : *Libera nos a malo, Christe Jesu, Corpus tuum pro nobis crucifixum edimus, et Sanguinem sanctum tuum pro nobis effusum bibimus.* Surgat nunc Calvinus cum omnibus Calvinianis suis, ac eludat hæc testimonia, et interpretetur de *figura et symbolo* Corporis et Sanguinis Christi. Surgat Lutherus cum suis Lutheranis, et inveniat panem et vinum cum substantia Corporis et Sanguinis Domini. Porro, ut dicebam, innumera prope sunt ejusmodi documenta, quæ diversis verbis idem dogma adstruunt. Cfr. auctor. citt.

(1) Cfr. Muratorius, op. cit. Diss. *De origine liturgiæ*, cap. 2.

(2) Ibid. cap. 1.

(3) Origo hujus usus, respondendi *amen* aut post consecrationem aut ante communionem, repeti debet ex hæresi Docetarum; qui cum veram carnem in Christo non agnoscerent, nec proinde in Eucharistia, Ecclesia constituit, ut a fidelibus responderetur *amen* ad profitendam veram Carnem Christi in hoc Sacramento. Cfr. quæ etiam de hac voce scribit Moore, op. cit. ch. XX, p. 118 et seq.

(4) Opp. tom. IV, p. 670. Grotio alios adjecit Th. Moore op. cit. recentiores Protestantes, qui id ipsum fatentur, nempe Clarke, Wake, Bull, etc. Cfr. cap. 17.

(5) Cfr. Massuetus, Diss. I, in opp. S. Irenæi, art. II, § VI, et Diss. III, art. VII, n. 76 et seqq.

etc. uno ore hunc fidei articulum cum Ecclesia Romana profitentur, ut constat ex actis authenticis, publicis confessionibus, liturgiis, quæ adhuc supersunt (1).

70. IV°. Demum calumniæ ipsæ et exprobrationes ethnicorum adversus Christianos, id ipsum ostendunt. Eo enim spectant, quæ de epulis thyesteis, infanticidiis, anthropophagia, apud ethnicos divulgata erant, ut pote ex confusa notitia mysteriorum nostrorum exorta. Dixi *confusa*, siquidem Christiani tanta sedulitate mysterium eucharisticum ethnicis occultabant, ut mori potius quam secretum prodere mallent (2). Quis porro sibi persuadeat, etiam cum vitæ discrimine voluisse Christianos ethnicis subtrahere cognitionem eucharistici mysterii, si in hoc ipsi non agnovissent cum Protestantibus nisi nudum *symbolum*, *typum* aut *figuram*? Quanam ratione se gererent Protestantes et Rationalistæ, si in crimen et vitæ periculum hac de causa vocarentur? Attamen cum olim rumor illorum criminum non semel furorem popularem in Christianos excitasset, unde mota fuerit sævissima persecutio tanquam in homines impios, infanticidas et anthropophagos, qui carnibus infantis prius in clancularii coetibus occisi vescerentur, et sanguinem potandum adstantibus distribuerent; Christiani, qui tacentes suppliciis atrocissimis objiciebantur, insanum ejusmodi furorem cohonestare quodammodo videbantur. Si duo hæc simul conferantur, calumniæ scilicet ethnicorum et altum ac eloquens Christianorum silentium, ne mysterium pro-

(1) Cfr. auctores superius citati qui scripserunt de re liturgica.

(2) Summa prudentia enituit in responsione, quam paganis dedit, S. Blandina. Pagani enim a nonnullis servis catechumenis acceperant, reipsa Christianos vesci carne et sanguine humano in suis mysteriis; quare magis exarsit furor populi in Christianos. Judices voluerunt tormentorum vi adigere Sanctum et Blandinam ad hoc patefaciendum; ast Blandina respondit: *Qui fieri posset, ut infantes comederent, quibus ne sanguinem quidem animantium degustare licet?* En ex parte a servis patefactum mysterium Eucharistiæ paganis, et rursum occultatum ex Blandinæ prudentia, quæ negavit quidem flagitium Christianis impactum, sed occultavit, quod secreto arcano debebat custodiri. Cfr. *Acta Martyrum sincera* Ruinartii, pag. 51 et seqq. edit. Veron. 1731.

derent, aliud exurgit de fide priscæ Ecclesiæ circa realem Christi præsentiam in Eucharistia ineluctabile prorsus argumentum (1).

71. V°. Ad hæc accedit argumentum, quod petitur ex præscriptione. Fatentibus enim Protestantibus, cum sec. XVI° Zwinglius et Calvinus *sacrorum emendatores* exorti sunt, Ecclesia universa credebat realem Christi præsentiam. Porro unanimis hæc omnium christiani nominis gentium fides, in tot dissitis orbis plagis degentium, ex sola apostolica doctrina originem habere potuit. Quævis enim alia hujus consensus causa assignetur, inepta est et absurda. Fingere, ut adversarii solent, unum Paschasium Radbertum fidei immutationem in Ecclesiam intulisse, aut sensim sine sensu, nemine advertente, hanc mutationem irrepsisse, totumque Orientem et Occidentem pervasisse, vere est camelum deglutire (2).

(1) Cfr. Moore, *Voyages*, etc. chap. XIV, p. 74 et seqq. edit. cit. qui præclare hoc argumentum evolvit.

(2) Cfr. *Perpét. de la foi*, liv. IX. Admirabilis sane est Protestantium agendi ratio. Vidimus Hospinianum fateri, sibi suisque omnino adversari Patres, cum conspirent in admittenda reali Christi præsentia in Eucharistia. Zwinglius pariter professus est in lib. *De vera et falsa religione* : *Tempore Sancti Augustini opinionem de carne corporali jam victricem fuisse*. Grabius in annotationibus ad lib. V Irenæi, cap. 2, edit. Oxon. p. 399, adstruit, jam a tempore Concilii Nicæni tum realem Christi præsentiam, tum etiam transsubstantiationem agnitam et admissam fuisse, præsertim a Cyrillo Hieros. Gregorio Nysseno, Joanne Damasceno, *aliisque fortasse pluribus* Patribus propugnatam esse. Cfr. Massuetus, diss. III, n. 97. Tamen occinere non desinunt, a Paschasio Radberto primum in Ecclesiam anno 818 inductum fuisse dogma de reali præsentia ; ita ut in tanta monumentorum et criticæ luce Wegscheider, § 174, adhuc scribere non erubuerit : *At IX tandem seculo, Paschasio Radberto auctore, doctrina de præsentia physica, scilicet de substantia panis et vini per consecrationem in substantiam Corporis et Sanguinis Christi vere mutata, proposita ac divulgata est.* Tanta est hæreticorum perversitas voluntatis! Ceterum cfr. egregia dissert. Jo. Mabillonii, *De controversiis Eucharisticis sæculi noni*, quæ extat in *Thesauro theol.* Zachariæ. tom. X, p. 864., ubi et illud conficit Mabillonius § IV, controversiam, quæ extitit inter Paschasium et eius impugnatores, fuisse litem de verbis. Paschasius enim affirmaverat, carnem Christi, quæ est in Eucharistia, eamdem esse ac illam, quæ nata est ex B. Virgine ; alii autem negabant, et contendebant, eam locutionem adhibendam esse cum distinctione, ita ut debuerit dici, eamdem carnem *natura-*

72. Si argumenta hæc singula ad propositam a nobis veritatem adstruendam vim tantam habent, ut iis conscientia resistere nequeat, quid non efficient simul congesta? Dolendum nobis sane infelicitatis humanæ est documentum, quod præbent adversarii, dum, ut verbis Cl. Muratorii utar, cernimus, viros, Sacris Litteris impensam operam dantes, in magni momenti rebus, et e quibus æterna salus aut damnatio pendet, quam quisque opinionem falsam atque absurdam a pueritia et schola semel imbiberit, eam mordicus deinde et pervicacissime tueri, atque omnia tentare, ne victas unquam manus vel in rebus luce patenti circumfusis. Exorandus est in primis Deus, ut sincerum pacatumque animum et mentem, unius veritatis et pacis avidam, fratribus nostris, ab unitate Ecclesiæ sejunctis, impertiatur (1).

DIFFICULTATES.

73. Cum fere omnes Protestantium difficultates ex nonnullarum vocum ambiguitate, quibus veteres interdum usi sunt, enascantur, operæ pretium duximus, eas voces ad quasdam classes revocare, ut faciliori ratione, omni æquivocatione sublata, prædictis difficultatibus occurrere possimus. Ac 1° quidem Patres Eucharistiam appellant *figuram* ratione specierum, ratione corporis mystici Jesu Christi, quod est Ecclesia, ratione Corporis Christi in cœlo, ubi speciebus sacramentalibus non tegitur; interdum etiam ratione realitatis Corporis, quod per figuram exteriorem exhibetur; non igitur Eucharistia figura nuncupatur ad ejusdem realitatis Corporis Christi exclusionem. Id ipsum dicatur de appellatione *signi*, nempe suimetipsius, gratiæ, etc. 2° Vocant *panem*, quia est panis animæ, quia est ex pane, quia præ se fert species panis; non quod censuerint in ea manere substantiam panis. 3° *Typum* eodem sensu Eucharistiam dixerunt, quo vocarunt figuram, imaginem et signum, quia Christus in ea

liter, diversam *specialiter*, seu relate ad species panis et vini, sub quibus latet caro Christi in Eucharistia. Ex hac ipsa controversia cognoscimus sec. IX, apud omnes obtinuisse fidem de reali Christi præsentia in Sacramento.

(1) *Diss. de rebus liturgicis*, cap. 8, ubi detegit malam Binghami fidem.

sub alienis speciebus latet; quatenus vero *typus* sumitur pro signo rei absentis, nec est conjunctus cum re quam significat, negarunt Patres Eucharistiam vocari posse *typum* aut *symbolum, figuram* aut *imaginem.* 4° Sic cum vox *antitypon* plura ac diversa significet, ut symbolum rei præsentis ac latentis, adimplementum typi jam præteriti, typum etiam aut figuram alterius rei interioris aut etiam futuræ, semper tamen cum realitate conjuncti, Patres hac multiplici significatione vocarunt passim Eucharistiam *antitypum* aut *antitypa.* Prout vero *antitypum* significat signum vacuum rei absentis, inficiantur Patres, posse Eucharistiam dici antitypum aut antitypa (1). Habito porro respectu diversæ istius significationis, conciliantur, quæ sibi invicem opponi videntur Patrum dictiones. Nam Christi Corpus in Eucharistia, quatenus complet figuras Eucharistiæ, quæ in Vet. Testam. præcesserunt, est antitypum; quatenus in se continet figuram ejusdem Christi in cœlo regnantis, Eucharistia fit typus, sed plenus, non autem vacuus rei absentis. 5° Interdum Patres negant, *Sacramentum* esse Corpus et Sanguinem Domini; sed nomen Sacramenti stricto sensu accipiunt, prout species sensibiles sunt signum, typus aut symbolum rei latentis, nempe ipsius Corporis et Sanguinis. Sane species sacramentales, non sunt ipsum Domini Corpus aut Sanguis. 6° Dicitur a Patribus Eucharistia *spiritualiter* manducanda; at in oppositione ad man-

(1) Ut hæc clariora evadant, juvat exponere, quid litterali sensu sint typus et antitypum; sic enim sensus figuratus seu metaphoricus, illis vocibus expressus, faciliori ratione intelligitur. *Typus* itaque proprie est instrumentum quodcumque obsignans, sic litteræ metallicæ sunt typi; *antitypon* est figura per typum obsignata. Istud porro antitypon potest iterum fieri typus respectu alterius, ut patet ex lithographia, in qua littera seu figura, in lapide per typum expressa, fit typus respectu papyri, in quo eadem figura rursus imprimitur. Hæc transferendo ad sensum figuratum in argumento, de quo disserimus, Eucharistiæ typi fuerunt figuræ et symbola hujus Sacramenti, quæ in V.T. præcesserunt, ex. gr. Manna in deserto, agnus paschalis, etc. respectu harum figurarum Eucharistia est antitypum. Rursus species Eucharisticæ sunt typus et symbolum rei præsentis, at latentis, nempe Christi Corporis; et typus rei futuræ et absentis, nempe gloriæ futuræ, cujus ipsa pignus in se continet; quo sensu Eucharistia ex antitypo fit typus.

ducationem cruentam, capharnaiticam, quia animam nutrit; ac etiam pro eo quod est *invisibiliter*, quia cum fide et devotione sumi debet. 7° Seculo XI alii negarunt idem in Eucharistia adesse Christi Corpus, quod natum est ex B. Virg., passum et crucifixum; aliis autem idem affirmantibus. Jam vero dissidium non erat de substantia, sed *de statu et affectionibus* Corporis Christi. 8° Demum interdum nonnulli Patres tria distinguentes in Eucharistia, speciem nempe externam sensibus subjectam, substantiam intus latentem et solo fidei contuitu aspectabilem, atque mysticam quamdam Sacramenti significationem; hæc, inquam, distinguentes, negant partem illam externam seu visibilem esse Corpus, quod Christus nobis edendum dedit; internam præterea Sacramenti naturam, fidelibus satis notam, nonnisi leviter et quasi obiter attingunt, ut mysticas et allegoricas significationes consectentur (1). Hæc si præ oculis habeantur, facile erit per eorum applicationem disjicere, quæ ab adversariis contra catholicum dogma proferuntur. Itaque.

74. Obj. prima. 1° Patres apostolici nihil aperte de reali Christi præsentia scriptis tradiderunt; 2° alioquin philosophi ethnici perinde ac cetera dogmata sic et istud, imo istud præcipue impugnassent, aut Christianis saltem objecissent; quod tamen minime præstiterunt. Patres vero posteriores ita de Eucharistia loquuntur, ut evidenter supponant, illam nonnisi mystice seu typice et symbolice vocari Corpus et Sanguinem Christi. Etenim 3° S. Irenæus, *Contra hæres.* lib. IV, scribit: *Carnem nostram ali Corpore et Sanguine Christi* (2), et 4° Eucharistiam *duabus rebus consistere*, *terrena* (pane scilicet et vino) *et cœlesti* (id est est cœlesti gratia) (3). 5° Origenes vero, præterquam quod vocat Christi Corpus in Eucharistia *typicum* et *symbolicum* (4), 6° negat panem Eucharisticum comedentem

(1) Hujus agendi rationis exempla potissimum præbent, ut inferius videbimus, Origenes et S. Augustinus.

(2) Cap. 18, n. 5, edit. Mass.

(3) Ibid.

(4) Tom. XI, *In Matth.* in cap. 15, edit. Maur. p. 500. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τυπικοῦ καὶ συμβολικοῦ σώματος. *Et hæc quidem de typico et symbolico corpore.*

ex se sanctum efficere (1), aut utilem esse nisi pro suscipientis fide (2); 7° tum affirmat, nisi *spiritualiter* accipiatur illud dictum : *Nisi manducaveritis*, etc., litteram occidere (3); 8° scribens vero adversus Celsum, asserit, oratione panes fieri *quoddam corpus sanctum* (4), non igitur absolute; 9° sic *Hom. XXXII in Joan.* addit, *offulam*, quam Christus Judæ porrexit, ejusdem generis esse ac ea, quam dedit Apostolis, dicens : *Accipite, comedite*, etc. (5). 10° Sed palmaris est Origenis locus in *Comment. super Matth.* ubi hæc luculenter scribit : *Non enim panem illum visibilem, quem tenebat in manibus, Corpus suum dicebat Deus Verbum, sed verbum, in cujus mysterio fuerat panis ille frangendus. Nec potum illum visibilem Sanguinem suum dicebat, sed verbum, in cujus mysterio potus ille fuerat effundendus. Nam Corpus Dei Verbi aut Sanguis quid aliud esse potest, nisi verbum, quod nutrit, et verbum, quod lætificat cor* (6)? Quare recte omnino Iconomachi in Concilio Constantinopolitano vocarunt Eucharistiam *imaginem vivifici Corporis, quæ pretiose ac honorabiliter fit* (7). Ergo.

75. Resp. Ad 1^{m}, *Neg.* Etenim luculentissimum est testimonium, quod ex S. Ignatio attulimus, cui non pauca alia non minus clara pro reali Christi præsentia ex eodem S. Martyre adjici possent. Quod si ceteri Patres apostolici parcius scripserunt de hoc mysterio, ideo est, aut quia nulla illis se præbuit occasio, aut quia morem gesserunt receptæ jamdiu arcani disciplinæ (8). Ceterum plura monumenta illius ætatis deperdita lugemus.

76. Ad 2^{m}, *Dist.* Si novissent, *conc.;* secus, *trans.* Porro, ethnicos nonnisi confusam de Eucharistia notionem habuisse, constat ex vagis calumniis, quas superius recensuimus. Juliani autem apostatæ opera non omnia ad nos pervenerunt; ejus insuper impugnator S. Cyrillus Alex. silentio pressit, quæ spectant

(1) Ibid. p. 499.

(2) Ibid.

(3) Ibid.

(4) Lib. VIII, n. 33. Ἄρτους ἐσθίομεν σῶμα γενομένους... ἅγιόν τι.

(5) N. 17.

(6) *Commentar. Series in Matth.* n. 85.

(7) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. IV, col. 367.

(8) Cfr. Moore, *Voyages*, etc. loc. cit.

ad Eucharistiam ex prudenti œconomia. Etenim *plurima*, inquit, *de his alia et vera dicerem... nisi profanorum aures metuerem* (1).

77. Ad 3m, *Dist.* In ordine ad futuram resurrectionem, *conc.;* per panis et vini substantiam, *neg.* Ut patet ex orationis serie, atque ex scopo S. Martyris, qui, ut vidimus, ex Eucharistia intendit ostendere veritatem futuræ corporum nostrorum resurrectionis adversus Gnosticos (2).

78. Ad 4m, *Dist.* Affirmat S. Irenæus Eucharistiam consistere duabus rebus terrena et cœlesti, id est, *divina* et *humana* natura, quæ quidem humana natura de terra est et de Virgine assumpta, *conc.;* in sensu adversariorum, *neg.* Nam scopus S. Patris est adstruere veritatem carnis Christi adversus Docetas (3).

79. Ad 5m, *Dist.* Vocat Origenes Corpus Christi in Eucharistia *typicum* et *symbolicum* ratione *sacramenti* seu specierum, *conc.;* ratione rei contentæ, *neg.*

80. Ad 6m, *Dist.* Id est, negat Eucharistiam ex se efficere sanctum comedentem, aut utilem esse nisi pro suscipientis fide, ad evincendum, non sufficere materialem Eucharistiæ perceptionem ad hominem sanctificandum, sed præterea requiri internas animi dispositiones, *conc.;* ad excludendam realem Christi præsentiam ab Eucharistia, *neg.* (4).

81. Ad 7m, *Dist. Spiritualiter*, id est, sacramentaliter per oppositionem ad comestionem cruentam et carnalem, *conc.;* per solam fidem, *neg.*

82. Ad 8m, *Neg.* Nec enim ibi loquitur Origenes de Eucha-

(1) Lib. VII, tom. VI, pag. 249. opp. edit. Paris. 1638. Ἔφην δὲ ἂν καὶ ἕτερα περὶ τούτων πλεῖστά τε ὅσα καὶ ἀληθῆ... εἰ μὴ...... τὰς τῶν ἀμυήτων ἐδεδίειν ἀκοάς.

(2) Cfr. Massuetus, diss. III, n. 83. Sane sensum S. Martyris declarat integer ejus textus, qui sic se habet loc. cit. *Quomodo autem*, inquit, *rursus dicunt* (hæretici), *carnem in corruptionem devenire et non percipere vitam, quæ corpore Domini et sanguine alitur?*

(3) Cfr. Mass. ibid. n. 84 et seqq. ubi Grabium egregie refellit.

(4) Cfr. Huetius, *Origeniana*, lib. II, quæst. XIV, n. 2, et seqq. ubi hæc omnia Origenis loca discutit adversus Albertinum.

ristia, sed de cibis seu oblationibus, quæ per benedictionem sanctificantur; ut ostendit Huetius, et fatetur ipsemet Albertinus.

83. Ad 9m, *Dist.* Ejusdem generis quoad aliqua, seu quoad effectum et vim juvandi aut nocendi pro sumentis habitu, de quo hic disserit Origenes, *conc.;* quoad omnia, seu quoad naturam offulæ illius et panis eucharistici, *trans.* vel *neg.* Dixi *transeat,* cum nondum exploratum sit, utrum Origenes non censuerit, prout tenent Cyrillus et Anastasius Sinaita, offulam illam fuisse panem ipsum eucharisticum Judæ porrectum; et in hac hypothesi omnis evanescit difficultas. Si quis contendat, Origenem voluisse, quod offula Judæ data diversa fuerit a pane eucharistico, tunc dicimus juxta ipsius scopum, dictam ab eo fuisse ejusdem generis offulam cum pane eucharistico quoad vim et efficientiam (intra limites tamen suos) juvandi aut nocendi juxta suscipientis dispositionem (1).

84. Ad 10m, *Neg.* Nam inficiatur solum Origenes, *visibilem* panem et *visibilem* potum, seu species sacramentales, esse Corpus et Sanguinem Dei Verbi incarnati. Dum vero dicit, verbum, quod nutrit, et verbum, quod lætificat, esse Christi doctrinam, supposita veritate Sacramenti, deflectit ad allegoricam seu symbolicam expositionem ejusdem mysterii, prout facere consueverat. Etenim ibidem jam dixerat : *Panis iste, quem Deus Verbum Corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum... et potus iste, quem Deus Verbum Sanguinem suum fatetur, verbum est potans et inebrians,* etc. Sic alium sensum præter allegoricum de verbo Dei agnovisse Origenem liquet ex *Homil. XVI in Num. : Bibere dicimur,* inquit, *Sanguinem Christi, non solum Sacramentorum ritu, sed et cum sermones ejus recipimus, in quibus vita consistit* (2).

(1) Cfr. ibid. p. 180, et Nat. Alex. *Diss.* XVI, in sec. III, art. IV : *Utrum Origenes de Eucharistiæ Sacramento recte senserit*, recteque Origenem circa fidei nostræ articulum sensisse ostendit.

(2) Cfr. de hoc testimonio Origenis Maurin. edit. opp. t. III, p. 898. Siquidem ipse omnium primus ex duobus Mss. vulgavit. Ad sinceram porro Origenis sententiam vindicandam inter cetera observat, Origenem de mystica Sacramenti significatione per totum articulum disserere, verba institutionis Eucharistiæ allegorice interpretando de

85. Ad 11m, *Dist.* Iconomachi vocarunt Eucharistiam imaginem plenam, ideoque adorandam cultu latriæ, juxta ipsorum scopum, *conc.;* vacuam, *neg.* Vocabant enim hæretici illi Eucharistiam imaginem Corporis Christi, habita ratione Incarnationis, in qua Verbum corpus habuit in propria specie, dum in Eucharistia latet sub specie aliena. Exinde concludebant, hanc solam imaginem esse adorandam cultu latriæ, quem solum admittebant, respuentes cultum relativum Catholicorum. Ex quo patet, ipsos veritatem Corporis Christi in Eucharistia agnovisse; alioquin cultum latriæ minime admisissent. Attamen graviter vapulant a Concilio Nicæno II, quod præter receptum loquendi usum vocaverint Eucharistiam *imaginem,* quamvis plenam et non vacuam (1).

86. Obj. secunda. Saltem negari nequit, Patres latinos realem Christi præsentiam in Eucharistia non agnovisse. 1° Tertullianus enim scribit Christum non reprobasse panem, quo ipsum Corpus suum *repræsentat* (2). Qua vero ratione id præstiterit, 2° ipsemet exponit, dicens, Christum panem appellasse *Corpus suum*, ut intelligeremus, ipsum *Corporis sui figuram pani dedisse* (3); et clarius adhuc : *Acceptum panem et distributum discipulis, Corpus suum illum fecit, hoc est Corpus meum dicendo, id est, figura Corporis mei* (4). 3° Eadem ratione loquitur S. Hieronymus, qui, *Comment. in cap. XXVI Matth.* et ipse affirmat Christum *repræsentasse* Corpus et Sanguinem suum (5), et proinde, *In cap. LXVI Isai.* aperte negat, ab impiis recipi Corpus et Sanguinem Christi, di-

verbo Dei, quod instar cujusdam panis et potus cælestis *nutrit et lætificat*, *potat et inebriat præclare corda viventium.* S. Augustinus, *Serm.* CCLXXII, *ad infantes*, eodem fere modo, quo hic Origenes, disserit de altaris Sacramento, cum hoc tamen discrimine, quod S. Augustinus symbolicam mysterii eucharistici significationem ad unitatem fidelium in uno eodemque Christi corpore mystico, Adamantius vero ad verbum Dei deflectat. Uterque ipsam Sacramenti naturam, fidelibus satis notam, leviter et quasi in transitu attingit, unice attentus ad mysticas rationes aperiendas. Ita D. De la Rue.

(1) Cfr. Nat. Alex. *Diss.* IV, *in sec.* VIII, *De fide Iconomachorum circa Eucharistiam.*

(2) *Cont. Marcion.* lib. I, c. 14.

(3) Ibid. lib. III, c. 19.

(4) Ibid. lib. IV, c. 40.

(5) In vv. 26, 27 et 28, edit. Vallars.

cens : *Nec comedunt Carnem Jesu, nec bibunt Sanguinem ejus, de quo ipse loquitur : Qui comedunt Carnem meam et bibunt Sanguinem meum, habent vitam æternam* (1).

87. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist. Repræsentat*, id est, præsens Corpus suum efficit, seu præsens exhibet, *conc.; imaginem* tantum refert, *neg.* Familiarem porro fuisse Tertulliano vocem istam in sensu exposito, evidenter patefaciunt loca, quæ ex eo congessit Pamelius ; sic ex. gr. lib. *De Resur. carnis*, c.XVII, scribit : *Carnem etiam idcirco repræsentandam esse judico*, id est, *præsentem esse sistendam*, et *Contra Marc.* lib. IV, c. XXII, ait, quod Deus, *repræsentans eum*, nempe Christum in monte Thabor, *dixit : Hic est Filius meus*, et alibi passim (2).

88. Ad 2m, *Dist.* Ad evincendum contra Marcionem Christi Corpus non fuisse phantasticum, utpote quod sub specie panis delitescere potuerit, *conc.;* ad significandum, meram Corporis sui effigiem Christum in Sacramento reliquisse, *neg.* Hoc enim fuisset contra Tertulliani scopum ; etenim ipse ex dogmate, quod adhuc retinuerat Marcion de Eucharistia, vult ostendere veritatem Corporis Christi, prout pariter præstitit, ut vidimus, S. Irenæus, disputans adversus Docetas, qui eodem errore laborabant. Itaque *figuræ* nomine intelligit Tertullianus id, quod substantiam aliquam exterioribus signis circumscribit ; unde ait : *Vacua res, quæ est phantasma, figuram capere non posset*, cum solum corpus solidum sub figura latere queat. Quare Christi verbis hunc sensum assignat : *Hoc est Corpus meum*, id est, figura, quæ Corpus meum circumscribit, est Sacramentum, quo mei Corporis substantia continetur. Ex his duplici ratione catholicam veritatem confirmare possumus. Constat enim, Tertulliano auctore, 1° verum Christi Corpus in Eucharistia nobis donari ; siquidem in hoc Sacramento figuram accipere non posset, si res vacua et phantastica esset ; 2° nihil panis superesse præter speciem sive figuram ; ex Marcionis enim sententia sequeretur, figuram vacuam sub vacua figura delitescere ; quod quidem nun-

(1) In v. 17, in fine.

(2) Cfr. Pamel. not. 112, in lib. *De Resurrectione carnis*.

quam observasset Tertullianus, si panis substantiam cum ipsa figura et specie superesse sensisset (1).

89. Ad 3m, Responsio patet ex dictis, eo magis quod verbum *repræsentare* significet proprie *rem præsentem facere*, ut ex lexicis patet, et S. Doctor ibi opponat veritatem Corporis et Sanguinis Domini figuris hujus Sacramenti, quæ præcesserunt in Vet. Testam. (2).

90. In altero textu loquitur de ethnicis, qui carnis voluptatibus capti Ecclesiam non ingrediuntur, in qua soli fideles de Eucharistia cum fructu participant.

91. Inst. prima. S. Augustinus non poterat clarioribus verbis Catholicorum figmentum evertere. Nam, 1° præterquam quod passim Eucharistiam vocat *panem*, *figuram*, *signum* Corporis Christi, 2° *Epist. XCVIII* ad Bonifacium scribit, quod *secundum quemdam modum Sacramentum Corporis Christi Corpus Christi est* (3); et 3° in *Serm. ad infantes*, explicans, quid significetur per Corpus Christi in Eucharistia, ait : *Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus : Vos estis corpus Christi et membra. Si ergo vos estis corpus Christi et membra, mysterium vestrum in mensa dominica positum est* (4). 4° Hinc celebris illa S. Doctoris regula tradita, *De doct. christiana*, lib. III, c. XVI, ad distinguendum sensum figuratum a litterali : *Si præceptiva locutio est*, inquit, *aut flagitium aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam jubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est. Nisi manducaveritis, inquit, Carnem filii hominis et Sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitium videtur*

(1) Cfr. Maran in Præfat. Opp. S. Justini M. part. II, cap 9, n. 6.

(2) En integrum textum ex cit. edit. *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, et agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, et ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum, ut, quomodo in præfiguratione ejus Melchisedec, summi Dei Sacerdos, panem et vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui Corporis et Sanguinis repræsentaret.*

(3) N. 9.

(4) *Serm.* CCLXXII.

jubere; figura est ergo præcipiens passioni dominicæ communicandum, et suaviter atque utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro ejus crucifixa et vulnerata sit. 5° Recte propterea *Tract. XXV in Joan.* loquens de manducatione Corporis Christi, dicebat : *Ut quid paras dentes et ventrem? Crede et manducasti* (1). Nam 6° ut subdit *Tract. XXVI : Credere in eum hoc est manducare panem vivum; qui credit, manducat* (2). 7° Demum semper sibi constans S. Doctor, lib. *Cont. Adimantum*, c. XII : *Non enim*, inquit, *Dominus dubitavit dicere : Hoc est Corpus meum, cum signum daret Corporis sui* (3); porro si quis alteri aurum daret, subdit Albertinus, numquid recte de eo diceretur : non dubitavit aurum appellare, quod dabat? Ergo.

92. Resp. *Neg. ant.* Etenim inter Ecclesiæ Patres nemo fortasse reperietur, qui de reali Christi præsentia in Eucharistia expressius et copiosius disserat quam S. Augustinus. Exponens enim verba Psalm. XCVIII : *Adorate scabellum pedum meorum*, hæc nullo modo eludenda scribit : *Anceps factus sum; timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit cœlum et terram; rursus timeo non adorare scabellum pedum Domini mei*, *quia psalmus mihi dicit : Adorate scabellum pedum ejus. Quæro, quod sit scabellum pedum ejus; et dicit mihi Scriptura : Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quæro hic; et invenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus; suscepit enim de terra terram; quia caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam Carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam Carnem manducat, nisi prius adoraverit*, *inventum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando* (4). Alia plura ejusdem S. Doctoris non

(1) N. 12.

(2) N. 1.

(3) N. 3.

(4) N. 8. Hæc fere ad verbum mutuatus est S. Doctor ex S. Ambrosio *De Spiritu Sancto*, lib. III, cap. 11,

minus luculenta testimonia facili negotio congerere possemus, si opus esset, ex quibus ejus fides circa hunc articulum omnino cum reliquis Patribus et universa Ecclesia catholica evidenter convenire dignoscitur; sed, ut brevitati studeamus, iis afferendis supersedemus (1).

93. Ad 1m prob. *Dist.* Vocat *panem*, etc. ratione specierum, et quatenus est figura ac signum plenum, *conc.;* ratione substantiæ, et quatenus sit figura aut signum vacuum, *neg.* Responsio patet ex superius dictis et prænotatis.

94. Ad 2m, *Dist.* Prout *Sacramentum* est *signum rei sacræ,* ac relate ad species externas, *conc.;* prout adæquate sumitur una cum re contenta, seu juxta internam rei veritatem, *neg.* Quænam fuerit Augustino mens ex allatis ejusdem testimoniis evincitur; quibus et istud addere juverit desumptum ex lib. IX, *Confess.* c. XIII, ubi de piissima matre sua Monica loquens : *Memoriam sui,* inquit, *ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis.* Porro si ad altare dispensatur victima illa sancta, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, evidens est, juxta S. Augustinum, inspecta interna rei veritate, non *secundum quemdam modum,* sed vere realiter et absolute in Eucharistia contineri Corpus Christi, quo in mortem tradito redempti sumus.

95. Ad 3m, *Dist.* Supposita veritate realis Corporis Christi, *conc.;* ad hujus exclusionem, *neg.* Recolantur quæ diximus de Origene, et quæ prænotata sunt ad n. 8.

96. Ad 4m, *Dist.* Facinus videtur jubere in sensu carnali capharnaitico, quasi Caro Christi esset in frusta concidenda et manducanda, ut alias ipsemet exponit et declarat S. Augustinus (2),

ut adnotant hujus S. Patris opp. Maurini editores in hunc loc.

(1) Cfr. Dissertat. P. Bovii S. J. *De Sacramento altaris fides S. Augustini* in *Thesauro Theologico* Zachariæ, tom. 10.

(2) Audiamus iterum S. Augustinum, mentem suam exponentem *Tract.* XXVII *in Joan.* n. 5, ubi enarrans verba Christi : *Caro non prodest quidquam*, scribit : *O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam,*

conc.; in sensu catholico per sumptionem sacramentalem, qua juxta Apostolum I Cor. XI, mors Domini annunciatur, ideoque communicatur dominicæ passioni, *neg.*

97. Ad 5^m et 6^m, *Dist.* Loquens de fide, *conc.;* de Eucharistia, *neg.* Nempe locc. citt. explanat S. Doctor, quod dixerat Christus Judæis : *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille;* item, quæ addit ibid. Christus v. 35 : *Ego sum panis vitæ ; qui venit ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet unquam.* Quæ profecto de fide in Christum sunt; quamvis, ut animadvertimus, hæc dicta non fuerint absque relatione ad Eucharistiam.

98. Ad 7^m, *Dist.* Id est, non dubitavit Christus vocare *Corpus suum* signum seu symbolum externum ac sacramentale Corporis sui, quo Corpus ipsum continebatur, *conc.;* substantiam ipsam sub signo latentem, *neg.* Id patet ex scopo S. Doctoris, contendentis adversus Adimantum manichæum, vere potuisse sanguinem animalium vocari *animam* eorum, quia sanguis est in pecoribus animæ signum, quod per synecdochen dictum est *anima.* Id autem declarat exemplo Eucharistiæ, cujus signum seu symbolum externum dictum est a Christo Corpus suum; etsi reipsa non sit nisi veri ejus Corporis symbolum et signum, sub quo latet Christi Corpus. Exinde solutio profluit animadversionis Albertini ; siquidem inepte quidem de auro in propria specie, quod alteri præberetur, quis diceret : *Non dubitavit aurum appellare, quod dabat;* at recte, si aurum præberetur sub aliena specie.

99. Inst. secunda. Facundus Hermianensis *manifeste* realem

cum tu dixeris, nisi quis manducaverit Carnem meam, etc.... Non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt? carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Iste propterea est sensus, quem excludit S. Doctor, juxta quem utique flagitium juberi videtur. Verum de hoc aliisque S. Doctoris testimoniis, quibus heretici abusi sunt, cfr. Card. du Perron, *Réfutation de toutes les objections tirées des passages de S. Augustin allégués par les hérétiques contre le Sacrament de l'Eucharistie.* Vol. in fol. Paris 1624. Cfr. præsertim cap. 10, ubi textum, de quo loquimur, fuse exponit.

Domini præsentiam ab altaris Sacramento excludit. En ejus verba : *Sacramentum adoptionis suscipere dignatus est Christus, et quando circumcisus est, et quando baptizatus est*; *et potest Sacramentum adoptionis, adoptio nuncupari; sicut Sacramentum Corporis et Sanguinis ejus, quod est in pane et poculo consecrato*, *Corpus ejus et Sanguinem dicimus, non quod proprie Corpus ejus sit panis et poculum Sanguis, sed quod in se mysterium Corporis ejus Sanguinisque contineant. Hinc et ipse Dominus benedicens panem et calicem, quem discipulis tradidit, Corpus et Sanguinem suum vocavit. Quocirca, sicut Christi fideles, Sacramentum Corporis et Sanguinis ejus accipientes*, *Corpus et Sanguinem Christi recte dicuntur accipere, sic et ipse Christus, Sacramentum adoptionis filiorum quum suscepisset*, *potuit recte dici, adoptionem filiorum suscepisse* (1). Ergo.

100. Resp. *Neg.* Si quid enim evincunt objecta Facundi verba, evincunt potius *manifeste* realem Christi præsentiam in Eucharistia. Nam scopus ipsius est excusare seu benigne interpretari, quod dixerat Theodorus Mopsuestenus, cujus capitulum damnatum est in Conc. V generali, scilicet Christum adoptionem filiorum suscepisse, quum in Jordane baptizatus est. Quod ut efficiat, totus in eo est, ut evincat, recte dici potuisse a Theodoro Christum suscepisse adoptionem, quia adoptionis suscepit *Sacramentum*, nempe Baptismum, qui, licet improprie, attamen aliquo sensu potuit vocari *adoptio*. Hoc autem declarat exemplo Eucharistiæ, in qua etsi exteriores species non sint vere et proprie ipsum Christi Corpus et Sanguis, cum tamen sub se *contineant mysterium Corporis et Sanguinis ejus*, id est, Corpus et Sanguinem Domini, aliquo sensu, licet improprio, dicuntur Corpus et Sanguis Christi; cum tamen reipsa illæ non sint nisi *Sacramentum* seu *signum externum* ejusdem Christi Corporis et Sanguinis. Nisi enim Facundus veritatem Christi Corporis in Eucharistia credidisset, et credi ab omnibus pro certo habuisset, nunquam hoc argumento usus esset ad emolliendum Theodori effatum. Hoc vero magis clare elucet ex eo, quod ibidem dicat :

(1) Lib. IX, cap. 5. op. *Pro defensione trium capitulorum.*

Potest Sacramentum adoptionis (scilicet Baptisma) *adoptio nuncupari.* Nam quamvis Baptismus tantummodo sit *Sacramentum adoptionis*, hoc est visibile signum *adoptionis*, et non sit ipsa *adoptio*, nulla dubitatio est, quin homines, Baptismum recipientes, veram et non figuratam, adoptionem filiorum Dei accipiant. Ergo a pari juxta Facundum, etiamsi Sacramentum, id est, signum visibile Corporis et Sanguinis Domini *proprie non sit ipsum Corpus et Sanguis Domini*, qui tamen ipsum Sacramentum sumit, veram et non figuratam Carnem et Sanguinem Christi recipit; quia species panis et vini revera *in se mysterium*, hoc est, arcanam tremendamque præsentiam (1) *Corporis Sanguinisque* Domini *continent*, et nos in pane et poculo consecrato Carnem ejus et Sanguinem sumimus, ut diserte Facundus testatur (2).

101. Ex hactenus disputatis, circa germanam Patrum sententiam de reali Christi præsentia in Eucharistia, constat, optime quadrare in adversarios animadversionem ejusdem Facundi, qui cit. loc. hæc vere scripsit : *Quemadmodum calumniantium hæreticorum est, ex dubiis et obscuris, quæ certa et manifesta sunt, male interpretari; ita solitum est prudentiæ ac pietatis catholicæ, ex indubitatis atque evidentibus firmare ambigua, et latentia declarare* (3).

(1) Cfr. S. Joan. Chrysos. *Hom.* XIX *in Epist. ad Rom.* n. 6, qui *mysterium* appellat, *quod ignotum et arcanum est, quod mirabile sit ac præter opinionem.* Μυστήριον τὸ ἀγνοούμενον καὶ ἀπόῤῥητον, καὶ πολὺ μέν τὸ θαῦμα, πολὺ δὲ τὸ παράδοξον ἔχον.

(2) Cfr. nota Sirmondi in hoc caput, necnon Muratorius, op. cit. dissert. *De rebus liturg.* c. 8. Omnes siquidem antiquiores Protestantes opportune atque importune, ad impugnandam veritatem catholicam tum de reali Christi præsentia tum de transsubstantiatione, Facundi verba adferre et inculcare consueverunt, ut Cave, Fellus, Binghamus, etc.

(3) Initio cap. 5, de quo egimus.

PROPOSITIO III.

Ostendi nequit, dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia rectæ rationi adversari.

102. Majoris perspicuitatis gratia nonnulla præmittenda sunt, priusquam manum admoveamus ad evincendam propositionis veritatem.

103. Ac 1° animadvertimus, difficultates, quas præ se fert dogma de reali Christi præsentia in Eucharistiæ Sacramento, communes esse ceteris fidei nostræ mysteriis, cum omnia pariter mentis nostræ captum excedant.

104. 2° Profitemur, nulli nos peculiari philosophiæ placito exclusive adhærere ex tot, quæ circumferuntur circa corporum essentiam, nullumque eorum respuere, cui probati Philosophi ac Theologi calculum adjecerint, ut solverent difficultates, quas increduli aut hæretici urgent, quibus dogma catholicum velut impossibile et absurdum traducunt. Qui enim philosophiæ peripateticæ student, omnia exponunt juxta theoriam substantiæ et accidentium, quæ vocant absoluta. Hi negant, Christi Corpus in Sacramento esse in loco respectu sui; sed asserunt, illud solum esse in loco respectu accidentium panis, ibique existere per modum substantiæ, quæ abstrahit ab omni quantitate, qualitate, motu, situ, etc. De hac ratione fuse scholastici antiqui disserunt, nec ab ea abhorrere videtur Leibnitius ipse (1). Illi vero, quibus cartesiana principia arrident, quique corporis essentiam in actuali extensione in ordine ad locum constituunt, contendunt, omnes difficultates solvi posse per particularum corporis compressionem, sive mutuam partium accessionem (2). Qui tuentur Boschowichiana elementa seu puncta simplicia, censent, sese a difficultatibus expedire posse per partium, ut vocant, compenetrationem et respectum, quem corpora habent ad coëxis-

(1) *Syst. Theolog.* p. 228.

(2) Cfr. Gerdil in appendice ad opus: *Immatérialité de l'Ame contre M. Locke*, tom. III, p. 261 et seqq. opp. edit. Rom.

tentia corpora. Nos itaque, his aliisque placitis prætermissis, malumus negative sive via indirecta enunciatam adstruere propositionem.

105. Omnibus adversariis fatentibus, Eucharistiæ mysterium, perinde ac reliqua mysteria religionis nostræ, humanæ rationis captum superat. Jam vero implicat, ostendi posse quidpiam rectæ rationi adversari, quod eam excedit. Etenim, ut ostendi posset aliquid rationi adversari, deberet ostendi repugnantia intrinseca duarum idearum seu terminorum, quorum clara cognitio habeatur, ut comparari inter se possent ad eorum evincendam intrinsecam repugnantiam, circuli ex. gr. atque quadrati, quæ sese in eodem subjecto simultanee excludunt; comparari autem inter se nequeunt, quæ mentis aciem fugiunt et excedunt. Hæc porro applicantes casui nostro, sic progredimur: Ut ostenderent adversarii, realem Christi præsentiam in Eucharistia repugnare, deberent probe cognoscere intimam corporis essentiam et statum seu modum, quem dicimus sacramentalem, quo Christi Corpus existit in Eucharistia, ut ex eorum collatione repugnantiam evincere possent. Atqui, etsi daremus eos optime callere naturam corporis, nullam adæquatam ideam aut cognitionem habent status seu modi sacramentalis, quo Christi Corpus præsens est in Eucharistia; impossibile propterea ipsis est, instituere comparationem horum duorum terminorum; nequeunt proinde a fortiori ostendere eorum intrinsecam repugnantiam. Hinc fit, ut nullius ponderis sit quævis difficultas ab ipsis proposita, neque ulla prorsus sit, quæ hac indirecta ratione solvi non possit.

DIFFICULTATES.

106. Obj. prima. Dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia repugnat in se; destruit omnem certitudinem ex parte sensuum; scatet innumeris incommodis. Ergo. Ac 1°, fieri nequit ut Christi Corpus in Eucharistia præsens sit, quin detur compenetratio, et multilocatio: atqui utraque repugnat; compenetratio enim pugnat cum physicæ notionibus, sed illa etiam admissa in Christi Corpore, prout præsens est in Eucharistia, inde

sequeretur, aliud esse corpus a vero Christi Corpore diversum; corporis enim essentia in partium seu elementorum certo ac determinato modo seu nexu et dispositione consistit. 2° Repugnat præterea multilocatio, qua fieret 3°, ut idem corpus esset divisum a se ipso, ut 4° esset unum et multiplex pro multitudine locorum, 5° ut contrariis plane affectionibus in diversis locis subjiceretur, 6° posset ubique esse, 7° majus et minus, etc. Ergo.

107. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m autem prob. *Transmittimus maj. et min.* quoad compenetrationem, cum nostrum non sit quæstiones philosophicas expendere, multo vero minus dirimere. *Neg.* quoad multilocationem. Ceterum compenetrationis et punctorum simplicium systema nec unica nec tutior fortasse via est ad solvendas difficultates; nos alias præterea recensuimus. Ideoque duplici ratione peccat Bayle, qui nobis hanc obtrudit difficultatem : tum scilicet in eo, quod affirmet, non posse aliter quam per compenetrationem fieri, ut integrum Christi Corpus existat in Eucharistia; tum in eo, quod autumet, compenetrationem absolute ac in se repugnare, cum non pauci philosophi contrarium doceant; quod si hæc via ipsi non arridet, aliam eligat. Sicque responsio patet ad id, quod adjicitur de diversitate corporis, quæ inde exurgeret. Nec enim fidei dogmata permisceri debent cum placitis philosophicis, perinde ac si illa ab istis dependerent.

108. Ad 2m prob. *Neg.* vel *Dist.* Repugnat multilocatio naturaliter, *trans.;* supernaturaliter et in se, *neg.* Prætermissis enim omnibus Theologis, philosophi, iique gravissimi vel inter Protestantes, hanc repugnantiam minime noverunt; cujusmodi inter ceteros sunt Leibnitzius et Voet, professor et minister Ultrajectinus, apud Feller (1). Imo nec desunt, qui contendant, naturaliter etiam fieri quandoque posse, ut idem corpus duplicem habeat existentiam seu bilocationem (2), licet modus, quo id contingat, mente concipi nequeat. Verum ex eo, quod non assequamur, qua ratione id fiat, non ideo negare jure possumus, multo minus affirmare, illud repugnare. Profecto non melius as-

(1) *Catéchisme philosop.* tom. III, art. *Eucharistie*, § 441, n. 3.

(2) Ibid.

sequitur cœcus natus ejusdem corporis in pluribus speculis repræsentationem quam nos ejusdem corporis replicationem in pluribus locis; stulte tamen omnium judicio cœcus se gereret, si ex eo, quod rationem non concipit, qua multiplex ejusdem corporis repræsentatio eodem tempore in pluribus speculis fieri possit, eam contra ceterorum auctoritatem obstinate negare vellet. Recepta passim opinio est, præsentiam unius substantiæ respectu alterius, in sola consistere ejusdem immediata operatione in alteram; in hac hypothesi dici posset, Corpus Christi, potentia quidem extraordinaria, quæ tamen captu difficilis non est, producere eodem tempore per se absque causa intermedia illos effectus, quos prius producebant panis et vinum tot in locis, in quibus quotidie hoc mysterium celebratur, et sic præsens esse eodem tempore pluribus in locis (1).

109. Ad 3m, *Neg.* Sed idem corpus diversos tantum haberet respectus ad corpora coëxistentia, quod divinitus fieri potest.

110. Ad 4m, *Neg.* Ut ex dictis patet.

111. Ad 5m, *Dist.* Contrariis affectionibus subjiceretur accidentalibus et ratione loci, *conc.;* essentialibus et ratione subjecti, *neg.* Alioquin se mutuo destruerent (2).

112. Ad 6m, *Dist.* Pro ratione panis consecrati, *conc.;* absolute, *neg.* Quod si absolute dici nequit, Corpus Christi ubique esse, multo minus dici poterit immensum, ut nonnulli objiciunt; ad immensitatis siquidem proprietatem requiritur, ut illud, de quo immensitas prædicatur, sit infinitum actu ac natura sua, atque ab intrinseco immensum, ita ut nequeat non esse in omni loco; quæ certo Christi Corpori convenire nullatenus possunt.

113. Ad 7m, *Neg.* Neque enim multiplicitas respectuum seu relationum aliquid addit subjecto sic multiplicato. Atque hac ratione occurrendum est innumeris prope ejusmodi tricis, quas possemus jure contemnere.

(1) Cfr. Abb. de Lignac, *Présence corporelle de l'homme en plusieurs lieux prouvée possible par les principes de la bonne philosophie* Paris, 1764, nec non Monton S. J. *Meditazioni per fissar la credenza*, Medit. 23, *Della Eucaristia*, Ferrara 1803. Hauser, S. J. *Ontologia*, part. IV, art. V, § 579 et seqq.

(2) Cfr. Hauser, loc. cit. § 576.

114. Inst. prima. Saltem istud dogma omnem certitudinem destruit ex parte sensuum. Nam 1° sensus, facta etiam consecratione, non enunciant nisi panem. 2° Imo non ita pridem instituta a nonnullis analysi chymica cujusdam particulæ consecratæ, nulla in ea reperta est substantia animalis, sed solum substantia vegetalis; attamen nos credere teneremur, esse Christi Corpus. 3° De nulla itaque re certi esse possemus; 4° præsertim cum panis consecratus nos nutriat, et vinum inebriet, ac cetera præstent, quæ panis vinique substantiæ efficere solent. 5° Nec reponere juvat cum S. Thoma, accidentia, quæ, destructa panis vinique substantia, per miraculum absque subjecto subsistunt, illos ipsos effectus producere, quos substantia producere solebat sive passione sive actione, quia per modum substantiæ subsistunt; theoria enim de accidentibus absolutis tum a physica tum a sana philosophia rejicitur, cum species nihil aliud sint nisi materiæ modi et affectiones, quæ propterea nec Dei virtute ab ea separari possunt, prout separari nequeunt volitiones a voluntate. 6° Accedit, quod nec concipere nos possimus, qua ratione integrum humanum Corpus in parvæ hostiolæ spatio contineatur, 7° illudque majus minusve sit pro majori minorive hostiæ magnitudine, quæ si frangatur, pro fragmentorum numero crescat ejusdem corporis multiplicatio. Ergo.

115. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Sensus annunciant species sive apparentiam panis, *conc.;* substantiam seu naturam panis, *neg.* Officium enim sensuum, præsertim vero visus, non versatur circa corporis naturam aut essentiam, seu ut cum Lucretio loquar : *Nec possunt oculi naturam noscere rerum;* sed solum versantur circa existentiam, et ea, quæ apparent in eodem corpore; imo in hoc ipso corrigendi quandoque sensus sunt a ratione. Multo igitur minus eorum adhærere judicio debemus, cum nos commoneat divina auctoritas, non esse in Eucharistia nisi apparentiam panis, quam Deus vel per se vel per media sibi soli nota, destructa panis substantia, in nobis excitare potest (1).

(1) Cfr. Bergier, *Traité historique et dogmatique de la vraie Religion*, tom. IV, p. 341, et tom. X, p. 147 et seqq. Palmieri, *Analisi ragionata*, etc. tom. VI, p. 356 et seq.

116. Ad 2^{m}, Resp. I° *Dist.* Si posset analysis chimica institui *Corporis gloriosi*, adeoque *incorruptibilis*, cujusmodi est Christi Corpus post ejus resurrectionem, *conc.;* secus, *neg.* Resp. 2°, impietatem ac stultitiam adversarios hac vice fefellisse. Impossibile siquidem est, ut instituatur processus chymicus, ut vocant, nisi species panis corrumpantur, non secus ac quivis alius cibus in stomacho nostro, in quo, velut in elaboratorio chymico, dum fit nutritio, partes secernuntur. Ergo, quemadmodum cessat in stomacho nostro realis Christi Corporis præsentia, statim ac corrumpuntur Eucharisticæ species; sic cessat, dum per chymicam operationem eædem species immutantur. 3° Accedit, Deum, qui voluit latere Christi Corpus sub panis speciebus, has ipsas, destructa substantia, species offerre intuendas, dum in sua elementa hostia consecrata resolvitur.

117. Ad 3^{m}, *Neg.* sequelam. Seposita enim peculiari Dei auctoritate, nos tuto judicare possumus de objectis juxta id, quod de iis nobis sensus referunt. Sed neque in Eucharistia nos sensus decipiunt. Sensus enim nostri solum versantur circa species, nobisque referunt species panis et vini, quæ reipsa adsunt in Eucharistia; ideoque evanescunt nugæ omnes a Bayle excogitatæ.

118. Ad 4^{m}, *Dist.* Id est, Deus vel per se, uti supra dictum est, vel per media sibi soli nota ad exercendam fidem nostram eosdem producit physicos effectus, quos produceret substantia panis aut vini, si adesset, *conc.;* ipsum Christi Corpus, *neg.* Nos non tenemur modum exponere aut determinare, quo hæc fiunt, sed solum ostendere fieri posse. Id ipsum dicatur de ceteris omnibus, quæ circa species sacramentales accidere possunt, quæque non attingunt Corpus Christi gloriosum, quod harum affectionum aut passionum, in statu præsertim sacramentali, incapax est.

119. Ad 5^{m}, Transmittimus totum argumentum. Fides enim nos docet credere realem Christi præsentiam, non autem aut accidentia absoluta peripateticorum aut aliud quodlibet philosophicum systema. Fides semper simplex est, hominum additamenta ut plurimum implexa sunt ac difficilia (1).

(1) Cfr. Emman. Maignan Ord. Minim. *Philosophia sacra,* vol. I, cap. 22,

120. Ad 6m, *Dist.* Si existeret modo naturali, *trans.;* si modo sacramentali, *neg.* Responsio patet ex dictis.

121. Ad 7m, *Neg.* Sed Christi Corpus relationem seu habitudinem tantum habet ad majorem aut minorem hostiæ magnitudinem. Sic Deus neque crescit neque minuitur per creationem aut destructionem mundi, quem implet. Ex his etiam responsio fluit ad id, quod postremo loco objicitur, de corporis multiplicatione pro fragmentorum numero, ut patet ex speculi fracti exemplo; tot enim post speculi fractionem habentur ejusdem objecti repræsentationes, quot sunt speculi fragmenta.

122. Inst. secunda. Nemo inficias iverit, plurima incommoda, imo et absurda ex ejusmodi dogmate necessario profluere. 1° Atque in primis, quod Christi Corpus indignis profanationibus subjiceretur; 2° tum etiam quod præ se ferret figuram et affectiones panis; 3° quod panis verteretur ac immutaretur in Deum. 4° Falsum præterea esset illud omnium ore tritum axioma : Totum est majus sua parte; nam in ultima cœna Christus in manu sua, quæ est pars, gestasset Corpus suum, quod est totum. 5° Quare merito concludebat Tillotsonus, nec Apostolos credere potuisse Christo affirmanti, illud, quod in manibus gerebat, esse Corpus suum; ipsi enim per visum, gustum, odoratum et tactum certi efficiebantur de pane, quem maducabant, per solum auditum novisse poterant, Christum præbuisse Corpus suum; quomodo porro uni tantum testi fidere poterant, reliquis

prop. vi, n. 20, p. 878, Tolosæ 1661. Ex his patet, quam inepte, imo prorsus falso Beausobre, *Hist. de Manichée et du Manichéisme*, liv. v, ch. 1, § 12, scripserit : *On ne connoissoit point encore* (sec. iii) *de modes ou d'accidens sans sujet, et l'on connoissoit encore moins de translation des accidens d'un sujet dans un autre sujet. Nous sommes redevables de ces belles découvertes au nouveau mystère de la transsubstantiation.* Etenim nec innititur dogma de reali præsentia ac de transsubstantiatione systemati accidentium, quæ vocant absoluta, nec novum est mysterium transsubstantiationis. Utrumque enim dogma Patres quovis seculo crediderunt et propugnarunt absque doctrina peripatetica de accidentibus absolutis, et adhuc adstruitur uterque fidei articulus absque illa. Iteratis experimentis comperi, nullam esse incredulis et hæreticis validiorem rationem impugnandi doctrinam catholicam, quam mendacia et gratuitas assertiones.

quatuor testibus reluctantibus? 6° Multo minus nos credere possumus; siquidem per sensus physice nobis constat, Eucharistiam esse panem; esse autem Christi Corpus, non innotescit nobis nisi per moralia certitudinis argumenta. Atqui certitudo moralis prævalere nequit certitudini physicæ. Ergo.

123. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Neg.* Eadem nempe ratione, qua ejus divinitas, quæ omnia implet et ubique est, ab ejusmodi profanationibus non attingitur, neque proinde attingitur ejus humanitas glorificata ac in statu sacramentali, prout hic existit, cum sit illarum incapax. Homines sacrilegi sibi ipsis propterea nocent, non autem Christi Corpori, quod eorum affici contumeliis nullo modo potest; et ita de ceteris dicatur.

124. Ad 2m, *Dist.* Id est, uti jam innuimus, Deus excitat in nobis figuram easque affectiones, quas objective producebat seu excitabat in sensibus nostris substantia panis, *conc.*; ipsum Christi corpus subjective hanc figuram affectionesque subit, *neg.* Hujus rei possumus aliquod exemplum capere ex *petrificatione*, in qua licet petra succedat ligno, attamen petra retinet figuram et lineamenta omnia ligni; idem porro phænomenon in substantiis animalibus cernitur, ut in *ichthyolithis*, etc. Potest proinde tota substantia immutari, non immutata figura.

125. Ad 3m, *Neg.* Fides enim catholica docet, panem converti in Christi corpus, cui per concomitantiam, ut scholæ loquuntur, tum anima tum divinitas hypostatice unitæ sunt; nunquam autem docuit, *panem converti in Deum.* Somniant proinde increduli, dum absurda, quæ sibi animo fingunt, adscribunt fidei catholicæ.

126. Ad 4m, *Neg.* vel *Dist.* Si in eodem statu, seu eodem existendi modo, Christi corpus fuisset, *conc.*; si plane diverso, adeo ut in manu, quæ modo et statu naturali subsistebat, gesserit seipsum existentem modo et statu sacramentali, *neg.* Sic evanescit grandis illa difficultas, quam plenis buccis veluti novam ac insolubilem proposuit J. J. Rousseau. Eam jam sibi proposuerat et disjecerat S. Augustinus (1).

(1) *Enarr.* I in Ps. XXXIII, et *Enarr.* II in eumd. Psalm. Exponens enim, *Enarr.* I,

127. Ad 5m, *Neg.* Probe enim noverant Apostoli, auctoritatem Christi Filii Dei præferendam esse testimonio sensuum, quorum officium, ut sæpius diximus, non est renunciare substantiam alicujus objecti, sed objectivas tantum affectiones.

128. Ad 6m, *Neg.* pariter eamdem ob causam. Manifestam porro esse tum præcedentis tum hujus argumenti fallaciam, ex eo liquet, quod exinde sequeretur, Apostolos non potuisse sibi persuadere, Jesum Christum fuisse Deum simul et hominem; cum eorum sensus ipsis non exhiberent Christum, nisi ut hominem, ideoque humanam personam. At certum est, eos Christum ut Deum divinamque personam habuisse. Quod vero adjicitur de conflictu inter physicam et moralem certitudinem, jam pridem diluimus (1); quare non necesse est his nugis diutius detineri.

CAPUT II.

DE MODO QUO CHRISTUS FIT PRÆSENS IN EUCHARISTIA, SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE.

129. Conveniunt Lutherani cum Catholicis in profitenda reali Corporis et Sanguinis Domini præsentia in Eucharistia; dissentiunt vero circa modum, quo Christi Corpus et Sanguis in Sacramento præsentia fiunt. Unanimiter enim respuunt catholicam doctrinam de transsubstantiatione; at in diversas sententias abeunt in exponenda ratione, qua Christus fit præsens ac manet in Eucharistia. Nonnulli inter eos invexerunt unionem hypostaticam Verbi incarnati cum pane, quam unionem appellarunt *impanationem;* alii affirmarunt Christi Corpus esse *in* pane, *cum* pane,

verba : *Ferebatur manibus suis : Hoc vero,* inquit, *fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo; manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non invenimus; in Christo autem invenimus. Ferebatur Christus manibus suis, quando commendans ipsum Corpus suum ait : Hoc est corpus meum; ferebat enim illud* (corpus) *in manibus suis.* In Rhythmo etiam Ecclesiæ dicitur : *Se dat suis manibus.*

(1) Tract. *De vera religione,* n. 177 et seq.

sub pane, qua *consubstantiatione*, ut vocant, seu commixtione aut concomitantia duæ illæ substantiæ in Eucharistia ita uniuntur, ut neutra in altera includatur (1).

130. Contra hos hæreticos Tridentina Synodus, sess. XIII, can. II, decrevit: *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis et vini una cum Corpore et Sanguine D. N. J. C., negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiæ panis in Corpus, et totius substantiæ vini in Sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit.*

131. Ex hoc porro canone patet, 1° articulum *transsubstantiationis* esse dogma peculiare ac distinctum a dogmate de reali Christi præsentia et cessatione omnis substantiæ panis ac vini, merito propterea Pium VI, in Constit. *Auctorem fidei*, damnasse veluti *perniciosam, derogantem expositioni veritatis catholicæ circa dogma transsubstantiationis, ac faventem hæreticis*, propositionem XXIX synodi Pistoriensis, quæ tradit, in postremis his duobus articulis haberi plenam fidei doctrinam de Eucharistia (2).

132. Patet, 2° in dogmate *transsubstantiationis* inesse rationem, ut loquitur Bellarminus (3), existentiæ Christi et cessationis panis et vini in Eucharistia; ideoque rursum in censura apostolica doctrinæ synodi Pistoriensis loc. cit. merito notatam esse omissionem: *qua notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis tum etiam vocis ab Ecclesia consecratæ ad illius*

(1) Cfr. Bellarm. *De Euch.* lib. III, cap. II.

(2) Cfr. card. Gerdilius, *Animadversiones in notas, quas nonnullis Pistoriensis synodi propositionibus damnatis in dogmatica constit. SS. D. N. Pii* VI, *quæ incipit Auctorem fidei, Cl. Feller adjiciendas censuit* (si tamen Cl. Fellero tribuendæ sint; vid hic, tom. IV, pag. 428), § II, tom. XIV, pag. 315 et seqq. opp. edit. Rom. Sane Bellarminus loc. cit. n. II, tradit, Lutheranos magis reprehendere Catholicos, *quod transsubstantiationem faciant articulum fidei, quam quod eam defendant.* Adeo nempe explorata res erat, tum apud Catholicos tum apud hæreticos, definitam ut articulum fidei doctrinam de *transsubstantiatione.*

(3) Loc. cit. cap. 13, n. I.

tuendam professionem adversus hæreses, ac propterea illos decipi, qui autumant modum, quo Christus præsens fit ac existit in Eucharistia, neutiquam ad fidem pertinere.

133. Patet, 3° solam *transsubstantiationem* spectare ad fidem, minime vero varias illas ac multiplices rationes a scholasticis excogitatas ad eam explicandam; multo minus ad fidem pertinere plures paucioresve illas conditiones, quas iidem postulant ad veram proprieque dictam conversionem constituendam. Ceteris proinde omissis, nobis valde probatur sententia Vasquezii, quam adoptavit Franciscus Veronius (1), utpote quæ simplicitate sua se commendet, et faciliorem reddat hujus dogmatis vindiciam. Censet itaque Vasquez, transsubstantiationem in suo conceptu formali consistere in relatione (et quidem extrinseca et solius rationis) ordinis inter substantiam, quæ desinit, et eam, in quam desinere dicitur vi verborum Christi; ita ut *transsubstantiatio* nihil aliud addat reali præsentiæ nisi *cessationem panis in ordine ad realem Christi præsentiam*, quo verba Christi sint vera. Desinit autem panis substantia per destructionem (2).

134. Patet, 4° Dogma *transsubstantiationis* esse veluti sequelam alterius dogmatis de reali Christi præsentia; hoc propterea nondum constituto, perperam illud adstrueretur. Res proinde hic nobis est directe cum Lutheranis, nec nisi indirecte adversus Calvinistas ac Sacramentarios reliquos hic pugnare possumus, cum desit fundamentum. Quibus ita compositis, sit

PROPOSITIO.

Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam Corporis et Sanguinis D. N. J. C.

135. Hæc propositio est de fide, ut constat ex citato canone Conc. Tridentini. Sic vero ejus veritatem in primis ex Scripturis

(1) *Regula fidei*, § XII, n. 5.

(2) Cfr. *In* III *part. S. Thom.* tom. III, disp. 181, capp. 11 et seq. Nec ab eo dissentit quoad rei substantiam Bellarminus, loc. cit. cap. 18.

ostendimus. Lutheranis fatentibus, verba Christi in sensu litterali proprio accipienda sunt; atqui hæc Christi verba : *Hoc est Corpus meum*, in sensu litterali proprio solum Christi Corpus significant seu designant, non autem panem, cujus nulla fit mentio. Ergo, si solum Christi Corpus significant ad exclusionem panis, ut vera sit Christi propositio litteraliter intellecta, debuit necessario panis in Christi Corpus mutari seu converti. Hoc idem rursum sic brevius conficimus : Hæc verba : *Hoc est Corpus meum*, vel intelligunt adversarii de pane in Christi Corpus mutato, vel de pane ut panis est, seu de pane non immutato; si de pane mutato intelligunt, jam nobiscum sentiunt; si vero de pane non mutato, jam falsa esset eorum significatio; nam panis triticeus non est Christi Corpus (1).

136. Verum quod omnem dubitationem tollit circa germanum Christi verborum sensum est traditio. Etenim *pia antiquitas aperte satis declaravit, panem mutari in Corpus Christi, vinum in Sanguinem, passimque hic veteres agnoscunt* μεταστοίχειωσιν, *quam Latini transsubstantiationem recte verterunt... et quemadmodum igitur alias, ita hic quoque explicanda est Scriptura ex traditione, quam custos Ecclesia ad nos usque transmisit.* Ita Leibnitzius Lutheranus homo (2). Et sane nihil exploratius in tota antiquitate hoc dogmate est, ut constat tum ex Patribus tum ex liturgiis omnibus. Non pauca huc referuntur documenta, quæ jam adduximus, cum ageremus de veritate realis Christi præsentiæ ex traditione; quibus tamen nonnulla alia hic adjicimus. Itaque Patres passim docent, 1° panem et vinum verbis

(1) Cfr. Bellarm. ibid. cap. 19, Becanus, *Manuale controv.* lib. II, cap. 3, n. 9 et seqq.

(2) *Systema theol.* pag. 226. Nec ab eo dissentit Schultess, qui in *Annalibus theologicis* scribit : *Cum admittitur realis ac substantialis præsentia Corporis et Sanguinis Christi Jesu in Eucharistia, necesse est pariter admittere, quod panis ac vinum subeant mutationem incomprehensibilem aliquo determinato temporis puncto; et Ecclesia catholica nihil aliud efficit, nisi quod hoc punctum determinet. Eadem ratione ipsa potest litteræ Scripturarum inniti, quoniam in iis dicitur :* Τοῦτό ἐστι (*hoc est*), *nunquam vero :* Ἐν τούτῳ (*in hoc*). Cfr. Esslinger, *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, etc. 1832.

Christi in Corpus et Sanguinem *converti;* ita Cyrillus Alex. scribens in *Epist. ad Calosyrium : Convertens ea* (oblata) *in veritatem propriæ carnis*. Eusebius Emissenus, adducto exemplo creationis, S. Greg. M. aliique apud Bellarminum (1). 2° Affirmant panem *mutari, transmutari, immutari;* ita SS. Cyprianus, Cyrillus Hierosolym, Ambrosius, Gregorius Nsysenus, Joan. Chrysostomus, Joan. Damascenus, ibid. 3° Adstruunt panem *transire, transformari, fieri, transelementari* in Christi Corpus; ita SS. Remigius Rhemensis, Joan. Damascenus, Theopyhlactus, Augustinus, aliique passim (2). Ad hanc porro mutationem persuadendam utuntur exemplis petitis, ut vidimus, a creatione, conversione aquæ in vinum, etc. et expresse negant quidpiam remanere de pane ac vino post consecrationem. Sic enim inter ceteros loquitur S. Cyrillus Hieros. : *Aquam olim in vinum, quod sanguini affine est, in Cana Galileæ trasmutavit; et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quum vinum in Sanguinem transmutavit* (3)? Sic etiam S. Ambrosius : *Quantis,* inquit, *utimur exemplis? Probemus, non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit; majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ; quia benedictione etiam natura ipsa mutatur* (4).

137. Quod spectat ad liturgias, satis est recolere, quæ ex iis superius testimonia prolata sunt, ut evidenter constet, non aliam in universa Ecclesia fidem unquam viguisse. Ne denuo eadem proferamus, sufficiat hic verba canonis ethiopici referre, quæ ita se habent : *Ostende faciem tuam super hunc panem et super hunc calicem, quos proposuimus super hoc altare spirituale*

(1) Lib. III. cap. 20.

(2) Ibid.

(3) Τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν, οἶνον μεταβαλὰν εἰς αἷμα. *Cat. myst.* IV, n. 2. Hoc ipsum pariter inculcat n. 6, imo in tota hac Catechesi, quæ de hoc argumento est. Cfr. Toutteus, Diss. III, cap. 9. Quemadmodum vero Cyrillus hanc conversionem vocavit μεταβολὴν, *mutationem*, sic Greg. Nyss. eam modo vocat μεταποίησιν, quæ vox pariter significat *mutationem*, modo μεταστοίχειωσιν, *transelementationem*, Joan. Chrysostomus μεταῤῥύθμισιν, *transformationem.*

(4) Lib. *De Myster.* cap. 9, n. 50.

tuum; benedic, sanctifica et purifica illos; *et transmuta hunc panem, ut fiat Corpus tuum purum, et quod mistum est in hoc calice, Sanguis tuus pretiosus.* In hæc porro verba sic animadvertit Renaudotius : *Veram mutationem significat vox æthiopica, rei scilicet unius in aliam*, *ut agnoscit ipse Ludolfus in lexicis suis, multique Scripturæ loci*, *in quibus usurpatur, palam faciunt. Si vel levissima de ejus significatione esset dubitatio, vox coptica, cui respondet, et versiones arabicæ illam plene discuterent* (1).

DIFFICULTATES.

138. Obj. prima. Christus, Joan. VI, 51, dixit : *Ego sum panis,* quin se in panem immutaverit ; ergo neque, cum dixit : *Hoc est Corpus meum*, panem convertit in Corpus suum. 2°, Hæc præterea propositio : *Verbum caro factum est*, est vera, quamvis duæ fuerint in Christo naturæ ; cur ergo vera non erit hæc alia : *Hoc est Corpus meum*, si fuerint in Eucharistia duæ substantiæ? 3° Hinc de ferro candente ac de dolio vinum continente vere dicitur : *Hic est ignis... hoc est vinum*, etsi nulla aut in ferro aut in dolio facta fuerit immutatio. 4° Hac de causa Apostolus sexies Eucharistiam vocat panem ; præsertim vero I Cor. X, 16, ubi scribit : *Panis*, *quem frangimus*, *nonne parti-*

(1) *Collect. liturgiarum orient.* tom. 1, pag. 504 et 527, Paris 1716. Cfr. etiam ibid. ejusdem *Comment. ad liturg. copticam S. Basilii;* item Muratorius, diss. cit. cap. 9 et seqq. Tam clara, tam luculenta sunt testimonia, quæ in omnibus, quotquot supersunt, veteribus liturgiis de hoc fidei dogmate reperiuntur, ut sola incredulitas hæreticorum possit sibi vim inferre, ne eorum pondus sentiat. Cum vero illa omnibus obvia sint, supervacaneum censemus ea hic exscribere. Subjiciemus potius præclaram observationem Cl. Moëhler, qui in *Symbolica*, tom. 1, pag. 361, loquens de transsubstantiatione, scribit : *Cette doctrine occupe une place importante dans le système catholique. Et qui ne pense aussitôt au changement moral qui transforme tout notre être? Qui ne se rappelle que l'homme terrestre finit et l'homme céleste commence, tellement que ce n'est plus nous qui vivons*, *mais c'est le Christ qui vit en nous?.... Cette même croyance est l'expression la plus formelle de l'objectivité de la nourriture divine*; *car elle nous montre la substance matérielle anéantie devant l'aliment supérieur.*

cipatio (græce κοινωνία, *communicatio*) *Corporis Christi est* (1)? Si panis autem nomine intellexisset ipsum Christi Corpus, inepte prorsus dixisset, Corpus Christi esse communicationem ipsius Corporis Christi. Ergo.

139. Resp. ad 1m, *Dist.* Ita tamen, ut addiderit *vivus*, ostendens sic figurate se loqui, *conc.*; secus, *neg.* Jam vero in verbis consecrationis, Lutheranis fatentibus, Christus adhibuit locutionem in sensu litterali proprio.

140. Ad 2m, *Neg.* paritatem. Ad hoc enim, ut ea propositio ad Lutheranorum propositum esset accommodata, debuisset Christus dicere : *Corpus meum factum est panis.*

141. Ad 3m, *Dist.* Quia sic fert receptus apud omnes loquendi usus, qui eas propositiones accipiunt in sensu figurato, significando continens pro contento, *conc.*; ubi hic usus non invaluit, ut in casu nostro, *neg.*

142. Ad 4m, *Dist.* Sexies Apostolus Eucharistiam vocat panem, at in Corpus Christi conversum, *conc.*; non conversum, *neg.* Talem porro esse Scripturæ consuetudinem, ut rebus post conversionem aut mutationem eadem nomina tribuat, quæ prius obtinebant, superius ostendimus. Quod vero additur ex Epistola ad Corinth. facile disjicitur, si notetur, Apostolum Eucharistiam vocasse panem ratione specierum; ejus propterea locutionis sensus hic est : Quod sub specie panis distribuimus, nonne communicatio Corporis Christi est? Sic evanescit omnis difficultas (2).

143. Obj. secunda. S. Joan. Chrysostomus in *Epist. ad Cæsarium monachum*, Theodoretus in *Dialogis I et II contra Eutychianos*, et Gelasius in lib. *De duabus naturis*, transsubstantia-

(1) Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν;

(2) Lutherus non alia ratione potuit ex Apostolo patrocinium pro sua impanatione quærere, quam ejus verba ita corrumpendo : *Nonne cum pane in Eucharistia omnibus, qui illo vescuntur, simul datur Corpus Christi?* (opp. xx, 1365) apud Wegsch. § 178, qui et ipse eum improbat. Nempe hæretici, ut quidam auctor observat, *unam perpetuo Scripturam clamitant, sed, ubi ventum est ad eam, auditis quomodo legant. Tam aperta sunt verba; in omnibus Evangelistis sunt eadem. Omnia tamen pervertunt, omnia ad suam hæresim trahunt.* Apud Moore, op. cit. ch. 14, pag. 79.

tionis commentum prorsus evertunt. Etenim S. Joan. Chrysostomus de pane eucharistico scribit : *Panis, divina illum sanctificante gratia, mediante Sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus Dominici Corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit, et non duo corpora, sed unum Corpus Filii prædicamus* (1). Theodoretus vero, cum Eutychianus probare apud ipsum contenderet, naturam humanam in divinitatem esse conversam, et exemplo uteretur Eucharistiæ, in qua substantia panis in Corpus Christi convertitur, ei respondet : *Retibus, quæ ipse texuisti, captus es. Neque enim symbola mystica post significationem recedunt a sua natura. Manent enim in priori substantia, et figura, et forma, et videri, tangique possunt sicut prius* (2). Et clarius adhuc : Deus in hoc Sacramento *visibilia symbola*, inquit, *Corporis et Sanguinis appellatione honoravit, non naturam quidem mutans, sed naturæ gratiam adjiciens* (3). Demum Gelasius : *Sacramenta*, inquit, *quæ sumimus, Corporis et Sanguinis Christi, divina res est... et tamen esse non desinit substantia vel natura panis et vini* (4). 2º His si addatur, tum Patres citatos, tum alios passim, Justinum præsertim, unionem panis et vini cum Corpore et Sanguine Christi comparare cum unione duarum naturarum in mysterio Incarnationis, quas inconfusas permansisse dogma fidei est, constabit, 3º non solum barbaram *transsubstantiationis* vocem novam esse, verum etiam incognitam plane toti antiquitati rem seu notionem per

(1) In append. ad tom. III, opp. S. Joan. Chrysost. edit. maur. pag. 744. Deest textus græcus hujus loci.

(2) Dial. II, *Inconfusus*, tom. IV, pag. 85, opp. edit. Paris. 1642. Ἑάλως αἷς ὕφηνες ἄρκυσιν. Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. Μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους, καὶ ὁρατά ἐστι, καὶ ἁπτὰ, οἷα καὶ πρότερον ἦν.

(3) Dial. I, pag. 18. Τὰ ὁρώμενα σύμβολα τῇ τοῦ σώματος καὶ αἵματος προσηγορίᾳ τετίμηκεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβολὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς.

(4) *Lib. de duabus naturis adv. Eutych. et Nest.* tom. IV, col. 565, in *Biblioth. Patrum.* De la Bigne edit. sec.

illam significatam, quæ in Concilio Lateranensi IV primum invecta est. Ergo.

144. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Et citati Patres *naturæ ac substantiæ* nomine significant rerum naturales sensilesque qualitates, *conc.;* intimam rerum essentiam, seu substantiam ac naturam proprie dictam, *neg.* Juverit porro hanc responsionem firmare auctoritate hominis lutherani, scilicet Leibnitzii, qui in *Systemate theologico* hæc præclare scribit : *Sæpe superstitibus speciebus nomen panis et vini attributum est, cum sensu non distinguantur; sic Ambrosius dixit, ita efficacem esse sermonem Domini, ut sint quæ erant, et in aliud convertantur; scilicet accidentia sunt quæ erant, substantia conversa est; nam idem ait, post consecrationem nihil aliud quam Carnem et Sanguinem credendum esse; et Gelasius Pontifex Romanus innuit, panem transire in Corpus Christi, manente natura panis, hoc est, qualitatibus ejus sive accidentibus; neque enim tunc ad metaphysicas notiones formulæ exigebantur; quo sensu et Theodoretus dixit, in hac conversione, quam ipse μετάβολην vocat, mystica symbola propria natura non exui* (1). Accedit, plures criticos Gelasio abjudicare librum sub ejus nomine citatum (2); editores pariter Maurinos, nec non Maffejum, atque Stiltingum ostendere, epistolam, quæ sub S. Joan. Chrysostomi nomine circumfertur ad Cæsarium, supposititiam esse (3); Centuriatores denique Magdeburgenses lutheranos fateri, Theodoretum sibi adversari ac periculose legi (4).

(1) Pag. 226.

(2) Cfr. Nat. Alex. sec. v, cap. 3, art. 19, § 3.

(3) Cfr. Maur. edit. loco cit. in admonit. prævia; nec non Stiltingus, in *Actis SS.* tom. iv, Sept. in vita S. Joan. Chrysost. § 82, qui Lequien, Harduini, Montfauconii, Maffeji argumenta omnia complectitur, ad ostendendum spuriam esse hanc epistolam; quibus non pauca de suo adjecit, ut idipsum luculentius evincat. Accedit, Jac. Basnagium, ad tom. 1 lectionum Canisii, tom. 1, pag. 226, ingenue fateri, nihil inde hauriri adversus Catholicorum sententiam.

(4) Centuria v, cap. 10, edit. Basil. 1562. col. 1008. En ipsorum verba : *De cœna periculose dicit, symbola corporis et sanguinis Domini post invocationem sacerdotis mutari et alia fieri.* Dialogo 2, *Inconfuso.* Sane Theo-

145. Ad 2[m], *Dist.* Ita tamen, ut comparatio inter Incarnationem et Eucharistiam sit inadæquata, *conc.;* adæquata vel *neg.* vel *subd.* Ita ut comparatio instituatur inter externas naturæ seu substantiæ proprietates, *conc.*; inter naturas ipsas, *neg.* Duplici ratione solvitur hæc difficultas. Sunt enim, qui existimant, Patres hoc exemplo usos esse ad refellendos Eutychianos et Synusistas illos, qui duas in Christo naturas ita confusas ac permixtas fuisse contendebant, ut humana natura quantum ad omnes proprietates a divina absorpta esset. Hinc ex eo, quod in Sacramento Eucharistiæ præter Christi Corpus et Sanguinem existat etiam *natura* seu *species* aut proprietates sensiles panis et vini, unum tamen sit Sacramentum, inferebant Patres, in

doretus scribit: Ἐβουλήθη.... πιστεύειν τῇ ἐκ τῆς χάριτος γεγενημένῃ μεταβολῇ. Ceterum cfr. quæ de sensu horum Patrum, qui nobis opponuntur, præter Card. Bellarmin. Card. Perronium, Natal. Alexandr. Auct. *Perpet. fidei*, etc. præclare et accurate de his scripsit Muratorius in diss. cit. *De rebus liturgicis*, cap. 12. Quod specialim attinet ad S. Joan. Chrysostomum, mirum est, adversarios ipsum ad se pertrahere tentasse; adeo enim luculenter et miro animi affectu disserit de Eucharistia, ut merito nuncupatus fuerit *Doctor Eucharistiæ*, sicut S. Augustinus *Doctor gratiæ*, ut verbis utar Cl. Bigotii. Sane non solum sæpius dogma catholicum de Eucharistia et *transsubstantiatione* S. Joan. Chrysostomus docet et inculcat, sed pluribus comparationibus illustrat. Modo enim comparat Eucharistiam cum Incarnatione, *Hom.* LXXXIII *in Matth.*, ut ostendat non fide tantum, sed *reipsa* unum nobiscum corpus effici; modo cum pastore et matre, ibid. dicens: *Quis unquam pastor propriis membris oves nutrivit? Et quid dico pastores? Multæ matres sæpe aliis nutricibus alendos infantes dederunt, ipse vero non ita; sed ipse nos proprio Sanguine nutrivit.* Modo comparat cum amantibus, qui interdum præ nimio amore morsu appetunt eos, quos diligunt, ut eo modo significent se, si fieri posset, uniri et unum fieri cum illis; Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, ut vere Corpori ejus uniremur, *Hom.* XLV *in Joan.* Modo comparat cum Helia, *qui melotem discipulo reliquit; Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit. Sed Helias quidem exutus, Christus autem et nobis reliquit, et ipsam habens ascendit*, *Hom.* II *ad popul. antioch.* Modo cum Salomone, qui non aliter duarum illarum mulierum litem valuit componere, quam dividendo corpus infantuli; Christus vero totum se utrique Ecclesiæ, triumphanti et militanti, inter se contendentibus, reliquit. Modo terram comparat cum cœlo, altare cum præsepio, etc.

Incarnatione quoque unam esse in duabus naturis personam. Sic ipsi ad hominem, ut aiunt, argumentabantur adversus eos, qui humanam Christi naturam ab ipsius naturæ divinæ proprietatibus non videbantur distinguere. Alii vero reponunt, neque Chrysostomum neque Patres reliquos sibi assumpsisse ostendendum in Christo remanere essentiam carnis seu corporis, quam Apollinaristæ et post ipsos Eutychiani contendebant indistinctam esse a divinitate; sed totam controversiam agitatam esse circa exteriores proprietates, circumscriptionem et complexionem accidentium seu specierum; cum inficiarentur hæretici illi, Christum, saltem post Ascensionem, illas retinuisse aut retinere (1); ad eos propterea refellendos proferebant Patres exemplum Eucharistiæ, quæ ita dicitur Corpus Christi, ut in ea remaneant impermixtæ naturales proprietates panis, quas liberiori stylo vocabant *naturam* seu *substantiam*. Posterior hæc responsio planior et verisimilior videtur.

146. S. Justinus vero in eo Eucharistiam cum Incarnatione comparat, quod, quemadmodum in Incarnatione Caro Verbi ab ipso Verbo Corpus assumente profecta est, ita etiam in Eucharistia panis et vinum Caro et Sanguis fiant *per precem verba ipsius continentem*, id est, omnipotentia ejusdem Verbi, cujus verba exhibet precatio seu forma consecrationis. Credebat ergo Justinus, Carnem Christi eadem omnipotentia, qua in utero Virginis formata est, in Eucharistiæ Sacramento præsentem apponi (2).

147. Ad 3m, Sciscitamur in primis ab adversariis nostris, num *consubstantiationis* ac *impanationis* voces elegantiores et antiquiores sint voce *transsubstantiationis*. Deinde *Dist.* Nova est quoad sonum, *trans.* quoad rem per eam significatam, *neg.* Omnia siquidem documenta, quæ ex Patribus et antiquis liturgiis protulimus, aliaque pene innumera, quæ adduci possent, evidenter ostendunt, coævam esse ipsi Ecclesiæ, et ab Apostolis

(1) Cfr. Petav. *De Incarn.* lib. 1, cap. 14 et seq. et Lud. Habert, *Tract. de Euchar.* cap. 14.

(2) Cfr. Maran, Præf. ad opp. S. Justini, p. III, cap. 9.

originem traxisse doctrinam de conversione panis in Corpus et vini in Sanguinem Christi in Eucharistia. Cum de re constat, ridiculum est de voce litem intentare. Hac ratione insurgebant adversus Ecclesiam Sabelliani, eo quod contra eorum novitates illa adoptaverit voces *personæ* et *naturæ;* Ariani ob vocem *homousion*, Nestoriani ob appellationem *Deiparæ*, et ita porro. Sola quippe hæreticorum vafrities Ecclesiam quovis tempore coegit ad novas formulas adsciscendas, ut veterem doctrinam ab ipsorum impio molimine tueretur. Hæretici e converso, cum hac ratione viderint suas machinationes detectas et protritas, sub novi nominis prætextu doctrinæ novitatem obtruserunt (1). Fucum proinde imperitis faciunt Novatores nostri, dum clamant, in Concilio Lateranensi IV primum invectam esse catholicam *transsubstantiationis* doctrinam, ex eo quod Concilium illud adversus Berengarianos a scholasticis jam pridem adoptatam *transsubstantiationis* vocem auctoritate sua sanxerit et confirmaverit.

148. Obj. tertia. 1° Dogma *transsubstantiationis* sanæ philosophiæ adversatur, juxta quam impossibile est, unam substantiam in alteram converti; cum essentiæ rerum sint prorsus immutabiles. 2° Ex eo præterea sequeretur, substantiam Corporis Christi corrodi quandoque a muribus, 3° putrefieri, vermes producere, aliaque ejusmodi non minus absurda, quam dictu impia. Ergo.

(1) Apposite S. Athanasius, *Epist. de decretis Nic. Syn.* n. 21, sic Arianos perstringebat, qui accusabant Nicænam Synodum, eo quod novas voces induxisset: *Si verba ista velut nova ac peregrina admittere recusant: sententiam ipsam admittant, quam Synodus his indicare voluit; et quibus illa anathema dixit, ipsi similiter dicant anathema, ac de cetero, si possint, verba reprehendant.... Sin autem sententiam ipsam velint redarguere, omnibus patebit, frustra illos nullaque de causa verba reprehendere, sed solum occasiones impietatis confirmandæ sibi ipsis fingere. Hæc igitur causa fuit, cur hujusmodi voces fuerint institutæ. Quod si rursus murmurent, quod illæ in Scripturis non extent, hoc ipso tanquam futiles et mente non sani sunt rejiciendi. Seipsos porro hic etiam potissimum accusent, quod primi huic rei locum dederint, qui ipsis excogitatis vocibus, quæ in Scripturis non habentur, bellum Deo cœperint inferre.* Tom. 1, part. 1, p. 226 et seq. opp. edit. Maur. Vid. textus græcus ad calcem voluminis.

149. Resp. ad 1m, *Dist.* Prout ab adversariis fingitur, *conc.*; prout ab Ecclesia credendum proponitur, *neg.* Si quod dogma est, in quo adversarii monstrum sibi invenisse autumant, profecto est istud, quod propugnamus. Existimant siquidem per *transsubstantiationem* significari transitum ex una substantia tanquam medio aut materia in alteram, ita ut una substantia, aut aliquod individuum unius substantiæ, fiat alterum, quod repugnare clamant. At nil tale credendum proponit Ecclesia catholica, sed solum conversionem unius substantiæ in alteram, relinquens doctoribus discutiendum, quot qualesque conditiones requirantur ad veram ac proprie dictam conversionem constituendam. Dummodo vera conversio in tuto sit, reliqua dogma non constituunt (1). Porro nos cum Vasquezio, Veronio aliisque diximus, hanc conversionem fieri per cessationem, seu destructionem unius substantiæ, nempe panis et vini, in ordine ad positionem alterius, nempe Corporis et Sanguinis Christi, ita ut conceptus seu ratio formalis *transsubstantiationis* consistat in relatione unius termini, qui desinit, ad alterum, in quem desinit, ut Christi verba sint vera. Jam vero quid absurdi aut quid factu impossibile in ejusmodi explicatione inveniunt adversarii? Itaque sibi imputare debent increduli aut hæretici, si quid absurdi videntur sibi deprehendere in fidei nostræ dogmatibus, minime vero fidei ipsi, prout ab Ecclesia catholica proponitur (2).

150. Ad 2m, *Neg.* Cum enim gloriosum ac spirituale Christi

(1) Bellarminus quatuor requirit conditiones ad veram conversionem, 1° ut aliquid desinat esse; 2° ut aliquid succedat in locum ejus, quod desinit esse, ne sit mera corruptio et annihilatio; 3° ut sit connexio quædam et dependentia inter *desitionem* unius et successionem alterius, ita ut unum desinat et alterum succedat, et *vi desitionis* fiat successio; 4° ut tam terminus a quo, quam terminus ad quem, sit vere positivus. Adjicit præterea, in conversione Eucharistica non haberi *productionem*, sed *adductionem*; cum Corpus Christi jam existat, et solum vi verborum consecrationis adducatur in locum panis, qui destruitur, ideoque conversionem esse adductivam, non autem productivam. Cfr. lib. III, cap. 18.

(2) Recte propterea Feller, in *Catéch. philosoph.* art. *l'Eucharistie*, affirmat, perinde esse negare possibilitatem realis Christi præsentiæ et transsubstantiationis ac negare Dei omni-

Corpus, ut ipsum vocat Apostolus (1), sub symbolis spiritali prorsus modo seu sacramentali et ad modum spiritus præsens sit in Eucharistia, non magis dici potest illud corrodi a muribus, comburi, pedibus calcari, quam divinitas; quæ, licet ubique substantialiter sit præsens, nec corroditur, nec comburitur, nec pedibus calcatur. Ut enim minime Deum dedecet præsentem esse muri, cani, luto et sordibus, ita nec Christi Corpus dedecet reperiri aut in mure aut in sordibus. Sola phantasia nostra ea est, quæ nescio quem horrorem sibi confingit in his, quæ per se nihil sunt.

151. Ad 3^{m}, *Neg.* Cum Deus denuo producat materiam ad occultandum mysterium, ne experimentum humanæ rationis aut sensuum tollat fidei meritum. Etenim cum species eo devenerint, ut corpus sive materia dissolvi seu corrumpi deberet, cessante reali Corporis Christi præsentia, Deus omnipotentia sua iterum producit materialem panis aut vini substantiam in eo statu, quo naturaliter inveniretur, si conversio nulla præcessisset, ut fides locum habeat (2). Accedit, vermes ex materia heterogenea, quæ speciebus adhæret, ingenerari posse; eos siquidem ex putredine nasci, commentum est, ut alias diximus, a saniori physica jam diu explosum.

CAPUT III.

DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR DEQUE CATHOLICÆ DOCTRINÆ COROLLARIIS.

152. Propositis et explanatis iis, quæ ad præcipuas atque, ut ita loquar, fundamentales veritates fidei catholicæ circa Eucharistiæ

potentiam, et proinde Deum ipsum. *Puisque*, ut ipse loquitur, *c'est refuser à Dieu le pouvoir de détruire un morceau de pain, et de cacher un corps humain sous ses apparences.*

(1) I Cor. xv, 44 et seq.

(2) Cfr. Vasquez *In* III, *part. S. Thom.* disp. 195, cap. 3 et seqq.

Sacramentum spectant, reali scilicet Christi præsentia et *transsubstantiatione*, de quibus potissimum viget controversia cum sectariis, breviores in reliquis esse poterimus. Ista enim ex illis dependent.

153. Sacramentarii, qui Christum solum in signo aut figura aut virtute in Sacramento præsentem esse contendunt, Catholicorum doctrinam carpunt, quæ statuit, Christum vere, realiter ac substantialiter sub alterutra tantum specie sive panis sive vini contineri. Rident quod Catholici docent, vi verborum sub specie panis solum Corpus præsens fieri, per concomitantiam vero, ut loquuntur, etiam Sanguinem una cum anima et divinitate; sic et sub specie vini vi verborum solum Sanguinem fieri præsentem, per concomitantiam autem etiam Corpus una cum anima et divinitate. Lutherani obscure, cunctanter ac diversimode circa hunc articulum locuti sunt; idque ut viam sibi facilius sternerent ad evincendam necessitatem sumendæ Eucharistiæ sub utraque specie (1). Addiderunt præterea, Christum non esse in Eucharistia nisi in usu seu in actu sumptionis, ut hinc inferrent, eucharistiam non esse adorandam. Ad hos propterea errores singillatin convellendos, sit

PROPOSITIO I.

In venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur.

154. Hæc propositio est de fide, his verbis a Trid. sess. XIII, can. III, definita : *Si quis negaverit, in venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.*

155. Hæc porro veritas est corollarium dogmatis de *transsubstantiatione;* panis enim et vinum per consecrationem conver-

(1) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. IV, cap. 21, a n. 1 ad 6.

tuntur in illud Christi Corpus et Sanguinem, qui in cœlis est, et in eodem statu glorioso; jam vero Corpus illud inseparabile est a Sanguine, anima et divinitate, et e converso pariter Sanguis separari nequit a Corpore, anima et divinitate; ergo sub quavis specie totus Christus præsens fiat necesse est; quod demum non pauci ex ipsis Protestantibus professi sunt (1).

156. Eam veritatem innuit Christus, dum, Joan. VI, 57, dixit: *Qui manducat me; et ipse vivet propter me;* at non manducatur Christus nisi sub specie panis; jam vero in Christo sunt duæ naturæ in una divina persona subsistentes.

157. Huic ipsi veritati aperte suffragatur universa traditio. Etenim ex Patribus alii affirmant, nos in Eucharistia comedere carnem, *quam Pater suscitavit*, ut loquitur S. Ignatius in *Epist.* cit. *ad Smyrnenses;* alii, nos *Agnum ipsum integre* comedere, ut S. Ephrem (2); alii, nos *accipere Christum*, ut S. Hieronymus (3); ideoque nos effici per communionem *Christiferos*, ut loquitur S. Cyrillus Hieros. (4); Christum in Eucharistiæ institutione *se ipsum propriis manibus gestasse*, ut S. Augustinus (5). Hinc recepta in universa Ecclesia praxis Eucharistiam cultu latriæ adorandi, ut paulo post ostendemus. Porro neque in solo Corpore neque in solo Sanguine seorsim sumptis habetur aut Caro Christi vivificata, aut Agnus integer, aut Christus, aut denique cultus latriæ objectum; sed esset solum exangue cadaver. Ergo.

158. Diximus autem in enunciatione propositionis, totum

(1) Leibnitzius, *Syst. theol.* pag. 250: *Et quidem*, inquit, *negari non potest, sub alterutra specie integrum sumi Christum vi concomitantiæ, ut loquuntur theologi; neque enim Caro ejus a Sanguine separata est.* Cfr. etiam Esslinger, *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, art. *Du Sacrement de l'autel.* Quoad antiquiores, qui id ipsum fatentur, cfr. Bellarm. loc. cit.

(2) In serm. *De iis, qui Filii Dei naturam scrutantur,* tom. III, pag. 424, opp. edit. Josephi Assemani. Rom. 1746.

(3) *Epist.* XLVIII, *ad Pammach.* edit. Vall. tom. I. col, 225, ubi loquens de iis, qui Eucharistiam non audebant in Ecclesia sumere, domi tamen eam sumebant: *An alius*, inquit, *in publico, alius in domo Christus est?*

(4) *Catech. Myst.* IV.

(5) *Enarr. in Ps.* XXXI, loco sup. cit. Alia Patrum testimonia cfr. apud Bellarm. loc. cit. n. 15 et seqq.

Christum sub singulis cujusque speciei partibus contineri, *separatione facta;* quia hoc solum definivit Tridentina Synodus. Theologi tamen passim docent, etiam ante factam separationem totum Christum contineri in singulis cujusque speciei partibus; eo quod assequi non valeant, qua ratione verba consecrationis, quæ jam transierunt, possint, facta separatione specierum, Christi Corpus reproducere. Alii vero refragantur, cum nulla reproductione opus sit, ut Christi Corpus habeatur in hostiæ fragmentis (1).

DIFFICULTATES.

159. Obj. 1° Symbola, sub quibus Christi Corpus et Sanguis includuntur, distincta sunt; ergo etiam Corpus et Sanguis. Alioquin 2° Christi Corpus aut Sanguis Christus esset; 3° cum tamen Christus, panem ostendens, ipsum dixerit Corpus suum esse, et calicem porrigens, ipsum vocaverit Sanguinem suum. 4° Ecquis porro sanæ mentis Christi Corpus aut Sanguinem Deum et hominem appellet? 5° Sane, si Christus se totum esse sub qualibet specie significare voluisset, dixisset: *Ego sum;* minime vero: *Hoc est Corpus meum* (2). Ergo.

160. Resp. ad 1m, *Neg. cons.* Ex eo enim, quod symbola distincta sint, hoc unum sequitur, res nempe esse distincte significatas. Quare autem Christus voluerit has distincte significare, paulo post aperiemus.

161. Ad 2m, *Neg.* pariter *cons.* Etenim hoc tantum sequitur ex doctrina catholica, Corpus ratione concomitantiæ, ut vocant, nunquam esse absque Sanguine et anima et divinitate, ac vicissim nunquam Sanguinem esse absque Corpore, anima et divinitate; quia id necessario exposcit præsens Christi gloriosi conditio. Ex quo recte inferunt Theologi, quod, si Apostoli consecrassent intra triduum mortis Christi, seorsim Corpus et seorsim

(1) Cfr. de hac controversia scholastica Vasquezius, tom. III, *In* III *part. S. Thom.* disp. 188, cap. I et seqq.

(2) Ita Calvin, *Instit.* lib. IV, cap. 18, § 18 et seqq.

Sanguinem hypostatice tamen conjunctum cum divinitate, sub qualibet specie adduxissent.

162. Ad 3m, *Dist.* Christus dixit, panem esse Corpus suum, ast vivum, ac propterea una cum Sanguine, etc., *conc.;* mortuum, *neg.* Nam Christus per verba, quæ in consecratione protulit, panem et vinum in Corpus et Sanguinem convertit in eo statu, in quo tunc erant; erant autem viva et invicem arctissime consociata.

163. Ad 4m, *Dist.* Et eo ipso, quod Catholici sanæ mentis sint, id nunquam asseruerunt, *conc.;* aliter, *neg.* Calvinus utique insanivit, dum affirmavit, Catholicos appellare Corpus Christi Deum et hominem; Catholici enim tantum dicunt, illud quod sub specie panis aut vini latet, esse Deum et hominem.

164. Ad 5m, *Dist.* Si Christus præter realem sui præsentiam nihil aliud significare intendisset, *conc.;* si præterea voluit significare sub distinctis symbolis passionem et mortem suam, ac instituere Sacrificium, *neg.*

PROPOSITIO II.

Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento est Corpus et Sanguis D. N. J. C. et non tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, ita ut remaneat verum Corpus Domini in hostiis, seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt.

165. De fide est hæc propositis; totidem enim verbis Conc. Trid. sess. XIII, can. IV, eam definivit: *Si quis dixerit, peracta consecratione,* etc. Quæ definitio, uti jam innuimus, lata potissimum est adversus Lutheranos, contendentes, nonnisi in usu, perinde ac Sacramenta reliqua, Eucharistiam consistere (1); ex quo pariter

(1) Courajerius in suis adnotationibus ad *Hist. Conc. Trid.* a Paulo Sarpio conscriptam, studium omne contulit, ut emolliat doctrinam Lutheranorum, contendens, quæstionem, quæ agitatur inter Catholicos et Lutheranos, potius vocis esse quam rei. Etenim Catholici, scribit ipse, asservando Eu-

inferebant, eam nec asservari posse, nec deferri ad infirmos; cui errori alium canonem opposuit Tridentina Synodus, nempe VII, qui ita se habet : *Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam, aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema. sit.*

166. Ita porro catholica hæc veritas ex verbis institutionis evincitur : Antequam Apostoli manducarent aut biberent, verba Christi : *Hoc est,* etc. *Hic est,* etc. vix prolata, et vera et efficacia fuerunt, ac operata sunt conversionem, quam significant. Ergo Eucharistia neque in solo usu, neque in sola consumptione consistit. Imo vera fuissent etiam in hypothesi, quod Apostoli manducare aut bibere recusassent.

167. Omne præterea dubium dispellit universa traditio; ex qua constat, 1° Eucharistiam fuisse per diaconos ad absentes delatam, testibus S. Justino (1) et S. Irenæo (2); 2° fuisse as-

charistiam non inficiantur, consecrationem referri semper ad usum ; Lutherani vero non ita coarctant præsentiam Christi in Eucharistia ad momentum, seu ad instans sumptionis sive usus, ut non fateantur, eam se se extendere ad omnes actiones, quæ relationem aliquam ad ipsum habeant. Discrimen igitur, pergit ipse, est potius in praxi quam in dogmate, in eo scilicet, quod Lutherani contendant, Sacramentum non esse asservandum, nisi propter solum usum, minime vero, ut faciunt Catholici, ad hoc, ut tanquam objectum adorationis præterea constituant, ac deferant in publicis supplicationibus, ac publicæ adorationi exponant absque ulla relatione ad communionem. In hoc affirmari potest, quod, si mos servandi Eucharistiam propter in firmos magis sit consentaneus antiquitati, mos tamen eam præcise servandi, ut efficiatur objectum cultus, sit absolute contrarius praxi Ecclesiæ primitivæ, cujus nullum apparet in tota antiquitate vestigium. Ita hic postillator apostata. At multiplici ratione labitur. De vera enim sententia Lutheranorum constat 1° ex Concilio Tridentino, 2° ex argumentis Lutheranorum, 3° ex collatione, quæ ab ipsis fit Eucharistiæ cum Sacramentis reliquis, quæ in actu transeunte consistunt seu perficiuntur, 4° ex praxi Lutheranorum, 5° ex ipsorum confessione, ut Leibnitzii, cujus verba proferemus. Falsum præterea esse, quod assumit Courajerius de usu seu praxi antiquitatis comparata cum praxi præsentis Ecclesiæ, luculenter ostendemus.

(1) *Apol.* 1ª, n. 67.

(2) Apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. v, cap. 44.

servatam propter infirmos, ut liquet ex historia Serapionis, ad quem jamjam animam agentem infirmus sacerdos Eucharistiam per puerum misit (1); 3° a laicis passim ad proprias ædes fuisse delatam, ut ea pro opportunitate uterentur, uti constat ex Eusebio (2) et S. Ambrosio (3), cujus consuetudinis vestigia adhuc nonnulla supererant seculo Ecclesiæ XI (4); 4° asservatam in templis fuisse in pastophoriis, ciboriis, columbis, turriculis (5); 5° in ecclesia græca eamdem consuetudinem viguisse, patet ex antiquissima ac celebri Missa *præsanctificatorum*, quæ celebratur cum Eucharistia diebus præcedentibus consecrata (6). Hæc fatetur Calvinus, scribens : *Qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor; verum in re tanta, et in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quam ipsam veritatem sequi* (7), quam ipse scilicet cum Luthero tandem aliquando invenit.

168. Veritatis luce compulsi Protestantes non pauci victas demum manus dederunt. Nobis hic satis sit Leibnitzii verba proferre. *Certum est*, inquit, *antiquitatem tradidisse, ipsa consecratione fieri conversionem, quemadmodum apparet ex verbis Ambrosii paulo ante allatis, neque unquam veteribus auditum est novum quorumdam dogma, quod in momento perceptionis*

(1) Cfr. Euseb. ibid. lib. VII, cap. 44.

(2) Lib. VII, cap. 11, cum annott. Valesii.

(3) In *Orat. funeb. S. Satyri* cum annott. editt. Maur.

(4) Id constat ex serm. synodali S. Udalrici juxta Gretzerum, vel Ratherii Episcopi Veronensis juxta Valesium, qui floruit sæc. X, in quo hic usus nominatim interdicitur his verbis : *Infirmos visitate, et eos reconciliate, et juxta Apostolum oleo sancto inungite et propria manu communicate, et nullus præsumat tradere communionem laico aut feminæ ad deferendam infirmo.*

(5) De his fuse agit Pellicia in op. cit. de *Ecclesiæ politia*, tom. III, diss. I. Hunc porro usum antiquissimum esse in Ecclesia, constat ex *Constitut. apostolicis* lib. VIII, cap. 13, ubi fit mentio *pastophorii*, in quo Eucharistia asservabatur ; legitur enim : Καὶ ὅταν πάντες μεταλάβωσι καὶ πᾶσαι, λαβόντες οἱ διάκονοι τὰ περισσεύσαντα, εἰσφερέτωσαν εἰς τὰ παστοφόρια. *Cumque universi et universæ communicaverint, accipientes diaconi quæ supersunt, inferant in pastophoria.* Ex quo solo documento falsitatis arguitur Courajerius.

(6) De his Missis *præsanctificatorum* cfr. Goarius in *Euchologio* edit. cit. pag. 205.

(7) *Inst.* lib. IV, cap. 17, § 39.

demum adsit Corpus Christi. Certum enim est, nonnullos sacrum hunc cibum non statim consumpsisse, sed aliis misisse, et secum domum, imo in itinera, in deserta tulisse, eumque morem aliquando fuisse commendatum, *quanquam postea abrogatus sit majoris reverentiæ causa. Et profecto aut falsa sunt, quæ a sacerdote pronuntiantur, verba institutionis, quod absit, aut necesse est, quod benedictum est, esse Corpus Christi, etiam antequam manducetur. Ut taceam, qui sic sentiunt, in tricas incidere, utrum in labiis, aut in ore, aut in gula, aut in stomacho primum incipiat, an ne in hoc quidem, si vitio ejus symbola non consumantur* (1). Quo sane nihil præclarius in rem nostram dici poterat.

DIFFICULTATES.

169. Obj. 1° Christus Eucharistiam instituens præcepit Apostolis, ut statim illam absumerent, ne quidpiam de ea remaneret, 2° prout de agno paschali ac de manna, hujus Sacramenti figuris, præceperat Moyses. 3° Neque obstant exempla de servata interdum Eucharistia; quia, cum non servaretur nisi ad usum, ea potius evincunt, illam ad solum usum seu comestionem institutam a Christo fuisse. 4° Quis præterea ignorat, morem obtinuisse in Ecclesia septem prioribus seculis, tradendi igni, aut pueris, aut jejunis clericis absumendas superstites e sacrificio particulas, ne in crastinum servarentur, uti testes sunt Conc. Matisconense II in Galliis anno 585 celebratum (2), Gregorius Turonensis (3), Hesychius, qui seculo septimo ineunte floruit (4), aliique non pauci? Ergo.

170. Resp. I° *Neg. cons.* Hæc enim solum evincerent, Eucharistiam diu saltem asservandam non esse, minime vero, prout

(1) *Syst. theol.* pag. 228 et seq.

(2) Can, vii. Apud Hard. *Acta Conc.* tom. iii, col. 462.

(3) *De gloria Martyr.* lib. i, cap. 10, edit. Ruinart. Paris. 1699. De eodem argumento loquuntur Evagrius, lib. iv, cap. 36, et Nicephorus, *Hist. Eccles.* lib. xvii, cap. 27.

(4) *In Levitic.* lib. ii, cap. 8, fol. 49, edit. Basil. 1527.

adversarii contendunt, non adesse Christi Corpus statim a peracta consecratione, vel postea.

171. Resp. 2° ad 1m, *Dist.* Ita ut Christus vetuerit Eucharistiam servari utilitatis aut necessitatis gratia, *neg.*; secus, *trans.* Præceptum enim positivum, cujusmodi est istud, quod Christus dedit Apostolis in Cœna, indicat tantum, quid præstandum sit ad præcepti normam; non autem est universale, cujusmodi est præceptum negativum. Ejus vis propterea ex usu dignosci debet (1); usus autem Ecclesiæ, ut vidimus, nobis suffragatur.

172. Ad 2m, *Dist.* Ita tamen ut non in omnibus semper figuræ figurato respondere debeant, *conc.*; in omnibus prorsus, quasi figuræ debeant *veritatem* figurati *adæquare*, ut loquitur S. Thomas, *neg.* Alioquin, tum succinctis renibus, tum baculum gestantes, inter cœnandum deberemus Eucharistiam sumere; quod nemo certe contendet. Accedit, manna non modo tota die sabbati servari solitum, sed pluribus seculis in arca asservatum esse; sed etiam panes propositionis, qui pariter figura fuerunt Eucharistiæ, super altare tota hebdomada repositos stetisse.

173. Ad 3m, *Neg.* Sed Eucharistia servata ad usum solum evincit, hunc esse finem primarium institutionis; quod non inficiamur. Addatur, veteres identidem non ad solum usum, sed ad alios fines præterea Eucharistiam asservasse, interdum scilicet ad se tutandos in itinere, ut de S. Satyro exploratum est, teste S. Ambrosio, interdum ad recuperandam valetudinem, ut de pia fœmina refert S. Augustinus (2), interdum ad majorem hæresum detestationem significandam, ut Theodorus Rom. Pontifex, qui Christi Sanguine tanquam atramento usus est in damnatione Pyrrhi; atque ut alia ejusmodi exempla præteream, summi Pontifices Victor et Pius transmiserunt Eucharistiam ad episcopos in signum communionis (3). Demum aliud est servari Eucharistiam ad usum, aliud vero non agnoscere Christum realiter præsentem in Eucharistia ante hunc usum. Hoc deberent ostendere

(1) Bellarm. *De Euchar.* lib. IV, cap. 5.

(2) *Oper. imperf.* lib. III, cap. 162.

(3) Ut refert S. Irenæus, *Epist. ad S. Victorem*, apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. V, cap. 24.

adversarii; ut aliquid proficerent, quod nunquam profecto ostendent.

174. Ad 4m, *Dist.* Ob peculiares causas et quidem in particularibus nonnullis Ecclesiis, *conc.;* eo quod crederetur, Eucharistiam vel in solo usu consistere, aut asservari non posse, *neg.* Porro non una fuit causa, cur in nonnullis Ecclesiis diu non servaretur Eucharistia; ac 1° ne ingruente persecutione impiorum profanationi exponeretur; 2° ne ex diuturna asservatione vitium aliquod forte contraheret, ita ut nemo illam amplius degustare posset, prout habetur ex Hesychio, non vero ne servaretur in crastinum (1). Sane, si in Matisconensi Concilio præscriptum fuit, ut quarta vel sexta feria ab innocentibus ac jejunis superstites ex Missa reliquiæ perciperentur, evidens est, reliquis diebus fuisse asservatas. 3° A Cæsaraugustano vero et Toletano Conciliis prohibita fuit conservatio Eucharistiæ, ne sese Priscillianistæ obtegerent non communicando in Ecclesia, eamque secum deferrent ut profanarent.

PROPOSITIO III.

Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriæ.

175. Hæc propositio de fide est; Synodus enim Tridentina adversus hujus cultus obtrectatores hunc canonem VI, sess. XIII, edidit: *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ, etiam externo, adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiæ sanctæ ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras, anathema sit.*

(1) Cfr. loc. cit. Ceterum in aliis Ecclesiis asservari solitum fuisse hoc Sacramentum, aperte tradit Gregorius Turon. lib. cit. *De gloria Mart.* cap. 86, ubi refert miraculum patratum, dum Diaconus vellet deferre *turrim* (id est, vas, in quo continebatur Eucharistia) ad altare, ut ibi reponeretur.

176. Et recte quidem; dogma enim de permanentia Christi in Sacramento ita conjungitur cum ejus adoratione ex sententia ipsorum Calvinistarum, ut absque impietate unum ab altera nequeat separari. *Nam illum eumdem Deum*, inquiunt Tridentini Patres, *præsentem in eo* (Sacramento) *adesse credimus*, *quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei*, *quem Magi procidentes adoraverunt*, *quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur* (1).

177. Ad hæc accedit universa traditio; etenim S. Joan. Chrysostomus dicit, non solum homines, sed et Angelos in Missæ Sacrificio præsentem Deum adorare (2). S. Cyrillus Hieros. præcipit, ut communicandus *pronus* et adorationis in modum accedat (3). Theodoretus: *Symbola mystica*, inquit, *et creduntur et adorantur* (4). S. Ambrosius exponens verba Ps. XCVIII: *Adorate scabellum pedum ejus: Per scabellum*, scribit, *terra intelligatur*, *per terram autem Caro Christi*, *quam hodieque in mysteriis adoramus*, *et quam Apostoli in Domino Jesu adorarunt* (5). Verba S. Augustini superius retulimus testantis: *Nemo illam Carnem manducat*, *nisi prius adoraverit.*

(1) Sess. XIII, cap. 5.

(2) *Hom.* XXVIII, *ad pop. antioch.* Eadem habet lib. VI, *De sacerdotio*; *Hom.* LXXXIV *in S. Matthæum,* et alibi passim.

(3) *Catech. mystag.* V, n. 22.

(4) Dial. 2, tom. IV, edit cit. pag. 85.

(5) *De Spir. Sancto*, lib. III, cap. 11, n. 78 et 79, in quem locum cfr. annot. edit. maur. Cfr. de hoc argumento *Traité du Sacrement de l'Euchar.*, par le Card. du Perron, liv. III, chap. 1 et suiv., ubi ipse omnia pene antiquitatis documenta expendit, quæ luculenter ostendunt, verum latriæ cultum Christo in Eucharistia semper fuisse exhibitum. Ex his refellitur etiam Beausobrius, qui, *Histoire de Manichée*, liv. IX, ch. 1, contendit, ætate S. Augustini Catholicos non exhibuisse Eucharistiæ cultum latriæ, sed solam quamdam venerationem, qualis decet symbola sacra, quæ referunt imaginem Corporis et Sanguinis Christi; sic enim scribit, § 7: *La vérité est que ces derniers* (les Catholiques) *n'avaient pour le pain et pour le calice qu'un respect religieux, fondé sur ce que ces élémens n'étaient plus un pain et un vin communs*, *dont l'usage est uniquement de nourrir le corps*, *mais un pain et un vin mystiques*, *c'est-à-dire*, *les figures*, *les mémoriaux*, *les sacremens du Corps et du Sang de Jésus-Christ.*

178. Et hæc quidem quoad adorationem, quam recte Clausen doctor protestans vocavit *consequentiam logicam* dogmatis de reali Christi præsentia (1). Quoad *modum* vero exterioris cultus, eum determinare ac moderari ad Ecclesiam spectat, quæ juxta diversa et temporum et locorum et rerum adjuncta statuere potest, quod communi utilitati magis conferre judicaverit. Hinc apposite Leibnitzius : *Adoratio*, scribit, *Sacratissimi Eucharistiæ Sacramenti, tametsi non semper æque usitata fuerit, laudabili tamen pietate recepta est. Primi enim Christiani in omnibus, quæ ad externam cultus demonstrationem pertinent, christiana simplicitate utebantur, quæ quidem reprehendi non potest; intus enim animi vera pietate flagrabant. Cum vero paulatim refrigesceret zelus, necessarium fuit adhibere exteriora signa, ritusque solemnes instituere, quæ officii admonerent, ardoremque devotionis resuscitarent*, *præsertim ubi magna ratio aut occasio esset* (2). *Nulla autem facile major præberi*

At falsitatis hunc scriptorem arguunt tum S. Ambrosius tum S. Augustinus; S. Ambrosius quidem, qui loc. cit. disserens de natura cultus, quem Catholici deferebant Eucharistiæ, profitetur, se loqui de cultu latriæ, de eo scilicet cultu, qui soli Deo debetur; ait enim, n. 78 : *Neque adorandum quidquam præter Deum legimus, quia scriptum est : Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli servies. Quomodo ergo adversus legem Propheta præciperet, sub lege nutritus et eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio ; et ideo diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi : Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda est nobis quia creatura est Dei.* Pergit deinde, n. 79, ad exponendum scabellum de Carne Christi. S. Augustinus iisdem verbis utitur, uti superius vidimus.

(1) Apud Esslinger op. cit. *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, art. *Du Sacr. de l'autel.* Lutherus ipse sub finem vitæ suæ vocavit Eucharistiam Sacramentum *adorabile.* Quare acriter vapulat a Calvino, qui in *Epist. ad Bucerum* : *Quorsum*, inquit, *illud Lutheri adorabile Sacramentum, nisi ut idolum in templo Dei erigatur?*

(2) Cfr. Bolland. *Acta SS.* mensis April. ad diem 5, in vita B. Julianæ Leodiensis. Huc etiam refertur miraculum, quod Vulsinii prope Urbemveterem contigit anno 1264 sacerdoti Belgæ Romam petenti, qui, dum subdubitaret, Missam celebrando, de reali Christi præsentia, contigit, ut in hostiæ fractione sanguinis guttæ diffluerent, quibus respersum est linteum ac altare (quas quidem maculas imaginem Salvatoris præ se ferentes tum

Christianis potest, quam quæ se offert in divino hoc Sacramento, ubi Deus ipse nobis præsentiam assumpti Corporis præstat.... Itaque, si unquam, tum certe maxime conveniens fuit adorationem institui; recteque adeo introductum est, ut in Sacramento Eucharistiæ externi Christianorum cultus quasi summum fastigium collocaretur, quod ad supremum etiam cultum Christianorum internum, hoc est, divinum amorem inflammandum, et charitatem testandam atque nutriendam a Salvatore est institutum (1).

DIFFICULTATES.

179. Obj. 1° Christus Eucharistiam instituens nullum dedit adorationis præceptum; 2° imo neque Patres aliquando latriæ cultum commendarunt, sed solam reverentiam sacris mysteriis debitam; et jure, quia, 3° si Christus esset cultu latriæ in Sacramento adorandus, eodem cultu deberemus prosequi creaturas omnes, cum in omnibus Deus sit substantialiter præsens. 4° Ab *artolatria* proinde Catholici excusari nullatenus possunt, qui, sin minus panem, saltem panis species una cum Christo adorant 5° juxta Tridentinorum Patrum doctrinam, qui, sess. XIII, cap. V, affirmant, *latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento a fidelibus exhiberi.* 6° Saltem eo nomine hæc adorationis praxis rejici debet, quod fideles idololatriæ periculo exponat; cum sive malitia, sive incuria sacerdotis, sive denique ordinationis defectu fieri possit, ut hostia, quæ adoranda proponitur, consecrata non sit. Ergo.

Vulsinii super altaris lapides tum Urbeveteri super corporale non semel meis ipse oculis conspexi). Quo miraculo permotus Urbanus IV, qui Urbeveteri tunc degebat, demum instituit festum Corporis Christi. Cfr. *Historie di Ciprian Manente da Orvieto*, lib. II, pag. 129, Venez. 1516, et *Commentari historici di Monaldo Monaldeschi*, lib. VII, pag. 47; tum *Synodus Diœcesana Fr. Josephi della Corgna*, Urbev. 1677, pag. 179, tit. XXXV. De hoc ipso miraculo agit Bened. XIV, *De Festis*, cap. 13, n. 6,

(1) *Syst. theol.* pag. 258 et seqq. Leibnitzio inter ceteros addi potest Hierom. Taylor Episc. protestans anglicanus, qui aperte scribit : *Objectum eorum* (Catholicorum) *adorationis in ven. Sacramento est unicus verus et æter-*

180. Resp. ad 1m, *Dist.* Non dedit Christus in institutione Eucharistiæ præceptum adorationis expressum, *trans.;* tacitum sive implicitum, *neg.* Satis enim aperte Christus significavit, deberi Eucharistiæ cultum latriæ, dum significavit se vere et realiter esse in hoc Sacramento, cum scriptum sit : *Dominum Deum tuum adorabis.* Oritur siquidem necessitas hujus cultus ex ipsa rei natura.

181. Ad 2m, *Neg.* Etenim S. Augustinus de ea loquitur adoratione, quæ creaturis deferri nequit *absque impietate ;* S. Cyrillus de ea, quæ debetur *supremo regi ;* S. Joan. Chrysostomus de ea, quam exhibuerunt Magi, negabatque Paulus Samosatenus (1). Perperam igitur Salmasius adnititur Patrum auctoritatem eludere.

182. Ad 3m, *Neg.* paritatem. Nam in Eucharistia unum solum est suppositum divinum, cui tribuimus adorationem ; in creaturis adest quidem Deus substantialiter præsens, sed non est cum illis unum suppositum, neque Deus et creaturæ unum sunt per hypostasis unitatem.

183. Ad 4m, *Neg.* Siquidem Catholicorum adoratio dirigitur in Christum Jesum. Quomodo enim ipsi adorare possunt panem, cujus substantiam per consecrationis verba conversam in Christi Corpus esse profitentur? Sed neque species adorare possunt, cum istæ ex recepta philosophorum doctrina non sint nisi affectiones subjectivæ animæ nostræ ortæ sive excitatæ occasione corporum. Nec desunt qui contendant, in casu nostro has ipsas affectiones a Deo ipso immediate produci ex occasione Eucharistiæ (2).

nus Deus hypostatice conjunctus cum sua sancta humanitate, quam humanitatem ipsi credunt actualiter præsentem sub velo signorum sacramentalium; et, si putarent ipsum non esse præsentem, tantum absunt ab adorando pane in hoc casu, ut profiteantur, id præstare esse idololatriam. Cfr. ejus lib. *De libertate prophetandi,* cap. 20. Ex his os obstruitur recentioribus Protestantibus, qui idololatriæ incusant Catholicos ob latriæ cultum, quem deferunt Christo in Eucharistia.

(1) Notus est versus Juvenci presbyteri relatus a S. Hieronymo, *Comment. in Matth.* lib. I, cap. 3 : *Thus, aurum, myrrham, regique, hominique, Deoque dona ferunt.*

(2) Cfr. Emman. Maignan, ord. Minim. *Philosophia sacra,* tom. I cap. 21, prop. 5 et seq. Tolosæ 1661.

184. Ad 5m, *Dist.* Docent Tridentini Patres, a fidelibus latriæ cultum exhiberi Sacramento, prout Sacramentum dicit rem signatam seu Christum ipsum, *conc.;* prout tantum dicit signum, *neg.* ut patet ex contextu, et ex can. VI superius recitato (1).

185. Ad 6m, *Dist.* Hæc adorationis praxis fideles exponit periculo idololatriæ *materialis, trans.; formalis, neg.* Alioquin non a sola adoratione, verum etiam ab ipsa sumptione abstinendum ipsis foret; quod profecto nec novatores admittunt. Nonne præterea Lutherani, Leibnitzio teste, *adorationem in ipsa perceptione Eucharistiæ exhibent* (2)?

PROPOSITIO IV.

Neque Dei præceptum neque salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debeant.

186. Hæc propositio, quæ necessario pariter fluit ex veritate præcedentium propositionum (3), de fide est, quam Tridentinum sanxit, sess. XXI, can. I: *Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debere; anathema sit.*

187. Tum ex præcepto divino, tum ex necessitate salutis, unumquemque fidelem teneri ad participationem Eucharistiæ sub utraque specie, omnium primi docuerunt Petrus Dresdensis lu-

(1) Exinde patet, quam inepte Paulus Sarpius carpat Tridentinos Patres, quod, sess. XIII, cap. 5, docuerint, hinc *Sacramento* deberi cultum latriæ. Quare pariter non accusavit universam Ecclesiam, quod canat: *Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui?* Sed cfr. Pallav. *Hist. Conc. Trid.* lib. XII, cap. 7.

(2) *Syst. theol.* pag. 262.

(3) Hoc pariter ingenue fassi sunt nonnulli Protestantes, inter quos Dr. Clausen, qui scribere non dubitavit: *Admittendo transsubstantiationem, fatendum est, difficultates adversus communionem sub utraque specie parvi ponderis esse relate ad dogma ac plenitudinem Sacramenti.* Apud Esslinger, op. cit.

dimagister et Jacobellus concionator Misnensis (1); horum partes suscepit Joannes Hus; quos omnes damnavit concilium Constantiense. Hunc errorem postea instauravit Lutherus, demum vero Calvinus, qui, quamvis suis non reliquerit in Sacramento nisi sola ac nuda symbola, his tamen amarulentis conviciis Ecclesiam catholicam arguit : *Ex eadem prodit officina* (Satanæ) *et altera constitutio, quæ dimidiam Cœnæ partem meliori populi Dei numero vel furata est vel eripuit : nempe symbolum Sanguinis, quod, laicis et profanis* (*his scilicet titulis Dei hæreditatem insigniunt*) *interdictum, rasis et unctis in peculium cessit. Edictum æterni Dei est, ut omnes bibant* (2).

188. Nullum porro æterni Dei edictum extare, quo omnes et singuli fideles teneantur Eucharistiam sumere sub utraque specie, neque id exposcere necessitatem salutis, hoc ineluctabili argumento adversus sectarios omnes ostendimus. Si quod esset Christi præceptum de sumenda ab omnibus et singulis Eucharistia sub utraque specie, vel si aliqua salutis necessitas id exposceret, id profecto novisset Ecclesia, illa, inquam, Ecclesia, quæ immediate a Christo et ab Apostolis Sacramentum hoc accepit. Atqui nunquam Ecclesia aut in verbis institutionis aut in verbis promissionis præceptum ejusmodi agnovit, aut ejusmodi necessitatem. Ergo.

189. Jam vero minor propositi argumenti quatuor luculentissimis ac publicis documentorum classibus evincitur. I[a] classis petitur ex communione ægrotorum. Certe, si quod esset tempus, quo divinum præceptum de sumenda Eucharistia sub utraque specie urgeret, et quo nihil esset negligendum ex iis, quæ necessaria sunt ad salutem, illud foret, quo instat mortis periculum. Atqui ubique terrarum et quavis ætate consuevit Ecclesia Eucharistiam asservare sub una panis specie ad ejusmodi infirmos reficiendos, ut constat ex citata historia senis Serapionis,

(1) Mirum est, quo furore sævierint Calixtini adversus Sacerdotes catholicos, eo quod ipsis recusarent usum calicis; ipsos passim cædebant et durioribus cruciatibus subjiciebant. Cfr. *Histoire de l'hérésie de Wicleff, Jean Hus et Jérôme de Prague*, Lyon 1682.

(2) *Instit.* lib. IV, cap. 17, § 47.

ad quem ægrotans sacerdos, ex Episcopi Alexandrini præscripto, sacrum edulium sub unica panis specie misit (1), nec non ex vita S. Ambrosii, ad quem pariter animam agentem, teste Paulino ejus biographo, S. Honoratus Episcopus Vercellensis *detulit Domini Corpus*, *quod ubi accepit ac glutivit, emisit spiritum* (2).

190. II[a] complectitur communionem parvulorum: testis enim est in primis S. Cyprianus; qui refert, puellam quamdam continere visceribus non potuisse Eucharistiam sibi præstitam, postquam gustaverat de idolotytis, et solum commemorat calicem (3). Idem mos adhuc retinetur in Ecclesia græca et in Ecclesiis orientalibus, uti testantur Arcudius (4), Allatius (5) atque Goarius (6). Pari ratione idem ritus tamdiu apud Latinos obtinuit, quamdiu Eucharistia statim post Baptismum administrata est (7); quia, cum præ tenella ætate panem infantes suscipere non possent, solus Sanguis digito sacerdotis dabatur eis sugendus (8).

191. III[a] Desumitur ex communione domestica fidelium, qui persecutione sæviente in proprias ædes sacra dona deferebant, et quidem sub unica panis specie, arca ut plurimum lignea in-

(1) Apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. cit. cap. 44.

(2) N. 47, in append. opp. S. Ambrosii, edit. Maur.

(3) Lib. *De Lapsis.* edit. Maur. pag. 189. Sic enim scribit: *Reluctanti licet* (puellæ) *de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus et vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini Sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta majestas.* Alia ejusdem Sancti testimonia cfr. in Præfat. edit. Maur. §§ 13 et 14.

(4) *De concordia Ecclesiæ occident. et orient.* lib. III, cap. 40.

(5) *De Ecclesiæ occid. atq. orient perpetua consensione.* Colon. Agrip. 1648. Cfr. ad diss. *De Missa præsanctif. annot. de communione orient. sub unica specie,* auctore Bartoldo Nihusio, et Leonis Allatii ad Nihusium epist. duæ.

(6) Ibid. *Attentatio Jac. Goarii,* Ord. Præd. et in *Euchologio* in notis 178 et seqq. ad Missam S. Joan. Chrysostomi.

(7) Cfr. Haiden in diss. cit. *De instituto Ecclesiæ infantibus*, etc.

(8) Hunc usum testatur Hugo a S. Victore, *De Sacram.* lib. I, cap. 20, his verbis: *Pueris recens natis idem Sacramentum in specie sanguinis est ministrandum digito sacerdotis. Quia tales naturaliter sugere possunt.*

clusa. Hujus consuetudinis testes habemus Tertullianum (1) et Cyprianum (2), nec non S. Zenonem Veronensem, qui scribit: *Omnibus peræque unus panis cum ligno datur* (3); quibus verbis, adnotantibus FF. Ballerinis, S. Zeno significavit, Eucharistiam in arca lignea domum deferendam (4). Ejusdem præterea consuetudinis exempla reperimus in Actis SS. Indis et Domnæ apud Surium (5), in Actis S. Eudoxiæ apud Bollandum (6), aliaque non pauca, de quibus egerunt Sandellius (7) et Berlen-

(1) *Ad uxor.* lib. II, cap. 5, dicens: *Non sciet maritus* (ethnicus), *quid secreto ante omnem cibum gustes? et, si sciverit panem, non illum credit esse, qui dicitur?* Cfr. not. Rigaltii in hunc loc.

(2) Lib. *De laps.* pag. 189.

(3) Lib. I, tract. XIV, cap. 4, edit. Ballerin. Veronæ 1739.

(4) Adnot. 18 in loc. cit. qui id confirmant ex eo, quod idem S. Zeno scribit, tract. V, n. 8, de gentili viro cum femina christiana conjuncto: *Arrepto*, inquit, *forsitan Sacrificio tuo tuum pectus obtundet, tuam faciem deformabit.* Capsulis enim ligneis (subdunt Ballerinii), in quibus *Sacrificium*, id est, Eucharistia condebatur, ictus et vis ejusmodi congruit, ut et pectus obtundere et faciem deformare possent. Huc forte respicit Cyprianus, in lib. *De lapsis*, mentionem faciens mulieris, quæ cum *arcam suam*, *in qua Domini Sacramentum* fuit, aperire tentasset, igne inde erumpente deterrita est, ne auderet attingere.

(5) Ad diem 26 Septembris.

(6) *Acta SS.* mens. Mar. tom. I, pag. 19, ubi cap. 12, n. 44, hæc leguntur: *Verum, antequam traderet ultro se lupis agna Christi, brevi mora impetrata prodeundi, accurrit in sacram ædem, reserataque illic arcula, in qua divinum donum reliquiarum sancti Corporis Christi servabatur, inde particulam acceptam sinu recondidit, et sic statim cum militibus abiit.*

(7) *De sacris synaxibus*, cap. 19, ubi turriculam sacramentariam ex argilla rubricata, Romæ e cœmeteris effossam, exhibet ad prototypi magnitudinem expressam, cujus iconem eidem misit eques Joan. Passeri descriptione hac addita: *Forma quadrata est, ut quodammodo altaris imaginem redoleat, quod ex quadrato lapide atque unico constare solebat.... Hujusmodi unum integerrimum habeo Pisauri, ex antiquissimo S. Mariæ Magdalenæ monasterio erutum, in cujus fronte crux ampla excisa est cum Christi benedicentis imagine.* Testatur præterea idem eques, similium turricularum fragmenta non semel se Romæ in cœmeteriis collegisse, *adhærentibus, sive aliquando divulsis lucernis non adhuc argilla turriculæ agglutinatis, ut perenni lumine aliquis etiam in privatis ædibus honor Mysterio tam venerabili tribueretur.* Mirum vero non esse subdit, si vasculo-

dis (1). His adjici debent monachi in vastis solitudinibus degentes, qui secum Eucharistiam asportabant sub unica specie, ut de eadem decurrente tempore participarent, testibus S. Basilio (2), Theodoro Studita (3), et biographo S. Lucæ Eremitæ apud Combefisium (4) et Bollandum (5).

192. IVa classis demum, ut alia prætereàm, coalescit ex ipsa communione publica, quæ nimirum in Ecclesia frequentari solebat. Etenim S. Leo M. *Serm. IV de Quadrag.* observat, diu in Ecclesia Romana latuisse Manichæos, qui Eucharisticum panem cum ceteris accipientes abstinebant a vino. Jam vero latere non potuissent, nisi libera sub unica specie panis fuisset communio; alioquin ob rei singularitatem statim notati ac deprehensi fuissent. Nec Romæ solum, sed et Constantinopoli eamdem viguisse libertatem, constat ex facto, quod de pervicaci muliere Macedoniana refert Sozomenus (6). Huc pariter refertur Missa *præsanctificatorum*, in qua non præbetur communio, nisi ex particulis præconsecratis. Hanc autem Missam ab immemorabili frequentant Græci toto quadragesimæ tempore, diebus dominicis exceptis; Latini autem eam celebrant sacro Parasceves die (7). Ipsi denique Protestantes non cogunt abstemios ad sumptionem calicis, prout nunquam eos coegit Ecclesia; jam vero non exiguo numero hi semper fuerunt, quibus tamen juxta adversariorum principium communio sub unica specie deneganda fuisset.

rum hujusmodi fragmenta plurima in iis locis inveniuntur, *in quibus sæpe vivi latitabant, et mortui tumulabantur.* Ex his porro monumentis non solum hæreticos, sed et Courajerium refelli, apertum est, qui negant ullum cultum antiquitus Eucharistiæ delatum esse.

(1) *De oblationibus ad altare. De oblationibus communibus*, § 5.

(2) *Epist.* XCIII *ad Cæsariam patriciam, de communione*, edit. Maur.

(3) Lib. I, epist. LVII, tum in ejus vita, § XLI, inter opp. Sirmondi. Paris. 1696, tom. 5.

(4) *Novi auctarii Biblioth. Patrum*, tom. II.

(5) *Acta SS.* mens. Febr. ad diem VII, pag. 92, n. 42.

(6) *Hist. Eccles.* lib. VIII, cap. 5, et ex eo Nicephorus, lib. XIII, cap. 7; Baronius ad an. 400.

(7) Cfr. Diss. Allatii, *De Missa Præsanct.* ad calcem op. de *Eccles. occid. et orient. consensione.*

193. Constat igitur certissimis documentis, nunquam Ecclesiam judicasse, communionem sub utraque specie omnibus et singulis necessariam esse ad salutem, aut aliquod Christi extare præceptum, quo ad eam fideles omnes adigantur (1).

DIFFICULTATES.

194. Obj. prima. 1° Quod Christus jam præceperat in verbis promissionis, Joan. VI, 54 : *Nisi manducaveritis Carnem filii hominis et biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, 2° denuo inculcat in verbis institutionis, Matth. XXVI, 27, dicens : *Bibite ex hoc omnes.* 3° Quæ verba verum mandatum continent non secus ac superiora : *Accipite et manducate;* 4° imo, uti observat Lutherus, prævidens Christus aliquos aliquando futuros, qui vellent fideles a calice arcere, in sola porrectione calicis dixit : *Bibite ex hoc omnes ;* 5° præsertim cum Apostoli tunc fideles omnes repræsentarent. Ergo.

195. Resp. ad 1m, *Dist.* Ita ut adducta Christi verba respiciant rem sumendam, *conc.;* modum sumendi, *neg.* Talem sane germanum esse verborum Christi sensum, aperte ostendunt Christi scopus et orationis series. Scopus enim Christi, Joan. VI, fuit, promittere Eucharistiam, ejusque inculcare necessitatem, et fructus exponere, uti superius ostendimus. Orationis seriem id unum pariter exposcere, collatio textuum inter se clarissime evincit. Apposite proinde Tridentini Patres observant, ipsum

(1) Cfr. Bellarmin. *De Euch.* lib. IV, cap. 24; Bossuet, *Traité de la Communion sous les deux espèces ;* Pellicia op. et diss. cit. ubi pag. 78 et seq. luculenter ostendit, 1° *numquam et nuspiam* absoluta liturgia asservatam fuisse Eucharistiam sub specie vini. 2° A primo Ecclesiæ seculo usque ad VII, *ullum* reperiri exemplum communionis infirmorum sub utraque specie, neque apud Græcos neque apud Latinos. 3° Per quinque postea secula in ecclesia latina, id est, usque ad sec. XIII, morem obtinuisse porrigendi infirmis hostiam Sanguine intinctam, ob quamdam, quæ inter doctores prævaluit, opinionem ; qui mos demum penitus evanuit. 4° Tam Græcos quam Abyssinos et Coptos, aliosque orientales, a primis temporibus ad nos usque administrasse et administrare Eucharistiam *sub sola panis specie*. Ipsum adi.

Christum, qui dixit : *Nisi manducaveritis*, etc. dixisse quoque : *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum... Qui manducat hunc panem, vivet in æternum... Panis, quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita.* Hinc non immerito plures interpretes animadvertunt, particulam *et* in subjecta materia esse disjunctivam ex Scripturarum usu. Sic Petrus, Act. III, 6, dixit claudo : *Argentum et aurum non est mihi*, id est, argentum aut aurum ; sic etiam, Exod. XXI, juxta hebraicam veritatem, legitur : *Qui percusserit patrem et matrem, morte moriatur*; et alibi passim. Juxta horum expositionem, in usu biblico fundatam, hunc sensum præ se ferrent objecta Christi verba : *Nisi manducaveritis Carnem Filii hominis, aut biberitis ejus Sanguinem*, etc. ; quod non obscure insinuat ipse Apostolus, I Cor. XI, 27, scribens : *Quicumque manducaverit panem hunc,* VEL *biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Domini.*

196. Ad 2m, *Neg.* Ad prob. *Dist.* Quæ tamen verba *bibite*, etc. respiciant præsentes, *conc.*; absentes, præsertim non conficientes, *neg.* Etenim præter contextum, qui clare ostendit, hæc verba ad solos Apostolos convivantes dirigi, aperte id habemus apud Marc. XIV, 23, qui executionem dominici mandati refert, dicens : *Et biberunt ex illo omnes.* Dictis consonant antiquæ versiones syriaca, arabica, æthiopica apud Waltonum, in quibus sic referuntur verba Christi : *Bibite ex hoc omnes vos*, seu *vos omnes.*

197. Ad 3m, *Dist.* Quæ proinde solos præsentes afficiunt, *conc.*; secus, *neg.* Ut enim animadvertit Maldonatus, perperam Protestantes contendunt, præceptum de sumenda Eucharistia illis verbis institutionis: *comedite*, *bibite*, datum a Christo esse, cum ea non respiciant nisi solos conficientes, quibus dixit : *Hoc facite.* Præceptum enim, quod omnes reipsa obliget, Christus jam dederat, Joan. VI, 54, cum dixit : *Nisi manducaveritis*, etc. (1). Hinc ruunt, quæ superstructa sunt ab adversariis argumenta.

(1) Cfr. In Matth. XXVI, v. 26 et 27. lib. I, cap. 9, n. 111. Sic etiam Becanus, *Manuale controvers.*

198. Ad 4m, *Dist.* In sola porrectione calicis dixit Christus : *Bibite*, etc. ut intelligerent Apostoli, non totum calicem, sed partem tantum ab unoquoque esse hauriendam, *conc.*; aliter, *neg.* Idem enim significant apud Matth. et Marcum : *Bibite ex hoc omnes*, quod apud S. Lucam : *Dividite inter vos* (1). Quæ ratio non æque militat pro panis symbolo; quum Christus illud jam fregerit ac distribuerit. Hæc expositio jam ab ipsis Protestantibus admittitur. Sane Kuinöel ita Christi verba exponit : *Sumite hoc, et in orbem ex eo bibite*; quæ verba plane nostris respondent. *Dedit nimirum Christus calicem Apostolo, qui ei proximus accumbebat, hic secundo, secundus tertio, et ita porro* (2). Ex quibus patet, se non satis acutum perhibuisse Lutherum.

199. Ad 5m, *Dist.* Repræsentabant Apostoli omnes fideles eo ferme pacto, quo primates et magistratus repræsentant totam rempublicam, *trans.* vel *conc.*; fideles singulos, vel *neg.* vel *subd.* Quatenus exposcit eorum conditio, *conc.*; strictiori sensu, *neg.* Alioquin non solum ipsis jus competeret conficiendi et distribuendi, sed ipsum juris exercitium; quod tamen adversarii non admittunt.

200. Inst. Atqui ita Apostoli singulos fideles repræsentabant, ut jus isti consecuti sint ad utramque speciem percipiendam. 1º Etenim Christus, peracta consecratione, Luc. XXII, 17, dixit : *Hoc facite in meam commemorationem.* Jam vero omnes et singuli fideles tenentur ad commemorandam Christi passionem, dum communicant; ergo et ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie. 2º Quare Apostolus, I Cor. XI, semper conjungit esum et potum; 3º quinimo ibid. v. 26, affirmat, communionem esse sumendam in commemorationem passionis Christi; hæc porro non exprimitur, ut insinuat idem Apostolus, solo panis symbolo, eo quod non satis referat Sanguinis effusionem, 4º Propterea, v. 28, aperte docet, ab omnibus sumendam esse Eucharistiam

(1) Cap. XXII, 17 : Διαμερίσατε ἑαυτοῖσι.

(2) *Comment. in libros N. T. Histor.* in Matth. cap. XXVI, v. 27 et 28.

sub utraque specie, dicens : *De pane edat et de calice bibat.* 5° Ergo tum divino mandato tum divinæ institutioni adversantur Catholici, cum dimidiata cœna, dimidiata hæreditate, sub unica tantum specie Eucharistiam distribuunt.

201. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Peracta consecratione panis illa verba protulit Christus, *conc.;* peracta consecratione calicis, *neg.* Etenim S. Lucas, qui ea refert Christi verba, prolata ea solum exhibet post panis consecrationem, ut intelligeremus, nullo inde fideles adstringi præcepto ad utriusque symboli sumptionem. Seu etiam rectius dici potest, Christum in adductis verbis id unum intendisse, ut nempe, quoties eucharisticum mysterium celebraremus, ejus, qui illud instituit, recordaremur, sive alterutrum sive utrumque symbolum perciperemus, uti ipsi interpretes protestantes ea exponunt (1). Id enim aperte insinuat Apostolus, qui, eadem verba referens post consecrationem calicis, sic Christum loquentem inducit : *Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem* (2).

202. Ad 2m, *Dist.* Quatenus refert institutionem Christi sub utraque specie, *conc.;* quatenus velit necessitatem sumptionis utriusque symboli significare, *neg.* Etenim, ut modo vidimus, Apostolus, disserens de calice, conditionate tantum, non absolute loquitur; deinde utitur particula disjunctiva, dicens : *Vel biberit calicem.* Quæ quidem omnia alterutrius symboli usum commendant, minime vero utriusque necessitatem.

203. Ad 3m, *Dist. min.* Non exprimitur in solo pane mystica repræsentatio cruentæ immolationis, quæ fit consecrando seorsim Corpus ac seorsim Sanguinem, requiriturque ad rationem sacrificii, *conc.;* non exprimitur seu non habetur commemoratio dominicæ passionis per sensibile signum Corporis Christi pro nobis immolati et a Sanguine divisi, quæque sufficiat ad rationem Sacramenti, *neg.* Permisceri præterea non debent repræsentatio

(1) Sic inter ceteros Georg. Rosenmüller objecta verba exponit in suis scholiis in Luc. cap. XXII, 19 : *Id facite in mei recordationem, vel : quotiescumque hoc facietis, et religiosum convivium celebrabitis, gratam mei memoriam recolite.*

(2) I Cor. XI, 25.

et commemoratio, minus quippe requiritur ad commemorationem quam ad repræsentationem alicujus rei (1).

204. Ad 4m, *Neg.* Scopus enim Apostoli in citatis verbis est ostendere necessitatem probationis, quam quisque præmittere debet, antequam ad sacram synaxin accedat, non autem inculcandi utriusque symboli sumptionem, ut constat ex orationis serie; ait enim: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat* (2). Id est: Probet seu excutiat conscientiam suam, antequam ad Eucharistiam accedat.

205. Ad 5m, *Dist.* Si sub alterutra specie non daretur totus et integer Christus, *conc.;* si totus detur, uti ostendimus, *neg.* Ex his propterea sequitur, eumdem fructum, ceteris paribus, percipi sive ab eo, qui unam, sive ab eo, qui utramque speciem sumat. Falsum propterea est, per subtractionem unius symboli dimidiari Cœnam aut hæreditatem, ut adversarii Ecclesiam calumniantur (3).

206. Obj. secunda. 1° Patres tradunt, ex dominico præcepto quemlibet teneri ad calicis sumptionem. 2° Ita S. Cyprianus eos reprehendit, qui *in calice dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster Sacrificii hujus auctor et doctor fecit et docuit* (4). 3° Atque in *Sermone de cœna Domini: Lex*, inquit, *esum Sanguinis prohibet, Evangelium præcipit, ut bibatur* (5). Similia

(1) Cfr. Becanus, loc. cit. n. 131.

(2) I Cor. XI, 28.

(3) Apposite Becanus loc. cit. n. 5, *Utrique*, inquit, *merito arguendi: Calvinistæ, quia Carnem et Sanguinem Christi tollunt e Sacramento, et tota hæreditate (ut ipsi vocant) dissipata, præter nudas tabulas, nihil relinquunt laicis; Lutherani, quia non viventem et integrum, sed mortuum et dissectum Christum legatariis distribuunt, ejusque dimidiam partem sub specie panis, reliquam sub specie vini, seorsim sumi a laicis arbitrantur. Et tamen utrique, tam Lutherani, quam Calvinistæ, posteaquam rem ipsam sacrilege dissiparunt, de solis symbolis litem nobis intendunt, perinde ac illi, qui, absumpto patrimonio, de nudis codicillis altercantur.* Cfr. etiam ibid. n. 68, et 135 et seq.

(4) *Epist.* LXIII, *ad Cœcilium.*

(5) In append. opp. S. Cypr. col. 113, edit. Maur.

habet S. Augustinus (1) aliique non pauci. 4° Sed neque constanti huic Patrum doctrinæ obstant exempla in probationibus adducta de communione sub unica specie; uti enim animadvertit Callixtus, cum in Ecclesiæ cœtibus utraque pars Sacramenti exhiberetur, videntur aliqui e calice bibisse, panem vero manu acceptum sibi servasse, ut hoc sumpto domi absolverent sacrum epulum, quod cum pars esset Sacramenti in Ecclesia accepti, veluti ejusdem appendix spectari poterat. 5° Hoc vero ne deinceps fieret, Gelasius Pontifex decrevit, ut omnes *aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur; quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire* (2). Ergo.

207. Resp. Ad 1m *Dist.* Tradunt Patres, quemlibet teneri ad utriusque speciei sumptionem ex dominico præcepto late seu improprie dicto, *conc.;* presse seu proprie dicto, *neg.* Scilicet Patres cohærenter ad disciplinam tunc temporis vigentem hortabantur fideles, ut sumerent Eucharistiam, prout administrabatur, a qua recedere privatis hominibus fas non erat. Ut fideles propterea compellerent ad utriusque speciei participationem, urgebant præceptum Christi, quale præsumebatur ex ejus exemplo et institutione, eadem ratione ac urgebant præceptum Christi, cum commendarent sive Baptismi collationem per immersionem, sive pedum lotionem aliaque ejusmodi, quæ nonnisi latiori sensu poterant dici a Christo præcepta, uti adversarii nostri ultro concedunt. Non igitur rigorosum ac proprie dictum præceptum Patres agnoverunt, quo Christus omnes obligaverit ad communicandum sub utraque specie; alioquin neque Patres, neque fideles unquam recessissent ab ejusmodi sumptione, cum tamen constet contrarium passim ab ipsis factum esse, uti certissimis documentis ostendimus. Addo, has ipsas Patrum crebras objurgationes evidenter evincere, communionem sub unica specie vulgo obtinuisse; alioquin illæ inutiles fuissent.

208. Ad 2m, *Dist.* Reprehendit S. Cyprianus Hydroparastatas

(1) *Quæst.* LVII, *in Levit.* n. 4.

(2) Apud Gratianum, *Decr.* III, *De consecr.* dist. II, cap. *Comperimus.*

seu Aquarios sacrificantes in sola aqua vel persecutionis metu vel errore aut ignorantia deceptos, *conc.;* omnes promiscue, *neg.* Ut constat ex toto epistolæ argumento et scopo, ac solide ostendit Pamelius (1).

209. Ad 3m, *Dist.* Sub alterutra specie, *conc.;* sub specie vini, *subd.* Præcepto late sumpto, uti paulo ante exposuimus, *trans.* vel *conc.*; stricte sumpto, *neg.* Eadem ratione exponendus est S. Augustinus, aliique Patres, qui loquebantur juxta disciplinam tunc receptam. Prætermittendum insuper non est, auctorem citati sermonis non esse S. Cyprianum, sed Arnoldum abbatem Bonæ-vallis, uti eruditis notum est (2).

210. Ad 4m, *Negamus* quidpiam veritatis aut soliditatis habere Callixti animadversionem, qua potius seipsum jugulat. Sane, si fideles sumebant in Ecclesia solum calicem, et panem domum asportabant, jam non unam, sed duas sub unica specie communiones habebimus, primam sub specie vini in templis, alteram sub specie panis inter domesticos parietes. Ridiculum siquidem est contendere, duas communiones, per diem, per hebdomadam, per mensem, quandoque per annum sejunctas, unam eamdemque communionem constituere. Quanquam nec his opus est, cum facta contrarium prorsus evincant.

211. Ad 5m, *Dist.* Ita ut illo decreto Gelasius, prout pridem jam præstiterat S. Leo, perculerit Manichæos, *conc.*; omnes indiscriminatim, saltem directe, *neg.* Hoc enim fuit peculiare temperamentum ab illis Pontificibus adscitum ad Manichæos detegendos, ostenditque contrariam consuetudinem inolevisse. Quare vel ipse Leibnitzius scribit : *In eadem sede* (Romana) *Gelasius paulo post eos repulit* (*ex Manichæorum, ut puto, reliquiis*), *qui sumpta tantummodo Corporis sacri portione, nescio qua superstitione, a calice sacrati Cruoris abstinebant* (3).

(1) Adnot. 2 in hanc epist. Cfr. edit. Paris. 1574.

(2) Hesselius et Pamelius contendunt, hunc auctorem non esse locutum in adductis verbis de vera ac propria Sanguinis potione, sed de potione spirituali ac mystica. Mihi tamen videtur orationis series huic expositioni refragari.

(3) *Syst. Theol.* pag. 246. Cfr. Becanus, loc. cit. n. 45 et seq.

PROPOSITIO V.

Non errat Ecclesia, dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub una tantum specie communicare.

212. Arcto inter se nexu copulantur præsens ac antecedens propositiones. Enim vero si nullum extat divinum præceptum, quo omnes promiscue obligentur ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie, si nulla salutis necessitas id exposcit, jam patet, calicis usum rem esse disciplinarem, quæ non afficit Sacramenti substantiam. Atqui in Ecclesia, prout declarat Tridentina Synodus, sess. XXI, cap. II, hæc potestas perpetuo fuit, *ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait : Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei; atque ipsum quidem hac potestate usum esse satis constat, cum in multis aliis tum in hoc ipso Sacramento, cum, ordinatis nonnullis circa ejus usum, cetera, inquit, cum venero, disponam.* Ergo potest Ecclesia tali potestate a Christo instructa, omnibus hinc inde mature discussis, prohibere calicis usum, prout reipsa in Conciliis Constantiensi et Tridentino prohibuit, seu potius lata lege confirmavit inolitam jamdiu consuetudinem communicandi sub altera tantum specie. Hinc eadem Tridentina Synodus in cit. sess. hunc canonem II edidit : *Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.*

DIFFICULTATES.

213. Obj. Si quæ legitimæ causæ inducere potuerunt Ecclesiam ad interdicendum usum calicis, eæ profecto sunt periculum irreverentiæ aut scandali; atqui ejusmodi causæ nullæ sunt, si

conferantur præsertim cum incommodis, quæ ex hac prohibitione oriuntur. Etenim 1° tali periculo non obstante, Catholicis fatentibus, communio sub utraque specie in usu fuit per XII fere secula in Ecclesia occidentali, et in Ecclesia orientali adhuc viget; 2° prævalere proinde debuit universalis et adeo antiqua consuetudo, quæ originem habuit ab exemplo et institutione ipsius Christi; 3° quia demere usum calicis est mutilare Sacramentum; 4° calix enim pertinet ad Sacramenti substantiam; 5° utpote qui ordinatus est ad separationem Sanguinis, quæ per Christi mortem facta est, significandam, et ad significandum plenum convivium, quod sane non in solo cibo instruitur, sed in cibo et potu; 6° quia denegare fidelibus calicem est eos privare ea gratia, quæ huic Sacramenti parti adnexa est, et confertur communicantibus sub utraque specie; 7° quia saltem calicis substractio adimit fidelibus partem *consolationis* spiritualis, quam non solum hæretici Hussitæ, sed plures etiam iique pii Catholici summopere exoptabant atque ardenter petebant, ut Gerson (1), Georgius Cassander (2), aliique docti et orthodoxi Theologi in Concilio Tridentino apud Pallavicinum (3); 8° nisi enim Christus voluisset calicem a fidelibus sumi, in eo minime consecrasset (4); 9° eo magis, quod ipsi longo seculorum usu jus præscriptionis acquisierant, a quo minime exciderunt ob contrariam plurimorum desuetudinem; 10° cum demum aliud sit ob peculiares circumstantias aliquam regulæ exceptionem pati, aliud vero ipsam exceptionem tanquam legem ac regulam constituere, uti præstitit Concilium Tridentinum (5). Ergo.

214. Resp. *Dist. maj.* Adductæ causæ etiam potuerunt Ecclesiam permovere ad usum calicis interdicendum, *conc.*; solæ,

(1) Tract. *De commun. laicor. sub utraque specie.*

(2) *In consultatione de articulis religionis*, art. XXII.

(3) *Storia del Conc. di Trento*, lib. XVIII, cap. 3 et seqq.

(4) Ita novissime Filaret metrop. Moschov. in op. *Rozmowy miedzy*, etc. seu *Dialogi inter dubitantem et persuasum de orthodoxia orientalis Græco-Russæ Ecclesiæ*. Petropoli 1829.

(5) Sic Courajerius in notis ad Hist. Conc. Trid. a Paulo Sarpio editam, lib. IV, § 11, not. 31.

neg. et *neg. min.* Ecclesia enim, utpote mater nobis a Deo data, non tenetur filiis rationem reddere, cur hac potius vel illa ratione se gerat in suis determinationibus. Quamvis porro eas causas, quibus inducta fuit ad talem legem ferendam, minime patefecerit, pro certo a nobis tenendum est, eas gravissimas fuisse. Si quid tamen ex concertationibus, quæ agitatæ sunt in congregationibus concilii Tridentini, colligere possumus, hæ fuisse videntur: 1° periculum effusionis in magna præsertim populi frequentia; 2° nausea et repugnantia nonnullorum in labiis admovendis ad eumdem vel calicem, vel calamum, syphunculum, aut aliud quodvis instrumentum suctorium; 3° maxima difficultas in asservanda specie vini pro ægrotis in regionibus præsertim calidioribus aut nimis frigidis; 4° ejusdem vini inopia in multis locis, ad quæ non facilis est accessus, ut illuc inferri possit; 5° multorum naturalis constitutio, qui a vino summopere abhorrent, quique abstemii vocantur (1); 6° spontanea fidelium desuetudo ab sumptione calicis sec. XII et XIII introducta; 7° hæreticorum protervia, qui temerario ausu Ecclesiæ succensere non verentur, perinde ac si ipsa leges a Christo datas aut ignoraverit aut contempserit.

215. Ad 1m prob. *Dist.* Simul tamen non concurrentibus iisdem causis, *conc.;* secus, *neg.* Ceterum, etsi laudanda sit pia antiqua consuetudo, non ideo reprobanda nova est disciplina. Nunquam Ecclesia positivo aliquo decreto vetuit calicis usum, nisi cum sec. XV inquieti ac turbulenti ingenii homines eam accusare cœperunt de gravissimo errore ac divini præcepti neglectu (2).

216. Ad 2m, *Dist.* Ab institutione et exemplo Christi ac traditione Apostolorum, disciplinari tamen et libera, atque

(1) Ipse Wegscheider, § 180, A. not. (b), scribit : *Quum fuerint, qui communionem calicis valetudini infestam esse demonstrarent, videndum est, ut pericula inde metuenda præcaveantur et avertantur, v. c. usus calicis, a quo per fistulam vinum sugitur, in nonnullis ecclesiis conservatus, abrogetur.*

(2) Id abunde constat ex historia Callixtinorum. Cfr. Æneas Sylvius in *Hist. Bohemorum*, cap. 35.

Ecclesiæ auctoritate moderanda, *conc.;* præceptiva ac necessaria ad salutem, *neg.* Aliud enim est institutio et exemplum Christi, aliud vero mandatum; unum enim sine altero optime consistere potest. Alioquin alia plura præstare deberemus, quæ neque adversarii ipsi contendunt, ut sæpe adnotavimus.

217. Ad 3^m^, *Neg.* Totum enim ac integrum habetur Sacramentum sub unaquaque specie.

218. Ad 4^m^, *Dist.* Calix consecrandus, *conc.*; calix distribuendus, *neg.* Ut constat ex dictis.

219. Ad 5^m^, *Dist.* In Sacrificio, *conc.;* in Sacramento, *subd.* Quæ tamen separatio satis significatur in alterutra specie, prout superius animadvertimus, *conc.;* nullo modo significatur, *neg.* Etenim etiam immersio, qua olim administrabatur Baptismus, expressius repræsentat dominicam sepulturam, quam infusio; quin tamen censeatur ab adversariis ipsis necessaria, aut præcepta. Id ipsum dicatur de convivio, quod integrum ac plenum est in alterutra specie, in qua totus Christus sumendus exhibetur, quamvis non adeo expresse cibus et potus seorsim repræsententur. Alia præterea est ratio convivii communis, alia convivii spiritualis; illud enim sine potu mutilum est, non item vero convivium sacramentale, in quo sub unaquaque specie cibus et potus tribuuntur.

220. Ad 6^m^, *Dist.* Privantur fideles per subtractionem calicis aliqua gratia *necessaria ad salutem* et ex opere operato, *neg.;* quæ haberi posset ex opere operantis, cui suppleri potest ferventiori affectu, *trans.* Declarat enim Concilium Trid. sess. XXI, cap. III, *fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque Sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solum accipiunt.* Transmisimus autem alterum distinctionis membrum, eo quod Theologi inter se disceptent circa fructum accidentalem, qui proveniat ex alterius speciei sumptione, quem alii contendunt inde erui, alii negant (1).

(1) Bellarminus, *De Euch.* lib. IV, cap. 23, postquam pluribus ostendit

221. Ad 7[m], *Dist.* Ita ut possint longe solidiorem consolationem sibi comparare ex obedientiæ merito, *conc.;* secus, *trans.* In his enim, quid magis conducat ad fidelium utilitatem et solidam consolationem, standum est Ecclesiæ judicio, quæ ex longo ac diuturno experimento satis comperit, quid magis expediat. Vera ratio, quare nonnulli etiam Catholici vehemens illud desiderium concessionis calicis patefecerunt, partim repetenda est ex illa naturæ nostræ affectione, qua nitimur in vetitum cupimusque negata, partim ex quadam præconcepta spe facilius revocandi dissidentes ad Ecclesiæ unitatem (1). Jam vero, si ex factis aliquando concessionibus arguere liceat, an expediat calicem restituere, vix unquam expediet. Eas enim concessiones nullos unquam fructus attulisse, patet ex iis, quæ fuse disputat Benedictus XIV (2); qui præterea eos omnes recenset, quibus etiam

adversus hæreticos, nullum fructum ad salutem necessarium ex unica sumptione amitti, demum, prop. IV, statuit: *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex una.* Quam conclusionem argumentis intrinsecis et extrinsecis solide adstruit. Attamen Alex. Alensis et Gaspar Casalius eam in dubium revocant; Vasquez vero, *In III part. S. Thom.* disp. CCXV, cap. 2, censet esse probabilius, majorem fructum gratiæ ex utraque specie hujus Sacramenti quam ex altera tantum percipi. Prior sententia verisimilior videtur. Ceterum accidentalis hic fructus peculiaris, si reipsa daretur, esset prorsus negligendus, cum graves causæ suadent calicem non omnibus esse promiscue permittendum. Ea certe constans fuit Ecclesiæ agendi ratio. Sic, quamvis certum sit, gratiam ex opere operato tum ab Eucharistia tum a Confirmatione parvulis conferri, attamen a pluribus seculis neutrum Sacramentum infantibus Ecclesia administrare consuevit, quin propterea adversarii litem Ecclesiæ intendant. Sed Cfr. Bellarm. loc. cit.

(1) Cujusmodi certe fuit Cassander, qui, zeli sui æstu abreptus, longius quam par esset progressus est. Quod spectat ad Gersonium, asserere non dubito, eos, qui pro communione laicorum sub utraque specie ejus auctoritatem adducunt, nunquam hunc tractatum legisse. Acriter siquidem insistit in toto tractatu, ut nulla ratione usus calicis concedatur; invehitur in Bohemos, qui illum expetebant, ostenditque plura incommoda ex ejusmodi concessione oriri. Cfr. ipse ejus tractatus, tom. 1, pag. 458, in opp. edit. Ellies Du-Pin, Antwerp. 1706, inscriptus: *Contra hæresim de communione laicorum sub utraque specie.*

(2) *De Sacrif. Missæ*, lib. II, cap. 23, n. 17 et seqq.

nunc temporis Eucharistiam sub utraque specie sumere permittitur. Hinc idem Pontifex nobili cuidam matronæ, quæ Luthero ejurato redierat in gratiam cum catholica Ecclesia, privilegium, quod petierat, constanter denegavit, ut in privato domus suæ sacello Eucharistiam sub utraque specie recipere posset (1).

222. Ad 8m, *Dist.* Si præter Sacramentum noluisset Christus instituere Sacrificium, *conc.*; si Sacrificium insuper instituere intendit, ut inferius ostendemus, *neg.* (2).

223. Ad 9m, *Neg.* Etenim, cum Christus Sacramentorum dispensationem reliquerit pastoribus Ecclesiæ a se institutæ, nullum unquam jus, ideoque neque præscriptionem fideles acquirere potuerunt quovis seculorum decursu. Fideles jus quidem habent ad Sacramenta, si legitime ea postulent, non autem ad modum ea percipiendi, quem statuendum, ut vidimus, Christus Ecclesiæ suæ reliquit.

224. Ad 10m, Esto. Ex his tamen exceptionibus constat, sumptionem Eucharistiæ aut sub una aut sub duplici specie non spectare ad dogma, sed ad disciplinam. Si res porro disciplinaris est ejusmodi sumendi ratio, jam subest Ecclesiæ regimini, cujus est judicium ferre, utrum expediat nec ne tali potius modo quam alio communicare. Etiam Baptismi collatio per infusionem olim erat exceptio, postea vero Ecclesia, omnibus probantibus, judicavit fidelium utilitati magis expedire, ut ille lege constanti sola infusione administraretur; prout alia pene innumera immutatæ disciplinæ exempla pariter evincunt (3).

(1) *De Synodo diœces.* lib. VI, cap. 9, n. 6.

(2) Sic evanescit magna Filareti difficultas. Hic vir nullius fidei, professione quidem schismaticus, at doctrina totus protestans, dum videtur suadere schismatis professionem subditis imperii Russiaci, ac modis omnibus Catholicos ad schisma transferre, doctrinas interim hæreticas Lutheranorum et Calvinistarum incautis propinat. Imo, ut ejusmodi hominibus contingere solet, ea docet, quæ ad rationalismum recta perducunt et ad plenam conscientiæ libertatem.

(3) Apposite Leibnitzius, *Syst. Theol.* pag. 254 et seq.: *An autem nunc præstet*, inquit, *calicem reddi populis*, *hoc est*, *an non præponderent rationes*, *quas tot principes et nationes allegarunt*, *id quidem definire non pertinet ad privatos*, *sed ad Ecclesiæ*

CAPUT IV.

DE EUCHARISTIÆ NECESSITATE, DISPOSITIONIBUS ET EFFECTIBUS.

225. Vix superest, qui adhuc propugnet absolutam Eucharistiæ necessitatem. Antiquata pariter est impia Novatorum doctrina, qui ex præpostero principio de sola fide justificante inferebant, optimam dispositionem ad Eucharistiam rite suscipiendam esse gravem peccatorum sarcinam; quamobrem Lutherus scribebat: *Optima dispositio, qua pessime es dispositus* (1); et Calvinus affirmabat, has epulas non prodesse justis (2). Ex eodem principio pariter inferebant Novatores, remissionem peccatorum esse primarium hujus Sacramenti effectum. Cum vero hujus doctrinæ jam pudeat Novatores ipsos, hinc nonnisi leviter hæc argumenta agitabimus.

PROPOSITIO I.

Nemini actualis Eucharistiæ perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate præcepti.

226. Utraque propositionis pars de fide est, a Tridentina Synodo definita; nam, sess. XXI, can. IV, statuit: *Si quis dixerit, par-*

rectores, maxime autem ad summum Pontificem, cui concilium Tridentinum totum hoc negotium reliquit.... Interea, si forte peccarent Ecclesiæ rectores nimia severitate, ipsorum id periculo foret, neque ad subditos perveniret crimen, quos par est obedire... Nihil autem dubito, de rebus hujusmodi statuere posse eos, qui præsunt, iisque parendum potiusquam schisma faciendum esse, quod super omnia pene mala grave malum Augustinus ostendit. Ecclesiæ quidem potestas definiendi late porrigitur, ad ea etiam (sed certo modo), quæ juris divini sunt, ut patet ex mutatione sabbati in dominicam diem, permissione sanguinis et suffocati, canone librorum sacrorum, abrogata immersione in Baptismo, Matrimoniique impedimentis, quæ partim ipsi Protestantes sola Ecclesiæ auctoritate, quam in aliis spernunt, tuti sequuntur.

(1) Apud Bellarm. *De Euch.* lib. IV, cap. 17, n. 1 et seqq. qui plures affert hujus *sacrorum emendatoris* blasphemias, quas hic referre non vacat.

(2) *Instit.* lib. IV, cap. 17, § 42: *Meminerimus*, inquit, *has sacras epulas ægrotis esse pharmacum, peccato-*

vulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem, anathema sit; et sess. XIII, can. IX : *Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum, juxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, anathema sit* (1).

227. Sane quod spectat ad primam partem, si actualis dominicæ communionis perceptio omnibus absolute necessaria esset, nemo posset absque ejus actuali perceptione æternam consequi salutem. Constans autem fuit Ecclesiæ doctrina, infantes post susceptum Baptisma decedentes æterna frui beatitudine quippe, qui per illud Sacramentum fuerint ab originali noxa mundati et sanctificationem adepti. Exinde factum est, ut, postquam abiit in desuetudinem parvulorum communio, nemo reprehenderit disciplinam noviter introductam, quasi hæc esset parvulis perniciosa. Cum olim præterea in particularibus nonnullis ecclesiis obtinuerit lex aut consuetudo denegandi lapsis sacram synaxim etiam in exitu mortis, nemo unquam dubitavit de salute illorum, qui sola absolutione rite percepta ex hac vita decessissent, vel illorum, quibus in infirmitate collatum est Baptisma, quin ipsis potuerit administrari Eucharistia.

228. Alteram porro propositionis partem, quæ est de necessitate præcepti, qua adulti omnes tenentur Eucharistiam sumere, evincunt, quoad præceptum divinum, aperta Christi verba, Joan. VI, 54 : *Nisi manducaveritis Carnem Filii hominis et biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quoad præceptum ecclesiasticum, ostendunt sanctiones tum Concilii Lateranensis IV, cap. *Omnes utriusque sexus,* etc. tum Concilii Tridentini in recitato canone. Ergo.

DIFFICULTATES.

229. Obj. 1° Eadem ratione, qua Christus pronunciavit, Joan. VI :

ribus solatium, pauperibus largitionem; quæ sanis, justis et divitibus, si qui reperiri possent, nullum afferrent operæ pretium.

(1) Hoc canone Concilium declarat ac determinat tempus, quo præceptum divinum est executioni mandandum.

Nisi manducaveritis, etc. dixit pariter, Joan. III : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S. non potest introire in regnum Dei*, et Luc. XIII, 3 : *Nisi pœnitentiam habueritis*, *omnes similiter peribitis ;* atqui Baptisma et Pœnitentia post lapsum necessaria sunt necessitate medii. 2° Recepta proinde fuit in universa Ecclesia antiqua consuetudo nunquam conferendi Baptismum absque Eucharistia. 3° Ex hac vero praxi S. Augustinus argumentum instruxit adversus Pelagianos, qui parvulis non baptizatis pollicebantur vitam æternam, ut ostenderet, hos infantes non solum a regno Dei, verum etiam a vita æterna excludi, quæ promissa fuit Eucharisticæ participationi. Sic enim Julianum, relata Innocentii I sententia, perstringit : *Vide*, inquit, *quid respondeas... qui parvulos definivit*, *nisi manducaverint Carnem Filii hominis*, *vitam prorsus habere non posse. Huic responde*, *imo ipsi Domino*, *cujus ille antistes usus est testimonio* (1). Et alibi passim eadem inculcat. Neque ab Innocentio et Augustino dissentit Gelasius, qui eamdem urget necessitatem. Ergo.

230. Resp. ad 1m, *Neg.* eadem ratione Christum locutum esse, sive cum de necessitate Baptismi, sive cum de necessitate Pœnitentiæ et Eucharistiæ disseruit. Loquens enim Christus de Baptismo, verbis generalissimis usus est, dicens : *Nisi quis*, etc. quæ profecto omnes prorsus includunt ; cum vero de Pœnitentia et Eucharistia sermonem habet, loquitur in secunda persona : *Nisi pœnitentiam habueritis.... Nisi manducaveritis*, quibus insinuavit se alloqui præsentes, adultos, ideoque præcepti capaces. Quare Ecclesia diverso omnino sensu hæc Christi oracula intellexit.

231. Ad 2m, *Dist.* Ut perficeretur per Eucharistiam, quod in Baptismo incœptum ac inchoatum est, *conc.;* quasi crederetur, ejusdem necessitatis esse Baptismum et Eucharistiam, *neg.* Cum enim per Baptisma infantes vitam spiritualem adepti fuerint, quæ perficitur et alitur per Confirmationem et Eucharistiam, consuevit Ecclesia tria illa Sacramenta simul conferre. Nunquam

(1) *Cont. Jul.* lib. I, cap. 4, n. 13.

tamen sensit, singula illa ejusdem esse necessitatis, uti de Confirmatione nemo unus dubitat. Accedit, neque constantem fuisse neque universalem consuetudinem illam; in casu enim necessitatis, ut suo loco ostendimus, etiam a laicis administrabatur Baptisma absque reliquis Sacramentis, quæ laici conferre non poterant; attamen certissima omnium sententia erat, infantes qui ita decessissent, salutem æternam assecuturos. Hæc omnia complexa est Tridentina Synodus, sess. XXI, cap. IV, dum docuit : *Parvulos, usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem; siquidem per Baptismi lavacrum regenerati et Christo incorporati adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit; ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.*

232. Ad 3m, *Dist.* S. Augustinus ex praxi porrigendi Eucharistiam infantibus instruxit argumentum ad hominem adversus Pelagianos, stulte invehentes distinctionem inter regnum Dei et vitam æternam, *conc.;* quasi censuerit, Eucharistiam infantibus absolute necessariam esse ad salutem, *neg.* Mens S. Doctoris aperte colligitur ex iis, quæ disputavit de prædestinatione; ubi profert exemplum illius infantis, qui, ita disponente Providentia, ablui potuit, et illius, qui festinantibus ministris baptizari nequivit; ubi in necessitatis casu nihil aliud requirit ad salutem præter Baptismum (1). Constat id præterea ex ejus doctrina, qua sæpe inculcat, nihil retardare posse infantem per sacrum lavacrum macula originali ablutum a consecutione salutis, et ex aliis ejus principiis luculentissimis, quæ idem evincunt (2). Quo-

(1) Cfr. *Contra duas epistolas Pelagian.* lib. II, cap. 6, n. 11; lib. *De prædest. SS.* cap. 12; lib. *De dono Pers.* cap. 12, n. 31, et alibi sæpe.

(2) Talia sunt, 1° cum S. Doctor affirmat, omnium peccatorum remissionem conferri per Baptisma, ut in lib. *De Bapt. et concup.* cap. 25, et alibi. 2° Cum asserit, infantes per Bap-

ties igitur urget adversus Pelagianos praxim administrandi Eucharistiam infantibus, ut per eam adipiscantur vitam æternam, eam urget ex illorum principiis; etenim, si ipsi tandem confitebantur, non posse infantes introire in regnum Dei absque Baptismo, quia scriptum est : *Nisi quis renatus fuerit*, debebant, ut sibi cohærentes essent, pariter fateri, absque Eucharistia, quæ nonnisi post Baptismum ipsis administrabatur, non posse habere vitam æternam; cum pariter scriptum sit : *Nisi manducaveritis*, etc. præsertim cum Ecclesiæ praxis huic administrationi suffragaretur (1). Eadem ratione exponi debent S. Innocentius et Gelasius, qui loquebantur cohærenter ad disciplinam tunc temporis in Ecclesia vigentem; cum pariter non ignorarent, salvos haberi eos, qui solo Baptismate abluti ex hac vita migrassent.

tismum creari in Christo, fieri hæredes Dei et cohæredes Christi, ut in lib. *De peccat. merit.* cap. 18. 3° Cum dicit, parvulis in Baptismo latenter gratiam infundi, sic ibid. cap. 9. 4° Cum docet, parvulos per Baptismum fieri justos et sanctos, ut in *Op. imperfecti contra Jul.* lib. v. cap. 64. Hæc porro aliaque ejusmodi principia componi profecto non possunt cum absoluta Eucharistiæ necessitate ad habendam vitam æternam. Cfr. etiam S. Doctor, *De origine animæ*, lib. I, cap. 9, et lib. III, cap. 9.

(1) Cfr. Card. Norisius in *Vindiciis Augustin.* cap. 4, § 4, qui accurate animadvertit, dixisse quidem veteres, non posse infantes sine Eucharistia, quæ statim post Baptismum conferebatur, habere vitam æternam seu æternam salutem; at nunquam dixisse, infantes tantum Baptizatos ante Eucharistiæ sumptionem non habere gratiam Dei et jus ad vitam æternam. Quæ duo permiscenda inter se non sunt. Primum quidem optimum sensum habet juxta Ecclesiæ praxim et indolem disputationis seu controversiæ pelagianæ, cum perinde esset ac affirmare, infantes sine Baptismo salvos esse non posse. Alterum vero est aperte falsum, et contrarium veterum menti, ut constat ex dictis. S. Fulgentius in responsione ad duas epist. Ferrandi diaconi, quod dictum est a S. Augustino et reliquis Patribus de necessitate Eucharistiæ quoad infantes, exponit de participatione spirituali, qualis obtinetur per Baptismum, quo infantes Deo conjunguntur fide et charitate. Huic expositioni favet S. Thomas. Esto; eam non respuo. Spectata tamen praxi antiquæ Ecclesiæ, ad quam alludunt veteres, præsertim S. Innocentius et Gelasius summi Pontifices, et spectatis apertis S. Augustini testimoniis, in quibus loquitur de propinatione sanguinis facta infantibus, non videtur sufficiens ratio eorum, qui mentem veterum ita interpretantur. Satis sit unum afferre

PROPOSITIO II.

Peccatorum remissio neque est præcipuus neque unicus sanctissimæ Eucharistiæ effectus, nec sola fides est sufficiens præparatio ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum.

233. Ambæ propositionis partes, quæ arcto inter se nexu copulantur, de fide sunt. Etenim Tridentina Synodus, sess. XIII, can. V, statuit : *Si quis dixerit, vel præcipuum fructum SS. Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, anathema sit.* Can. vero. XI ejusdem sessionis sanxit : *Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum SS. Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit.*

234. Utraque autem pars sic adstruitur : Apostolus, I Cor. XI, 28, scribit : *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Corpus Domini* (1). Probationem vero istam non in sola fide consistere, sed in conscientiæ puritate et charitate habituali, præfigurata tum in veste nuptiali, Matth. XXII, tum in pedum lotione, Joan. XIII, patet ex universa traditione et constanti Ecclesiæ sensu. Primis enim Ecclesiæ seculis pœnitentes nondum reconciliati una cum

S. Augustini testimonium. Sic enim ipse loquitur, *Op. imperf.* lib. I, cap. 30: *Cur ministratur sanguis, qui de similitudine carnis peccati in remissionem fusus est peccatorum, quem bibat parvulus, ut habere possit vitam, si de nullius peccati origine venit in mortem?* Quæ certe de sola spirituali sumptione explicari non possunt. Ceterum ex dictis patet, non posse erroris argui S. Augustinum et citt. Rom. Pontifices, dum adstruere visi sunt necessitatem Eucharistiæ etiam quoad infantes, ut Maldonatus, in cap. 6 Joan. v. 54, insinuat, et Petavius, qui inter errores S. Augustini et hunc recenset in lib. unico *De Conc. Trid. adversus Abbatem*, cap. 5. Cfr. etiam Card. Bona, *Rerum liturg.* lib. II, cap. 14, § 1, cum notis Rob. Sala.

(1) Cfr. in hunc. loc. Bernard. a Piconio, qui aperte ostendit, de sola conscientiæ puritate verba Apostoli intelligi posse.

catechumenis vel ab ipso Eucharistiæ conspectu arcebantur (1). Omnia Concilia, ut Eliberitanum, can. LXXVII et LXXIX (2), Ancyranum, can. IV, V et VII (3), Nicænum, can. XI (4), vetant dari Eucharistiam peccatoribus ac pœnitentibus nondum reconciliatis.

235. Ex Patribus, S. Justinus *Apol. I*, aiebat : *Nemini alii licet esse participem, nisi... qui ita vivat, ut Christus tradidit* (5). S. Cyprianus *Epist. X*, valde improbat eos, *qui contra Evangelii legem... ante actam pœnitentiam, ante exhomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo et clero impositam, offerre pro illis* (lapsis) *et Eucharistiam dare audeant, cum scriptum sit : Qui ederit panem*, etc. (6). S. Joan. Chrysostomus tum alibi, tum *Homil. LXXXII in Matth. Nullus ergo*, inquiebat, *Judas adsit, nullus avarus. Si quis discipulus non est, recedat; non recipit hæc mensa eos, qui tales non sunt. Cum discipulis, inquit, meis facio pascha* (7). Et iterum : *Quanta ergo puritate oporteret eum esse, qui hoc fruitur sacrificio? Quanto radiis solaribus puriorem esse oporteret manum illam, quæ hanc carnem secat, os, quod spirituali repletur igne, linguam, tremendo sanguine tinctam* (8)? Demum, ceteris omissis, S. Augustinus, *Tract. XXIV in Joan.*; *Innocentiam*, scribit, *ad altare apportate. Peccata, etsi sunt quotidiana*,

(1) Cfr. editt. Maur. in not. ad Orat. funeb. S. Ambrosii in morte S. Satyri, loc. cit.

(2) Cfr. Card. de Aguirre in *Collect. maxima Conc. Hisp.* tom. I, comment. in hos cann.

(3) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom I, col. 275 et seq.

(4) Ibid. col. 434.

(5) Οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν ἢ τῷ.... οὕτως βιοῦντι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν.

(6) Tota epistola est de hoc argumento, ac systema Protestantium evertit.

(7) Μηδεὶς τοίνυν Ἰούδας παρέστω· μηδεὶς φιλάργυρος. Εἴ τις μὴ μαθητὴς, παραχωρείτω· οὐ δέχεται τοὺς μὴ τοιούτους ἡ τράπεζα· μετὰ γὰρ τῶν μαθητῶν μου, φησὶ, ποιῶ τὸ πάσχα. Edit. Maur. n. 5, tom. VII, pag. 789.

(8) Τίνος οὖν οὐκ ἔδει καθαρώτερον εἶναι τὸν ταύτης ἀπολαύοντα τῆς θυσίας; ποίας ἡλιακῆς ἀκτῖνος τὴν χεῖρα τὴν ταύτην διατέμνουσαν τὴν σάρκα, τὸ στόμα τὸ πληρούμενον πυρὸς πνευματικοῦ, τὴν γλῶσσαν τὴν φοινισσομένην αἵματι φρικωδεστάτῳ; Ibid. pag. 788.

vel non sint mortifera; antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis, etc. (1).

236. Ratio ipsa, sub qua institutum est hoc Sacramentum, satis per se clamat, vivum esse oportere eum, qui eo vescitur; nec enim cibus mortuos alit aut vivificat. Hoc demum visi sunt agnoscere ipsi Protestantes, qui, recedentes ab absurda majorum suorum doctrina, probationem, quæ in conscientiæ discussione ac peccatorum confessione consistat, præmittere jam passim consueverunt huic Sacramenti perceptioni (2).

237. Et hæc adversus hæreticos. Institutores Theologiæ moralis dispositiones tum corporis tum animæ prærequisitas recensent ad percipiendam uberiori cum fructu sacram synaxim. Circa frequentem communionem non pauci Theologi in sententias extreme oppositas prolapsi sunt. Alii, obliti reverentiæ Jesu Christo debitæ in Eucharistia, atque unice intenti utilitatibus, quas frequens et vero etiam quotidiana communio producit, id tantum sibi proposuerunt, ut faciliorem redderent ejus participationem, non inculcantes, ut par est, eam præparationem,

(1) N. II. Ceterum recte animadvertit Bellarminus loc. cit. in sententia Lutheri, tum B Virginem tum Apostolos fuisse excommunicatos, cum sibi conscii non essent peccati mortalis, ut possent accedere ad sacram synaxin.

(2) Testis hujus praxis Lutheranorum est Wegscheider, qui. § 176, scribit: *Admittendos autem esse ad cœnam sacram judicat ecclesia* (Lutherana), *quicumque confirmatione* (non baptismate; quid porro intelligant Protestantes *confirmationis* nomine, alias exposuimus) *in societatem Christianorum recepti, fide et animo bene præparato*, I *Cor.* XI, 26, *confessi prius peccata et absoluti ad hoc sacramentum pie celebrandum accesserint.* Subdit vero in nota (c): *Confessioni et absolutioni privatæ temporis successu plurimis in ecclesiis Lutheranis publica vel addita vel substituta est.* Qui tamen, § 180, *b.* n. III. hortatur suos ad societatem facilius cum Calvinistis ineundam, *ut sacra cœna ad pristinam simplicitatem et ceremoniam, rejecta simul, quæ illam præcedere solet, confessione privata, reducatur.* Addit ibid. præterea *cavendum est ecclesiarum antistitibus, ne forte ex illa utriusque partis Protestantium consociatione jura pastoralia detrimenti aliquid capiant; ideoque curandum, ut pecunia pro auditione confessionis peccatorum et absolutione hucusque Lutheranæ ecclesiæ ministris persoluta, aliis modis iisque liberalioribus ac magis decoris resarciatur.*

quam expostulat Mysterium adeo augustum. Nimiam hanc opinionum licentiam notarunt Romani Pontifices; ab Innocentio enim XI proscripta est hæc propositio : *Frequens confessio et communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis* (1).

238. Alii unice occupati in extollenda Sacramenti magnitudine ac dignitate, in exponendo infinito intervallo, quo divina majestas superat hominis vilitatem, ita sublimes exposcunt dispositiones, ut non solum justi, sed neque eximiæ sanctitatis viri, nisi charitatem illam ac robur heroicum primitivæ Ecclesiæ exæquent, cœlesti pane, etiam in Paschate se recreare valeant. Summis insuper laudibus extollunt nonnulli liturgicam communionem, quam fieri cupiunt in *sola* parochiali Ecclesia, in qua *unum* sit altare, ac nolunt asservari consecratas particulas nisi propter infirmos aliamve gravem necessitatem, amantque ciboria in *alto loco* collocata, ut modis omnibus difficiliorem reddant angelici panis sumptionem; et, quasi ista non sufficerent, fraudulentis vocibus apud historiæ ecclesiasticæ imperitos beatissima illa prædicant tempora, quibus, juxta ipsos, fideles nonnisi rarissime communicabant.

239. Quemadmodum porro Innocentius XI nimis liberas hac in re confixit propositiones, ita Alexander VIII duas nimis rigidas damnavit, quarum altera, quæ est n. XXII, ita se habet : *Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.* Altera est n. XXIII : *Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers* (2).

240. Ceterum, utrum præstet, ut fideles sæpe ad communionem accedant, an potius ut ab ea abstineant, non potest generatim definiri. Hoc enim huic quæstioni commune est, ut recte admonet Petavius (3), cum omnibus aliis quæstionibus, quæ

(1) Est n. LVI, anni 1679. Cfr. Viva, op. cit.

(2) Cfr. Viva, in has propositt. Op. cit.

(3) *De Pœnitentia,* lib. III, cap. 3, § 1.

practicæ dicuntur, et quæ, cum pendeant ex variis circumstantiis temporum, locorum, hominum, conditionum, munerum, dignitatum aliisque, non possunt universali enunciatione dirimi, sed sunt in partes dividendæ, ita ut singulis partibus singillatim expensis plene satisfiat. Duo tamen certa sunt : *primo,* optasse semper Ecclesiam, ut fideles sæpe accederent ad Sacramentum tam salutare infirmitatibus eorum quotidianis ; *secundo,* Ecclesiam nemini illud subduxisse unquam, qui animum afferret a peccati contagione, quantum imbecillitas humana pateretur, diligenter purgatum (1). Quamobrem res tota in prudentia ministrorum posita semper fuit, ut declaravit Innocentius XI (2).

DIFFICULTATES.

241. Obj. Eucharistiæ proprium effectum esse remissionem peccatorum, tum ipsa Ecclesiæ liturgia, tum Patres omnes passim apertissime tradunt. Ecclesia enim ita in sua liturgia orare consuevit : *Hæc nos communio purget a crimine... Sit ablutio scelerum.* S. Joan. Chrysostomus scribit : *Hoc remedio* (Sacramento) *omnis morbus extinguitur* (3). S. Ambrosius : *Accedite,* inquit, *ad eum, et absolvimini, quia remissio peccatorum est* (4). Hæc autem doctrina Christi verbis innixa est, qui, Matth. XXVI, 28, dixit : *Hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum ;* et Joan. VI, 52 : *Panis, quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita.* Ergo.

242. Resp. *Dist. ant.* Eucharistiæ effectus proprius est remissio peccatorum, quoad pœnam, *conc.;* quoad culpam, *subd.* est remissio venialium, *conc.;* lethalium saltem per se et immediate, *neg.* Etenim Eucharistia, quatenus est Sacrificium propitiatorium, ut inferius ostendemus, vim habet dimittendi pec-

(1) Cfr. Petavius, in octo libris *De Pœnitentia*, quos opposuit pestilentissimo operi Arnaldi, inscripto : *De frequenti communione.*

(2) In decreto *Cum ad aures,* circa communionem quotidianam. Apud Viva, *Damnat. Thesium,* etc. in appendice ad prop. LVI damnatam ab Innoc. XI.

(3) Πᾶσαν νόσον σβέσαι δυνήσεται τοῦτο. *Hom.* IV *in Matth.* n. 9.

(4) *Serm.* XVIII *in Ps.* CXVIII, n. 28.

catum quoad pœnam, levia autem etiam quoad culpam; qui effectus Eucharistiæ etiam, prout Sacramentum est, pariter tribui solet (1). Ast, si sermo sit de culpis gravibus, certum est, Eucharistiam, etiam quatenus est Sacrificium, ipsas nonnisi mediate delere, impetrando nimirum gratias ac dispositiones necessarias ad earum detestationem, uti suo loco explanabimus. Quo multiplici sensu adducti textus aliique ejusmodi intelligi debent, prout semper eos intellexit Ecclesia, ut allata documenta apertissimam fidem faciunt. Hinc, *ne tantum Sacramentum indigne, atque adeo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus* (Tridentina) *illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris*, *necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare vel pertinaciter asserere, aut etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat* (sess. XIII, can. XI).

243. Et hæc de Eucharistia, prout Sacramentum est. De ejus enim materia, forma et ministro commodius agemus in altera tractatus parte, quæ de eadem Eucharistia est, quatenus est Sacrificium.

(1) Utrum vero præter peccata venialia Sacramentum Eucharistiæ remittat etiam peccata mortalia *per accidens*, ut dicitur, disputant Theologi; alii affirmant, alii vero negant. Cfr. Vasquez; *In* III *part. S. Thom.* disp. CCV, cap. 3 et 4.

TRACTATUS

DE EUCHARISTIA.

PARS POSTERIOR.

DE SACRIFICIO.

244. Sacrificii vox, quæ est a sacro faciendo, tum impropria seu latiori significatione usurpari solet, tum significatione propria et stricte sumpta. Priori sensu quivis religionis actus, sive interior sive exterior, Dei causa susceptus ipsique gratus, sacrificium vocatur; qua significatione virtutum officia in ipsis Sacris Litteris dicuntur sacrificium laudis, hostiæ spirituales, sacrificium spiritus contribulati. Posteriori sensu, qui est proprius et theologicus, Sacrificium vulgo definiri solet : *Oblatio rei sensibilis soli Deo facta per legitimum ministrum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, quæ ritu mystico consecratur et immutatur*. His postremis verbis aiunt, qui hanc tradunt definitionem, poni discrimen, quod intercedit inter oblationem, quæ nullam exigit mutationem, et Sacrificium, quod mutationem rei, quæ offertur, exposcit, ex. gr. effusionem sanguinis, si res sit animata, vel partium divisionem vel ignis ustionem, si sit inanimata.

245. Hæc tamen definitio non omnibus Theologis arridet, tum eo quod nonnulla contineat, quæ ad essentiam Sacrificii non requiruntur (1), tum etiam quod formalem rationem Sacri-

(1) Sic ex. gr. quod dicitur de *legitimo ministro*, non videtur ad essentiam Sacrificii pertinere, eo quod in lege naturæ, antequam vel a Deo ipso vel a societate aliqui destinarentur ad Sacrificium offerendum, licitum esset unicuique Deum hoc cultus genere honorare; hinc, quamvis Abel non esset primogenitus, Deo tamen obtulit Sacrificium. Id ipsum dicendum de iis, qui seorsim singuli viverent. Deinde observant isti Theologi, totam hanc definitionem posse aptari solemni thurificationi, quæ etiam consistit in obla-

ficii, ut vocant, non satis patefaciat (1); tum denique quod postrema definitionis conditio, quæ est de immutatione victimæ seu rei oblatæ, non videatur in Sacrificio Missæ verificari, ideoque ipsam definitionem non posse Sacrificio incruento aptari.

246. Quare Vasquezius, his difficultatibus permotus, aliam subjecit definitionem, quæ illas declinet, et faciliorem sternat viam ad veritatem Sacrificii nostri vindicandam adversus Protestantes. Ipse igitur generatim observat, rationem formalem Sacrificii positam esse in significatione omnipotentiæ Dei auctoris vitæ et mortis (2); ex quo infert, rei oblatæ immutationem non esse de ratione formali Sacrificii. Juxta hanc notionem ipse definit Sacrificium hoc modo : *Sacrificium est nota existens in re, qua profitemur Deum auctorem vitæ et mortis* (3).

247. Quo posito fundamento, duplex distinguit Sacrificium, alterum *absolutum*, alterum *relativum* seu *commemorativum*. Absolutum illud dicitur, quod tale per se est absque relatione ad alterum, nec est alterius commemoratio, veluti mactatio pecudis, vel alterius rei consumptio ; relativum vero seu commemorativum illud vocatur, quod tale tantum est ob relationem, quam habet ad alterum, cujus commemorationem seu repræsentationem continet; cujusmodi est Sacrificium Missæ, quod refertur ad Sacrificium crucis, cujus commemorationem, imo et repræsentationem præ se fert per duarum specierum consecrationem seu mysticam immolationem (4).

248. In Sacrificio absoluto ex parte materiæ necessario requi-

tione rei sensibilis ad colendum Deum ordinata, quæ fit a legitimo ministro, et quæ destruitur et immutatur. Nemo tamen dicet, thurificationem esse Sacrificium proprie dictum.

(1) Nam, si ratio formalis Sacrificii consisteret in profitenda submissione Deo debita et cultu latriæ exhibendo, non differret, aiunt, ratio formalis Sacrificii ab adoratione, in qua iidem actus erga Deum exercentur, eo magis quod Deo submissionem et adorationem tam per Sacrificium quam per simplicem oblationem testari possimus. Sed Cfr. Vasquez, *In* III *part. S. Thom.* disp. CCXX, cap. 3.

(2) Ibid. disp. CCXXII, cap. 8.

(3) Disp. CCXXI, cap. 3. In hac definitione habetur ratio formalis Sacrificii.

(4) Ibid. disp. CCXX, cap. 3, et disp. CCXXII, cap. 8.

ritur rei immutatio, ut idem prosequitur; non item vero in Sacrificio relativo seu commemorativo. Ad hujus enim commemorativi Sacrificii rationem sufficit immutatio, quæ in absoluto Sacrificio præcessit; nam commemorativum Sacrificium ad absolutum refertur, illudque exhibet atque commemorat. Siquidem, cum ratio Sacrificii in significatione omnipotentiæ Dei auctoris vitæ et mortis formaliter posita sit, si detur oblatio aliqua, per quam absque rei oblatæ immutatione vera et reali Deus auctor vitæ et mortis denotari et coli possit, vere et proprie Sacrificium illa dici debet. Sic, ut eidem exemplo Sacrificii Missæ inhæreamus, per distinctam utriusque speciei consecrationem Christus ipse præsens sistitur absque reali sui immutatione, attamen ut victima. Per hanc enim hostiæ veluti immolatæ præsentiam Deus ut vitæ et mortis auctor colitur; in quo vera Sacrificii ratio, uti innuimus, consistit. Enim vero hac mystica immolatione Christus illud idem exhibet Sacrificium, quod reali sanguinis effusione in cruce consummavit.

249. Accurate autem animadvertit idem auctor, ad constituendum veri nominis Sacrificium, etiamsi commemorativum illud fuerit, non sufficere simplex signum rei oblatæ, sed insuper rem ipsam requiri. Si enim signum tantummodo adesset, non Sacrificium haberetur, sed Sacrificii imago. Hinc in Sacramentariorum hypothesi Christus vere se ipse immolatum non exhiberet, sed immolationis in cruce olim peractæ figuram tantum nobis reliquisset, adeoque verum non haberetur Sacrificium (1).

250. Ita hic doctus Theologus. Nos minime contendimus, hanc unicam viam esse ad veritatem Sacrificii nostri adstruendam; sed hoc unum dicimus, eam nobis videri commodiorem ad propositum finem obtinendum, sive quia tollit præcipuam difficultatem, qua eadem veritas impugnatur, sive quia Patrum effata optime cum ea conciliantur, sive demum quia Protestantes, ea semel constituta, nihil amplius habent, quo a doctrina catholica circa hunc articulum admittenda retrahantur (1). Duo siquidem

(1) Ibid. disp. CCXXII, cap. 8, n. 66.

tantum in hac sententia requiruntur et sufficiunt, ut adstruatur veritas Sacrificii Missæ, realis scilicet Christi præsentia in Eucharistia, quam superius constituimus, et repræsentatio Sacrificii crucis, quam nec ipsi adversarii inficiari possunt inesse in Eucharistiæ celebratione. Tantum porro abest, ut exposita doctrina fidei nostræ aliqua ratione adversetur, ut non pauci Theologi in Concilio Tridentino eam proposuerint ad constabiliendam catholicam veritatem hujus Sacrificii (2).

251. Et hæc quoad notionem Sacrificii; quod attinet ad ejus divisionem, multiplex est. Siquidem 1° ratione temporis alia sacrificia dicta sunt *legis naturæ*, alia *legis scriptæ*; 2° ratione materiæ, quæ offerebatur, alia dicebantur *hostiæ* vel *victimæ*, alia *immolationes*, alia *libamina*; 3° ratione modi, quo perficiebantur, aut *holocausta*, aut *hostiæ pacificæ*, aut *hostiæ pro peccato* nuncupata sunt, de quibus fuse in Levitico; 3° ratione finis nonnulla appellata sunt *latreutica*, per quæ Deo exhibebatur obsequium subjectionis et servitutis; nonnulla *eucharistica*, quæ scilicet in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis; nonnulla *impetratoria*, quæ ad beneficia obtinenda; nonnulla denique *propitiatoria*, quæ ad placandum Deum offensum ob culpas admissas peragebantur. Has omnes proprietates, quæ multiplici huic sacrificiorum divisioni locum dederunt in Veteri Lege, et hos varios fines omnes in se complectitur unicum novæ legis Sacrificium, de quo agere instituimus.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA.

252. Non solum, quotquot e Novatoribus realem Christi præsentiam in Eucharistia rejiciunt, ut Calvinistæ, Zwingliani,

(1) Hinc merito Veronius, *Regula fidei*, cap. 2, § 14, exposita doctrina Vasquezii, subdit: *Quid facilius creditu, Sacrificio vero et proprio, solum tamen commemorativo, non absoluto, sic explicato?*

(2) Cfr. Pallavicini, *Istoria del Concilio di Trento*, lib. XVIII, cap. 2.

Sociniani, Methodistæ, Rationalistæ, veritatem Sacrificii proprie dicti respuunt; sed et ipsi Lutherani, qui Christum realiter præsentem in Sacramento admittunt, ejusdem Sacrificii veritatem inficiantur, quasi Sacrificio crucis injuriosam. Horum enim parens Lutherus Sacrificium, quod in Eucharistiæ celebratione offertur, vocat *abominationem*, ac in colloquio, quod cum malo dæmone habuit, fatetur, mendacem hunc spiritum sibi auctorem et suasorem fuisse ad abrogandum Missæ Sacrificium (1). Concilium Tridentinum anathemate hunc errorem perculit, sess. XXII, et dogma catholicum asseruit quatuor canonibus, quos jam subjicimus. Can. I: *Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.* Can. II: *Si quis dixerit, illis verbis : Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique Sacerdotes offerrent Corpus et Sanguinem suum, anathema sit.* Can. III: *Si quis dixerit, Missæ Sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.* Can. IV: *Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi Sacrificio in cruce peracto, per Missæ Sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.* Ad hanc doctrinam vindicandam sequentibus propositionibus accedimus.

(1) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. v, cap. 5, n. 3. Ex his deprehendimus, duos priores *sacrorum emendatores*, qui inter se decertabant de principatu rebellionis adversus Ecclesiam Dei concitatæ, Lutherum nempe et Zwinglium, alterum magistrum habuisse spiritum, quem ipse nesciebat, albus ne an ater esset, cujus hortatu negavit realem Christi præsentiam in Eucharistia; alterum præceptorem habuisse diabolum ipsum. Quomodo non pudeat hæreticos, sese in disciplinam tradere horum *emendatorum*, seu potius diaboli, qui utrique magister extitit? Nec enim talia a Catholicis excogitata sunt; sed ipsimet hæresiarchæ ea litteris consignarunt.

PROPOSITIO I.

In Missa offertur Deo verum et proprium Sacrificium, prout Sacræ Litteræ in primis ostendunt.

253. Christus in cœna seu in institutione Eucharistiæ verum ac proprium Deo obtulit Sacrificium. Porro quod ipse fecit, id ipsum ab Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus faciendum esse mandavit illis verbis : *Hoc facite in meam commemorationem* (1). Ergo in Missa verum pariter ac proprium Deo Sacrificium offertur.

254. Major hujus argumenti propositio, in quam solam cadere potest difficultas, multiplici ratione evincitur. Ac 1° patet ex iis quæ diximus de Sacrificii Eucharistici notione, ad formalem rationem Sacrificii commemorativi seu relativi, cujusmodi eucharisticum esse declaravimus, duo requiruntur et sufficiunt, realis nempe Christi præsentia in Eucharistia, et repræsentatio mortis Christi ad significandam omnipotentiam Dei auctoris vitæ et mortis. Jam vero primum adstruximus adversus Sacramentarios; alterum vero a nullo adversariorum in dubium revocari potest; consecrationem enim duplicis symboli, seu panis et vini, seorsim factam, ad significandam separationem sanguinis a corpore, quæ contigit in Christi morte, referri, omnes Protestantes non solum admittunt, sed contendunt, ut superius vidimus (2); hæc præterea repræsentatio ac proinde relatio ad immolationem, quæ facta est in cruce, cum ipsi consecrationi intrinseca sit, intrinseca pariter ipsi est ratio formalis Sacrificii veri et proprie dicti. 2° Id ipsum conficitur ex ejusdem institutionis adjunctis. Christus enim Eucharistiam instituit, immolato veteri paschate in corpore agni,

(1) Luc. XXII, 19. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

(2) Cum nempe de promissione Eucharistiæ, ex Joan. VI, et iterum cum de communione sub utraque specie ageremus. Hic tamen notandum est, Sacrificium Missæ ad Sacrificium crucis referri ratione diversa ab ea, qua relatum fuerit in cœnæ celebratione. Nam in cœnæ referebatur institutio Eucharistæ ad Sacrificium crucis mox futurum, in Missa refertur ad idem Sacrificium jam præteritum.

cui novum suffecit in oblatione corporis sui. Quod si verum sacrificium fuit veteris paschatis celebratio (1), verum quoque debuit esse Sacrificium celebratio novi; illud solum inter utrumque Sacrificium intercessit discrimen, quod Sacrificium in agni mactatione oblatum fuerit Sacrificium absolutum, quod autem in institutione Eucharistiæ oblatum est, fuerit relativum ad Sacrificium crucis mox in cruce peragendum. Rursus quo tempore Eucharistiam Christus instituit, novum fœdus seu testamentum condidit, dicens: *Hic est sanguis novi testamenti;* testamentum autem et fœdus ex Apostoli doctrina, Heb. IX, 17 et seqq. sacrificio et sanguine dedicari oportuit; quare, sicut Moyses de sanguine vituli dixit, Exod. XXIV, 8: *Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum*, seu ut hæc verba refert Apostolus, Heb. IX, 20: *Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus* (2), ita ad hæc Christus alludens, imo iisdem pene utens verbis in novo suo fœdere sanciendo, ait: *Hic est sanguis novi testamenti.* At Moysis verba dicta sunt de sanguine oblati Sacrificii; ergo et Christi verba de oblato Sacrificio in sanguine suo prolata esse intelliguntur (3).

(1) Ut nobis Protestantes eriperent argumentum, quod eruitur ex immolatione Agni paschalis tanquam figura Sacrificii nostri, inficiati sunt, in agni illius immolatione haberi rationem Sacrificii. Ast, præterquam quod ex ipsa rei natura eruitur veri Sacrificii ratio, Josephus Flavius agni immolationem passim expresse vocat *sacrificium*, ac omnes Judæi idipsum profitentur. Demum ipsi Protestantes et in hac parte manus victas dederunt, dum postea agnoverunt et fassi sunt, agni mactationem verum fuisse Sacrificium. Cfr. inter ceteros Bochart in *Hierozoico*, lib. II, cap. 50, in quo prolixam instituit disputationem de *Agno paschali*, ac, § 3, ex professo ostendit, tum ex Scriptura, tum ex ritu ipso Pascha verum fuisse sacrificium. Tom. 1, col. 551 et seqq. Opp. edit. Londin. 1663. Attamen Kuinöel, in cap. 1 Joan. v, 29, adhuc contendit contra apertam Scripturarum auctoritatem et consensum totius judaicæ gentis, agni paschalis mactationem non fuisse Sacrificium proprie dictum, sed solum improprie.

(2) Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός.

(3) Hoc loco revocanda est in mentem observatio Glassii, quam supra retulimus, quæque hic etiam percommoda cadit. Glassius ex collatione textus mosaici cum textu paulino et verbis Christi recte concludit veritatem realis Christi præsentiæ in Eucharistia; nos

255. Hæc autem majus robur accipiunt ex Actis apostolicis atque ex doctrina Apostoli. In Actis siquidem, XIII, 2, de prophetis et doctoribus antiochenis legitur : *Ministrantibus autem illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus*, etc. (1). Quæ de Sacrificii oblatione intelligenda esse, aperte constat ex græca voce λειτουργούντων, quam Erasmus vertit : *Quum illi sacrificarent* (2), et Henricus Stephanus : *Dantibus operam rebus dominicis*. Paulus vero, I Cor. X, 18 et seqq. ut fideles avocaret ab idolothytis, scribit : *Videte Israel secundum carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?... Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo vos socios fieri dæmoniorum; non potestis calicem Domini bibere et calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse et mensæ dæmoniorum*. Quibus verbis Apostolus confert mensam et altare Christianorum cum mensa et altari ethnicorum; atqui mensa et altare referuntur ad Sacrificium; ergo Sacrificium Christianorum confert Apostolus cum sacrificiis ethnicorum. Jam vero hæc, esto malis spiritibus seu diis oblata, sacrificia tamen erant proprie dicta; igitur ex mente Apostoli verum ac proprie dictum censendum est Sacrificium Christianorum. Rursus idem Apostolus Hebr. XIII, 10, revocaturus pariter eosdem fideles ab usu Sacrificiorum judaicorum : *Habemus*, inquit, *altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt*. Ut ergo Judæi, sic et Christiani habebant altare (gr. θυσιαστήριον,

recte ex iisdem quoque inferimus veritatem Sacrificii eucharistici, quod in Cœna institutum est, cum sanguis a Christo in Cœna Apostolis datus conferatur cum sanguine ex mactatis et oblatis victimis Vet. Test.

(1) Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· κ. τ. λ.

(2) Licet vero Erasmus græcum textum vertat, uti attulimus, in nota tamen exponit de prædicatione evangelica, scribens : λειτουργούντων, *quod proprium est operantium sacris. Nullum autem Sacrificium Deo gratius quam impartiri doctrinam evangelicam*. Cfr. tom. VI, Opp. edit. Lugd. Bat. 1705. Et ita passim protestantes expositores in Criticis Sacris ad hunc loc., si Grotium excipias, qui exponit juxta syrum et arabum vocem illam in sensu *prædicandi*, eo quod conjungatur cum jejunio. Grotio adstipulantur Rosenmüller et Kuinoel, qui addunt, id contigisse aliquo die festo ac solemni. Adversus hanc expositionem cfr. Corn. a Lapide.

sacrificiatorium), de quo ederent. Cum vero Christiani de altari suo nil aliud edant quam Eucharistiam, plane inde consequitur, Eucharistiam juxta Apostolum offerri in Sacrificium; alioquin perperam meminisset altaris, si cibus ille, qui dicitur de altari sumptus, Deo in Sacrificium oblatus antea non esset.

256. Hæc confirmantur ex V. T.; omissis enim, tum quæ de Melchisedech Sacrificio in pane et vino oblato leguntur, Genes. XIV, 18, quo adumbratum fuisse oblatum a Christo in ultima Cœna Sacrificium, Patres unanimiter docent; tum quæ de immolatione agni paschalis aliisque veteris legis sacrificiis, quæ totidem fuerunt typi Sacrificii eucharistici, de quibus fuse Bellarminus (1), celebre est oraculum Malachiæ, I, 10. In eo siquidem dicitur: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Hoc porro oraculo significari 1° veterum sacrificiorum abrogationem, 2° novi, excellentioris sanctiorisque sacrificii exterioris et proprie dicti in eorum locum suffectionem, offerendi per novos Sacerdotes, qui assumi deberent ex gentilitate, 3° ejusdem demum per universum orbem oblationem et celebrationem, suo loco ostendimus (2). Atqui tria hæc in solo Sacrificio eucharistico reperiuntur. Ergo.

DIFFICULTATES.

257. Obj. prima. In institutione Eucharistiæ nulla vox occurrit, quæ vel leviter insinuet, oblatum esse a Christo Sacrificium; nuspiam siquidem legitur, Christum dixisse: *offero*, *sacrifico* aut aliquid ejusmodi. 2° Imo non pauca in ea habentur, quæ oblationem Sacrificii excludant. In Cœna enim Christus testamentum condidit et Sacramentum instituit. Jam vero ratio Sacrificii consistere nequit cum notione testamenti et Sacramenti. Nam Sacri-

(1) *De Euch.* lib. v, qui est primus *De sacrificio*, cap. 7.

(2) Tract. *De Incarn.* n. 129.

ficii ratio in eo posita est, ut aliquid nos Deo offeramus; contra vero per testamentum et Sacramentum nobis aliquid a Deo datur. Insuper testamenti et Sacramenti promissio fide accipitur, Sacrificium vero ex fide oritur; et quemadmodum idem esse non potest oratio, et quod per orationem consequimur, sic nequeunt idem esse testamentum et Sacrificium. Demum eadem ratione, qua non dicitur per testamentum aliquid dari testatori ab hærede, cum potius testator hæredi relinquat rem suam; sic etiam fieri nequit, ut per Eucharistiæ Sacramentum Deo aliquid offeramus. Ergo.

258. Resp. ad 1m, *Neg.* Ostendimus enim, verba, quibus usus est Christus in consecratione calicis, et adjuncta reliqua, quæ institutionem Eucharistiæ comitata sunt, rationem denique ipsam institutionis eucharisticæ per duplicis symboli distinctam consecrationem ad repræsentandam Christi mortem mox futuram, necessario postulare ac involvere oblationem veri Sacrificii. Cum vero ratio Sacrificii non in verbis, sed in rebus ipsis, seu in ipsa insit actione significante Deum ut auctorem vitæ et mortis, hinc opus non est, ut in ejus oblatione dicatur *offero* aut *sacrifico;* prout neque verba hæc proferebantur a sacerdotibus mosaicis in immolatione victimarum, neque prolata sunt a Christo ipso, cum in cruce moreretur; attamen adversarii non inficiantur, Christum in cruce verum obtulisse Sacrificium.

259. Ad 2m, *Neg.* Ad probationes vero adductas dico, optime in una eademque re sub diversa ratione consistere notiones testamenti et Sacramenti cum notione Sacrificii. Etenim quatenus Eucharistia conficitur, per notam, qua profitemur Deum auctorem vitæ et mortis, ratio habetur Sacrificii, et dicitur a nobis Deo offerri, quia per illud potentiam ejus significamus. Quatenus vero eadem Eucharistia suscipitur a nobis, est signum et causa gratiæ nos sanctificantis, ac propterea Sacramentum, et dicitur a Deo nobis donari, quia Deus per illud nos sanctificat. Ex hac porro animadversione concidunt reliqua ab adversariis superstructa, quæ laborant eadem falsa suppositione. Nam sub diversa ratione et aliquid a Deo petimus et idem illud Deo offerimus; fide promissiones accipimus, et ex fide Sacrificium peragimus;

sic etiam ut hæredes per testamentum bona a Deo consequimur, et per Sacrificium Dei omnipotentiam significamus.

260. Obj. secunda. Catholicorum doctrina de Sacrificio Missæ nullo modo cum doctrina Apostoli conciliari potest. Docet enim Apostolus, 1° solum crucis Sacrificium ita sufficiens esse ad peccatorum omnium remissionem, ut nullum aliud in religione christiana sit requirendum; nam, Heb. IX, 12, de Christo ait: *Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa;* v. 28: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata;* tum cap. X, 10: *In qua voluntate* (Dei) *sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel;* v. 14 subdit: *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* Quæ quidem dixit Paulus, ut discrimen constitueret inter Sacerdotes veteris legis, qui quotidie repetebant sacrificia, et Christum, qui una tantum oblatione opus nostræ redemptionis peregit, et idcirco, ibid. 18, addidit: *Ubi autem horum* (peccatorum) *remissio, jam non est oblatio pro peccato;* quod et significavit Christus ipse, Joan. XIX, 30, dicens: *Consummatum est,* id est, perfectum uno illo crucis Sacrificio redemptionis opus. Docet 2° Apostolus, præter summum atque æternum Pontificem Christum, qui semetipsum obtulit et per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, nullum esse in nova lege Sacerdotem agnoscendum, qui offerat in sanguine alieno: *Alii quidem,* inquit, ib. VII, 23, *plures facti sunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium... qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes... hostias offerre... Hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.* Quod si Christus nullum habeat in Sacerdotio successorem in terris, nec ulla in terris adsunt Sacrificia, quæ Sacrificio illius succedere possint. Atqui Catholicorum systema admittit alterum præter illud crucis Sacrificium, atque alios præter Christum admittit Sacerdotes, offerentes, non suum, sed Christi sanguinem; adversatur igitur doctrina catholica doctrinæ Apostoli

261. Resp. *Neg. ant.* Ad 1^{m} prob. *Dist.* Docet Apostolus, solum crucis Sacrificium sufficiens fuisse ut causam generalem

meritoriam nostræ redemptionis et sanctificationis, *conc.*; ad exclusionem Sacrificii eucharistici ut causæ particularis, qua nobis Christi redemptio et sanctificatio in cruce promerita applicaretur, *neg.* Hanc esse Apostoli mentem, constat ex antithesi, quam ipse instituit inter Sacrificia V. L. et sacrificium crucis. Illa enim quamvis multiplicata per quotidianam iterationem non poterant ex sese peccata delere nec sanctificationem efficere; contra vero Sacrificium Christi in cruce peractum, utpote infiniti valoris, utrumque cumulatissime præstitit, ita ut alio ad nos redimendos et sanctificandos cruento Sacrificio non opus sit. Hac ratione omnes adducti textus exponi debent. Non excludi autem ab Apostolo oblationem incruentam Sacrificii, quod in celebratione Eucharistiæ quotidie offertur, ut per eam nobis in particulari meritum Sacrificii in cruce peracti applicetur, evidenter constat ex ipsa etiam Protestantium doctrina. Nam ipsi unanimiter docent, fide, qua apprehenduntur veluti per instrumentum Christi promissa et merita, hæc nobis applicari, seu effici ut unicuique nostrum imputentur merita Christi; docent, Sacramenta esse aut signa aut pignora hujus per fidem faciendæ aut factæ imputationis. Ergo per suum ipsum systema Protestantes profitentur, non esse sufficiens crucis Sacrificium ad nostram justificationem et sanctificationem, sed opus præterea esse aliquo medio, quo fructus illius Sacrificii ad nos perveniat et nobis prosit. Hoc autem principio semel constituto, sola controversia, quæ vigere potest inter Catholicos et Protestantes, versatur circa naturam, efficaciam, aut modum, quo istud medium efficiat in nobis justificationem et sanctificationem promeritam a Christo per Sacrificium in cruce peractum. Protestantes tenent, id fieri per imputationem extrinsecam, Catholici vero per applicationem intrinsecam; ast æque conveniunt in admittenda necessitate alicujus medii quoad *imputationem* aut *applicationem*. Ergo medium istud nulla ratione derogat valori Sacrificii crucis. Quod si per ejusmodi medium nil detrahatur meritis a Christo in cruce comparatis, et vero etiam necessarium est, ut nos fructum illorum capiamus, perinde erit sive unum sive plura admittantur, sive fidem et Sacramenta solummodo, sive insuper Sacrificium

altaris, ut Catholici docent; nulla profecto ratio suppetit Protestantibus, quare eo prætextu, quod detrahatur meritis Christi, illud respuant vel derisui habeant, nisi pariter proprio suo systemati valedicant (1).

262. Ad 2m, *Dist.* Docet Apostolus, nullos esse præter Christum Sacerdotes, qui Christo succedant, et offerant Sacrificium cruentum redemptionis, *conc.;* nullos esse Sacerdotes, qui tanquam Christi ministri ejus nomine et vice ipsius offerant Sacrificium incruentum, quo Sacrificii ejus cruenti merita nobis applicentur, *neg.* Eo enim modo, quo proreges et Episcoporum vicarii agunt ex persona, nomine et auctoritate aut Regis aut Episcopi, etsi non dicantur iis succedere, ita Sacerdotes ut ministri Christi, ex nomine, persona et auctoritate Christi, juxta ejus institutionem et mandatum, offerunt Sacrificium et reliquis Sacerdotalibus ministeriis funguntur, etsi propterea nec dicantur nec sint ejus successores (2). Offerunt præterea Sacrificium incruentum et

(1) Id ipsum evidenter adstruitur ex Protestantium doctrina, quam superius impugnavimus, nempe Eucharistiæ Sacramentum administrari ac suscipi in remissionem peccatorum. Si ipsi hac ratione derogare non putant valori Sacrificii crucis et meritis inde per Christum comparatis, quare hic abominari se profitentur Sacrificium Missæ, eo quod per ipsum derogetur Sacrificio crucis et Christi meritis? Ast quærere rationem ab iis, qui sibi proprio marte articulos fidei cudunt, est operam perdere.

(2) Egregie Dr. Moëhler clarissimo in lumine id ponit, scribens : *Considérée sous un rapport l'Eglise représente, d'une manière vivante, Jésus-Christ se manifestant et agissant à travers tous les siècles ; éternellement elle continue son ouvrage ; tous les jours elle renouvelle l'œuvre de la rédemption. Le Sauveur n'a pas seulement vécu il y à dix-huit siècles. Non, il n'est point disparu du milieu de nous ; mais toujours vivant en son Eglise, il y révèle sa présence sous des formes sensibles. Dans la prédication de sa parole, il est lui-même le docteur éternel; s'associant l'homme par les eaux du Baptême, pardonnant au pécheur, fortifiant l'adolescent, bénissant l'union des époux, il s'unit dans l'Eucharistie à tous ceux qui soupirent vers la vie bienheureuse; c'est lui qui console, encourage le mourant; c'est lui qui consacre les organes par lesquels son infatigable bonté répand tous ces bienfaits, toutes ces faveurs. Mais si Jésus-Christ, caché sous un voile terrestre, doit continuer jusqu'à la fin l'ouvrage qu'il a commencé sur la terre, il s'ensuit que, dans tous les temps, il*

commemorativum, non tanquam causam meritoriam nostræ redemptionis, sed tanquam medium seu tanquam causam particularem, qua nobis applicentur merita a Christo in crucis Sacrificio parta, ut paulo ante declaravimus, quemadmodum eadem merita, licet diversa ratione, nobis applicantur per Sacramenta. Optime proinde Concilium Trid. sess. XXII, cap. I, declarat, quod Christus *in cœna novissima, qua nocte tradebatur*, *ut dilectœ sponsœ suœ Ecclesiœ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret Sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur*, *ejusque memoria in finem usque*

s'immole à son Père pour le genre humain. Or nous devons retrouver dans son Eglise la représentation vivante de ce Sacrifice; car le Sauveur y célèbre son existence immortelle.

Efforçons-nous de pénétrer le dogme catholique dans toute sa profondeur; puisse enfin notre doctrine être saisie par les protestans! Jésus-Christ s'est immolé sur la croix pour nos péchés. Mais, comme le Fils de Dieu, qui est mort et ressuscité, a voulu, d'après ses propres paroles, résider dans l'Eucharistie, à Jésus-Christ, présent d'une manière mystique et seulement visible aux yeux de la foi, l'Eglise a substitué (par l'ordre du Sauveur) (*Voy.* Luc. XXII, 20) *le Christ historique aux sens corporels; c'est-à-dire elle a pris l'un pour l'autre, car le Christ qui a souffert et le Christ eucharistique ne sont qu'un. Ainsi l'Agneau de Dieu, dans l'auguste Mystère, est la victime de propitiation pour les péchés du monde. En effet, pour nous exprimer avec toute la précision qui nous est possible, le Sacrifice de la croix n'est qu'une partie d'un ensemble organique : toute la vie du Sauveur, ses actions, ses souffrances et sa mort, ne forment qu'un immense Sacrifice, qu'un acte d'amour et de miséricorde. A la vérité cet acte se compose de plusieurs momens; mais aucune de ses parties ne constitue le chef-d'œuvre de la bonté divine. La volonté du Christ de se donner à nous sur nos autels entre aussi dans cette grande immolation; car elle compte parmi les mérites qui nous sont imputés. Le Sacrifice de la Messe est donc un véritable Sacrifice; mais on ne peut toutefois le séparer de la vie du Sauveur, comme on le voit clairement par le but de son institution. Dans cette dernière partie de son Sacrifice, Jésus-Christ nous donne tout ce qu'il a fait pour nous; son immolation, d'objective qu'elle était, devient subjective, propre à chacun de nous en particulier. Le Rédempteur s'immolant sur la croix nous est encore étranger; dans le culte, il est notre bien propre, notre victime. Là il se donna pour tous les hommes, ici il se donne à chacun de nous. Là il n'est que victime, ici il est reconnu, adoré comme tel.* (*Symbolique*, édit. cit. liv. I, § 34.)

seculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur... Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis Apostolis, quos tunc Novi Testamenti Sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in Sacerdotio successoribus, ut offerrent, præcepit per hæc verba : Hoc facite in meam commemorationem, uti semper Catholica Ecclesia intellexit et docuit. Ex his vero constat, qua ratione intelligi debeant objecta Apostoli verba.

263. Obj. tertia. 1° Si Missa est Sacrificium, erit novum testamentum, imo vero quot sunt Missæ, tot erunt testamenta; ergo ut rata sint, Christus in singulis debet mori, siquidem testamentum nonnisi in morte testatoris confirmatur; et ita fit, inquit Calvinus, ut prima mors pro nihilo sit. 2° Quod si hostia non occiditur aut non immutatur, Sacrificium esse non potest. Quidquid enim Deo ita offertur, ut illæsum maneat ac integrum, illud quidem recte vocaveris donum, munus, oblationem, sed verum Sacrificium minime dixeris; atqui in celebratione Eucharistiæ nulla in victimam ipsam aut occisio aut immutatio cadere potest. 3° Dicendum igitur, non haberi in Missa nisi simplicem ac nudam commemorationem passionis Christi; 4° cum contradictoria sint, reale Sacrificium, quod rem contineat, et Sacrificium mysticum, quod rem tantum repræsentet. 5° Ac reipsa non defuerunt in ipso Concilio Tridentino gravissimi Theologi catholici qui negaverint, Christum in cœna verum obtulisse Sacrificium, ut refert Card. Pallavicini (1), ac propterea in Missa offerri verum Sacrificium.

264. Resp. ad 1m, *Neg.* Nec enim Eucharistia est novum testamentum; sed Sanguis solum dictus est a Christo novum testamentum seu confirmatio novi testamenti. Qua vero ratione Sanguis sit confirmatio seu sanctio novi fœderis seu novi testamenti, an quatenus per consecrationem in calice continebatur, an vero quatenus effusus est in cruce, Theologi inter se non consentiunt;

(1) Lib. XVIII, cap. 2.

alii enim, juxtam græcam vocem in tempore præsenti ἐκχυνόμενον, *qui* pro multis *effunditur*, contendunt, id dictum esse a Christo de Sanguine in cœna Apostolis ad bibendum dato (1); alii vero, juxta lectionem Vulgatæ, *qui effundetur*, in tempore futuro, id referunt ad sanguinem mox in cruce effundendum, ac propterea ad Christi mortem, qua Novum Testamentum confirmandum erat (2); alii denique utroque modo Sanguinem dictum esse novum testamentum existimant, licet diversa ratione; in cœna quidem quatenus mystica separatione a corpore repræsentavit effusionem in cruce peragendam, in cruce autem per realem separationem ac mortem ipsam (3). In quavis sententia corruit Calvini difficultas, cum enim in Missa Sanguis sit novum testamentum eadem ratione ac fuerit in cœna, si Christus in cœna mori non debuit ad testamentum confirmandum, neque mori debet in Missa; et quemadmodum in cœna et in cruce non fuerunt duo testamenta, sed unum idemque, ita non sunt totidem testamenta, quot Missæ celebrantur.

265. Ad 2m, *Dist.* Non est Sacrificium absolutum, in quo solo necessaria est victimæ occisio aut mutatio, *trans.* vel *conc.*; non est Sacrificium commemorativum seu relativum, *neg.* Recolantur superius dicta.

266. Ad 3m, *Neg.* Nam præsens adest victima ipsa, quæ

(1) Ita Maldonatus in cap. 26. Matth. v. 28.

(2) Sic Vasquez *In* III *part. disp.* CXXXI, cap. 4.

(3) Maldon. loc. cit. contendit, Christum reipsa in Cœna novum testamentum seu fœdus feriisse, illudque sanxisse Sanguine, quem bibendum dedit Apostolis, juxta morem, qui tunc temporis apud omnes fere gentes obtinebat, non autem in cruce. Nihil est quod huic sententiæ obstet, imo omnia suadent, Christum reipsa in Cœna testamentum suum confecisse, et Sanguine, quem in poculo tradidit Apostolis, sanxisse. At nihil vetat, quominus dicatur, Christum in cruce per realem sanguinis effusionem et mortem suam, ad quam mystica effusio et mortis repræsentatio, quæ in Cœna facta est per Eucharistiæ institutionem, refertur, iterum testamentum confirmasse ac sigillo, ut ita dicam, communivisse. Etenim juxta doctrinam Apostoli, ut testamentum valeat seu firmum sit, mors necesse est intercedat testatoris. Hac ratione, quæ sibi contrariæ videntur, Theologorum sententiæ optime inter se componuntur.

mystice immolatur per distinctam utriusque symboli consecrationem, qua repræsentatur Christi mors, et cum qua Sacrificium Missæ necessariam habet relationem (1).

267. Ad 4m, *Neg.* Utrumque enim simul consistere potest, reale seu *verum* Sacrificium in realitate victimæ, *mysticum* in modo, quo victima ipsa offertur (2).

268. Ad 5m, *Neg.* Imo unanimis fuit omnium sententia in asserenda veritate Sacrificii Missæ (3). De sola natura hujus Sacrificii quæstio agitata fuit, atque, ut fit in rebus difficilibus, in diversas sententias Patres abierunt, nec quidpiam de ea definitum est juxta plurimorum suffragium (4).

PROPOSITIO II.

In Missa offerri Deo verum et proprium sacrificium, constat ex sensu traditionali.

269. Longa nimis res esset, si in medium omnia afferre ex antiquitate monumenta nobis proponeremus, quæ veritati Sacrificii eucharistici adstipulantur. Vetustissimi enim Ecclesiæ græcæ et latinæ rituales libri omnes publica Ecclesiarum auctori-

(1) Adeo necessaria est hæc relatio, ut sine ipsa, Missa veri sacrificii rationem non haberet, juxta ea, quæ prænotavimus.

(2) Id pulchre illustravit P. Laynez, in colloquio Poissiaco, exemplo regis, qui redux ex bello feliciter confecto vellet in theatro actionem ipsam victoriæ repræsentare. Hic enim rex et præsentia sua et repræsentatione pericula et victoriam inde partam referret.

(3) Cfr. Pallavic. *Hist. Conc. Trid.* lib. XVIII, cap. I, n. I, ubi scribit: *Tutti convennero in riconoscere la Messa per vero Sacrificio del nuovo Testamento.*

(4) Ibid. cap. 2, n. 10: *La terza classe* (Patrum Trident.) *fu d'opinione, che si ponesse nella doctrina: Cristo essersi offerto al Padre nella cena; ma non si dicesse, che 'l face in questa o in quella maniera: imperocchè essendo in quistione, e non apparendone verun luogo evidente della scrittura, non se ne doveva far canone o decreto... e molti ancora degli aderenti alla seconda parte convennero poi nello stesso partito.* Ac reipsa ita factum est, ut patet ex verbis cap. I sesse. XXII. Concilii. Vid. versio lat. hujus loci. ad calcem voluminis.

tate conscripti et ubique usu recepti preces suppeditant et ritus ad incruentum Eucharistiæ Sacrificium celebrandum (1). Nationes christianæ omnes totius orbis terrarum, illis non exceptis, quæ mille atque amplius annos ante Lutherum distractæ sunt a catholicæ Ecclesiæ unitate, consueverunt offerre in Sacrificium Corpus et Sanguinem Christi (2). Patres omnes, quotquot scripserunt de Eucharistia, passim eam vocant *Sacrificium*, *oblationem*, *hostiam*, *victimam*, etc.; utuntur vocibus *sacrificare; offerre*, *sacerdotes* memorant et *altare;* referunt ad Sacrificium nostrum sacrificium Melchisedech, Agni paschalis, oraculum Malachiæ; impugnant hydroparastatas aliosque hæreticos antiquissimos, qui in aqua Sacrificium offerebant, aut quoquo modo ab Ecclesiæ usu discedebant (3). Cum autem agatur de factis publicis et pervulgatis, supervacaneum arbitramur singulorum testimonia recensere.

270. Verum, quæ ad pleniorem Ecclesiæ catholicæ triumphum faciunt, sunt ipsi Novatores, quorum aliqui adeo se premi senserunt horum monumentorum pondere, ut ingenue fassi sint, talem semper et ubique vel ad ipsis Ecclesiæ incunabulis fidem de Sacrificio viguisse. Eminet inter hos S. Irenæi operum editor, Joan. Hernestus Grabius. Cum enim sanctus Martyr, *Adv. Hæres.* lib. IV, cap. 17, al. 32, doceat, Christum instituisse novam oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in universo mundo offert Deo, atque hanc oblationem a Malachia propheta multo ante prænunciatam ostendat, notam hanc ad Irenæi locum Grabius apposuit : *Certum est, S. Irenæum aliosque Patres, quorum scripta habemus, tam eos, qui viderunt Apostolos, quam eos, qui immediate ipsis successerunt, spectasse Eucharistiam*

(1) Cfr. Le Brun, *Explication de la Messe*, Paris 1741, tom. III, dissertat. 12, *Uniformité de toutes les Liturgies du monde chrétien dans ce qu'il y a d'essentiel au Sacrifice*, art. 1; Renaudotius, *Liturg. Oriental.* diss. 1, *De Liturgiarum Orientalium origine et auctoritate*, cap. 2 et seq.; Muratorius, *Liturgia Rom. Vetus*, tom. 1, diss. *De origine sacræ Liturgiæ*, cap. 16 et seqq.

(2) Cfr. Joseph Aloys. Assemanus, *Codex liturgicus Ecclesiæ universæ*, sex voluminibus comprehensus, Romæ 1749.

(3) Cfr. Bellarm. *De Euch.* lib. v. cap. 13 et seqq. et Nat. Alexand. diss. 13, in secul. XIII et XIV.

velut sacrificium Novæ Legis, et obtulisse Deo Patri super altare panem et vinum, veluti dona sacra offerentes ante consecrationem tanquam primitias creaturarum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, et post consecrationem velut Corpus et Sanguinem mysticum J. C. (1), *ad sic representandum Sacrificium cruentum, quod ipse fecit Corporis et Sanguinis sui in cruce, et ad obtinendos fructus mortis suæ pro iis omnibus, pro quibus oblatum est. Ceterum hæc doctrina non est doctrina unius ecclesiæ vel peculiaris doctoris, sed erat doctrina et praxis Ecclesiæ universalis; Ecclesia eam acceperat ab Apostolis, Apostoli a Christo. Est id, quod S. Irenæus nos docet, quod S. Ignatius et S. Justinus nos docuerunt ante ipsum*, *quod Tertullianus et S. Cyprianus nos docuerunt post. Est id, quod clare continetur in Epist. S. Clementis ad Corinth.; testimonium quod magni ponderis esse debet, quoniam auctor hujus epistolæ est ille, de quo S. Paulus dixit nomen suum scriptum esse in libro vitæ; et quoniam epistola sua exarata est duos vel tres*

(1) Meminisse debemus, auctorem, qui hic loquitur, esse protestantem. Juverit hujus Protestantis errorem corrigere alterius Protestantis testimonio, scilicet Leibnitzii, qui in *Syst. Theol.* hæc de Sacrificio præclare scribit: *Res oblata sive victima aut hostia est ipse Christus, cujus Caro et Sanguis sub specie symbolorum utique immolationis atque libamenti officium subit. Nec video, quid hic desit ad veram Sacrificii rationem; quidni enim id, quod sub symbolis præsens est, Deo offerri possit, cum... quod sub his in Eucharistia continetur, sit omnium rerum pretiosissimum Deoque offerri dignissimum. Itaque hoc pulcherrimo invento divina benignitas egestatem nostram juvit, ut offerre possimus aliquod munus, quod Deus aspernari non possit; et cum ipse infinitus sit, quidquid autem alias a nobis proficisci potest, ad infinitam ejus perfectionem nullam proportionem habeat, nullum libamentum placando Deo par inveniri potuit, quam quod infinitæ et ipsum perfectionis esset; mirabili enim ratione fit, ut Christus in hoc Sacramento, quoties consecratio fit, se nobis semper redonans, semper denuo offerri Deo possit, eoque modo perpetuam efficaciam suæ primæ oblationis, quæ in cruce facta est, repræsentet atque obsignet... Neque enim Deo gratius quicquam et cujus suavior odor sit, a nobis, si mundo corde ad hanc aram accedamus, immolari potest. Et præclare Bernardus: Totum, quod dare possum, miserum corpus istud est, et si minus est, addo et Corpus ipsius.* Pag. 285, seqq.

annos post mortem SS. Petri et Pauli et viginti annos ante mortem S. Joannis, ita ut dubitari non possit, quin ea non sit doctrina Apostolorum, et oporteat eam tenere, licet non haberetur aliquod testimonium Scripturæ ad eam firmandam. Nam S. Paulus in II ad Thess. ipsis præcipit conservare traditiones, quas sive viva voce accepissent, sive per epistolas ; sed non desunt Scripturæ testimonia ad probandum Sacrificium Eucharistiæ. Tandem concludit : *Utinam, quoniam plures doctores protestantes cognoverunt circa hoc punctum veram doctrinam Ecclesiæ apostolicæ et errorem Lutheri et Calvini, omnes convenire possent ad resolutionem reddendi majestati divinæ hunc supremum honorem, qui ei debetur, et ad hoc restituerent usum sacrarum liturgiarum, quas male rejecerunt, et in quibus modus patet, quo Deo offerri debet hoc sanctum Sacrificium* (1).

271. Huic tam apertæ catholicæ veritatis confessioni aliæ addi facile possent, nisi res esset explorata, plerosque recentiores Protestantes id nobis ultro concedere (2). Imo nec abnuunt professores universitatis Oxoniensis in Anglia admittere efficaciam SS. Eucharistiæ velut *Sacrificii commemorativi* inter religionis dogmata, quæ ad nos pervenerunt ex verbo Dei non scripto (3) juxta regu-

(1) In hac nota Grabius profecto et virum ingenuum se prodidit et veritatis interpretem fidelissimum ; ei propterea si gratulati merito sunt Actorum Trevulsiensium scriptores ad an. 1702, mens. Octob. et novus Irenæi editor Ren. Massuetus, diss. III, n. 96, ita e contra Buddæus, Pfaffius atque Deylingius, hæreticæ communionis homines, aperte in eum iracundia exarserunt, quod tam præclarum veritati testimonium dederit. Merito præterea addunt scriptoresTrevulsienses :Eadem ratione, qua doctus hic protestans invenit in operibus S. Irenæi ceterorumque Patrum Sacrificium SS. Eucharistiæ, potuisset, si voluisset eadem animi dispositione inquirere, invenire cetera religionis catholicæ dogmata, ac præsertim realem Christi præsentiam. Adjiciunt insuper, mirum esse, quod Grabius post repertam hanc veritatem vivere pergat in illa secta, in qua omnis conatus fit ad abolendum hoc Sacrificium, institutum a Christo et prædicatum ab Apostolis ad Deum honorandum.

(2) Ita Augusti, Bretschneider, Wix, Stephens aliique, quorum singillatim testimonia profert Esslinger in cit. *Apologia doctrinæ catholicæ ex auctoribus protestantibus*, § 5. Quid senserit Leibnitzius, paulo ante vidimus.

(3) Sic Prof. Keble apud Wiseman,

lam Vincentii Lirinensis : *quod semper, quod ubique, quod ab omnibus.*

272. Ne quid desit ad absolutam propositionis nostræ demonstrationem, addimus, rationem ipsam theologicam id confirmare. Etenim Sacrificium est ritus, quo Deum supremum rerum omnium Dominum profitemur, ac propterea est actus religionis totius præcipuus. Hinc, quemadmodum religio quæque Sacrificium habuit, sic et christiana suum habeat oportet. Presbyteri insuper et Episcopi ab Apostolorum ætate *Sacerdotes* et *Pontifices* sunt appellati (1); at enim juxta doctrinam S. Pauli, Heb. VIII, habere debet Sacerdos *aliquid quod offerat.* Nihil aliud autem catholici Sacerdotes offerunt quam SS. Eucharistiam; ergo ista est verum et proprie dictum Sacrificium. Quod magis etiam certum fit ex perpetuo altarium usu, quæ semper in Ecclesia fuerunt, quæque ipsa Ecclesia solemni ritu dedicare consuevit. Sane Protestantes, qui sustulerunt Sacrificium, una cum ipso et Sacerdotis nomen et altaria pariter aboleverunt (2). Huc demum accedit ineluctabile argumentum præscriptionis, quo fit, ut nulla ætas ab adversariis assignari possit, qua primum in Ecclesia Sacrificium oblatum sit, donec perveniamus ad apostolicam, imo ad Christi ipsius institutionem (3).

DIFFICULTATES.

273. Obj. 1° Patres non aliam plerumque in Eucharistia oblationem agnovere quam repræsentativam atque commemorativam Sacrificii crucis, 2° quod unicum et singulare Novæ Legis Sacrificium constanter appellant. 3° Sicubi vero Eucharistiam Sa-

Dissertazione sullo stato attuale del Protestantesimo in Inghilterra, Roma 1837, pag. 18.

(1) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. v, cap. 17. Cfr. etiam Cotelerius, *Patr. Apost.* tom. 1, in annotat. in priorem S. Clementis *Epist. ad Corinth.* n. 40.

(2) Sane Calvinus, *Instit.* lib. IV, § 12, loquens de differentia inter Eucharistiam et Sacrificium proprie dictum, scribit : *Mensam nobis dedit* (Christus), *in qua epulemur, non altare, super quod offeratur victima, non sacerdotes consecravit, qui immolent, sed ministros, qui sacrum epulum distribuant.*

(3) Wegscheider fatetur, § 174, quod *Satis mature jam Sacrificii notio ad cœnam sacram vario modo applicata est*, ac citat Justinum, Irenæum, Cyprianum, etc.

crificium dixerunt, ideo id factum est, ut observat Kemnitius, aut quod in illius celebratione offerretur panis et vinum ad ministrorum sustentationem et ad Eucharistiam conficiendam, aut quod communes et solemnes preces in ea funderentur, aut etiam quod fieret in ea commemoratio Sacrificii in cruce peracti, aut denique quod actio cœnæ, in qua Christus Eucharistiam instituit, fuerit sacra, juxta vocis *sacrificii* etymologiam. 4° Neque obstat argumentum ex liturgiis deductum; siquidem non divinam, sed humanam liturgiæ habent institutionem, quæ non Christi, sed vel Clementis, vel Basilii, vel Chrysostomi dicuntur. Ergo.

274. Resp. ad 1m, *Dist.* Supposita veritate Sacrificii eucharistici, Patres interdum Eucharistiæ celebrationem vocarunt Sacrificium mysticum, commemorativum aut repræsentativum respectu immolationis in cruce peractæ, *conc.;* ad exclusionem veritatis Sacrificii eucharistici, ita ut non agnoverint in Eucharistiæ celebratione nisi inanem et vacuam Sacrificii repræsentationem, *neg.* Etenim, cum hæc oblatio tum veritatem tum repræsentationem contineat; veritatem quidem quoad præsentiam realem victimæ quæ offertur, repræsentationem vero immolationis cruentæ, quæ facta est in cruce, quoad modum quo offertur, jure merito Patres celebrationem Eucharistiæ Sacrificium vocarunt commemorativum et repræsentativum. Verum hæc ipsa offerendi ratio, victima realiter ac substantialiter præsente, supponit, ut diximus, et exigit veritatem Sacrificii (1). Nunquam propterea Patres Eucharistiam dixerunt vacuam repræsentationem (2).

(1) Apposite Cl. Moëhler in *Symbolica* loc. cit. scribit : *La foi en la présence réelle est le fondement de toute la doctrine catholique sur la Messe. Niez que Jésus-Christ soit présent sur nos autels, et la célébration de la Cène n'est plus que la commémoration du sacrifice de la croix, de même qu'un tableau, un symbole quelconque rappelle dans notre mémoire une personne qui nous fut chère. Mais, si nous admettons au contraire que le Sauveur continue d'habiter parmi nous, alors le passé nous devient présent ; alors tous les mérites de Jésus-Christ, tout ce qu'il a fait pour nous, se trouve uni à sa personne divine ; il est sur l'autel selon tout ce qu'il est et avec toutes ses œuvres, il est, en un mot, une véritable victime. Que cette croyance parle au cœur un langage touchant !*

(2) Cfr. Bellarm. loc. cit. cap. 15, n. 26 et seqq.

275. Ad 2m, *Dist.* Appellant Patres Sacrificium crucis unicum et singulare respectu multitudinis sacrificiorum mosaicorum et gentilium, ac prout cruentum fuit, *conc.;* ad exclusionem Sacrificii eucharistici, *neg.* Utrumque enim semper conjungunt.

276. Ad 3m, *Neg.* In eo porro decipitur Kemnitius, quod perpetuo permisceat sacrificia improprie dicta cum vero et proprio Sacrificio, de quo tantum hic agitur. Patres autem ea de Sacrificio nostro prædicant, quæ Sacrificio improprie dicto convenire nullatenus possunt. Affirmant enim, Eucharistiam esse verum Sacrificium a solis sacerdotibus offerendum (1); ergo Sacrificii nomine non significant ea pietatis opera, de quibus loquitur Kemnitius, quæque omnes indiscriminatim homines sive viri sive feminæ præstare possint. Deinde Patres vocant Eucharistiam *sacrificium summum, verissimum et singulare Corporis et Sanguinis Domini,* minime vero *sacrificium laudis et orationis;* unde colligi possit, figurate eos locutos fuisse. Apertis præterea verbis asserunt, in Eucharistia vere offerri et immolari Corpus et Sanguinem Christi; quod scribere haud potuissent, si persuasum illis esset, in Eucharistia solum repræsentari Sacrificium crucis, sed non effici, quamvis modo incruento, quod in cruce oblatum atque immolatum est. Demum, si Eucharistia diceretur Sacrificium, quia est actio sacra, Baptismus pariter vocaretur Sacrificium; quod nemo dixerit (2).

277. Ad 4m, *Neg.* Ad prob. vero, *Dist.* Liturgiæ Clementis, Basilii, etc. dicuntur, quia ipsi præscripserunt et ordinarunt precum formulas ritusque servandos in celebratione Sacrificii, quod a Christo institutum est, *conc.*; quia ipsi Sacrificium instituerunt, *neg.* Hoc argumentum non magis contra nos facit quam illud, quo quis vellet probare, doctrinam Evangelii non esse Christi,

(1) Exemplo sit can. XIV, (ex vers. Isidori) Conc. Nicæni : *Pervenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam et civitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula neque consuetudo tradidit, ut hi, qui offerendi Sacrificii non habent potestatem, his, qui offerunt, Corpus Christi porrigant.* Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. 1, col. 329 et col. 331.

(2) Cfr. Bellarm. loc. cit. n. 11 et seqq.

quia a Matthæo et Marco nomen habet. Accedit, plures liturgias inscriptas esse nomine Apostolorum, ut Petri, Jacobi, etc. non quod isti liturgias conscripserint, sed quia in his descripta sunt, quæ Apostoli servanda in Sacrificii oblatione viva voce tradiderunt (1).

PROPOSITIO III.

Sacrificium Missæ est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis.

278. De fide pariter esse hanc propositionem, constat ex can. III Conc. Tridentini, quem superius dedimus. Ut faciliori ratione catholicum hoc dogma vindicemus, præstat nonnulla præmittere.

279. Ac primo quidem notamus, aliter propitiatorium fuisse Sacrificium crucis, aliter vero propitiatorium esse Sacrificium Missæ; nam Sacrificium illud *meritorium* fuit redemptionis seu remissionis peccatorum, gratiarum omnium, quæ nobis conferuntur, et in eo meritum omne Christi Domini consummatum fuit; istud vero Christus voluit esse *velut instrumentum*, ut loquitur Vasquez, *quo meritum passionis suæ nobis applicaretur*, uti applicatur per Sacramenta aliaque salutis nostræ subsidia, juxta modum tamen uniuscujusque proprium (2).

280. 2º Notandum, non esse propitiatorium sacrificium Missæ nisi *mediate*, quatenus habet *vim impetrandi gratiæ auxilium, quo et a mortalibus et a venialibus peccatis justificari et in justificatione sua homo crescere possit*, ut idem auctor loquitur, seu *per impetrationem* (3); non autem *immediate*, ut Sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ. Idem dic de bonis temporalibus, quæ *per impetrationem* virtute hujus Sacrificii obtinentur.

281. 3º Animadvertendum præterea, licet certa apud Theologos omnes doctrina sit, per hoc Sacrificium proxime et im-

(1) Cfr. Muratorius, *Liturgia Romana*, diss. cit. cap. I, *De origine sacræ liturgiæ*, ubi ostendit adversus Le Brun, sacras liturgias longe ante secul. V fuisse litteris consignatas, juxta id, quod Apostoli viva voce ad sacri mysterii usum servandum esse tradiderunt.

(2) *In* III *part.* disp. CCXXIX, cap. 2.

(3) Ibid. disp. CCXXVIII, cap. 2 et 3.

mediate remitti semper et certo pœnam temporalem viventium juxta cujusque dispositionem (quo sensu propitiatorium dicitur pro vivis atque defunctis), de fide tamen non esse, *certo semper* seu *certa lege* pœnam hanc temporalem remitti, prout idem Theologus observat (1).

282. 4º Animadvertendum, neque de fide esse, prædictos effectus tam pro vivis quam pro defunctis Sacrificium Missæ producere *ex opere operato*. Imo certum est, defunctis Sacrificium istud nullo alio modo prodesse posse, quam remittendo pœnam temporalem, neque hanc ipsis remitti certa lege, sed solum per modum suffragii eis prodesse, prout Deo placuerit illud acceptare. Ex quo infertur, effectum hujus Sacrificii non ita certum esse erga defunctos, sicut est erga viventes (2).

283. 5º Monendum denique est, de fide non esse, valorem hujus Sacrificii esse infinitum; haud pauci enim Theologi negant virtutem seu efficaciam hujus Sacrificii respectu nostri esse infinitam (3), uti ex dicendis aperte constabit. Hæc si præ oculis habeantur, facile erit tum veritatem assertæ propositionis adstruere, tum adversariorum difficultates disjicere.

284. Porro doctrinam catholicam sic luculenter exponit Tri-

(1) Quamvis de fide non sit, per sacrificium Missæ certo semper seu certa lege pœnam temporalem ex opere operato remitti, est tamen *certa* theologorum doctrina ex opere operato pœnam ejusmodi per Sacrificium remitti. Cfr. Card. Bona, *De sacrif. Missæ*, cap. I, § 3, qui scribit : *Constans semper fuit Catholicorum sententia habere hoc* (sacrificium) *infallibiles et determinatos effectus ex opere operato, nisi ille pro quo offertur obicem ponat, remissionem videlicet alicujus pœnæ peccatis jam remissis debitæ, vel donum alicujus gratiæ prævenientis ad obtinendam commissorum remissionem*. Atque hic obiter observo, quod nonnulli, cum audiunt aliquid *non esse de fide*, sibi licitum esse existimant, illud negare aut respuere, perinde ac si nullus alius gradus certitudinis haberetur. Ast, licet aliqua doctrina non sit de fide, potest tamen esse fidei proxima, certa, etc. quibus respondent *qualificationes*, ut vocant, diversæ ob negatam illam doctrinam, quod ex. gr. propositio sit *proxima hæresi*, *hæresim sapiens*, *erronea*, etc.

(2) Ibid. cap. 4.

(3) Seu, ut alii loquuntur, Sacrificium esse quidem valoris infiniti in se seu *intensive*, non autem quod effectum seu *extensive*. Cfr. Varquez. loc. cit. disp. ccxxx, cap. I et seqq.

dentina Synodus , sess. XXII, cap. II : *Docet sancta Synodus, Sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut, si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia, contriti ac pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus, gratiam et donum pœnitentiæ concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit; una enim eademque est hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis cruentæ, inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur; tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur* (1).

285. Quæ cum ita sint, hoc modo progredimur : Ut ex dictis constat, Sacrificium Missæ est verum et proprium Sacrificium. Jam vero de ratione veri et proprii Sacrificii est, ut Deum, cui offertur, placet reddatque propitium, ac ab eo impetret aut veniam peccatorum, aut pœnarum remissionem, aut alia bona. Ergo. Sane Apostolus, Heb. V, 1 : *Omnis*, inquit, *Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et Sacrificia pro peccatis* (2). Quibus verbis describit Paulus munus Sacerdotis in universum, ut inde colligat, Christum eodem modo assumptum fuisse, et pro hominibus a Deo constitutum Sacerdotem. Cum igitur in Ecclesia sua ipse etiam reliquerit et constituerit Sacerdotes, opus fuit ut ad offerendum munera et sacrificia pro peccatis eos constitueret; nullum autem aliud ipsis reliquit sacrificium nisi Sacrificium Missæ : ergo necesse est, ut illud ab eis pro peccatis offeratur.

(1) Ex hac catholicæ doctrinæ expositione patet, non excludi pium motum, fidem, spem, contritionem, etc. ut adstantes fructum ex Sacrificio capiant; calumniantur propterea Ecclesiæ doctrinam Protestantes, dum affirmant, Ecclesiam catholicam docere, solam præsentiam materialem sufficere ad hoc, ut obtineatur peccatorum remissio ex Sacrificii oblatione, cui fideles intersunt. Hæ profecto aliæque ejusmodi calumniæ vere dedecent seculum nostrum. Attamen Schrökh cum Gerhardo adhuc hæc obtrudit.

(2) Πᾶς ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν.

286. Præterea, adversariis ipsis fatentibus, sacrificia veteris legis, quatenus figuræ erant Sacrificii in cruce a Christo offerendi, vere ac proprie propitiatoria erant pro peccatis, et ad bona a Deo impetranda idonea; attamen dici nequit, per ejusmodi proprietatem illa aliquo modo derogasse Sacrificio crucis. Ergo multo magis propitiatorium dicendum est atque ad beneficia impetranda idoneum Sacrificium Missæ, quod non solum figuram præ se fert Sacrificii crucis, sed eamdem continet victimam, quæ immolata est in cruce, et ab eodem summo Sacerdote Christo offertur, qui profecto non sese offert, ut deroget Sacrificio in cruce peracto.

287. Nec alius profecto sensus unquam fuit totius antiquitatis; cujus monumenta certissima sunt omnes antiquæ liturgiæ, quarum longum nimis esset testimonia singillatim proferre. Nos contenti erimus unius liturgiæ antiquissimæ, quæ S. Jacobi Apostoli nomine inscribitur, verba recitare, quæ ita se habent : *Offerimus tibi incruentum Sacrificium pro peccatis nostris et ignorantiis populi* (1). Patres pariter unanimes sunt in hoc dogmate adstruendo, quorum testimonia profert Bellarminus (2). Satis nobis sit hic unum commemorare Cyrillum Hierosolymitanum, qui, *Catech. mystag. V*, non solum vocat Eucharistiam *hostiam propitiationis*, sed præterea scribit : *Christum macta-*

(1) Seu, ut integre hæc verba leguntur apud Renaudotium, op. cit. tom. II, pag. 30 : *Deus Pater, qui, propter amorem tuum erga homines magnum et ineffabilem, misisti Filium tuum in mundum, ut ovem errantem reduceret, ne avertas faciem tuam a nobis, dum Sacrificium hoc spirituale, terribile et incruentum celebramus; non enim justitiæ nostræ confidimus, sed misericordiæ tuæ. Deprecamur ergo et obsecramus clementiam tuam, ne in judicio sit populo tuo mysterium hoc, quod institutum nobis est ad salutem; sed ad veniam peccatorum, remissionem insipientiarum, et ad gratias tibi referendas.* Et ibid. pag. 51, post consecrationem sic pergit Sacerdos : *Offerimus tibi hoc Sacrificium terribile et incruentum, ut non secundum peccata nostra agas nobiscum, Domine, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis; sed secundum mansuetudinem tuam et amorem tuum erga homines magnum et ineffabilem dele peccata nostra, servorum nempe tuorum tibi supplicantium.* Eadem, quamvis diversis verbis, leguntur in omnibus prorsus liturgiis.

(2) *De Euch.* lib. VI, cap. 2 et cap. 7.

tum pro peccatis nostris offerimus, clementem Deum cum pro illis (defunctis) *tum pro nobis demereri et propitiare satagentes* (1). Accedit usus antiquissimus et universalis in Ecclesia offerendi Sacrificium pro defunctis, de quo loquitur Tertullianus (2), deinde vero Cyprianus (3) ac plura Concilia passim (4); ita ut res testatissima sit. Jam vero cum pro defunctis non offerretur Sacrificium nisi ad pœnarum expiationem, hoc ipso constat, semper spectatum fuisse Missæ Sacrificium ut propitiatorium.

288. Non solum igitur ex dictis patet propositum, sed præterea colligitur, 1° Sacrificium Missæ offerri posse tam pro vivis, quam pro defunctis, qui in purgatorio pœnas luunt.

289. Colligitur, 2° Sacrificium, prout est propitiatorium, offerri non posse pro Sanctis, sed solum in ipsorum honorem, ac prout est eucharisticum, *ut orent ipsi pro nobis*, sicuti loquitur S. Augustinus (5), ut gratias agamus Deo de victoriis, quas ejus beneficio et misericordia de teterrimis salutis nostræ hostibus atque adversariis reportarunt. Quare Concilium Trid. sess. XXII, cap. 3: *Quamvis*, inquit, *in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis Sacrificium offerri docet; sed Deo soli... de illorum victoriis gratias agens* (sacerdos), *eorum patrocinia implorat.* Quam doctrinam sancivit can. V: *Si quis dixerit, imposturam esse Missas celebrare in honorem Sanctorum et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit, anathema sit.*

290. Colligitur, 3° divinum hoc Sacrificium, quoniam propitiandi Deum vim habet, habere etiam vim beneficia impetrandi,

(1) Χριστὸν ἐσφαγιασμένον ὑπερ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων προσφέρομεν ἐξιλεούμενοι ὑπὲρ αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν τὸν φιλάνθρωπον Θεόν. N. 10, edit. Touttei, cujus cfr. in hunc loc. adnotatio, p. 328.

(2) Lib. *De corona*, ubi scribit : *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Similia habet in lib. *de Monogam.* et lib. II, *Ad uxorem.*

(3) Lib. I, epist. IX.

(4) Ita Concilium Carthag. III, Bracarense I, Cabillonense, Wormatiense, etc. apud Bellar. lib. cit. cap. 7. Cfr. quæ scripsimus in tract. *De Deo creat.* n. 665 et seqq.

(5) *Tract.* LXXXIV, *in Joan.* n. 1.

ut idcirco *impetratorium* a Catholicis etiam appelletur. Si enim Deum placare nobis potest ac propitium facere, quidni poterit nova nobis ab ipso et uberrima gratiarum dona, nova cujusvis generis beneficia, quæ ad animam, corpus et res externas pertineant, impetrare (1)? Itaque, si pleni bonæ spei, si pietate inflammati ad hoc Sacrificium nos conferamus, Deum facile exorabimus, ac nihil erit tam arduum ac factu difficile, quod impetrare non possimus.

291. Si quis quærat, in quanam ex tot actionibus, quæ in Missæ celebratione occurrunt, collocanda sit tota Sacrificii essentia; reponimus, inter tot, quæ circumferuntur, Theologorum sententias longe nobis verisimiliorem videri sententiam illam, quæ Sacrificii essentiam in sola consecratione constituit. Illa enim actio sola essentialis censenda est, in qua Sacerdos agit nomine Christi, et vi cujus victima in Sacrificio præsens sistitur, et offertur veluti immolata in honorem Dei auctoris vitæ et mortis; atqui in sola consecratione Sacerdos agit nomine Christi, præsens in Sacrificio victima constituitur et offertur in statu immolationis, quo repræsentatur Christi mors, dum vi verborum seorsim Corpus, seorsim vero Sanguis exhibetur; consecratio igitur sola essentialis actio censenda est, in qua ratio Sacrificii consistit. Quo fit, ut oblatio, fractio, communio haberi tantum debeant tanquam totidem ejusdem Sacrificii partes integrales (2).

(1) Sane S. Cyrillus Hieros. *Catech.* cit. n. 8, scribit : Ἐπὶ τῆς θυσίας ἐκείνης τοῦ ἱλασμοῦ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης· ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου εὐσταθείας· ὑπὲρ βασιλέων· ὑπὲρ στρατιωτῶν, καὶ συμμάχων· ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείαις· ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων· καὶ ἁπαξαπλῶς ὑπὲρ πάντων βοηθείας δεομένων δεόμεθα πάντες ἡμεῖς, καὶ ταύτην προσφέρομεν τὴν θυσίαν. Id est : *Super illam propitiationis hostiam obsecramus Deum pro communi ecclesiarum pace, pro recta mundi compositione, pro imperatoribus, pro militibus et sociis, pro iis qui infirmitatibus laborant, pro iis qui afflictionibus premuntur, et universim pro omnibus, qui opis indigent, precamur nos omnes et hanc victimam offerimus.* Eadem occurrunt in liturgiis omnibus totius christiani orbis, nulla excepta, nec non in Tertulliano, lib. *Ad Scapulam*, in Justini *Apol.* 1ª loc. cit. ceterisque Patribus apud Muratorium in laudata dissert. cap. I.

(2) Cfr. Vasquez loc. cit. disp. CCXXII, cap. I et seqq. Bellarm. lib. V, cap. 27, qui tamen, prop. VII, statuit, Sacramenti

DIFFICULTATES.

292. Obj. 1° Mosaica lege sancitum est, ut in sacrificio propitiatorio tota victima combureretur, quo factum est, ut holocausti nomen acceperit. At Sacrificii eucharistici participes fiunt non solum Sacerdotes, sed quotquot ad sacram mensam accedunt. 2° Certa præterea est Apostoli sententia Hebr. IX, 22 : *Sine sanguinis effusione non fit remissio* (1); nulla autem in Missæ Sacrificio sanguinis effusio fit. 3° Intelligi nequit, qua ratione Missæ Sacrificium possit esse propitiatorium; etenim tale esse nequit ex se, alioquin evacuaretur Sacrificium crucis; sed nec propitiatorium esse potest virtute Sacrificii in cruce peracti, quia sequeretur, insufficiens istud esse ad Deum nobis propitiandum. 4° Exploratum demum est, omnia prorsus peccata nobis dimissa esse beneficio crucis Christi. Ergo.

293. Resp. Ad 1m, *Dist.* Aliquando et in nonnullis sacrificiis, *conc.*; semper et in omnibus, *neg.* Uti constat ex Levit. capp. IV

consumptionem, ut fit a Sacerdote sacrificante, esse partem essentialem, sed non totam essentiam Sacrificii. Cujus assertionis hanc affert rationem, quia in nulla alia Missæ actione est *realis destructio* victimæ præter quam in ista. At hæc ratio ex duplici capite nutat; ac primo quidem, quia per solam consumptionem ante corruptionem specierum non desinit esse Corpus Christi sub speciebus; quare potius in corruptione specierum quam in manducatione pars essentialis Sacrificii consisteret, adeoque sequeretur partem essentialem Sacrificii non in altari fieri a Sacerdote, sed in stomacho, quando in eo species corrumpuntur, quod videtur absurdum. Secundo nutat, quia ipsa etiam corruptione specierum in ipso Christo, qui offertur in Sacrificium, nulla fit mutatio secundum *esse*, sed tantum secundum modum existendi sub speciebus, eo quod sub illis desinit esse; quæ quidem mutatio apta non est ad essentiam Sacrificii constituendam. Alioquin quodcumque aliud genus consumptionis hujus Sacramenti, quale esset per ignem, aut quodvis aliud, per quod Christus desineret esse in hoc Sacramento, si fieret ex affectu colendi Deum, posset constituere partem essentialem Sacrificii; quod pariter videtur absurdum. Accedit, nullam esse peculiarem rationem, quare consumptio ex parte Sacerdotis spectet ad essentiam, minime vero quatenus fit ex parte populi. Hoc principio, ut videbimus, abusi sunt non pauci neoterici, ut constituerent, communionem populi spectare ad Sacrificii essentiam.

(1) *Χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις.*

et VII, in quibus præscribitur, ut soli masculi in loco sancto edant de victimis oblatis pro peccatis. Accedit, Sacrificium Missæ esse insuper et eucharisticum, cujus propterea saltem Sacerdotes participes esse debent.

294. Ad 2m, *Dist.* Sine sanguinis effusione *non fit remissio, conc.; non fit remissionis applicatio,* prout etiam fit in Baptismo, absolutione peccatorum, jejunio, ceterisque operibus satisfactoriis, *neg.*

295. Ad 3m, *Resp.* Sacrificium Missæ propitiatorium esse virtute Sacrificii in cruce oblati, quod consummatio fuit omnium meritorum Christi (1); nec tamen inde sequitur, quod adversarii contendunt, insufficiens fuisse Sacrificium crucis. Nam Christi mors meruit remissionem peccatorum; Sacrificium vero, quod in Missa offertur, ut alias declaravimus, applicat unicuique in particulari fructum ejusdem meriti, prout applicatur per Sacramentum Baptismi aliaque superius recensita media.

296. Ad 4m, *Dist.* Quoad pretium redemptionis, *conc.;* quoad applicationem pretii, *neg.*

297. Cum vero summa difficultatum, quas adversarii urgent

(1) Notandum porro hic est, actiones quidem singulas Christi Domini per se, seu seposito Patris decreto, fuisse meriti ac valoris infiniti, utpote actiones theandricas; quare unaquæque sufficere potuisset ad mundum redimendum, ac propterea etiam Sacrificii eucharistici institutio meritoria fuit et idonea ad omnium peccata delenda. Ast vero ex Patris decreto ipsa mors erat a Filio Dei subeunda, ut mundus redimeretur ac tollerentur omnia peccata nostra; nisi proinde Christus mortuus esset, nec deleta fuissent per actiones ejus reliquas peccata, nec mundus fuisset redemptus. Quo sensu scripsit Apostolus, Hebr. v,9: *Et consummatus* (Christus) *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Ideoque Christus solo Sacrificio cœnæ nobis non obtinuit remissionem peccatorum. Quapropter, qui ad evincendam virtutem propitiatoriam Sacrificii in cœna oblati afferunt verba, quæ Christus protulit in consecratione calicis, *qui pro vobis effunditur,* juxta græcam lectionem, non videntur satis solida ratione inniti. Accedit, etiamsi evinceretur Sacrificium cœnæ fuisse hoc sensu meritorium et propitiatorium, non inde tamen inferri posse, etiam meritorium et propitiatorium esse Sacrificium Missæ; nam Christus in cœna, utpote adhuc viator, mereri poterat, non item vero post mortem, in qua omne meritum ejus desiit.

tum adversus Sacrificium ipsum, tum adversus ejus virtutem propitiatoriam ex eo proveniat, quod nolint distinguere inter pretium oblatum pro peccatis nostris et ejusdem pretii ac meriti applicationem, juverit doctrinam catholicam illustrare nobilissimo exemplo, quo Card. Stanilaus Hosius usus est. *Est fons,* ait ipse, *in medio civitatis collocatus, omnibus expositus, a quo nemo arcetur, quin eo libere uti possit: tam est autem copiosus et redundans, ut ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuam explevisti, aut sordès abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus, tam copiosus? Certe, nisi ad eum accesseris, nisi ex hoc hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaveris, neque ullum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus et redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum otiosus, ac illius tantum copiam et abundantiam admiratur: verum illud agit, ut quod videt omnibus communicatum, ejus ad se quoque partem aliquam derivet: fistulas admovet, sive tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoque privatum et proprium usum transferat. Non dissimilis est ratio fontis hujus vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus et redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis usum aliquem hujus fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est ut ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, et per eam, qui solus peccata nostra abluit, salutemque nobis confert, Christi Sanguinem ad te derives atque attrahas: ut per eum ablutus et sanctificatus æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ sive cànalis, verum Christi Sanguinis te per canalem irrigantis virtute. Hinc videre licet, quod omnia, quæcumque ad salutem nostram pertinent, nonnisi illi soli sacrificio in cruce peracto, nonnisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuuntur: Verum fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi, qui fusus est ex Christi latere sacrosanctus Christi Sanguis, eum per instrumenta et*

quasi canales quosdam ad nos derivemus. Ejusmodi canalis est Baptismus, ejusmodi canalis est quotidianum hoc Sacrificium, quod vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti Sacrificii et fusi pro nobis pretiosi Sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus et appropriamus. Falso itaque nobis impingunt Satanæ ministri, quod per quotidianum hoc Sacrificium illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. Annon absurde facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per Baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ, et redemptionem suam in aqua Baptismi collocare potius quam in Christi Sanguine, quo solo redempti sumus? Cum Baptismo nihil aliud agatur, quam ut redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, et ejus fructus in se transferri queat. Atqui non minus absurde faciunt, qui nobis objiciunt, quod per quotidianum illud Sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, et ejus dignitati ac merito detrahamus: cum nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur a nobis in hoc quotidiano Sacrificio, quam ut quod Christus nobis promeruit unica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, et ea ad salutem nostram uti queamus (1).

CAPUT II.

DE MISSA PRIVATA.

298. Quamvis proprie loquendo Sacrificium privatum illud dici nequeat, quod offertur in gratiarum actionem pro beneficio publico, cujusmodi est mors Christi, quodque a publico Ecclesiæ

(1) In *Confessione catholicæ fidei in Synodo petricoviensi* MDLI, Viennæ Aust. 1560, cap. 41, fol. 91. Cfr. etiam Nat. Alex. diss. XIII in sec. XIII et XIV, *De Sacrificio Missæ*, etc. Cl. Binterim in op. *Præcipua Ecclesiæ christiano-catholicæ monumenta*, tom. II, part. I, pag. 92 et seqq. erudite disserit de verbis illis, quæ pronunciantur in consecratione calicis, *mysterium fidei*, quæ ostendit ex traditione apostolica provenire, ex iisque conficit, Sacrificium nostrum semper ut propitiatorium habitum fuisse.

ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus offertur; usus tamen invaluit, ut aliæ Missæ *privatæ*, aliæ *publicæ* et *solemnes* vocentur. *Privata* autem dicitur, vel quia in privato loco, vel quia non die festo, vel quia non ad aram templi principem celebratur, nec parochialis est, ut loquuntur, seu conventualis, vel quia denique nemo ex assistentibus sacramentaliter saltem communicat (1).

299. Lutherus ex præconcepto errore suo, quod Eucharistia non habeat rationem Sacrificii, sed solum Sacramenti, in libro *De abroganda Missa privata* stulte debacchatur in eas Missas, in quibus solus Sacerdos participat, easque *solitarias*, *singulares, angulares* appellat aliisque contumeliosis nominibus afficit (2).

300. Huic Lutheranorum errori haud parum favet synodus Pistoriensis, quæ, cum statuisset *victimæ participationem esse partem Sacrificio essentialem*, subjungit: *Non tamen se damnare ut illicitas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant, licet minus perfecte, de ipsa victima, spiritu illam recipiendo*. Quæ propositio, *quatenus insinuat, ad Sacrificii essentiam deesse aliquid in eo Sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter nec spiritaliter de victima participant, et quasi damnandæ essent ut illicitæ Missæ illæ, in quibus, solo Sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter sive spiritaliter communicet*, a Pio VI in Constit. *Auctorem fidei* proscripta est ut *falsa*, *erronea, de hæresi suspecta, eamque sapiens* (3).

301. Synodo Pistoriensi jam præiverat Nannaronius (qui tamen publice errores suos ejuravit (4)), qui pene sopitam a

(1) Præter Bellarmin. cfr. Card. Bona, *Rerum liturgic.* lib. 1, cap. 13, cum annotatt. Roberti Sala, edit. Taurin. 1753.

(2) Ut nihil desit conviciis, quibus Protestantes insectantur Missas privatas, Gerhard, loc. x, pag. 295 et seq. scribit, Missas privatas eas esse, quæ ad privata altaria in *angulis* ecclesiarum, nemine præter Sacerdotem præsente, *demurmurantur*.

(3) Prop. XXVIII.

(4) Hic plura opuscula ediderat circa publicum jus divinum ad communionem eucharisticam in ipsa Sacrificii actione, quæ in indicem librorum pro-

Benedicto XIV (1) controversiam Cremæ exortam inter antistitem Calinium et canonicum Guerrerium : *An Sacerdos privatim Missam celebrans laicis petentibus Eucharistiam distribuere omnino teneatur*, acrius excitavit (2). Contendit enim, communionem populi liturgicam esse partem divino Sacrificio intrinsecam, connaturalem, inseparabilem, substantialem, sine qua minime perfectum sit Sacrificium; præterea addidit, fidei dogma esse, cui absque hæreseos nota nequeat contradici, ministrandam esse jure divino fidelibus Eucharistiam in sacra synaxi ex particulis in ea consecratis, excepto casu communionis infirmorum, qui Missæ nequeunt interesse, aliove gravis necessitatis motivo.

302. At Tridentini Concilii doctrina, sess. XXII, cap. VI, hæc est : *Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret; nec tamen, si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus Sa-*

hibitorum relata sunt decr. 18 Augusti 1775. Ast anno 1779 publice errores suos retractavit; quam quidem retractationem anno 1780, in epist. Foggiæ data die 5 Mart. his verbis confirmavit : *Ubbidisco alla cieca, spogliandomi affatto in materia dottrinale di ogni mio particolare raziocinio, e discorso... Spero più facilmente salvarmi in qualità di fanciullo, che da gigante privo dello spirito della semplicità cristiana.* Vid. versio lat. ad calcem vol. Utinam his ipsis humilitatis sensibus omnes illi, qui in aliquem errorem a S. Sede proscriptum inciderunt, eum imitarentur!

(1) Per Encycl. *Certiores effecti*, ad omnes Episc. Italiæ, die 12 Nov. anni 1742; extat vero in ejus Bullar. tom. I, pag. 212. Blandiebatur vero sibi optimus Pontifex se hac Encyclica omnem controversiam e medio sustulisse, ut patet ex iis, quæ scripsit, *De Sacrificio Missæ*, lib. II, cap. 22, § 17, ubi concludit : *Ea epistola in modum instructionis data omnis de medio sublata controversia est.* At spes eum fefellit, siquidem postea quæstio magis recruduit.

(2) Qui optaret cognoscere controversiam Cremensem, conferat librum inscriptum : *Storia della celebre controversia di Crema sopra il publico divin diritto alla comunione eucharistica nella Messa, con una dissertazione sullo stesso argomento dell' Ab. Benedetto Volpi*, Venet. 1790; cujus libri analysis exhibetur in *Supplemento al giornale ecclesiast. di Roma* an. 1790, quint. IV, pag. 145 et seqq.

cerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat, sed probat atque adeo commendat; siquidem illæ quoque Missæ vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero quod a publico Ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur. Cohærenter ad hanc doctrinam, can. VIII, definivit: *Si quis dixerit, Missas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.* Juxta hanc doctrinam sit.

PROPOSITIO I.

Missæ, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitæ non sunt, neque propterea abrogandæ.

303. De fide est hæc propositio, ut constat ex recitato canone. Sic porro ejus veritatem ostendimus. Illicitæ illæ Missæ non sunt, ideoque nec abrogandæ, in quibus finis ille obtinetur, ad quem præcipue institutæ sunt, quæque non dissentiunt ab usu in tota antiquitate recepto, nec ulli Christi præcepto adversantur. Tales autem sunt Missæ, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat. Ergo.

304. Ac 1° quidem, primarius et præcipuus finis Sacrificii est Deo supremum latriæ cultum exhibere eumque nobis propitiare, Christi fidelibus tum vivis tum defunctis veniam, requiem, pacem omniaque bonorum genera impetrare, pro collatis beneficiis gratias agere. Jam vero hæc omnia independenter a populi communione ex sola Sacrificii actione habentur, ut per se patet.

305. 2° Cum veterum institutis et consuetudine ejusmodi Missæ probe cohærent, ut ex monumentis ecclesiasticis constat. Nam Marcellus Pontifex sacra mysteria fecit in domo Lucinæ, Nazianzenus senior in domestico cubiculo, Ambrosius Romæ in quadam domo trans Tyberim, Paulinus Nolanus instante morte in altari ante lectulum suum parato; ut alia plura exempla omittam (1). Usus ergo antiquitus obtinuit Missas celebrandi abs-

(1) Cfr. Pellicia op. cit. *De Polit. Eccles.* lib. II, cap. 10; nec non

que solemnitate et cœtu fidelium, et in quibus solus Sacerdos particeps Sacrificii esse poterat. Quod et sequentibus testimoniis confirmatur : S. Joan. Chrysostomus, *Hom. III in Epist. ad Ephes.* illos increpans, qui tantum in quadragesima participabant sacra mysteria : *Frustra est,* inquit, *quotidianum Sacrificium, frustra adstamus altari; nemo est, qui participet* (1). Porro, ut observat Benedictus XIV, non eo progreditur S. Doctor, ut dicat, Missam non esse quotidie celebrandam, quod quotidie adstantes non communicent. Ait quidem Chrysostomus, *frustra est quotidianum Sacrificium,* verumtamen vox *frustra* non ad Sacrificium, sed ad communionem refertur; celebratur enim Missa, tum ut Deo offeratur Sacrificium, tum ut sacro eucharistico pane populus recreetur. Quod si nemo sit qui communicet, sacramentalis communio populi suo caret effectu, non item vero Sacrificium (2). S. Ambrosius populum admonet, ut singulis diebus intersit Missæ, mox addit, ut in quadragesima, die saltem dominico offerat et communicet. S. Augustinus hortatur fideles, ut dominicis saltem diebus accedant ad cœleste convivium, cum sæpissime testetur, Sacrificium quotidie offerri (3). Concilium Agathense, an. 506, can. XXI, præcipit, ut omnes die dominico Missæ intersint, ad communionem vero, can. XVIII, eos non adigit, nisi in die Nativitatis, Paschatis et Pentecostes (4). Usus præterea Missæ quotidianæ sæc. VI pro vivis et defunctis atque ad recolendam memoriam Martyrum meminit Ferrandus diaconus S. Fulgentii discipulus; sic enim scribit in epistola data an. 533 et nuper edita a doctissimo card. Angelo Majo (5) :

Card. Bona, *Rerum liturgic.* lib. I, cap. 13, cum adnotatt. Roberti Sala, tom. I, pag. 268. et seqq. edit. cit. qui exempla istarum Missarum plura ex antiquitate collegerunt, quibus nihil opponi posit.

(1) N. 4. Εἰκῇ θύσια καθημερινὴ, εἰκῇ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδεὶς ὁ μετέχων.

(2) *De sacrificio,* loc. cit. § 14. In toto hoc capite multa habet doctus hic Pontifex scitu digna ad rem nostram. Cfr. etiam Nat. Alex. Diss. XIII in sec. XIII et XIV.

(3) Cfr. Bellarm. *De Euch.* lib. VI, cap. 9, n. 24 et seqq.

(4) Apud Harduin. *Act. Conc.* tom. II, col. 1000.

(5) In *Scriptorum veterum collectione e vaticanis codicibus edita,* tom. III, pag. 183, Romæ 1828.

Et sicut Ecclesiam suam docuit (Christus) *in quotidianis Sacrificiis hanc custodire regulam, ut pro peccatoribus, sive adhuc in terra laborantibus sive de seculo recedentibus, orationem faciat, pro Martyribus vero gratiarum referat actionem.*

306. 3° Nulli denique præcepto Christi has Missas adversari exinde constat, quod, etsi Protestantes hoc præceptum sedulo quæsierint, nondum tamen potuerint invenire. Nec enim satis est ad præceptum ejusmodi constituendum, ut afferant Christi verba, quibus dedit facultatem Apostolis Eucharistiam conficiendi; sed præterea opus est, ut illa adducant, quibus prohibuerit, ne aliter possent conficere, nisi adsint qui participent; hæc vero nuspiam inveniuntur. Atque hinc factum est, ut post tot jurgia et clamores demum ipsi Protestantes cœnam celebrent, quamvis nemo sit qui accumbat (1).

DIFFICULTATES.

307. Obj. 1° Christus non modo de consecratis comedit et bibit, sed ea simul edenda et bibenda discipulis distribuit, dicens: *Accipite et manducate... Bibite ex hoc omnes.* 2° Ut idem fieret a discipulis, cum consecrarent, præcipit illis verbis: *Hoc facite*

(1) Sane Abbas Molanus, *Cogitation. privat.* part. II, tantum abest, ut a Missis his privatis abhorreat, ut potius scribat, *se non repugnaturum, quin sui illis intersint.* Neque id ex sensu suo promit, sed palam profitetur, ne a ceteris quidem Lutheranis Missas id genus haberi ut plane illicitas. *Quis*, inquit, *intra suas quoque Ecclesias in necessitatis casu sibi ipsi, nemine amplius præsente, sacram cœnam interdum non exhibeat?* Leibnitzius quoque. *System. Theol.* pag. 292, scribit: *Porro, cum jugis Sacrificii tanta sit dignitas atque utilitas, receptum denique est, ut creberrime Deo offeratur pro fidelium necessitatibus, etiamsi non semper accederet dispensatio... Non ideo tamen honori divino aliquid detrahendum fuit, quia communicantes non semper habentur. Quare, ex quo sanctissimum Sacrificium in omnibus Ecclesiis quotidie celebrari laudatissima pietate institutum est, consequens fuit, ut sufficere judicaretur perceptio offerentis Sacerdotis; atque hæc Missarum, quas privatas vocant, origo est, quarum fructu sane maximo privari Ecclesiam cum divini honoris detrimento æquum non est.* Dœderlein, *Instit. Theol. Christ.* tom. II, pag. 789, fatetur, Missam privatam, improbatam a Luthero, a Theologis recentioribus lutheranis passim commendari.

in meam commemorationem. Cum igitur ipse distribuerit, ut Sacerdotes faciant, quod Christus fecit, et ipsi adstantibus distribuere debent. 3° Quare Apostolus, 1 Cor. cap. X, panem et calicem benedictum vocat *participationem* seu *communicationem* Corporis et Sanguinis Domini. 4° Fractio ipsa panis, quæ in Cœnæ institutione facta est, quæque ipsi actioni eucharisticæ nomen dedit, ut patet ex Act. Apost. cap. II, 42 et alibi, nonnè ordinata erat ad communionem adstantium? 5° Hinc idem Apostolus in cit. Epist. cap. XI, 20, scribit : *Convenientibus vobis in unum, jam non est dominicam Cœnam manducare; unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum* (1); quo in loco quum Cœnam dominicam ita opponat Apostolus cœnæ privatæ, ut hanc non esse dominicam cœnam affirmet, satis indicavit, se privatam solius Sacerdotis communionem tanquam illicitam reprehendisse. 6° Sane liturgiæ omnes tum latinæ tum græcæ continent orationes, quæ non solius Sacerdotis nomine, sed plurium nomine funduntur; essent autem nugatoriæ orationes istæ, si vel nulli sint, qui Sacrificio adstent, vel de eodem Sacrificio minime participent. 7° Accedit, quod canones Ecclesiæ vetustissimi præcipiunt communionem fidelibus Sacrificio adstantibus, et ab Ecclesiæ liminibus arcent eos, qui non obtemperaverint. 8° Quo fit, ut nunquam apud Græcos absque communicantibus Missæ celebrentur. Ergo.

308. Resp. Ad 1m, *Dist.* Ita tamen, ut non omnia, quæ Christus gessit in Cœna ad essentiam Sacrificii pertineant aut præcepti vim habeant, *conc.*; secus, *neg.* Ex iis enim, quæ Christus fecit in Eucharistiæ institutione, alia quidem pertinent ad ejus substantiam, alia vero non item; quod si in omnibus omnino exemplum Christi ad substantiam spectaret aut præcepti vim haberet, multa sane præstanda essent, quæ tamen neque Catholica Ecclesia neque ipsimet novatores imitanda sibi proposuerunt (2).

(1) Συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. Ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν.

(2) Huc refertur, quod S. Augustinus scribit, *Epist.* LIV. al. CXVIII, *ad Januar. de ritibus Ecclesiarum*, cap. VI, ubi de Eucharistia ait : *Liquido ap-*

Quæ autem illa sint, quæ constituant rei substantiam, aut præceptum involvant, non privatorum est definire, sed Ecclesiæ, quam Christus ipse reliquit interpretem suæ voluntatis atque doctrinæ. Quum igitur Ecclesia tanquam licita probaverit Sacrificia privata, in quibus Eucharistia non porrigitur populo, inde colligitur, communionem adstantium non constituere essentiam Sacrificii, atque exemplum Christi, Eucharistiam distribuentis, vel non continere præceptum, vel conditionatum tantum continere, si nimirum adsint qui petant communionem, atque insuper si legitime petant. Ad summum ex his eruitur, magis conforme esse Christi exemplo communionem adstantibus distribuere, si qui sint qui eam legitime petant, prout se optare declaravit Synodus Tridentina; minime vero sequitur, aliquid deesse essentiæ Sacrificii, si nulli sint qui velint communicare; aut illicitas esse Missas, in quibus nemo sit qui communicet.

309. Ad 2m, *Neg.* Nam citata verba non referuntur ad distributionem Eucharistiæ, sed ad facultatem, quam Christus dedit Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus, Eucharistiam conficiendi, ac propterea Sacrificium offerendi. Quod si adversarii contendant, etiam ea esse referenda ad distributionem; reponimus, hoc etiam dato, verba ea non continere nisi præceptum affirmativum, cui parendum est, uti scholæ loquuntur, pro tempore, loco et circumstantiis.

310. Ad 3m, *Dist.* Quatenus præsentibus ac legitime petentibus negari non debet sacrum hoc epulum, quod in spiritualem fidelium omnium alimoniam institutum est, *conc.;* quatenus necesse sit, ut pauci vel multi communicent, quoties offertur Sacrificium, *neg.*

paret, quando primum acceperunt discipuli Corpus et Sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Numquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur?.... Et ideo non præcepit (Christus), *quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam, si hoc ille monuisset... credo, eum morem nemo variasset.* Quæ omnia ibid. complectitur, dicens : *Si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est.*

311. Ad 4m, *Dist.* Quia et institutioni Eucharistiæ, et illis Christianorum cœtibus, de quibus fit mentio in Actis Apost. præsentes aderant, quibus distribuenda erat Eucharistia, *conc.;* quasi non potuerit, aut non possit celebrari Eucharistia et offerri Sacrificium, si nulli sint qui possint aut velint participare, *neg.* Eodem semper vitio laborat hæc adversariorum argumentandi ratio. Addendum præterea est, fractionem non referri ad solam distributionem, sed habere insuper mysticam significationem; quo fit ut locum habeat, etiam cum nulli communicantes sunt (1).

312. Ad 5m, *Dist.* Ita ut per *dominicam cœnam* Apostolus convivia illa significet, quæ vel præcedebant, vel subsequebantur eucharisticam communionem, quæque *agapœ* dicebantur, *conc.;* communionem ipsam, *neg.* Id enim non solum constat ex Chrysostomi, Augustini et OEcumenii expositione, verum etiam ex ipsa orationis serie, in qua S. Paulus divites carpit, qui pauperes excludebant a participatione eorum, quæ ipsi secum afferebant; quo fiebat, ut alii quidem esurirent, alii autem ebrii essent; quare concludebat : *Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent* (2)?

313. Ad 6m, *Dist.* In hypothesi quod fideles adsint, velint ac legitime communionem petant, juxta Ecclesiæ desiderium, *conc.;* quasi irritum sit ac illegitimum Sacrificium, cui fideles non intersint, aut nolint communicare, illegitimeque petant, *neg.* Talem porro esse liturgiarum sensum, patet ex liturgia ro-

(1) Cfr. Card. Bona, *Rerum Liturg.* lib. II, cap. 13, § 3, et adnot. Roberti Sala, qui Binghamum, *Orig. eccles.* lib. XV, cap. 3, § 35, calumniantem expositionem hujus ritus, refellit, ostenditque, plures subesse huic ritui mysticas significationes. Id vel ex eo etiam deprehenditur, quod Ecclesia Romana hostiam dividat in tres partes, Græci in quatuor, olim Mozarabes in novem. Sed ut insistamus in ritu Ecclesiæ Romanæ, vulgati sunt versus, quibus ille exponitur:

Tres partes factæ de Christi Corpore signant,
Prima suam Carnem, Sanctosque secunda sepultos,
Tertia viventes; hæc est in Sanguine tincta.

(2) V. 22. Cfr. in hunc loc. Bernard. a Piconio, qui eum præclare evolvit.

mana, in qua legitur : *Ut quotquot ex hac altaris participatione,* etc. Hinc Sacerdos interdum etiam numero loquitur singulari : *Libera me per hoc sacrosanctum Corpus et Sanguinem tuum... Corpus D. N. J. C. custodiat animam meam in vitam æternam, amen.* Post hæc admonet rubrica : *Si qui sint communicandi, eos communicet, antequam se purificet.* Supponendo vero aliquos adesse, subdit Sacerdos : *Quod ore sumpsimus, Domine, pura mente capiamus;* quibus alluditur ad communionem seu a solo Sacerdote seu etiam a populo factam (1). Accedit, plures esse causas, cur præter communionem plurali nomine eas orationes fundit Sacerdos, quas quidem causas recenset Concilium Tridentinum verbis superius recitatis.

314. Ad 7m, *Neg.* Ut enim ostendit ipse Joan. Gerardus Vossius, non præcipiunt veteres canones, ut quisquis, quoties adest, communicet, sed ne quis nondum peracta communione discedat (2).

315. Ad 8m, *Neg. Missas absque communicantibus non celebrare* (Græcos) *falsum est,* scribit Allatius. *Qui non credit,*

(1) Ceterum, Renaudotius, *Liturgia Æthiopica,* observat. II, adnotat, quod, cum antiquæ liturgiæ præcipiunt eos exire, qui non communicabant, non respiciant illos qui ea die non erant communionem percepturi, sed eos, qui ad eam suscipiendam jus non habebant, ut audientes et catechumeni, vel qui illud amiserant, ut pœnitentes. Cfr. *Liturg. Orient.* tom. I, pag 533.

(2) Loquens enim de can. X inter apostolicos, quo privantur communione fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, *nec sacram Eucharistiam percipiunt,* prout legebatur in veteri Conciliorum editione Petri Crabbii, disp. XXI, thes. 2, in primis exhibet veram versionem hujus canonis, quæ ita se habet : *Quicumque fideles Ecclesiam ingrediuntur et scripturas audiunt, neque apud preces et sanctam communionem permanent eos, tanquam qui ordinis perturbationem inducant, a communione arceri oportet.* Deinde concludit : *Itaque sententia canonis erit, non ut quisque, quoties adest, communicet, sed ne, necdum peracta communione, discedat. Nempe etiam illi, qui non communicant, ipsi remanere jubentur, usque dum alii, non clerici tantum, sed etiam laici perceperint panem sanctum.* Hunc ipsum ostendit esse sensum Concilii Antiocheni can. 2. Cotelerius autem observat, canonem X (seu VII in sua edit.) apostolicum esse ipsum canonem secundum Synodi Antiochenæ, in quem iidem errores irrepserant, qui reperiuntur in antiqua horum canonum collectione.

adeat ipsas Græcorum Ecclesias ubicumque terrarum constitutas; in omnibus sacerdotes, ut plurimum nulla interveniente communione, tum privatim tum publice celebrant (1).

PROPOSITIO II.

Neque realis neque spiritualis victimæ participatio ex parte populi est pars essentialis Sacrificii; neque ullo sive divino sive ecclesiastico præcepto tenentur laici ad liturgicam communionem; non sunt proinde ut invalidæ aut illicitæ damnandæ Missæ illæ, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet.

316. Hæc propositio directe impugnat doctrinam Synodi Pistoriensis, eorumque, qui non erubuerunt causam victam dare Lutheranis, ut patet 1° ex affinitate, quam istorum doctrina habet cum errore a nobis in superiori propositione impugnato; 2° ex argumentorum identitate, quæ ad eam propugnandam adversarii urgent; 3° ex eodem principio, quod assumunt, victimæ scilicet participationem, sive ut loquuntur Lutherani, populi communionem esse partem essentialem liturgiæ. Cum vero se catholicos profiteantur illi, quos impugnamus, iis omnibus suppositis, quæ superiori propositione a nobis disputata sunt, sic eos perstringimus :

317. Victimæ participatio seu populi communio non pertinet ad Sacrificii essentiam, si Concilium Tridentinum non solum validas, sed etiam licitas Missas illas declaravit, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat. Jam vero, ut ex Concilii verbis constat, non solum validas, sed etiam licitas Missas illas Concilium declaravit, imo et canone sanxit. Ergo.

318. Porro, si populi communio illius necessitatis est, quam

(1) *De Eccles. Occid. et Orient. consens.* lib. III, cap. 15, n. 3. Ita Allatius confutat mendacia Chytræi, quem exscribunt Protestantes. Addit tamen ibid. Allatius, consuetudinem vigere in Ecclesiis græcis, ut, Missa absoluta, distribuatur panis, ex quo excisæ sunt particulæ consecratæ, et vulgo vocatur *ἀντίδωρον*.

Synodus Pistoriensis cum suis autumat, Sacrificia illa, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet, non solum non essent licita, sed nulla prorsus ac irrita forent; cum illud censeatur essentiale, sine quo res nec est nec concipi potest.

319. Ex quo colligitur, 1° contradicere sibi Synodum, dum profitetur, se non propterea damnare Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, et eo subdolam atque captiosam hanc adjectionem tendere, ut non videatur a se rejici canon Tridentinus.

320. Colligitur, 2° sive communio fiat in Missa, sive extra Missam ex præsanctificatis, rem non esse dogmaticam, sed plane disciplinarem; circa quam proinde Ecclesia, ex potestate sibi a Christo concessa in administratione Sacramentorum, potest id statuere, quod magis opportunum e re esse judicaverit.

321. Colligitur, 3° recte propterea ac sapienter Benedictum XIV in cit. Encyclica, *Certiores effecti*, data an. 1742 ex occasione controversiæ Cremensis, laudare quidem tanquam rem exemplo Christi commendatam, et Eucharistiæ institutioni atque ecclesiasticæ disciplinæ consentaneam, ut Eucharistia administretur adstantibus, qui eam suscipere parati sunt; sed illud etiam monere, nihil nisi bene ac rite ordinatum in Ecclesia esse debere; unde fit, ut, si in quibusdam circumstantiis minime expedire arbitrentur Episcopi, Eucharistiam in Missa hoc vel illo altari celebranda ministrari adstantibus, non idcirco adversus Episcoporum jussa turbæ sint excitandæ (1).

322. Colligitur, 4° nullum extare præceptum divinum aut ec-

(1) Cum Card. Bellarm. *De Euch.* lib. VI, cap. 10, n. 13, solvens quamdam difficultatem adversus Missas privatas, scribit: *In liturgiis fit mentio distributionis, quia semper fieri potest ac debet Sacramenti distributio in Missa eorum Sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad communicandum;* illud *debet* non stricto sensu accipiendum est, sed ceteris paribus. Nam ex Constitutione seu Encyclica Bened. XIV discimus, etiam pastores animarum satis munere suo fungi, quamvis extra Missam Eucharistiam dispensent. Non prævidit doctus et pius Cardinalis, nonnullos Ecclesiæ perturbatores fore, qui abuterentur ejus verbis.

clesiasticum, quo fideles teneantur communicare in Missæ Sacrificio. Etenim, præter dicta, in Rituali romano præcipitur, ut *aliquot particulæ consecratæ eo numero, qui usui infirmorum et aliorum fidelium communione satis esse possit, conserventur in pyxide* (1). Quod quidem fundatum est in praxi, quæ ab immemorabili obtinuit in universa Ecclesia, ut etiam extra Missam fideles eucharistico cibo reficerentur, uti constat ex iis, quæ superius scripsimus, tum de communione domestica, tum de communione eorum, qui in carceribus detinebantur aut in solitudine degebant, nec non de Missis præsanctificatorum diebus aliturgicis. Accedit usus receptus jam a seculo IV in Ecclesia Hierosolymitana asservandi pariter pro diebus aliturgicis particulas consecratas pro communione peregrinorum, qui ad eam ex toto terrarum orbe confluebant (2). Jam vero, si communio liturgica de præcepto divino esset, satius fuisset communionem extra Missam prætermittere quam præceptum divinum violare. Dicendum præterea esset in adversariorum systemate, omnes Sacerdotes, omnes Episcopos summosque Pontifices pluribus exitialibus culpis fuisse ac esse irretitos, gravissime pariter hactenus laicos peccasse, qui Eucharistiam non in ipso Sacrificio sumpserunt, nisi forte eos ignorantia invincibilis excusasset; quæ omnia absque summa Ecclesiæ injuria dici non possunt (3).

323. Quod si communio liturgica ad Sacrificii essentiam non spectat, multo minus ad ejusdem essentiam spectare potest com-

(1) Nannaronius reponit, hæc postrema verba intrusa fuisse; ast hoc desperatorum effugium est; siquidem in eodem Rituali, tit. *De ordine ministrandi sacram communionem*, regulæ servandæ proponuntur in administratione Eucharistiæ extra Missam, inter quas ea habetur, ut Sacerdos indutus sit superpelliceo et stola coloris officio illius diei convenientis, etc. S. Carolus in Conc. II provinc. pag. 1, jubet Sacerdotem indui stola alba, stola vero rubra, ubi servatur ritus ambrosianus. Verum, cum agatur de facto notorio et publico, inutile est plura ad id ostendendum congerere.

(2) Cfr. Mabillon. *De Liturgia gallicana*, lib. 1, cap. 9, n. 26, et in *Comment. ad Ordinem Rom.* n. 9, et Bened. XIV, *De sacrif. Missæ*, lib. II, cap. 22.

(3) Cfr. Joseph Maria Elefante, *Dissertazione teologico-critica*, Nap. 1774; necnon Natal. Alex. diss. XIII in sec. XIII et XIV; Estius in IV, d. XII, § 18.

munio spiritualis nusquam præcepta (1); alioquin semper dubitari posset de valore Sacrificii, cum spiritualis ejusmodi communio interior sit, nec ulla ratione sensibus subjiciatur.

DIFFICULTATES.

324. Obj. 1° Nullum, inquiunt, est argumentum depromptum ex invaliditate Sacrificii, in quo nemo sit qui communicet, cum communio populi tunc a Sacerdote suppleatur. 2° Fideles præterea jus habent ad Sacramenta a Christo pro ipsorum salute instituta. 3° Certum est, eum, qui in Missa communicat, cui interfuit, obtinere effectum orationum, quæ a Sacerdote pro communicantibus funduntur, ideoque magis proficuam esse communionem in Missa quam extra ipsam. 4° Dominica institutio, liturgiæ, Ecclesiæ praxis, veteris Ecclesiæ disciplina, collectæ ac preces, quæ in Missa recitantur, communionem liturgicam suadent. Ergo.

325. Resp. Ad 1m, *Neg.* Etenim, si communio populi, sive realis sive spiritualis, ad essentiam Sacrificii pertinet, suppleri a Sacerdote nequit. In hac præterea adversariorum hypothesi frustra propugnaretur necessitas communionis liturgicæ; dum itaque hæc nobis opponunt, seipsos confodiunt. Dici etiam pariter posset, Christum potuisse supplere communionem Apostolorum; ruit proinde, quidquid ipsi ex Eucharistiæ institutione proferunt.

326. Ad 2m, *Dist.* Fideles jus habent ad Sacramenta percipienda, *conc.;* ad modum, quo illa percipi debet, *neg.* Præstituere enim modum, tempus, locum, ceteraque adjuncta, quæ Sacramentorum collationem respiciunt, spectat ad Ecclesiam, cui Christus hanc potestatem contulit. Quodnam igitur jus jactare possunt fideles ad liturgicam communionem?

(1) Tridentinum affirmat quidem, eo etiam nomine Missas illas, in quibus nemo sit qui communicet, esse communes, quod plures spiritualiter ex adstantibus communicent; ast non eo fine id asserit, quasi insinuare voluerit, Missas censendas esse illicitas, multo minus invalidas, in quibus nemo sit qui spiritualiter communicet; neque id profert ut conditionem, sine qua Missæ illæ celebrari non debeant; alioquin innumeris perturbationibus via aperiretur. Loquitur igitur de eo, quod fieri potest, et fieri consuevit a piis fidelibus.

327. Ad 3m, Resp. 1o *Trans.* Certum enim pariter est, Sacerdotem, consecrationis verba proferentem super hostias in pyxide asservandas, recitare etiam ipsas preces pro fidelibus, qui suo tempore communicabunt : *Ut quotquot ex hac altaris participatione Corpus et Sanguinem sumpserimus.* Ast et hoc adversariis dato, communionem liturgicam potiorem esse illa, quæ fit ex præconsecratis, non tamen inde conficitur, quod ipsi contendunt. Hinc Resp. 2o *Neg. cons.*, cum ex uberiori fructu, qui posset percipi ex liturgica communione, minime sequatur divinum extare præceptum aut ecclesiasticum, quo fideles ad illam semper adstringantur. Sed neque argui Ecclesia potest, si majorem hanc utilitatem rationabili de causa negligat, seu saltem efficaciter non curet; etenim, ut superius vidimus, quamvis major gratia proveniret infantibus recens baptizatis ex collatione Confirmationis et Eucharistiæ, Ecclesia tamen veterem illam disciplinam justis de causis immutavit. Id ipsum dicatur de communione sub utraque specie, licet disputent inter se Theologi, utrum ex ea gratiam aliquam accidentalem fideles consequerentur.

328. Ad 4m, *Dist.* Et hæc omnia aliquam congruentiam pro communione liturgica ostendunt, *conc.;* ejusdem præceptum, *neg.* Itaque hæc omnia, magno eruditionis apparatu congesta, non evincunt nisi aliquam congruentiam communicandi in Missa. Quod si in nonnullis liturgiis verba reperiuntur, quæ id præcipere videntur, plerumque in iis solum sermo est de participatione Sacramenti, minime vero de communione in ipso Sacrificio. Quo fit, ut adversarii nostri in plerisque suis argumentis a Sacrificii ratione ad participationem Sacramenti fallaciter transeant. Hæc præterea argumenta disjecimus in refutatione Protestantium superiori propositione; unde non est cur diutius in iis immorari debeamus.

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI.

329. Cum illud proprium sibi vindicet Eucharistia, ut sit Sacramentum et Sacrificium, eadem proinde est materia et forma

tum Sacramenti tum Sacrificii. Ad formam quod attinet, declinatis quæstionibus scholasticis : utrum scilicet Christus sola voluntate an vero verborum prolatione panem ac vinum commutaverit in Corpus et Sanguinem suum; item an verba, quæ in canone præcedunt vel subsequuntur consecrationem, ad ejus essentiam pertineant; his, inquam, declinatis concertationibus, quæ certe non magni videntur momenti, nos cum communi ac certa sententia asserimus, formam essentialem tum Sacramenti tum Sacrificii consistere in illis verbis : *Hoc est Corpus meum*, et *Hic est Sanguis meus* seu *calix Sanguinis mei* (1). In hoc consentiunt Patres omnes sive Græci sive Latini, qui præterea in eo conveniunt, quod Christus in conficienda Eucharistia verbis usus sit, quæ in Evangelio referuntur.

(1) Nonnulli perperam existimarunt, Græcos et Orientales credere, non verbis ipsis Christi Domini, sed precibus, quas in Missa fundit Sacerdos post recitata verba ipsius Christi, ad invocandum Spiritum Sanctum, ut illabatur in sacra dona, eaque *commutet*, *convertat*, etc. acceptam referendam esse ipsam immutationem, qua panis et vinum in Christi Corpus et Sanguinem convertuntur. Ita inter ceteros Le Brun et Renaudotius. At certum est, Græcos professos fuisse in Concilio Florentino, sess. ult. eamdem esse de efficacia verborum Christi fidem Græcorum et Latinorum; nempe, non hominum orationibus, sed Christi verbis Sacramentum perfici. Quare Card. Bessarion nomine totius Ecclesiæ Græcæ contestatus est :*Se didicisse a Patribus suis, ac S. præcipue Chrysostomo, sola virtute verborum Christi panem in Corpus et vinum in Sanguinem mutari, iisque solis admirandam istam mutationem et transsubstantiationem adscribendam esse. Atque hoc semper credidisse, et in æternum credituros esse.* Hinc Græci restiterunt, ne hæc veritas insereretur in decreto unionis, eo quod in ignominiam Græcorum ejusmodi insertio cessura esset. Armenis tamen instructionem fidei petentibus Eugenius IV statuit : *Forma hujus Sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit.* Id ipsum declaratum est a Conc. Tridentino, sess. XIII, cap. 3. Ex his consequitur, non ob aliam causam preces illas, quibus invocatur Spiritus Sanctus, apud Orientales recitari, quam ad majorem declarationem illius mutationis quæ per Christi verba jam effecta fuerat, ut pluribus exemplis ostendi posset. Cfr. de hoc argumento prolixa dissertatio Joan. Benedicti S. J. quæ sic inscribitur : *De augustissimo Eucharistiæ Sacramento antirrheticon adversus R.P. Lebrunum et Eusebium Renaudotium*; extat in *Thesauro Theol.* Zachariæ, tom. X, pag 525 et seqq. Ea tamen mihi videtur nimis vehemens et acris adversus homines bene adeo de veritate catholica meritos.

330. Circa materiam omnes tenent, eam in solo pane triticeo et vino de vite consistere. Verum quæstio agitatur inter Græcos schismaticos et Latinos, an valida materia censendus sit panis azymus? Latini fatentur, perinde esse quoad valorem Eucharistiam conficere sive in pane azymo sive in pane fermentato; Græci vero contendunt, non valere consecrationem nisi in solo pane fermentato. Sic etiam Protestantes omnes cum Catholicis consentiunt, vinum de vite validam esse materiam Eucharistiæ; ast rejiciunt et impugnant praxim Ecclesiæ admiscendi paululum aquæ in calice.

331. Hæ controversiæ magno olim animorum æstu agitatæ sunt; ast vix nunc non obsoleverunt. Siquidem, ad panem quod spectat azymum aut fermentatum, vix qui stupidus non sit ex Græcis adhuc litem movere audet, quod ex diversitate hac accidentali valor pendeat Sacrificii eucharistici. Protestantes vero circa aquæ immixtionem jam pariter recesserunt a majorum suorum impotenti furore, et ultra jam nobis dant, ex Christi exemplo hunc ritum fuisse ab Ecclesia receptum. Ne tamen videamur penitus prætermittere hæc argumenta, quæ tantum olim excitarunt fragorem, paucis complectemur, quæ ad has quæstiones spectant.

332. De ministro lis viget inter Protestantes et Catholicos, eo quod illi contendant, fideles omnes Baptismi vi ministros esse Eucharistiæ. Verum de ea controversia agendum nobis erit in Tract. de Sacramento Ordinis. Hic potius eos neotericos perstringemus, qui autumant, fideles omnes adstantes Sacrificio, non secus ac Sacerdotes, vere et proprie dictos ac immediatos esse offerentes, immolatores et sacrificatores (1), nec aliter differre laicos in hac actione a Sacerdote affirmant, quam in consecrandi potestate, quæ soli competit Sacerdoti, in quo se a Protestantibus secernunt. Synodi demum Pistoriensis doctrinam refellemus circa specialem Sacrificii applicationem pro singularibus individuis, quam fieri posse temere synodus inficiatur.

(1) Ita Janseniani, quibus, ut videbimus, more suo adhæsit synodus Pistoriensis; nec non Nannaronius, qui præterea et illud addit, hanc doctrinam ad fidei dogmata spectare.

PROPOSITIO I.

Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida Sacramenti et Sacrificii eucharistici.

333. De fide est hæc propositio, ut constat ex Concilii Florentini decreto, in quo utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis Patres : *Definimus item*, inquiunt, *in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici* (1).

334. De pane fermentato, uti præmisimus, nemo est qui dubitet; restat igitur, ut ostendamus, vere confici Eucharistiam etiam in pane azymo. Jam vero id inprimis conficitur exemplo ipsius Christi. Pro certo enim sumimus, Christum postremo anno vitæ suæ pascha judaicum celebrasse; secus ac contra sensum totius antiquitatis atque Ecclesiæ universæ, imo contra apertam Scripturarum auctoritatem nonnulli arbitrati sunt (2), quorum

(1) Apud Harduin *Acta*, *Concil.* tom. IX, col. 986.

(2) Christum Dominum pascha legale celebrasse, jam seculo II inficiatus fuerat Marcion, quem confutat S. Epiphanius, *Haeres.* XLII. Marcionem in hac sententia secutus est seculo VI Joan. Philoponus eutychiano errore infectus, de quo loquitur, ejus tamen nomini parcens, Photius, *Biblioth.* cod. 115 et 116. Cum vero sec. XI controversia exarserit Græcos inter et Latinos, azymusne an fermentatus panis sit, in quo Eucharistia confici debet, nonnulli Græci, quos commemorant Theophylactus et Euthymius in S. Joannem, eamdem sententiam amplexi sunt, universa ecclesia græca reclamante. Latini ad hæc usque tempora unanimes fuerunt in sententia affirmativa, donec Nicolaus de Villa Gagnonis eques Hierosolymit. et Hieronymus Vecchietto Florentinus cœperunt paucorum illorum Græcorum sententiam propugnare. Obscura tamen jacuit usque ad Bernardum Lamy oratorianum, qui in op. *Harmonia et concordia quatuor Evangelistarum*, anno 1689, multiplici eruditione eamdem opinionem adstruere nisus est, ac pluribus iterum confirmavit adversus suos impugnatores in dissertationibus, quas anno 1697 vulgavit sub titulo : *Continuatio tractatus historici de veteri Judæorum Paschate.* Huic deinceps adstipulatus est opinioni Tournemine in thesibus, quas Lutetiæ propugnavit; Calmet, dissert. *De Paschate*, satis ostendit, se Lamy sententiæ suffragari. Verum reliqui omnes, quotquot hæc studia profitentur, ejusmodi sententiam acerrime impugnarunt; inter quos eminent Tillemontius, not. 26 ad vitam J. C.; Honoratus a S. Maria, *Observat. super critic.* tom. II, lib. IV, diss. 6; Witasse, *De sacram. Eucharist.* sect. IV.

sententiam merito Benedictus XIV *nimis audacem* appellat (1). Sane vix jam est, qui eam adstruat inter Catholicos. Quo posito, sive dicamus, Christum eo anno Pascha celebrasse die præcedenti eum, quo Judæi celebrarunt, ut præter Paulum Burgensem tenent Jansenius Gandavensis (2), Maldonatus (3), Petavius (4), Natalis Alex. (5) aliique non pauci; sive asseramus, ut plerique volunt, eadem die cum Judæis Christum pascha manducasse, in utraque hypothesi ipse debuisset juxta legis Mosaicæ ordinationem in azymis celebrare, ideoque et in azymis conficere Eucharistiam; cum lex aperte dicat: *In die primo non erit fermentum in domibus vestris* (6). Christum autem hac die prima azymorum pascha legale celebrasse, tres testantur Evangelistæ: Matth. XXVI, 17: *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: ubi vis paremus tibi comedere pascha* (7)? Marc. XIV, 12: *Et primo die azymorum, quando pascha immolabant* (8); Luc. XXII, 7: *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha* (9). Cum ergo prima azymorum die Christus pascha celebraverit et instituerit Eucharistiam, nullus remanserat panis fermentatus, in quo potuerit eam conficere, adeoque in pane azymo illam consecravit.

335. Pro sententia catholica tot insuper habemus testes, quot ex antiquis scripserunt, Christum in azymis celebrasse; qui omnes prorsus sunt Ecclesiæ Patres tum græci tum latini, quamvis fortasse sit quædam inter eos discrepantia circa diem (10), ob diffi-

(1) *De festis* lib. I, cap. 6, n. 7. Suaresius vero eidem *hæresis* notam inussit, *In* III *part. S. Th.* q. 50. art. 9, sect. 3. Ast ulterius, quam par esset, progressus est in ejusmodi censura; etenim, ut sapienter monet Card. Gotti, priusquam propositioni cuipiam hæreseos notam inuramus, judicium Ecclesiæ expectandum est. Cfr. Bened. XIV, loc. cit.

(2) *Comment. in concord. Evangelic.* cap. 128.

(3) In cap. 24 Matth. v, 2.

(4) *De doctrina temp.* lib. XII, cap. 15 et seqq.

(5) Diss. XI, in sec. XI et XII.

(6) Exod. XII, 15.

(7) Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα;

(8) Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον.

(9) Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα.

(10) Cfr. apud Bellarm. *De Euchar.* lib. VI, cap. 7 et seqq.

cultatem conciliandi S. Joannem cum Evangelistis reliquis, de qua postea agemus. Jam vero, si Patres unanimiter censuerunt, Christum instituisse Sacramentum et Sacrificium eucharisticum in azymis, pro certo profecto tenuerunt, azymum panem esse idoneam hujus Sacramenti et Sacrificii materiam.

336. Accedit usus, isque antiquissimus, adhibendi panem azymum in Ecclesia occidentali ad conficiendam Eucharistiam. Quamvis enim non ingrediamur quæstionem criticam a viris doctissimis agitatam, utrum nempe novem prioribus Ecclesiæ seculis in ecclesia latina usus obtinuerit consecrandi in solo pane fermentato, ut vult Sirmondus (1); an vero in solo azymo, ut Ciampinus (2), Mabillonius (3) aliique contendunt; an denique promiscuus saltem fuerit utriusque panis azymi ac fermentati usus in eadem ecclesia occidentali, ut præ ceteris vult Card. Bona, cujus sententiæ jam plerique eruditi viri calculum adjiciunt (4); tamen nemo sobrius negabit, monumenta non obscura in antiquitate reperiri, ex quibus constet, Eucharistiam non raro fuisse confectam in pane azymo apud ecclesias occidentales. Nam in Conc. Tolet. XVI, can. VI, præscribitur, *ut non aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer et nitidus, qui ex studio fuerit præparatus; neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod ecclesiastica consuetudo retentat* (5). Ostendit porro Mabillonius, tum ex usu Mozarabum et Gothorum, tum ex opusculo Edelfonsi Episcopi, hæc verba nonnisi de solo pane azymo intelligi posse (6). Idipsum evincunt, quæ de oblatis in *ferramento characterato* coctis ad usum Sacrificii memorat S. Udalricus (7). Alcuinus, qui initio

(1) In opusc. *Disquisitio de azymo*, an. 1651, inter ejus opp. tom. IV, p. 513 et seqq. edit. Paris. 1696.

(2) *De perpetuo azymorum usu in Ecclesia latina, vel saltem romana*, Romæ 1688.

(3) *Dissertatio de pane eucharistico azymo ac fermentato*, Paris. 1674.

(4) Cfr. *Propilæum seu præmonitio* Roberti Sala ad caput 23 libri primi *Rerum liturgicar.* Card. Bona, tom. II, part. II, pag. 141 et seqq. Augustæ Taurin. 1749.

(5) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. III, col. 1796 seq.; celebratum autem est hoc Concilium anno 693.

(6) Dissert. cit. cap. 8, pag. 85 seqq.

(7) *Consuetudines Cluniacenses*,

seculi IX obiit, testatur, quod *panis, qui in Corpus Christi consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis debet esse mundissimus* (1). Quæ non possunt intelligi nisi de solo pane azymo. Atque ut cetera monumenta omittam, quæ recoli possunt apud citt. auctores, in Missa ambrosiana, quam Pamelius cum codice Mss. melioris notæ contulit et vulgavit, hic titulus legitur : *Oblatio panis azymi cum patena facienda* (2). Hujus Missæ auctorem Walafridus Strabo agnoscit S. Ambrosium (3); at eam S. Ambrosio esse antiquiorem et ab apostolica traditione repetendam, ostendit Cl. Mazzuchelli præfectus bibliothecæ Ambrosianæ (4).

lib. I, cap. 40, scribit : *In quinquagesima solere apponi ea, quæ in ferramento characterato de conspersione farinæ tenuissimæ fiunt, et ab hominibus romanæ linguæ, nebulæ, a nostratibus appellantur oblatæ.* Porro, has oblatas in usum Sacrificii adhibitas esse, constat ex epistola LII Eginhardi, qua Vicedomino aliisque fidelibus præcipit, *ut eulogias præparari faciant secundum consuetudinem, sicut solet homo ad opus Domini facere.* Vixit Eginhardus sub Carolo M. ejusque filio Ludovico Pio; ea proinde ætate hostiæ intra ferrum characteratum et absque fermento fiebant. Item in lib. 2 de miraculis S. Wandregesili Abbatis, cap. ult., legitur, quamdam sanctimonialem seu devotam feminam, quæ meritis ejusdem Sancti anno 891 sanata fuerat, *Oblatas, quas oblatura Domino in crastinum erat, formasse;* tum accessisse ad ignem, et *Ferrum, quo comprimendæ ac decoquendæ erant oblatæ*, arripuisse. Item Sancta Radegundis regina seculo VI, ut refert Venantius Fortunatus, jam facta sanctimonialis, *more S. Germani in quadragesima frumentum sua manu commolebat, et exinde oblationes suis manibus faciens, locis venerabilibus incessanter dispensabat.* Id ipsum legitur de matrona romana in vita S. Gregorii M. Cfr. Mabillon. loc. cit. Ex his aliisque plurimis documentis, quæ ex sec. V, VI, VII, etc. referri possent, arguitur stupiditatis et inscitiæ Wegscheider, qui, § 176, magna securitate scribere non dubitavit, in nota (d) : *Pro azymis, a Christo adhibitis, Ecclesia antiquior diu pane fermentato, seculo.* VIII *et* IX *autem Ecclesia occidentalis primum non fermentato usa esse videtur, neque tamen constanter ante seculum* XI, *quo, græca quidem Ecclesia panis fermentati usum retinente, placentulæ istæ orbiculares, hostiæ oblatæ dictæ, cœperunt usurpari.* Attamen Mabillonius profert numismata cusa sub Chariberto Rege Francorum anno DLXI, quæ præ se ferunt imaginem calicis et hostiolæ rotundæ, quales nostræ sunt. Cfr. cap. 8, pag. 70 et 71.

(1) Epist. LXIX, edit. Chesnianæ.

(2) Apud Mabill. op. cit. pag. 59.

(3) Lib. *De rebus ecclesiasticis*, cap. 22.

(4) Cfr. *Osservazioni intorno al*

337. Juverit propterea concludere, Christum in azymo certissime Eucharistiam confecisse etsi nullum præceptum dederit, ut in solo azymo consecraretur; ut enim loquitur Algerus: *Quamvis Christus de azymo pane Corpus suum fecerit, forsitan non quia res, quæ fiebat, hoc exigebat, sed quia cœna, in qua hoc factum est, panem alium non exhibebat, panem tamen fermentatum non prohibuit* (1). Res propterea disciplinaris est usus alterutrius panis, atque Ecclesiæ auctoritati subjicitur, quæ pro diversis temporum, locorum ac rerum adjunctis diversum usum adscivit. Is idcirco usus sancte custodiendus, qui in Ecclesia, in qua Eucharistia conficitur, obtinet, prout præscriptum est in Concilio Florentino (2). Nec possunt aut debent Latini incusare Græcos, quod in fermentato consecrent; nec possunt Græci Latinis crimini vertere, quod conficiant in azymis; multo vero minus possunt rejicere azymos tanquam materiam Eucharistiæ conficiendæ ineptam ac illegitimam.

DIFFICULTATES.

338. Obj. prima. 1° Christi exemplum consecrantis in pane azymo non juvat causam Latinorum; cum longe probabilius sit, Christum eo anno pascha legale non celebrasse, uti ex Evangelio S. Joannis non obscure colligitur. Nam, cap. XIII, 1 et seq. legitur: *Ante diem festum paschæ, sciens Jesus, quia venit hora ejus... cœna facta*, etc. Cap. XVIII, 28, refert Evangelista, Judæos non introisse in prætorium, *ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha*; et, cap. XIX, 14, subdit: *Erat autem parasceve*

saggio storico-critico del rito Ambrosiano del P. Fumagalli cisterciense, fatte da Pietro Mazzuchelli prefetto della biblioteca Ambrosiana, Milano 1828; ubi ostendit, S. Ambrosium liturgiam, quæ ante ipsum viguerat in Ecclesia Mediolanensi, solum auxisse *præfationibus, collectis*, etc.

(1) *De sacramento Corporis et Sanguinis Domini*, lib. II, cap. 10.

(2) Apud Harduin. loc. cit. ubi, postquam definitum est a Concilio, veraciter confici Eucharistiam in azymo sive fermentato pane triticeo, additur: *Sacerdotesque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suæ Ecclesiæ, sive occidentalis sive orientalis, consuetudinem.*

Paschæ, id est, vigilia, cum Pilatus morti Christum addixit; v. 31 proinde prosequitur : *Judæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura et tollerentur.* Si igitur *ante diem* festum paschæ Christus cœnam celebravit, si in vigilia paschæ crucifixus est, patet, aut Christum nullo modo pascha legale celebrasse, aut die saltem præcedenti pascha manducasse, adeoque, cum panis fermentatus adhuc in usu fuerat, Eucharistiam instituisse. Hoc vero confirmatur ex eo, quod, cum Christus, Joan. XIII, 27, dixisset Judæ proditori : *Quod vis facere, fac citius,* Apostoli hæc verba intellexerint de jussione a Christo facta, ut ea Judas emeret, quæ *opus erant ad diem festum.* Quæ interpretatio locum non habuisset, si dies paschatis jam esset incœptus. 2° Accedit, quod, si Christus reipsa comedisset pascha pridie mortis suæ, morti datus fuisset ipso die festo, eodem die fuisset e cruce depositus; a quibus profecto die festo celeberrimo abhorrebant Judæi juxta legis præscriptum. Ergo.

339. Resp. *Neg. ant.* Ad allatas porro probationes reponimus, optime conciliari tres priores Evangelistas cum Evangelista Joanne, si dicamus, Christum celebrasse pascha judaicum in primis vesperis diei festi paschalis, qui est dies XIV mensis Nisan, id est, ad occasum diei XIII. Cum enim dies festi Judæorum incipiant a primis vesperis diei præcedentis, expleto Sacrificio jugi vespertino, ut lex ferebat (1), potuit Christus legaliter die XIV, quæ incipie-

(1) Quodlibet Judæorum festum celebrari debet ante finem vigiliæ seu diei præcedentis, cujus partem adjicere diei festo Hebræi dicunt *addere profanum sacro* : מוסיף החול על הקודש Hæc detractio diei præcedentis fieri potest duabus horis ante solis occasum, seu ut loquuntur rabbini, constare potest duodecima parte diei civilis seu astronomici. Ita Maghen-David, in *Orahh-Hhayim*, n. 261, § 2; R. Joseph Karo, in *Ba-yit-Hhadasch*, aliique passim. Ne turbaretur holocaustum juge, quod *immolabatur* hora secunda cum dimidio post meridiem, et *offerebatur* hora III cum dimidio, vetitum erat Hebræis ante id temporis aliud sacrificium offerre. Hinc eo expleto incipiebat immolari in templo agnus paschalis, *ad vesperam*, ut dicitur in Scriptura. Die poro XIV mensis Nisan, ut tempus sufficiens haberetur ad hanc immolationem a tribus societatibus faciendam, juge sacrificium offerebatur integra hora maturius quam mo-

bat a primis vesperis, immolare agnum paschalem in templo juxta talmudicam traditionem (1), post solis occasum comedere cum discipulis suis in cœnaculo (2). Hac ratione omnia bene componuntur : ac 1° quidem Christum vere eo anno celebrasses pascha judaicum, ut tres referunt Evangelistæ ; 2° ipsum præterea celebrasse in azymis, prout a Mose præscriptum fuerat (3) ; 3° et celebrasse illud nihilominus *ante diem festum paschœ*, ut scribit S. Joannes, et, quod consequens est, vere Judæos non introivisse in Prætorium Pilati, *ne contaminarentur*, *sed ut manducarent pascha*, adhuc ab ipsis immolandum in secundis vesperis ejusdem diei XIV, post expletum juge sacrificium vespertinum ; 4° fuisse eumdem diem parasceven paschæ, quatenus ante has secundas vesperas omnia gesta sunt, quæ referuntur in Christi passione, ac debuisse deponi corpora e crucibus, cum ex lege

ris esset, ut traditur in Talmude, fol. 55 et 64, in tract. *Pesachim*, in Mischna, cap. 5, §§ 1-5.

(1) Nam dies XIV erat dies festivus, seu ut dicebatur, *festum introductionis*. Hoc porro festum, ut cetera omnia, apud Judæos incipere debebat a primis vesperis. Quo tempore cautum erat, ne quid operis servilis perageretur, sed insuper ne in ulla Judæorum domo panis fermentatus inveniretur, ut traditur in Talmude tract. cit. *Pesachim*, cap. 1, § 1, quod repetit Maimonides, tract. *De fermento et azymo* cap. 2. Ab his ipsis primis vesperis incipiebat obligatio immolationis agni paschalis; exinde provenit prohibitio, ne quis eo die abscederet ab urbe Hierusalem, etiam summo mane, committendo se itineri, ac sic exponeret se periculo non celebrandi pascha cum ceteris, et cogeretur illud transferre in mensem proxime sequentem. Hinc, si Lex determinat horam immolationis agni paschalis, cum sol ad occasum vergit, unice id est, ut diximus, ne impediretur juge sacrificium. Ita in Talmude, tract. *Pesachim*, fol. 58, in Mischna, cap. 5, § 1.

(2) Quamvis agnus paschalis ante solis occasum immolaretur, non poterat tamen manducari nisi noctu, et debebat absolvi hæc comestio ante mediam noctem. Comedebatur vero in privatorum domibus intra ambitum Hierusalem. Talmud. loc. cit. fol. 26, 89 et 120, et *Zebachim* in Mischna, cap. 5, § 8. Hinc Christus Dominus agnum paschalem manducavit *vespere facto*, in quadam domo ad hoc electa in Hierusalem.

(3) Exod. XII, 15. *Septem diebus azyma comedetis, in die prima abolebitis, auferetis* תשביתו *fermentum de domibus vestris*. Cfr. etiam ib. v. 8-11. Auferebatur vero fermentatum, ut diximus, a primis vesperis diei XIV, seu in secundis vesperis diei XIII.

eadem die sepulturæ mandari deberent (1); 5° demum recte potuisse, quæ dicta fuerunt Judæ a Christo Domino, Apostolos interpretari de emptione eorum, quæ necessaria erant ad diem festum, nempe azymorum, qui post pascha celebrabatur die sequenti, nempe XV mensis Nisan (2); 6° nos non cogi admittere, Christum aut cruci fuisse affixum aut ab ea depositum die ipso solemnissimo azymorum, qui confundi non debet cum die ipsa immolationis agni paschalis, quæ pridie illius diei in primis vesperis communiter fieri solebat. Ipsa Judæorum traditio habet, Christum fuisse crucifixum in vigilia paschatis (3). Ruunt propterea Græcorum adversus Latinos difficultates (4).

340. Obj. secunda. 1° Azymus non est verus panis, sed aridum lutum ex farina; at vero panis, qui a Christo fuit consecratus, dicitur ἄρτος, id est, *elevatus*, quod fit vi fermenti, cujusmodi etiam erant panes a Melchisedech oblati; Christus autem fuit Sacerdos secundum ordinem Melchisedech. 2° Verum, dato etiam quod Christus in azymis consecraverit, non exinde sequitur, posse nos in azymis Missam celebrare; usus enim azymorum spectabat ad legalia, quibus Christus œconomiæ gratia se subjecit; jam vero per Christi mortem legalia primum mortua, deinde mortifera evaserunt; sane nemo licite nunc se cricumcideret, quamvis Christus fuerit circumcisus. 3° Hinc soli Nazaræi, Ebionitæ, nonnullique alii judaizantes hæretici in azymis conse-

(1) Deut XXI, 23.

(2) Festum azymorum, quod constanter in diem XV mensis Nisan incidebat, erat celeberrimum. Cfr. Exod. XII, 15.

(3) Ita in Talmude, tract. cit. fol. 43. Et fol. 67 expresse dicitur, Jesum Nazarenum cruci affixum esse *in vigilia Paschatis* בערב פסח. Traditio præterea constans synagogæ est, hanc vigiliam paschatis incidisse in diem veneris. Sic auctor libri *Tholedot Jesciu*, qui loquens de Christi morte, scribit : *Erat eadem hæc dies et parasceve Paschatis*, et *simul sabbati parasceve* : ואותו היום ערב פסח היה ערב ושבת היה. Cfr. apud Wagenseilium, *Tela ignea Satanæ*, pag. 18, Altdorfi Noric. 1681.

(4) Hanc explicationem acceptam refero Cl. Drach, qui profecto in iis, quæ spectant ad ritus gentis suæ, ceteris est præferendus, ac præterea ob eruditionem suam notissimus est in republica literaria; ipse sibi proposuit ejusmodi explicationem peculiari dissertatione illustrare.

crarunt, a quibus ut Christiani se secernerent, in solo fermentato consecrabant Eucharistiam. 4° Accedit, Apostolos eorumque primos successores in domibus privatis et furtim, sæviente persecutione obtulisse Sacrificium; nec verisimile est eos habuisse in promptu azyma multitudini fidelium distribuenda. 5° Sane populus, qui offerebat suam Sacrificii partem in pane, eum, prout vulgo adhibebatur, offerebat consecrandum; panis vero hic erat fermentatus. 6° Hinc Patres passim *panem communem et usitatum* vocant panem eucharisticum seu panem, ex quo conficiebatur Eucharistia. 7° Concilium Trullanum vetat, *ne clerici aut laici comedant azyma Judæorum* (1). 8° Azyma sunt signa doloris, Eucharistia autem lætitiæ maximæ. Ergo.

341. Resp. Ad 1m, *Neg.* In communi enim æstimatione verus panis est in azymis non secus ac in fermentato, cum ejus substantia in mixto farinæ et aquæ igne subacto consistat. Apud non paucas antiquiores nationes per plura secula usu obtinuit panis absque fermento confectus (2). Scriptura sexcentis in locis æque vocat panem sive azymum sive fermentatum; ex. gr. Judic. VI, 20, de Angelo legitur, quod *tetigit carnes et panes azymos*. Nihil porro refert, quod panis a Christo adhibitus vocetur ἄρτος; cum notum sit voces, quæ in usu sunt, longe alia significatione sæpe usurpari, quam postularet etymologia; ut pluribus exemplis facile ostendi posset, si opus esset. Sane, Luc. XXIV, 30 et 36, vocatur ἄρτος panis, quem Christus post resurrectionem suam accepit ac fregit, et in cujus fractione duo discipuli eum cognoverunt. At

(1) Can. XI.

(2) Ciampinus, op. cit. *De azymo et fermentato*, cap. 2, plura congessit testimonia tum medicorum tum historicorum, quibus ostendit, azymum semper ut verum panem spectatum fuisse, imo interdum præ fermentato commendatum; illius præterea usum invaluisse per plura secula in republica romana, ita ut non solum milites, sed etiam ingenui et cives, ipsique imperatores, non modo Curiorum tempore aut Fabriciorum, verum etiam Antoninorum, non alio pane quam azymo vescerentur. Quare si duobus prioribus Ecclesiæ seculis, juxta adversarios, Apostoli eorumque in sacerdotio successores ad conficiendam Eucharistiam utebantur pane qui pro opportunitate præsto erat, cum constet utrumque panem in usu fuisse, in utroque promiscue eos confecisse consequens est. Sed cfr. idem auctor, loc. cit.

certum est, illum panem fuisse azymum, cum hoc factum contigerit diebus azymorum. Oblatio demum Melchisedech figura fuit, quæ adimpleta est sive in pane azymo, sive in pane fermentato. Prætereo, adversarios gratis assumere, panem, quem Melchisedech obtulit, fuisse fermentatum. Unde hoc sciunt?

342. Ad 2m, *Dist.* Mortua, imo mortifera evaserunt legalia, quæ cum professione christiana componi non poterant, *conc.*; omnia prorsus, *neg.* Nam abstinentia a sanguine et suffocato etiam pertinebat ad legalia; attamen ab Apostolis retenta est, et per plura secula in Ecclesia perduravit. Id ipsum dicatur de pluribus usibus, qui a veteri synagoga in Ecclesiam christianam pervenerunt (1). Itaque illa sola legalia abolita sunt, quæ cum christiana professione consistere non poterant; cujusmodi erant, quæ Christi adventum et gesta præfigurabant, aut quæ professionem judaismi includebant, ut circumcisio. Usus autem azymorum est ritus indifferens, qui bonus aut malus esse potest, juxta animum seu intentionem eum adhibentis. Jam vero nunquam Ecclesia azyma adscivit animo judaizandi.

343. Ad 3m, *Dist.* Et hæretici illi ex prava animi dispositione ita se gesserunt, ac merito propterea ab Ecclesia proscripti sunt, *conc.*; præcise ut Christi exemplo magis se conformarent, prout præsitit Ecclesia, *neg.* Responsio patet ex modo dictis (2). Illi

(1) Ex praxi Judæorum profluxit mos ædificandi templa, quæ versa essent ad orientem, orandi præterea facie ad orientem versa, aliæque quamplures consuetudines provenerunt, de quibus mentio fit apud veteres scriptores.

(2) Optime S. Thom. 3 part. q. 74, art. 4 ad 2: *Conficientes*, inquit, *ex azymo non intendunt ceremonias legis servare, sed conformare se instututioni Christi. Et ideo non judaizant. Alioquin et celebrantes in pane fermentato judaizarent, quia Judæi panes primitiarum fermentatos offerebant.* Plures scholastici existimarunt, utramque Ecclesiam græcam et latinam ab initio usam esse in consecratione panibus azymis exemplo Christi, qui in azymis consecravit; postmodum vero supervenisse hæresim Ebionitarum, qui docebant, legalia præcepta simul cum Evangelio servanda esse, ideoque in mysteriis azymo pane utebantur. In eorum porro detestationem universam Ecclesiam orientalem et occidentalem, rejectis azymis, fermentatum panem ad mensam Domini adhibuisse. Demum, illa hæresi profligata, latinam Ecclesiam ad pristinum morem azymorum rediisse, Græcis receptam ea occasione fermentati

enim hæretici animo judaizandi non solum pane azymo in mysteriis celebrandis utebantur, sed præterea totam legem judaicam conjungere satagebant cum religione christiana, eamque conjunctionem necessariam esse ad salutem profitebantur. Id ipsum dicatur de hæreticis monophysitis, qui perhibentur in azymis confecisse ad unitatem naturæ in Christo significandam. Isti enim omnes re in se bona ac indifferenti abutebantur.

344. Ad 4m, 5m et 6m, *Trans.* Nec enim nos contendimus, nunquam aut Apostolos aut eorum successores in pane fermentato consecrasse; imo dicimus, verisimilius pro opportunitate tum in azymo tum in fermentato ab iis Sacrificium oblatum fuisse; cum uterque panis idonea materia sit ad consecrationem. Adepta demum pace, in diversis Ecclesiis diversus ritus obtinuit, donec cogitatum est de uniformitate ritus in Ecclesiis præsertim occidentalibus introducenda, ac usus panis azymi universalis factus est, utpote qui sit candidior, minus fragmentis obnoxius, et propius accedens ad exemplum ipsius Christi, qui tali pane, ut vidimus, in conficienda Eucharistia usus est (1).

345. Ex his pariter difficultas diluitur ex voce *fermenti* deducta, qua usi sunt Romani Pontifices Melchiades, Siricius ac Innocentius I, loquentes de oblationibus, quas ad absentes mittebant (2).

consuetudinem retinentibus. Jam vero Card. Bona, *Rer. liturg.* lib. 1, cap. 23, § 5, edit. Rom. hanc historiam rejicit, utpote omni destitutam fundamento. Fusius vero ista prosequitur Eminentissimus auctor in edit. Parisiensi Billaineana, § 6.

(1) Cfr. Franc. De Berlendis, *De oblationibus ad altare*, § 1, n. 5 et seqq. Venet. 1743.

(2) In libro Pontificali, qui sub nomine Anastasii circumfertur, de Melchiade legitur: *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum*, Ibid. in gestis Siricii pariter dicitur: *Hic constituit, ut nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur fermentum.* In epistola denique Innocentii I ad Decentium Episc. Eugubinum, cap. 5. *De fermento vero, quod die dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum presbyteri, qui die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum per acolytos accipiunt, ut se a nostra commu-*

Res enim reducitur ad quæstionem criticam, circa quam eruditi viri in varias sententias abierunt. Alii enim, inter quos Baronius (1), vocem illam interpretantur de eulogiis, sive de pane benedicto, qui cœlesti pane non refectis distribuebatur post Missam (2); alii, ut Schelstrate (3) ac Benedictus XIV (4), eam exponunt quidem de Eucharistia, ita tamen ut *fermentum* diceretur, non quod ex pane fermentato confecta fuerit, sed quia Ecclesiis, ad quas mittebatur, fermenti vim præstaret, eisque inter se unionis vinculum esset, sicut fermentum massæ, cui commiscetur. B. Joseph Thomasius Cardinalis, ex vetustissimo codice membranaceo monasterii S. Galli in partibus Helvetiorum, in quo ordo Ecclesiæ Romanæ in prisca sua puritate continetur, datam interpretationem ita confirmavit, ut omnem pene dubitationem sustulerit (5).

346. Ad 7^{m}, *Dist.* Prohibet Concilium Trullanum accipere azyma a Judæis ad comedendum, *conc.;* ad conficiendam Eucharistiam, *neg.* Nec enim in adducto canone sermo est de eucha-

nione, maxime illa die, non judicent separatos. Quod per parochias fieri debere non puto; quia non longe portanda sunt Sacramenta (nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus), et presbyteri eorum conficiendorum jus habeant atque licentiam. Mirum est, quantum laboraverint viri eruditi ad hæc monumenta illustranda.

(1) Ad annum 313.

(2) Non minor fere viguit inter eruditos disceptatio circa eulogias, quas alii contenderunt esse panem benedictum diversum a pane eucharistico; alii autem eas vere Eucharistiam esse autumarunt. Videtur longe probabilius eulogiarum nomine interdum panem eucharisticum, interdum autem et fortasse frequentius panem tantum benedictum significatum esse. Non desunt certe monumenta, quæ utrique significationi faveant. Cl. Binterim, *Præcipua Ecclesiæ Christ. cathol. monumenta*, tom. IV, part. III, schol. 2, cap. 2, § 14, pag. 531 et seqq. *in nova explicatione can.* XIV *Conc. Laodic.* de solo pane benedicto eulogias intelligendas esse adstruit.

(3) *De disciplina Arcan.* cap. 7, art. 5, pag. 139.

(4) *De Sacrific. Missæ,* lib. II, cap. 20, § 15 et seqq.

(5) Cfr. integer hic ordo, quem primus vulgavit B. Card. Thomasius, apud Ciampinum, op. cit. cap. 5, pag. 113 et seqq. qui præterea alias eruditorum sententias singillatim affert et discutit. Posterior hæc sententia, in quam jam concedunt doctissimi viri, Pagius, Mabillonius aliique non pauci, verisimilior nobis videtur. Cfr. eruditus Robertus Sala in annot. ad Card. Bona, lib. I, cap. 23.

ristico Sacrificio, sed de familiaritate vitanda cum Judæis. En canonis verba : *Nemo eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel laicus, Judæorum azyma comedat, vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat*(1).

347. Ad 8m, *Dist.* Azyma sub aliquo respectu sunt signa doloris, *conc.;* sub omni respectu, *neg.* Utique Moses vocat azymum *panem afflictionis,* quia ad Hebræorum memoriam revocabat vexationes, quas in Ægypto passi fuerant; at insuper argumentum erat ingentis lætitiæ, propterea quod ab iisdem angustiis fuerint liberati. Utrumque pariter significant eucharistica azyma, dolorem quidem, dum recolunt memoriam passionis Christi, lætitiam vero, quia conferunt gratiam, et amoris Christi dant pignus certissimum. Quare Apostolus, I Cor. V, 8, scribebat : *Epulemur in azymis sinceritatis et veritatis.*

PROPOSITIO II.

Solum vinum de vite est materia idonea Sacramenti et Sacrificii eucharistici.

348. Veteres Ebionitæ et Encratitæ sub sobrietatis prætextu aquam vino suffecerunt in celebratione Eucharistiæ (2); Hydroparastæ, seu ut eos vocat S. Augustinus, Aquarii illos secuti sunt (3), licet ex diverso principio. Non defuerunt novatores protestantes, qui docuerint, in necessitatis casu ad conficiendam

(1) Apud Harduin. *Acta Conc.* t. III, coll. 1663. Sane Concilium Trullanum inter ἀδιάφορα reposuisse usum azymi ex eo aperte colligitur, quod Armenos monophysitas, qui Eucharistiam et in vino puro et in pane azymo conficiebant, graviter can. XXXII reprehenderit, quia οἶνον μόνον *solum vinum* absque aquæ temperamento in mensa sacra offerebant, nec ullam fecerit mentionem de azymo. Cfr. Mabillon. diss. cit. *De pane azymo et ferment.* cap. 4, p. 45 et seqq.

(2) Cfr. S. Epiphan. *Hæres.* XLVI, edit. Patav. alias XXVI, n. 2; S. Augustin. *Hæres.* LXIV; Theodoret. *Hæretic. fabularum,* lib. I, cap. de Tatiano; Nicetas Choniates, *Thesauri orthod. fid.* lib. IV, cap. 14, ubi Marcionitis eumdem tribuit errorem; Philastrius Brixiens. *Hæres.* LXXVII.

(3) Loc. cit.

Eucharistiam inservire posse, ut aptam materiam, quidquid vini loco bibi solet (1). Ast vero ad fidem pertinet, solum vinum de vite necessariam esse hujus Sacramenti et Sacrificii materiam, ut patet ex decreto Eugenii IV pro Armenis : *Tertium est Eucharistiæ Sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite.*

349. Veritas autem ejus constat ex Matth. XXVI, 29, atque ex Luc. XXII, 18, ubi vinum a Christo in cœna adhibitum vocatur *genimen vitis;* nec id diffitentur adversarii ipsi (2). Constat præterea ex perpetua Ecclesiæ traditione et praxi. Etenim Concilium Carthaginiense III statuit : *Ut nihil amplius offeratur, quam*

(1) Id constat ex Beza, qui *Epist.* xxv, hæc scribit : *Rogatus piæ memoriæ vir D. Calvinus a fratribus, qui tum in America erunt, ubi nullus est vini usus, liceretne pro vino uti in cœna Domini vel aqua simplici, qua plerumque illic utuntur, vel alio illic non inusitato potionis genere; respondit, fuisse in hoc instituendo Sacramento consilium, ut spiritualis alimoniæ, id est, sui ipsius κοινωνίαν nobis sub communis cibi ac potus symbolis repræsentaret, ac proinde, si non fuisset tum in Judæa communis vini usus, procul dubio alia vulgari potione usurum fuisse, quod ex ipsius scopo ac consilio liquet. Itaque nihil a Christi consilio ac voluntate alienum facere videri, qui non contemptu neque temeritate, sed ipsa necessitate adacti, pro vino aliud in iis regionibus usitatæ potionis genus usurparent. Hoc D. Calvini responsum, ut optima ratione nixum et Christi consilio consentaneum, noster cœtus adeo comprobavit, ut eos superstitiose facere censuerit, qui a vini symbolo usque adeo penderent, ut alteram cœnæ partem omittere mallent, quam ἀνάλογον aliud symbolum, ita cogente necessitate, usurpare.* Id ipsum tenuit Melanchthon, qui in libro *De usu integri Sacramenti* scribit, Ruthenos ob vini inopiam recte facturos, si pro eo usurparent τὸ ὑδρόμελι, hoc est, aquam mellitam seu medonem. Vossius pariter hanc sententiam amplexus est. Ita isti pro *suprema potestate,* qua pollent, seu quam sibi arrogant, qui nihil volunt esse admittendum, nisi quod in Scriptura conceptis verbis continetur, quique acriter insectarentur hanc sententiam in Catholicis, si ipsam adoptassent. Sed Protestantibus omnia licent.

(2) Notandum porro, verba adducta ex Matthæo et Luca non fuisse quidem prolata de vino consecrato, sed de alio poculo, quod ex more Hebræorum sumebatur sub finem cœnæ; attamen ex illis satis aperte colligitur, vinum illud, quod Christus vocavit *genimen vitis*, esse de eodem vino, quod in poculo præcedente consecraverat. Ceterum ex traditione talmudica constat, quatuor solemnes vini calices in cœna paschali bibi consuevisse; postquam vero quartus ca-

ipse Dominus tradidit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum (1). Eadem habent S. Justinus (2), S. Cyprianus (3) aliique Patres, ac monumenta omnia antiquitatis ecclesiasticæ. Hinc S. Augustinus scribens de Aquariis : *Aquam*, inquit, *offerunt in poculo Sacramenti, non illud quod omnis Ecclesia* (4). Itaque si solum vinum de vite est apta consecrationis materia, ineptus erit quilibet alterius generis liquor ; nulli enim mutationi subest materia a Christo instituta.

350. Objiciebant Aquarii verba Christi, Joan. VII, 37 et seqq. : *Si quis sitit, veniat ad me et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Quibus respondebat S. Cyprianus, his verbis non Eucharistiæ, sed Baptismi significatum esse Sacramentum, seu potius collationem Spiritus Sancti, prout ea exponit ibidem ipse Evangelista.

351. Afferebant præterea exemplum quorumdam Episcoporum. Verum episcopi illi solam aquam offerebant, ne ex vini odore in suspicionem venirent religionis christianæ apud ethnicos, et ad mortem quærerentur. Quam ob ignaviam vapulant a S. Cypriano ; qui tamen nullam eis hæreseos notam inussit, quia non ex errore hoc faciebant, sed ex timore (5).

352. Protestantes in suæ sententiæ subsidium afferebant decretum Innocentii VIII, quo facultatem concessisse perhibetur

lix haustus esset, usque ad diem 15 bibi amplius vinum non potuisse. Hinc sensus intelligitur illorum verborum, quæ Christus protulit, ibid.: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illam, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*, nempe post suam resurrectionem. Sane, cum ei oblatum est de more in passione *vinum myrrhatum*, noluit bibere. Ex his etiam constat, calicem illum, post cujus haustum dixit Christus : *Non bibam amodo*, fuisse calicem quartum. Cfr. *Pesahhim*, cap. 10, § 8, in Talmud. fol. 119 et seqq.; Maimonides, Tract. *De azymis*, cap. 8, § 9; Moyses Kotzensis, *Præceptum affirmativum* XLI. Constat propterea, certissime Christum manducasse pascha legale, cum omnes servaverit ritus in eo servari ab Hebræis consuetos.

(1) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. 1, col. 964, et est canon XXIV.

(2) Num LXV.

(3) *Epist.* LXIII *ad Cæcilium.*

(4) Lib *De hæresib.* hæres. LXIV.

(5) Accurate scripsit de Aquariis Christ. Lupus in schol. ad can. XXXII Conc. Trullani, tom III; opp. edit. Venet. 1724.

Norvegis, ut sine calice Sacrificium offerrent. Ast notum est, illud privilegium esse commentitium, atque a Dominico Viterbiensi et Francisco Maldente Norvegis obtrusum; quorum fraus ut detecta est, capitali pœna ambo mulctati sunt, ut refert Raynaldus (1).

PROPOSITIO III.

Aqua miscenda est vino in calice offerendo.

353. Hæc propositio est de fide; etenim Concilium Tridentinum, sess. XXII, hunc canonem edidit : *Si quis dixerit, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit* (2). Ferit porro hic canon directe novatores, qui accensuerunt humanis figmentis ejusmodi commixtionem, aut saltem rem liberam esse autumarunt. Quamvis autem recentiores Protestantes jam ultro fateantur, Christum aqua vinum in calice, quem consecravit, permiscuisse (3), ac totam antiquitatem ad exemplum Christi hanc praxim secutam esse, tamen malunt se conformare exemplo Monophysitarum et Armenorum schismaticorum, qui vinum purum in usum Sacrificii adsciverunt ad suum errorem de unica in Christo natura confirmandum, quam exemplo Christi et Ecclesiæ catholicæ.

354. Animadvertendum tamen est, nos minime hanc aquæ immixtionem propugnare, perinde ac si ad essentiam Sacramenti aut Sacrificii pertineret; etenim, ut loquitur Catechismus Rom.,

(1) Ad annum 1490, n. 22.

(2) Jam alias monui, licet objectum quorumdam canonum, quos edidit Conc. Tridentinum sit solum, disciplinare, cum tamen indirecte afficiat potestatem Ecclesiæ a Christo concessam, ideo dogmaticos esse censendos.

(3) Cfr. Kuinoel, *Comment. in lib. N. T. historic.* in Matth. XXVI, 26; qui præterea affert textum ex *Pesachim*, fol. 117, quem paulo ante innuimus, nempe: *Poculum tertium est poculum benedictionis, cum benedicitur post cibum. Vinum purum infunditur, et fit commixtio aquæ in poculo. Quartum est, super quo perficit Hallel, additque benedictionem cantice : Laudent te, Domine, omnia opera tua, benedictus sit, qui creavit fructum vitis. Et postea quicquam non gustat* (Israelita) *illa nocte.* Verum in eo decipitur, quod censuerit, Christum Eucharistiam instituisse post haustum quartum poculum. Cfr. etiam Vossius, disp. XXII. *De sacris dominicæ cœnæ symbolis*, thesi 8.

quamvis aquæ admiscendæ ita graves sunt rationes, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen, si desit, Sacramentum constare potest (1). Neque etiam eam propugnamus necessariam ex præcepto divino; quod ex solo facto Christi desumi nequit. Alias panis azymus aliaque non pauca dicenda essent a Christo præcepta; quod nemo dixerit. Propugnamus igitur, eam necessariam esse ex præcepto ecclesiastico, quod patefit ex usu nunquam interrupto ipsius Ecclesiæ, et ex pluribus canonibus, qui illam admixtionem supponunt, et ex liturgiis, quæ eamdem præcipiunt.

355. Sic determinato propositionis sensu, jam accedimus ad ejus veritatem evincendam. Evincimus autem illam ex universa traditione. Hujus siquidem testes sunt 1° Patres antiquissimi; nam S. Irenæus memorat *temperamentum calicis* (2); præterea scribit : *Quando et mixtus calix, et factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia Sanguinis et Corporis Christi* (3). S. Cyprianus : *Quando in calice*, inquit, *vino aqua miscetur*, *Christo populus adunatur* (4). Eadem habent S. Justinus, S. Cyrillus Hieros. aliique passim (5). 2° Hujus praxis præterea monumenta certissima sunt antiquissimæ liturgiæ SS. Jacobi, Marci, Basilii, Cyrilli, aliæque orientales omnes, apud Renaudotium, qui de hac mixtione aquæ loquens : *Quam*, inquit, *omnes ecclesiasticæ orientalium leges præscribunt* (6); nec non occidentales apud Le Brun, Muratorium et Assemanum. 3° Id ipsum constat ex Conciliis Carthaginiensi III, Bracarensi, Trullano, Wormatiensi (7); ita ut nullum subesse possit de hac traditione et praxi dubium. 4° Constat demum ex confessione, ut vidimus, recentiorum Protestantium.

(1) Part. II, cap. 4, n. 16.

(2) *Cont. Hæres.* lib. IV, cap. 33, n. 2, edit. Mass. al. 57.

(3) Lib. V, cap. 2, n. 3. Ὁπότε καὶ τὸ κεκραμένον ποτήριον, καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ γινέται ἡ εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ. κ. τ. λ. Ita in textu Massueti; videtur deesse αἷμα.

(4) *Epist.* cit. LXIII, ed. Maur. p. 108.

(5) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. IV, cap. 10, n. 12 et seqq.

(6) *Liturg, Orient. collect.* tom. I, in *Comment. ad Liturg. Copt. S. Basilii*, pag. 194.

(7) Nonnulla ex his Conciliorum documentis dedimus; alia cfr. apud Bellarm. loc. cit.

356. Tres hujus ritus rationes affert Tridentina Synodus, sess. XXII, cap. 7, dicens : *Monet sancta Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent : tum, quod Christus Dominus ita fecisse credatur; tum etiam quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exivit, quod Sacramentum hac mixtione recolitur; et, cum aquæ in Apocalypsi B. Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repræsentatur* (1).

DIFFICULTATES.

357. Obj. Rationes a Tridentino allegatæ nullius ponderis sunt. Etenim 1° prima in Scripturis non reperitur; 2° altera juxta Patres denotat Sacramentum Baptismi; 3° tertia symbolica tantum est, ideoque nullam vim habet. 4° Quare merito Concilium Aurelianense, anno 541 celebratum, statuit, can. IV, *ut nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod fracta vite spremitur, et hoc sine aqua mixtum, offerre præsumat.* Ergo.

358. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m, *Dist.* Ita tamen ut silentium Scripturarum suppleat traditio, uti ostendimus, *conc.;* ita ut non suppleat, *neg.* Addendum, uti adnotavimus, recentiores Protestantes id jam nobis concedere; verum in hoc falluntur, quod hunc ritum ex sola vinorum orientalium generositate repetant, exclusa quavis mystica significatione. Contra vero Patres nunquam eam rationem attulerunt. Imo ipsi Hebræi in hac mixtione mysterium agnoscunt (2).

(1) Scholastici solent hic varias instituere quæstiones, utrum scilicet aqua convertatur in Sanguinem nec ne; utrum convertatur in aquam, quæ ex latere Christi fluxit; utrum convertatur prius in vinum, ac deinde in sanguinem, an vero immediate in sanguinem. Siquis his oblectetur aliisve similibus quæstionibus, eos adeat. Cfr. præsertim Raymund. Capisucchius, Ord. Pr. *Controversiæ Theologicæ selectæ*, Romæ 1670. Quæst. unic. *An aqua sacri calicis transsubstantietur immediate in sanguinem Christi*, quam prosequitur totis 35 paragraphis.

(2) In tract. *Schulhhan-Haruch*, seu *Summa Theologica*, tract. *Benedictionis post cœnam*, n. 183, § 2, legitur : *Debet in calicem immitti vinum purum; cum vero pervenitur ad benedictionem terræ* (seu fructus vitis) *miscetur.* Adnotatur vero in hunc locum

359. Ad 2m, *Dist.* Aqua, quæ ex Christi latere fluxit, juxta Patres etiam Sacramentum Baptismi denotat, *conc.;* solum, *neg.* Nulla enim est repugnantia, quod eadem res plura et diversa significet (1).

360. Ad 3m, *Dist.* Symbolica est, et proinde non est demonstrativa, *conc.;* nullam vim saltem congruentiæ habet, *neg.* Neque enim Patres Tridentini eam rationem ut demonstrativam attulerunt; sed, posita veteris Ecclesiæ consuetudine, ejusdem mysticam significationem exposuerunt (2).

361. Ad 4m, *Neg.* In accuratioribus enim editionibus Concilii Aurelianensis IV sic legitur objectus canon : *Ut nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur*, ET HOC AQUA MIXTUM, *offerre præsumat* (3).

PROPOSITIO IV.

Solus Sacerdos conficiens est immediatus et proprie dictus offerens et minister Sacrificii eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt.

362. Est certa hæc propositio ac fidei proxima, ut ex dicendis patebit. Ne in ambiguo versari videamur, nonnulla circa verum

in *Magen Abraham*: *Rabbi auctor libri Bet-yoseph scribit : Quod hic usus viget in regione sua, quamvis vina minime generosa sint. Etenim in eo continetur mysterium cabbalisticum* (id est *traditionale*), סוד הקבלה, *aliaque motiva.* Cfr. præterea Rolandus, *Antiqq. Hebr.* p. 266, ubi agit de ποτηρίῳ τῆς εὐλογίας; Lightfootus, *Hor. Hebr. et Talm.* pag. 476, 478 et seq. edit. Carpzov.; Schoettgenius, *Horæ Hebr.* tom. I, pag. 226 et seqq.

(1) Cfr. Bened. XIV, *De Sacrif. Missæ*, lib. II, cap. 10, n. 10.

(2) Concilium Trid. fere ad verbum desumpsit ex S. Cypriano symbolicam seu potius mysticam expositionem quam attulimus, ritus miscendi aquam in calice. En quomodo S. Martyr scribat, *Epist.* LXIII *ad Cæcil.* pag. 108, edit. Maur. : *Aquas namque populos significare, in Apocalypsi Scriptura divina declarat, dicens : Aquas, quas vidisti*, etc. *Quod scilicet perspicimus et in Sacramento calicis contineri.*

(3) Cfr. Sirmondus, *Concilia antiqua Galliæ*, pag. 261 et seq. tom. I, Paris. 1624; Labbeus, *Collect. Concil.* tom. V, col. 382; Harduinus, *Acta Concil.* tom. II, col. 1437.

quæstionis statum breviter perstringenda sunt. 1° Non agi de offerente primario, qui est Christus Dominus, per se patet. Ex Tridentino enim, sess. XXII, cap. II, *una est hostia, idem nunc offerens Christus Jesus Sacerdotum ministerio.* Sermo igitur est de offerente secundario, qui juxta doctrinam catholicam immediatus et proprie dictus est solus Sacerdos, qui conficit Eucharistiam; juxta neotericos autem etiam sunt fideles. 2° Non eo sensu adversarii, quos impugnamus, contendunt fideles esse pariter offerentes immediatos et proprie dictos, quod ipsis tribuant facultatem consecrandi, sed quatenus participant de Eucharistia per communionem liturgicam. 3° Ideo autem in horum sententia fideles per communionem liturgicam proprii ac immediati offerentes dicendi sunt, quia juxta ipsos essentia Sacrificii non in consecratione consistit, sed in *sola consummatione,* seu in participatione de victima; quæ cum sit tam Sacerdoti quam populo communis, inferunt, communem ex æquo utrique esse actionem sacrificialem, adeoque utrosque eadem ratione esse offerentes ac celebrantes. In istorum enim hypothesi consecratio non est nisi conditio, sine qua non potest offerri Sacrificium (1). 4° Juxta catholicam doctrinam solus Sacerdos est proprie dictus offerens immediatus, ac quatenus ipse solus totam complet actionem Sacrificii; fideles vero tantum mediati ac improprie dicti offerentes sunt; idque triplici potissimum de causa, tum quia Sacerdos ut minister publicus omnium nomine seu nomine totius Ecclesiæ offert Sacrificium et preces in eo fundit; tum quia fideles interiori affectu uniuntur cum Sacerdote ad Sacrificium Deo offerendum; tum denique quia concurrunt oblationibus atque eleemosynis in eum finem, ut Sacrificium a Sacerdote offeratur (2).

363. Sensu propositionis ita explanato, sic ad ejus veritatem vindicandam accedimus. Doctrina adversariorum tota innititur

(1) Ita Nannaronius, *Catechismo sulla communione del S. Sacrifizio della Messa*, tom. I, dial. I, pag. 85 et seqq. Cfr. etiam ejusdem : *Apologia del catechismo*, etc. prop. V; nec non : *Ristretto di proposizioni spectanti al Sacrifizio della Messa estratte dal catechismo*, etc. *colle annotazioni di Eusebio Filadelfio.*

(2) Cfr. Vasquez, *In* III *part. S. Thom.* disp. CCXXVII, cap. I, n. 10 et seqq.

duobus principiis, 1° quod essentia Sacrificii eucharistici in sola participatione seu consummatione consistat; 2° quod participatio ex parte populi ad Sacrificii essentiam spectet, imo etiam eamdem essentiam constituat (1). Porro primum omnino nutat, cum ea sententia peculiaris sit paucorum Theologorum et a communi doctrina prorsus aliena; vix enim unus vel alter Theologus eam singularem sententiam docuit, quæ a ceteris explosa est, qui ad summum contendunt, essentiam Sacrificii tum in consecratione tum in consummatione Sacerdotis consistere (2). Alterum vero principium est falsum, ut constat ex iis, quæ superius disputavimus (3). Alioquin valor Sacrificii Missæ a liturgica adstantium communione penderet; quod abhorret a doctrina catholica, et damnatum est tum a Concilio Tridentino can. superius recitato, edito adversus Lutheranos, qui rejicunt Missas privatas, tum a Pio VI in Constitut. *Auctorem fidei.* Hinc ne unus quidem ex Theologis illis, qui tenuerunt consummationem pertinere ad es-

(1) Hunc esse sensum synodi Pistoriensis constat ex resolutionibus casuum conscientiæ, quæ ad usum cleri diœceseos Pistoriensis typis editæ sunt anno 1785. In his siquidem, pag. 75, legitur : *Sed nec solius Sacerdotis est sacrificare.... etiam fideles adstantes non latiori quodam sensu, sed vere et proprie sacrificant.* Deinde Theologus, ad parochos verba faciens, ita prosequitur : *Ovibus suis demonstrent necessitatem communicandi ex particulis consecratis in Missa, cui adsunt, ad hoc ut dici possit eos vere et perfecte sacrificare.*

(2) Ita inter ceteros tenet Bellarminus, ut vidimus, *De Sacrif. Missæ*, lib. 1, cap. 17, n. 16, qui tamen expresse negat, communionem populi pertinere ad Sacrificii essentiam : his enim verbis proponit propositionem septimam : *Sacramenti consumptio, ut a populo fit, non est pars Sacrificii; ut autem fit a Sacerdote sacrificante, pars est essentialis, sed non tota essentia.* Deinde pergit explanans suam propositionem : *Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est; qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, ut Apostolus ait... Non est autem idem Sacrificium offerre et de altare participare.* Attamen ejus doctrina abutuntur adversarii. Ideo vero Bellarminus statuit, communionem, quæ fit a Sacerdote sacrificante partem esse essentialem Sacrificii, quia adoptavit Sacrificii definitionem, quam superius commemoravimus. Ita enim scribit : *In tota actione Missæ, ut mox ostendemus, nulla est alia realis destructio victimæ præter istam; requiri autem realem destructionem, supra probatum est, cum definitionem constitueremus.*

(3) Cap. 3, prop. III.

sentiam Sacrificii seu esse partem essentialem Sacrificii, asseruit, populi communionem partem essentialem constituere Sacrificii. Sublatis igitur principiis, evanescit corollarium inde deductum, quemadmodum everso fundamento corruit ædificium.

364. Hæc autem confirmantur ex doctrina Concilii Tridentini, dum docet, eumdem nunc esse offerentem Christum Sacerdotum ministerio; in hypothesi autem adversariorum debuisset dicere Concilium: *Fidelium adstantium cum Sacerdote ministerio*. Alibi idem Concilium, can. scilicet II, sess. XXII, definivit : *Si quis dixerit, illis verbis : Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse ut ipsi aliique sacerdotes offerrent Corpus et Sanguinem suum, anathema sit.* Tantum igitur abest, ut fidei dogma sit, fideles Missæ adstantes veros proprieque dictos ac immediatos esse offerentes, quemadmodum adversarii autumant, ut fidei catholicæ id prorsus adversetur.

365. Accedit, quod si fideles essent proprie dicti offerentes, eosdem fore veros Sacerdotes, cum ex doctrina Apostoli. Hebr. V, 1. offerre sacrificia et munera sit officium proprium Sacerdotis, ad quod ex hominibus assumitur ac pro hominibus constituitur. Tribuere autem fidelibus laicis sacerdotium proprie dictum, hæreticum est atque a Tridentino anathemate confixum.

DIFFICULTATES.

366. Obj. Liturgiæ exhibent Sacrificium velut actionem communem populo adstanti et Sacerdoti. Ceteris enim omissis, 1° in liturgia Romana legitur : *Offerimus tibi, Domine, calicem salutaris... Sic fiat Sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie... Orate, fratres, ut meum ac vestrum Sacrificium acceptabile fiat... Sacrificium laudis, quod tibi offerimus, vel quod tibi offerunt, etc.* Ergo fideles adstantes vere et proprie offerunt, immolant atque sacrificant, prout etiam 2° docet Bossuetius in *Methodo assistendi Missæ* (1); quod quidem cohæret Patrum doctrinæ inter

(1) In op. *Manière de bien entendre la sainte Messe, à l'Orate fratres,* ubi scribit : *Cet endroit de la Messe est très-important. Le prêtre, prêt à*

quos 3° S. Irenæus scribit : *Omnes justi sacerdotalem habent ordinem* (1); 4° S. Hieronymus commemorat *Sacerdotium laici* (2); 5° S. Patrus Damiani hæc præclare scribit : *Luce clarius constat, quia Sacrificium, quod a Sacerdote sacris altaribus superponitur, a cuncta Dei familia generaliter offertur* (3); cui 6° concinit Guerricus abbas, dicens : *Non solum Sacerdos sacrificat; sed totus conventus fidelium, qui adsunt, cum illo sacrificant* (4). Nec desunt in antiquitate exempla Missæ a laicis celebratæ. Etenim, 7° in Actis S. Saturnini, Felix, qui laicus erat sic judici respondit : *Ego mente devota celebravi Dominicum* (id est, Sacrificium), *collectam cum fratribus feci*, *quia christianus sum* (5). 8° Refert præterea Evagrius, Domnum antistitem Antiochenum et Simeonem Stylitam, hominem scilicet laicum, simul sacrificasse Corpus immaculatum, et mutuam sibimetipsis dedisse vivificam communionem (6); aliaque ejusmodi non pauca. Ergo.

367. Resp. *Dist. ant.* Ratione fructus vel finis, ob quem offertur, *conc.;* ratione actionis ipsius, *subd.* ob varias causas, quas assignavimus, *conc.;* per simultaneum concursum ad eamdem actionem constituendam, *neg.* Multiplici utique sensu dici potest Sacrificium commune Sacerdoti et adstantibus; quia illud Sacerdos offert, uti diximus, ut minister publicus, quia omnium nomine offert, quia omnes repræsentat, quia ob communem offert utilitatem, non vero quasi actio divisa sit inter Sacerdotem et adstantes.

368. Ad 1m, *Dist.* At diversa ratione juxta dicta, *conc.;* eadem ratione, *neg.* Offerunt etiam fideles, sed suo modo, mediante Sacerdote, dum fide et devotione oblationem Sacerdotis prosequuntur, cum quo et spiritu uniuntur, vel etiam quod externum aliquid præstent Missæ ministrando, vel necessaria ad

entrer dans l'action du Sacrifice, se retourne pour avertir les assistans que c'est en leur nom qu'il va offrir, et il demande la société de leurs prières dans le Sacrifice qu'ils doivent offrir avec lui.

(1) *Cont. hæres.* lib. IV, cap. 8, n. 3, al. cap. 18.

(2) *Dialog. adv. Lucifer*, n. 4.

(3) In opusc. *Dominus vobiscum*, cap. 8.

(4) Serm. *De Purificat.*

(5) Apud Ruinart. *Acta Martyr. sincera.* Edit. Veron. pag. 344.

(6) *Hist. eccl.* lib. I, cap. 13.

Sacrificium suppeditando. Quamvis vero ætate hac nostra obsoleverint panis ac vini oblationes, attamen nulla in liturgicis precibus mutatio facta est ab Ecclesia. Hinc si Sacerdos, dum offert calicem, dicit : *Offerimus tibi Domine calicem*, ideo est, inquit Benedictus XIV cum Card. Bona (1), quod juxta romanum ritum olim in Missa solemni Sacerdos eam orationem recitabat simul cum Diacono, qui vinum calici infuderat (quod nunc etiam fit), et Sanguinem populo ministrabat. Idem vero ritus, qui ad Missam solemnem pertinebat, in Missa privata retentus est. Et sic aliæ formulæ exponendæ sunt. Ceterum solum Sacerdotem esse immediatum ac proprie dictum offerentem, evincit formula, quæ in panis oblatione recitatur : *Suscipe, Sancte Pater, omnipotens æterne Deus, hanc immaculatam hostiam, quam tibi offero ;* tum hæc, qua Sacerdos absolvit Missam : *Placeat tibi, Sancta Trinitas, obsequium servitutis meæ, et præsta, ut Sacrificium, quod oculis tuæ Majestatis indignus obtuli, tibi sit acceptabile, mihique et omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.*

369. Ad 2m, *Dist.* Mediante Sacerdote, seu per manus Sacerdotis, ut ibidem scribit Bossuetius (2), *conc.;* immediate et per se, *neg.*

370. Ad 3m et 4m, *Dist.* Justi sacerdotalem habent ordinem spiritualem et improprie dictum, *conc.;* verum et proprie dictum, *neg.* (3).

(1) *De Sacrif. Missæ,* lib. II, cap. 10, n. 7.

(2) Sic enim Bossuet exponit mentem suam, ubi loquitur de *Offertorio* : *Il faut songer que le prêtre offre au nom de toute l'Eglise, et qu'en lui et par lui tous les assistans doivent aussi offrir à Dieu leur Sacrifice ; de sorte que la meilleure manière de participer à cette sainte action, c'est de s'unir à l'intention du prêtre offrant, et de s'offrir à Dieu avec Jésus-Christ comme une hostie vivante pour accomplir sa volonté en toutes choses. OEuvres complètes de Bossuet*, tom. XXVIII, p. 300, Paris, 1826.

(3) Cfr. Massuetus, in not. ad hunc loc. cum enim Grabius hoc S. Martyris testimonio abusus esset, hæc scribit vir doctus : *Apertus est verborum istorum sensus ; nec in iis offenderet vel cæcus quispiam. Nempe David vocat Sacerdotum scitum, quia omnes justi (vel ut habet alia lectio, omnis rex justus) sacerdotalem habent ordinem. Id ipsum est quod de piis qui-*

371. Ad 5m et 6m, *Dist.* Suo modo ac latiori sensu juxta illa, quæ diximus *conc.;* vere, proprie ac immediate, *neg.* (1).

372. Ad 7m, *Dist.* Id est, interfui, *conc.;* vere obtuli, *neg.* (2).

373. Ad 8m, *Dist.* Nempe adstitit Simeon Domno Sacrificium offerenti in altari prope columnam erecto, *conc.;* vere celebravit, *neg.* Sic etiam dederunt sibi communionem vivificam, id est, pacem per osculum sanctum (3). Ex his patet, quanam ratione per vanum eruditionis apparatum Ecclesiæ perturbatores imperitis fucum faciant. Quod si leviter excutiantur, quæ ab ipsis monumenta afferuntur, penitus evanescunt.

PROPOSITIO V.

Specialis Sacrificii applicatio pro aliquibus personis a Sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, ceteris paribus, proveniat.

374. Est fidei proxima hæc propositio; adstruitur autem, ut innuimus, adversus synodum Pistoriensem, quæ, prop. XXX, *Profitetur credere, Sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen, ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum*

busque christianis dixit Petrus., Ep. 1, *cap.* 2, *Regale sacerdotium, sanctum Sacerdotum esse, videlicet, ut statim explicat, ad offerendas Deo spiritales hostias. Ecce tamen Grabius primus omnium, quem sciam, iis Irenæi verbis misere abutitur, ut sanctissimum antistitem per fas et nefas, et obtorto, ut aiunt, collo, Puritanis tradat; quasi illius sententia fuerit, quod omnes fideles sint sacerdotali ordine ac potestate præditi, ejusque exercitium, ubi necessitas requirit, obire queant. Quem absurdum sensum solus in Irenæi verbis expiscatus fuerit, nullus certe alius ex mortalibus, si sanus fuerit, deprehenderit.* Attamen adversarii nostri non verentur causam communem agere cum Protestantibus. Sed cfr. idem auct. diss. III, art. 8, § 100, ubi late Grabium confutat.

(1) Cfr. adnotatio Vallarsi in hunc locum.

(2) Cfr. Ruinart. in loc. cit. not. 20.

(3) Cfr. tamen Valesius ad loc. cit. Evagrii. Ipse tamen supponere videtur, Simeonem fuisse presbyterum. Cfr. præterea Nat. Alex. *Diss.* XIII, *in sec.* XIII *et* XIV *Eccles.*

peculiariter pro ipsis. Non tamen quod credamus, in arbitrio esse Sacerdotis, applicare fructus Sacrificii, cui vult; immo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem jura Dei, qui solus distribuit fructus Sacrificii, cui vult, et secundum mensuram, quæ ipsi placet; unde et consequenter traducit velut falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam subministrant Sacerdoti, sub conditione quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant. Hæc autem doctrina *sic intellecta, ut præter peculiarem commemorationem et orationem specialis ipsa oblatio seu applicatio Sacrificii, quæ fit a Sacerdote, non magis prosit, ceteris paribus, illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibuscumque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac præcipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino præcepto descendens a Tridentina Synodo diserte est expressum,* ut *falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo,* proscribitur in dogmatica Constitutione *Auctorem fidei.*

375. Sic vero propositionem nostram adstruimus : Specialem oblationem, seu sacrificii applicationem pro determinatis personis aut personarum ordinibus, commendat et præcipit Ecclesia, speciatim pastoribus pro ovibus suis, idque tanquam ex præcepto divino descendens. Sic enim loquitur Tridentinum, sess. XXIII, cap. I, *De reform. Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre.* Ex quibus verbis Benedictus XIV, in Encyclica *Cum semper,* intulit : *Eos, quibus animarum cura demandata est, non modo Sacrificium Missæ celebrare, sed illius etiam fructum medium pro populo sibi commisso applicare debere, nec illum pro aliis applicare* (1). Tam igitur ex Concilio Tridentino, quam ex Benedicto XIV pro certo assumitur, specialem posse fieri applicationem Sacrificii pro determinatis personis. Ergo specialis Sacrificii applicatio a Sacerdote fieri potest.

(1) In ejus *Bullario*, tom. I, p. 367, § 2.

376. Quod vero ex speciali hac applicatione specialis fructus proveniat iis, pro quibus offertur, manifeste colligitur ex errore Wicleffi in Concilio Constantiensi damnato : *Speciales orationes applicatæ uni personæ per prælatos vel religiosos non plus prosunt eisdem quam generales.* Doctrina proinde Ecclesiæ est, fructum specialem ex hujusmodi speciali applicatione pervenire. Licet enim Wicleffus locutus tantum fuerit de applicatione speciali orationis, cum tamen eadem ratio militet pro Sacrificio Missæ, merito infertur, peculiarem fructum, ceteris paribus, pervenire in eos, pro quibus specialiter offertur. Missa enim quoad applicationem ad genus orationis pertinet (1).

377. Quare non solum in Vet. Test. offerri solebant Sacrificia pro particularibus personis aut negotiis, sed etiam in Nov. Test. innumera prope suppetunt ex antiquitate documenta hujus peculiaris oblationis seu applicationis. Tertullianus enim : *Pro cujus spiritu* (primæ defunctæ uxoris), inquit, *postulas, oblationes annuas reddis* (2). S. Cyprianus noluit, ut juxta antiquos canones Sacrificium offerretur pro anima Victoris, qui clericum constituerat bonorum suorum œconomum (3). Oblatum pro anima Imperatoris Constantini Sacrificium refert Eusebius in ejus vita (4). S. Augustinus testatur, oblatum esse pro matre sua *Sacrificium pretii nostri* (5); idemque factum esse in obitu ejusdem S. Doctoris, narrat Possidius (6). Thomassinus plura affert exempla Missarum, quæ sec. VI et VII celebrabantur pro singularibus personis (7). In lib. *Sacram.* S. Greg. M. plures pariter exhibentur orationes pro animabus illorum, pro quibus offerebatur Sacrificium (8). In Missali Ambrosiano plures Missæ continentur pro

(1) Cfr. Drouvenius, *De re sacrament.* lib. v, quæt. 7, cap. 3.

(2) Lib. *De exhortat. castit.* cap. 11, Eadem habet in lib. *De monogam.* cap. 10.

(3) *Epist.* LXVI *ad Clerum et Pleb. Furnitan.*

(4) Lib IV, cap. 71.

(5) *Confess.* lib. XI, cap. 12, n. 32.

(6) Cap. 31, ubi scribit : *Nobis coram pro commendanda corporis depositione Sacrificium Deo oblatum est, et sepultus est.* Opp. S. August. edit. Maur. tom. X, in append. pag. 280.

(7) *De Beneficiis*, part I, lib. II, cap. 75, et part. III, lib. I, cap. 69, part. II, lib. I, cap. 77.

(8) Cfr. tom. III, opp. S. Greg. M. edit. Maur. pag. 217 et seq.

singularibus personis ac negotiis (1). Omnes liturgiographi, Renaudotius, Assemanus, Mabillonius ceterique Missas pro singularibus personis applicatas collegerunt.

378. Hinc optime S. Thomas ex Ecclesiæ universalis praxi ita argumentatur : *Si ergo suffragium pro multis factum valet singulis tantum, ac si pro uno tantum fieret, videtur, quod Ecclesia non debuit instituere, ut pro aliquo fieret singulariter Missa vel oratio, sed quod semper diceretur pro omnibus fidelibus defunctis ; quod patet esse falsum* (2).

379. Tum igitur ex natura rei, tum ex doctrina et praxi constanti, universali ac perpetua Ecclesiæ constat, posse a Sacerdote Missam specialiter applicari seu offerri pro aliquibus personis, quo fiat ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, ceteris paribus, proveniat (3).

DIFFICULTATES.

380. Obj. 1° Quod est infiniti valoris, cujusmodi est Sacrificium nostrum, non magis prodesse potest uni, pro quo speciatim offertur, quam universo fidelium cœtui; 2° præsertim si fructus sit generalis et singulos tam vivos quam in charitate defunctos comprehendat; at omnes reipsa Sacrificium Missæ comprehendere binæ illæ orationes indicant, quæ in ejus celebratione recitantur,

(1) Uti ex. gr. pro Imperatore, pro Rege, pro sponsis, etc. In Sacramentariis Gelasiano ac Leoniano, editis primum a B. Card. Thomasio, ac deinde a Muratorio, reperiuntur orationes, quibus *dona offeruntur et divinum auxilium pro offerentibus enixe efflagitatur.* Gregorius Turonens. lib. *De gloria confessor.*, cap. 65, refert, quod mulier quædam quotidie fecerit *oblationem pro memoria viri, non diffisa de Domini misericordia, quod haberet defunctus requiem in die, qua Domino oblationem pro ejus anima delibasset.* Cfr. opp. edit. Ruinartii, Paris. 1699, pag. 947, cum nota editoris.

(2) In *Supplem.* quest. 71, art. 13.

(3) Cfr. Martenius, *De antiquis Eccl. ritib.* lib. 1, art. 9, § 8 ; tum art. 17, *Ord.* VI, cap. 4, art. 1, § 6, ubi plures recenset Missas, quæ pro singularibus personis aut personarum cœtibus celebrari consueverant. Id ipsum constat ex Mabillonio, *De liturg. Gallicana*, append. V, pag. 463, 465. Cfr. etiam de Berlendis, op. cit. *De oblationibus ad altare*, pag. 253 et seqq. et alibi passim.

nempe : *Memento Domine... omnium, quorum tibi fides cognita est et nota devotio... Et omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis et pacis, ut indulgeas, deprecamur.* 3° Stipendium propterea Sacerdoti datum, ut Missam celebret, illud unum meritum habet quod proprium est exhibitæ eleemosynæ; 4° tametsi magis expediret omnem hanc eleemosynarum largitionem tanquam abusum e medio tollere, quippe quæ nimis valent fovendæ Sacerdotum avaritiæ, et scandalo ac offensioni sunt ipsis fidelibus. 5° Etsi igitur in liturgia specialis pro fidelibus commemoratio a Sacerdote fieri possit, in ejus tamen potestate non est, Sacrificii fructus applicare, cui voluerit; 6° quia hac ratione læderentur jura Dei, qui solus prædictos fructus pro libito distribuit. Ergo.

381. Resp. Ad 1m, *Dist.* Quod est infinitum seu infiniti valoris tum ratione sui tum ratione effectus seu efficaciæ, *conc.*; quod infinitum tantum est ratione sui, non autem ratione effectus, *neg.* Licet enim Sacrificium altaris ratione victimæ, quæ offertur, ac principalis offerentis, qui est Christus Dominus, sit infinitum seu infiniti valoris, tamen non infinitos producit effectus, sed applicat nobis meritum Sacrificii crucis modo finito. Ita enim voluit auctor ejus Christus, qui nec meritum Sacrificii crucis ad omnes extendit, nempe ad Angelos rebelles, quos a redemptione exclusit (1). Posito autem, quod Sacrificium altaris finitum sit quoad suos effectus, plane consequitur, iis plus prodesse, cæteris paribus, quam aliis, pro quibus non applicatur. Quoad eos etiam, pro quibus applicatur sive offertur, finitos tantum producit effectus, ut patet ex praxi Ecclesiæ, quæ consuevit pro uno eodemque defuncto plura offerre Sacrificia; alioquin unum satis esset ad omnium animarum libertatem impetrandam (2).

(1) Cfr. Card. Bona, *De sacrif. Missæ*, cap. I, § 4, qui inter cetera scribit : *Neque considerandum est id, quod in Sacrificio continetur, tanquam ens quoddam naturale, agens secundum summum gradum virtutis suæ, sed ut ens liberum, cujus operatio tantam habet efficaciam, quantam habere vult ipsum agens principale Christus Redemptor noster, qui hoc incruento Sacrificio vult nobis applicari finitum tantum et limitatum fructum suæ passionis.*

(2) De Berlendis, op. cit. *De oblat.*, etc. § 12, n. 7, ostendit usum anti-

382. Ad 2m, *Dist.* Si in applicatione ageretur de fructu *generali, conc.;* si de fructu *medio*, ut vocant, *neg.* Omnes enim norunt, triplicem esse fructum Missæ, generalem, specialem et medium. Primus pertinet ad omnes fideles, et ex eo provenit, ut loquitur Card. Bona, quod generaliter pro omnibus fidelibus vivis et defunctis offertur. Est enim idem quoad substantiam cum Sacrificio crucis, quod pro omnibus oblatum est; et ex Canone constat, debere Sacerdotem pro omnibus applicare, pro Papa, pro Episcopo, totaque Ecclesia militante et purgante; et non potest non applicare, cum sit ab Ecclesia ad hoc specialiter deputatus. Quocirca is fructus ad omnes fideles extenditur, qui neque ab Ecclesiæ unitate sunt divulsi, neque ullum ponunt obicem. Secundus fructus est proprius celebrantis, et in eo fundatur, quia Sacerdos offert etiam pro se ipso: *Offero*, inquit, *pro innumerabilibus peccatis et offensionibus et negligentiis meis,* juxta doctrinam Apostoli, Hebr. V, 3. Tertius fructus subest dispositioni Sacerdotis, ut applicet cui voluerit, et oritur ex natura Sacrificii, quod ita institutum est, ut pro hominibus offeratur, ac præterea iis prodesse debeat, pro quibus offertur (1). Porro ab hac speciali applicatione pendet medius hic fructus, qui plane distinguitur a duobus prioribus.

383. Ad 3m, *Neg.* Nam, præter meritum eleemosynæ, qui eam tribuit, habet jus, ut pro se applicetur seu offeratur Sacrificium, illumque fructum reportet, qui ex ejusmodi applicatione in ipsum redundat, si nihil obest, aut saltem per illum efficacius sese disponere possit ad obtinenda auxilia, quique a peccato liberetur.

384. Ad 4m, *Neg.* posse vocari abusum hanc institutionem ab Ecclesia probatam, et a remotissima antiquitate provenien-

quissimum de celebratione anniversaria Sacrificii Missæ pro defunctis, nec non de eadem celebratione die *tertia*, *septima*, *nona*, *trigesima*, *quadragesima* a die obitus; idque evincit auctoritate Tertulliani, Ambrosii, Augustini. Quibus vir doctus addere potuisset auctoritatem S. Gregorii Magni, in cujus libro Sacramentorum exhibetur *Missa unius defuncti*, item *Missa in die depositionis defuncti*, *sive* III, VII, *trigesimoque*. Cfr. opp. edit. Maur tom. III, pag. 218.

(1) Cfr. Card. Bona, op. et loc. cit.

tem, nempe ex oblationibus, quas fideles faciebant, tum ut præsto esset, quidquid Sacrificio necessarium esse poterat, tum ut ipsi ministri sustentarentur (1). Quod si ex hominum malitia aliquis abusus irrepsit, abusus corrigendus est, non autem usus tollendus. Hos reipsa abusus, quantum ex se erat, sustulit Concilium Tridentinum (2); ac deinde Romani Pontifices nunquam non vigilarunt, ac pluribus editis Constitutionibus sedulam navarunt operam, ne denuo inducerentur, aut, si qui introducti erant, depellerentur (3). Quæ si rite observentur, nullum profecto scandalum inde pati possunt fideles ex ejusmodi eleemosynis; cum et ipsi bene noverint, vivere debere de altari qui altari, serviunt (4).

385. Ad 5m, *Neg.* Siquidem applicatio nihil aliud est quam oblatio pro illis, quorum generatim aut singillatim commemoratio fit, ex intentione ut, ceteris paribus, magis eis prosit. *Pro quibus tibi offerimus*, dicitur in Canone. Vi enim hujus intentionis, quam habet offerens, determinatur oblatio pro peculiari aut peculiaribus personis pro qua aut pro quibus ille Sacrificium offert (5).

386. Ad 6m, *Neg.* Cum enim Christus contulerit Ecclesiæ suæ facultatem Sacrificii offerendi, hoc ipso dedit ei facultatem illud applicandi quoad fructum medium, de quo disserimus, pro particularibus personis, ut ex ejus perpetua praxi luculentissime constat. Absurdum porro est, affirmare eripi ab Ecclesia supremo Numini libertatem habendi gratum, acceptum ratumque, quod

(1) Cfr. Mabillon, in *Prologo ad* III *secul. Benedict.* part. I, § 62. Cfr. etiam op. cit. P. De Berlendis, *De oblationibus peculiaribus sive de Missæ stipendio*, pars altera, § I et seqq. ubi erudite versat hoc argumentum, ita ut nihil desiderari possit.

(2) Sess. XXII, in decreto *De observandis et evitandis in celebratione Missæ.*

(3) In *Bullar.* ejusdem Pontif. tom. I, pag. 56. Ante Benedictum XIV plures alii Pontifices id ipsum præstiterunt haud paucis editis constitutionibus, quæ notissimæ sunt.

(4) Joan. Gersonius in opusc. *De sollicitudine ecclesiasticorum*, quod, tom. II, opp. edit. Ell. Dupin, egregie adstruit honestatem usus seu praxis recipiendi eleemosynas pro celebratione Missarum.

(5) Cfr. Card. Bona op. cit. cap. I, § 3.

in votis se habere profitetur hæc eadem Ecclesia juxta potestatem sibi a Christo traditam; multo autem absurdius est, asserere per ejusmodi potestatis exercitium lædi jura Dei. Num minister censetur jura principis lædere, dum favorem alicui impertitur, si ab ipso principe eum dispensandi prius habuit facultatem (1)?

CAPUT IV.

DE IDIOMATE, VOCE AC CEREMONIIS, QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST.

387. Discussis ac vindicatis, quæ ad intrinsecam Sacrificii eucharistici naturam spectant, superest ad tractatus absolutionem, ut ordinem tueamur ab Ecclesia præscriptum in ejusdem celebratione. Hoc autem assumimus tum adversus novatores, qui Ecclesiæ crimini vertunt Missæ celebrationem in ignota lingua, ut ipsi aiunt, atque submissa voce, ceremonias vero tanquam ludricas et theatrales traducunt, tum adversus synodum Pistoriensem, quæ illorum vestigia premere verita non est, sub specioso prætextu collapsam veterem disciplinam instaurandi.

PROPOSITIO I.

Nec licet nec expedit, lingua tantum vulgari Missam celebrare.

388. Sic enim decrevit Tridentina Synodus, sess. XXII, cap. VII: *Etsi Missa magnam contineat populi eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur. Quamobrem, retento ubicumque cujusque Ecclesiæ antiquo et a sancta Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum matre et magistra probato ritu, ne oves Christi esuriant... mandat sancta Synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios ex iis, quæ in Missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cetera sanctissimi hujus Sacrificii mysterium ali-*

(1) Alias difficultates seu potius tricas offert et diluit S. Thomas, *Suppl. Summæ*, quæst. 71, art. 13.

quod declarent, diebus præsertim dominicis et festivis. Et can. IX : *Si quis dixerit... lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, anathema sit.* Ex his patet, merito in Constitut. *Unigenitus* proscriptam esse propositionem LXXXVI Quesnelli, quæ ita se habet : *Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi apostolicæ et intentioni Dei;* et in Constit. *Auctorum fidei* merito pariter proscriptam esse eamdem synodi Pistoriensis doctrinam, quæ his verbis exhibetur : *Propositio synodi, qua cupere se ostendit, ut causæ tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiæ ordinem spectantium, revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et alta voce proferendo* (prop. XXXIII). Ambæ enim hæ propositiones adversantur doctrinæ Concilii Tridentini.

389. Porro, nec licere neque expedire, lingua tantum vulgari Missam celebrare, hac ratione evincitur : Nec licet nec expedit id, quod adversatur Ecclesiæ legibus, antiquæ item et ubique receptæ consuetudini, quodque haud levibus incommodis ac periculis obnoxium est. Tale autem est adversariorum principium. Etenim, quod spectat ad Ecclesiæ leges, satis id constat ex Tridentini Concilii decretis, quæ attulimus, atque ex Constitutionibus pontificiis. Quod vero attinet ad antiquam et ubique receptam Ecclesiæ praxim et consuetudinem, abunde liquet ex factis ipsis. Nam in Ecclesiis occidentalibus semper viguit usus Missam celebrandi latina lingua; in Ecclesiis vero orientalibus adhuc celebratur Missa aut lingua græca antiqua, aut antiqua syriaca, coptica, armena, etc., quamvis omnes linguæ istæ vulgares esse a pluribus seculis desierint, uti ostendit Renaudotius (1). Nemo autem usque ad pseudoreformatores reclamavit. Quod demum respicit incommoda et pericula, patet 1° ex eo, quod usus Sacrorum linguis vernaculis unitati fidei, religionis, charitatis societatisque

(1) *Liturg. orient. collect.* tom. I, dissert. *De liturgiarum oriental. origine et auctoritate*, cap. 6; ubi tamen et illud ostendit a vero abhorrere, quod nonnulli statuerunt, tres tantum linguas, hebraicam, græcam et latinam, quibus titulus crucis inscriptus fuit, in liturgia celebranda usurpatas fuisse.

non parum adversetur ; cum ille tollatur communicationis nexus, quo Ecclesiæ earumque pastores in divinis rebus sociari debent (1). 2º Ex eo quod vulgares linguæ firmiter constitutæ non sint, ac per singulas fere ætates mutationem subeant, ut quotidiana experientia docet. Ideoque, 3º si Liturgia vulgari lingua perageretur, vel risus in audientibus ob stili diversitatem excitaretur, vel sæpissime mutandæ essent ob perpetuas linguæ vernaculæ vicissitudines ; quod absque gravi periculo fieri non potest, ut patet ex versionibus, quas sectarii identidem dederunt, sacrarum Scripturarum, in quibus errores suos obtruserunt (2). 4º Accedit, nullam linguam adeo vulgarem esse, ut in pluribus villis ac pagis vernacula dici possit ; quare, si valeret adversariorum ratio, tot deberent fieri versiones, quot sunt linguarum dialecti, cum sæpe rustici linguam vulgarem minime intelligant ; quod nunquam factum est, nec forte fieri posset.

390. Hinc, quamvis Protestantes magno impetu insurrexerint ab initio adversus usum Ecclesiæ Romanæ celebrandi Sacra latino idiomate, demum experientia docti, hac etiam in parte a proposito aliquantulum recedere visi sunt. Non ita pridem professores Universitatis Oxoniensis conquesti sunt, quod a *Reformatione* ob utilitates imaginarias derelicta fuerit idea cultus uniti, vi cujus identitas temporum et linguæ apud diversas nationes conservata fuerat (3).

DIFFICULTATES.

391. Obj. 1º Hæc disciplina aperte adversatur Apostolo, I Cor. XIV, 13 et seqq. : *Qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam, si orem lingua* (peregrina), *spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu,*

(1) Cfr. Com. De Maistre, *Du Pape*, liv. I, ch. 20.

(2) Cfr. Guasco, *Dizionaria Ricciano e antiricciano*, ad voces *Passio-Vetturale*, ubi nonnulla amœna anecdota refert ex introductione linguæ vernaculæ orta in celebratione divinorum officiorum juxta decretum pseudo-synodi Pistoriensis.

(3) Apud Wiseman, *Dissert.* cit. *sullo stato attuale del Protestantesimo in Inghilterra*, Roma, 1837, pag. 10.

orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. Ceterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet: amen, super tuam benedictionem? Quoniam, quid dicas, nescit. Nam tu quidem gratias agis; sed alter non ædificatur. 2° Apertum igitur est, neglectis versionibus Missæ vernaculis, negligi utilitatem ac devotionem fidelium circa Missæ Sacrificium. 3° Quare Martenius, adductis in medium quorumdam Sanctorum exemplis, demonstrat, vernacula lingua Sacrificium olim offerri consuevisse. 4° His exemplis permoti Romani Pontifices Adrianus II, Joannes VIII, Innocentius IV permiserunt Illyricis, ut vernacula lingua uterentur in Sacris faciendis; Paulus vero V idipsum concessit Sinensibus; improvido proinde consilio Tridentini Patres declararunt, *non expedire*, quod Pontifices illi expedire facto ipso ostenderunt. Duplici propterea de causa improbandum est Tridentinum decretum, tum quia nec rationum pondere neque exemplorum auctoritate defendi potest, tum quia, ut advertunt Sarpius et Courayerius, cum decretis Romanorum Pontificum, maxime vero Joannis VIII, conciliari nullo modo potest. Ergo.

392. Resp. Ad 1m, *Neg.* Nam neque Apostolus loquitur de Sacrorum celebratione, neque conveniunt omnino ejus verba casui nostro. Non loquitur de Sacrorum celebratione, ut patet ex contextu, in quo sermo est de donis supernaturalibus, ac præsertim de dono linguarum, quo qui instructi erant, in fidelium cœtibus loquebantur lingua non sua, quamque nemo assequi poterat, et inducebatur confusio et perturbatio in Ecclesia seu in cœtu, in quem illi conveniebant (1). Aptari præterea nequeunt Apostoli verba casui nostro; cum lingua, quam adhibere solet Ecclesia in Liturgia et in suis precibus, non possit absolute dici lingua ignota ipsi populo, quoniam per pastorum instructiones et explanationes eorum, quæ in Liturgia fiunt et dicuntur ad Deum laudandum atque ad gratias Deo agendas, fidelis quilibet satis edoceri possit. Hi sunt interpretes illi, quos requirebat Apostolus (2).

(1) Hoc ipsum fatetur Rosenmuller senior, in *Scholiis in lib. N. T.* in hunc locum.

(2) Cfr. Fontana, *Constitutio* Unigenitus *theologice propugnata*, tom. III, pag. 933 et seqq.

393. Ad 2m, *Neg.* Etenim, si pastores et singuli animarum curam gerentes obsequantur decreto Concilii Tridentini, certum est, in fidelium animos devotionis ac pietatis fructus uberiores provenire, quam si divinum Sacrificium vulgari idiomate celebraretur. Placet, ad majus synodi Pistoriensis dedecus, hæc confirmare auctoritate hominis protestantis, scilicet Leibnitzii, qui scribit : *De lingua, qua celebretur divinum officium, deque ceremoniis sacrisque introductis*, *non est quod multa dicam. Constat enim de his statuendi potestatem penes Ecclesiam esse*, *modo decor servetur*, *et eorum, quæ submisse et lingua sacra dicuntur, notitia et interpretatio fideli populo non desit. Atque certe nunc nihil in eo genere desiderari potest, ex quo complures libelli vernaculi prodiere*, *in quibus canon Missæ, et quidquid ad rem divinam pertinet, abunde explicatur* (1).

394. Ad 3m, *Dist.* Ita tamen, ut, quod sibi proposuit Martenius non ostenderit, *conc.;* ut reipsa ostenderit, *neg.* Martenii quidem eruditionem et nos valde suspicimus; sed ejus auctoritate hac in re permoveri non possumus; cum ejus argumenta non id efficiant, quod ipse molitur; uti egregie ostendit Robertus Sala, singulis Martenii argumentis discussis (2).

395. Ad 4m, *Dist.* Nempe eo ipso quod agatur de libera disciplina, quæ Ecclesiæ potestati subest, interdum Romani Pontifices judicarunt justis de causis derogare disciplinæ universaliter receptæ, *conc.;* his causis non existentibus, *neg.* Concilium enim Tridentinum edixit, *quid, ceteris paribus,* magis expediat; Romani Pontifices, *quid in nonnullis casibus aliter expediat fieri.* Nulla propterea pugna intercedit inter decretum Concilii Tridentini et concessiones factas a Romanis Pontificibus. Addo, ingens adesse discrimen inter concessiones factas a Romanis Pontificibus et illud, de quo loquitur Concilium Tridentinum. Aliud enim est permittere alicui genti vel regno, ut, cum primum convertuntur ad fidem, adhibere possint in Sacris linguam sibi vulgarem et pro-

(1) *Systema Theol.* pag. 294.

(2) In annott. ad lib. 1, cap. 5, § 4, n. 6, Card. Bona, tom. 1, p. 85 et seqq., ubi plura erudite congerit ad rem nostram.

priam; aliud vero permittere, ut linguæ jamdiu receptæ in Sacris faciendis ideo succedat alia lingua, quia prior illa desiit, hæc autem cœpit esse vulgaris. Jam vero primum illud permiserunt, qui ab adversariis laudantur, Pontifices; minime vero hoc alterum, quod in præsentia nos quærimus, atque a Tridentinis Patribus pertractatum est. Ex hac porro observatione cetera corruunt, quæ objici solent ab adversariis, ac petuntur ab antiquis Liturgiis, quæ in variis linguis, præsertim apud orientales receptæ sunt (1).

PROPOSITIO II.

Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda.

396. Hoc pariter sancitum est in Concilio Tridentino, quod cit. sess. XXII, cap. V, sic habet : *Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli; propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronunciarentur, instituit.* Et adversus novatores hunc canonem IX edidit : *Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse... anathema sit.* Mirum proinde post hæc videri potest, quod synodus Pistoriensis in cit. propos. ostendat, se cupere, ut Liturgia *elata voce* proferatur. Quæ propositio propterea ut *temeraria, in Ecclesiam contumeliosa, favens hæreticorum in eam conviciis*, damnata est.

397. Causæ, quæ moverunt Ecclesiam ad hunc ritum servandum, sunt : 1° exemplum veteris legis, in qua ex Dei ipsius jussu plura a Sacerdotibus submissa voce, imo nec vidente populo, recitanda erant (2). 2° Antiqua institutio, de qua plura monumenta

(1) Cfr. Bened. XIV, *De Sacrif. Missæ*, lib. II, capp. 22 et 23; nec non Joseph Isotta, in dissert. *Della Messa in lingua volgare*, etc. Vercelli, 1788. His adjice, quæ scribit Cl. Muratorius adversus Binghamum, qui eamdem cantilenam cecinit, quod Romana Ecclesia in Sacris quotidie *utatur lingua populo incognita*. Diss. *De reb. liturg.* cap. 20.

(2) Cfr. Bellarm. *De Euch.* lib. VI, qui est II *De Sacrif.* cap. 12, n. 5.

suppetunt ex historia ecclesiastica (1) et ex antiquis Liturgiis, in quibus omnibus receptum est a remotissima antiquitate, ut alia elatiore voce, alia omnino secreto recitarentur et adhuc recitentur (2). 3° Major veneratio, quæ ex secreto redundat erga res divinas, atque ex silentio excitatur et alitur (3), quo fit ut Sacerdos et adstantes, quæ peraguntur et repræsentantur, mysteria meditari possint attentius. Et hæc quidem ad tuendum decretum Concilii Tridentini adversus Novatores; nam, quod spectat ad synodum Pistoriensem, satis est ipsi opponere auctoritatem Ecclesiæ, præsertim vero canonem Concilii Tridentini.

DIFFICULTATES.

398. Obj. Neque antiquæ Liturgiæ neque canon Tridentinus adversantur praxi Missam alta voce recitandi. 1° Vox enim *secreto* et ex ea *sécretæ* a *secerno* provenit; quia, priusquam recitarentur orationes secretæ, pœnitentes et catechumeni Ecclesia amovebantur; vel quia oblationes solebant separari. 2° Quod vero dicitur in canone Tridentino de *submissa voce*, intelligi debet *sine cantu*, ut constat ex Amalario aliisque scriptoribus medii ævi, qui memorant *cantum in silentio*, et ex antiquo officio hebdomadis sanctæ, quod asservatur in ecclesia Pistoriensi, in quo hæc invenitur rubrica: *Horas diei sub silentio cantamus; horæ diei sub silentio dicuntur.* 3° Nec aliter esse potest; constat enim ex antiquis liturgiis post verba consecrationis populum consuevisse respondere: *Amen.* 4° Justinianus imperator vetuerat, ne canon secreto recitaretur (4), Ecclesiæ porro, quæ in ejus ditione erant, ipsi paruerunt. Ergo.

399. Resp. *Neg. antec.* Ad 1m prob. *Dist.* Spectata etymologia, *trans.*; spectato sensu et Ecclesiæ usu, *neg.* Quidquid enim sit de hujus vocis *secretæ* etymologia, in quam hic inquirere diutius non vacat, certum est ex Ecclesiæ usu, in alio omnino sensu ab

(1) Cfr. Fontana, op. cit. part. III, prop. 86, cap. 4.

(2) Cfr. Le Brun, *Explic. de la Messe*, suite du VI vol. *Quinzième Dissertation, Sur l'usage de réciter en silence une partie des prières de la Messe dans toutes les églises et dans tous les siècles.*

(3) Cfr. Fontana, loc. cit.

(4) Novella CXXXVII, al. CXXIII, cap. 6,

Ecclesia eam usurpari ab eo, quem obtrudere vellent adversarii. Etenim, prout observat Martenius, his conjecturis plus æquo indulgentes nullo veterum testimonio nituntur, eisque refragatur antiquus liber sacramentarius MS. ecclesiæ Turonensis, in quo orationes prædictæ, non *secretæ*, sed *arcanæ* nuncupantur; cui adjicere possumus omnes antiquos sacrorum rituum expositores, præsertim vero Amalarium sec. IX, Rhemigium sec. X, qui secretas a silentio secreto derivant (1).

400. Ad 2m, *Neg.* Mabillonius enim innumeris prope allatis documentis ex Venantio Fortunato, Reginone, Hincmaro, Gregorio Turonensi, etc. luculenter ostendit, voces *cantus, canere, cantare,* adhibitas fuisse sensu *recitandi,* ac propterea perinde esse *sine cantu* ac *submissa voce* (2). Nobis satis sit adducere testimonium Rhemigii Antisiodorensis, qui in explicatione super Canonem Missæ, ubi rationem reddit, cur canon *tacite* recitetur: *Idcirco,* inquit, *venit consuetudo, ut tacite ipsa obsecratio atque consecratio a Sacerdote cantetur, ne verba tam sacra vilescerent* (3). Ex quo facile quisque intelliget, *submissa voce* non idem esse ac *sine cantu*, sed secreto, ut bene adnotat Martenius (4).

(1) Cfr. Marten. *De antiquis Eccl. ritibus*, lib. I, cap. 4, art. 8, § 5.

(2) *Disquisitio de cursu Gallicano*, quæ est ad calcem op. *De Liturgia Gallicana* ejusdem auctoris. Cfr, p. 412-416 et seqq. Sane antiquissimus auctor, a Cocleo primum, ac deinde Melch. Hittorpio *ex venerandæ vetustatis* codicibus editus, quærit in expositione Missæ: *Cur Te igitur secreto canitur?* Addo, ipsum codicem Pistoriensem, qui nobis objicitur, id ipsum confirmare. Satis enim est verba ipsa perpendere, ut pateat, velut synonimas poni voces *dicere* et *cantare*.

(3) Apud Mabillon. loc. cit. Vid. etiam apud. Marten. loc. cit. art. 11, antiqua expositio Missæ romanæ ante annos nongentos scripta, pag. 447. Alia cfr. apud Robertum Salam, annott. ad Card. Bona, *Rerum liturg.* lib. II, cap. 13, § 1, not. 9 et 10.

(4) Hic enim eruditissimus auctor, in op. *Thesaurus novus anecdotorum*, Paris. 1717, tom. V, pag. 102, edidit *antiquum ordinem romanum* ad usum monasteriorum ante annos circiter mille accommodatum. Porro in hoc ordine legitur: *Dicat* (Sacerdos) *orationem*, *et secrete nullo alio audiente, nisi tantum ut venerit ad hoc verbum : per omnia sæcula sæculorum.* In admonitione, quam in hunc ordinem præmisit, Martenius hæc præclare adnotat: *Qui locus sufficere debet ad refutandos nonnullos novitatum amatores, qui contra*

Addit vero Le Brun, pluribus abhinc seculis morem obtinuisse celebrandi Missas privatas fere omnes sine cantu. Quî igitur fieri potuit, ut Tridentini Patres serio decreverint, in hujusmodi Missis, in quibus nihil prorsus canitur, nonnulla sine cantu esse recitanda? Ac revera tempore Tridentini nemo contendebat, Canonem et Secretas debere dici cum cantu. Tota controversia inter Catholicos et hæreticos ea erat, quod hæretici clamitarent, non decere populum verba secretarum non audire, eumque ritum irriderent quasi similem illi, quem magi in suis incantationibus usurpabant. Omissis præterea conciliis provincialibus per id temporis celebratis ab iis ipsis, qui interfuerunt Concilio Tridentino, quæque eas preces submissa voce recitare jubent, Rubrica adprobata a S. Pio V, cui, quæ ad Missale pertinent commiserat emendanda Tridentinum, agens de recitandis *submissa voce*, hæc habet : *Quæ vero secrete dicenda sunt, ita pronunciet* (Sacerdos), *ut ipsemet se audiat, et a circumstantibus non audiatur.* Ergo verba Tridentini *submissa voce*, intelligi debent de iis, quæ secreto sunt proferenda, per oppositionem ad ea quæ elatiori voce sunt pronuncianda, id est, voce alta et intelligibili (1).

401. Ad 3m, *Dist.* In nonnullis Ecclesiis particularibus, præsertim orientalibus, *trans.;* in Ecclesia latina, *neg.* Ostendit enim laudatus Le Brun, examine critico instituto testimoniorum, quibus innixi nonnulli hanc sententiam amplexi sunt, ea minime evincere, consuetudinem olim obtinuisse respondendi *amen* a populo adstante immediate post consecrationem (2). Contra vero certis documentis evincit, saltem in Ecclesia latina nuspiam hanc viguisse consuetudinem, et a quarto saltem seculo neque viguisse

universalis Ecclesiæ Romanæ consuetudinem propria auctoritate integram Missam, secretas orationes, Canonemque ipsum eodem vocis sono, hoc est, alto pronunciant. Nam quid respondent variis antiquisque auctoribus Secretas et Canonem sub silentio recitari præscribentibus? Quod, inquam, aiunt, silentium apud illos cantui tantum, non altæ voci opponi, omnino falsi convincitur, ut nullus sit amplius effugiendi locus, cum secrete nullo audiente ante annos mille in Ecclesia Romana aliisque ipsius ordinem sequentibus hæc dicerentur.

(1) Cfr. Le Brun. diss. cit. prem. partie, art. I.

(2) Ibid. trois. partie, art. I.

in Ecclesiis orientalibus. Ex his præterea documentis constat, populum respondisse *amen*, prout nunc etiam fit a ministro, sub finem Canonis, nempe ad illa verba, quæ alta voce profert Sacerdos : *Per omnia sæcula sæculorum* (1).

402. Ad 4m, *Dist.* Et hæc ipsa Imperatoris nova constitutio luculenter evincit consuetudinem in Ecclesia antea viguisse Missam celebrandi submissa voce, *conc.;* non viguisse, aut saltem post hanc constitutionem morem hunc ubique locorum obtinuisse, *neg.* Hic siquidem Imperator, qui Ecclesiæ jura sibi perperam arrogabat, voluit innovationem inducere, ac tacite saltem fatetur, nunquam ante ipsum morem in aliqua ecclesia receptum esse, ut tota Missa elata voce celebraretur (2). Assentatores, qui nunquam desunt, morem ei gesserunt; plerique vero restiterunt. Hinc comperimus, etiam in Ecclesia græca tum sub hoc Imperatore tum post ipsum servatum esse antiquum ritum (3), prout in præsentiarum et apud Orientales et apud Græcos adhuc obtinet.

PROPOSITIO III.

Nihil est in Missæ ceremoniis, quibus utitur Ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium.

403. Est de fide hæc propositio; cum eam adversus novatores sanxerit Conc. Tridentinum sess. XXII, can. VII : *Si quis dixerit, ceremonias, vestes et externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.*

(1) Adversus Binghamum cfr. Murator. diss. cit. loc. cit.

(2) Sane Imperator in cit. *Novella* ad cohonestandum edictum suum non affert exempla ex antiquitate, sed solum nititur interpretatione privata verborum Apostoli, quæ etiamnum a novatoribus objici solent, et rationibus congruentiæ. Ceterum, etiam in ecclesiis græcis et orientalibus partem Missæ submissa voce recitatam esse, patet ex vocibus *μυστικῶς*, *ἐκφωνῶς*, quæ constanter occurrunt in ipsarum Euchologiis, ut videre est apud Renaudotium, *Liturg. Orient.* tom. II, pag. 21 et 63.

(3) Cfr. Le Brun. loc. cit.

404. Defervescente primo illo, quo Protestantes æstuabant, furore adversus Ecclesiam Catholicam a probris et contumeliosis conviciis, quibus Missæ ceremonias insectabantur, recesserunt, imo interdum etiam eas commendarunt, et non paucas in usus proprios adsciverunt (1). Quare hæc controversia cum ipsis finem fere habuisse dicenda est. Verum in aciem prodierunt Pistorienses, qui vestigiis Jansenistarum insistentes plerosque ritus, qui in usu sunt in Ecclesia catholica, circa Liturgiam carpere ac damnare veriti non sunt. Adversus has novitates Ecclesiæ vindicias suscipere cogimur.

405. Verum, antequam id aggrediamur, præmittimus : 1° Nos hic non agere de ceremoniis singillatim sumptis, cum hoc non ferat scopus noster; 2° sermonem nos instituere de ceremoniis, quæ communi usu in universa Ecclesia Romana receptæ sunt (2), adversus quam insurrexerunt tum novatores tum Pistorienses. Id autem præstabimus prius argumento generali adversus Novatores, deinde peculiaribus rationibus adversus Pistorienses.

406. His positis, sic assertam propositionem ostendimus. Nihil est in Missæ ceremoniis, quibus utitur Ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium, si ceremoniæ istæ ex apostolica traditione et disciplina descendant, si præterea iis majestas tanti Sacrificii commendetur, si denique per ipsas fidelium mentes ad rerum altissimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitentur. Porro tria hæc reperiuntur in ceremoniis et ritibus, quos Ecclesia catholica adhibet in celebratione Sacrificii.

407. Ac primo quidem ceremonias, quas adhibet Ecclesia ca-

(1) Jam alibi scripsimus, Regem Borussiæ non ita pridem novam liturgiam seu *Agendam* suis servandam proposuisse ; in hac vero nova liturgia plures ritus Ecclesiæ catholicæ adscivit *novus hic Pontifex*, ut ex admixtione rituum catholicorum et protestantium incautis illuderet; at eum spes fefellit sua. Wegscheider, § 176, scribit : *Ritus autem illos, qui usui sacræ cœnæ sensim adjecti erant, sacrorum emendatores partim abrogarunt, partim servarunt vel immutarunt.* De his ritibus ex Protestantibus rationalistis scripserunt Planck v, II, VI, pag. 416 et seqq. et Henke, III, pag. 326 et seqq. et 341 et seqq.

(2) De hac rituum diversitate, quæ olim viguit in particularibus ecclesiis aut religiosorum cœtibus, et adhuc viget, aliqua saltem ex parte, cfr. Card. Bona, *Rerum liturgic.* lib. I, capp. 6 et 7.

tholica, ex apostolica traditione et disciplina manare, evincunt omnes antiquæ liturgiæ, tum orientales tum occidentales, quæ adhuc supersunt. Præcipui enim ritus ac ceremoniæ in his descriptæ habentur, et quoad substantiam omnes apprime consentiunt, ut liturgiographi ostendunt (1). Jam vero has liturgias continere, quod viva voce ab Apostolis in oblatione Sacrificii institutum est, post ea quæ suo loco adnotavimus, in dubitum nequaquam potest, ac fassi sunt præstantiores ipsi Protestantes (2). Id ipsum constat ex antiquissimis Patribus, qui modo unum, modo alterum ex his ritibus memorant, ut Justinus, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolym. Basilius, Hieronymus, Augustinus aliique passim (3).

408. Item commendari per ejusmodi ceremonias tanti Sacrificii majestatem, ex iis constat, quæ Deus ipse in legalibus victimis offerendis præscripsit circa certum locum ejusque ornatum, altare et altaris formam, ministros ac peculiares eorumdem vestes, purificationes, consecrationes, speciales hostiarum immolandarum ritus, lumina eorumque numerum, thymiamata aliaque id genus plurima, quorum omnium non alia erat præcipua ratio quam Dei cultus et honor, ad cujus reverentiam lex volebat homines inducere. Quanto igitur magis ad Sacrificium nostrum legali quovis Sacrificio sanctius et excellentius commendandum, ejusque augendam venerationem decuit certas aliquas ceremonias ab Ecclesia præscribi, ut maxima, qua fieri posset, exteriori solemnitate et religionis significatione perageretur?

409. Fidelium demum mentes per hæc visibilia religionis ac pietatis signa ad Mysteriorum in hoc Sacrificio latentium contemplationem attolli, facile intelliget, qui secum reputet, hominem ita a natura esse comparatum, ut exterioribus rebus sæpe indigeat, quibus ad rerum divinarum cognitionem et amorem erigatur.

410. Quare Deus ipse, qui in Veteri Testamento voluit novæ

(1) Cfr. auctores sæpe laudati Renaudotius, Martenius, Assemanus, Le Brun etc.

(2) Cfr. Apud Rob. Sala in not. ad lib. 1, Card Bona, cap. 6, § 1, qui plures Protestantes adducit.

(3) Cfr. Quæ scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 171 et seqq.

legis Mysteria adumbrare, non solis locutionibus ea tradidit; sed, quia sensibilia animum magis movent dum oculis subjiciuntur, (siquidem *segnius irritant animum demissa per aures, quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus*), ceremonias instituit, quæ haberent umbram futurorum, ut Hebræi Christum ejusque Mysteria facilius intelligerent. Cum igitur quæcumque in hujus Sacrificii celebratione fiunt, vel Christi passionem in mentem revocent, vel ejus corporis mystici dispositionem allegorice denotent, vel devotionem ac reverentiam, qua hoc Sacramento utendum est, tropologice significent, ut ait S. Thomas (1), et liturgici scriptores claro in lumine collocarunt, quis non videat, ceremonias, quibus ad invisibilia cognoscenda et amanda veluti manu ducimur, insectari idem esse ac velle omnem pietatem ac religionem e medio tollere? Sive igitur ceremoniarum, quibus in Sacrificio eucharistico offerendo Ecclesia catholica utitur, originem et antiquitatem spectemus, sive naturam et finem, constat nihil in iis esse, quod pium sanctumque non sit.

411. Ex his porro sic generatim adversus Novatores constitutis inferimus, jure ac merito in Constitutione *Auctorem fidei*, tanquam *temerarias, perantiquo ac vigenti probatoque Ecclesiæ mori injuriosas*, sequentes propositiones pseudosynodi Pistoriensis fuisse damnatas : nempe XXXI, *Propositio synodi enuncians, conveniens esse pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere*, et XXXII, *Item præscriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecæ floresve apponantur.*

412. Quamvis enim prout, diversa temporum adjuncta postulabant, primis Ecclesiæ seculis in singulis templis nonnisi unum passim erigeretur altare, non desunt tamen antiqua monumenta, quæ non eamdem ubique disciplinam viguisse ostendant. Imo vel a priscis Ecclesiæ temporibus plura in uno eodemque templo erecta fuisse altaria Arringhius (2) et Boldettus (3) ex eo certissime

(1) Cfr. Part. III, q. 83, art. 3 et 5.

(2) *Roma subterranea*, lib. I, cap. 31.

(3) *Observat. ad cœmeteria Urbis*, lib. I, cap. 9 et seqq.

colligunt, quod plura in una eademque Ecclesia humata fuerint sanctorum Martyrum corpora; quoties vero martyris alicujus corpus humabatur, toties super illud erigeretur altare (1). Constat præterea, in basilica vaticana olim plura jam altaria collocata fuisse (2), uti et in basilica S. Pauli via Ostiensi (3). In celebri ac vetustissimo templo S. Sepulcri Hierosolymis a Constantino extructo tria excitata sunt altaria (4); plurium altarium meminit S. Ambrosius, dum refert, *milites irruisse in altaria* (5); item S. Paulinus Nolanus (6); S. Petrus Chrysologus obtulit diadema aureum Ecclesiæ S. Cassiani Forocorneliensis et collocavit super *altare majus* (7); Gregorius M. scribens ad Palladium Sanctoniensem Episcopum: *Veniens*, inquit, *lator præsentium, insinuavit nobis, fraternitatem vestram Ecclesiam... construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse* (8). Et hæc quoad Latinos. Quoad Græcos vero, tametsi ut plurimum nonnisi unicum altare in Ecclesia habeant, plura tamen, inquit Card. Bona, ipsi Ecclesiæ proxima muroque disjuncta construunt sacella sive oratoria, quæ *parecclesiæ* ab aliis vocantur, quasi ecclesiarum appendices, in

(1) Cfr. Baronius ad annum 57, n. 105.

(2) Cfr. Ciampinus, *De sacris ædific.* cap. 4, sect. 4, pag. 51.

(3) Mabillonius, *Comment. in Ordinem Rom.* n. 4, pag. 46.

(4) Cfr. idem auct. in *Actis SS. Benedictin.* secul. III, part. I, pag. 504. Anastasius Bibliothecarius in vita S. Silvestri inter cetera dona, quæ basilicæ Constantinianæ obtulit imperator Constantinus, recenset *altaria septem ex argento batutili pensantia singula libras ducentas*. Cfr. in edit. Franc. Blanchinii, Romæ 1718, tom. I, pag. 38. Verum nescio, an ex hoc possit aliquid erui pro altarium multitudine in eadem Ecclesia; siquidem, ut observat Bencini apud eumdem Blanchinium, tom. II, pag. 310, altaria olim dicebantur mensæ ministeriales deputatæ ad sacra vasa et ad ministrorum officia, quæ Episcopo celebranti ad altare usui erant. Hinc mensarum frequens mentio in Ordine et Diurno romano, quo denotabantur loca ad recipienda vasa sacra, quorum erat varius et multiplex usus.

(5) *Epist.* XX, n. 26, edit. Maur.

(6) *In Natal.* XI *S. Felicis*, v. 398, edit. Murator. Veronæ 1736, in quem locum cfr. editoris adnotatio.

(7) Ut in ejusdem lectionibus secundi nocturni legitur.

(8) Lib. VI, indict. XIV, ep. XLIX, edit. Maur. Plura alia documenta cfr. apud Rob. Sala in annot. ad lib. I *Rer. liturg.* Card. Bona, cap. 14, § 3 et 4. Cfr. præterea Paulowich in op. *Sacrorum Altarium multiplicitas et cultus a Novatorum technis et impetu vindicatus*. Anconæ 1791.

quibus, ut refert Goarius, pro festis diebus liturgias privatim agunt (1).

413. Sic etiam inter altarium ornamenta olim pariter recensebantur capsæ et reliquiæ Sanctorum super ipsum altare expositæ, uti et nunc fit, in loco paululum a mensa submoto. Id enim aperte colligitur ex Gregorio Turonensi, qui refert, se respondisse : *Requiescant beatæ reliquiæ super altarium, donec mane procedamus ad occursum earum* (2). Leo IV, qui obiit anno 847, decrevit : *Super altare nihil ponatur, nisi capsæ et reliquiæ, aut forte quatuor Evangelia et buxida cum Corpore Domini* (3). Eadem verba habet Ratherius Veronensis (4).

414. Flores naturales a vetustioribus seculis super altare posuerunt Christiani, qui ad altaris ornatum corollas e floribus affabre innectebant; uti testantur S. Augustinus (5), et Venantius Fortunatus (6) aliique non pauci (7). Hinc forte cum, defervescente antiqua fidelium pietate, aut etiam quod semper præsto non essent flores naturales, altaria sæpe floribus carerent, illorum loco flores fabrefacti substituti sunt. Consuetudinem porro flores collocandi super altaria induxerunt fideles, eo quod florum plura symbola biblica habeantur, tum ad Christum ac Beatum Virginem, tum ad Christianorum bona opera significanda idonea.

415. Ex his satis constat, pseudosynodum, non antiquitatis amore, sed novitatis potius libidine eo fuisse adductam, ut usus longissimo seculorum cursu in universa Ecclesia probatos carperet.

(1) *Rer. liturg.* lib. I, cap. 14, § 3. Cfr. etiam Goarius in notis ad *Euchol.* pag. 16.

(2) *Hist. Franc.* lib. IX, cap. 6.

(3) Apud Mabillon. loc. cit. Si tamen Leonis est homilia, quæ ipsi tribuitur.

(4) In *Synodica*, n. 6; cfr. ejus opp. editio Balleriniorum, vol. unico in fol. Veronæ 1765, pag. 414, ubi cfr. editorum adnott. Floruit porro Ratherius sec. Ecclesiæ X.

(5) *De civit Dei*, lib. XXII, cap. 8.

(6) Lib. VIII, *Carm.* IX, *ad Radegundem*, quod carmen *De floribus super altare* inscribitur.

(7) Uti S. Hieron. in *Epitaphio Nepotiani*; S. Paulinus Nolan. *Natali* III *S. Felicis*; Gregorius Turonens. *De gloria Confessorum*, cap. 50. Quorum testimonia affert Card. Bona, *Rer. liturg.* lib. I, cap. 25, § 13, ubi etiam cfr. annotatt. Rob. Sala. Cfr. etiam Pellicia. op. cit. lib. II, cap. 6.

Jansenistarum enim placitis obsequi maluit, quam Christi Ecclesiæ obtemperare, in cujus est potestate, quæ ad divinum cultum spectant, pro loco ac temporum adjunctis decernere.

DIFFICULTATES.

416. Obj. prima. 1° Christus in Eucharistiæ institutione nullis usus est ceremoniis; 2° neque Apostoli iis usi sunt, ut ex I Cor. XI satis patefit, ubi nullæ ejusmodi ceremoniæ recensentur; 3° frustra propterea Catholici in ipsis Missæ *nervos* collocant, ipsamque Sacrificii substantiam. Ergo.

417. Resp. Ad 1m, *Dist.* Ita tamen ut facultatem dederit Ecclesiæ eas instituendi, *conc.;* secus, *neg.* Nam, ut alias ostendimus, eo ipso quod Apostolos eorumque successores constituerit pastores Ecclesiæ suæ, facultatem eis tribuit, ut, quæ ad Ecclesiæ utilitatem conducibilia essent, possent instituere, ut patet ex Apostolo, I Cor. XI, 34 (1).

418. Ad 2m, *Neg.* Ut constat ex dictis de liturgiarum origine. Neque officit, quod Apostolus eas ceremonias minime recensuerit; ejus enim scopus non fuit describere ritus celebrationis eucharisticæ, sed solum ea tradere, quæ a Christo acceperat, ut ibidem ipse profitetur.

419. Ad 3m, *Neg.* Hæ siquidem totidem calumniæ sunt. Nullus unquam Catholicus censuit aut docuit, Sacrificii essentiam in ceremoniarum apparatu positam esse, aut Missæ vim in ceremoniis consistere (2).

420. Obj. secunda. Saltem plura altaria in uno eodemque templo dedecent: 1° cum altare sit symbolum Christi, qui profecto unus est. 2° Hinc S. Ignatius M., S. Cyprianus, S. Optatus aliique passim unum altare memorant in locis sacris erectum. 3° Non super altare, sed sub hoc altari, uti insinuatur in Apocalypsi, Sanctorum corpora requiescere debent, prout reipsa veneranda antiquitas Sanctorum reliquias recondere consuevit; 4° ab

(1) Cfr. *De Sacram. in genere*, loc. cit.

(2) Reliquæ antiquiorum Protestantium difficultates cfr. apud Bellarm. *De Euchar.* lib. VI, cap. 13 et seq.

eoque præter crucifixi imaginem et candelabra cetera ornamenta exulare debent, ac flores in primis, quorum usus a paganorum superstitione repetendus est, nec parum officit simplicitati, quæ in Christianorum Sacris elucere debet. Ergo.

421. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Ita tamen, ut hoc symbolum non destruatur per multiplicationem altarium in eodem templo, quemadmodum non tollitur hoc symbolum per erectionem plurium templorum in eadem urbe, *conc.;* ita ut amplius consistere non possit, *neg.* Ejusmodi enim analogiæ nimis urgeri non debent, nisi velimus in absurda incidere. Nam etiam templum est Christi symbolum; nemo tamen contendit, non posse in una eademque urbe plura templa exædificari eo scilicet prætextu, ut talis analogia conservetur. Itaque symbolum Christi permanet in unoquoque altari seorsim sumpto (1).

422. Ad 2m, *Dist.* Constat ex his Patribus, alicubi et ad tempus unicum tantum altare erigi consuevisse, *trans.;* ubique et semper, *neg.* Varia enim etiam in hac parte olim viguit disciplina; in nonnullis provinciis unum in singulis ecclesiis altare collocabatur, in aliis plura erigebantur. Crescente fidelium multitudine, ut omnibus satisfieret, plura ubique locorum in eodem templo altaria posita sunt (2).

423. Ad 3m, Esto, quod olim passim Sanctorum reliquiæ conderentur sub altari; non tamen desunt, uti ostendimus, documenta, ex quibus constat, etiam interdum repositas fuisse Sanctorum reliquias super altare. Ea certe res disciplinaris est, ut sive subter sive super altare Sanctorum reliquiæ collocentur; omnes propterea acquiescere debent disciplinæ, quæ jam a tot seculis in Ecclesia obtinet et ab Ecclesia probatur. Ceterum, Christum velle, ut Sanctorum reliquiæ, olim immortalitate donandæ, pe-

(1) Cfr. Gerdilius, *Esame de' motivi dell'opposizione fatta da Mons. Vescovo di Nola alla pubblicazione della Bolla Auctorem fidei.* art. XVII, § 1, tom. XIV, pag. 213 et seqq. opp. edit. Rom.

(2) Ibid. pag. 324, ubi inter cetera observat cum Thomassinio, in op. *Vetus et nova Eccles. disciplina*, part. 1, lib. 2, cap. 21, n. 2 : *Non fuisse* (primis Ecclesiæ temporibus) *ullas ruri Ecclesias, ac ne in urbibus quidem præter cathedralem;* quod ostendit ex SS. Ignatio, Justino, etc.

culiari honore fruantur, constat ex ipso Apocalypseos libro ab adversariis objecto, ubi legitur : *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus* (Cap. III, 21). Quid magis consonum, quam ut juxta effigiem Christi Domini e cruce pendentis membra dilaniata eorum resideant, qui e cruce virtutem patiendi traxerunt?

424. Ad 4^{m}, *Neg.* Quid enim magis minusve conferat ad cultus divini simplicitatem aut decorem, ab Ecclesia judicandum est, non autem a privatis hominibus eisque factiosis. Porro in *Ceremoniali Episcoporum* legitur, cap. XII, *De ornatis*, *Sed ipsum ciborium floribus frondibusque ornari poterit.* Hunc autem usum consentaneum esse antiquitati, ostendimus (1).

425. Quoniam homines, quos impugnamus, se totos S. Augustino addictos profitentur, coronidis gratia, unum aut alterum ex S. Doctore testimonium subjicimus, ut innotescat, quam ipsi suis novitatibus abscedant a sensibus S. Præsulis Hipponensis. Distinguens igitur ipse, *Epist. ad Januarium*, ea, *quæ toto terrarum orbe servantur*, ab iis, *quæ per loca terrarum regionesque variantur*, de prioribus ita pronunciat : *Si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia... quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est.* De posterioribus vero, adducto S. Ambrosii effato : *Cum Romam venio, jejuno sabbato; cum hic sum, non jejuno*, ita prosequitur : *Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam cœlesti oraculo acceperim. Sensi enim sæpe dolens et gemens multas infirmorum perturbationes fieri per quorumdam fratrum contentiosam obstinationem... qui tam litigiosas excitant quæstiones, ut, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment.* Demum concludit : *Nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam forte devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum, inter quos vivitur, societatem servandum est... Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate,*

(1) Ibid. § II, pag 237.

novitate perturbat. Quapropter, quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est (1).

(1) *Epist.* LIV. Quoniam doctrina synodi Pistoriensis placuit conventui *Ems* vulgo nuncupato, adversus novitates, quas hucusque impugnavimus, subnectimus verba gravissima Card. Gerdillii, qui loc. cit. p. 233. scribit : *Nulla per certo vi ha neque contra fidem, neque contra mores nella moltiplicità degli altari in una stessa Chiesa ; ma è gran male il tentare di mettere in discredito, e voler far apprendere, come men conformi alla santità della disciplina usi, ed istituti da tanti secoli sussistenti nella Chiesa sotto l'ispezione di più e più generali e particolari Concilii; sotto gli occhi di tanti e tanti venerandi vescovi in ogni parte della cristianità, nè solo senza reclamazione, ma anzi con positivo assenso, e cooperazione de' più distinti per dottrina, zelo, e pietà. Gran male l'insinuare in tal guisa nell'animo de' fedeli una scandalosa diffidenza, e disprezzo delle religiose instituzioni de' Maggiori, suscitare fazioni, ove prima regnava pace e concordia.* Hujus loci traductio reperitur ad calcem voluminis.

TRACTATUS

DE PŒNITENTIA.

1. Præclare admodum ac verissime Tridentina Synodus, sess. XIV, cap. I : *Si ea*, inquit, *in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in Baptismo*, *ipsius beneficio et gratia susceptam, constanter tuerentur, non fuisset opus aliud ab ipso Baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum*, *illis etiam vitæ remedium contulit*, *qui sese postea in peccati servitutem et dæmonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicaretur.* De hoc tam necessario fragilitati nostræ Sacramento acturi, nonnulla circa Pœnitentiæ ipsius notionem præmittere peropportunum ducimus, ut ad ea, quæ deinceps tractanda sunt, faciliorem nobis muniamus viam.

2. Pœnitentia duplici spectari ratione potest, vel prout est virtus, vel prout est Sacramentum. Quatenus est virtus, ea quovis tempore necessaria fuit ad hominem Deo reconciliandum. Definiri autem solet: *Virtus supernaturalis*, *qua homo movetur ad detestationem sui peccati, ad firmum melioris vitæ propositum ac ad sui vindictam in compensationem injuriæ Deo per peccatum illatæ.* Quæ definitio, Scripturarum auctoritate innixa, excludit Lutheri doctrinam, qui in sola *novitate vitæ* vel *resipiscentia* ac consilii mutatione Pœnitentiam plene contineri affirmabat, nullo præteritæ vitæ odio, nullo animi dolore concepto (1). Qua in re

(1) Cfr. Bellarm. *De Pœnit.* lib. I, cap. 7, ubi arguit stultitiam doctorum illorum, qui, potius grammaticos quam Theologos agentes, vocum significationes ex etymologia maluerunt ducere quam ex communi Scripturæ et probatissimorum auctorum usu. Nam Laurentius Valla, Erasmus, Lutherus, Beza vocem *μετάνοιαν* constanter *resipiscentiam* latine vertunt, et auctorem vulgatæ reprehendunt, quod verbum *μετάνοιαν* reddiderit *pœnitentiam agere*.

vel ab ipsis ethnicis erroris arguitur, ex quorum constanti sententia in anteactæ vitæ criminum detestatione Pœnitentia consistit (1). Quatenus vero est Sacramentum, Pœnitentia passim definitur : *Sacramentum a Christo Domino institutum, quo per juridicam Sacerdotis absolutionem homini contrito et confesso remittuntur peccata post Baptismum commissa.* Quæ definitio quemadmodum summam continet totius catholicæ doctrinæ circa hoc Sacramentum, ita etiam tractatus hujus nostri summam complectitur. De veritate siquidem Sacramenti agere in primis nobis propositum est; tum de ejus partibus, contritione videlicet, confessione et satisfactione; de materia denique, forma ac ministro.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI POENITENTIÆ.

3. Novatores seculi XVI omnium primi veritatem hujus Sacramenti adorti sunt. Nam neque Montanistæ aut Novatiani, neque Waldenses aut Wicleffitæ, uti ostendit Bossuetus (2), illud rejecerunt. Lutherus principio incertus animi pendens, modo retinuit, modo expunxit, Pœnitentiam e Sacramentorum albo (3). Quæ inconstantia in auctoribus Lutheranis plerisque omnibus reperitur (4). Calvinus cum suis *Reformatis* Sacramentum hoc

In notione vero *resipiscentiæ* Lutherus constituit fundamentum suæ doctrinæ circa Pœnitentiam.

(1) Noti sunt versus Ovidii, lib. I, *De Ponto*, Ep. I, v. 59 :

Pœnitet, o! si quid miserorum creditur ulli,
Pœnitet, et facto torqueor ipse meo.

Item Ausonii *Epigram.* XI, ubi sic Pœnitentiam loquentem inducit :

Sum Dea, quæ facti non factique exigo pœnas.
Nempe, ut pœniteat, sic Metanoea vocor.

(2) *Hist. des Variations*, lib. XI, n. 104 et n. 165.

(3) Cfr. Baron de Starck, *Entretiens philosophiques*, page 15, Paris 1818; et *Catechism. christianus Doctoris Martini Lutheri*, pag. 323, editus a Doctore Christophoro Besold, Augustæ Vindel. 1828, qui plura referunt ex Lutheri operibus collecta testimonia, quibus ille adstruit veritatem Sacramenti Pœnitentiæ divinitus instituti et omnimode *necessarii* ad salutem.

(4) Cfr. Moëhler, *Symbolique*, tom. I, pag. 314 et seq. edit. cit.

penitus sustulit. Omnes tamen Protestantes et Reformati in eo conveniunt, quod Pœnitentia non aliud sit quam recordatio Baptismi nec ab ipso distinguatur. Cum enim in ipsorum principiis gratia non conferatur per Sacramenta, nec deleantur peccata, sed solum non imputentur vi fidei, quam Sacramenta excitant, inde fit ut peccatum originale cum suis *formis particularibus* jugiter perseveret in homine post Baptismum. Hinc, cum peccatum istud primordiale non imputetur ad pœnam ob fidem, quam semel excitavit Baptisma, sequitur quoque ex istorum hypothesi, ejusdem peccati *primordialis manifestationes* seu *formas particulares* scilicet peccata actualia non imputari pariter ad pœnam ejusdem fidei virtute, qua peccatum originale non imputatur. Satis propterea homini est in memoriam revocare Baptismum, ut non imputatio seu absolutio generalis illa Baptismi producat suos effectus, cum se se extenderit ad peccata omnia tum præterita tum futura. Itaque ea est Protestantium sententia, ut effectus Pœnitentiæ omnes a Baptismo producantur, nec Pœnitentiæ ullus sit reliquus inter Sacramenta locus (1). Cum vero ex doctrinæ Ecclesiæ catholicæ Sacramenta vere producant gratiam, vere Baptismus deleat peccatum, et gratia ista per novum peccatum amitti possit, sequitur, alia tabula post naufragium opus esse, ut homo post Baptismum lapsus possit se in portum salutis recipere. Quare fides Ecclesiæ est, Pœnitentia Sacramentum esse a Baptismo distinctum. Ut hanc Ecclesiæ doctrinam vindicemus, duo debemus efficere, primo adstruere veritatem Sacramenti Pœnitentiæ, deinde ostendere hoc Sacramentum a Sacramento Baptismi plane discriminari. Quæ ut assequamur, sit

PROPOSITIO I.

Pœnitentia est vere et proprie novæ legis Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post Baptismum commissa.

4. Est de fide hæc propositio; etenim Concilium Trid., sess. XIV,

(1) Cfr. Moëhler, loc. cit.

hunc canonem I edidit : *Si quis dixerit, in catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse vere et proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum, anathema sit.* Hoc vero Sacramentum tum præcipue Christus, instituit ut docet eadem Synodus, cap. I, cit. sess. *cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens* : ACCIPITE SPIRITUM SANCTUM : QUORUM REMISERITIS PECCATA, REMITTUNTUR EIS, ET QUORUM RETINUERITIS, RETENTA SUNT. *Quo tam insigni facto, et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos*, *Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit.*

5. Et sane in adductis Christi verbis tria illa inveniuntur, quæ, omnibus fatentibus, ad vere et proprie dictum Sacramentum constituendum requiruntur et sufficiunt, divina nempe institutio, gratiæ collatio et ritus externus. Ac 1° quidem divina institutio continetur illis Christi verbis, Joan. XX, 21-23 : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos... Accipite Spiritum Sanctum*; *quorum*, etc., 2° gratiæ collatio, quia nunquam peccata dimittuntur absque gratiæ collatione ; 3° demum ritus externus sive sensibilis in ipsa actione, qua peccata remittuntur, seu in exercitio hujus potestatis, quam Christus Ecclesiæ contulit. Apposite autem Tridentini Patres dixerunt, tunc *præcipue* Sacramentum hoc fuisse a Christo institutum, cum dixit : *Quorum*, etc. Jam enim Christus pollicitus fuerat, seu ut alii loquuntur, quasi inchoate Sacramentum hoc instituerat juxta communem Patrum ac Theologorum consensum, cum, Matth. XVI, 19, dixit Petro : *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis;* et cum, ibid. XVIII, 18, sic Apostolos omnes allocutus est : *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo ; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.*

6. Ad Patres vero quod spectat, facile concors illorum sententia colligitur 1° ex iis, quæ ipsi disputarunt adversus Montanistas et Novatianos, otendentes, Christum nulla adhibita cir-

cumscriptione plenam Ecclesiæ suæ potestatem contulisse dimittendi peccata, innixi illis verbis : *Quorum remiseritis*, etc. et : *Quæcumque*, etc. 2° ex apertis eorumdem testimoniis. Innumera prope sunt, quæ afferri possent ; nos brevitati consulentes unum aut alterum eligemus. S. Cyprianus : *Confiteantur*, inquit, *singuli delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio et remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est* (1). S. Ambrosius sic Novatianos perstringit : *Cum ipse in Evangelio suo dixerit Dominus Jesus : Accipite Spiritum Sanctum*, etc., *quis est ergo qui magis honorat*, *utrum qui mandatis obtemperat*, *an qui resistit? Ecclesia in utroque servat obedientiam, ut peccatum et alliget et relaxet* (2). Conferens vero Pœnitentiæ Sacramentum cum Sacramento Baptismi, ita prosequitur : *Quid interest, utrum per Pœnitentiam an per lavacrum hoc jus sibi datum Sacerdotes vindicent? Unum in utroque mysterium est* (3). Demum S. Joan. Chrysostomus in lib. *De Sacerdotio*, ubi eloquentissime, ut solet, efferens hujus ordinis dignitatem, hæc ad rem nostram habet : *Qui terram incolunt atque in ea versantur, his commissum est, ut ea quæ in cœlis sunt dispensent; iis datum est, ut potestatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis neque Archangelis datam esse voluit ; neque enim illis dictum est : Quæcumque alligaveritis in terra, erunt alligata et in cœlo, et quæcumque solveritis in terra, erunt soluta et in cœlo. Habent quidem terrestres principes vinculi potestatem, verum in corpus solum ; id autem, quod dico Sacerdotum vinculum*, *ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos usque pervadit* (4). Et hæc pauca

(1) Lib. *De lapsis*, edit. Maur. p. 191, Cfr. præfat. edit. § 8.

(2) *De Pœnitent.* lib. I, cap. 2, n. 6 et 7.

(3) Ibid. cap. 7, n. 36.

(4) Οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διατριβὴν, τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετράπησαν, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, ἣν οὔτε ἀγγέλοις οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ Θεός· οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηται· ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· ἔχουσι μὲν γὰρ καὶ οἱ κρατοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὴν τοῦ δεσμεῖν ἐξουσίαν, ἀλλὰ σωμάτων μόνον· οὗτος δὲ ὁ δεσμὸς αὐτῆς ἅπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τοῖς οὐρανοῖς. *De Sacerdotio*, lib. III, edit. Maur. tom. I, p. 383.

sufficiant ex multis, quæ afferri possent (1). 3° Idem consensus colligitur ex omnibus testimoniis, quibus Patres inculcant Confessionis necessitatem et praxim, quæ paulo infra adducemus.

7. Ad hæc accedit argumentum præscriptionis circa septenarium Sacramentorum numerum, de quo suo loco egimus (2); jam vero Pœnitentia in hoc numero semper recensita est. Accedit etiam perpetua Ecclesiæ praxis in administratione hujus Sacramenti, de qua omnes rituales libri sive occidentalium sive orientalium Ecclesiarum loquuntur, quod ex dicendis luculentius fiet.

DIFFICULTATES.

8. Obj. prima. Christus neque Joan. XX, 23, neque Matth. XVIII, 18, ullum Sacramentum instituit, sed potius missionem contulit; etenim in priori testimonio mandatum dedit Apostolis prædicandi Evangelium, ac propterea denunciandi credentibus pœnitentiam ac peccatorum remissionem, non credentibus vero æternas pœnas comminandi. 2° Sane, priusquam Christus pronunciasset laudata verba : *Quorum*, etc. immediate jam dixerat : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos;* quæ profecto missionem tantum significant illi similem, quam ipse a Patre habuit et reipsa exercuit. 3° Hoc idem loca parallela confirmant; quod enim Joannes, XX, 23, retulit a Christo dictum Apostolis, aliis verbis refert S. Lucas, XXIV, 47, qui sic Christum loquentem inducit : *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes.* 4° Hinc S. Augustinus, lib. III, *De consensu Evangelistarum*, utrumque textum Joannis et Lucæ simul conjungens, adnotat, ea a S. Luca fuisse adjecta, quæ Joannes prætermisit (3). 5° S. autem Cyrillus Alex. Christi verba, Joan. XX, exponit de peccatorum remissione, quæ datur per Baptisma (4). 6° Multo vero minus de Pœnitentia intelligi possunt

(1) Cfr. Bellarm. *De Pœnit.* lib. I, cap. 10.

(2) Tract. *De Sacram. in gen.* n. 13 et seqq.

(3) Cap. 25, n. 74.

(4) *In Joan.* lib. XII, cap. 1, tom. 4, pag. 1101, opp. edit. Paris. 1638.

quæ leguntur Matth. XVIII; quandoquidem de privatarum injuriarum mutua condonatione exponenda ea esse, suadet evidenter orationis series, 7° et auctoritas SS. Patrum, inter quos S. Augustinus, qui, *Serm. LXXII*, sic ea præclare exponit : *Cœpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum? ligas illum in terra... Cum autem correxeris et concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra, solutus erit et in cœlo* (1). Eadem ferme scribit Theophylactus, et S. Hieronymus, qui, in cap. XIV Isaiæ docet, Apostolos solvisse peccatorum funes et vincula, juxta id quod dictum est illis : *Quæcumque solveritis*, etc. *sermone Dei, et testimoniis Scripturarum et exhortatione virtutum* (2). Ergo.

9. Resp. *Neg. ant.* Contrarium enim docuit Tridentina Synodus quoad utrumque textum, sess. XIV, cap. VI; quæ præterea can. III adjecit : *Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris : Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in Sacramento Pœnitentiæ, sicut Ecclesia catholica ab initio semper intellexit, detorserit autem, contra institutionem hujus Sacramenti, ad auctoritatem prædicandi Evangelium, anathema sit.*

10. Ad 1m prob. *Neg.* Etenim munus seu mandatum prædicandi Evangelium, quod Christus Apostolis omnibus imposuit Matth. XXVIII et Luc. XXIV permisceri non debet cum altero munere remittendi peccata, quod Christus pariter iisdem contulit Joan. XX; unum enim ab altero Evangelistæ accurate secernunt. Matthæus enim et Lucas referunt, Christum missionem priorem contulisse *undecim* discipulis; Sanctus vero Joannes refert alteram contulisse Christum discipulis, absente Thoma, scribens : *Thomas autem unus ex duodecim... non erat cum eis, quando venit Jesus* (3). Non ergo idem, sed diversum plane munus

(1) In edit. Maur. *Serm.* LXXXII, cap. 4, n. 7.

(2) *In Isai.* lib. VI, cap. 14, edit. Vallars. pag. 225.

(3) Kuinoel ita hoc testimonium exponit, ut intelligendum sit de improbis e cœtu Christianorum ejiciendis pœnisque iisdem minitandis, ubi vero, annunciata peccatorum venia, resipuerint, in fidelium cœtum iterum recipiendis. Quæ interpretatio probatur Lessio, Michaelis, Moro, Langio. Alii significari

obeundum Apostolis commisit Christus ab eo, quod iisdem demandavit, cum illos ad prædicandum Evangelium et ad denunciandam gentibus pœnitentiam misit.

11. Ad 2m, *Dist.* Id est, delegavit Christus Apostolis eamdem potestatem, quam ipse a Patre acceperat ad remittenda peccata, *conc.;* ad solam Evangelii prædicationem, *neg.* Ut enim legitur Matth. IX, 6, Christus hanc peculiarem potestatem sibi vindicavit, dicens : *Ut sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, etc.* Eam præterea exercuit Luc. VII, 42, et alibi passim; hanc igitur potestatem communicavit Jesus discipulis, Joan. XX.

12. Ad 3m, *Neg.* Ut patet ex dictis in resp. ad 1m.

13. Ad 4m, *Dist.* Docens, quomodo possint verba, quæ apud Lucam leguntur, digeri seu disponi cum iis, quæ leguntur apud Joannem, *conc.;* docens de una eademque potestate esse intelligenda, quæ occurrunt in istis Evangelistarum locis, *neg.* Imo S. Doctor duplicem distinguit Christi apparitionem in adductis testimoniis, ut ex orationis serie aperte constat (1).

per ea verba intelligunt liberationem a pœnis criminum, scilicet morbis, adeo ut *remittere peccata* perinde sit ac removere consequens peccati sive a morbis liberare, *retinere* autem *peccata* morbos immittere vel sanitatem non restituere. Alii, inter quos Kuinoel ipse, contendunt, hunc eorumdem verborum sensum esse : omnes Dei favorem, beneficia, delictorum veniam consequentur, quibus peccatorum veniam annuntiaveritis, quosque in cœtum Christianorum receperitis, ea tamen lege, ut meam doctrinam profiteantur, factisque ac moribus exprimant; contra vero omnes, quos non receperitis, quos indignos declaraveritis qui recipiantur, contumaces, facinorosi, quibus adeo contumaciæ et flagitiorum pœnas annuntiaveritis, non perfruentur Dei favore, carebunt beneficiis, quibus christiani homines cumulantur, pœnas luent. Constat scilicet, Protestantes, traditione rejecta, nullo unquam in loco certos posse consistere.

(1) Sic enim loquitur S. Doctor : *His item verbis possunt adjungi, quæ Lucas tacet, dicit autem Joannes... His rursus adjungamus, quæ Joannes prætermisit, Lucas commemorat.* Nempe texuit catenam, ut vulgo dicitur, narrationis Evangelistarum connectendo textus inter se. Sub finem hujus numeri aperte adnotat, diversam esse apparitionem, quæ contigit absente Thoma, et in qua Christus verba protulit, de quibus disserimus, ab illa in qua fuerunt omnes Apostoli, et ea Christus dixit, quæ apud S. Lucam leguntur.

14. Ad 5m, *Dist.* Etiam, *conc.;* solum, *neg.* Nam et per Baptisma et per Pœnitentiam peccata remitti docet S. Cyrillus. En ejus verba : *Remittunt porro peccata vel retinent spiritu afflati homines duobus, ut arbitror, modis; vel enim dignos ad Baptismum vocant... vel prohibent et a gratia divina arcent eos, qui nondum digni sunt, vel alio quidem modo peccata remittunt ac retinent, nempe cum filios Ecclesiæ peccantes accipiunt vel pœnitentibus ignoscunt* (1).

15. Ad 6m, *Neg.* Christus enim Dominus distinguit inter delatorem, qui injuriam passus est a fratre suo, testes, atque Ecclesiam, et soli Ecclesiæ tribuit judiciariam potestatem, dicens : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Quorum verborum hic sensus est : Si Ecclesiæ liganti non obtemperaverit, sit tibi, contra quem peccavit, quique eum detulisti, tanquam ethnicus et publicanus. Alius est ergo, qui injuriam accipit, alius qui ligat et solvit (2); hinc protinus addidit Christus : *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis,* etc.

16. Ad 7m, *Dist.* Nonnulli Patres per accommodationem seu extensionem quamdam exposuerunt Christi verba de injuriarum condonatione, *conc.;* sensu proprio aut ad ejus exclusionem, *neg.* Scilicet unus aut alter Ecclesiæ Pater, quod juxta proprium verborum sensum dictum a Christo est solis Apostolis eorumque successoribus, per quamdam extensionem omnibus fidelibus accommodarunt (3). Interdum etiam, ut alias usuvenit, nonnulli Patres, supposito obvio et litterali sensu, qui est de judiciaria potestate, ut vidimus, Apostolis collata, aliam adjiciunt exposi-

(1) Ἀφιᾶσι γε μὴν ἁμαρτίας, ἤ τοι κατέχουσιν οἱ πνευματοφόροι, κατὰ δύο τρόπους, κατά γε διάνοιαν ἐμήν· ἢ γὰρ καλοῦσιν ἐπὶ τὸ βαπτίσμα.... ἢ διακωλύουσι τίνας, καὶ τῆς θείας χάριτος ἐξείργουσιν ἔτι οὔπω τέως γεγονότας ἀξίους· ἢ καὶ καθ᾽ ἕτερον τρόπον ἀφιᾶσί τε καὶ κρατοῦσιν ἁμαρτίας, ἐπιτιμῶντες μὲν ἁμαρτάνουσι τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις μετανοοῦσι δὲ συγγινώσκοντες. p. 1101.

(2) Cfr. Maldonatus *In Matth.* XVIII, 18, et XVI, 19; necnon Estius, *In* IV *Sent.* dist. 14, § 6, et dist. 18, § 3.

(3) Eadem ratione se gesserunt circa alia, ex. gr. quoad Sacerdotium, quod sensu extensivo et improprio tribuerunt etiam laicis, eo quod in casu necessitatis et ipsi baptizent; cum tamen hoc munus proprium sit solius Sacerdotii proprie dicti; et ita de pluribus aliis dicatur.

tionem sensu mystico, ut dicitur, ac minus proprio. Hac ratione disjiciuntur, quæ sive ab Augustino sive ab aliis Patribus proferunt adversarii. Sane S. Augustinus alibi affirmat, Christi verba : *Quæcumque alligaveritis*, etc. intelligi *de præpositis, per quos Ecclesia gubernatur* (1); quod et de ceteris pariter constat. Ex his calumnia quoque evanescit impacta in Tridentinam Synodum a Paulo Sarpio ejusque postillatore Courajerio, quod nimia scilicet facilitate appellaverit ad universalem Patrum consensum absque prævia eorumdem Patrum discussione (2).

17. Obj. secunda. 1° Nullum in Vet. Test. institutum fuit Sacramentum ad eluenda peccata, quæ, fatente ipsa Tridentina Synodo, sess. XIV, cap. I, sola delebantur Pœnitentiæ virtute; quorsum igitur institutum censendum erit in Nov. Test., nisi ut pejor fieret nostra conditio? 2° Sane : *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Nullus proinde homo hanc sibi arrogare potest judiciariam potestatem, secus ac Catholici docent, a Sacerdotibus fieri per Sacramentum Pœnitentiæ. 3° Quare in Scripturis nunquam peccatoris justificatio adscribitur Sacramento Pœnitentiæ, sed impiorum conversioni; ut Zachæi, mulieris pœnitentis, Petri exempla declarant, imo et parabola Filii ad Patrem consumpta hæreditate revertentis, in qua Christus perfectæ resipiscentiæ exemplar exhibere voluit. 4° Addo, quod si Christus in adductis testimoniis Sacramentum instituisset, sequeretur, Sacramentum confici, nedum quando Sacerdos absolvit, verum etiam quando ligat seu peccata retinet; quod nemo dicet. Ergo.

(1) *De Civ. Dei*, lib. xx, cap. 9, num. 2. Eadem habet, *Serm.* ccxcv, alias cviii, n. 2, *Serm.* cclii, cap. 3, n. 8, et alibi passim. Id ipsum dicatur de Theophylacto, qui, in cap. xviii, 18 Matth. dum et ipse extendit verba Christi ad omnes fideles, eaque de injuriis condonandis interpretatur, distinguit potestatem Sacerdotum propriam absolvendi a peccatis. En ejus verba : *Οὐ γὰρ μόνον ὅσα λύουσιν οἱ ἱερεῖς εἰσι λελυμένα.* Id est : *Non enim solum, quæ solvunt Sacerdotes, sunt soluta.* In cap. 20 expresse docet Christum, Apostolis dedisse potestatem, *ut remittant peccata*, *ὥστε ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα.* Sic etiam S. Hieronymus, *Comm. ad Matth.* cap. xviii; Apostolis hanc datam potestatem affirmat.

(2) Cfr. Card. Pallav. *Histor. Conc. Trid.* lib. xii, cap. 12, n. 7.

18. Resp. ad 1m, *Neg.* Quamvis enim nullum institutum fuerit in Vet. Lege Sacramentum ad peccata delenda, perperam inde infertur, nullum pariter institutum esse in Lege Nova; alioquin ex eodem principio inferre possemus, neque Baptismum neque Eucharistiam esse Sacramenta a Christo instituta, eo quod neutrum fuerit in Vet. Test. Hæc enim pendent a positiva Dei voluntate, qui congrua media diversis temporibus aptare novit. Cum præterea agatur de facto, inquirendum nobis hoc unum superest, utrum Christus reipsa hoc Sacramentum instituerit nec ne. Cum de eo constiterit, congruentiæ rationes ex se concidunt. Non tamen sequitur, in pejori nos conditione quam Hebræos in Vet. Test. versari. Etenim præterquam quod actualis Pœnitentiæ Sacramenti susceptio suppleri potest contritione et voto in necessitatis casu, ut præclare observat Catechismus Rom., per hoc Sacramentum Christus sollicitudini et anxietati nostræ subvenire voluit, cum per illud non modicum solatium, conscientiæ pacem et tranquillitatem ex Sacerdotis absolutione consequamur : *Neque enim*, inquit, *aliter accipienda est vox Sacerdotis peccata nobis legitime condonantis quam Christi Domini, qui ait paralytico, Matth. IX*, 2 : *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua* (1).

19. Ad 2m, *Dist.* Potestate propria vel excellentiæ, *conc.*; potestate communicata et ministeriali, *neg.* Utique Deus solus potestate propria potest peccata dimittere uti et gratiam largiri; potest tamen utrumque præstare per hominum ministerium et per Sacramenta. Hinc Sacerdotes possunt peccata dimittere potestate a Deo accepta, subordinata ac ministeriali, ut vocant, non secus ac rex et præfectus (quæ comparatio Chrysostomi est) potest reos in carcerem detrudere et liberare (2).

20. Ad 3m, *Dist.* Antequam institueretur Sacramentum, *conc.*; post ejus institutionem, *neg.* Omnia propterea adducta exempla

(1) Part. II, cap. 5, n. 9. Alia emolumenta, quæ ex administratione hujus Sacramenti in homines proveniunt, imo in totam societatem, inferius recensebimus, cum sermonem instituemus de Confessione.

(2) *De Sacerdot.* lib. III, loc. cit.

extra rem proferuntur; ut quidpiam concluderent adversarii, ostendere deberent, posse homines, si necessitatis casum excipias, obtinere peccatorum remissionem absque actuali hujus Sacramenti perceptione, in casu autem necessitatis absque ejus voto, quod semper in vera conversione includitur.

21. Ad 4^m, *Neg. seq.* vel *Dist.* Si ligaret actu positivo et directe, *trans.*; si negative et indirecte, *neg.* Eatenus autem ligat Sacerdos, quatenus non absolvit; nulla proinde intercedit paritas inter ligandi et absolvendi actus. Sive tamen liget Sacerdos sive solvat, utrumque præstat vi judiciariæ potestatis sibi traditæ, quam alterutro modo exercet. Eadem difficultas in hypothesi adversariorum urgeri posset adversus Baptisma, cum scilicet Ecclesiæ præpositi ab eo arcent indignos. Addo, Sacerdotem etiam ligare opera satisfactoria injungendo.

PROPOSITIO III.

Pœnitentia est Sacramentum a Baptismi Sacramento distinctum.

22. Est de fide hæc propositio, a Tridentino, sess. XIV, can. II, definita his verbis : *Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.*

23. Quemadmodum vero Protestantes ex præpostero principio de justificatione et peccato originali cum suis necessariis manifestationibus intulerunt hoc corollarium, quo omnes effectus Pœnitentiæ tribuunt Sacramento Baptismi, ita Catholici ex contraria doctrina de justificatione ac peccato originali et peccatis actualibus voluntariis inferunt contrariam plane consecutionem. Hoc tamen intercedit essentiale discrimen inter agendi rationem, quam secuti sunt Protestantes, et aliam, cui Catholici insistunt, quod illi dogmata *a priori*, ut ita dicam, sibi fingant et propriæ theoriæ accommodent, vel ex illa deducant, hi autem constanti ac perpetua Ecclesiæ doctrina ac praxi dogmata statuant.

24. Ecclesia enim catholica distinctum in utroque Sacramento agnovit ministrum, distinctum subjectum, distinctam materiam, distinctam formam, distinctos effectus, distinctam institutionem, distinctas proprietates. Nam minister Baptismi, saltem in necessitatis casu, est quilibet homo, minister Pœnitentiæ solus Sacerdos; subjectum Baptismi est quilibet homo, subjectum Pœnitentiæ solus baptizatus; Baptismi materia est aqua, Pœnitentiæ ex communi sententia actus Pœnitentis; forma Baptismi exprimit ablutionem, Pœnitentiæ absolutionem; institutum fuit Sacramentum Baptismi Matth. XXVIII, Sacramentum Pœnitentiæ Joan. XX, ut paulo ante ostendimus; effectus Baptismi est delere una cum originali quælibet personalia crimina tum quoad culpam tum quoad omnem pœnæ reatum, ita ut per illum vere renascamur, Pœnitentiæ effectus est remittere solas actuales noxas et pœnam æternam, quæ inde consequitur, non autem, saltem ordinarie, omnem pœnam temporalem, ita ut reconciliemur Deo non sine magnis nostris fletibus et laboribus, imo et satisfactionibus; proprietas denique Baptismi est, ut iterari non possit, nec per modum judicii deleantur peccata, Pœnitentiæ vero proprium est, ut per modum judicii administretur, et quoties peccator noxarum suarum pœnitens ad sacrum tribunal confugerit. Hinc Patres appellare consueverunt Pœnitentiam *laboriosum quemdam Baptismum* vel *secundam post naufragium tabulam*, ut Tertullianus, Ambrosius, Hieronymus (1).

25. Accedit, quod juxta Protestantium systema non solum Pœnitentia, sed ipsa Eucharistia ex numero Sacramentorum deberet expungi. Etenim, si juxta ipsos ideo Baptismatis memoria seu recordatio vim habet remittendi peccata, in quæ Christianus

(1) Cfr. apud Bellarm. *De Pœnit.* lib. I, cap. 13. Observat Moëhler, loc. cit. p. 315 : *Luther ne peut-il pardonner à S. Jérôme d'avoir appelé la Pénitence la seconde planche de salut; car la première, qui est le Baptême, ne peut se perdre, dit notre docteur, tant que l'homme, effrayé par les péchés, retourne aux promesses de ce Sacrement. Suivant les Catholiques, le bain de la régénération doit, à travers tout notre pélerinage, nous rendre purs et saints aux yeux de Dieu; d'après Luther, il doit consoler l'homme dans tous ses péchés.*

labitur, quia revocat ei in mentem signum seu pignus justificationis, quam est adeptus per fidem, quorsum instituta est Eucharistia, quæ pariter per fidem suos producit effectus? Ergo.

DIFFICULTATES.

26. Obj. prima. In Scripturis semper Baptismus cum Pœnitentia conjungitur, ac Baptismo tribuitur peccatorum remissio. Sic, Act. II, 38, dicitur : *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum... in remissionem peccatorum.* Marci I, 4, prædicatur Baptismus pœnitentiæ *in remissionem peccatorum.* Nec alia ratione Christus, ex Apostolo, Ephes. V, 26, Ecclesiam suam sanctificavit, quam *mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* Quare universim pronunciat Christus : Marc. ult., *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.*

27. Resp. *Dist. ant.* Conjungitur Baptismus cum pœnitentia, prout virtus est, in adultis, ut peccatorum anteactorum veniam obtineant, *conc.;* cum pœnitentia, prout Sacramentum est, ad delenda peccata post Baptismum patrata, *neg.* Quando in Scripturis pœnitentia exigitur, ut adulti cum fructu suscipiant Sacramentum Baptismi, exigitur ut dispositio ac prout virtus est. Dicitur vero conferri Baptismum in remissionem peccatorum, non absolute, sive de omnibus peccatis, quæ post Baptisma patrantur, sed de iis quæ Baptismum præcesserunt, ut per se constat. Sane quoad peccata, in quæ fideles post Baptismum lapsi sunt, nunquam hæc perhibentur deleta vi Baptismi, neque Scripturæ fideles peccatores cohortantur ad recordationem suscepti Baptismi, ut eorum veniam consequantur, sed illos ad solam Pœnitentiam excitant. Hinc, Act. VIII, 22, Petrus Simoni jam baptizato dixit : *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Sic etiam incestuosum illum Corinthium, quem Apostolus ex potestate sibi a Christo data ligaverat, I Cor. V, ex eadem potestate, II Cor. II, solvit in persona Christi. Hac ratione exponi debent Scripturarum testimonia, quæ nobis objiciuntur ex conjunctione Baptismi cum pœnitentia.

28. Ad id vero, quod subdunt ex Apostolo, facilis responsio patet; mundavit enim Christus Ecclesiam suam in regeneratione per ingressum ad vitam spiritualem. Sic etiam, qui crediderit, salvus erit, si fidem tamen et gratiam, quam per Baptismum est consecutus, operibus teneat, ut loquitur S. Gregorius M.

29. Obj. secunda. 1° Patres remissionem peccatorum omnium uni Baptismo acceptam passim referunt; luculentissime id docet inter ceteros S. Augustinus, qui scribens ad Bonifacium: *Quidquid*, inquit, *ab eis, qui post acceptum Baptismum hic vivunt, infirmitate humana contrahitur quarumcumque culparum, propter ipsum lavacrum dimittitur* (1). Et clarius adhuc, lib. I *De nuptiis*, ubi Apostoli dictum: *Christus dilexit Ecclesiam... mundans lavacro aquæ*, sic accipiendum esse contendit: *Ut eodem lavacro regenerationis et verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atque sanentur, non solum peccata, quæ omnia nunc remittuntur in Baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur: non ut Baptisma, quotiens peccatur, totiens repetatur, sed quia ipso, quod semel datur, fit, ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur* (2), et alibi sæpe. 2° Hinc S. Fulgentius ejus discipulus, in lib. *De fide ad Petrum*, appellat Baptismum *Sacramentum fidei et Pœnitentiæ* (3). Post clara adeo Patrum testimonia jam patet, 3° quid sentiendum sit de Catholicorum nugis, de distincta nempe materia, forma, etc. quæ, etiamsi distincta sint in Baptismo et Pœnitentia, ad unum tamen idemque Sacramentum referri possunt, uti reipsa ad idem Sacramentum Eucharistiæ referuntur distincta materia, forma et symbola. Ergo.

30. Resp. Ad 1m, *Dist.* Acceptam referunt Patres remissionem peccatorum omnium Baptismo tanquam causæ remotæ necessario prærequisitæ subsequentibus salutis subsidiis, *conc.*; tanquam causæ proximæ et formali, exclusis Sacramentis reliquis ac salutis subsidiis, *neg.* Aliam non esse Augustini mentem in objectis locis constat ex iis, quæ ibidem adjecit. Nam in *Epist. ad Bonifacium*

(1) *Epist.* CLXXXV, cap. 9, n. 39.
(2) Cap. 33, n. 38.
(3) Cap. 30.

post adducta verba ita prosequitur : *Neque enim aliquid prodest non baptizato dicere : dimitte nobis debita nostra* (1). In libro vero *De nuptiis* loc. cit. pariter addit : *Quid enim prodesset vel ante Baptismum Pœnitentia, nisi Baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet* (2)? Comparat scilicet S. Doctor regenerationem spiritualem generationi carnali. Quemadmodum vero huic veluti primæ causæ et vita et sanitas et medicinæ operatio adscribendæ sunt, sic regenerationi spirituali et vitæ perfectionem et nutritionem et amissæ valetudinis recuperationem, quæ per Confirmationem, Eucharistiam et Pœnitentiam habentur, adscribit.

31. Ad 2m, *Dist.* Vocat S. Fulgentius Baptismum *Sacramentum fidei et Pœnitentiæ*, quia sine his dispositionibus absque fructu Baptismus perciperetur, *conc.*; quasi unum Sacramentum esse censuerit Baptismum et Pœnitentiam, *neg.* Addit enim, explicans semetipsum : *Id est, per Baptismum.* Deinde exponit, qua ratione adultis ad Baptisma accedentibus sit necessaria Pœnitentia, non item vero parvulis.

32. Ad 3m, *Neg.* paritatem ; in Eucharistia enim utraque species eamdem cum Christo unionem significat, ad eamdem refertur spiritualem animæ refectionem, eamdemque demum gratiam producit. Hinc S. Thomas docet, Eucharistiam esse quidem Sacramentum *materialiter* multiplex, unum tamen perfectione signi et gratiæ productione (3). Contra vero in Baptismo et Pœni-

(1) Scopus S. Augustini in hac epistola est refellere Donatistas, qui contendebant *in ea se esse Ecclesia, quæ jam non habet maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi*, ut refert S. Doctor, n. 38; quibus respondet, hoc fieri non posse in Ecclesia militante, quæ nempe in his terris adhuc militat ; sed hunc statum reservatum esse Ecclesiæ in cœlis cum Christo regnanti in futuro seculo ; cum hic semper rogare Deum debeamus illis verbis : *Dimitte nobis*, etc. Quæ petitio frustra fieret ab eo, qui non esset Baptismo regeneratus ; cum ex vi ipsius Baptismi nobis prosit tum hæc oratio, tum alia salutis subsidia, quæ Christus Ecclesiæ suæ reliquit.

(2) Melius etiam dignoscitur S. Augustini mens ex iis, quæ hic immediate subdit : *In ipsa quoque oratione dominica, quæ quotidiana est nostra mundatio, quo fructu, quo effectu diceretur : dimitte nobis debita nostra, nisi ab eis, qui baptizati sunt, diceretur?* etc.

(3) P. 3, q. 73, a. 2.

tentia confertur diversa gratia, ac diversa est etiam significationis ratio. Siquidem Baptismus est spiritualis regeneratio, Pœnitentia autem reconciliatio est regeneratorum; ideoque duo hæc Sacramenta, non materiali tantum ratione, verum etiam formali, ut aiunt, sunt inter se distincta.

CAPUT II.

DE CONTRITIONE.

33. Veritate Sacramenti Pœnitentiæ constituta, reliquum est, ut ejus partes expendamus, quas tres esse, Contritionem videlicet, Confessionem et Satisfactionem, Tridentina Synodus adversus Novatores declaravit ac sanxit, in laudata sess. XIV, hoc can. IV: *Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ videlicet, Contritionem*, *Confessionem et Satisfactionem, quæ tres Pœnitentiæ partes dicuntur*, *aut dixerit, duas tantum esse Pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio vel absolutione, qua credit quis, sibi per Christum remissa peccata*, *anathema sit.*

34. De unaquaque proinde ex ordine disserendum est, ac primo de Contritione, quæ ab eadem Synodo, ibid. cap. IV, definitur: *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero.* Hic porro dolor, *si cum fiducia divinæ misericordiæ et voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur*, ex eadem Synodo hominem post Baptismum lapsum *præparat ad remissionem peccatorum.*

35. Verum hic non pauca discutienda occurrunt, quorum alia ad fidem spectant, alia sunt fidei proxima, alia denique libere in scholis catholicis agitantur. Juverit alia ab aliis accurate discernere ut perspicuitati consultum sit.

36. Ac 1° quidem de fide est, *contritionem illam imperfectam*,

quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennæ et pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed solum moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitæ ad Jonæ prædicationem plenam terroribus, Pœnitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt. Ita Tridentina Synodus loc. cit., quæ, can. V, quem paulo post subjiciemus, eamdem doctrinam anathemate firmavit.

37. 2º Fidei proximum est, *contritionem, quam aliquando charitate perfectam esse contingit, hominem Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur;* ita Tridentinum loc. cit. quod præterea docet, *ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.* Hoc ipsum pariter eruitur ex pluribus propositionibus, quas inferius referemus, in Bajo damnatis, quibus tradebat doctor hic Lovaniensis, posse peccatum consistere cum contritione perfecta et voto Sacramenti.

38. Hinc, quod consequens est, ad fidem proxime accedit, saltem post Concilium Tridentinum, ad Pœnitentiæ Sacramentum rite suscipiendum necessariam non esse contritionem charitate perfectam; secus ac docent Jansenistæ, qui *dominantem charitatem* in peccatore postulant, quæ sit concepta ex purissimo Dei amore, in eum finem ut ille possit in Sacramento Pœnitentiæ justificari; dolor enim, qui ex gehennæ metu concipitur juxta Quesnellum execrabilis est hypocrisis.

39. 3º In scholis autem catholicis controvertitur : 1º Utrum ad justificationem per Sacramentum Pœnitentiæ obtinendam præter attritionem illam, quæ oritur ex consideratione gehennæ et pœnarum vel turpitudinis peccati, requiratur amor aliquis saltem initialis, an vero sufficiat attritio, ut vocant, formidolosa,

concepta ex solo timore pœnarum (1). 2° Utrum iste amor initialis consistat in solo amore spei, seu, ut dicitur, *concupiscentiæ*, quatenus scilicet Deus diligitur prout est bonus nobis ac finis noster, an vero in amore *amicitiæ* seu *benevolentiæ*, quo nempe Deus diligitur, prout bonus est in se atque ob infinitas suas perfectiones. Qui propugnant amorem concupiscentiæ, censent, charitatem distingui in perfectam et in imperfectam specie seu specifico motivo, ita ut amor concupiscentiæ sit charitas imperfecta, quæ specie differt a charitate perfecta, quæ juxta ipsos consistit in amore benevolentiæ. Qui vero pugnant pro solo amore benevolentiæ, docent, charitatem perfectam distingui ab imperfecta, non specie, sed tantum gradus intensitate, adeo ut juxta ipsos amor initialis, quem necessarium esse affirmant ad justificationem assequendam in Sacramento, sit quidem *appretiative* summus, non vero sit summus *intensive*. Si enim acer, vehemens ac intensus fuerit amor, tunc juxta eorumdem sententiam charitas erit perfecta (2). Hinc, qui habet hunc amorem initialem, Deum quidem omnibus præfert ac super omnia diligit, ast remisse diligit quoad

(1) Qui contendunt, sufficere dolorem conceptum ex solo timoris motivo aut turpitudinis peccati, *attritionistæ* audiunt; qui præterea requirunt amorem initialem vocantur *contritionistæ*. Alexander VII, in decreto die 5 Maj. 1667, vetuit sub excommunicationis pœna, quominus alii aliam sententiam aliqua censura notarent, adjiciens, *sententiam, negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in attritione, videri hodie communiorem inter scholasticos*. Cfr. Bened. XIV, loco mox citando. Trident. sess. VI, cap. VI, docet, impios præparari ad justificationem etiam per actum, quo Deum *tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt*.

(2) Hic præ oculis habenda est propos. XXXVI synodi Pistoriensis, quæ sic intellecta, *ut, non solum contritio imperfecta, quæ passim attritionis nomine donatur, etiam quæ juncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tamquam omnis justitiæ fontem, nec modo contritio charitate formata, sed et fervor charitatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad Sacramenta, et speciatim pœnitentes ad absolutionis beneficium admittantur*, damnata est a Pio VI tanquam *falsa, temeraria, quietis animorum perturbativa, et probatæ in Ecclesia praxi contraria, Sacramenti efficaciæ detrahens et injuriosa*.

affectum. 3° Juxta alios charitas theologica et proprie dicta, quæque requiritur ad justificationem, non in amore amicitiæ ac benevolentiæ consistit, sed in solo amore concupiscentiæ. Hi porro docent, charitatem perfectam ab imperfecta distingui ex motivis, ita ut, si Deus solus diligatur, quia bonus nobis est, sit censenda perfecta, si vero diligatur cum aliquo extrinseco ei superaddito vel cum mixtione timoris, censeri debeat imperfecta (1).

40. 4°. Disceptatio præterea viget in scholis catholicis circa timorem, quo attritio concipitur; utrum scilicet sufficiat ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam timor ille, qui oritur ex metu supernaturali pœnarum temporalium, an vero debeat insuper concipi ex metu pœnarum æternarum.

41. Hæc sunt præcipua capita a nobis expendenda. Nos itaque *primo* fidei dogma propugnabimus adversus novatores Protestantes; *deinde* adstruemus doctrinam Ecclesiæ catholicæ adversus Jansenistas.

(1) Cfr. Bolgeni, *Della carità*, *o amor di Dio*, Roma 1788, una cum ejusdem apologia, Fulginii 1792. Benedictus XIV, *De Synodo diœces.* lib. VII, cap. 13, enumerat varias rationes, quibus contritio potest dici imperfecta; § 5 inter cetera scribit: *Tertio, et plerumque, nomine contritionis imperfectæ intelligitur dolor de peccatis, unice conceptus atque elicitus propter eorum turpitudinem, aut solum metum pœnarum et gehennæ, absque ulla Dei dilectione.* Verum Card. Gerdilius, in opusc. *Dell' attrizione*, tom. XIX, p. 118, opp. edit. Rom. accurate observat, hic a docto Pontifice cum magno Theologorum numero permixta fuisse duo motiva, quæ S. Thomas expresse distinguit. Nam illi Theologi contendunt, attritionem servilem æque gigni tam e consideratione turpitudinis peccati, quam ex consideratione pœnarum ac gehennæ. Contra vero S. Thomas, p. 3, q. 85, art. 5 ad 1, secernit unum ab altero, tribuens timori contritionem, quæ oritur ex consideratione pœnarum, charitati autem tribuit contritionem, quæ oritur ex consideratione turpitudinis peccati. Sic enim loquitur S. Doctor: *Peccatum primo incipit homini displicere (maxime peccatori) propter supplicia, quæ respicit timor servilis, quam propter Dei offensam vel peccati turpitudinem, quod pertinet ad charitatem.*

PROPOSITIO I.

Contritio illa, quæ concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, fœditate, amissione æternæ beatitudinis et æternæ damnationis incursu, cum proposito melioris vitæ, est verus et utilis dolor, ac præparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius.

42. Hanc propositionem de fide esse constat ex can. V, Conc. Tridentini : *Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis et æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum et utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem, demum illum esse dolorem coactum et non liberum ac voluntarium, anathema sit* (1).

43. Priusquam vero manum admoveamus ad hujus dogmatis veritatem vindicandam, nonnulla præmittamus necesse est, ut status quæstionis clarior evadat. Cum tota controversia versetur circa timoris honestatem, notandum est, timorem multiplici ratione distingui. Alius est enim timor mundanus, alius naturalis, alius supernaturalis seu divinus. *Mundanus* est ille, quo quis ita pœnas ab hominibus infligendas metuit, ut propterea in Creatorem peccare non metuat. *Naturalis* ille dicitur, quo quis ipsa natura duce mala temporalia reformidat. *Supernaturalis* seu *divinus* est ille, quo quis a peccato abstinet vel dolet de peccato

(1) Hic satis mirari non possumus prudentiam Patrum Tridentinorum, qui ita asseruerunt doctrinam catholicam, ut detegerent ac damnarent errores Protestantium, simulque varias scholarum quæstiones declinarent. Etenim 1° ea recensent doloris motiva, quæ æque consistere possunt sive *cum amore* sive etiam *sine illo*; 2° statuunt quidem, contritionem ex illis motivis conceptam *verum et utilem* esse dolorem; minime vero asserunt eam esse *sufficientem*; 3° adstruunt demum, hujusmodi contritionem præparare ad gratiam; ast non dicunt, utrum *remote* an *proxime*.

patrato ob pœnas, quas sibi infligendas a Deo timet. Hic postremus timor in duas veluti species dispertitur; alius nempe est servilis, alius vero filialis seu castus. *Servilis* ille nuncupatur, cum quis gehennæ ac pœnarum metu divinam legem exequitur vel de ejus transgressione dolet, seu ille est, qui non solum manum, sed et voluntatem cohibet a peccato. *Filialis* seu *castus* timor habetur, cum quis Deum ut dominum ac patrem amantissimum reveretur; quo fit ut hoc timore permotus aut retrahatur a culpa, aut doleat de commissa. Ex his duobus tertius coalescit timor, qui idcirco *mixtus* seu *initialis* vocatur, et est timor culpæ propter offensam Dei et metum pœnæ. Præter hos recensetur præterea a Theologis timor, qui ab ipsis dicitur *serviliter servilis*, quo quis ita pœnam timet, ut actu paratus sit ad peccandum, si pœna deesset, seu ille est, qui solam manum cohibet, voluntatem autem non retrahit a peccato.

44. Jam vero timor omnis, qui hominem a peccato amovet, *in se* bonus est; cum non possit malum esse, quod bonum producit effectum; potest tamen malus esse ex prava dispositione illius, qui prave utitur re, quæ per se bona est (1). Quare, cum timor mundanus inducat hominem ad peccandum, omnium consensu vitiosus est (2). Timor naturalis bono accedente voluntatis affectu bonus evadit; malo vero affectu accedente, malus fit (3),

(1) Notandum porro est, timorem servilem quoad suam substantiam tam posse consistere cum *servilitate*, ut vocant, quam sine illa. Sine servilitate, cum timetur quidem pœna, sed non tanquam summum malum; cum servilitate, cum timetur ut summum malum. Hanc doctrinam paucis at clarissimis verbis tradit S. Th. 2ª. 2ª. q. 19, art. 4, ad 3, dicens: *Timor servilis secundum suam substantiam non importat nisi timorem pœnæ. Sive timeatur ut principale malum* (quod constituit servilitatem, prout exponitur in corpore articuli), *sive non timeatur ut principale malum*. Bellarminus præterea, *De Pœnit.* lib. II, cap. 17, n. 24, adjicit: *Timere malum, quod accidere potest, ac præsertim malum summum et sempiternum, qualis est cruciatus gehennæ*, consentaneum esse naturæ et rationi, et hujus effectum optimum esse, sive coerceat voluntatem a peccando, aut saltem impediat opus, quia non potest arbor mala bonos fructus facere.

(2) Cfr. S. Th. 2ª 2ª, q. 19, art. 3.

(3) Supervacaneum videtur admonere, timorem naturalem nihil conferre ad justificationem; imo contrarium as-

Sic etiam timor serviliter servilis, licet in se bonus, subjective tamen et ipse malus evadit ob pravam animi affectionem. Timorem filialem ac castum bonum esse, omnes admittunt. Idem dicendum de timore mixto. De timore igitur simpliciter servili, ut vocant, tota quæstio versatur inter Catholicos et Protestantes, eosque omnes, qui eorumdem vestigia secuti sunt. Lutherus enim, qui docuit expergefieri peccatorem conscientiæ terrore, a quo solum liberatur per fidem, qua velut per organum quoddam apprehendit merita Christi Jesu ac sua facit, excludit a dispositionibus Pœnitentiæ timorem. Hunc timorem rejicit ut malum, utpote qui hominem hypocritam ac magis peccatorem efficiat (1). Lutheri doctrinam hac in parte adoptavit Quesnellus. Concilium vero Tridentinum declarat hujusmodi timorem, quatenus voluntatem a peccato retrahit, donum Dei esse, proindeque bonum et utilem, ac disponere ad justificationem eum, qui dolet de peccatis a se patratis et statuit non peccare de cetero ad vitanda æterna supplicia ceteraque mala, quæ peccatum consequuntur. Hanc porro doctrinam sic evincimus.

45. Contritio illa bona et utilis est, neque proinde hominem hypocritam facit magisque peccatorem, quæ concipitur ex timore illo, quem Scriptura, Patres et Ecclesia ut donum Dei et medium idoneum proponunt, tum ad fugienda ac detestanda peccata, tum ad salutarem Pœnitentiam disponens. Atqui...

46. Ac primo quidem peremptoria sunt Christi verba, Luc. XII, 5: *Timete eum, qui, postquam occiderit* (corpus), *habet potestatem*

serere damnatum est ab Innocentio XI anno 1679. Cfr. Bened. XIV, loc. cit. n. 3.

(1) Cfr. Bellarm. *De Pœnit.*, lib. II, cap. 2, n. 2 et seqq. et Cl. Moëhler, *Symbolica*, § XXXIII, qui sic exponit systema Protestantium : *D'après les protestans l'effroi de la conscience nous rend seul dignes des mérites de Jésus-Christ; puis la foi comme organe, délivrant l'homme de ces terreurs, le fait juste et saint aux yeux de Dieu. Ensuite, quand le fidèle est justifié, le dessein de changer de vie et l'amour de Dieu naissent de la foi; en sorte que ces deux sentimens ne contribuent en rien à la justification, et n'entrent point par conséquent dans l'idée de la pénitence.* Quem influxum hæc doctrina exercuerit circa dogma Confessionis, inferius cum eodem auctore exponemus.

mittere in gehennam ; ita dico vobis, hunc timete. Hunc præterea timorem donum Dei esse, aperte ostendunt Apostoli verba, Rom. VIII, 15, quibus supponit Judæos timorem sub Veteri Lege a Deo accepisse, scribens : *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore.* Hunc timorem efflagitabat David, Ps. CXVIII, ita Deum deprecans : *Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui.* Plena denique sunt Prophetarum volumina comminationibus, quarum timore ipsi nitebantur peccatores ad pœnitentiam adducere; atque ut reliquos missos faciam, Jonas, ut revocaret Ninivitas a vitiis, cœpit prædicare : *Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur.*

47. Patres unanimes in hac doctrina habemus. Quoniam vero adversarii, cum quibus agimus, S. Augustini potissimum auctoritate abutuntur, satis nobis erit ex S. Doctore unum aut alterum testimonium promere. Hæc igitur scribit S. Augustinus, *Enarr. in Ps. CXXVII : Ille timor nondum castus præsentiam* (Domini) *et pœnas timet. Timore facit quidquid boni facit; non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet, ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi; sed timet, ne mittatur in gehennam. Bonus est et iste timor, utilis est* (1). Et *Tract. IX in Epist. Joan. : Opus est ergo*, inquit, *ut intret timor primo, per quem veniat charitas. Timor medicamentum, charitas sanitas* (2). Alibi passim hæc ipsa inculcat (3).

48. Ecclesiæ demum sensus aperte constat ex iis omnibus, quæ attulimus ex Concilio Tridentino, et ex propositionibus Quesnelli, quas Clemens XI proscripsit in Constit. *Unigenitus*, quæ ab universa Ecclesia recepta est. Tales sunt prop. LX : *Si solus supplicii timor animat Pœnitentiam, quo hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.* LXI : *Timor nonnisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur.* LXII : *Qui a malo non abstinet*

(1) N. 8.

(2) N. 4. Totus hic tractatus legendus esset, ut pateat, quænam fuerit mens S. Augustini circa timorem.

(3) Quoad reliquorum Patrum testimonia cfr. Bellarm. *De Pœnit.* lib. II, cap. 17.

nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo. Aliisque ejusmodi omissis, LXVII : *Timor servilis non sibi repræsentat Deum nisi ut dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem* (1). Cum vero hanc Quesnelli doctrinam, quæ cum Lutherana convenit, nonnulli instaurassent, rursum ab Alexandro VIII sequentes propositiones proscriptæ sunt, nempe XV : *Timor gehennæ non est supernaturalis;* et XVI : *Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ propter se, non est bonus motus ac supernaturalis* (2).

49. Si igitur gehennæ ac pœnarum timor a Deo ipso immittitur in cor peccatoris; si Deus ipse pœnas ac supplicia minatur ad hominem a peccato retrahendum aut revocandum; si hoc timore perculsos homines ad se veniente, Deus ad pœnitentiam recipit, profecto timor iste supernaturalis est, bonus ac utilis, voluntatem a peccato retrahit, ad pœnitentiam disponit, nec hominem aut hypocritam aut magis peccatorem facit. Jam vero ex dictis talis est timor simpliciter servilis. Ergo...

50. Ne tamen in ambiguo versemur ad præcavendas innumeras prope difficultates seu potius cavillationes, quas adversarii instituunt ad impugnandam catholicæ Ecclesiæ doctrinam, juverit præ oculis hæc habere principia : 1° Timorem posse malum dici non in se, sed, uti jam monuimus, subjective pro mala dispositione ejus, qui timore percellitur. 2° Spectari insuper timorem posse aut absolute aut respective : absolute bonus est ; respective vero ad charitatem, imperfectus, seu potius minus perfectus est, et latiori sensu sub hac consideratione malus quandoque dicitur, id est, minus bonus. 3° Timorem pœnarum a Deo infligendarum esse *medium* seu habere rationem medii ad vitandam culpam, non autem habere rationem finis neque interpretative (3). 4° Ti-

(1) Cfr. Fontana, *Constitutio* Unigenitus *theologice propugnata*, in has proposit, ubi innumeras prope congerit ex Scriptura, Patribus, Conciliis et theologis auctoritates, quibus ostendit, doctrinam in illis contentam adversari doctrinæ catholicæ.

(2) Cfr. Viva, *Trutina*, ad has propositiones.

(3) Timor siquidem est medium, quo

morem ortum ex amore ordinato erga nosmetipsos esse bonum et honestum, cum Deus velit nos amare ordinate nosmetipsos, ait enim; *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Hæc si præ oculis habeantur, facile erit ea omnia disjicere, quæ ex Scriptura, Patribus ac ratione nostræ thesi adversari videntur.

DIFFICULTATES.

51. Obj. prima. Joannes, I Epist. IV, 18: *Timor*, inquit, *non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate.* Hinc Apostolus, Rom. VIII, 15, Christianos

utitur peccator ad imperandum affectibus suis, vel actibus, qui dicuntur *imperati*, ut odio habeat, quod sibi est contrarium, seu suæ æternæ felicitati, cujusmodi est peccatum; cum enim sciat, peccatum offensam Dei esse ab eoque puniri, ex timore incurrendi in pœnas, a Deo paratas peccatori, movetur ad consideranda motiva, quibus peccatum odio habeat, detestetur, fugiat, etc. quæcumque demum hæc motiva sint, cum unus alio, alter vero alio motivo magis afficiatur. Ceterum timor per se non habet pro objecto immediato nisi pœnam. Ex hac animadversione patet, corruere præcipuum fundamentum hæreticorum, quod scilicet omnis actio, etiam quæ a Deo sub interminatione æterni supplicii imperatur, orta ex timore annexam habeat *peccaminosam* hanc adeoque liberam voluntatis conditionem: *nollem præceptum servare, si impune possem.* Quod est absurdum, ac rationi ipsi contrarium. Nam qui efficaciter timet gehennam, id est, ita timet, ut toto conatu vitare velit; si sciat, eam non modo incurri externa violatione præcepti, sed etiam conditionata violandi præceptum voluntate, profecto hoc ipso, quod ex salutari gehennæ metu præceptum exterius servat, etiam servat interius, ideoque tam voluntatem quam manum a peccato cohibet. Nec illud vident Novatores, quod dicunt de timore, in spem retorqueri posse. Pari enim jure contendere possem, eum, qui ex spe æterni præmii mandata custodit, hanc animo semper scelestam voluntatem fovere: *Nollem præcepta servare, si nulla servantibus promissa esset retributio.* Sicut ergo motivum spei, ex quo hic et nunc operor, non excludit motivum aliud, ex. gr. amoris benevoli, ex quo operari possim, si nullum præmium recte agentibus constitutum esset: ita nec motivum timoris excludit alterius virtutis motivum, ex quo operari possem, si nulla pœna decreta esset Dei mandata violantibus. Imo timore inducor ad motiva illa consideranda, quæ me retrahere debent a peccato, et ad præcepta divina servanda.

alloquens, dicit: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.* Ergo 1° timor opponitur charitati, 2° habet pro objecto malum, 3° nec proinde donum Dei est; 4° qui cum eo operatur, male agit, 5° juxta illud, quod scribit idem Apostolus, I Cor. XIII, 2: *Si charitatem non habuero, nihil sum.... nihil mihi prodest.*

52. Resp. Ad 1m, *Dist.* Timor opponitur charitati improprie ut medium fini et via termino, seu minus perfectum magis perfecto, *conc.;* proprie seu contrarie, ut malum bono, *neg.* Alioquin Christus timorem non commendasset.

53. Ad 2m, *Dist.* Habet malum pro objecto, id est, pœnam immediate, *conc.;* mediate, *neg.*

54. Ad 3m, *Dist.* Non est donum Dei adeo perfectum, cujusmodi est charitas, *conc.;* absolute et per se, *neg.* Contrarium enim prædicat constanter Scriptura, et ipse Apostolus in objecto loco.

55. Ad 4m, *Dist.* Qui ex timore operatur, male agit, id est, minus perfecte, *conc.;* absolute, *neg.* Aut etiam male agit, si timor ille non excludat affectum ad culpam, *conc.;* si excludat, *neg.*

56. Ad 5m, *Dist.* Sine charitate nihil sum, nihil mihi prodest in ratione meriti ad vitam æternam, *conc.;* in ratione dispositionis ad justificationem, *neg.*

57. Obj. secunda. 1° Patres passim timorem reprobant tanquam malum. 2° Hoc ponunt discrimen inter legem veterem et novam, 3° quod illa timorem injiciens homines ab malo opere exterius perpetrando deterreret, ista vero, quæ amoris est, cohibeat etiam interiorem affectum animi. 4° S. Augustinus præsertim, *Epist. CXLV*, aperte docet, *Inaniter putat, victorem se esse peccati, qui pœnæ timore non peccat; quia, etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis* (1). Et *Contra duas epist. Pelagianorum*, lib. II: *Quando timore pœnæ*, inquit, *non amore justitiæ, fit bonum, nondum bene fit bonum; nec fit in corde, quod fieri videtur in opere* (2). Et alibi passim (3). Ex his igitur aliisque

(1) Alias CXLIV n. 4.

(2) Cap. 9, n. 21.

(3) Hæc loca recenset Jansenius, *De grat. Christi*, lib. 1, cap. 29 et seqq.

ejusmodi S. Augustini testimoniis luculenter patet, timorem pœnæ hominem magis efficere peccatorem ac hypocritam, nec posse quemquam ex puro timore ita effugere unum peccatum, ut in aliud non incurrat.

58. Resp. Ad 1m, *Dist.* Reprobant Patres timorem mundanum, qui ad peccatum inducit, aut etiam reprobant timorem *serviliter servilem, conc.;* timorem Dei *simpliciter servilem, neg.* Hunc enim timorem nunquam desistunt inculcare Patres atque commendare. Apologetæ Religionis christianæ eo utuntur ad paganos revocandos a cultu falsorum numinum. Ipsi Martyres in suis responsionibus pœnas æternas ad eumdem finem suis persecutoribus, nisi resipiscerent, ex parte Dei comminabantur. Hæc porro vulgatissima sunt (1).

59. Ad 2m, *Dist.* Hoc ponunt discrimen velut notam characteristicam inter utramque legem, *conc.;* sensu exclui vo, *neg.* In utraque enim lege veteri ac nova amor et timor inveniuntur, licet in veteri prævaluerit timor, prævaleat autem amor in nova. Hinc orta nota veluti characteristica utriusque legis, ut vetus timoris, nova amoris lex nuncupetur, prout expresse docet S. Augustinus, *De moribus Eccles. : Quanquam utrumque in utroque* (Testamento) *sit, prævalet tamen in vetere timor, amor in novo* (2).

60. Ad 3m, *Dist.* Aliquando, *conc.;* semper, *neg.* Cum scilicet lex vetus ut plurimum nonnisi pœnas temporales in transgressores decerneret, cujusmodi erant pœna mortis, talionis, etc., hinc, qui harum tantum pœnarum intuitu a legis transgressione abstinebant, utique transgressores ac peccatores in corde erant, licet opus exterius non ponerent; at quoad eos, qui pœnas æternas metuebant, vel etiam pœnas temporales, at a Deo infligendas, qui scrutator est cordium, non solum manum, sed et animum a peccato retrahebat hic timor. Hoc sensu proinde explicanda sunt non pauca sanctorum Patrum effata.

61. Ad 4m, *Dist.* Dum loquitur S. Augustinus de timore mun-

(1) Cfr. Bellarm. *De Pœnit.* lib. II, cap. 17, et Fontana, loc. cit.

(2) Lib. I, cap. 28, n. 56.

dano, aut *serviliter servili, conc.;* dum loquitur de timore supernaturali ac *simpliciter servili* ut medio ad fugiendam culpam et pœnam, *neg.* Alterum enim timorem ab altero S. Augustinus aperte distinguit, ac priorem quidem, utpote vitiosum, damnat; posteriorem vero ubique commendat. En quibus verbis timorem mundanum ac *serviliter servilem* describat : *Et latro*, inquit, *timet malum, et ubi non potest*, *non facit; et tamen latro est. Deus enim cor interrogat, non manum. Lupus venit ad ovile ovium, quœrit invadere*, *quœrit jugulare*, *quœrit devorare ; vigilant pastores*, *latrant canes ; nihil potest, nihil aufert, non occidit; sed tamen lupus venit*, *lupus redit. Numquid, quia ovem non tulit, ideo lupus venit, et ovis redit* (1)? Timorem vero supernaturalem ac simpliciter servilem, quem Deus nempe in corde excitat, ejusque utilitatem ita præclare proponit : *Quomodo, si videas avem veluti jam cadere in muscipulam, facis majorem strepitum, ut volet de muscipula : sic et martyres jam forte aliqui ipsorum intendebant collum in dulcedinem vitœ hujus; Dominus qui erat in illis, fecit strepitum gehennarum, et erutus est passer de muscipula venantium... Muscipula erat dulcedo vitœ hujus* (2). Quare non solum, ut vidimus, expresse

(1) *Serm.* LXXVIII, al. XIX. *De verb. Apost.* n. 10.

(2) *Enarr. in Ps.* CXXIII, n. 12. Huic testimonio aliud adjicere libet ex eodem S. Doctore, quod plane decretorium est adversus Novatores; sic igitur ipse loquitur, *Serm.* CLXI, *De verb. Apost.* I Cor. VI, n. 8 : *Dico ergo tibi : libidine cum victus habes consentientem, quare non committis adulterium? Et respondebis, quia timeo gehennam, timeo supplicium ignis œterni, timeo judicium Christi, timeo societatem diaboli, ne puniar ab illo, et cum illo ardeam. Quid? dicturus sum : male times? Quomodo tibi dicebam de adversario, quia quœrebat corpus tuum occidere. Ibi enim recte dicebam : male times; securum te fecit Dominus tuus, dicens : Nolite timere eos, qui corpus occidunt. Modo cum dicis mihi : gehennam timeo, ardere timeo, in œternum punire timeo, quid dicturus sum? Male times? Vane times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus, ablato timore, subjecit timorem; et ait, ubi dixit : nolite timere eos, etc. Cum ergo Dominus timorem incusserit, et vehementer incusserit, et repetendo verbum comminationem geminaverit, dicturus ego sum : male times? Ista non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas.*

vocat hunc timorem *bonum et utilem*; sed præterea incipientes adhortatur, ut timore veluti duce operentur, si nondum possunt amore justitiæ, dicens : *Fac, fac timore pœnæ, si nondum potes amore justitiæ* (1). Quatuor demum præcipuos salutares effectus hujus timoris recenset : *primo*, quod a peccando impediat; *secundo*, quod ad dilectionem perducat : *Time tamen*, inquit, *ut ista formido custodiat te, ut perducat ad dilectionem. Timor enim iste, quo gehennam times, et ideo mala non facis, continet te, et sic volentem peccare animum interiorem non sinit* (2); *tertio*, quod pravam illam peccandi consuetudinem, quam ipse, *Confess.* lib. VIII, cap. 5, *ferream voluntatem* appellabat, emolliat, ut fiat consuetudo justitiæ : *Cum per timorem*, scribit, *continent se a peccato, fit consuetudo justitiæ*, *et incipit quod durum erat amari*, *et dulcescit Deus* (3); *quarto* demum, quod divinæ justitiæ timore utiliter concussi peccatores ad considerandam Dei misericordiam se convertant et in spem erigantur, ut constat ex adductis testimoniis.

62. Ex dictis igitur patet, S. Augustinum interdum timorem reprobare, interdum vero eumdem timorem summis laudibus celebrare. Ut propterea S. Augustinum cum Augustino componamus, ac ne secum minime cohærere ipsum dicamus, restat, ut necessario inferamus, loqui S. Doctorem de timore mundano ac vitioso, deque prava hominis male timentis dispositione, cum eum reprobat; loqui vero de timore supernaturali ac disponente ad justificationem, cum eum commendat et ad eum homines fideles exhortatur.

63. Obj. tertia. 1° Metus gravis, cujusmodi est metus gehennæ, aufert libertatem, et assensum violenter extorquet; ergo inutilis est. 2° Imo noxia est ejusmodi pœnitentia, quæ ex timore oritur, nec potest non esse mera hypocrisis; cum homo per ipsam exterius simulet odium peccati, quod tamen intus in corde amat, quodque libentissime patraret, nisi ferreis timoris vinculis impediretur; ut præclare animadvertit S. Augustinus, dicens :

(1) *Serm.* CLVI, n. 14.

(2) *Serm.* cit. CLXI. loc. cit.

(3) *Enarr. in Ps.* CXXVII, n. 7.

Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere (1). Sed 3° præterea hic timor facit hominem magis peccatorem, quia majorem legis cognitionem inducit, testante Apostolo, Rom. V, 20: *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum.* 4° Ipsa natura odii id evincit; nemo siquidem potest aliquid odisse, nisi ejus oppositum diligat, cum amor sit prior odio, imo ex ipso amore gignatur; cum igitur timor servilis non oriatur ex amore justitiæ, non potest odium peccati in nobis gignere; et 5° cum non oriatur nisi ex φιλαυτία seu *amore proprio*, hoc ipso quod homo ex timore a peccato abstinet aut de eo dolet, convincitur non amare nisi seipsum, idque eo magis, quo magis timet. Ergo.

64. Resp. Ad 1m, *Neg.* vel *Dist.* Timor gravis minus liberum animum efficit, seu, ut loquitur S. Thomas, aufert libertatem *secundum quid, conc.;* tollit absolute, *neg.* Alioquin frustra Deus incuteret timorem, et Christus timere gehennam nos docuisset. Ecclesia eos semper pœnitentiæ subjecit, qui tormentorum timore ac vi fidem ejurarunt (2).

65. Ad 2m, *Dist.* Si solam manum cohibeat, ut timor pœnæ infligendæ ab hominibus, et quidem ex prava subjecti dispositione, *conc.;* si ut medium cohibeat etiam animum a prava voluntate, cujusmodi plerumque est timor pœnarum a Deo infligendarum, *neg.*

66. Hinc patet responsio ad primam probationem, qua asseritur, hominem exterius simulare odium peccati, quod intus amat, cum id falsum sit; etenim cum homo velit finem suum, suam nempe felicitatem, ejusmodi pœnitens utitur timore pœnarum quasi medio efficaciori, quo moveat se ad detestanda peccata, per quæ illam amisit, vel eo utitur, ne peccet eamque amittat.

67. Quod vero spectat ad effatum S. Augustini, responsio patet ex iis, quæ de germana S. Doctoris mente exposuimus. Loquitur enim in objecto loco de timore vitioso, qui oritur ex prava subjecti dispositione. *Per hoc*, inquit, *in ipsa voluntate reus est, qui vult facere, quod non licet fieri; sed ideo non facit, quia*

(1) *Epist.* CXLV, n. 4.

(2) Cfr. Bellarm. *De Pœnit.* lib. II, cap. 18, n. 3.

impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem (1). De hoc porro timore nobis non est quæstio.

68. Ad 3m, *Neg.* Ad prob. vero, *Dist.* Timor quandoque hominem magis peccatorem facit ex ipsius malitia, *conc.;* ex natura timoris aut legis, *neg.* Hinc idem Apostolus, ibid. VII, 7, subdit: *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem.... occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Itaque timor servilis per se bonus ac utilis est, atque ad charitatem viam sternit, licet ex humana infirmitate aut malitia possit fieri subjective malus, ut cum impii exinde occasionem sumunt Dei justitiam blasphemandi et odio habendi.

69. Ad 4m, *Dist.* Non potest timor odium peccati in nobis gignere immediate, *conc.;* mediate, *neg.* Nascitur enim ejusmodi timor, ut jam diximus, ex amore, quem homo necessario habet ad semetipsum, quo fit ut ea timeat, quæ suæ felicitati adversantur, cujusmodi in primis pœnæ æternæ sunt. Cum igitur sciat peccator, se incurrisse in pœnarum istarum reatum per lethales culpas, ideo his sibi comminatis pœnis movetur ad ejusmodi culpas detestandas, quæ se in tantam infelicitatem dejicerent. Sic, quia diligimus sanitatem, abhorremus a cibis suavibus, qui valetudini adversantur; contra vero potiones amaras eligimus ad eam conservandam aut recuperandam.

70. Ad 5m, *Dist.* Oritur timor, de quo disserimus, ex *amore proprio* ordinato et honesto, *conc.;* inordinato et vitioso, *neg.* Amor enim, quem erga se habet homo, quatenus ordinatus est ad æternam felicitatem, quæ illi tanquam finis proponitur, bonus est atque a Deo in animum injectus; ideoque et bonus est timor peccati, qui inde nascitur, ne suo fine ac felicitate homo privetur. Alioquin, quoties Sancti propter æternam retributionem mali aliquid passi sunt, aut aliquid boni sunt operati, toties graviter deliquissent; quod nemo nisi insanus affirmare audeat. Ille vero, saltem interpretative, ut dicitur, se ipsum ut finem ultimum

(1) *Epist.* cit. loc. cit.

constitueret, adeoque perverse se ipsum amaret, atque ex prava dispositione peccaret, qui metueret timore *serviliter servili*. Hic enim timeret pœnam ut summum malum, id est, magis pœnam quam culpam, in quo servilitas consistit. Hic timor profecto neque attritionem gignit, neque ad justificationem disponit. Nos autem disserimus de timore, qui voluntatem a culpa removeat (1).

PROPOSITIO II.

Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur, non tamen sine Sacramenti voto, quod in illa includitur.

71. Hæc propositio, ut supra indicavimus, fidei proxima est, et Jansenistas ac quosdam Catholicos perstringit, qui, non obstante aperta Concilii Tridentini doctrina, et condemnatione Propositionum Baji, docentis, peccata cum perfecta charitate posse consistere, inficiari ausi sunt, contritionem charitate perfectam sine actuali Sacramenti susceptione hominem statim cum Deo reconciliare. Anonymus enim, quem fuse refellit Bellarminus (2), contendebat, his perfecte contritis et charitate flagrantibus non remitti peccata ac reatum pœnæ æternæ absque actuali Baptismi aut Pœnitentiæ susceptione, *nisi forte in articulo mortis*. Alii censent, non remitti nisi *raro*, in casu nempe necessitatis ac deficiente confessarii copia; non autem *ordinarie*, neque *frequenter*, multo minus *semper* (3). Demum nonnulli existimant, non omnem Dei amorem *super omnia* ex *certa lege* hominem justificare (4).

72. Frustra porro tum Jansenistas tum Theologos illos laborare, sic evincimus: Doctrina illa fidei proxima censenda est, atque ab omni proinde catholico Theologo tenenda, quæ expresse traditur ab œcumenica Synodo et Romanis Pontificibus, quæque

(1) Cfr. S. Thom. 2^a $2^{æ}$, q. 19, art. 2 etseqq.

(2) *De Pœnit.* lib. II, cap. 13.

(3) Ita Estius, *In* IV, d. 17, § 2 et seq.

(4) Sic censet Aurel. Piette, *Elucidationes difficiliorum Theologiæ quæstion.* part. IV, q. 7.

luculentissime Scripturarum et Patrum auctoritati innititur. Talis est autem doctrina, quæ in propositione enunciatur.

73. Ac primo quidem expresse tradi hanc doctrinam ab œcumenica Synodo, constat ex verbis, quæ paulo ante retulimus ex Concilio Tridentino, sess. XIV, cap. IV.

74. Hanc eamdem doctrinam adstruere Romanos Pontifices liquet ex propp. XXXI, XXXII, LXX et LXXI Baji damnatis a S. Pio V, Gregorio XIII et Urbano VIII. Reliquis porro omissis, quæ sunt de charitate perfecta, LXXI ita se habet : *Per contritionem, etiam cum charitate perfecta et cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti* (1). Ergo contradictoria propositio vera et catholica est.

75. Scripturarum autem auctoritate hanc doctrinam fulciri, constat tum ex iis omnibus locis, in quibus traditur, per veram conversionem illico peccata dimitti; ut Ezech. XXXIII, 12 : *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua;* tum ex textibus illis, in quibus docetur, peccatum cum charitate, quæ individua comes est contritionis, consistere non posse; uti Prov. VIII, 17 : *Ego diligentes me diligo*; I Petr. IV, 8 : *Charitas operit multitudinem peccatorum;* Luc. VII, 47 : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

76. Inniti demum auctoritati SS. Patrum, ex luculentis ipsorum testimoniis, quæ collegit Bellarminus, abunde patet (2). Nos brevitatis gratia unum aut alterum ex iis afferemus. S. Joan. Chrysostomus : *Sicut ignis*, inquit, *in silvam ingressus omnia purgare solet, sic dilectionis fervor, quocumque inciderit, omnia tollit et*

(1) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1206 et seqq. Prop. XXXI, ita se habet : *Charitas perfecta et sincera, quæ est ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta, tam in catechumenis quam in pœnitentibus potest esse sine remissione peccatorum.* XXXII : *Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non semper est conjuncta cum remissione peccatorum.* LXX : *Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem; et charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis.*

(2) Loc. cit.

exscindit.... ubi charitas est, omnia sublata sunt mala (1). S. Augustinus : *Sola charitas*, ait, *extinguit delicta* (2). S. Leo M : *Nullas patitur veniæ mores vera conversio*, *dicente Spiritu Dei per prophetam* : *Cum conversus ingemueris*, *tunc salvus eris* (3). S. Petrus Chrysolog. : *Absolvi vis? Ama* : *charitas operit multitudinem peccatorum* (4).

77. His addimus auctoritatem S. Thomæ, qui, in IV, dist. 17, q. 2, art. 5, scribit : *Quantumcumque parvus sit dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet.* Ergo.

78. Obj. prima. Scriptura non semel insinuat, non semper peccata dimitti, quamvis pœnitentes perfecta flagrent charitate. Etenim 1°, Luc. VII, de muliere pœnitente legitur in præsenti : *Remittuntur peccata multa*, licet jamdiu præcesserit dilectio : *Quoniam dilexit multum.* Quod 2° pridem jam animadverterat S. Augustinus, qui de eadem muliere scribit : *Accessit ad Dominum immunda, ut rediret munda ; accessit ægra, ut rediret sana* (5) ; et post ipsum S. Gregorius M. qui, *Hom. XXXIII in Evangelia* : *Lavanda* (non lota), inquit, *ad fontem misericordiæ cucurrit.* Sic etiam S. Bernardus ait : *Tangit pedes mundi atque mundantis, immunda ; et vestigiis Creatoris mulier criminosa procumbit* (6). 3° Paulo, qui jam vas erat electionis, dixit Ananias, Act. XXII, 16 : *Exurge et baptizare et ablue peccata tua.* 4° His principiis innixus, S. Augustinus passim docet catechumenis, licet charitate flagrantibus, absque Baptismo vel *securam non esse justitiam*, vel aliquid deesse *ad capessendum regnum cœlorum*, vel cordis conversionem nonnisi in necessitate

(1) *Hom.* VII, *in* II *ad Timoth.* n. 3. Καϑάπερ εἰς ὕλην πῦρ εἰσελϑὸν πάντα διακαϑαίρειν εἴωϑεν, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀγάπης ϑερμότης ὅπουπερ ἂν ἐμπέσοι, πάντα ἀναιρεῖ καὶ διακόπτει..... ἔνϑα ἐστὶν ἀγάπη, πάντα ἀνῄρηται τὰ κακά. Tom. xi, pag. 703.

(2) *Tract.* I *in* I *Epist. Joan.* n. 6.

(3) *Epist.* CVIII, alias LXXXIII, cap. 4, edit. Baller.

(4) *Serm.* XCIV., in *Biblioth. Patr.* Lugd. tom. VII, col. 920.

(5) *Serm.* XCIX, al. *Hom.* XXIII, cap. 2.

(6) Serm. *In festo B. Mariæ Magdal.* n. 1.

supplere Baptismum, ut, *De Baptismo*, lib. IV (1), et *Tract. XIII in Joan.* affirmat : *Quantumcumque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat ; non illi dimittitur, nisi cum venerit ad Baptismum* (2). Quod facto suo confirmat ; sic enim de seipso scribit, *Confess.* lib. IX, cap. 4 : *Gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides me securam esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant.* 5° Augustino autem consonant Patres reliqui, inter quos 6° S. Leo, *Sic divinæ*, scribit, *bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus Sacerdotum nequeat obtineri* (3). 7° Hæc omnia confirmantur ex ipso Concilio Tridentino, quod, sess. XIII, can. XI, præscribit confessionem omnibus, antequam ad Eucharistiam accedant, *quantumcumque se contritos existiment*, solo excepto necessitatis casu, et cum copia confessarii non habetur. Ergo.

79. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Per confirmationem coram hominibus factam ipsi mulieri, *conc.;* coram Deo, *neg.* Alioquin bis mulier illa absoluta fuisset ab iisdem peccatis, siquidem paulo post iterum dixit Christus mulieri : *Remittuntur tibi peccata.* Hoc etiam confirmatur exemplo hæmorrhoissæ, quæ etsi sanitatem jam obtinuisset, tamen, Marc. V, 34, dixit ei Christus : *Esto sana a plaga tua.* Verba autem illa : *Quoniam dilexit multum*, non aliud significant juxta Bellarminum, quam magnam dilectionem causam fuisse magnæ indulgentiæ (4).

80. Ad 2m, *Dist.* Docent citati Patres, mulierem illam accessisse immundam, nondum lotam, etc. in æstimatione hominum, *conc.;* vere et coram Deo, vel *neg.* vel *subd.* Cum accessit, cucurrit, procubuit, nondum perfecta charitate incensa, *conc.;* cum perfecta charitate dilexit, *neg.* Quod expresse docet S. Bernardus, *Serm. IV de dedicat. Eccles.* dicens : *Errabat* (Pharisæus), *qui tanquam adhuc peccatricem horrebat, quæ divinis inhærens vestigiis, rigabat fletibus, tergebat crinibus, osculo premebat, ungebat unguento*, etc. (5).

(1) Cap. 22.
(2) N. 7.
(3) *Ep.* CVIII, al. XCI, cap. 2.
(4) *De Pœnit.* lib. II, cap. 14, n. 2.
(5) N. 3. Qui ibidem subdit : *Num-*

81. Ad 3m, *Dist.* Adimplendo conditionem a Christo præscriptam, vel ad habendum gratiæ signum, *conc.;* perinde ac si adhuc in peccatis suis esset, *neg.* Idem dicere possumus de Paulo jam converso, quod de Cornelio scripsit S. Augustinus : *Cornelius*, ait ipse, *audiens et credens, quod prædicaverat Petrus, ita mundatus est, ut ante visibilem Baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus Sancti; verumtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinsecus lavaret quodammodo vestimenta sua* (1).

82. Ad 4m, *Dist.* Hoc dicebat S. Augustinus de catechumenis absque legitima causa Baptisma protrahentibus, *conc.;* per se, *neg.* In adductis enim locis aliisque non paucis S. Augustinus eos perstringit catechumenos, qui diu differre Baptismum consueverant; ac merito affirmat, his absque Baptismo, quamvis sibi viderentur charitate flagrare, non remitti peccata, nisi adimplerent, quæ Christus jussit; cum contritio non remittat peccata independenter a virtute Sacramenti. Ejus proinde susceptionem saltem in voto habere debent vere contriti.

83. Ad 5m, *Dist.* Cum disserunt de iis, qui nondum habent charitatem perfectam, *conc.;* secus, *neg.* Ut patet ex allatis documentis.

84. Ad 6m, *Dist.* Vel in re vel in voto, *conc.;* in re tantum, *neg.* Scopus enim S. Leonis est retrahere peccatores a procrastinanda pœnitentia (2).

85. Ad 7m, *Dist.* Ob periculum et facilitatem deceptionis in re tam gravi, *conc.;* quasi censuerit, non semper remitti pec-

quid possibile est regnare peccatum in animo contrito et spiritu ingemiscenti, aut non multa charitas operit multitudinem peccatorum? Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Merito proinde jam non peccatrix, juxta tuam, Pharisææ, sententiam. Et hæc quidem verus Bernardus. Nam, quæ ab adversariis objiciuntur, desumpta sunt ex sermone spurio. Cfr. edit Mabill. opp. S. Bernardi, vol. II, pag. 734.

(1) *Quæst.* XXXIII, *in Numeros*, *n.* 9.

(2) Ut patet ex cap. 5, ubi concludit: *Unde oportet unumquemque christianum conscientiæ suæ habere judicium, ne converti ad Deum de die in diem differat*, etc.

cata, dum vere adest contritio charitate perfecta, *neg.* Adeo aperta est mens Concilii Tridentini, ut nullus supersit ambigendi locus (1). Aliud porro est loqui in abstracto, ut aiunt, aliud vero in concreto. Nam quin contritio charitate perfecta talem producat effectum dubitare non possumus; semper tamen incerti sumus, an ejusmodi contritionem reipsa habeamus.

86. Obj. secunda. Si contritio charitate perfecta ante actualem Baptismi aut Pœnitentiæ susceptionem semper justificaret catechumenos aut pœnitentes, jam sequeretur, 1° inutilem fore realem illorum Sacramentorum susceptionem; 2° falsam pariter fore Baptismi aut absolutionis formam; 3° contritionem et charitatem præcedere debere peccatorum remissionem. Quæ quidem omnia falsa ac erronea sunt. Ergo.

87. Resp. *Neg.* primam sequelam; quia, uti jam observavimus, non confertur remissio peccatorum per actum contritionis aut charitatis nisi intuitu et virtute Sacramenti, quod operatur vel *in voto existens, vel in actu se exercens*, ut loquitur S. Thomas (2). Hinc si culpabiliter Sacramentum non suscipiatur, nulla evadit adepta justificatio (3).

88. *Neg.* pariter alteram sequelam, tum ob rationem modo adductam, quia virtus clavium semper operatur sive actu sive

(1) Cfr. Card. Pallav. *Storia del Conc. di Trento*, lib. XII, cap. 10, n. 26 et seqq. Nam n. 27 refert, jam canonem paratum esse ad damnandam contrariam sententiam; qui tamen editus non est, eo quod Balthassar Heredia se interposuerit.

(2) In *Suppl.* q. 18, art. 1.

(3) Hic quæstio agitatur a Theologis, utrum peccata, per contritionem cum voto Sacramenti dimissa, reviviscant, si quis postea culpabiliter negligat susceptionem Sacramenti; nec enim defuerunt, qui affirmarent; verisimilior tamen, imo certa videtur sententia, peccata semel remissa, quacumque demum ratione remissa sint, sive per Sacramentum sive extra Sacramentum, nunquam renasci, neque quoad reatum culpæ neque quoad reatum pœnæ. Nam, cum remittantur peccata per gratiæ sanctificantis infusionem, penitus anima purgatur et sanctificatur, et peccata illa destruuntur; quod vero destructum est, reviviscere nequit. Id tamen non vetat, quominus, qui negligit Sacramentum, puniatur ob hoc speciale peccatum. Ceterum cfr. Vasquez, *De Pœnit.* q. 88, art. 4, dub. 1, præsertim n. 74 et seqq. ubi late de hac controversia disserit.

voto; tum etiam quia forma absolutionis tam primam quam secundam aut tertiam remissionem pro subjecti capacitate significat; tum denique quia juxta S. Thomam perinde valent verba *Ego te absolvo* ac *Sacramentum absolutionis* tibi impendo (1), id est, per ea significatur visibiliter, quod invisibiliter Deus jam operatus est seu operatur.

89. Ad 3m, *Dist.* Debet præcedere contritio aut charitas prioritate causæ et naturæ, *conc.;* prioritate temporis, *neg.* Actus enim contritionis vel charitatis est ultima dispositio ad gratiam et remissionem peccatorum consequendam.

PROPOSITIO III.

Ad Sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum non est necessaria contritio charitate perfecta.

90. Hæc propositio, quæ sequitur ex præcedente, ejusdem certitudinis est, præsertim post Conc. Trid. Nec enim ignoramus, a veteribus scholasticis ante Tridentinum, saltem usque ad S. Thomam, passim propugnatam fuisse contritionis perfectæ necessitatem ad percipiendum cum fructu Sacramentum Pœnitentiæ, communemque apud illos hanc fuisse doctrinam (2). In Concilio tamen Tridentino quæsitum est serio in ejusmodi opinionem ob affinitatem, quam præ se ferre videbatur cum erroribus Protestantium, quod scilicet a Sacerdotibus non reipsa remittantur per verba absolutionis hominum peccata, sed solum declarentur esse remissa (3). Nulla tamen censura Patres Tridentini illam sententiam perstrinxerunt, ne veteribus illis notam erroris inurerent.

(1) P. 3, q. 84, art. 3, ad 5.

(2) Nimis longum esset velle etiam per summa capita veterum scholasticorum placita referre, nec ulla utilitas exinde sequeretur. Qui tamen optaret sibi plenam de illis cognitionem comparare, consulat Morinum, tum in op. *De pœnitentia*, lib. VIII, cap. 2 et seqq. tum in op. *De contritione et attritione exercitatio historico-theologica*, part. I, *De mente Doctorum scholasticorum.* Non tamen sine aliquo delectu doctissimi hujus viri opera legi debent.

(3) Cfr. Card. Pallavic. op. cit. cap. 12, n. 6.

Ceterum, si Jansenistas, qui fere obsoletam hanc doctrinam suam fecerunt, et paucos admodum Theologos excipias, Catholici, quotquot sunt, ab ea recesserunt.

91. Sic igitur propositionis nostræ veritatem adstruimus : Ex Concilio Tridentino sess. XIV, cap. IV, duplex distinguitur contritio : altera, quæ aliquando charitate perfecta est, hominemque cum Deo reconciliat, priusquam Sacramentum actu suscipiatur; altera imperfecta, quæ, quamvis sine Sacramento per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, eum tamen ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Supponit igitur Tridentinum ac pro certo habet, 1° non esse necessariam perfectam contritionem ad Sacramentum rite suscipiendum; alioquin non *aliquando* dumtaxat, sed *semper* peccator, priusquam Sacramentum actu susciperet, justificatus foret; 2° peccatorem vulgo ad justificationem perduci in Sacramento Pœnitentiæ per solam contritionem imperfectam sive attritionem. Quæ quidem confirmantur ex Catechismo Rom. qui inter cetera hæc habet : *Quin etiam, statim ut eam* (contritionem perfectam) *mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui... Prophetæ verba illa declarant : Dixi : confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Atque ejus rei figuram in decem leprosis animadvertimus*, *qui a Salvatore nostro ad Sacerdotes missi, antequam ad illos pervenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, veræ contritionis eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim a Domino impetremus* (1). Cum vero idem Catechismus passim doceat, per verba absolutionis relaxari peccatorum vincula, pro certo proinde habet, non esse necessariam contritionem perfectam ad rite suscipiendum Sacramentum.

92. Ad hæc accedit, damnatam esse prop. LVIII Baji, quæ ita se habet : *Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens et inspirans vivificat eum et resuscitat*; *ministerio autem Sa-*

(1) Part. II, cap. 5, n. 30.

cerdotis solus reatus tollitur (1). Jam vero, si necessaria esset contritio charitate perfecta ad rite suscipiendum Sacramentum Pœnitentiæ, *nunquam* ministerio Sacerdotis absolventis, sed *semper* a solo Deo peccator vivificaretur. Hoc propterea esset peculiare paradoxon hujus Sacramenti in adversariorum hypothesi, ut *in re nunquam* produceret effectum, quem significat, produceret vero *semper in voto*, quod sane absonum est.

DIFFICULTATES.

93. Obj. prima. 1° Si rejicienda ut erronea foret opinio de absoluta necessitate contritionis perfectæ, ideo esset, *primo*, quod finis et causa institutionis Sacramenti Pœnitentiæ, quæ est remissio peccatorum, cessaret, cum eam jam supponeret ante actualem Sacramenti susceptionem; *secundo*, quod non amplius formæ absolutionis sua veritas constaret, quia Sacerdos solum declararet peccata esse remissa, minime vero reipsa absolvendo remitteret. Atqui hæ rationes aliæque ejusmodi nihil evincunt; cum 2° ex ipsa Tridentini doctrina contritio perfecta hominem Deo non reconciliet nisi dependenter a Sacramenti voto, quod in illa includitur; et aliunde 3° ipsa contritio pars essentialis sit ejusdem Sacramenti. 4° Nonne, qui tenent hominem semper Deo reconciliari per contritionem perfectam ante actualem Sacramenti susceptionem, tum veritatem formæ absolutionis vindicant, tum Sacramenti utilitatem? Ergo.

94. Resp. Ad 1m, *Dist.* Etiam, *trans.* vel *conc.*; solum, *neg.* Potissima enim ratio, ob quam catholici theologi passim ut erroneam præfatam sententiam rejiciunt ac impugnant, est, quia adversatur apertæ Tridentini Concilii doctrinæ, quæ Scripturarum, Patrum universæque traditionis auctoritati innititur, prout ex dictis constat atque ex dicendis magis patefiet. Hinc jam collabescit superstructa argumentatio. Verum, et hoc omisso, *neg. minorem* propositi argumenti.

(1) Cfr. apud Hard. *Acta Concil.* loc. cit. quæ fuit sententia nonnullorum antiquorum scholasticorum.

95. Ad 2m, seu ad 1m prob. *Dist.* Cum casus ille extraordinarius datur, ut contritio sit charitate perfecta, per accidens, *conc.;* per se et natura sua, *neg.* Alioquin sequeretur illud absurdum, quod paulo ante indicavimus, ita videlicet a Christo esse institutum hoc Sacramentum, ut in voto *semper* operari debeat, *nunquam* vero possit operari in re.

96. Ad 3m, *Dist.* Contritio est pars essentialis Sacramenti in ipsa actuali ejusdem administratione, *conc.;* ante actualem administrationem, *neg.*

97. Ad 4m, *Dist.* At diversa ratione, scilicet in casu extraordinario, ut diximus, ac per accidens, *conc.;* eadem ratione, *neg.*

98. Obj. secunda. 1° Hæc sententia a Tridentino damnata non fuit; 2° eamque tribus eoque amplius seculis docuerunt unanimiter fere theologi; nec defuerunt, qui vel in ipso Concilio, Pallavicino teste (1), vel post Concilium eidem mordicus adhæserint, 3° Patrum auctoritati innixi, qui Sacerdotum partes in hujus Sacramenti administratione adumbratas docuerunt a Domino, sive cum mundatum a se leprosum ad Sacerdotes misit, ut eum sanatum declararent, sive cum Lazarum a se excitatum a mortuis jussit ut Apostoli ab exterioribus vinculis solverent. 4° Inter illos Patres eminent S. Augustinus et S. Gregorius M., qui aperte tradunt, vivum esse oportere, qui peccata confitetur; nec quemquam esse absolvendum, nisi quem Sacerdos cognoverit vivificatum. 5° Ab istorum Patrum doctrina non discessit S. Thomas, qui in IV, dist. 21, art. 2 in corp. et alibi passim id ipsum docet, concludens, quod *ordinatur confessio directe ad dimissionem pœnæ.* Ergo.

99. Resp. ad 1m, *Dist.* Ita tamen ut Concilium eam improbaverit atque rejecerit, *conc.;* ut non rejecerit, *neg.* Ex eo quod Concilium nullam specialem notam illi sententiæ inusserit, ob quamdam erga veteres scholasticos reverentiam, id unum inferri potest, eam non esse *hæreticam.* At ex eo, quod non sit hæretica, non sequitur, eam esse catholicam.

100. Ad 2m, *Dist.* Antequam ab Ecclesia reprobata esset, adeo-

(1) Loc. cit. n. 2 et seq.

que innoxie, *conc.;* postquam Ecclesia contrarium docuit, *subd.* a Jansenistis ac paucis illis, qui istorum vestigia sectari maluerunt quam Ecclesiæ doctrinam, *conc.;* a cordatis theologis, *neg.* Veri enim theologi munus est non propria, sed Ecclesiæ sensa reverenter complecti.

101. Ad 3m, *Neg.* Imo contrarium plane Patres docuerunt, cum affirmarunt, 1° claves æterni adyti traditas esse arbitrio Petri cœli janitoris; 2° hanc inesse Sacerdotibus potestatem, ut beneficio absolutionis vere peccata dimittant; 3° nonnisi ad preces Sacerdotis peccatoribus indulgentiam a Deo concedi; 4° sententiam Sacerdotum priorem esse divina; 5° pœnitentes ad vitam excitari solemni absolutionis ritu; 6° donec ad Sacramentum veniant, catechumenos et pœnitentes semper esse vinculis peccatorum adstrictos (1). Quæ certe principia consistere nequeunt cum adversariorum doctrina. Cum igitur Patres adducunt exempla leprosi a Christo mundati ac Lazari excitati a mortuis, id unice significare volunt, Deum esse qui interiori gratia sua peccatores vivificat et mundat, Sacerdotes vero non esse nisi causas instrumentales, quibus Deus utitur ad peccata mundanda, ut exponit Catechismus Romanus (2).

102. Ad 4m, *Dist.* Vita inchoata et inchoata resurrectione, quam imperfecta contritio operatur per gratiam actualem, quæ animam interius movet et excitat, *conc.*; vita plena et perfecta resurrectione, quæ est effectus gratiæ justificantis per Sacramentum conferendæ, *neg.* Id patet ex ipsis S. Gregorii verbis, qui in eadem *Hom. XXVI in Evangel.* quæ nobis opponitur, scribit : *Ut, quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat* (3). Idem patet ex verbis S. Augustini, qui aperte de illis, qui, Sacerdotum objurgationibus *displicentes sibi, mutare vitam instituunt,* affirmat : *Resurrexerunt isti, revixerunt, quibus displicet quod fuerunt; sed reviviscentes ambulare non possunt. Hæc sunt vincula ipsius reatus. Opus*

(1) Horum omnium testimonia cfr. apud Bellarm. *De Pœnit.* lib. III, cap. 2 et seqq,

(2) Loc. cit. n. 35.

(3) N. 6.

est ergo, ut, qui revixit, solvatur et ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait : Quæ solveritis, etc. (1).

103. Ad 5m, *Dist.* In *Commentariis in Magistrum Sententiarum, conc.;* in *Summa,* ubi, si quid minus caute antea scripserat, rerum momentis maturius perpensis emendavit, *neg.* Porro in part. 3, q. 84, art. 2 et 3 doctrinam nostram propugnat. Sic enim scribit, art. 3 : *Cum Sacramenta novæ legis efficiant quod figurant, oportet, quod forma Sacramenti significet id, quod in Sacramento agitur, proportionaliter materiæ Sacramenti... Hoc autem Sacramentum scilicet Pœnitentiæ nec consistit in consecratione alicujus materiæ sanctificatæ, sed magis in remotione cujusdam materiæ, scilicet peccati, prout peccata dicuntur esse materia Pœnitentiæ. Talis autem remotio significatur a Sacerdote, cum dicitur : Ego te absolvo* (2).

CAPUT III.

DE CONFESSIONE.

104. Confessio, quæ altera pars est Sacramenti Pœnitentiæ, definiri solet : *Accusatio peccatorum, quæ quis post Baptismum commisit, legitimo Sacerdoti facta ad illorum absolutionem obtinendam.* Wicleffus necessitatem Confessionis impugnavit in casu perfectæ contritionis, ut patet ex ejus art. VII a Concilio Constantiensi proscripto : *Si homo debite fuerit contritus, omnis Confessio exterior est sibi superflua et inutilis* (3). Novatores Confessionem interdum uti bonam ac salutarem commendant, interdum vero tanquam cruentissimam animarum carnificinam ac tormentum innocentianum execrantur, vel ad summum con-

(1) *Serm.* XCVIII, alias XLIV, *De verbis Dom.* cap. 6.

(2) Certum videtur, plerosque scholasticos usque ad S. Thomam docuisse necessitatem contritionis ad Sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum, imo et S. Thomam ipsum, quidquid asserat Drouvenius, tum in aliis operibus tum in commentariis in Magistrum Sententiarum adhæsisse communi tunc temporis sententiæ, donec in Summa mutavit sententiam, quam postea nunquam non est professus. Cfr. Morinus, op. et loc cit.

(3) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. VIII, col. 299.

tendunt ejus usum liberum esse utpote institutionis mere ecclesiasticæ. Increduli eamdem viam tenent. Veteres Montanistæ ac Novatiani admittunt Confessionis divinam institutionem, restringunt tantum facultatem a Christo datam Ecclesiæ absolvendi rite pœnitentes ab omnibus peccatis. Jansenistæ improbant usum confitendi peccata venialia. Hos errores omnes refellere aggredimur.

PROPOSITIO I.

Confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quæ post Baptismum commissa sunt, divinæ institutionis est et necessaria ad salutem. Quod in primis Sacræ Litteræ ostendunt.

105. De fide est hæc propositio, ad quam sanciendam hos canones edidit Concilium Trid. sess. XIV, can. VI : *Si quis negaverit, Confessionem sacramentalem vel institutam vel ad salutem necessariam esse jure divino, aut dixerit, modum secrete confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit.* Can. VII: *Si quis dixerit in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligentipræmeditatione habeatur, etiam occulta, et quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta, et circumstantias, quæ peccati speciem mutant... anathema sit.* Can. VIII : *Si quis dixerit, Confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem et traditionem humanam, a piis abolendam... anathema sit.*

106. Suppositis testimoniis superius ex sacris Litteris recitatis : *Quæcumque alligaveritis*, etc. *Quorum remiseritis*, etc. ita instituimus argumentum : Evidens est ex his verbis, Sacerdotes constitutos a Christo esse judices facultate instructos ligandi atque solvendi, retinendi atque remittendi peccata ; atqui, inquit Tri-

dentinum (1), *constat, Sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata declarassent.* Id ipsum fori civilis consuetudo plane demonstrat, ubi nisi judices pro tribunali sedentes reorum causas vel ex propria confessione vel accersitis testibus diligentissime inquirerent, discuterent, ponderarent, eorum judicia ut iniquissimæ prævaricationes haberi deberent. Cum itaque Christus tribunal spirituale Pœnitentiæ ad instar fori civilis erexerit, necessario fatendum est ex Scripturæ auctoritate, nisi prævia singulorum peccatorum lethalium cum suis circumstantiis, quæ speciem mutant, Confessio fiat, remitti ac retineri peccata non posse.

107. Hunc præterea ac non alium sensum esse verborum, quibus Christus contulit hanc potestatem absolvendi aut ligandi, remittendi aut retinendi peccata, constat ex ratione, qua in praxim hæc facultas ab Ecclesia deducta est, atque ex constanti traditione ac interpretatione Patrum, per quos eorum verborum significatio determinata est. Quod sequenti propositione luculentissime ostendemus. Interim animadvertimus, Confessionem ipsam divinæ institutionis esse, ac necessariam ad salutem, non autem *modum* confitendi sive palam sive secreto; qui modus afficit tantum disciplinam, cujus Ecclesia moderatrix esse debet (2).

DIFFICULTATES.

108. Obj. prima. 1° Christus citatis verbis Sacerdotes judices

(1) Sess. xiv, cap. 5.

(2) Conc. Trid. hoc aperte indicat, sess. xiv, cap. 5. Cfr. Morinus, *De Pœnit.* lib. ii, cap. 10, § 14 et seq. tum etiam cap. 9, ubi non pauca exempla profert ejusmodi Confessionum, quæ in publico consessu interdum fieri consueverunt. Id ipsum ostendit Massuetus, *Diss.* iii *Iren.* cap, 7. Scio, Petavium in adnot. in S. Epiphan. *Hæres.* lxxix, § 5, contendere, nunquam Confessionem publicam viguisse. Verum ipse loquitur de publica peccatorum Confessione, quæ aliqua lege fuerit præscripta, præsertim in universa Ecclesia. In quo utique ei assentimur. Ast negari non potest, in nonnullis Ecclesiis et per aliquod tempus ejusmodi Confessionem obtinuisse.

minime constituit, cum ex Apostolo, I Cor. cap. IV, et II Cor. cap. V, non sint nisi *legati*, *ministri* et *dispensatores mysteriorum Dei.* 2° Verum, dato etiam quod vere judices sint, nequeunt propterea peccata remittere, quod solius principis est; judicis vero munus statutas a lege pœnas tantummodo exequi. 3° Princeps præterea judices constituendo non prohibet, quominus subditi possint ad se immediate confugere; multo igitur minus Christus, tribuens Apostolis facultatem remittendi aut retinendi peccata, vetuit, ne fideles ad se immediate confugiant, ut remissionem peccatorum obtineant. 4° Dicendum est igitur, liberam saltem esse omnibus Confessionem, nisi 5° agatur de publicis peccatoribus, qui velint baptizari aut cibo eucharistico refici; non autem de occultis, quorum reatus cum lateant Ecclesiam, nullam propterea ipsa jus habet in eos inquirendi et judicandi (1). Ergo.

109. Resp. Ad 1m, *Neg.* Ad prob. *Dist.* Id est, Sacerdotes judices non sunt auctoritate suprema et propria, *conc.;* ministeriali et communicata, *neg.* Christus enim Apostolis eorumque in Sacerdotio successoribus missionem contulit et auctoritatem administrandi Sacramenta eo modo, quo ab ipso instituta sunt. Sacramentum porro Pœnitentiæ voluit ut administraretur ad modum judicii; ergo hoc ipso instituit Sacerdotes vere judices in hoc Sacramento.

110. Ad 2m, *Dist.* Nomine et auctoritate propria, *conc.;* nomine et auctoritate Christi et juxta leges ab ipso latas, *neg.*

111. Ad 3m, *Dist.* Nisi constaret de aperta Christi voluntate, ut non consequamur peccatorum remissionem nisi virtute clavium, *conc.;* si de hac voluntate constet, *neg.* Sane vel ipsa clavium metaphora, qua usus est Christus, aperte ostendit, non posse nos alia ratione peccatorum remissionem obtinere quam per illorum ministerium, quibus ipse claves commisit. Quorsum enim alicui claves traderentur, si cuique domus aditus pateret (2)?

(1) Ita passim Kemnitius, et post eum Dallæus et Bingham.

(2) Cfr. Schefmacherus, *Lettres d'un docteur allemand de l'université de Strasbourg à un gentilhomme protestant*, Strasbourg, 1730, tom. I, lettre IV, troisième proposit. Cfr. etiam Maldonatus. *De Sacram. Pœnit.* cap. 3.

112. Ad 4^m, *Neg.* Responsio patet ex modo dictis.

113. Ad 5^m, *Neg.* Distinctio enim, quam Binghamus invexit, arbitraria est; nam Christus nullum faciens discrimen inter peccata publica et occulta, omnia remittendi facultatem dedit Apostolis. Quod si Ecclesia in foro externo non judicat de occultis, de iisdem tamen judicat in foro interno juxta potestatem sibi a Christo datam.

114. Inst. 1° Absolutio est alieni beneficii executio, non autem judicium; 2° Christus, enim mandatum quidem dedit remittendi peccata, at non dedit mandatum de peccatis cognoscendis; 3° quod ostenditur ex Baptismi exemplo, qui confertur in remissionem peccatorum absque ipsorum manifestatione. Ergo.

115. Resp. Ad 1^m, *Dist.* Est executio alieni beneficii conferendi per actum judicialem, adeoque cum causæ cognitione, *conc.;* conferendi quacumque ratione, *neg.*

116. Ad 2^m, *Dist.* Dedit Christus mandatum remittendi peccata simul et retinendi, si opus fuerit, *conc.;* solum remittendi, *neg.* Jam vero, nisi prius peccata cognoscantur, non potest ejusmodi facultas rite exerceri.

117. Ad 3^m, *Neg. paritatem;* cum enim per Baptismum pateat infidelibus ingressus in Ecclesiam, nequit hæc in non subditos verum ac proprium exercere judicium. *Quid enim mihi, interrogat* Apostolus, *de iis, qui foris sunt, judicare* (1)? Per plura aut pauciora experimenta propterea Ecclesia tentat catechumenos, antequam eos admittat ad Baptismum (2).

118. Obj. secunda. 1° Nuspiam legimus, Apostolos compulisse fideles ad Confessionem peccatorum apud se faciendam. 2° Imo Apostolus Paulus solum exegit conscientiæ propriæ discussionem

(1) I Cor. V, 12.

(2) Jam alias monuimus, antiquitus obtinuisse, ut inter cetera experimenta exigeretur singulorum peccatorum Confessio a catechumenis; postea tamen hæc praxis in desuetudinem abiit. Dixi: inter *cetera experimenta;* siquidem illa non erat Confessio sacramentalis, ut patet; neque Ecclesia ullam exercebat jurisdictionem proprie dictam in illos catechumenos; sed solum ad humilitatis exercitium, atque ut se certiorem faceret de catechumenorum dispositionibus, priusquam eos admitteret ad Baptismum.

a fidelibus, ut digne accederent ad sacram Synaxin, dicens : *Probet autem se ipsum homo* (1), innixus certe doctrinæ Christi, qui, 3° Matth. VI, nos docet in Oratione dominica peccatorum remissionem immediate a Patre suo petere illis verbis : *Dimitte nobis*; et 4° promittit, Patrem suum nobis dimissurum, prout et nos debitoribus nostris dimiserimus; jam vero nos debitores nostros ad duram hanc conditionem non adigimus, ut prius singillatim offensas nobis illatas confiteantur. 5° Hinc Christus, Apocalyps. II et III, variis Episcopis delinquentibus nihil aliud injungit ad peccatorum veniam obtinendam, quam ut pœnitentiam agant, ut præcipiebatur in Vet. Testam. 6° Neque enim credere fas est, in lege gratiæ impositum esse gravissimum jugum, cui minime subjiciebantur qui sub lege servitutis constituti erant. Ergo.

119. Resp. Ad 1m, *Trans.* Nec enim desunt, qui Confessionis praxim colligant ex Jacob. V, 16, aliisque testimoniis (2). Verum hoc omisso, *Dist.* Non legitur, *conc.;* non compulerunt fideles ad confitendum, cum opus esset, *neg.* Nuspiam enim legimus, Apostolos baptizasse infantes attamen hinc inferri non possit, nunquam infantes ab Apostolis tinctos fuisse. Cum igitur constet de divina Confessionis institutione, nos potius concludimus, Apostolos fidelibus Confessionem injunxisse, cum opus esset, quamvis id litteris minime fuerit consignatum.

120. Ad 2m, *Dist.* Probatione a Christo præcepta, *conc.;* quomodocumque facienda, *neg.*

121. Ad 3m, *Dist.* Obtinendam per adjumenta a se instituta, *conc.*; ad horum exclusionem, *neg.*

122. Ad 4m, *Dist.* Quoad dimissionem ipsam et affectum di-

(1) Cor. XI, 28.

(2) Cfr. Schefmacherus loc. cit. Maldonatus in cit. tract. *De Pœnit.* contendit, minus solidum esse testimonium, quod afferri solet ex Epistola Jacobi : *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra*, ad evincendum præceptum Confessionis. Attamen alii magnum pondus probationis inveniunt in eo textu. Morinus enim, *De Pœnit.* lib. VIII, cap. 8, § 4, non solum mordicus vindicat hoc testimonium velut efficax ad demonstrandam necessitatem Confessionis, sed ostendit præterea, talem esse ejusdem textus interpretationem SS. Patrum antiquissimorum. Cfr. cit loc.

missionis, *conc.*; quoad modum, *neg.* Longe enim diversa ratione nobis dimittit Deus ab ea, qua nos dimittere debeamus debitoribus nostris, qui nullam ad veniam concedendam nostris offensoribus conditionem apponere possumus; potest autem Deus, prout reipsa apposuit.

123. Ad 5m, *Dist.* Modo tamen a Christo injuncto, *conc.*; ad ipsorum arbitrium, *neg.*

124. Ad 6m, Resp. 1°, Hic agitur *de facto*; si de eo constiterit, conjecturæ nostræ evanescunt. Resp. 2° *Dist.* Quod tamen leve est habita ratione tot legalium lustrationum, sacrificiorum, etc. quæ in veteri Lege exigebantur ad remissionem peccatorum obtinendam, ac leve præterea fit uberiori gratia, *conc.;* secus, *neg.* Addo Confessionem in solatium ac in commodum nostrum cedere (1).

125. Obj. tertia. Auricularis Confessio pluribus nominibus impossibilis est, perniciosa et periculi plena. Ac 1° impossibilis est integra peccatorum Confessio tum defectu memoriæ, tum defectu cognitionis, tum denique defectu discretionis inter peccata lethalia ac venialia; hinc anxietates et scrupuli, quibus non semel perturbatur conscientia. 2° Perniciosa est, quatenus qui confitetur,

(1) Cfr. Moëhler, *Symbolique,* liv. I, § 33, ubi n. II inter cetera scribit: *Tout ce qui affecte véritablement l'homme, doit de nécessité se produire au dehors... Quand l'âme est brisée par le repentir, ce sentiment veut se révéler au grand jour; alors nous confessons nos péchés à l'Eglise; et tout ce que nous faisons au Prêtre, nous l'avons fait à Jésus-Christ, car il tient sa place... Que deux ennemis désirent sincèrement se réconcilier, ils se sentent entraînés à confesser leurs torts; et ce n'est non plus que par cet aveu que leur réconciliation devient véritable, que la paix rentre dans le cœur. Telle est en effet la nature de l'homme, qu'il ne croit point lui-même à ses propres affections, s'il ne les voit manifestées à l'extérieur; et dans la réalité, les mouvemens de notre âme ne sont parvenus à leur dernier complément, que lorsqu'ils ont reçu une forme visible... Celui qui déteste, abhorre le péché, le confesse avec douleur et tout ensemble avec joie: avec douleur, parce que le péché est le mal propre du pécheur; avec joie, parce qu'en le confessant le pécheur s'en sépare et s'en éloigne.* Nimius essem, si vellem huc afferre, quæ Cl. Manzoni præclare scripsit de hoc argumento, *Sulla morale catholica*, cap. 8, § 3.

ex veniæ facilitate ansam sumit in pejus quotidie ruendi, ac temerariam sibi securitatem pollicetur; cum de unica materiali Confessione sollicito vix ipsi cura subsit de criminum detestatione. 3° Periculi demum plena est Confessio ex parte reipublicæ, quæ sibi omnia metuere potest ex arcana hac conscientiæ manifestatione, in qua Sacerdotes suadere possunt pœnitentibus, ne principum jussis obtemperent, et ut machinationes moliantur adversus publicam tranquillitatem aut principum vitam. Sed nec periculo vacat quoad ipsos confessarios, qui fœdissima quæque tum legere tum audire coguntur, quibus perdifficile est eos non inquinari; hinc Constitutiones adversus *sollicitantes* editæ. Periculi demum plena est respectu ipsius confitentis, dum ea recolere memoria debet, quæ ipsum in delectationem conjicere possunt eorum, quæ detestari teneretur; ex sæpe præterea iterata eorumdem criminum narratione fit, ut verecundiam omnem exuat, ac vix unquam e peccatorum cœno emergat. Ergo.

126. Resp. 1° generatim : Agitur *de facto*, uti jam animadvertimus; hoc semel constituto, quæ ambitioso ac vano eruditionis ac verborum apparatu congerunt adversarii, per se concidunt. Paralogismis præterea pugnant adversarii, dum ea urgent adversus auricularem Confessionem, quæ sibi Protestantes animo seu potius imaginationis æstu fingunt, aut quæ ex hominum vitio et abusu proveniunt, non autem ex rei ipsius institutione ac legitimo usu.

127. Resp. 2° *Neg.* Ad 1m prob. *Dist.* Si nos teneremur ad id, quod vires nostras excedit, *conc.;* si ad id solum, ad quod vires nostræ divina gratia adjutæ pertingunt, *neg.* Jam vero, ut ex Tridentina Synodo didicimus, nos non tenemur confiteri nisi ea peccata, quæ post debitum ac diligens examen menti subeunt. Id ipsum de ceteris dicatur, quæ recensent adversarii; cum juxta practicum conscientiæ dictamen peccata sua fideles patefacere debeant. Iis vero, qui forte rudiores esse possunt, Confessariorum charitas et solertia præsto est.

128. Ad 2m, *Dist.* Ex propria malitia, *trans.* vel *conc.;* ex Sacramento ipso, *neg.* Tantum enim abest, ut Confessio facilitatem peccandi præbeat, ut, quo meliores homines sunt, eo ma-

gis eam frequentent. Quod si nonnulli tam rudes sint, ut in Confessionis veluti cortice quiescant, parum solliciti de interioribus animi dispositionibus, quæ ad rite hoc Sacramentum suscipiendum requiruntur, instruendi ii sunt ac commonendi, non vero abolenda Confessio. Tot enim, experientia duce, tantaque emolumenta in Christianos ex ea proveniunt, ut nullum fortasse frenum magis idoneum excogitari possit ad homines a vitiis retrahendos, aut ad eos continendos in officio. Ipsimet Protestantes ac increduli non semel hoc ipsum animadverterunt ac ingenue fassi sunt (1), atque hinc sæpe ejus usum, licet frustra, restituere contenderunt (2).

129. Ad 3m, *Neg.* Quin potius respublica haud pauca inde commoda percipit. Confessarii enim norunt, scriptum esse: *Admone illos principibus et potestatibus subditos esse* (3). Sane machinationum et seditionum architecti Sacerdotum insectatores ac hostes teterrimi sunt. Non ignorant præterea Confessarii, teneri se ad pœnitentes adigendos, ut furto aut fraude sublata restituant, famæ læsæ damna reparent, ceteraque præstent, quæ damno quavis ratione injuste illato civibus compensando sunt necessaria. Ex his aliisque haud paucis, quæ brevitatis gratia prætermitto, luculenter constat, perniciem ne, an potius utilitates maximas ex Confessione respublica sibi polliceri jure debeat (4). Neque

(1) Baro de Starck plura adducit documenta ad hoc evincendum tum ex Protestantibus tum ex ipsis incredulis. Inter ceteros Voltaire, *Annales de l'empire*, tom. I, pag. 41, hæc scribit: *Les ennemis de l'Eglise romaine, qui se sont élevés contre une institution si salutaire* (la confession auriculaire), *semblent avoir ôté aux hommes le plus grand frein qu'on peut mettre à leurs crimes secrets. Les sages de l'antiquité en avaient eux-mêmes senti l'importance.* Sed cfr. *Entretiens philosoph.* pag. 28 et seqq, Cfr. etiam comes De Maistre, *Du Pape*, liv. III, chap. 3, § I, nec non Eslinger, op. cit. § I.

(2) Cfr. Schefmacher, op. et loc. cit. ubi inter cetera profert actum, quo Ministri protestantes enixis precibus petierunt a magistratu argentoratensi, ut restitueret usum Confessionis. Alia cfr. apud Bergier, *Diction.* art. *Confession.*

(3) Ad Tit. III, I.

(4) Claus. Harms protestans sic alloquitur Regem Borussiæ: *Nescirem Majestati tuæ majori fervore rem aliam magis commendare quam Confessionem; etenim Ecclesia nullum me-*

ullum est Confessariis pertimescendum periculum, si oratione freti, et ea qua decet modestia, gravitate, prudentia, charitate ad excipiendas Confessiones se conferant, prout quovis tempore cum ingenti suo et animarum lucro Sanctissimi viri hoc Sacramentum administrarunt. Recte observat Bergier, deteriores Sacerdotes nihil magis abhorrere quam ab audiendis Confessionibus (1). Profecto hoc ministerium perpetua admonitio ipsis Confessariis est. Si qui vero moribus projecti eo quandoque abutuntur, ipsi viderint; rationem enim reddent ei, cujus vice in sublimi hoc ministerio funguntur (2). Neque demum periculo est pœnitentibus Confessio, si et ipsi intimo cordis dolore perculsi peccata sua recolant, eaque exponant ea, qua par est, cautela ac verecundia; alioquin vel ipsa Confessio, quæ coram Deo juxta adversarios esset facienda, periculo non vacaret, omnisque conscientiæ discussio fugienda esset, cum tamen pius Ezechias de se profiteatur: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ* (3).

PROPOSITIO II.

Eadem confessio sacramentalis, divinæ esse institutionis et necessaria ad salutem, demonstratur ex sensu traditionali.

130. Protestantes recentem esse contendunt doctrinam et praxim, aut saltem obligationem seu necessitatem (4) Confessionis,

dium efficacius illa habet ad Christianos continendos in timore Domini, qui est basis timoris, obsequii et subjectionis, quam regi suo subditi debent. Error hac de re (licet, ut spero, qui illum evulgant ignorent) includit germina perduellionis et thronos minatur. Ita in *Ephem. evangelica Berolinensi* 1829, n. 81. Plura alia huic similia ex Protestantibus afferre possem. Interim cfr. Esslinger, op. cit., Bergier, *Diction. de Théol.* art. *Confession.*

(1) Loc. cit.

(2) Cfr. quæ de hoc argumento apposite scribit Manzoni, op. et loc. cit. nec non Feller, *Catéchisme philosoph.* art. *Confession.*

(3) Isai. XXXIII, 15.

(4) Nunc jam fere omnes Protestantes veritate compulsi fatentur, usum Confessionis antiquissimum esse; verum contendunt, illum esse liberum, ita ut ex Christi dispositione nulla vigeat Confessionis obligatio, nec nisi serius ab Ecclesia eam fuisse inductam. Ita Dallæus, Bingham, etc.; ad eos demum anno 1784 accessit Eybel in opere, quod de hoc argumento scripsit.

atque ab Innocentio III in Concilio Lateranensi IV demum obtrusam anno 1215. Si igitur ostenderimus, 1° omnibus retro seculis Patres Confessionis divinitus institutæ necessitatem inculcasse gravium criminum reis, 2° praxim sive usum Confessionis in universa Ecclesia nunquam non viguisse, tum illorum ignorantia aut mala fides, aut etiam utraque simul manifestæ erunt. Jam vero id ostendere operosum non est.

131. Ac primo quidem, constantem ac perpetuam esse Patrum doctrinam circa hunc articulum, ostendunt eorum testimonia, quæ, ne longiores simus, more nostro in certas classes redigimus. Harum 1ª est eorum, qui affirmant, nonnisi Sacerdotes posse criminum vincula solvere post eorum manifestationem; ita ex Latinis S. Cyprianus, S. Ambrosius, S. Innocentius, S. Leo M., S. Augustinus, S. Gregorius M.; ex Græcis vero Origenes, S. Basilius, qui ad interrogationem 288: *Quibus peccata sint aperienda?* respondet: *Peccata iis confiteri necesse est, quibus credita est dispensatio divinorum mysteriorum* (1), et S. Joan. Chrysostomus (2). Classis 2ª eorum est, qui docent, sacramentalem Confessionem esse regulam imponendæ pœnitentiæ sive publicæ sive privatæ juxta Sacerdotis prudentiam; ita Patres citati (3), et Concilium Laodicenum, can. II, præcipiens, ut pœnitentibus perseverantibus in humilitate Confessionis statuatur pœnitentiæ tempus *pro qualitate peccati* (4), Concilium Cabilonense (5), Trullanum seu Quinisextum, quod can. CII præscribit Sacerdotibus *peccati qualitatem considerare, et ejus qui peccavit ad conversionem promptum studium, et sic morbo convenientem afferre medicinam* (6).

(1) *Regulæ brevius tractatæ.* Ἀναγκαῖον τοῖς πεπιστευμένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα. Tom II, opp. edit. Maur. pag. 516.

(2) Ne in citandis auctoribus infiniti fere simus, cfr. hæc singillatim testimonia collecta tum a Bellarmino, *De Pœnit.* lib. III, cap. 5 et seqq. tum a Schefmachero, op. cit. *Quatrième Lettre*, Prop. II et III, nec non a Muzzarelli, *Il buon uso della Logica*, Opuscolo XIII, *Confessione auriculare*, tom. IV Opp. edit. Florent. 1822.

(3) Ibid.

(4) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 782.

(5) Can. VIII, ibid. rom. III, col. 949.

(6) Ibid. col. 1698.

Eodem medicinæ exemplo jam longe ante usus fuerat Origenes (1). Classis 3[a] eorum est, qui adstruunt, Evangelium irritum reddi a quocumque delicta occultante, quæ in corde latent, fortiter esse increpandam eorum verecundiam in peccatorum manifestatione Sacerdoti, eamque suffugientes infici aposthemate exitioso, nullum denique lethalibus noxis contaminatum accedere posse ad sacram Synaxim, nisi prius exomologesim fecerit; sic rursum citati Patres, inter quos ita loquitur Origenes: *Si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri, proferri autem ab illo, qui accusator peccati est et incentor* (2). Sic pariter Tertullianus (3).

132. Ad alterum vero quod attinet, ad usum scilicet et Confessionis praxim ante Innocentium III, illud constat 1° ex exemplis Imperatorum, Regum ac virorum principum, qui confessarios habuisse leguntur a seculo XII ad sec. VII (4); 2° Presbyterorum per id temporis excipientium Confessiones militum; 3° Episcoporum, qui præ nimia pœnitentium multitudine hos ad monachos remittebant; 4° Sacerdotum, qui in Missis orabant: *Pro omni-*

(1) *Hom.* II in *Ps.* XXXVII, cujus hæc verba sunt, n. 6: *Sicut ii, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graviter et moleste immanentis abundantiam, si vomuerint, relevantur: ita etiam hi, qui peccaverunt, si quidem occultant et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur et propemodum suffocantur a phlegmate vel humore peccati. Si autem sui accusator fiat, dum accusat semetipsum et confitetur, simul evomit et delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere*, etc. Edit. Maur. tom. II, pag. 688.

(2) *Hom.* III. *in Lev.* n. 4, ibid. pag. 196. Non alia ratione potuerunt se subducere Protestantes ab horum testimoniorum pondere, quam asserendo, has homilias falso esse Origeni adscriptas, uti fecit Dallæus; sed cfr. Huetius in *Originian.* lib. III, sect. III, Carol. de la Rue in monito ad novissimam opp. Orig. editionem, Nat. Alex. in *Synopsi Hist. eccl.* secul. III.

(3) *De Pœnit.* cap. 8. Nec enim assentior Albaspinæo, qui ea, quæ hic Tertullianus scribit, de sola pœnitentia publica exponit.

(4) Horum omnium documenta cfr. apud Schefmacherum *Epist. cit.* prop. I.

bus, quorum Confessiones suscepi. 5° Eorum, qui juxta canonum sanctionem certo tempore confiteri tenebantur ; Episcopus enim juxta præceptum Concilii Rothomagensis in diœcescos lustratione interrogare debebat : *Si aliquis ad Confessionem veniat vel una vice in anno, id est, in capite quadragesimæ.* 6° Infirmorum, qui in mortis periculo exomologesim faciebant. 7° Summæ sollicitudinis, quam ostendit Ecclesia per eam ætatem, ne infirmi absque sacramentali Confessione ex hac vita decederent. 8° Fidelium, qui, antequam ad sacram Synaxin accederent, gravia peccata confitebantur ; ut constat ex Anastasio Sinaita scriptore seculi VI (1), nec non ex S. Paulino Aquileïensi (2) ; adeo ut in variis Confessionum seu examinis conscientia formulis, exaratis sec. VI, VII et VIII, et hoc peccatum recenseatur : *Ego Corpus et Sanguinem Domini polluto corpore sine Confessione et pœnitentia indignus accepi* (3). 9° Miraculorum, quæ patrata referuntur ; exemplo sit quod scribit Petrus Venerabilis de juvene infirmo ; nam *invitatus ad eum more ecclesiastico presbyter, ut ejus Confessionem susciperet,* eo quod peccatum reticuisset, nunquam potuit sacram particulam deglutire (4). 10° Ut alia plura præteream, id ipsum constat ex eo quod, qui in Angliam sub S. Gregorio M. ejusque successore Vitaliano religionem christianam intulerunt, inter cetera et præceptum sacramentalis Confessionis introduxerint (5).

(1) En ejus verba : *Ἐξομολόγησαι Χριστῷ διὰ τῶν ἱερέων τὰς ἁμαρτίας σου*, id est : *Confitere Christo per Sacerdotes peccata tua. De sacra Synaxi*, n. 5, apud Combefis. in *Auctario novo*, p. 890.

(2) *Lib. exhortation. ad Henricum ducem Forojul.* cap. 33, edit. Madrisii Venet. 1737. Cfr. nota editoris in hunc loc. ubi plura alia SS. Patrum testimonia congessit.

(3) Apud Schefmacher, loc. cit.

(4) Ibid.

(5) Cfr. Lingard, *The antiquities of the Anglo-Saxon Church.* ch. 7, pag. 200 et seq. edit. 2ª Newcastle 1810, ubi plura documenta profert ex Egberto, Libro legali Eccles., Beda aliisque, ex quibus constat, viguisse in Anglia ea ætate *præceptum* Confessionis, adversus Welock, qui putavit, liberam tunc temporis fuisse hanc Confessionis praxim apud Anglo-Saxones; inter cetera verba hæc ex *Serm. de Pœnit.* collect. a Welockio ipso urget: *Revera nemo veniam peccatorum a Deo impetrabit, nisi illa alicui e divinis ministris confiteatur, et poenitentiam agat juxta illius judicium.*

133. Jam vero hæc omnia documenta assurgunt a seculo XII ad secul. VI. Porro seculo V S. Augustinus, ut peccatorem inducat ad Pœnitentiam dum bona valetudine fruitur, hanc rationem profert : *Quia, si ad ultimum vitæ steterit, nescit, si ipsam Pœnitentiam accipere, ac Deo et Sacerdoti peccata sua confiteri poterit* (1). Secul. IV S. Ambrosius, teste Paulino in ejus vita, in excipiendis secretis fidelium Confessionibus summa charitate ac benignitate operam navabat : *Siquidem*, scribit, *quotiescumque illi aliquis ob percipiendam Pœnitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quæ illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur* (2). Sec. III Origenes monet pœnitentes, *ut circumspiciant, cui presbyterorum debent confiteri peccatum suum* (3). Sec. II labente celebre est factum, quod refert S. Irenæus de mulieribus a Marco præstigiatore circumactis, quæ *postea ad Dei Ecclesiam reversæ cum reliquo suo errore hoc quoque confessæ sunt* (4), nempe secundum corpus se ab eo contaminatas, necnon miro in ipsum amore exarsisse, nonnullas vero earum hoc crimen confiteri veritas a vita Dei desperasse (5). Tertullianus eodem seculo damnat eos, qui *publicationem sui suffugere aut de die in diem differre præsumunt, pudoris magis memores quam salutis* (6). Hi loquuntur de usu Confessionis tanquam proveniente

(1) *Serm.* CCCXCIII, alias *Hom.* XLI, *De Pœnitentibus*. Totus sermo est de hoc argumento.

(2) N. 39.

(3) Loc. cit.

(4) Lib. I, cap. 6, n. 3.

(5) Ibid. cap. 13 edit. Mass. n. 5, ubi iterum scribit : *Hæ sæpissime conversæ ad Ecclesiam Dei confessæ sunt, et secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine et inflammatas valde illum se dilexisse.* Ubi præterea refert de uxore cujusdam Diaconi ita abrepta : *Post deinde, cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exomologesi consummavit.* Et n. 7 : *Multas seduxerunt mulieres, quæ cauterizatas conscientias habentes, quædam quidem etiam in manifesto exomologesin faciunt; quædam autem reverentes hoc ipsum, in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes a vita Dei; quædam quidem in totum abscesserunt; quædam autem inter utrumque dubitant.*

(6) Lib. *De Pœnit.* loc. cit.

ex divina institutione. *Institutam a Domini exomologesim* eam apertis verbis vocat Tertullianus (1). Ergo seculo I eam jamdiu introductam esse fateamur necesse est; alioquin, si recens inducta esset, ad Christum eam Patres illi minime retulissent.

134. Huc accedit doctrina de divina Confessionis institutione ac necessitate, et Confessionis usus apud Græcos, Armenos, Coptos, Æthiopes, reliquasque orientales sectas Nestorianorum et Monophysitarum, quæ a sec. V ab Ecclesia Romana divisæ sunt (2). Hæ profecto sectæ ab Innocentio III hanc doctrinam et praxim non sunt mutuatæ. Et hinc rursum ineluctabile exurgit argumentum præscriptionis, cujus pondere hæretici omnes opprimuntur.

135. Quæ cum ita se habeant, quis non miretur Protestantium illorum stupiditatem aut impudentiam, qui adhuc obtrudunt in tanta critices luce, ab Innocentio III, scilicet XIII seculo, inductam Confessionem aut saltem ejus obligationem fuisse? Nempe eadem ratione, qua doctrinam de reali Christi præsentia in Eucharistia paucis etiam abhinc annis vidimus nonnullos Protestantes affirmasse a monacho Paschasio sec. IX invectam in Ecclesiam fuisse. Ceterum nos ab ætate apostolica Patres et scriptores ecclesiasticos attulimus, qui docent, divinam esse Confessionis institutionem, usque ad sec. XII descendentes, ac rursus a sec. XII ascendentes usque ad ætatem apostolicam monumenta certissima praxis et obligationis hujus Confessionis divinitus insti-

(1) Ibid cap. 11. Ex quo magis efficitur adversus Albaspinæum, agi hic a Tertulliano de Confessione proprie dicta a Christo instituta et præcepta, minime vero de exteriori tantum ac publica Pœnitentia, seu de exteriori tantum apparatu, et de Confessione quadam generica, qua peccator seipsum apud Deum accusat. Publica enim hæc Pœnitentia non a Domino, sed ab Ecclesia instituta est; nec conciliari cum ea interpretatione possunt, quæ Tertullianus exaggerat de pudore, verecundia, etc. Quem enim pudorem experiuntur Protestantes in suis publicis genericis Confessionibus? Non advertit vir doctus, utramque Confessionem, publicam scilicet et privatam, sacramentalem eo tempore fuisse, ut observat Massuetus, diss. III Iren. art. 7, n. 75.

(2) Cfr. Renaudotius, *Perpétuité*, etc. tom. V, liv. III, ch. 3 et seqq. et liv. IV, ch. I et seqq.

tutæ dedimus, præter consensum omnium sectarum, quæ V Ecclesiæ seculo jam ab unitate desciverunt.

DIFFICULTATES.

136. Obj. prima. Allata documenta non evincunt necessitatem auricularis Confessionis, sed 1° vel usum alicujus Confessionis, quæ Deo soli fieret, non autem Sacerdoti; vel 2° Confessionis cujusdam generalis, non autem omnium singillatim peccatorum; vel 3° Confessionis liberæ, quæ devotionis gratia peragebatur, a monachis primum inductæ, non autem necessariæ; vel 4° ad recipiendam instructionem aut congruam pœnitentiam, ut facilius obtineretur reconciliatio sub spe divinæ misericordiæ; vel 5° denique Confessionis peccatorum publice, non vero secrete patratorum. Quod 6° ex Græcorum aliorumque veterum Orientalium moribus confirmatur, apud quos nullus aut fere nullus obtinet Confessionis usus, adeoque neque præceptum. Ergo.

137. Resp. Ad 1m, *Neg.* Etenim Patres et scriptores ecclesiastici, quos adduximus, loquuntur 1° de ea Confessione, quæ Deo soli fit *per Sacerdotem*, ut ait Anastasius Sinaita (1), et constat præterea ex S. Gregorio M. aliisque documentis non paucis circa sensum hujus formulæ de Confessione Deo facienda (2). Loquuntur item, ut vidimus, de ea Confessione, a qua nonnulli præ verecundia retrahebantur, et ideo a salute excidebant, ut patet ex Irenæo, Tertulliano, Chrysostomo aliisque passim.

138. 2° Agunt de Confessione cunctorum singillatim peccatorum; nam *cuncta*, inquit Origenes, *necesse est publicari;* quibus similia habet Cyprianus (3).

139. 3° Disserunt de absoluta necessitate Confessionis, sine qua nulla datur peccatorum remissio, ut constat ex dictis (4). Ridi-

(1) Loc. cit.

(2) Cfr. Muzzarelli, Dissert. cit.

(3) Lib. *De lapsis*, pag. 191. Cfr. ejus verba superius cit. Alia plura ejusdem S. Martyris in hanc rem testimonia congerit ac vindicat adversus Fellum editorem Oxoniensem Maurinus editor in præfat. § 8.

(4) Cfr. admonitio edit. Maur. in librum *De lapsu virginis consecratæ*. Opp. S. Ambrosii, tom. II.

culum porro est, quod addunt, Confessionem scilicet devotionis causa fuisse introductam a monachis; ut enim cetera omittam, mulieres illæ, quæ seductæ fuerunt a Marco, non erant monachi aut sanctimoniales.

140. 4° Neque confitebantur fideles ad recipiendam instructionem, sed ad obtinendam peccatorum remissionem ab iis, quibus claves regni cœlorum, ut unanimiter Patres loquuntur, commissæ sunt ad ligandum et solvendum (1).

141. 5° Non denique sermo fit de sola Confessione peccatorum publicorum, sed de Confessione præterea *occultorum*, ut ex adductis testimoniis constat (2).

142. Ad 6m, *Neg.* Renaudotius enim, Morinus, Wanslebius irrefragabilibus documentis contrarium evincunt, adeo ut nihil sit exploratius.

143. Obj. secunda. Sanctorum antiquiorum sive Episcoporum sive Presbyterorum biographi nullibi referunt, eos fidelium Confessiones excepisse, imo nec Sanctos ipsos, saltem in vitæ discrimine constitutos, exomologesim fecisse. 2° Nuspiam legimus, ethnicos aliquid objecisse adversus Confessionem. 3° In nosocomio a Fabiola Romæ instituto nullum invenimus Presbyterum excipiendis Confessionibus præfectum; nullum, cum lues Carthagini aut Alexandriæ grassaretur Cypriani et Dionysii Alexandrini ætate; nullum, qui militum vel in navibus iter agentium Confessiones audiret. 4° Incompertæ olim sive Confessariorum sive pœnitentium instructiones, cum tot hodie eruperint *Summæ*, *Summulæ*, *Curatorum manipuli*, *Pœnitentialia*, *Confessariorum specula*,

(1) Apposite Massuetus, diss. III, art. 7 : *Certe*, inquit, *si quo alio sibi ipsæ opitulari posse remedio existimassent eæ mulieres; si uni Deo facta Confessio, privataque sponte suscepta pœnitentia sceleribus expiandis satis fuisset, quid ambigebant? quid ab Ecclesia deficiebant, vel animo dubiæ inter defectionem et reconciliationem hærebant? Quin potius tam facili remedio sibi ipsæ consulebant? Nodum hunc solvat Grabius, videatque, num apud suos ejusmodi pudor et anxietas peccatorum mentes usquam torserit. Ne ejusmodi ambagibus unquam implicarentur, abscissa penitusque resecta tot molestiarum causa, sollicite caverunt. Sed tam expeditum salutis iter necdum Irenæi ætate notum erat.*

(2) Cfr. Muzzarelli, loc. cit.

Instructiones, Aphorismi, Decisiones casuum, Medullæ, etc., etc. quæ nostras occuparunt bibliothecas. Ergo.

144. Resp. 1° Hæc omnia argumenta negativa esse, nec minimum attingere tot positiva quæ recensuimus. Nec rationes desunt silentii istius, ut 1° inopia monumentorum, quæ ex primis seculis ad nos pervenerunt; 2° arcani disciplina, quæ tunc temporis severissime vigebat; 3° methodus, quam sectabantur biographi, non omnia singillatim a Sanctis gesta persequendi, uti nunc obtinet.

145. Resp. 2°. Ad 1m, *Neg.* Contrarium enim ostendimus ex iis, quæ retulimus ex S. Irenæo, ex Origene, præsertim vero ex Paulino de S. Ambrosio. Quod si expresse non legimus, Sanctos illos Episcopos et Sacerdotes peccata sua in vitæ discrimine confessos esse, tacite saltem id innuunt hagiographi, dum referunt, eos Eucharistiam percepisse (1). Certum enim est, Sanctos illam præmisisse Eucharistiæ sumptioni probationem, quam omnibus indicit Apostolus, quamque iidem Sancti ceteris inculcabant. Plerumque præterea Sancti illi Episcopi et Sacerdotes martyrio nævos suos abluebant. Ceterum de S. Eligio legimus, eum totius anteactæ vitæ Confessionem fecisse (2).

146. Ad 2m; *Trans.* Siquidem, ut alias animadvertimus, ethnicis notitia Mysteriorum nostrorum subducebatur; nil mirum propterea, si hæc ab illis ignorarentur. Baronius autem censet, calumniam a gentilibus impactam Christianis apud Minucium Felicem in *Octavio*, quod virilia Sacerdotum adorarent (3), inde ortam fuisse, quod pœnitentes ad genua Sacerdotum procumberent, dum sua illis peccata confiterentur (4).

(1) Gibbon, *De casu Imp. Rom.* observat, S. Ambrosium primum omnium esse, qui legatur Eucharistiam ante obitum suscepisse. In hoc tamen fallitur.

(2) Cfr. in ejus vita a S. Audoeno conscripta, lib. I, cap. 7. Idem refert Gregorius Turon. in vita S. Aredii apud Mabillonium, *Anecdotor.* tom. IV. Idipsum legitur de S. Tillone in ejus vita apud Bollandum, die 7 Januar; aliaque plura exempla suppeditat Martenius, *De antiq. Eccles. ritib.* lib. I, part. II, cap. 6, art. 2, § 9.

(3) In *Biblioth. Patrum*, edit. Venet. tom. II, pag. 386.

(4) Ad annum 56, n. XVIII. Hic obiter observo, olim non genuflectendo, sed

147. Ad 3m, *Dist.* Id est, *non legimus*, Sacerdotes præfectos fuisse Confessionibus excipiendis, *conc.;* non fuerunt præfecti, *neg.* Nam ex analogia, ex doctrina Patrum, ex praxi Confessionis, debemus potius inferre, presbyteros constitutos esse ad audiendas Confessiones, cum opus esset. Alioquin ex eodem argumento inferre deberemus nec administratam olim fuisse Eucharistiam, cum nullos huic administrandæ præfectos fuisse illi nosocomio, iter agentibus, etc. legamus.

148. Ad 4m, *Trans.* Alia enim ratione iis supplebant veteres Patres. Addo, regulam ipsis fuisse canones Conciliorum, quibus non multo post successerunt Pœnitentialia ac Ritualia, etc. Jam a seculo VI habemus formulas et instructiones tum pro Confessariis tum pro pœnitentibus. Hinc, quemadmodum non fuerunt conscripti tot tractatus Theologiæ dogmaticæ ante scholasticam methodum, sic neque tot institutiones Theologiæ moralis, quæ prodierunt, postquam ad scientiæ normam redactæ fuerunt. Idem dic de tot decisionibus, quæ exhibitæ fuerunt a jurisconsultis, quæ olim desiderabantur, etsi leges jam latæ fuissent, codicesque Theodosianus et Justinianeus prodiissent.

149. Obj. tertia. Opponitur celeberrimum Nectarii factum, quod anno 390 contigit. Cum enim nobilis quædam mulier patefecisset in Confessione, se turpem cum diacono consuetudinem habuisse, et *cum eam ob causam*, inquit Socrates, *ecclesiastici homines dicteriis appeterentur, Eudæmon quidam Ecclesiæ presbyter Alexandria oriundus Episcopo Nectario suasit, ut pœnitentiarium quidem presbyterum expungeret, unumquemque vero pro arbitrio et pro animi sui conscientia ad Sacramentorum communionem sineret accedere* (1). Ex qua narratione infert Calvinus cum Kemnitio aliisque non paucis : ergo auricularis Confessio abolita est; est igitur Confessio ecclesiasticæ insti-

sedendo Confessionem fieri consuevisse, ut pluribus documentis ostendit Martenius *De antiq. Eccl. rit.* lib. I, part. II, cap. 6, art. 3, § 5; quem ritum adhuc retinere Græcos, testatur Allatius, *De consensu Eccl. occid. et orient.* lib. III, cap. 9, n. 6. Ratio, quam hujus ritus affert Martenius, est prolixitas Confessionum, eo quod rariores antiquitus fuerint.

(1) Lib. V, cap. 19, pag. 585 ed. Cantabrig. 1720.

tutionis (1). Infert autem Dallæus : ergo nondum auricularis Confessio Nectarii ætate vigebat; alioquin ejus meminissent Socrates, Sozomenus et Nicephorus, qui hanc historiam referunt (2).

150. Resp. *Neg.* utramque conseq. Nam Nectarius solum abolevit munus Presbyteri pœnitentiarii, institutum seculo III post Decii persecutionem, ut refert idem Socrates (3). Hujus porro pœnitentiarii munus erat non modo excipiendi secretam et sacramentalem Confessionem, verum etiam inquirendi, si opus esset pro delicti qualitate, in delinquentes, adigendi pœnitentes ad denunciandos peculiares peccatores, processus instituendi, Episcopum informandi in eum finem, ut posset in ipsos procedere, uti contigit in facto istius nobilis mulieris. Hæc enim mulier duplicem fecit Confessionem, ut refert Socrates; in priori Confessione *delicta post Baptismum a se patrata singillatim confessa erat;* deinde, seu ut idem scribit Socrates : *progressu temporis mulier aliud facinus confessa est, Ecclesiæ videlicet diaconum cum ipsa stupri consuetudinem habuisse* (4). In posteriori tantum hac Confessione compulsa est mulier ad diaconum denunciandum, qui propterea ab Ecclesia ejectus est, et inde oborta populi indignatio et dicteria in ecclesiasticos viros. Hoc igitur mixtum, ut ita dicam, tribunal, et quidem ad tempus, in Ecclesia Constantinopolitana abrogatum fuit, et Confessio ad pristinam simplicitatem revocata (5). Sane Sozomenus, qui idem

(1) *Institut.* lib. III, cap. 4, § 7; ubi et illud subdit : *Hic aures asini isti arrigant. Si lex Dei erat auricularis Confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere et convellere?*

(2) *De sacramentali sive auriculari Latinorum Confessione.* lib. IV, cap. 24. Genev. 1661.

(3) Initio cap. cit.

(4) Κατὰ μέρος ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας ἃς ἐπεπράχει μετὰ τὸ βάπτισμα.... ἡ δὲ γυνὴ προβαίνουσα καὶ ἄλλο πταῖσμα ἑαυτῆς κατηγόρει· ἔλεγε γὰρ, ὡς εἴη συγκαθευδήσας αὐτῇ τῆς ἐκκλησίας διάκονος. Causa erroris adversariorum in eo est, quod ipsi secuti sint versionem Christophorsoni, qui locum hunc ita reddiderat : *Mulier longius in confitendo progressa*, etc. Ostendit porro Valesius, hanc versionem mendosam esse; cum non loquatur Socrates de una eademque Confessione, sed de duabus plane inter se distinctis, ambabus secretis coram solo presbytero factis.

(5) Cfr. Valesius in hunc locum; nec non Petavius, *Animadv. in S. Epiphan.* ad hæres. LIX.

factum refert, ac solum XL annos post Nectarium scribebat, pro certo sumit, necessariam esse Confessionem ad peccatorum remissionem obtinendam. *Cum in petenda venia peccatorum*, inquit, *necessario confiteri oporteat, grave ac molestum ab initio jure merito visum est, Sacerdotibus tanquam in theatro, circumstante totius Ecclesiæ multitudine, crimina sua evulgare* (1). Hinc licet experimentum capere bonæ fidei et *sapientiæ* Calvini, Kemnitii, Dallæi ceterorumque hæreticorum, dum talia adhuc obtrudunt. Ex hoc enim facto ad critices lancem exacto habemus ineluctabile argumentum tum de necessitate tum de praxi Confessionis jam a seculo IV vigentis.

151. Obj. quarta. Plures tum paulo ante tum paulo post Concilium Lateranense propugnarunt, liberam esse Confessionem, quæ fit Sacerdoti; cum sufficiat soli Deo confiteri. Sic 1° Concilium Cabillonense II, quod, hac relata sententia, eam non damnat (2). 2° Petrus Lombardus, qui etsi eam rejiciat, nullam tamen hæresis notam ei inurit (3). 3° Gratianus, qui recenset sapientes et religiosos viros docentes *sola cordis contritione et secreta satisfactione absque oris Confessione quemquam posse Deo reconciliari* (4). Et hi quidem ante Concilium Lateranense. Post Concilium vero Joannes Semeca Gratiani glossator Confessionis oralis necessitatem aperte rejicit; Petrus vero Uxamensis in libello, quem de Confessione edidit, hac theses propugnat: 1° deleri lethalia peccata sola contritione sine ordine ad claves; 2° quod specialis peccatorum Confessio non sit de jure divino; 3° quod pravæ cogitationes confiteri non debent. Ergo.

152. Resp. *Dist. ant.* Id est, pauci, iique ut plurimum canonistæ, nulliusque nominis, ideoque deserendi, *conc.;* plures, *neg.* (5). Hi enim aperte a recepta Ecclesiæ fide ac perpetua traditione recesserunt.

(1) Lib. VII, cap. 16. Ἐν τῷ παραιτεῖσθαι συνομολογεῖν τὴν ἁμαρτίαν χρεὼν, φορτικὸν, ὡς εἰκὸς, ἐξ ἀρχῆς τοῖς ἱερεῦσιν ἔδοξεν, ὡς ἐν θεάτρῳ ὑπὸ μάρτυρι τῷ πλήθει τῆς ἐκκλησίας, τὰς ἁμαρτίας ἐξαγγέλλειν. Pag. 299, ed. Cantab.

(2) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IV, col. 1037.

(3) Lib. IV, dist. 17.

(4) Dist. I, *De Pœnitent.*

(5) Cfr. Nat. Alex. *Diss.* XIV *in secul.* XIII *et* XIV, § 35.

153. Ad 1m prob. *Dist.* Concilium Cabillonense non inussit hæresis notam illorum sententiæ, vel quod nullum adhuc prodierit Ecclesiæ decretum, vel quod illius fautores potius ex ignorantia quam ex malitia peccarent, *conc.*; non improbavit, *neg.* (1).

154. Ad 2m, Idem esto responsum (2).

155. Ad 3m, *Trans.* Tum quia adhuc incertum est, utrum hæc distinctio de pœnitentia genuinus sit Gratiani fœtus, quod graves critici inficiantur (3); tum quia longe verisimilius est, Gratianum, si ejus auctor est, non agitare quæstionem de necessitate Confessionis, sed utrum dimitti possint peccata per solam Contritionem cum voto Sacramenti, si desint confessarii, prout etiam nunc ut certum docent catholici theologi omnes, an vero semper requiratur actualis Confessio, uti nonnulli tunc temporis sentiebant; tum denique quia compertum est, illum auctorem errore facti esse deceptum. Certum est enim, omnes doctores Gratiano coævos necessitatem Confessionis ut dogma catholicum propugnasse, prout ostendit, adductis illorum testimoniis, Natalis Alex. (4), qui præterea observat male ab hoc auctore citata fuisse verba ex Pœnitentiali Theodori Cantuariensis : *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci; quidam vero Sacerdotibus esse confitenda percensent, ut tota fere sancta Ecclesia.* Siquidem in Pœnitentiali Theodori nihil ejusmodi occurrit, ut patet ex manuscriptis codicibus Thuanææ Bibliothecæ, ex quibus illud edidit Jacobus parvus. In canone autem XXXIII Concilii Cabillonensis II, ex quo textus ille desumptus est, desunt illa

(1) Ut patet ex contextu illius canonis, ubi sermo fit de errore practico, ut vocant, potius quam de speculativo ac theoretico.

(2) Apposite S. Th. *Comment in* IV, dist. 17, textum, qui nobis apponitur, exponens : *Quod ponitur*, inquit, *hic pro opinione, hæresis est.... In talibus, antequam determinetur per Ecclesiam, quod ex eis sequatur aliquid contrarium fidei, non judicatur hæresis esse. Et sic Magister et Gratianus hoc pro opinione ponunt; sed nunc post determinationem Ecclesiæ, sub Innocentio* III *factam, hæresis reputanda est.*

(3) Inter ceteros Antonius Augustinus, *De Gratiani emendatione*, lib. I, dial. 18.

(4) Diss. et loc. citt.

verba : *ut Græci*, nec non et alia: *ut tota fere sancta Ecclesia* (1). Petrus porro Uxamensis ut hæreticus damnatus est a Sixto IV ejusque cathedra combusta.

PROPOSITIO III.

Nullum est peccatum, quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit.

156. Hæc propositio est de fide, ut constat ex eo, quod Ecclesia statim ut hæreticos habuerit Montanistas ac Novatianos, qui ei hanc illimitatam facultatem adimebant (2). Montanistæ enim graviora crimina, idololatriam, homicidium, mœchiam absolvi posse ab Ecclesia inficiati sunt. Novatiani schismatis auctores, Novatianus et Novatus, hanc facultatem Ecclesiæ denegabant quoad lapsos. Ipsorum asseclæ postea extenderunt immitem hanc doctrinam ad atrociorum criminum reos, ac demum ad omnes, qui post Baptisma in lethalia crimina prolapsi essent. Soli porro divinæ misericordiæ hæc peccata remittenda relinquebant. Non pauci Sociniani, saltem ex parte, crudeli huic hæresi subscripserunt (3).

157. Sic porro adversarios nostros urgemus : Ideo recensita crimina aliaque ejusmodi Ecclesiæ clavibus non subjiciuntur, nec propterea ab Ecclesia remitti possunt, aut quia generalissima Christi verba, Matth. XVI : *Quæcumque solveritis*, etc. et Joan. XX : *Quorum remiseritis, etc.* intelligi debent de Baptismo; aut quia Christus ipse exceptionem aliquam apposuit; aut

(1) Cfr. Pithoeus in hunc tractatum Gratiani, *De Pœnitentia,* diss. I, n. 90, qui est Decreti II pars, causa 33, quæst. 3. Ceterum præter auctores superius sæpe laudatos, cfr. Nat. Alex, diss. cit. ubi accuratissime quatuor libros Dallæi de Confessione refellit ; nec non Morinus, *De Pœnit.* lib. I, II et III.

(2) Cfr. Morinus, op. cit. lib. I, cap. 4 et 5.

(3) Etenim Smalcius, *Refutat. thesium Wolfg. Franzii*, et Jonas Schlictingius, *Disput. contra Meisnerum*, pœnitentiam agentibus sub extrema vitæ periodo veniam obtinere posse omnino inficiantur ; ac *vi novi fœderis* damnandum eum esse, qui in peccatis tamdiu manserit, ut ei non amplius tempus suppetat ; ut vitam et mores emendet, absolute pronunciant.

quia denique omnium remittendorum criminum facultas solis Apostolis concessa fuit, minime vero ipsorum successoribus, prout illi hæretici contendebant. Jam vero nihil horum dici potest.

158. Non primum, ut constat ex iis, quibus ostendimus, Pœnitentiam Sacramentum esse a Sacramento Baptismi plane diversum, atque adducta testimonia ad solum Pœnitentiæ Sacramentum referri. Constat præterea ex eo quod, prout observat S. Pacianus, homines post Baptismum pejoris conditionis forent quam sint ipsi infideles : *Quod si,* inquit, *ad gentes hanc solvendi licentiam vel ligandi spectasse concedam, multo magis ad baptizatos pertinuisse convincam. Nam, si is solvi potuit vel ligari, qui non habuit vinculum, quanto magis ille*, *quem fidei jura tenuerunt* (1)?

159. Non alterum admitti potest; siquiden tantum abest, ut exceptionem aliquam alicubi Christus fecerit, ut omnem prorsus exceptionem excluserit. Optime rursum Barcinonensis antistes ibid. subdit : *Quæcumque solveritis, inquit* (Christus). *Omnino nihil excepit : quæcumque*, *inquit, vel magna vel modica* (2). Et S. Ambrosius : *Deus,* scribit, *distinctionem non facit*, *qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit* (3). Idque confirmat exemplo incestuosi Corinthii, quem absolvit Paulus, et Simonis Magi omnium hæreticorum parentis, cui tamen dixit Petrus, Act. VIII, 22 : *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua*, *et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.*

160. Non denique tertium, quia in bonum Ecclesiæ hanc facultatem Christus concessit; alioquin sequeretur, potestatem administrandi cetera Sacramenta ad solos Apostolos limitatam fuisse; quod tamen Novatiani non admittebant. Hinc rursum S. Pacianus ita eos perstringebat : *Si ergo et lavacri et chrismatis potestas... ad Episcopos inde descendit, et ligandi jus adfuit et solvendi* (4).

161. Quare universa Ecclesia et Patres omnes, statim ac *im-*

(1) *Epist.* III *ad Sympronianum*, n. 61, apud Aguirre, *Collect. maxima Conc. Hisp.* tom. II.

(2) Ibid. n. 62.

(3) *De Pœnit.* lib. I, cap. 3, n. 10.

(4) *Epist.* I, *ad Sympron.* n. 17.

manissima hæc hæresis (ut eam vocat S. Cornelius Papa) erupit, in eam insurrexerunt unanimi consensu, atque damnarunt veluti contrariam verbis Christi et constanti Ecclesiæ praxi (1).

DIFFICULTATES.

162. I. Obj. prima. Christus ipse exceptionem aperte apposuit generali ac indefinitæ facultati, quam Ecclesiæ tradidit per allata testimonia. 1° Etenim, Matth. XII, 31 : *Omne peccatum, inquit, et blasphemia remittetur hominibus; spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Hanc limitationem ipsi Apostoli agnoverunt, ut constat ex I Joan. V, 16, ubi dicitur : *Est peccatum ad mortem; non pro illo dico, ut roget quis;* atque ex Apostolo Paulo, Hebr. VI, 4, scribente : *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste et participes facti sunt Spiritus Sancti... et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam;* qui præterea ibid. X, 26, subdit : *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia;* quod XII, 17, confirmat 2° exemplo Esau, qui *non invenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam.* 3° His adjici possunt, quæ etiam in Vet. Test. de nonnullis peccatis plane irremissibilibus leguntur; cujusmodi sunt, quæ de peccatis in Deum commissis dicebat Heli filiis suis, I Reg. II, 25 : *Si peccaverit vir in virum, placari ei poterit Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* Hinc de Antiocho, II Machab. IX, 13, scriptum invenimus : *Orabat hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.* Ergo.

163. Resp. *Neg. ant.* Ad allatas vero probatt. *Dist.* Ex defectu dispositionis in subjecto seu peccatore, *trans.* vel *conc.;* ex defectu facultatis in Ecclesia, *neg.* Hæc enim aliaque ejusmodi

(1) Cfr. Eusebius, *Hist. eccl.* lib. v, cap. 18 et 19, et lib. vi, cap. 43 et seqq.

testimonia ostendunt quidem summam difficultatem seu moralem impossibilitatem obtinendæ remissionis ex defectu dispositionis in istorum criminum reis, quod non diffitemur, quæcumque demum peccata ea sint (1), de quibus sermo est in adductis testimoniis; nullo vero modo attingunt defectum facultatis in Ecclesia, suppositis debitis dispositionibus. Id evidenter constat ex eo, quod omnia illa testimonia respiciant Deum ipsum immediate, seu peccatores his peccatis inquinatos in ordine ad difficultatem veniæ a Deo obtinendæ ob pessimam animi dispositionem; de facultate vero Ecclesiæ nec verbum quidem in his habetur, ex quo argui possit, eam limitatam esse quoad hæc peccata. Quo fit, ut non possint adversarii ea testimonia urgere, quin evertant propriam doctrinam; alioquin enim sequeretur, neque ab ipsa divina misericordia posse illa peccata dimitti, nec ejusmodi peccatores veniam a Deo posse obtinere, secus ac Montanistæ ac Novatiani docent.

164. Ad 2m, *Dist.* Non invenit Esau pœnitentiæ locum in patre relate ad jam collatam benedictionem, *conc.;* peccatorum suorum, *neg.* De his enim hic non est sermo.

165. Ad 3m, Resp. 1o. Hæc non esse ad rem; nos siquidem agimus de facultate a Christo Ecclesiæ data, ad quam certe, quæ objiciuntur, referri nequeunt. Resp. 2o *Dist.* Peccata in Deum patrata difficilioris sunt remissionis juxta dicta, *conc.;* absolute, *neg.* Addo, et hanc difficultatem, si quam vim haberet, evertere adversariorum systema. Idem dicatur de eo, quod adversarii objiciunt ex Antiocho.

166. Obj. secunda. Patres non pauci hanc exceptionem agno-

(1) Haud parum inter se dissentiunt interpretes in determinando peccato, de quo agitur in objectis locis. Alii enim de apostasia, alii de impœnitentia finali, alii de incredulitate, alii de aliis peccatis ea exponunt. Res incerta est; verisimilior nobis videtur expositio de apostasia, ut indicare videtur scopus eorumdem scriptorum sacrorum, præsertim Apostolorum Pauli ac Joanis. Verba Christi plerique explicant de iis, qui aperte impugnant veritatem sibi cognitam, et ex sola animi perversitate eam adoriuntur, quales hæresiarchæ ut plurimum sunt eorumque ministri. Cfr. Morinus, *De Pœnit.* lib. IX, cap. 28.

verunt. Nam, 1° S. Hermas de scelestioribus quibusdam peccatoribus loquens : *Iis*, inquit, *non est per Pœnitentiam regressus ad vitam... hujusmodi homines morti sunt destinati* (1). 2° Auctor Constitutionum Apostolic. docet, concedi quidem idololatris veniam *per sinceram pœnitentiam* revertentibus, non autem ei, qui *velut acie rebelli tentet Deum... Hujusmodi venia carebit* (2). 3° Hinc Origenes et Theognostus apud S. Athanasium citata Apostoli verba de iis intelligunt, qui post Baptismum in peccata relabuntur, *eosque*, aiunt, *misericordiam non consecuturos* (3). 4° Sic etiam SS. Cyprianus et Ambrosius aperte docent, nonnullorum peccatorum nonnisi Deum misereri posse (4). Sancti vero Athanasius et Hieronymus vocant blasphemiam in Spiritum Sanctum peccatum *irremissibile*, *inveniabile*, *indeprecabile* (5). Ergo.

167. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m et 2m prob. *Dist.* Ad significandam summam remissionis difficultatem in peccatoribus ita prave dispositis, *conc.*; ad significandam aliquam limitationem facultatis Ecclesiæ a Christo concessæ quoad rite dispositos, *neg.* Etenim de hac nullo modo loquuntur objecti auctores.

168. Ad 3m, *Dist.* Qui propterea deserendi sunt in hac singulari interpretatione ac refellendi, prout eos reipsa confutat S. Athanasius, *conc.*; secus, *neg.* Sic enim S. Athanasius eos perstringit : *Si eorum causa, qui post lavacrum peccant, id dictum fuisset, et illi veniam obtinere non possent, cur hominem apud Corinthios pœnitentem in caritate confirmat Paulus, Galatas vero retrorsum abeuntes parturit, donec formetur iterum in eis Christus* (6)? Qui deinde pergit demonstrare, illis

(1) *Pastor.* lib. III. Simil. VI, n. 2.

(2) Lib. II, cap. 23.

(3) *Epist.* IV, *ad Sarapion.* n. 9, tom. I, part. II. op. edit. Maurin.

(4) S. Cyprian. lib. *De lapsis*, edit. Maur. pag. 186. Alia ejusdem S. Martyris in hanc rem testimonia congessit editor Maurinus, in Præfat. § VIII, pag. 21. S. Ambrosius in lib. *Ad virg. lapsam*, cap. 8.

(5) S. Athanasius, *Epist.* IV *ad Serap.* S. Hieronym. *Epist.* XLII *ad Marcellam*, edit. Vallars. alias CXLIX. Alia similia testimonia SS. Patrum profert Morinus, *De Pœnit.* lib. IX cit. cap. 28.

(6) Loc. cit. n. 13. Ἄλλως τε, εἰ τῶν μετὰ τὸ λουτρὸν ἁμαρτανόντων χάριν εἴρηται τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ τούτοις ἀσύγγνωστός ἐστιν ἡ τῶν πλημμελημάτων

verbis ab Apostolo *non excludi peccatores a Pœnitentia, sed ostendi unicum et non duplex esse Ecclesiæ catholicæ Baptisma.*

169. Ad 4^m, *Neg.* Id enim in primis S. Cyprianus intendit, ut evincat, pœnitere nolentes Martyrum precibus liberari non posse. Hoc vero confirmat exemplo Moysis, Job ac Noe, qui ejusmodi peccatoribus veniam suis precibus non potuerunt impetrare. Insinuat præterea contra Felicissimum Diaconum, solius Dei esse sic misereri, ut omnem satisfactionem omnino remittat (1).

170. S. Ambrosius, si tamen ipse est auctor *Libri ad virginem lapsam*, infelicem virginem stupri et infanticidii ream perpetuæ pœnitentiæ mancipavit; attamen nuspiam affirmat, ejusmodi peccata esse prorsus irremissibilia; alioquin eam pœnitentiæ minime subjecisset (2).

171. Dum vero SS. Athanasius et Hieronymus dicunt, blasphemiam in Spiritum S. peccatum esse *irremissibile*, etc. non id affirmant ratione peccati in se, sed ratione subjecti, uti paulo ante exposuimus.

172. Obj. tertia. Ecclesia interdum quorumdam criminum reos a reconciliatione arcebat vel in ipso mortis articulo. Ergo.

173. Resp. 1°. *Neg. ant.* Cum illa agendi ratio non fuerit toti Ecclesiæ communis, sed propria particularium Ecclesiarum, et quidem ad tempus, atque, ut nonnulli verisimilius censent, quoad solam reconciliationem externam et publicam.

174. Resp. 2°. *Dist. cons.*; Ita se gessit Ecclesia ex prudenti

δίκῃ, πῶς τῷ μὲν ἐν Κορίνθῳ μετανοοῦντι, κυροῖ τὴν αὐτὴν ἀγάπην ὁ ἀπόστολος, τοὺς δὲ Γαλάτας παλινδρομήσαντας ὠδίνει, ἄχρις οὗ πάλιν μορφωθῇ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς. Pag. 704. Benigne tamen nititur S. Pater exponere, quæ retulit ex Origene et Theognosto.

(1) Cfr. editor Maurin. præf. § 8, ubi ostendit, pluribus allatis in medium S. Martyris testimoniis, nihil ipsum de ligandi ac solvendi potestate, nihil de judicio Sacerdotum detrahere; sed certis quibusdam legibus judices adstringere, ita ut non facile dimittant, quæ non facile a Deo dimittuntur. S. Cyprianum jam egregie defenderat S. Pacianus in sæpe laudata *Epist.* III, *ad Sympronian.*

(2) Hic porro notandum est, quod diximus, difficiliorem esse istorum peccatorum remissionem ob perversam subjecti dispositionem, non ita intelligendum esse, ut nonnulli autumant, quasi Deus induratis peccatoribus om-

quadam œconomia, *trans.* (1); ita se gessit, eo quod existimaverit, limitatam fuisse facultatem sibi a Christo concessam ad remittenda peccata, *neg.*

PROPOSITIO IV.

Recta et utilis est peccatorum venialium frequens Confessio, et piorum usui consentanea.

175. Hæc propositio est certa adversus Jansenistas, qui ad facilius omnem confessionem abolendam insurrexerunt in Confessionem peccatorum venialium. Hac enim sublata, sola fieret Confessio de peccatis lethalibus, quæ propterea palam proderet

nem gratiam conversionis deneget; quod absonum omnino est et alienum a sensu catholicæ Ecclesiæ, ut alias ostendimus; sed eo sensu, quod istiusmodi peccatores gratiæ Dei resistant.

(1) In hac quæstione critica, utrum nempe nonnullis peccatoribus etiam in articulo mortis Ecclesia reconciliationem seu absolutionem denegaverit nec ne, gravissimi auctores inter se dissentiunt. Affirmant inter ceteros Albaspinæus, *Observatt.* lib. II, cap. 7, qui etiam affert rationes de olim denegata absolutione in articulo mortis; Card. de Aguirre, tum alibi, tum in *Comment. in can.* XLVII *Conc. Illiberitani*; Christ. Lupus in dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis,* tom. VI, opp. edit. Ven. Sirmondus in *Historia Pœnitentiæ publicæ,* cap. I, tom. IV, opp. edit. Paris. Petavius, *In S. Epiphan. animadv.* ad hæres. LIX, Novatian. pag. 227 et seqq. Sic etiam censuit Marten. op. cit. Editor Maur. opp. S. Ambros. in admonit. *De lapsu virg. consecratæ.* Contra vero Morinus, *De Pœnit.* lib. IX, cap. 20, Petavius item in biatriba *De Pœnit. et reconciliatione*, quam edidit in secunda edit. Synesii, Paris. 1633, ubi emollivit, quæ scripsit in animadv. in S. Epiphanium, Nat. Alex. diss. VII in sec. Ecclesiæ III, Maurinus editor opp. S. Cypriani, nempe D. P. Maran cum aliis contendunt, nunquam, saltem in Ecclesia universali, denegatam fuisse sacramentalem absolutionem in mortis articulo. Quæstio difficilis est; longum esset utriusque sententiæ argumenta expendere. Hoc unum dico, hanc disciplinam, si aliquando viguit, ad breve omnino tempus viguisse, aliquanto scilicet post mortem Apostolorum usque ad S. Zephirinum; ex eo enim tempore a duriori illa severitate magis ac magis recessum est. Cfr. auctores citt. Patet igitur ex dictis, disciplinam illam, in hypothesi quod uspiam obtinuerit, non perdurasse ultra annos plus minus 40.

interiorem pœnitentium statum. Hinc, ex timore se publice prodendi lethiferorum criminum reum, vix reperiretur, qui accederet ad hoc Sacramentum (1). Jansenistis, ut par erat, subscribit synodus Pistoriensis, cujus propositio XXXIX : *Declaratio synodi de peccatorum venialium Confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur ejusmodi Confessiones, temeraria, perniciosa, Sanctorum ac piorum praxi a S. Conc. Trid. probatæ contraria* declaratur, et proscribitur a Pio. VI in sæpius cit. Const. *Auctorem fidei.*

176. His itaque Novatoribus opponimus inprimis auctoritatem Concilii Trid. quod, sess. XIV, cap. V, hæc habet : *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quæ frequentius labimur, quamvis recte et utiliter citraque omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Venialia igitur confitendi praxis a patribus Tridentinis magnopere commendatur tanquam *recta* et *utilis* et piorum hominum usui consentanea.

177. Non reddi autem contemptibilem hanc venialium Confessionem, si frequentaretur, constat ex iis, quæ scribit S. Franciscus Salesius (cujus hac in re auctoritas magni facienda est), dum sic docet Philoteam : *Confitere humiliter et devote in hebdomada, et, si fieri potest, ad sacram synaxin accede, etsi nullius peccati gravis conscientiam habeas; quoniam per Pœnitentiæ Sacramentum non tantum a venialibus noxis confessis absolveris, sed magnam tibi comparabis vim ad eas evitendas, mag-*

(1) Cfr. Habertus, Vabrorum Antistes, qui in examine libri *De frequenti communione*, hoc jam adverterat, scribens : *Judicet lector, quo ista, quam tanto molimine Sancyranus nitebatur inducere, collimet doctrina de abolenda peccatorum venialium Confessione, ut nempe Confessio, quæ juxta hanc methodum fieret de solis peccatis mortalibus, proderet palam interiorem pœnitentium statum, animam emortuam infamium et lethiferorum criminum sordibus opertam. Sic enim Confessionis onus, quod jam inde et per se satis grave est, efficeretur minus tolerabile, atque ita metu se prodendi et reddendi publice infamem, quilibet a Confessione averteretur! Quem fuisse præcipuum Sancyrani scopum, satis exploratum est.*

num lumen ad eas rite dignoscendas, et uberem gratiam ad reparandum damnum ab illis illatum (1).

178. Sed præterea usum confitendi peccata venialia antiquitus obtinuisse constat. Etenim Tertullianus, in lib. *De pudicitia*, quem jam Montanista conscripsit, inter peccata remissibilia, seu quæ virtute clavium remitti possunt, plurima peccata venialia recenset (2). S. Cyprianus, lib. *De lapsis*, de fidelibus ætatis suæ scribit : *Apud Sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt* (3). S. Basilius hanc praxim apud sanctimoniales obtinuisse testatur (4). S. Augustinus : *Semper confitere*, inquit, *semper habes, quod confitearis. Difficile est in hac vita, ut sic mutetur homo, ut nihil inveniatur in eo, quod reprehendatur* (5). Mabillonius, in *Præf. ad Acta Sanct. Benedictinorum* III seculi, ostendit, olim viros pios singulis diebus aut singulis saltem hebdomadis confiteri solitos fuisse, idque ordinarium fuisse apud monachos, allatis diversorum ordinum statutis, evincit. Ostendit insuper, et apud laicos eamdem consuetudinem viguisse; inter cetera exempla affert illud S. Segolenæ, quæ apud Sacerdotem monachum *parva minimaque peccata, sine quibus esse non possumus, cum gravia deessent, cum lacrymis confessa est.* Sic apud Drogonem episcopum Meldensem ipsius fratrem quotidie confitebatur Imperator Ludovicus Pius. Alia plura hujus usus documenta ex antiquitate proferunt Morinus (6), Renaudotius (7), Martenius (8), Chardonius (9), ita ut necesse non sit ea singillatim persequi : ex quibus luculenter constat, tum in Ecclesia Latina, tum in Ecclesia græca, ac reliquis orientalibus christianis societatibus eamdem praxim communiter fuisse receptam. Ergo.

(1) Part, II, cap. 19.

(2) Cap. 19, edit. Rigaltii.

(3) Pag. 190, edit. Maurin.

(4) *Regulæ brevius tractatæ*, Interrog. IV, opp. tom. II, pag. 415, edit. Garnierii.

(5) *Enarrat. in Psal.* XCIX, n. 6.

(6) *De Pœnit.* lib. V, cap. 3, 5 et 32.

(7) *Perpét. de la foi*, tom. V, liv. III, ch. 6.

(8) *De antiq. Eccles. ritib.* lib. I, part. II, cap. 5, art. 5.

(9) *Hist. des Sacremens*, tom. II, ch. 6, pag. 52 et seqq.

DIFFICULTATES.

179. Obj. 1° Nuspiam legimus in veterum Sanctorum vitis vel encomiis, eos de levioribus culpis secreta Confessione se accusasse. Ergo hic usus antiquitus non obtinuit. 2° Duplex exinde emolumentum proveniebat : alterum nempe in Confessionem ipsam, quæ sic majori fervore frequentabatur, dum ex nimia assiduitate vilescit; alterum in peccatores gravium criminum reos, qui hoc lucri et commodi percipiebant, quod Ecclesia se iis jungeret pro delictorum expiatione; contra vero, nullis amplius publicis pœnitentibus superstitibus, id exequi amplius non potest. Ergo.

180. Resp. Ad 1m, *Neg*. Plura enim exempla recensuimus, quibus suffragatur doctrina veterum Patrum, qui fideles ad Confessionem etiam leviorum noxarum adhortabantur; multo igitur magis ipsos hanc Confessionem frequentasse dicendum est.

181. Ad 2m, *Neg*. Etenim nec primum, quod autumant, emolumentum provenit; cum experientia quotidiana nos doceat, longe melioribus dispositionibus præditos eos esse, qui nonnisi levibus maculis inquinati ad eas abstergendas per frequentem Confessionem accedunt, quam qui gravissimis criminibus implicati semel in anno ad Pœnitentiæ tribunal se conferunt. Quod si in nonnullis abusus aliquis irrepsit, abusus corrigendus est, nec ideo tollenda aut improbanda est praxis, quam Sancti piique viri tanto cum fructu frequentant. Nec illud omitti debet, sæpe homines dubitare, utrum suæ culpæ lethales an veniales sint, cum difficillimum interdum sit ex multiplici capite, rectum de iis judicium ferre, ut S. Augustinus ipse profitetur (1).

182. Sed neque secundum emolumentum provenit; alioquin in Jansenistarum hypothesi soli publici peccatores communionis Sanctorum et orationum Ecclesiæ participes essent. Ecclesia autem pro omnibus orat.

(1) *De civit. Dei*, lib. XXI, cap. ult., ubi scribit : *Venialia peccata... periculosissimum est definire. Ego certe usque ad hoc tempus, cum satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui.*

CAPUT IV.

DE SATISFACTIONE.

183. Contritio et Confessio essentiam constituunt Sacramenti Pœnitentiæ, et ad culpam et pœnam æternam condonandam conferunt; Satisfactio ejusdem integritatem constituit, inservitque ad eam pœnæ temporalis partem remittendam, quæ plerumque remanet post Sacramentum persolvenda sive in hac sive in altera vita. Est autem Satisfactio compensatio injuriæ Deo nostris peccatis illatæ. In omni siquidem gravi peccato tanquam gemina proprietas reperitur, nempe culpæ et pœnæ æternæ reatus, qui tollitur, statim ac homo cum Deo in gratiam redit, et reatus pœnæ temporalis, qui plerumque remanet post delicti condonationem, et pro cujus expiatione homines eleemosynas, orationes et jejunia, ut docet Tridentinum (1), aliaque pia opera, vel pœnas sive sponte susceptas, sive patienter toleratas, sive a Sacerdote injunctas debent Deo persolvere, ut pro virili injuriam Deo peccatis illatam compensent, ejusque justitiæ satisfaciant.

184. Protestantes omnem Satisfactionis necessitatem velut Christi cruci injuriosam rejiciunt; cum in ipsorum systemate Deus nobis imputet Christi merita, ne pœnam a nobis exposcat. Immo unicum hunc esse meritorum Christi effectum profitentur (2). Adversus quem errorem sit

PROPOSITIO I.

Non tota simul pœna cum culpa semper remittitur a Deo; sed plerumque, pœna æterna virtute clavium sublata, pœna temporalis manet exsolvenda.

185. De fide est hæc propositio, juxta canonem XII, sess. XIV

(1) Sess. VI, cap. 14.

(2) In tract. *De Grat.*, cum ageremus de Justificatione, ostendimus, Protestantes juxta novum suum systema docuisse, homines minime sanctificari per renovationam interiorem, sed solum tegi seu non imputari ad pœnam eorum peccata, ita ut culpa semper vigeat in anima justificati.

Conc. Tridentini : *Si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo..., anathema sit.*

186. Ne autem ad rem non ita perdifficilem evincendam e sacris Litteris argumenta depromamus, nobis satis erit adversarios provocare ad notissima exempla Adæ, Moysis, Aaron, præsertim vero David, quibus omnibus, licet Deus culpam dimiserit, imo ab ipsis transtulerit, ut dixit Nathan ad David, gravissima tamen temporalis pœna luenda fuit.

187. Patres unanimes esse in hoc dogmate adstruendo constat ex apertis ipsorum testimoniis. S. Cyprianus, lib. *De lapsis* : *Dominus*, inquit, *orandus est, Dominus nostra Satisfactione placandus est* (1). S. Augustinus præterea rationem affert, dicens : *Cogitur homo tolerare, etiam remissis peccatis ; quamvis, ut in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna quam culpa; ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur et pœna* (2). S. Joan. Chrysostomus, *De Sacerd.* lib. II : *Quamobrem*, inquit, *multa quidem arte opus est, ut ægri Sacerdotum remediis libenter se subjicere suadeantur* (3). Et pauca hæc ex multis sufficiant, cum nec adversarii diffiteantur Patres sibi contrarios esse. Nam Calvinus aperte scribit : *Dicam simpliciter, omnes fere Patres, quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis aspere et dure locutos* (4). Hæc quidem ille pro consueta modestia sua.

188. Rationem theologicam suppeditant Patres Tridentini, sess. cit. cap. VIII : *Sane*, inquiunt, *et divinæ justitiæ ratio exigere*

(1) Pag. 187. Integer liber est de hoc argumento, nempe ut ostendatur Satisfactionis necessitas; huc etiam referuntur epistolæ quamplurimæ ejusdem S. Martyris, quas scripsit adversus factionem Felicissimi, qui lapsos ab omni Satisfactione liberabat.

(2) *Tract.* CXXIV *in Joan.* n. 5.

(3) *Διὰ τοῦτο πολλῆς χρεία τῆς μηχανῆς, ἵνα πεισθῶσιν ἑκόντες ἑαυτοὺς ὑπέχειν ταῖς παρὰ τῶν ἱερέων θεραπείαις οἱ κάμνοντες.* Edit. Maur. tom. I, pag. 374. Hoc vero argumentum ibid. fuse prosequitur S. Doctor.

(4) *Inst.* lib. III, cap. 4, § 38. Kemnitius pariter et Centuriatores fatentur, *Patres fere omnes agnoscere Satisfactionem, qua Deus placetur, et peccata redimantur*. Cfr. Erbermanus in *Vindiciis* ad cap. 9, lib. IV, *De Pœn.* Bellarmini.

videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel a peccati et dæmonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes templum Dei violare et Spiritum Sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla Satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii et contumeliosi Spiritui Sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ.

DIFFICULTATES.

189. Obj. prima. Tria sunt quæ Catholicorum doctrinam de satisfactione prorsus evertunt : primum Dei iterata promissio dandi plenam peccatoribus veniam, ita ut ipsorum peccatorum prorsus obliviscatur; sic, Isaiæ XLIII, 25 : *Ego sum*, inquit, *ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor;* et Ezech. XXXIII, 12 : *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* Jam vero hæc aliaque ejusmodi falsa essent in hypothesi Catholicorum. Secundum est superabundans Christi pro peccatis nostris Satisfactio non solum quoad pœnam æternam, verum etiam quoad pœnam temporalem, juxta illud I Joan. II, 1 et seqq. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris... Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.* Tertium demum, quod hanc Satisfactionem evertit, est quod nuspiam in Nov. Test. pœnitentibus ea injuncta inveniatur. Omnes enim condonationes peccatorum gratuitæ perhibentur. Talis illa publicani est, qui descendit e templo justificatus, Luc. XVIII; talis servi, cui Dominus omne debitum dimisit, ac ipsam carceris pœnam, Matth. XVIII; gratuita pariter Petro concessa est venia, de qua perbelle S. Ambrosius dixit : *Lacrymas ejus legimus, satisfactionem non legimus;* gratis concessa est venia paralytico, mulieri pœnitenti, latroni. Ergo.

190. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Promisit Deus plenam

veniam dare quoad reatum culpæ ac pœnæ æternæ, *conc.;* quoad reatum pœnæ temporalis, *neg.* Non aliud sane evincunt illa omnia testimonia, quæ congerunt adversarii. Hinc eadem ratione, qua retributio pœnæ æternæ non impedit, quominus Deus ob bona nonnulla opera a reprobis gesta, ipsis bona temporalia elargiatur, sic dimissio culpæ et pœnæ æternæ non impedit, quominus Deus in pœnitentes ob dimissas culpas animadvertat pœnis temporalibus (1).

191. Ad 2m, *Dist.* Si superabundans Christi Satisfactio nobis applicaretur independenter a nostris Satisfactionibus, *conc.*; si dependenter ab istis, *neg.* Porro, ut alias ostendimus, juxta Concilii Tridentini doctrinam, sess. XIV, cap. VIII, Pater non acceptavit Christi Satisfactionem, pro nobis oblatam nisi quatenus nos piis operibus ac Satisfactionibus nostris, quæ totam vim hauriunt a Christi meritis, eam nobis applicaremus (2). Exinde patet, optime inter se conciliari Satisfactionem Christi et satisfactiones nostras.

192. Ad 3m, *Dist.* Ob peculiares causas, *trans.* quasi excluderetur, omnis Satisfactio a pœnitentibus in Nov. Test. *neg.* Peculiares vero hæ causæ potuerunt esse 1° absoluta Christi auctoritas qua solus Rex et Dominus potitur, non autem potiuntur administratores, œconomi et ministri; 2° doloris vehementia ex charitate perfecta concepti, quem solus Christus utpote cordium scrutator cognoscere poterat, nos vero latet. Nec omittendum, flevisse Petrum et quidem amare toto vitæ suæ tempore; latronem in Satisfactionem peccatorum suorum ipsum crucis supplicium patienter toleratum offerre potuisse. De ceteris vero dici potest, justificatos quidem eos fuisse quoad culpam, minime vero quoad pœnam temporalem, de qua Scriptura omnino silet (3).

193. Ad textum vero S. Ambrosii reponimus, *Satisfactionis* nomine ibi significari defensionem sive excusationem, ut orationis series patefacit (4).

(1) Cfr. Bellarm. loc. cit. cap. 11.

(2) Cfr. tract. *De Incarn.* n. 645.

(3) Cfr. Bellarm. *De Pœnit.* lib. IV, cap. 16, n. 6.

(4) Sic enim loquitur S. Ambros. *In S. Lucam*, lib. x, § 88 : *Non invenio, quod fleverit ; lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego ; sed*

194. Obj. secunda. 1° Scripturæ et Patres Deum passim exhibent animadvertentem in justos, non ad vindictam, sed ad exercitium virtutis. 2° Et recte, siquidem satisfacere Deo homines pro peccatis suis nullatenus possunt; 3° quia offensa Deo illata quodammodo infinita est, finita vero quælibet humana Satisfactio; 4° quia Satisfactio ex indebitis fieri debet, nihil autem nos habemus quod Deo utpote Domino debitum jam non sit jure creationis, redemptionis et sanctificationis, quodque ei acceptum referri non debeat; 5° quia Christus pœnas peccatis nostris debitas tulit, a quibus proinde liberamur, ut gratuita dici possit justificatio; 6° quia ratio ipsa clamat, sublata causa, tolli et effectum; dimissa igitur culpa, pœnarum nostrarum causa, pœnæ cessent necesse est. Ergo.

195. Resp. Ad 1m, *Dist.* Etiam, *conc.;* solum, *neg.* Ex allatis enim probationibus contrarium evincitur. Optime propterea S. Augustinus sic David Deum alloquentem inducit : ***Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti ; ita servatur misericordia et veritas; misericordia, quia homo liberatur; veritas quia peccatum punitur*** (1).

196. Ad 2m, *Dist.* Meritis propriis, *conc.;* meritis Christi et gratuita Dei acceptatione, *neg.*

197. Ad 3m, *Dist.* Est finita Satisfactio nostra in se, *conc.;* ex meritis Christi, e quibus nostra merita omnem dignitatem et virtutem hauriunt, *neg.*

198. Ad 4m, *Trans.* Plures enim Theologi id negant; verum hoc omisso, *dist.* Nisi Deus voluerit id, quod possumus et ea qua possumus ratione offerre gratuito, acceptare, *conc.;* secus, *neg.* Jam vero hoc ipso, quod Deus a nobis pœnas et satisfactiones ob peccata exposcat, declarat se eas acceptare.

199. Ad 5m, *Dist.* Absque detrimento earum temporalium satisfactionum, quas a nobis Deus exigit, *conc.;* liberando nos ab omni onere, *neg.* Responsio patet ex dictis de applicatione. Ad

quod defendi non potest, ablui potest, etc. Ex quibus specimen habemus delicatæ Calvini conscientiæ, dum sic imponere nititur lectoribus suis.

(1) *Enarrat. in Ps.* L, n. 11.

id vero quod subjicitur de gratuita justificatione, reponimus, intelligendum id esse de remissione culpæ et pœnæ æternæ, quæ immediate a Deo per Christi merita tribuitur, aut etiam de pœna temporali, quatenus gratis nobis gratia confertur, qua nos Deo satisfaciamus congrua pœnitentia.

200. Ad 5m, *Dist.* Si effectus a causa pendeat, ut sit vel conservetur, *conc.;* si pendeat a causa, ut producatur in esse permanente, *neg.* Nec enim tollitur vulnus, sublato gladio, aut cessat simulacrum amoto artifice (1).

PROPOSITIO II.

Possunt et debent Ministri Pœnitentiæ salutares et convenientes satisfactiones pœnitentibus injungere.

201. Hæc propositio, quæ dogmatica est, profluit ex modo vindicata doctrina, et traditur a Conc. Tridentino his verbis : *Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggerit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere, ne, si forte peccatis conniveant et indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut Satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem ; nam claves Sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas etiam antiqui Patres et credunt et docent* (2). Quam doctrinam deinceps can. XV idem Concilium sanxit : *Si quis dixerit, claves Ecclesiæ esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea Sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi... anathema sit.*

(1) Cfr. Bellarm. lib. cit. cap. 10 et seqq.

(2) Sess. xiv, cap. 8.

202. Patres porro et credidisse et docuisse quovis tempore claves Ecclesiæ concessas a Christo fuisse non solum ad solvendum, verum etiam ad ligandum per salutares et convenientes Satisfactiones, abunde constat tum ex illorum testimoniis, quæ paulo ante attulimus in superiori Propositione, tum ex ipsis, quæ descripsimus, cum ageremus de Confessione auriculari. Ex his enim patet, Patres comparasse confessarios medicis et judicibus forensibus. Ne igitur denuo hæc documenta proferamus, unius S. Innocentii I verba recitasse sufficiat, qui in *Epistola,* quam *ad Decentium* dedit, scribit : *De pondere æstimando delictorum, Sacerdotum est judicare, ut attendat ad Confessionem pœnitentis... ac tum jubere dimitti* (pœnitentem) *cum viderit congruam Satisfactionem suam* (1). Tot præterea hujus Ecclesiæ fidei ac praxis monumenta extant, quot canones supersunt et libri pœnitentiales, qui regulas hujus imponendæ Satisfactionis exhibent (2).

203. S. autem Thomas ejusdem agendi rationis rationem theologicam assignat, dicens : *Quandoque per contritionem amota culpa, et reatu pœnæ æternæ soluto, remanet obligatio ad aliquam pœnam temporalem, ut justitia Dei salvetur, secundum quam culpa ordinatur per pœnam. Cum autem subire pœnam pro culpa judicium quoddam requirat, oportet, quod pœnitens, qui se Christo sanandum commisit, Christi judicium in taxatione pœnæ expectet ; quod quidem per suos Ministros exhibet Christus, sicut et cetera Sacramenta* (3).

204. Et hæc quidem adversus Protestantes. Addendum porro est adversus Jansenistas, hanc Satisfactionem necessario præmittendam non esse absolutioni, ut ipsi autumant. Quamvis enim antiquitus disciplina obtinuerit, ut nonnisi peracta injuncta Satisfactione daretur reconciliatio ; cum tamen agatur de re libera ac disciplinari, quæ non afficit substantiam Sacramenti, nonnunquam Ecclesia ab illa praxi recessit. Sane in Concilio Carthaginiensi III, anno 225, sub S. Cypriano statutum est, dandam esse

(1) Cap. VII.

(2) Cfr. Morinus, *De Pœnit.* lib. IV et lib. VI.

(3) *Cont. gent.* lib. IV, cap. 72.

absolutionem et Eucharistiam instante persecutione tum iis, qui in deserta fugiebant, tum iis denique omnibus concedendam esse pacem, qui vere contriti existimabantur, adeoque nondum persoluta, vel etiam nondum incœpta Satisfactione (1). Constat præterea, a mille circiter et tercentum annis Ecclesiam græcam, et duodecim ad minus seculis Ecclesiam latinam consuevisse ante completam Satisfactionem injunctam pœnitentibus sacramentalem absolutionem impertiri, eosque ad sacram synaxin admittere (2). Quis porro nisi hæretico spiritu ductus audeat affirmare, Ecclesiam tanto seculorum decursu a recto veritatis tramite aberrasse?

205. Hinc, cum Petrus de Osma docuisset: *Non peracta pœnitentia confitentes absolvi non debere*, a Sixto IV velut hæretica ejus doctrina proscripta est (3); et Alexander VIII damnavit propositionem, quæ est n. XVI: *Ordinem præmittendi Satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex et præscriptio, natura rei id quodammodo dictante* (4). Cum vero Quesnellus eamdem doctrinam renovasset prop. LXXXVII: *Modus plenus sapientia, lumine et charitate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiæ et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere justitiæ Dei, antequam reconcilientur*, Clemens XI eam denuo confixit (5).

206. Mirum post hæc videri potest, quomodo pseudo-synodus

(1) Cfr. Morinus op. cit. lib. x; Nat. Alex. diss. IX in secul. III, prop. II et seqq.

(2) Cfr. Petav. *De Pœnit.* lib. II, cap. 10, §§ 11, 13 et 14. Cfr. etiam Morinus, *De Pœnit.* lib. VI, cap. 24. Cum quidam Brachet, in lib. *Verus pacificus*, carpisset hodiernam hanc disciplinam, Facultas Sorbonica adversus illum librum hoc edidit decretum anno 1644: *Temerarium est, erroneum et hæreticum damnare disciplinam ab omnibus catholicæ communionis Ecclesiis receptam quantumcumque diuturnam.*

(3) In *Constit.* data anno 1479, apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1499.

(4) In quam propos. et seqq. XVII et XVIII, quibus idem error adstruitur, cfr. Viva op. cit. *Damnatæ theses.*

(5) Cfr. Fontana, *Const.* UNIGENITUS *theologice propugnata*, tom. III, in hanc propos. cap. 5 et seqq. ubi copiose ac scitu dignissima scribit adversus hanc Jansenistarum thesim.

Pistoriensis ausa sit eumdem errorem instaurare prop. XXXV, his verbis : *Si charitas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus charitatis oportet, ut Sacerdos præcedere faciat eos actus humiliationis et pœnitentiæ, qui fuerunt omni ætate ab Ecclesia commendati. Redigere hos actus ad paucas orationes, aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic Sacramento nudum nomen pœnitentiæ, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem charitatis, qui debet præcedere absolutionem. Longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi pœnitentias etiam post absolutionem implendas. Si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostræ reconciliationis?* Quæ propositio, *quatenus innuit, pœnitentias, quæ imponuntur adimplendæ post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostræ reconciliationis, quam ut pœnitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis*; *quasi, ut vera ratio Sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis et pœnitentiæ, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, præcedere debeant absolutionem*, declaratur et proscribitur a Pio VI in dogmatica Constitut. *Auctorem fidei*, tanquam *falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum.*

DIFFICULTATES.

207. Obj. Nulla penitus Satisfactio a Sacerdotibus injungi debet, cum hæc agendi ratio Apostoli doctrinam prorsus evertat. Jma vero, I Rom. V, 20, ipse aperte docet : *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia;* et clarius adhuc ib. VIII, 1: *Nihil*, inquit, *damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Si *nihil*, ergo neque quoad culpam, neque quoad pœnam. Quare 3° ad Ephes. IV, 28, nihil aliud a conversis requirit quam novam vitam, scribens : *Qui furatur jam non furetur.* 4° Apostoli

mentem exponens S. Joan. Chrysostomus, *Hom. XXVIII in I Epist. ad Cor.* ita præclare scribit : *Non inquit* (Apostolus), *si puniamus, si supplicium de nobis sumamus, sed si dijudicaremus, hoc est, si nostra tantum voluerimus peccata cognoscere, si nos ipsos condemnare, liberaremus ab hujus et futuri seculi suppliciis.* 5° Rationem vero affert Theophylactus in citata verba ad Ephes. dicens : *Illud enim* (punitio) *ad forum externum; hoc autem* (cessatio a vitio) *ad doctrinam christianam spectat.* 6° Sane nulla apparet ratio, cur imponendæ sint in Sacramento Pœnitentiæ Satisfactiones, cum nullæ injungantur in Baptismate. 7° Quod si interdum Ecclesia pœnas aliquas exegit vel a justis vel a pœnitentibus, eas non ut punitiones exegit, prout infligit justitia vindicativa, sed solum ut certamina et exercitationes in nova vita, atque in aliorum ædificationem. Ergo.

208. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Quantum ad ipsam gratiæ rationem, ut loquitur S. Thomas, quia magis gratis beneficium remissionis magis peccatori confertur (1), *conc.;* ad exclusionem Satisfactionis, *neg.*

209. Ad 2m, *Dist.* Iis scilicet, qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptismum in morte, seu renatis per Baptismum, *conc.*; pœnitentibus post Baptismum, *subd.* Quoad culpam et reatum pœnæ æternæ, *conc.;* quoad reatum pœnæ temporalis, saltem de via ordinaria, *neg.*

210. Ad 3m, *Dist.* Primum ac principaliter, *conc.*; solum, *neg.* (2).

211. Ad 4m, *Neg.* Nec enim hic agit S. Joan. Chrysostomus de Satisfactionibus sacramentalibus, de quibus hic nec verbum habet, sed de suppliciis a Deo immissis aut immittendis sive in hac sive in altera vita. Alibi propterea expendens eadem Apostoli verba, *Hom.* nempe *XLI, alias XLII in Matth.* Satisfactionum necessitatem magnifice prædicat : *Audi*, scribit, *Paulum dicentem : Quoniam si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur... Et quomodo, inquies, de nobis judicabimus et a nobis*

(1) Part. III, q. 89, art. 2, ad 3.

(2) Cfr. Bernard. a Picon. *Triplex expos.* in hunc loc.

rationes expetemus? Luge, acerbe ingemisce, te ipsum humilia et afflige (1), etc.

212. Ad 5m, *Dist.* Ea punitione, quæ in foro seculari per leges infligitur invito, *conc.;* ea punitione, quæ exigitur in foro conscientiæ atque a pœnitente ultro suscipitur, *neg.* (2).

213. Ad 6m, *Neg.* Hæc enim assignatur ratio, seu potius disparitas a Tridentinis Patribus, sess. XIV, cap. II : Quia per Baptismum nova efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem assequimur, *ad quam novitatem et integritatem per Sacramentum Pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus* (3).

214. Ad 7m, *Dist.* Etiam ob ejusmodi causas Ecclesia pœnas illas sanxit, *conc.;* solum, *neg.* Laboriosa siquidem Pœnitentiæ opera Ecclesia injungere consuevit, tum ut iis divinæ inprimis justitiæ pro admissis peccatis satisfieret, tum ut revocarentur impii a peccatorum consuetudine, tum ut justi perfectiores evaderent juxta cujusque statum. Quod si Satisfactio ædificationem tantum respiceret, nulla esset pro peccatis occultis imponenda Satisfactio. Optime Leibnitius hæc simul complexus est, scribens : *Satisfactiones pro peccatis, quas quisque vel jussu Sacerdotis vel spontanea pietate suscipit, duplicem vim habent : unam, ut animæ medeantur et prophylactica sint contra recidivam; al-*

(1) N. 4, edit. Maur. Ἄκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι Εἰ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα.... Καὶ πῶς δικάσομεν ἢ ἀπαιτήσομεν ἑαυτοὺς δίκην, φησί; Θρήνησον, στέναξον πικρὸν, ταπείνωσον σαυτὸν, κάκωσον, κ. τ. λ. Siquidem usque ad finem hujus homiliæ sermo est de hoc argumento.

(2) Sensus Theophylacti aperte liquet ex iis, quæ immediate subdit, invehens adversus Catharos *pœnitentiam auferentes*, ut ait ipse : *Non enim*, pergit, *satis est a peccato quiescere, sed contraria ei via est adeunda, diversum ab eo conficiendum iter. Antea perabatur malum? Jam nunc operetur bonum, neque id simpliciter, verum cum labore, partim quidem ut conterat corpus*, etc., Καὶ οὐκ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ κόπου· ἅμα μὲν, ἵνα συντρίψῃ τὸ σῶμα, κ. τ. λ. Cfr. ejusd. opp. tom. ii, pag. 403, edit. Venet. 1755.

(3) Alia ejusdem Concilii verba ex cap. 8, quæ id ipsum evincunt, paulo ante attulimus.

teram, ut divinam castigationem mitigent, quæ sive in hac vita sive postea ex justitiæ rationibus irrogatur... ac de his Satisfactionibus sapienter S. Gregorius M.: qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam studeat licitis abstinere, quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat (1).

215. Dices cum Jansenianis : Si nobis foret in Patrum sententiam descendendum, Satisfactio necessario præmittenda esset absolutioni. Docent enim ipsi, absolutionem esse *mercedem*, Satisfactionem esse *pretium*, quo redimuntur peccata. Jam vero mercedis ratio postulat, ut non detur, nisi soluto pretio, nec delictum relaxetur, nisi præmissa solutione. Ergo.

216. Resp. *Neg. ant.* Ad prob. *Dist.* Hæc aliaque ejusmodi Patres attulerunt velut rationes congruentiæ juxta disciplinam, quæ passim tunc temporis obtinebat, *conc.*; quasi significare voluerint, ut adversarii autumant, hunc ordinem præmittendi Satisfactionem absolutioni ex Christi institutione et Sacramenti natura servandum esse, *neg.* Alioquin nullam unquam Patres exceptionem fieri hac in parte passi essent; attamen ipsimet passim eam fecerunt. Ex quo solo patet rationem adductam ex natura mercedis et pretii esse latiori quodam sensu accipiendam.

SCHOLIA

De pœnitentia publica et canonica.

217. Doctrina hactenus a nobis discussa de Satisfactione intimo quodam nexu continetur cum pœnitentia publica et canonica, quæ olim in Ecclesia obtinuit; operæ propterea pretium esse duxi, nonnulla veluti scholia hic subjicere, eo potissimum animo ut minus peritos præmuniam adversus Ecclesiæ perturbatores, qui, ut male cautos in fraudem inducant, unam assolent sonare antiquitatem (verbis utor Francisci Simonii), præsentis autem Ecclesiæ deplorare tenebras et labefactatam fidem (2).

218. Omissis, quæ ad varios pœnitentium gradus spectant, *flentium* scilicet, *audientium*, *prostratorum* et *consistentium*,

(1) *System. Theol.* pag. 278.

(2) *De fraudibus hæreticorum*, part. II, fraus III.

ad eorum stationes et laboriosa opera, de quibus consuli inter ceteros possunt Natalis Alexander (1), Joan. Morinus (2), Chardonius (3), potissimum autem Petavius (4) et Sirmondus (5); his, inquam, omissis, observo, 1° non esse permiscendam, prout passim permiscent Jansenistæ, Pœnitentiam *sacramentalem,* quæ a Christo præcepta est, ac proinde omnibus est necessaria, uti ostendimus, et Pœnitentiam *canonicam,* quam Theologi passim recte vocant, *ceremonialem,* quæ utpote disciplinaris nec perpetua, nec constans, sed varia fuit pro diversitate temporum, locorum et circumstantiarum, ac denique antiquata est.

219. 2° Observo, non esse pariter confundendam, prout iidem novatores et Pistorienses confundunt, Pœnitentiam *canonicam* cum Pœnitentia *publica,* quæ sub aliquo respectu viguit vel ab ipsa ætate apostolica, licet, ut adnotat Petavius (6), ob scriptorum et monumentorum inopiam in magna obscuritate versemur circa ea, quæ ad eam spectant, et methodum servatam a Sacerdotibus in injungendis pœnitentiis primis duobus Ecclesiæ seculis. Ideo autem utramque Pœnitentiam Pistorienses confundunt, ut inferant ex apostolica traditione ordinem Pœnitentiæ canonicæ repetendum esse, atque sic postea Ecclesiæ crimini vertant hujus ordinis mutationem. Merito idcirco a Pio VI prop. XXXIV synodi Pistoriensis proscripta fuit, quæ ita se habet: *Declaratio synodi, qua, postquam præmisit, ordinem Pœnitentiæ canonicæ sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpæ, sed præcipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se in ordine illo mirabili et augusto totam cognoscere di-*

(1) Diss. VII, in sec. III.

(2) Op. cit. *De Pœnit.* lib. IV.

(3) *Hist. des Sacrements*, tom. III, sect. III, seconde partie. Hic porro auctor in epitomen fere redegit, quæ fusius scripserat Morinus.

(4) In libris VIII *De Pœnitentia*, quos opposuit Arnaldo, cujus opus *De frequenti communione* confutat. Cfr. præsertim ad rem nostram lib. II, cap. II.

(5) *Historia Pœnit. public.* loc. cit. His addi possent Albaspinæus, *Observat.* lib. II, ab observ. 22 ad 34, Marten. *De Antiq. Eccl. rit.* lib. I, part. II, cap. 6, art. 4.

(6) Lib. II, cap. 2, § 2, et lib. VII, cap. 22.

gnitatem Sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quæ ipsi decursu temporis adjunctæ sunt; quasi per ordinem, quo sine peracto canomicæ Pœnitentiæ cursu hoc Sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta, declaratur *temeraria, scandalosa, conducens in contemptum dignitatis Sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiæ ipsi injuriosa*, in Const. *Auctorem fidei.*

220. 3° Observo, Pœnitentiam canonicam nonnisi seculo III labente ex occasione hæresis Novatianorum ab Eccclesia institutam fuisse, et quidem ad tria tantum delicta coercenda : idololatriam videlicet, mœchiam et homicidium (1); nec omnibus indiscriminatim fidelibus, sed certis tantum ac determinato individuorum cœtui fuisse injunctam; excipiebantur enim ab ea clerici majores, quandoque etiam mulieres, et conjugati, juniores, etc. (2); delictorum præterea publicorum reos eidem fuisse addictos, adeo ut nulli adigerentur ad eam Pœnitentiam, nisi qui fuerint in jus vocati et juridice convicti, ut passim testatur S. Augustinus, præsertim *Serm. CCCLI*, ubi hæc scribit : *Nos vero a communione prohibere quemquam non possumus*, *nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive seculari sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum* (3); et demum pro una vice tantum, prout ex veteribus monumentis constat (4).

(1) Cfr. Petav. op. cit. lib. II, cap. 2, n. 2 et seq. nec non Morinus, lib. IV, cap. 1 et seqq.

(2) Cfr. Petav. ibid. lib. II, cap. 13.

(3) Alias *Hom.* L, cap. 4, n. 10.

(4) Semel tantum publicam Pœnitentiam concessam inutile prorsus est ostendere, cum id exploratissimum sit. Sed fortasse aliquis non inopportune quæret : quid igitur erat de iis, qui semel Pœnitentia perfuncta iterum in eadem peccata lapsi essent? Reponimus, statutum fuisse, ut *a dominicæ mensæ convivio in posterum segregarentur*, ea tamen lege, ut eis communio restitueretur in mortis articulo. En verba S. Siricii, *Epist.* I *ad Himerium Tarracon.* n. 6 : *De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam Sedem credidit consulendam, qui acta pœnitentia tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos et volutabra redeuntes, etc. De quibus, quia jam suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur; sacræ Mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint; a dominicæ*

221. 4° Observo cum Cl. Marchetti (1), accurate secernendam esse praxim et disciplinam Ecclesiæ universalis circa Pœnitentiam canonicam a praxi et disciplina Ecclesiarum particularium, ac proinde canones et decreta Ecclesiæ universalis a canonibus et decretis alicujus Episcopi, vel Concilii, vel Ecclesiæ particularis, et quidem ratione habita diversorum temporum. Hæc enim simul omnia permisceri non debent, ut plures solent ea confundere, ut inde statuant atque definiant, *Ecclesiæ veteris*, ut ipsi loquuntur, disciplinam ita se habuisse circa Pœnitentias canonicas. Nam, si excipias Concilium Nicænum I, quod tres canones edidit, quibus Pœnitentiæ addixit solos apostatas a religione christiana et lapsos in idololatriam, nullum aliud œcumenicum Concilium canones pœnitentiales condidit, et mira semper viguit in Ecclesia varietas, quod jam pridem animadverterat doctissimus Petavius (2).

222. 5° Denique cum eodem eruditissimo Petavio (3) observo, Pœnitentiam, qualis nunc viget, esse magis consonam temporibus apostolicis et primitivæ Ecclesiæ, quam fuerit illa, quæ postea invaluit, atque a sanctis Episcopis, disertis canonibus, postea instituta est, majori aut minori adhibita severitate pro conditione temporum et indole eorum, qui ejusmodi remediis indigebant.

223. Quæ si præ oculis habeantur, facile est querulosis illorum declamationibus occurrere, quibus suspirant ad auream et intemeratam Ecclesiæ primævæ disciplinam, quam adeo extollunt, ut eam dejiciant, quæ in præsentia obtinet. Hac enim ratione facilius ab utraque, vetere scilicet et recentiori, disciplina feriati vivunt; a vetere quidem, quæ in desuetudinem abiit, a recentiori, quam ipsi contemnunt (4). Inter hos præcipue eminent

autem mensæ convivio segregentur... Quos tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munire, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevari. Apud Constant, *Rom. Pontific. Epist.* tom. I, col. 629.

(1) *Critica della storia ecclesiastica e de' discorsi del sig. ab. Claudio. Fleury*, Roma 1819, tom. I, art. I, § 6, n. 31 et seqq. ubi plura scitu digna inveniuntur circa pœnitentias canonicas.

(2) *De Pœnit.* lib. II, cap. 8, § 4, et cap. 13.

(3) Ibid. lib. II, cap. 8, § 16 et 17.

(4) Apprime congruunt Jansenistis, quæ Joan. Salisburiensis scripsit de

Pistorienses, quorum propositio XXXVIII proscripta est, quæ ita se habet : *Item doctrina, qua, postquam synodus professa est, se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quæ, ut ait, ad Pœnitentiam non ita facile, et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam, subjungit, per timorem perpetuæ exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum frœnum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud timent.* Quam doctrinam quis non exhorreat ?

CAPUT V.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIAE.

224. Parcius nobis agendum erit de materia, cum nulla sit de ea cum Novatoribus controversia. Aliquanto fusius disseremus de Forma et Ministro ob hæreticorum errores et neotericorum falsa principia.

225. Atque in primis exploratum apud omnes est, duplicem in hoc Sacramento dari Materiam, scilicet proximam et remotam; remotam item aut necessariam aut liberam esse. *Necessaria* Materia sunt omnia peccata lethalia post Baptismum patrata; Materia vero *libera* peccata venialia aut etiam lethalia rite alias confessa. Hæc Materia remota sive necessaria sive libera est illa, ut loquuntur scholæ, *circa quam* versatur Sacramentum. Verum de hac nulla viget in scholis controversia. Ast non minima viget inter Thomistas et Scotistas relate ad Materiam proximam, *ex qua* constat Sacramentum. Utriusque scholæ Theologi admittunt tres esse hujus Sacramenti partes : *Contritionem, Confessionem* et *Satisfactionem* ; quas partes sive actus Conc. Tridentinum *quasi materiam* hujus Sacramenti esse dixit, quia nempe, ut exponit

curialibus, in op. *De Nugis Curialium*, lib. VII, cap. 19 : *Unde ergo nova et vetera proferunt, qui semper æque nova et vetera contempserunt ?* Cfr. *Bibl. max. Patrum*, tom. XXIII, pag. 358; Lugdun. 1677.

Estius (1), Materia hujus Sacramenti non est aliquid corporeum aut elementare, cujusmodi sunt aqua, oleum, panis, etc. sed actiones, quæ idcirco non ita *proprie* Materia vocari possunt. Thomistæ igitur contendunt, præfatos hos tres actus esse *proprie dictam* Materiam proximam, *ex qua* conficitur Sacramentum. Scotistæ censent, absolutionem a Sacerdote pœnitenti impertitam veram esse materiam proximam, quatenus est ritus sensibilis, et habere præterea rationem Formæ, quatenus significat effectum Sacramenti. Maldonatus vocat sententiam Thomistarum *communem*, sententiam vero Scotistarum *veriorem* (2). Recte ne an secus hoc judicium tulerit doctus hic auctor, nostrum non est pronunciare; expendi poterunt rationum momenta apud utriusque scholæ Theologos. Et hæc de Materia sufficiant.

226. Quod attinet ad Formam, Protestantes autumant, eam non esse nisi declarativam remissionis peccatorum, non autem ejusdem effectivam; verum hos refellemus peculiari propositione. Ceterum omnes Theologi in eo conveniunt, ut affirment, eam consistere in verbis illis : *Ego te absolvo a peccatis tuis* (3). Præscindendo a positivo Ecclesiæ præcepto, perinde esse videtur quoad ejus substantiam, utrum ex oratione *indicativa*, an *deprecativa* exprimatur. Exploratum enim est ex certissimis antiquitatis documentis, per plura secula non aliam obtinuisse in Ecclesia Latina nisi formam deprecatoriam, cui paucis annis ante S. Thomam successit forma indicativa (4); adhuc vero in Ecclesia Græca formam deprecatoriam obtinere, certissime pariter constat ex eorum Euchologiis apud Goarium et Arcudium aliosque passim (5).

(1) In IV *Sent.* d. 15, § 2, in resp. ad ult.

(2) In tract. *De Pœnit.* part. III, thes. VII, ubi fuse de hoc argumento disserit.

(3) Dum dicimus, formam in adductis verbis consistere, loquimur de substantia ipsa seu sensu. Nec enim contendimus, singula verba ad essentiam pertinere. Sunt enim qui censent, non pertinere ad essentiam vocem *ego*, alii verba subsequentia *a peccatis tuis*. De his consuli poterunt scholastici.

(4) Cfr. S. Thomæ *Opusculum* XXII, cap. 5, ex quo id non obscure colligitur.

(5) Cfr. Goar. *Eucholog.* pag. 676.

227. Ut nonnulla de Ministro delibemus, error Protestantium est, quemlibet fidelem clavium potestatem a Christo accepisse. Waldenses, Wicleffitæ et Hussitæ potestatem absolvendi tribuebant laicis probis, denegabant vero Sacerdotibus pravis; Flagellantes juxta Baluzium eodem errore detinebantur. Sub finem seculi elapsi nonnulli Ecclesiæ perturbatores contendere ausi sunt, tum approbationem episcopalem ad valide excipiendas confessiones non consistere in jurisdictione, sed in solo *capacitatis* et *idoneitatis* testimonio; tum confessarios omnes vi ordinis ab omni casu reservato sin licite, saltem valide absolvere posse (1). Pistorienses, ut par erat, illorum sententiam fecerunt suam, atque in hoc turpiter secum pugnant; siquidem jura, quæ non solum

Arcudius *De Concordia Eccles.* etc. lib. IV, cap. 3. Non pauci scholastici, inter quos Suarez cum S. Thoma, tom. IV, in III p. disp. 19, sect. I, n. 25, præcipue vero Simonnet, *Instit. theol.* tom. III, tract. XV, *De Pœn.* disp. 8, contendunt, essentialem formam consistere in verbis indicativis, ita ut nulla prorsus ac irrita sit forma verbis deprecativis enunciata. Simonnet præterea negat, unquam viguisse in Ecclesia Latina formam deprecativam. Ast certo certius est, nullum vestigium occurrere formæ indicativæ in Ecclesia Latina ante annum 1200, nec aliam quam Formam deprecativam obtinuisse et adhuc obtinere in Ecclesia Græca, ut evincunt omnia documenta, quæ affert Morinus, *De Pœnit.* lib. VIII, cap. 8 et seqq. quibus nihil solidi opponit Simonnet, qui Morinum refellere aggressus est. Documentis a Morino adductis adjici debent, quæ postea protulit Martenius, *De antiq. Eccl. ritib.* lib. I, pag. 2, cap. 6, art. 5, § 12 et art. 7. Cum *de facto* agitur, monumentis decertandum est, non rationibus philosophicis.

(1) Ita docuerunt Aloysius Litta in Epist. *Della sacramentale assoluzione de' casi riservati*; Joan. Bapt. Guadagnini, *Nuovo esame di alcuni testi del Concilio di Trento relativi all' assoluzione de' casi riservati, ed all' approvazione de' confessori;* Georg. Sicardi can. eccles. cathed. Montisregalis, *Della validità delle assoluzioni dai peccati data in virtù del suo ordine sacerdotale, senza verun' altra facoltà ed approvazione*; Cornaro præpositus Villungi in Etruria, *De' parrochi libri sette*, Pavia 1788. Quibus plures accesserunt auctores anonymi, quorum inutile est catalogum texere. Verum his omnibus præiverant in Galliis auctores opp. *Des pouvoirs légitimes du premier et du second ordre dans l'administration des Sacremens et des gouvernemens de l'Eglise*, *Dissertation sur les interdicts arbitraires*, 1759.

dubia, sed prorsus Episcopis indebita sunt, iisdem impense alias concedunt; hic vero, quæ sunt certissima, ab ipsis præsulibus auferre totis viribus contendunt.

His igitur sive hæreticis sive erroneis doctrinis sequentes propositiones opponimus, quibus huic tractatui finem facere constituimus.

PROPOSITIO I.

Absolutio sacramentalis Sacerdotis est actus judicialis, et non nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti.

228. De fide est hæc propositio his ipsis verbis definita a Tridentino, sess. XIV, can. IX: *Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem Sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum... anathema sit.*

229. Ita vero ejus propositionis veritatem ostendimus : Si in Ecclesia, uti ex hactenus disputatis constat, potestas residet dimittendi cujusvis generis peccata per Pœnitentiæ Sacramentum, consequens est, absolventem Sacerdotem vere reconciliare Deo peccatores judiciali auctoritate a Christo accepta. Sane Christus, dum Sacramentum Pœnitentiæ instituit, dixit: *Quorum remiseritis*, etc., non autem : *Quorum declaraveritis* peccata esse *remissa.* Hinc, quemadmodum non dicitur sanare vulnus, aut vincula solvere, qui alteri tantum denunciat vulnus esse sanatum, aut vincula esse soluta, ita nec potest dici remittere peccata, qui tantum denunciat ea esse remissa. In obvia porro et nativa significatione vocem *remittere* usurpatam esse a Christo, eruitur ex versu immediate præcedenti : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Pater vero misit Redemptorem, ut vere peccata dimitteret, uti reipsa vere remisit paralytico et mulieri peccatrici; quod etiam commonstrant querimoniæ et murmur Pharisæorum : *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Hanc vero expostulationem non solum non correxit Christus, sed potius confirmavit, restituta per miraculum paralytico sanitate, dicens : *Quid*

est facilius dicere... Dimittuntur peccata tua, an dicere : Surge et ambula? Hæc omnia præterea confirmantur, ut paulo ante animadvertimus, ex metaphora *clavium;* claves enim alicui traduntur, non ut declaret ostia clausa aut aperta esse, sed ut ea reipsa aut aperiat aut claudat (1); cum igitur Christus claves tradidit Apostolis, significavit, se ipsis revera tribuere potestatem peccata aut remittendi aut retinendi, non autem solum declarandi illa esse aut remissa aut retenta.

230. Id ipsum conficitur ex auctoritate Patrum, quorum testimonia superius attulimus. Ex iis enim edocemur : 1° Christum delere peccata per Pœnitentiam ministerio Sacerdotum; 2° Sacerdotes sedere judices in tribunali Pœnitentiæ; 3° illorum sententiam cœli sententiam anteire, immunditiam ab anima procul arcere, solvere peccatorum vincula, Sacerdotes præstare Angelis et Archangelis, quibus hæc potestas collata non est. Hæc autem aliaque ejusmodi lusorie pronunciarentur, si decretorium non esset, sed solum declaratorium Sacerdotum judicium (2). Controversia demum, quæ viguit inter Catholicos atque Montanistas et Novatianos sec. II et III circa Ecclesiæ potestatem in remit-

(1) Mirum esse non debet, si Christus utatur vocibus *solvendi* aut loquitur de clavibus, dummodo ratio habeatur usus seræ, quæ obtinebat apud Hebræos. Sera enim non erat nisi pessulus ligneus volubilis valvæ portæ affixus, qui ingrediebatur in foramen postis, et incisis quibusdam dentibus incidebat in rostrum; quare lorum, aut fortasse duo lora pessulo annexa, per foramen permeabant in exteriorem portæ faciem, quorum altero attracto, pessulus seræ in foramen postis promovebatur, et dentibus in illud rostrum incidebat, ut retrahi non posset. Aperiens habebat clavem ligneam satis magnam et instar falcis aduncam, qua per foramen immissa pessulum ex rostro sublevabat et alteri loro subtrahebat; quod ut facilius perficeret, attrahebat ad se portam. Clavis ex metallo confecta et nonnunquam ansa eburnea ornata ævo monarchiæ Hebraicæ a dispensatore domus regiæ, tanquam insigne sui muneris, in humero gestabatur. Is. XXII, 25. Cfr. Jahn, *Archæol. Biblica*, § 37.

(2) Cfr. Morin. *De Pœnit.* lib. VIII, cap. I, ubi luculentissimis testimoniis Patrum, aliisque monumentis ex ecclesiastica historia petitis, ostendit, qui semper fuerit Ecclesiæ sensus circa vim et efficaciam absolutionis sacerdotalis. Cfr. etiam Sirmondi, *Hist. Pœnit. publ.* cap. II.

tendis peccatis, evidenter id ipsum adstruit. Ridicula plane fuisset hæc controversia, si actum tantum esset de potestate *declarandi* peccata esse remissa vel non remissa.

DIFFICULTATES.

231. Obj. 1° Vox *dimittere* aut *remittere* interdum denotat meram peccati relaxati declarationem, ut patet ex Luc. VII, 48, dum Christus dixit mulieri peccatrici : *Remittuntur tibi peccata tua,* quæ jam remissa perhibentur v. 47 per ejusdem Christi verba : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 2° In hac porro significatione usurpari hanc vocem a Christo, Joan. XX, constat ex voce *retinere;* dum enim Sacerdotes peccata retinent, vel etiam *ligant* peccatores, declarantis officium agunt; ergo etiam dum peccata *remittunt,* aut *solvunt* peccatores, officium pariter declarantis complent. 3° Quod vel ex ipso judicis ministerio, quod Catholici Sacerdotibus tribuunt, aperte colligitur; ministerium enim judicum est pronunciandi seu declarandi, utrum accusatus, reus an insons juxta legem sit. Affirmare propterea Sacerdotes esse judices, et contendere illorum officium in alio consistere præter quam in nuda declaratione, est sibi contradicere (1). 4° Hoc magis adhuc apertum fit ex eo, quod Christus, cum dedit facultatem Apostolis remittendi aut retinendi peccata, non apposuerit distinctionem inter peccata et peccata, sed solum inter personas et personas, dicendo : *Quorum* remiseritis, *Quorum* retinueritis peccata, id est, distinxit inter *pœnitentes* et *non pœnitentes;* propterea Sacerdotum munus est declarare, quinam sint veri pœnitentes, aut quinam tales minime sint censendi (2). 5° Sane non defuerunt scholastici, qui docuerint, Deum solum peccata condonare posse, Sacerdotes vero per absolutionem tantum declarare publice vel privatim, pro ratione datæ absolutionis, pœnitentem esse a Deo justificatum et Sacramentorum Ecclesiæ capacem (3). Ergo.

(1) Ita Paulus Sarpius, *Hist. Conc. Trid.* lib. IV, n. 29, cum suo postillatore Courayerio, in hunc loc.

(2) Ibid.

(3) Apud Morinum, loc. cit. cap, 2, n. 8.

232. Resp. Ad 1m, *Trans.* Ex adjunctis porro et contextu dignosci debet, quando verbum *remittere* in significatione *declarandi* usurpetur. Negamus vero, in adducto textu hac postrema significatione accipi hanc vocem. In utroque enim versiculo una eademque exprimitur remissio peccatorum; v. enim 47 Simoni ait Christus remitti peccata peccatrici, et v. 48 idem ipsi peccatrici confirmat.

233. Ad 2m, *Neg.* Etenim, sive Sacerdotes absolutionem impertiant sive non, in utroque casu vere solvunt aut ligant, remittunt aut retinent peccata. Contrariorum siquidem eadem est ratio. Dum pœnitentes propria peccata Sacerdoti confessi sunt, Sacerdos ex eadem potestate judiciaria solvit aut ligat pœnitentem, retinet aut remittit peccata juxta potestatem sibi a Christo collatam. In neutro autem casu declarantis officium exercet (1).

234. Ad 3m, *Dist.* Judices *meri*, ut vocant, munus habent *declarandi*, *conc.*; judices *mixti*, beneficium aliquod principis exequentes, *neg.* Duplex siquidem distinguendum est judicum genus; alii enim rationes, quibus litigatores nituntur, simpliciter declarant; alii, tanquam beneficium aliquod principis exequentes, jus aliud conferunt, quod ante latam ab ipsis sententiam non extabat. Hi vero posteriores sunt judices illi, quibus committitur, ut cum causæ cognitione possint tanquam a principe delegati venias, relaxationes aliaque hujuscemodi concedere. Primi vocantur *meri* executores, alii dicuntur *mixti* a jurisperitis. Ad hoc porro posterius judicum genus spectant confessarii, quos, ut loquitur Tridentinum, Christus *suos vicarios tanquam judices et præsides* constituit (2).

235. Ad 4m, *Dist.* Christus distinxit inter personas et personas in ordine ad peccata, quibus illæ se obstrinxerunt, earumque dispositiones, *conc.*; inter personas tantum, *neg.* Hoc fatetur

(1) Cfr. Petav. *De Pœnit.* lib. I, cap. 8, § 7. Maldonatus, *De Pœnit.* part. III, *Thesi quinta*, paulo aliter hanc solvit difficultatem.

(2) Cfr. Card. Pallacivini, *Storia del Conc. di Trento*, lib. XII, cap. 14, § 8.

ipsemet Courayerius, dum affirmat in hypothesi de necessitate Confessionis, ex Christi verbis sequi peccata esse aperienda, ut relaxari possint (1). Deinde alibi Christus directe dixit: *Quæcumque ligaveritis, quæcumque solveritis.*

236. Ad 5m, *Trans.* Res siquidem incerta est quo sensu unus aut alter scholasticorum id docuerit; quos tamen Richardus a S. Victore, qui illorum refert sententiam, confutat cum scholasticis reliquis omnibus (2).

PROPOSITIO II.

Soli Sacerdotes sunt Sacramenti Pœnitentiæ ministri.

237. Et hæc propositio dogmatica est; etenim Tridentinum, sess. XIV, postquam cap. VI declaravit, *falsas esse et a veritate Evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosvis homines præter Episcopos et Sacerdotes clavium ministerium perniciose extendunt,* can. X definivit: *Si quis dixerit... non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcumque ligaveritis, etc. Quorum remiseritis, etc. quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem, anathema sit.*

238. Ad solos autem Apostolos eorumque in sacerdotio successores recitata verba pertinere, ideoque eos tantum præditos esse facultate remittendi et retinendi peccata, præter aperta Scripturarum testimonia perpetua Ecclesiæ praxis et unanimis Patrum consensus luculentissime ostendunt. Nam ritualia omnia latina et græca euchologia, quæ modum describunt dandæ reconciliationis, solos semper Episcopos aut Sacerdotes appellant (3).

(1) In not. ad num. 29 libri IV *Hist. Conc. Trid.* Pauli Sarpii.

(2) Cfr. Morin. op. et loc. cit. n. 8. Quod attinet ad Magistrum Sententiarum, cfr. Maldonat, op. cit. part. III. *Thesi quinta.* Circa mentem S. Bonaventuræ cfr. Pallavic. loc. cit. cap. 12, § 6.

(3) Cfr. auctores citt. Martenius, Renaudotius, Morinus, etc.

Hinc S. Ambrosius : *Jus hoc*, inquit, *solis permissum Sacerdotibus est* (1). S. Basilius : *Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita est dispensatio* (2). S. Leo : *Sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus Sacerdotum nequeat obtineri* (3). Exinde colligebat S. Joan. Chrysostomus, Sacerdotes Imperatoribus ac Regibus præcellere. His omnibus præiverant Origenes, Tertullianus, Cyprianus aliique, quorum testimonia superius protulimus ; quare necesse non est pluribus ostendere veritatem, quam omnium seculorum quotidiana praxis luculenter demonstrat.

239. Valori porro absolutionis non officere Sacerdotum pravitatem, definivit Tridentina Synodus in eodem canone paulo ante adducto, cujus prima pars hæc est : *Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere... anathema sit.* Quod plenius constat ex iis, quæ suo loco adversus Donatistas disputavimus (4).

DIFFICULTATES.

240. Obj. prima. 1° S. Jacobus, loquens de sacramentali confessione, ait : *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra* (5), nulla distinctione apposita inter Sacerdotes et laicos. 2° Quare S. Augustinus : *In omnibus*, inquit, *Scripturis divinis utiliter ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus jugiter et humiliter, non solum Deo, sed etiam Sanctis et Deum timentibus confiteri. Sic enim per Jacobum Apostolum nos admonet Spiritus S., dicens* : *Confitemini*, etc. (6). 3° Sane Baptismus in necessitatis saltem casu ab omnibus promiscue administrari potest ; ergo et absolutio.

241. Resp. Ad 1m, *Trans.* Etenim, ut vidimus, non pauci interpretes et Theologi negant, in adducto testimonio agi de Con-

(1) *De Pœnit.* lib. I, cap. 2, n. 7.
(2) *Interrog.* CCLXXXVIII sup. cit.
(3) Epist. CVIII, cap. I, edit. Ballerin.
(4) *Tract. de Sacramentis in gen.* n. 123 et seqq.
(5) Cap. V, 16. Ἐξομολογεῖσθε (οὖν) ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, seu ut habent aliæ lectiones, τὰς ἁμαρτίας.
(6) *Hom.* XII.

fessione sacramentali, contendentes, sermonem ibidem haberi de humili quadam anteactæ vitæ confessione, qua quis se peccasse profitetur, ut alios ad orandum pro se excitet. Verum et hoc dato, negamus, hic Apostolum de Confessione omnibus promiscue facienda disserere; de sola enim loquitur Confessione facienda Ecclesiæ Presbyteris, quos vocandos esse dixerat ad inungendos infirmos. Quod patefit ex particula *ergo*, qua hunc versiculum connectit cum versiculo immediate præcedenti, scribens: *Confitemini ergo*, etc. Patres omnes, qui exponunt Jacobi verba de Confessione sacramentali, ad solos Presbyteros ea referunt (1). Usus denique eorum sensum determinavit.

242. Ad 2m, *Neg.* Nec enim sermo, ex quo illa verba adducta sunt, genuinus fœtus est S. Augustini (2). Hujus præterea sermonis auctor loquitur de Confessione ceremoniali, de qua mox dicemus.

243. Ad 3m, *Neg.* paritatem inter utrumque Sacramentum; quia, uti ostendimus, Christus aliter de collatione illorum Sacramentorum statuit. Hoc porro pendet a libera Christi voluntate.

244. Obj. secunda. 1º Ex certissimis documentis a Morino collectis constat, in necessitatis casu etiam diaconis datam fuisse facultatem excipiendi delicti exomologesim, ut loquitur S. Cyprianus, manum imponendi ad pœnitentiam, et dandi pacem (3). Sic etiam statuerunt Concilia Illiberitanum et Triburiense in Hispania, Eboracense et Londinense in Anglia, Odo Episcopus Parisiensis in Gallia, imo Petrus Cantor non solum diaconos, sed et subdiaconos docet posse *ligare auctoritate Domini Papæ, non sua* (4). Quæ omnia confirmantur ex jure canonico, cap. *Fures extra, de furtis*, ubi legitur, quod si fures *comprehensi aut vulnerati presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem non negamus* (5). In quem locum glossa adjicit: *In necessitate, etiam laico.* Innumera pariter suppetunt monumenta apud Martenium et Mabillonium de Confessione tum diaconis et

(1) Cfr. apud Morin. op. cit. lib. VIII, cap. 8, n. 4.

(2) Cfr. opp. S. August. edit. Maur. tom. V, in append. *Serm.* CCLIII.

(3) *Epist*, XII.

(4) Apud Morinum, op. cit. lib. VIII, cap. 23.

(5) Ibid.

clericis inferioribus, tum laicis ipsis facta (1). 2° Imo constat, passim abbatissas suarum subditarum Confessiones excepisse, quibus per manus impositionem, id est, per veram sacramentalem absolutionem peccata remittebant, ut ostendunt auctores citati (2). Ergo.

245. Resp. *Dist.* Excipiebant diaconi exomologesim ceremonialem, et conciliabant pœnitentes in foro externo, *conc.;* sacramentalem et in foro interno, *neg.* Ita ipse Morinus in *Recognitione operis sui de Pœnitentia* (3). Nec aliud certe evincunt, quæ proferuntur, documenta, quam pœnitentes in absentia Episcopi vel Sacerdotis reconciliatos cum Ecclesia fuisse a Diaconis per absolutionem ab illa pœnitentiæ canonicæ parte, quam adhuc persolvere debebant. Interdum vero in Sacerdotis absentia Diaconi, clerici inferiores, aut laici etiam excipiebant confessiones illas spontaneas et ceremoniales, quas passim subsequentibus seculis faciebant animam agentes coram ipsis ad majorem peccatorum dolorem concipiendum, et ut adjuti Ecclesiæ precibus veniam a Deo facilius impetrarent. Hanc confessionem S. Thomas vocat *quodammodo sacramentalem* (4), quæ juxta scholasticos

(1) Marten. *De antiq. Eccl. rit.* lib. I, cap. 6, art. 6, § 7 et seqq. Mabillon, in *Actis SS. Ord. S. Benedicti.*

(2) Apud Marten. loc. cit. § 9.

(3) Cfr. edit. Antverp. 1682, ubi ita scribit, pag. 3 : *Quæ de absolutione a diaconis, atque etiam a laicis data, plurimis testimoniis historice referuntur, cap.* 23 *et* 24 *libri* 8, *expressissime moneo, initio cap.* 23 *et in fine* 25, *ubi historia rei finitur, ista non esse intelligenda nec intelligi posse de absolutione sacramentali, cujus effati rationes locis adnotatis explicantur; imo plurimas ex ipsis auctoribus, qui hanc sui seculi consuetudinem testantur, diserte asserere, nullam prorsus illis esse a peccatis absolvendi potestatem. Itaque non potest aliud esse absolutio illa quam ceremonia, sive sacramentale aliquod a quibusdam Ecclesiis, in absentia veri Sacramenti.... quo morientis aut gravissime periclitantis interior dispositio excitabatur et incalescebat, atque a Deo precibus Ecclesiæ Sacramenti effectum pœnitens promerebatur.* Cfr. Card. de Aguirre, *Collect. maxim. Concil. Hisp.* tom. I, in can. LXXVII Conc. Illiber.; Albaspinæus, *De veteribus Eccl. rit. observat,* lib. II, observ. 17; Petavius, tum in *Animadv. in S. Epiphan.* ad hæres. LIX et in append. ad easd. animadv. cap. 2, tum in diatriba *De Pœnit.* cap. 2, ad calc. secund. edit. Synesii.

(4) In Suppl. q. 8, art. 2, ad I.

una cum contritione virtutem Sacramenti habebat (1). Inducti autem potissimum sunt ad hanc amplectendam sententiam ab auctoritate libri *De vera et falsa pœnitentia*, olim S. Augustino adscripti. In hujus enim libri cap. X inter cetera hæc leguntur : *Tanta vis Confessionis est, ut, si deest Sacerdos, confiteatur proximo... Et, si ille, cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex desiderio Sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis* (2). Hac una ratione plana fiunt omnia, quæ ex Conciliis, Petro Cantore, jure canonico objiciebantur; nec diutius in his immorari debemus.

246. Ad 2m, *Dist.* Constat, Abbatissas excepisse confessiones ceremoniales, et humilitatis gratia factas, prout mos adhuc obtinet in nonnullis religiosorum Ordinibus ad reddendam conscientiæ rationem, *conc.;* sacramentales, *neg.* vel *subd.* Ita ut, si aliquis abusus obrepserit, sublatus statim sit, *conc.;* secus, *trans.* Fieri utique fortasse potuit, ut ex illa consuetudine reddendi rationem propriæ conscientiæ, nonnullæ ulterius progressæ, sibi ex ignorantia aut audacia arrogaverint indebitum jus impertiendi absolutionem. Verum, cum primum tam sacrilega usurpatio pervenit ad aures præsulum Ecclesiæ Gallicanæ, confestim compressa fuit. Id ipsum præstitit Innocentius III quoad abbatissas Hispaniæ (3).

247. Ceterum Confessiones apud laicos factæ perdurarunt usque ad seculi XIV initium; sed justis de causis cœperunt paulatim intermitti, donec tandem obsoleverint. Nec desunt, qui existiment, in præsenti graviter eas esse illicitas, tum quia per ipsas absque causa quis semetipsum infamaret scandalumque præberet, tum quia præberet lutheranæ hæresis suspicionem (4).

(1) Cfr. Bened. xiv, *De Synodo*, lib. vii, cap. 14, § 9 et seq. Ex hac porro consuetudine confitendi laico, absente legitimo ministro, quæ antiquitus obtinuit, novum argumentum erui potest adversus Protestantes, quod sententia de absoluta necessitate Confessionis fidelium omnium animos pervaserit longe ante celebrationem Concilii Lateran. iv.

(2) Append. tom. vi opp. S. Aug. edit. Maur. Cfr. admonitio editoris in hunc librum.

(3) Cfr. Chardon, *Hist. du Sacrem. de Pénit.* sect. 1, ch. 7; Martene, op. et loc. cit. § 9, ubi tamen in nonnullis vir doctus labitur.

(4) Cfr. Ben. xiv, loc. cit. § 11.

PROPOSITIO III.

Ad valide absolvendum in Sacramento Pœnitentiæ præter potestatem ordinis requiritur potestas jurisdictionis.

248. *Certa* est hæc propositio et *fidei proxima*, adeo ut ei opposita propositio sit *falsa*, *temeraria*, *erronea*, *et Concilio Tridentino contraria.* Talis est enim nota, quam Pius VI in Const. *Auctorem fidei* inussit propositioni XXXVII synodi Pistoriensis his verbis expressæ : *Doctrina synodi, quæ de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat, post institutionem diœcesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque judicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii sive jure quodam personali, propterea quod aliter confusio induceretur et perturbatio; quatenus post institutas diœceses et parochias enuntiat tantummodo, conveniens esse ad præcavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos, sic intellecta, quod ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a Sacerdote prolatam, falsa, temeraria*, etc.

249. Et sane Tridentinum, sess. XIV, cap. VII, hæc habet : *Quoniam natura et ratio illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit*, *et verissimum esse Synodus hæc confirmat*, *nullius momenti absolutionem eam esse debere*, *quam Sacerdos in eum profert*, *in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Ante Concilium Tridentinum idem jam docuerat Florentinum, scilicet, *Ministrum Sacramenti Pœnitentiæ esse Sacerdotem*, *habentem auctoritatem absolvendi vel ordinariam vel ex commissione superioris* (1). Jam vero Concilium Tridentinum nomine *jurisdictionis ordinariæ et subdelegatæ* significare jurisdictionem ecclesiasticam evidens est; etenim si, dum ait : *Sacerdos non habens jurisdictionem*, intellexisset divinam, quæ nempe consistit

(1) In decreto Eugenii IV, *De unione Armen.*, apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 440.

in potestate ordinis, tum ea verba hunc sensum præ se ferrent : *Sacerdos, qui non habet potestatem ordinis*, id est, *Sacerdos, qui non est Sacerdos;* qui sensus plane absurdus esset et contradictorius. Rursum : a Tridentino potestas sive jurisdictio, quæ Sacerdotibus confertur, *subdelegata* dicitur; inauditum porro est asserere *subdelegatam* esse potestatem, quæ a Deo in ordinatione immediate confertur, quæque in charactere sacerdotali consistit et prorsus inamissibilis est. Doctrina igitur Concilii est, irritam et nullius momenti esse absolutionem impertitam a Sacerdote, qui jurisdictione ecclesiastica sit destitutus, prout omnes Theologi unanimiter intellexerunt usque ad novos istos perturbatores, quos impugnamus.

250. Verum, quod omnem dubitationem amovet circa germanum Concilii Tridentini sensum in adductis verbis, illud est quod Romani Pontifices interdum suis decretis Sacerdotes omni declararunt auctoritate destitutos, ac nullam esse absolutionem ab ipsis collatam. Instar omnium sit Benedictus XIV, qui in Const. *Sacramentum Pœnitentiæ* his verbis ademit Confessario omnem facultatem absolvendi complicem in peccato turpi : *Sublata propterea illi* (Confessario) *ipso jure quacumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam; adeo quidem ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit, tanquam impertita a Sacerdote, qui jurisdictione ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei per præsentes has nostras adimere intendimus* (1). Jam vero quorsum hæc spectarent,

(1) Cfr. ejus Bullar. tom. I, pag. 52 et 53. Cfr. item, quæ scripsit idem sapientissimus Pontifex in op. *De Synodo* lib. VII, cap. 14. His, si opus esset, adjici posset S. Carolus Borromæus, qui in Concil. IV Mediol. anno. 1576, mandat, ut Confessarii bene noscant casus reservatos, *in quibus absolvendi auctoritatem nullam habent*. Et in synodo diœc. XI, anno 1584, jurisdictione destituit Confessarium quoad socios, quos habuerit in crimine, atque addit præterea : *Si quam vero auctoritatem jurisdictionemque habeat, ea, ne abutatur, privamus, quod ad hanc causam culpamque attinet; nec vero absolutio, si quam impertierit, ullius roboris sit, sed irrita plane ac rescissa, nullaque omnino, tanquam ab eo impertita, qui jurisdictionis expers sit.*

si facultas absolvendi ita pendeat a potestate ordinis, ut nulla præterea jurisdictione opus sit ad eam valide exercendam?

251. Hoc ipsum adstruitur ex analogia, quæ inter forum civile et internum intercedit. In foro enim civili judices nullam possunt auctoritatem exercere nisi in subditos, quos ipsis princeps assignaverit; sic nullam possunt Sacerdotes in foro interno potestatem exercere nisi in subditos ipsis a Prælatis attributos.

252. Possem hanc ipsam propositionem ex monumentis totius antiquitatis ecclesiasticæ evincere, ex quibus constat, olim solos Episcopos Pœnitentiæ Sacramentum administrasse, deinde vero monachis id muneris eos demandasse, nec unquam alios Sacerdotes hanc sibi facultatem arrogasse (1). Verum, quoniam res nobis hic est cum iis, qui se catholicos profitentur, sufficit ostendisse Ecclesiam catholicam ita sentire.

253. Interea ex dictis adversus neotericos colligimus, 1° episcopalem approbationem non esse merum *idoneitatis* testimonium, sed veram potestatis et jurisdictionis collationem; 2° absque Antistitum approbatione et jurisdictionis potestate non solum illicite, sed prorsus invalide ministrari Sacramentum Pœnitentiæ.

DIFFICULTATES.

254. Obj. prima. 1° Omnibus indiscriminatim Sacerdotibus, cum inaugurantur, ab Episcopo dicitur : *Accipite Spiritum S. quorum remiseritis*, etc.; ergo ordinationis suæ vi Sacerdotes omnes valide absolvunt. Quod 2° non obscure insinuat ipsa Tridentina Synodus, dum, sess. XIV, cap. VI, docet, Sacerdotes in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipere; et cap. V, jam dixerat Christum *reliquisse Sacerdotes tanquam præsides et judices... qui pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient.* 3° Ergo ex Tri-

Cfr. *Acta Ecclesiæ Mediolan. a Carolo Card. S. Praxedis collata,* Mediol. 1599. Porro S. hic Cardinalis executioni mandavit decreta Conc. Tridentini sua ætate celebrati.

(1) Cfr. Christ. Lupus, dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis*, cap. 2, tom. VI, pag. 275 et seqq. opp. edit. Venet. 1725. Cfr. etiam Marten. op. cit. lib. 1, part. II, cap. 6, art. 6, § 2 et 3.

dentino Deus ipse in Sacerdotum ordinatione immediate confert jurisdictionem : hoc enim ipso quod Deus tribuit absolvendi potestatem, eos constituit judices. 4° At judex non potest sine subditis esse. 5° Hoc pariter confirmat Catechismus Rom. dicens, Presbyteros in sua ordinatione duplicem recipere potestatem, alteram in Corpus Christi *reale*, alteram in corpus Christi *mysticum*, id est, in omnes Christi fideles, qui propterea evadunt Sacerdotum subditi. Ergo.

255. Resp. Ad 1m, *Dist.* Si subditos habeant, in quos potestatem vi ordinationis acceptam exerceant, *conc.;* si non habeant, *neg.* Jam vero subditi non assignantur Sacerdotibus nisi per ordinariam aut subdelegatam jurisdictionem. Sic enim Christus disposuit, dum noluit hanc potestatem exerceri præterquam in subditos et instar judicii. Non igitur permiscenda est potestas cum exercitio potestatis; potestas habetur immediate a Deo, exercitium immediate ab Episcopo per subditorum assignationem. Hinc quemadmodum Sacerdos ordinationis suæ vi sic accipit potestatem in Corpus Christi reale, ut tamen ad potestatis hujus exercitium pane et vino indigeat, ita quamvis Sacerdos veram ligandi et solvendi obtinuerit in ordinatione potestatem, nihilominus ut ea utatur seu reducat in actum, indiget jurisdictione, qua illi assignentur subditi. Hac ratione verba illa indeterminata : *Quorum remiseritis*, etc. determinantur ad eos, quibus per jurisdictionem subditi constituuntur.

256. Ad 2m, *Neg.* Ut constat ex dictis. Nam Tridentinum in objectis verbis nihil aliud intendit quam statuere adversus Lutheranos, Christum non omnibus promiscue fidelibus contulisse potestatem absolvendi, sed solis Sacerdotibus. Utrum vero Sacerdotes, quam adepti sunt in ordinatione, potestatem exercere valeant absque jurisdictione necne, Concilium capp. V et VI, quæ nobis objiciuntur, non discutit; cap. vero VII de hoc agit, statuitque, in eum finem requiri *jurisdictionem ordinariam* aut *subdelegatam.*

257. Ad 3m, *Neg.* vel *Dist.* Potestatem, *conc.;* exercitium potestatis, *neg.*

258. Ad 4m, *Dist.* Qui talis sit in actu, *conc.;* qui talis tantum sit quoad potestatem, *neg.* Responsio patet ex dictis.

259. Ad 5m, *Neg.* Sed ea ipsamet docet catechismus Romanus, quæ vidimus docuisse Concilium Tridentinum. Sane loquens de Ministro Pœnitentiæ asserit : *Sacerdotem esse, qui ordinariam aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet; habeat enim oportet non solum ordinis, verum etiam jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet* (1).

260. Obj. secunda. 1° Saltem dicendum, Concilium cap. VII loqui tantum de absolutione a censuris, quæ quidem jurisdictionem in absolvente requirunt utpote fori ecclesiastici, non vero de absolutione sacramentali, prout indicat ipse capitis titulus, qui est *De censuris.* 2° Hac ratione tolluntur illa absurda, quæ ex contraria doctrina sequuntur, scilicet, ad valide absolvendum præter potestatem divinitus traditam requiri potestatem humanam aut potestatem divinam pendere debere in suo exercitio a potestate humana; absolutionem non jam conferri in nomine J. C., sed in nomine Episcopi, aliaque ejusmodi. 3° Si nihilominus contendant contrariæ doctrinæ patroni, ideo requiri in Confessario jurisdictionem ad legitime absolvendum, quia sententia ferri debet in subditos, quilibet fidelis dum coram Sacerdote se sistit, hoc ipso se ejus subditum constituit; cum tribunal Pœnitentiæ pro iis sit institutum, qui sponte ad illud accedere volunt. 4° Demum omitti nequit, institutam esse administrationem Sacramenti Pœnitentiæ ad instar *compromissi* inter pœnitentem et Confessarium, quo fit ut iste acquirat subditum voluntarium, atque adeo possit illum valide absolvere ; Sacerdos enim est judex *compromissarius* a Christo institutus inter Deum offensum et peccatorem a quo læsa divina justitia est. Ergo.

261. Resp. Ad 1m, *Neg.* Tum quia titulus hujus capitis non est de solis censuris, sed *de peccatis et censuris reservatis*, aut simpliciter *de casuum reservatione;* tum quia Concilium in eodem capite distinguit peccata a censuris, dicens : *Præsertim quoad illa* (atrociora crimina), *quibus excommunicationis censura annexa est;* tum denique quia loquitur de reservatione casuum

(1) Part. II, cap. 5, n. 47.

graviorum, quæ vim habeat *coram Deo*, non autem tantum *in externa politia*, ut ibidem dicitur.

262. Ad 2^m, *Neg.* suppositum, quod adversarii confingunt. Etenim præter quam in eorum cerebro nusquam extant ejusmodi absurda, quæ ipsi urgent. Jurisdictio, prout exposuimus, se habet tantum ut conditio, qua potestas absolvendi, in ordinatione a Deo collata, in praxim seu in actum deducatur. Per eam siquidem subditi assignantur, in quos possint Sacerdotes ministerium suum exercere.

263. Ad 3^m, *Dist.* Possunt fideles sese pro arbitrio sistere coram quolibet Sacerdote, qui fuerit legitime ad confessiones excipiendas a prælato approbatus, *conc.;* possunt sibi judices constituere seu eligere, *Neg.* Alioquin sequeretur, jurisdictionem spiritualem et supernaturalem non ab Ecclesia, cui Christus hanc contulit auctoritatem, in Confessarios derivari, sed a fidelibus; quod est absurdum.

264. Ad 4^m, *Neg.* Fictitium enim ac plane inauditum hoc *compromissi* paradoxum aperte repugnat Tridentino, docenti : *Christum... Sacerdotes sui ipsius vicarios reliquisse tanquam præsides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur* (1). Si igitur Sacerdotes sunt præsides et judices a Christo constituti, id est, *judices per imperium*, ut loquitur S. Thomas (2), tales erunt, antequam quisquam ipsis tanquam arbitris sese ultro subjiciat. Accedit juxta Tridentinum etiam istud, quod absque jurisdictione ordinaria vel subdelegata judicium sacramentale nullius momenti sit. At vero in judicio compromissario nulla requiritur jurisdictio. Demum jurisdictio ecclesiastica divinam habet institutionem ; in hypothesi autem istius compromissi ab humana penderet institutione, cum illam Confessario pœnitens quilibet tribueret (3).

(1) Sess. XIV, cap. 5.

(2) In *Suppl.* q. 8, art. 4.

(3) Cfr. S.Th. *Contra Gent.* lib. IV, cap. 72; necnon Zaccaria in op. cui tit. *Delle storte idee raddrizzate*, Foligno 1784; Joan. Bapt. Zuccala, diss. duæ *De potestate Presbyterorum in administratione Sacr. Pœnitent.* Bergomi 1787; Vinc. Rossi, *Osservazioni teologiche sopra la diatriba della validi-*

PROPOSITIO IV.

Episcopi jus habent reservandi sibi casus non solum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo; ideoque Sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis pœnitentes absolvunt.

265. De fide est propositio; contrarium enim asserentes Concil. Tridentinum, can. XI, cit. sess. anathemate perculit: *Si quis dixerit, Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus Sacerdos a reservatis vere absolvat; anathema sit.* Hic porro canon cohæret doctrinæ jam traditæ ab eodem Concilio, cap. VII: *Magnopere ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quædam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat Sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifices maximi pro suprema potestate, sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare. Neque dubitandum est... quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem liceat, pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate, præsertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est divinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere... Extra articulum mortis Sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant.*

266. Post tam apertam Tridentini doctrinam, mirari subit quod ecclesiastici scriptores catholicum nomen profitentes ausi fuerint impugnare jus reservationum casuum, et usum, qui in Ecclesia obtinet, casus quosdam reservandi, nec veriti sint eam

tà, etc. Brescia 1793; Gio. Battista Gemini Solitario, *La cabala discoperta de' filosofanti del secolo.*

absolutionem a casibus reservatis validam propugnare, quam Sacerdos tali potestate destitutus contulerit. Cum horum doctrinam amplexa fuerit synodus Pistoriensis, binas ejus propositiones Pius VI proscripsit. Nempe XLIV : *Propositio synodi asserens, reservationem casuum nunc temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus Sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro pœnitentibus, assuetis non admodum curare hanc reservationem*, declaratur *falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio Trid. contraria, superioris hierarchicæ potestatis læsiva*. XLV autem : *Item de spe, quam ostendit fore ut, reformato Rituali et ordine Pœnitentiæ, nullum amplius locum habituræ sint hujusmodi reservationes; prout attenta generalitate verborum innuit, per reformationem Ritualis et ordinis Pœnitentiæ factam ab Episcopo* (1) *vel synodo aboleri posse casus*, *quos Tridentina Synodus* (*sess. XIV, cap. VII*) *declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo judicio reservare*, pariter proscribitur ut *falsa, temeraria, Concilio Trid. et summorum Pontificum auctoritati derogans, et injuriosa.*

267. Jus porro reservandi aliquot majoris momenti causas penes Ecclesiæ Prælatos esse ex divina institutione non solum in politia externa, sed etiam coram Deo, adversus eos, qui se catholicos profitentur, abunde constat ex allatis documentis. Ad hæreticos Lutheranos quod attinet quibus canonem suum opposuit Tridentinum, id patet ex ipsa institutione Sacramenti Pœnitentiæ ad modum forensis judicii, in quo aliæ causæ sunt reservatæ tribunali ipsius Principis, aliæ aliis inferioris ordinis, ut omnes norunt.

268. Id pariter constat ex usu, qui viguit in tota antiquitate, præsertim vero ex non paucis epistolis S. Cypriani (2). Occurrunt

(1) Apposite Card. Bona *De reb. liturg.* lib. I, cap. 7, § 2, hæc in rem nostram scripsit : *Sectariorum hoc proprium fuit, ut, cum a fide deficerent, libros quoque Rituales vel suis erroribus inficerent, vel privata auctoritate immutarent.*

(2) *Epp.* IX, X, XI, XXVII, in quibus sermo est de absolutione data lapsis Presbyteris absque Episcopi facultate.

præterea exempla ejusmodi reservationis in decem et septem Conciliis, partim œcumenicis, partim nationalibus, partim demum provincialibus, ante Tridentinum celebratis (1). Notum insuper est, tria majora delicta canonica nuncupata Episcopis passim reservata fuisse, interdum soli summo Pontifici, præsertim homicidium, ut constat ex Actis S. Redonis (2). Illustre hujus reservationis exemplum sec. IV habemus in Lamproniano Presbytero, quem criminis convictum ipsius metropolitanus Episcopus Synesius remisit absolvendum ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum (3). Praxis demum ordinaria in antiquitate, et quidem constans fuit, ut pœnitentes a solo Episcopo absolverentur vel ab iis Sacerdotibus, quibus Episcopus id demandasset, ut innumera prope documenta evincunt, quæ collegerunt Martenius (4), Morinus (5), Chardonius (6) aliique passim.

269. Ex his patet, quodnam sit ferendum judicium de Pistoriensibus aliisque Ecclesiæ perturbatoribus, qui se profitentur rigidioris doctrinæ et antiquæ disciplinæ sectatores studiosissimos. Verum, ut habeant veteratores isti, unde majori pudore suffundantur, juverit exscribere, quæ homo Lutheranus, Leibnitius, de hoc argumento adnotavit : *Id ipsum enim*, inquit, *de jure divino est, ut absolutionem non consequatur, qui Ecclesiæ judicium contemnit, et quas illa conditiones sive in confitendo exigit, sive post Confessionem imponit, negligere audet. Hinc etiam*

(1) Cfr. *Sermoni. instruttivi di un vecchio parroco della Toscana al suo popolo*, etc. Serm. IX, Vercelli 1796.

(2) Apud Mabillon. *Acta SS. Ord. Benedictin.* sec. IV. Cfr. Chardon. loc. cit.

(3) Cfr. *Epist.* LXVI *Synesii ad Theophilum*, edit. 2ª Petavii, pag. 215, ubi hæc leguntur : *Solvendi* (Lamproniaunm) *porro jus et auctoritatem ad pontificiam sedem rejeci.* Τοῦ δὲ λῦσαι τὴν αὐθεντίαν εἰς τὴν ἱερατικὴν καθέδραν ἀνέπεμψα. Hic porro sermo esse non potest de absolutione a pœnitentia publica, cum ageretur de Sacerdote. Fleury, qui certe auctor suspectus non est, *Hist. eccl.* lib. XXII, § 44, cumretulisset factum Synesii, apposuit hanc animadversionem : *On voit ici une absolution réservée au supérieur, même par un métropolitain, qui avait imposé la peine.*

(4) Op. cit. lib. I, part. II, cap. 6, art. 6.

(5) *De Pœnit.* lib. II, cap. 11, § 13 et seq.

(6) Loc. cit.

in Pontifice maximo et Episcopo potestas est statuendi casus reservatos, qui a quovis Sacerdote remitti non possunt nisi in periculo mortis, et præscribendi canones pœnitentiales... quibus a confitente neglectis... irrita absolutio esset (1).

DIFFICULTATES.

270. Obj. prima. 1° Potestas, quæ confertur Sacerdotibus, dum inaugurantur, absque ulla reservatione est, cum iis dicatur: *Quorum remiseritis*, etc. Hæc autem facultas generalis concipi nequit, quotiescumque ab omni peccato Sacerdotes omnes valide non absolvant. 2° Tridentinum, sess. XXIII, cap. I, eodem modo loquitur de potestate a Christo Apostolis tradita, *eorumque in Sacerdotio successoribus, consecrandi, offerendi et ministrandi Corpus et Sanguinem Domini*, ac *de potestate peccata dimittendi et retinendi;* atqui potestas consecrandi nullo modo auferri, suspendi aut circumscribi potest; ergo neque potestas absolvendi.

271. Resp. Ad 1m, *Dist.* Quæ tamen ex ipsa natura rei supponitur ac subintelligitur, *conc.;* secus, *neg.* Si quid enim evinceret adversariorum argumentatio, eodem jure inferri posset: ergo, quia nulla veræ Pœnitentiæ fit mentio, quilibet etsi impœnitens, ex eo quod peccata sua confiteatur, erit absolvendus; ergo, quia nulla ibi fit limitatio loci, Episcopi omnes auctoritate ordinaria in aliena diœcesi poterunt quoslibet absolvere. Quæ quidem aliaque ejusmodi paradoxa cum probari nequeant homini sano, consequens proinde est, verba evangelica: *Quorum remiseritis*, etc. intelligenda esse cum ea circumscriptione, quam ipsa verba non excludunt, imo supponunt atque exposcunt. At hæc limitatio ab infallibili Ecclesiæ decreto declarata fuit, uti ostendimus.

272. Ad 2m, *Dist.* Eodem modo loquitur Tridentinum de utraque potestate, at diverso sensu, *conc.;* eodem sensu, perinde ac par sit utriusque potestatis ratio, *neg.* Jam vero, nisi sibi Concilium turpiter contradixisset, non potuit affirmare eamdem esse utriusque potestatis rationem. Quod enim spectat ad potestatem dimittendi aut retinendi peccata, jam declaraverat, sess. XIV,

(1) *Systcm. theol.* pag. 274.

cap. VII, hanc ita pendere a jurisdictionis collatione, ut *nullius momenti* absolutionem esse dixerit quam Sacerdos in eum proferret, in quem ordinariam aut subdelegatam non habeat jurisdictionem, et extra mortis articulum *nihil* possit in casibus reservatis. Non poterat igitur Concilium contrarium statuere, dum statuit parem esse rationem utriusque potestatis, qua pollet Sacerdos super Corpus reale ac mysticum Christi Domini.

273. Obj. secunda. Valida saltem erit absolutio collata vel ab Episcopo relate ad casus reservatos a summo Pontifice, vel a parochis relate ad casus reservatos ab Episcopo, tum quia 1° a Tridentino, can. XI, solius *Sacerdotis* fit mentio, tum quia 2° non potest fieri aliter hæc reservatio quam subditos subtrahendo; atqui isti ab Episcopis vel parochis, qui ordinaria gaudent jurisdictione, nonnisi per ablationem officii subtrahi possunt. Iis enim subditi necessario addicti sunt. Ergo.

274. Resp. *Neg. ant.* Ad 1m prob. *Dist.* Tridentinum, can. XI, meminit solius Sacerdotis, quia id tantum ferebat ejus scopus adversus Lutheranos, *conc.;* quia censuit non posse summum Pontificem sibi casus reservare in universa Ecclesia, *neg.* Hoc enim esset aperte contrarium ei, quod docuerat cap. VII, cujus verba retulimus. Itaque hoc canone voluit tantum ferire hæreticos, qui Episcopis hoc jus denegabant.

275. Ad 2m, *Neg.* Etenim tam parochis quam Episcopis subtrahi subditi possunt non adempto officio, quemadmodum contingit cum pars diœcesis vel paræciæ detrahitur, et quemadmodum etiam nova parte addita, potest paræcia vel diœcesis augeri. Numerus igitur subditorum potest augeri vel minui salvo officio ac dignitate Episcopi vel parochi, prout sæpe evenit. Eadem proinde de causa potest minui ipsorum jurisdictio seu facultas ex subtractione alicujus partis materiæ, quæ superiori potestate reservatur.

276. Ad id porro, quod adjicitur de potestate ordinaria, *dist.* Si hæc potestas ordinaria sit suprema, *conc.;* si sit subordinata, *neg.* Quamvis igitur tam Episcoporum quam parochorum jurisdictio ordinaria sit, et quoad officium *essentialis* et *totalis*, non tamen ejusmodi est, quæ *immediate* summi Pontificis et superio-

rum Præsulum jurisdictioni minime sit subjecta, ita ut ab ipsis nequeat coarctari ad populi christiani disciplinam et religionem conservandam, cujus cura primario Romano Pontifici, et sub ipso Episcopis, et dein parochis concredita est.

277. Quoniam de Ministro Pœnitentiæ verba fecimus, non abs re esse putamus verba subjicere Magni Gregorii quibus animarum pastorem instruit, qua ratione erga peccatores ad se confugientes se gerat: *Necesse est*, inquit, *ut cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtio ipsa moderetur, quatenus sic jura disciplinæ contra delinquentes exerceat, ut pietatis viscera non amittat. Curandum quippe est, ut rectorem subditis, et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina... Miscenda ergo est lenitas cum severitate; faciendum quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi Arca significat, in qua cum tabulis virga simul et manna est; quia cum Scripturæ sacræ scientia in boni rectoris pectore si est virga districtionis, sit et manna dulcedinis. Hinc David ait: Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga enim percutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat, sit et consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit vigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate sæviens; sit pietas, sed non plusquam expediat, parcens* (1). Hæc quidem ad animarum pastores S. Gregorius. S. Pacianus vero sic peccatores ipsos alloquitur: *Nec quisquam adeo peccatricis animæ vilitate desperet, ut se jam non necessarium Deo credat. Neminem nostrum perire vult Dominus, etiam modici et minimi requiruntur. Si non creditis, intuemini, ecce in Evangelio drachma requiritur, et vicinis inventa monstratur ovicula, suppositis reportanda cervicibus, non est onerosa pastori. Super unum peccatorem pœnitentiam agentem in cœlis Angeli gaudent, et chorus cœlestis*

(1) *Regulæ pastoral.* part. II, cap. 6, edit. Maur. tom. II, pag. 23.

exultat. Heus, tu peccator, rogare ne desinas; vide, ubi de tuo reditu gaudeatur (1).

(1) *Parœnesis, sive exhortatio ad Pœnit.*, in *Biblioth. Patrum* De la Bigne, Paris. 1589, tom. III, pag. 457. Hæc Sanctorum Patrum documenta in animabus edocendis regendisque non sine ingenti fructu consectatus est hac fere ætate S. Alphonsus Maria de Liguori in tot libris, quos in hunc finem scripsit. In his, porro libris qui vel moralem Theologiam vel ascesim explanant, S. Sedes iteratis decretis *nil censura dignum* contineri declaravit. Cum tamen nonnemo etiam post ejusmodi decreta dubius hæreret, utrum Confessarii tuto doctissimi æque ac sanctissimi auctoris sententiis in praxi acquiescere possent necne in administratione Sacramenti Pœnitentiæ, pius Card. de Rohan-Chabot, Archiepiscopus Vesuntinus anno 1831 hæc dubia Sacræ Pœnitentiariæ proposuit: 1° *Utrum sacræ Theologiæ professor opiniones, quas in sua Theologia morali profitetur B. Alphonsus Maria de Ligorio, tuto sequi ac profiteri possit?* 2° *An sit inquietandus confessarius, qui omnes B. Alphonsi Mariæ de Ligorio sequitur opiniones in praxi sacræ Pœnitentiæ tribunalis, hac sola ratione, quod a S. Sede Apostolica nihil in ejus operibus censura dignum repertum fuerit? Eadem sacra Pœnitentiaria die* 5 *Julii* 1831 *respondit ut sequitur. Ad I Affirmative; quin tamen inde reprehendendi censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur, Ad II*m *Negative; habita ratione mentis S. Sedis circa approbationem scriptorum servorum Dei ad effectum canonizationis.* Quare non admodum eorum obtemperantia mihi videtur commendanda qui adhuc pergunt tanquam minus tutam insectari doctrinam sanctissimi ac doctissimi Viri, qui, ut loquitur Pius VII S. M. in decreto *An tuto*, etc. dato XII Kalend. Januar. MDCCCXV: *Apostolo dignas virtutes quasi jubar emisit, cum voce et scripto in media seculi nocte errantibus viam ostendit, qua eruti de potestate tenebrarum transire possent in Dei lumen et gloriam.* Cfr. aureus opuscul. *Riflessioni sopra l'esimia santità e dottrina del B. Alfonso Maria de Liguori*, Reggio 1825.

VERSIO LATINA LOCORUM, QUI EX SCRIPTORIBUS ITALIS IN HOC VOLUMINE CITANTUR.

Pag. 282, not. 3, ex Cl. Pallavicini, *Historia Concil. Trid.* l. XVIII, cap. 1, lib. 1.

« Omnes convenere in agnoscenda Missa tanquam vero Novi Testamenti sacrificio. » Ibidem ex eodem lib. cap. 2, n. 10. « Tertia classis in doctrina ponendum censebat, Christum se patri obtulisse in cœna, sed minime dicendum, hac illave ratione id peractum ; cum enim id in quæstione versaretur, nec ullum evidens Scripturæ oraculum urgeret, canonem aut decretum de eo conficiendum non esse.... Complures ex asseclis secundæ sententiæ postea huic assensere. » —

Pag. 300, not., ex *Epistola Nannaronii*, data Foggiæ, 5 Martii 1780.

« Cæce obedio, et quod ad doctrinam attinet, omni proprio meo ratiocinio ac deductioni renuntio... Spero, me salutem facilius consecuturum, si sim sicut parvulus, quam si, abjecto simplicitatis christianæ spiritu, gigas haberi velim. »

Pag. 364, ex Cl. Card. Gerdilii opere, cui titulus : *Examen rationum, quibus motus est Episcopus Nolæ, ut promulgationi bullæ* AUCTOREM FIDEI *obsisteret*, art. 17, § 1, tom XIV, pag. 213, opp. edit. Romanæ.

« Nihil est quod vel contra fidem vel contra mores faciat, si plurima in eadem ecclesia altaria habeantur ; sed magno damno est fidelibus, si quis in contemptum adducat, vel tanquam sanctitati disciplinæ minus consonos eos usus traducat, qui a pluribus sæculis instituti ac in Ecclesia servati sunt, consentientibus multis Conciliis cum particularibus tum etiam generalibus, volentibus tot ac tantis Episcopis per totum christianum orbem ; idque non tantum nemine reclamante, sed etiam positive assentientibus iis, qui maxime et doctrinæ et zeli et pietatis laude floruerunt. Magno damno est, si quis fidelium animis scandalosam diffidentiam insinuet, quin imo et contemptum institutionum, quæ majoribus probatæ sunt, ac factiones ibi foveat, ubi prius pax regnabat atque concordia. »

LOCA NONNULLA CONCILIORUM ET SS. PATRUM, QUÆ INCURIA TYPOTHETARUM PRÆTERMISSA FUERUNT.

Pag. 15, not. 2. ex *Synodo Neocæs.* Can. XII, apud Labb. tom. I, col. 1484.

Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναθαι. Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ανθράπων.

Pag. 190, not. 2, ex S. Irenæi, lib. IV, cap. XVIII, n. 5, pag. 251, edit. Maur.

Πῶς... τὴν σάρκα λέγουσιν εἰς φθορὰν χωρεῖν καὶ μὴ μετέχειν τῆς ζωῆς, τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ κυρίου, καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τρεφομένην;

Pag. 221, not. 1, ex S. Athanasii *Epist. de decretis Nicænæ Synodi*, n. 21, tom. I, p. 226, edit. Maurin.

Οὐκ οὖν εἰ τὰ ῥήματα καὶ οὗτοι ὡς ξένα προσφασίζονται, φρονείτωσαν τὴν διάνοιαν, καθ᾿ ἣν ἡ σύνοδος οὕτως ἔγραψε, ἀναθεματίζοντες ἅπερ ἀναθεματισεν ἡ σύνοδος, καὶ λοιπὸν, εἰ δύνανται, μεμφέσθωσαν τας λέξεις... Ἂν δὲ καὶ ταύτην αἰτιᾶσθαι θελήσωσι, δῆλοι πᾶσιν εἰσι, μάτην καὶ πέρὶ ἐκείνων λέγοντες, καὶ μόνον ἀφορμὰς ἑαυτοῖς εἰς ἀσέβειαν ἐπινοοῦντες· ἡ μὲν οὖν πρόφασις τῶν τοιούτων λέξεων, αὕτη· εἰ δὲ ἔτι καὶ μὴ ἔγγραφοί εἰσι πάλιν γογύζουσιν, αὐτόθεν μὲν αὐτοὶ ἐκβαλλέσθωσαν ὡς κενολογοῦντες, καὶ τὸν νοῦν οὐχ ὑγιαίνοντες· ἑαυτοὺς δὲ καὶ ἐν τούτοις αἰτιάσθωσαν, ὅτι πρῶτοι παρασχόντες τὴν τοιαύτην πρόφασιν, ἐξ ἀγράφων θεομαχεῖν ἤρξαντο.

Pag. 426, not. 1, ex Socratis *Hist. eccles.* l. v, cap. 19, pag. 287, edit. Cantab. 1720.

Διασυρομένων δὲ ἐκ τούτου τῶν ἱερωμένων ἀνδρῶν, Εὐδαίμων τὶς τῆς ἐκκλησίας πρεσβύτερος, Ἀλεξανδρεὺς τὸ γένος, γνώμην τῷ ἐπισκόπῳ δίδωσι Νεκταρίῳ, περιελεῖν μὲν τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβύτερον· συγχωρῆσαι δὲ ἕκαστον, τῷ ἰδίῳ συνειδότι τῶν μυστηρίων μετέχειν.

Verba Clementis Alexandrini, ex *Stromatum* lib. I, n° 20, pag. 331, edit. Potteri, Oxon. 1715, quæ pag. 44 Voluminis IV inseri debuissent.

Ὁ γὰρ Θεὸς δίδωσι σοφίαν ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ στόματος, αἴσθησίν τε ἅμα καὶ φρόνησιν· καὶ θησαυρίζει δικαίοις βοήθειαν· τοῖς γὰρ ὑπὸ φιλοσοφίας δεδικαιωμένοις, βοήθεια θησαυρίζεται καὶ ἡ εἰς θεοσέβειαν συναίσθησις. Ἦν μὲν οὖν πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας εἰς δικαιοσύνην Ἕλλησιν, ἀναγκαία φιλοσοφία· νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γίνεται, προπαιδεία τις οὖσα τοῖς τὴν πίστιν δι᾿ ἀποδείξεως καρπουμένοις.... Πάντων μὲν γὰρ αἴτιος τῶν καλῶν ὁ Θεός· ἀλλὰ τῶν μὲν, κατὰ προηγούμενον, ὡς τῆς τε διαθήκης τῆς παλαιᾶς, καὶ τῆς νέας· τῶν δὲ, κατ᾿ ἐπακολούθημα, ὡς τῆς φιλοσοφίας.... Ἐπαιδαγώγει γὰρ καὶ αὐτὴ τὸ Ἑλληνικὸν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἐβραίους, εἰς Χριστόν.

INDEX.

TRACTATUS DE BAPTISMO.

		Pag.
CAPUT I.	De materia baptismi.	3
PROP. I.	*Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi.*	4
	Difficultates.	5
PROP. II.	*Vera est de Baptismi Sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quæ tenet, illum æque valere sive per immersionem sive per infusionem aut aspersionem conferatur.*	10
	Difficultates.	13
CAPUT II.	De baptismi forma.	15
PROP.	*Vera est de Sacramento Baptismi doctrina in Ecclesia Romana, quæ tenet, baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum.*	16
	Difficultates.	17
CAPUT III.	De ministro baptismi.	20
PROP. I.	*Sacramenti baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et Presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione Diaconi.*	21
PROP. II.	*Necessitate cogente, a quocumque, sive masculo sive femina, imo et ab hæretico et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest.*	25
	Difficultates.	27
CAPUT IV.	De baptismi subjecto.	33

PROP. I. *Præstat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant.* 35
DIFFICULTATES. 37
PROP. II. *Parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini, eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et, ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi.* 46
DIFFICULTATES. 53
CAPUT V. DE NECESSITATE BAPTISMI. 58
PROP. *Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem.* 59
DIFFICULTATES. 62
CAPUT VI. DE BAPTISMI EFFECTIBUS. 75
PROP. *Per D. N. J. C. gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet.* 77
DIFFICULTATES. 80
CAPUT VII. IN DOCTRINAM HACTENUS VINDICATAM SCHOLIA. 82

TRACTATUS DE CONFIRMATIONE.

CAPUT I. DE VERITATE SACRAMENTI CONFIRMATIONIS. 88
PROP. *Confirmatio baptizatorum non est otiosa ceremonia, sed verum et proprium Sacramentum.* 90
DIFFICULTATES. 94
CAPUT II. DE CONFIRMATIONIS MINISTRO. 108
PROP. *Episcopi habent potestatem confirmandi, quæ non est illis cum Presbyteris communis; santæ enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius Sacerdos.* 114
DIFFICULTATES. 115

CAPUT III. De materia, forma et effectibus confirmationis. 120

PROP. *Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt.* 130

CAPUT IV. In ea, quæ disceptata sunt, scholia complectens. 131

TRACTATUS DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

PARS PRIOR.

DE EUCHARISTIA, PROUT EST SACRAMENTUM.

CAPUT I. De reali Christi præsentia in eucharistia. 138

PROP. I. *Christus, prout in primis Sacræ Litteræ docent, vere, realiter et substantialiter in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento continetur, et non ut in signo tantum vel figura aut virtute.* ib.

§ 1. *Expenduntur verba, quibus Christus Carnem suam manducandam et Sanguinem suum bibendum promisit, Joan. VI.* 140

Difficultates. 148

§ 2. *Expenduntur verba institutionis Eucharistiæ.* 158

Difficultates. 164

PROP. II. *Eadem veritas ex constanti et universa Ecclesiæ traditione evincitur.* 179

Difficultates. 188

PROP. III. *Ostendi nequit, dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia rationi adversari.* 202

Difficultates. 203

CAPUT II. De modo, quo Christus fit præsens in Eucharistia, seu de transsubstantiatione. 210

PROP. *Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam Corporis et Sanguinis D. N. J. C.* 212

Difficultates. 215

CAPUT III. De eo quod sub qualibet Sacramenti specie continetur, deque catholicæ doctrinæ corollariis. 223

PROP. I. *In venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur.* 224

Difficultates. 226

PROP. II. *Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento est Corpus et Sanguis D. N. J. C. et non tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, ita ut remaneat verum Corpus Domini in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt.* 227

Difficultates. 230

PROP. III. *Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriæ.* 232

Difficultates. 235

PROP. IV. *Neque Dei præceptum neque salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debeant.* 237

Difficultates. 242

PROP. V. *Non errat Ecclesia, dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub una tantum specie communicare.* 249

Difficultates. *ib.*

CAPUT. IV. De Eucharistiæ necessitate, dispositionibus et effectibus. 255

PROP. I. *Nemini actualis Eucharistiæ perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate præcepti.* *ib.*

Difficultates. 256

PROP. II. *Peccatorum remissio neque est præcipuus neque unicus sanctissimæ Eucharistiæ effectus; nec sola fides est sufficiens præparatio ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum.* 260

DIFFICULTATES. 264

TRACTATUS DE EUCHARISTIA.

PARS POSTERIOR.

DE EUCHARISTIA PROUT EST SACRIFICIUM.

CAPUT I. DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA. 269

PROP. I. *In Missa offertur Deo verum et proprium Sacrificium, prout Sacræ Litteræ in primis ostendunt.* 271

DIFFICULTATES. 274

PROP. II. *In Missa offerri Deo verum et proprium sacrificium, constat ex sensu traditionali.* 282

DIFFICULTATES. 286

PROP. III. *Sacrificium Missæ est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis.* 289

DIFFICULTATES. 295

CAPUT II. DE MISSA PRIVATA. 298

PROP. I. *Missæ, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitæ non sunt, neque propterea abrogandæ.* 301

DIFFICULTATES. 303

PROP. II. *Neque realis neque spiritualis victimæ participatio ex parte populi est pars essentialis Sacrificii, neque ullo sive divino sive ecclesiastico præcepto tenentur laici ad liturgicam communionem; non sunt proinde ut invalidæ aut illicitæ damnandæ Missæ illæ, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet.* 308

DIFFICULTATES. 311

CAPUT III. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI. 312

PROP. I. *Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida Sacramenti et Sacrificii eucharistici.* 315

DIFFICULTATES. 319

PROP. II. *Solum vinum de vite est materia idonea Sacramenti et Sacrificii eucharistici.* 327

PROP. III. *Aqua miscenda est vino in calice offerendo.* 330

DIFFICULTATES. 332

PROP. IV. *Solus Sacerdos conficiens est immediatus et proprie dictus offerens et minister Sacrificii eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt.* 333

DIFFICULTATES. 336

PROP. V. *Specialis Sacrificii applicatio pro aliquibus personis a Sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, ceteris paribus, proveniat.* 339

DIFFICULTATES. 342

CAPUT. IV. DE IDIOMATE, VOCE AC CEREMONIIS, QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST. 346

PROP. I. *Nec licet nec expedit lingua tantum vulgari Missam celebrare.* 346

DIFFICULTATES. *ib.*

PROP. II. *Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda.* 351

DIFFICULTATES. 352

PROP. III. *Nihil est in Missæ ceremoniis, quibus utitur Ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium.* 355

DIFFICULTATES. 361

TRACTATUS DE PŒNITENTIA.

CAPUT I. De veritate sacramenti poenitentiæ. 366

PROP. I. *Pœnitentia est vere et proprie novæ legis Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post Baptismum commissa.*

Difficultates. 370

PROP. II. *Pœnitentia est Sacramentum a Baptismi Sacramento distinctum.* 376

Difficultates. 378

CAPUT II. De contritione. 381

PROP. I. *Contritio illa, quæ concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, fœditate, amissione æternæ beatitudinis et æternæ damnationis incursu, cum proposito melioris vitæ, est verus et utilis dolor, ac præparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius.* 385

Difficultates. 390

PROP. II. *Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur, non tamen sine Sacramenti voto, quod in illa includitur.* 397

Difficultates. 399

PROP. III. *Ad Sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum non est necessaria contritio charitate perfecta.* 403

Difficultates. 405

CAPUT III. De confessione. 408

PROP. I. *Confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quæ post Baptismum commissa sunt, divinæ institutionis est et necessaria ad salutem. Quod in primis Sacræ Litteræ ostendunt.* 409

DIFFICULTATES. 410

PROP. II. *Eadem confessio sacramentalis, divinæ esse institutionis et necessaria ad salutem demonstratur ex sensu traditionali.* 417

DIFFICULTATES. 423

PROP. III. *Nullum est peccatum, quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit.* 430

DIFFICULTATES. 432

PROP. IV. *Recta et utilis est peccatorum venialium fregens Confessio et piorum usui consentanea.* 436

DIFFICULTATES. 439

CAPUT IV. DE SATISFACTIONE. *ib.*

PROP. I. *Non tota simul pœna cum culpa semper remittitur a Deo; sed plerumque, pœna æterna virtute clavium sublata, pœna temporalis manet exsolvenda.* 440

DIFFICULTATES. 442

PROP. II. *Possunt et debent Ministri Pœnitentiæ salutares et convenientes satisfactiones pœnitentibus injungere.* 445

DIFFICULTATES. 448

De pœnitentia publica et canonica, SCHOLIA. 451

CAPUT V. DE MATERÍA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIÆ. 455

PROP. I. *Absolutio sacramentalis Sacerdotis est actus judicialis, et non nudum ministerium pronunciandi et declarandi, remissa esse peccata confitenti.* 458

DIFFICULTATES. 460

PROP. II. *Soli Sacerdotes sunt Sacramenti Pœnitentiæ ministri.* 462

DIFFICULTATES. 463

PROP. III. *Ad valide absolvendum in Sacramento Pœnitentiæ præter potestatem ordinis requiritur potestas jurisdictionis.* 467

DIFFICULTATES. 469

PROP. IV. *Episcopi jus habent reservandi sibi casus non solum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo; ideoque Sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis pœnitentes absolvunt.* 473

DIFFICULTATES. 476

Versio latina locorum, quæ ex scriptoribus italis in hoc volumine citantur. 480

Loca nonnulla Conciliorum et SS. Patrum, quæ prætermissa fuerunt. *ib.*

FINIS.

APPROBATIONES EDITIONIS ROMANÆ.

NIHIL OBSTAT,

Raphael Fornari, *Censor Theol. Deput.*

Paulus Cullen, *Censor Theol. Deput.*

IMPRIMATUR,

Fr. Dom. Buttaoni, *O. P. S. P. A. Mag.*

IMPRIMATUR,

A. Piatti, *Archiep. Trapezunt. Vicesgerens.*

APPROBATIO EDITIONIS LOVANIENSIS.

IMPRIMATUR,

Mechliniæ 11ª *Martii* 1841.

J. B. PAUWELS, Vic.-Gen.